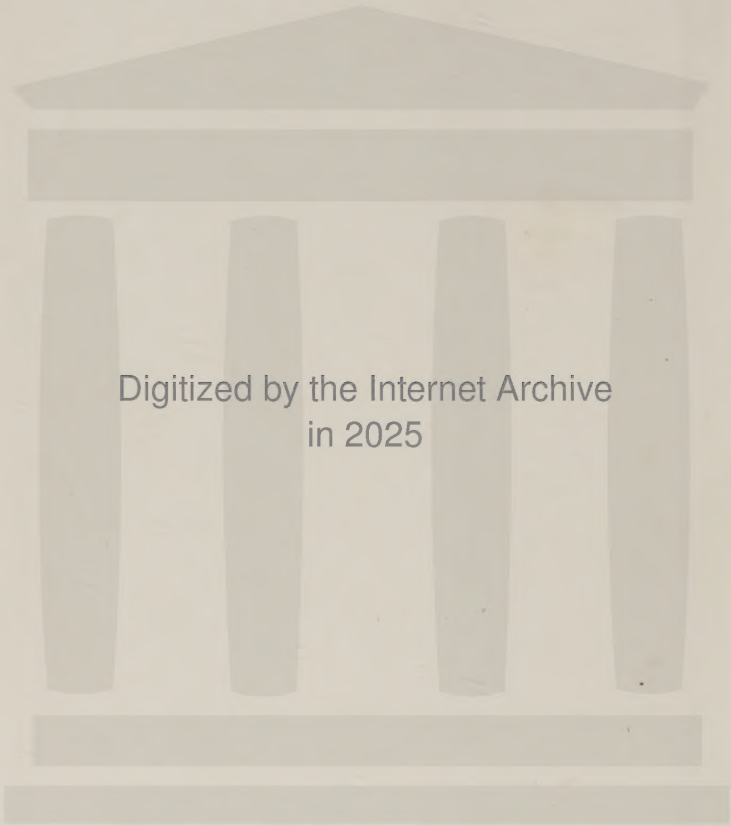
Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/orszaggyulesieml0001unse

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

DR. FRAKNÓI VILMOS

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS OSZTÁLYTITKÁRA.

ELSŐ KÖTET.

(1526—1536)

GRADUATE THEOLOGICAL UNI
LIBR

BUDAPEST,

RÁTH MÓR.

1874.

N
118
66
874
v.1

M769
3M: 1

BEVEZETÉS.

I.

Az országgyűlések nemzetünk közéletének legfontosabb nyilatkozatait képezik. Tanácskozásaik és végzéseik mindenkor lényeges befolyást gyakoroltak a politikai és jogi, a társadalmi és műveltségi viszonyok alakulására.

Ennek folytán az államférfiú, ki a múltból átörökölt intézmények továbbfejlesztésének feladataival foglalkozik; a jogtudós, ki a jogi eszmék és intézmények kifejlődését tanulmányozza; a történetiró, ki a politikai eseményeket és a műveltségi állapotokat igyekezik felderíteni: egyiránt van utasítva az országgyűlések munkásságára és azok eredményeire irányozni figyelmét.

Ennek daczára a régi magyar országgyűlések mindekkorig nem képezték oly mértékben a nyomozások és tanulmányok tárgyát, mint ezt tudományos és gyakorlati fontosságuk kivánatossá tette volna.

Azoknak szervezete a XVII. századot megelőző korszakban kevessé ismeretes, története nincs megírva, irományai nincsenek közrebocsátva. Sőt a törvények *teljes* gyűjteményét sem bírjuk kiadva.

14691

E téren a XVIII. század végéig igen kevés történt.

Mátyás király 1486-ik évi törvénykönyve az első, mely — és pedig már két évvel utóbb — nyomtatásban megjelent. [1]) 1604-től kezdve adattak ki rendesen sajtó útján az országgyűlési törvényeknek, királyi aláírással ellátott hivatalos példányai. [2])

A törvények gyűjteményének első kiadását (1584) *Mosóczi Zakariás* nyitrai püspöknek köszönhetjük. [3]) Későbbi, az újabb törvények hozzáadása által bővített kiadásai 1628-ban Bécsben, 1696-ban és 1779-ben Nagyszombatban láttak napvilágot. [4])

Az *erdélyi törvények* gyűjteménye 1671, 1695, 1696 és 1779-ben jelent meg. [5])

---

[1]) És pedig három kiadásban; kettő hely és év megnevezése nélkül, a harmadik Lipcsében 1488-ban. V. Ö. *Toldy Ferencz.* A magyar nemzeti irodalom története. Pest. 1862. II. 60. l.

[2]) Ezeknek teljes gyűjteményét bírja a Magyar Nemzeti Muzeum könyvtára.

[3]) Címe: „Decreta, Constitutiones et Articuli Regum inclíti Regni Ungariae ab A. D. 1035 ad annum post sesquimillesimum octogesimum tertium publicis comitiis edita, cum rerum indice copioso." Nagyszombat. 1584. Ívrét. — Három évvel korábban *Zsámboki János* Bonfin történeti művének frankfurti kiadásához mint függeléket csatolt ily című gyűjteményt: „Decretorum, seu articulorum aliquot priscorum Ungariae Regum ad contextum Bonfinii illustrandum, forique Pannonici usum necessariorum Liber." Ugyancsak Zsámbokitól jelent meg: „Index seu Enchiridion omnium decretorum et constitutionum Regni Ungariae ad annum 1579 usque per causarum locos distinctum." Bécs. 1581.

[4]) Ezeken kívül kisebb gyűjtemények: az 1608—1659-ik évi törvények Pottendorfban, 1668; az 1715—1729-ik évek Velenczében év nélkül; az 1715—1796-ik évek Pozsonyban év nélkül jelentek meg.

[5]) Constitutiones approbatae Regni Transyluaniae et Partium Hungariae eidem annexarum. Ex articulis ab a. 1540 ad praesentem hunc usque 1653 conclusis compilatae. Kolozsvár. 1696. — Constitutiones compilatae Regni Transilvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum ex Articulis ab a. 1654 ad praesentem hunc usque 1669.

A magyar és erdélyi országgyűlések irományai és jegyzőkönyvei csak 1790 óta adatnak ki nyomtatásban. Ez előtt kivételesen és csekély számban láttak sajtó utján napvilágot: egyes országgyűlési irományok, [1]) a koronázási ünnepélyek leirásai [2]), s újabb időkben összegyűjtve az 1618- és 1681-iki országgyűlési irományok egy része. [3])

Végre az országgyűlések szervezetéről egy névtelennek 1728-ban, [4]) *Tomka-Szászky Jánosnak* 1789-ben, [5]) és ismét egy névtelennek 1791-ben [6]) jelentek meg önálló, bár inkább csak az újabb korbeli rendeletekre és gyakorlatra vonatkozó, értekezései.

Kovachich Márton György volt hazai tudósaink között első, ki a régi magyar országgyűlések történetének felderítését és emlékeinek kiadását a történet- és jogtudomány legfontosabb követelményének felismerte, a teendőket ez irányban szabatosan kije-

---

conclusis excerptae. Kolozsvár. 1671. és 1695. — Erdély országnak három részekre osztatott Törvényes könyve. Kolozsvár. 1779. Három kötet.

[1]) Ilyenek: Responsum Statuum et Ordinum ad Propositiones in Comitiis 1619. Pozsony év nélkül. — Ferdinánd király rendelete, melylyel ez 1620-ik évi beszterczebányai országgyűlés végzéseit megsemmisíti. Bécsben 1620. Augsburgban 1621. — Gravamina Evangelicorum anni 1681. Év és hely nélkül. stb.

[2]) Így: I. Ferdinánd koronázásának leirása 1527-ben (s. l.) németül és latinul jelent meg, II. Mátyásé 1794-ben (s. l.), Eleonora királynéé Probst Jánostól, 1682-ben (Pozsony), stb.

[3]) Acta Diaetalia Posoniensia Anni 1618. Pest 1790. — Acta Comitialia Soproniensia 1681. Év és hely nélkül.

[4]) Exercitatio historico-politica de Comitiis Regni Hungariae. Győr. 1728.

[5]) Commentatio Historica et Politica de Comitiis inclíti Regni Hungariae. Megjelent mint a Horváth Ignácz által kiadott „Bibliotheca Jurisconsultorum Hungariae" harmadik kötete. Bécs. 1789.

[6]) Dissertatio de Comitiis Regni Hungariae deque organisatione eorundem. 1791. s. l.

lölte, sőt a nagy kiterjedésű munkát merész lélekkel magára vállalta és megindította. Szerény állású tisztviselő, — a magyar kamarai levéltár egyik igtatója — önfeláldozó buzgalommal szentelte életét ezen, s ezzel rokon feladatoknak; leírhatatlan nehézségekkel küzdve, gyűjtötte, hosszú évek során át, azon emlékeket, melyek a magyar közjog, s különösen a magyar országgyűlések történetével vonatkozásban állanak.

Nagy terveit, melyek a magyar törvények teljes gyűjteményének, az országgyűlési irományoknak és naplóknak, több oklevéltárnak, számos történeti és jogtudományi munkáknak kiadására terjedtek: eredmény nélkül ajánlotta a magyar rendek pártfogásába. [1])

---

[1]) Először 1790. szeptember 28-án nyújtotta be az országgyűlésnek nyomtatott emlékiratát, illetőleg tervrajzát, melyben „Seque, conatusque suos in adornanda completa Collectione Actorum Diaetalium Inclyti Regni Hungariae officiosissime enixissimeque commendat."

Utolsó kisérletét pedig 1804-ben tette. „Nuncium ad Excelsos Regni Hungariae Proceres et universos Patriae cives de collectionibus, et lucubrationibus literariis, quibus sinceram rerum hungaricarum notitiam e suo Instituto Diplomatico-Juridico-Historico in lucem promere conatur" című előterjesztésével. (Buda. 1804.) Az itt felsorolt, általa tervezett publicátiók száma negyvenkettőre megy. Megemlítem azokat, melyek közvetlenül a magyar országgyűléseket illetik:

Codex Decretorum Comitialium, siue noua Collectio, et emendata editio Decretorum, Constitutionum et Articulorum.

Sylloge Actorum publicorum, ad quae in Articulis Decretorum Comitialium prouocatur.

Reliquiae Actorum Diaetalium, quae Saeculum XVII. superant, et uspiam reperiri potuerunt.

Collectio amplissima Actorum Diaetalium . . . ab exordio saeculi XVII. ad annum usque 1765. perducta.

Collectio Diariorum Diaetalium.

Subsidia pro historia legislationis in Hungaria.

Apparatus ad historiam et origines, effectusque legum, imprimis Comitialium Regni Hungariae.

Commentarii Diplomatico-Historici in Decreta Regum Comitialia.

Mindazáltal az is, mit magára hagyatva, és némely lelkes főpapok — különösen *Batthyányi József* primás és *Verhovácz Miksa* zágrábi püspök — áldozatkész segélyezésével létesített, mennyiség és jelentőség tekintetében meghaladja mindazt, mit e téren előtte és utána tettek; több, mint elégséges arra, hogy emlékezetét a hazai tudományosság történelme kegyelettel megőrizze.

Országgyűléseink történetére nézve legfontosabb az 1790-ben közrebocsátott „Vestigia Comitiorum apud Hungaros" című munkája [1]), melyhez (1798—1800) három pótkötet járult. [2]) Ezekben a magyar korona területén tartott gyűlések sorozatát állítja össze; közli az általa felfedezett törvénykönyveket — melyeknek száma *huszonnégyre* megy —, részben egyéb országgyűlési iratokat, részben pedig csak utal azokra.

Ezen és egyéb általa, úgyszintén halála után fia *Kovachich József Miklós* által kiadott munkái [3]), végre

---

Repertorium Actorum Diaetalium.

Auctarium ad Vestigia Comitiorum apud Hungaros celebratorum, eorumque Supplementa.

Vestigia Comitiorum apud Hungaros, ab exordio Regni celebratorum, historica.

[1]) Budán.

[2]) Budán. I. 1798. II. és III. 1800.

[3]) *Kovachich Márton Györgynek* többi, országgyüléseinkre vonatkozó művei a következők:

Solennia Inauguralia Serenissimorum ac Potentissimorum Principum utriusque sexus, qui ex stirpe Habsburgico-Austriaca, sacra Corona in Reges Hungariae, Reginasque redimiti sunt, industria synchronorum scriptorum adornata. Buda. 1790.

De diversis subsidiis publicis dissertatio, s. l. 1792.

Indices reales historici in Decreta Comitialia. Buda. 1806.

Lineamenta Apparatuum Diplomatico-Historico-Literariorum circa Corpus Juris Hungarici. Buda. 1807.

Specimen cognitionis Decreti Comitialis Ludovici I. Kolozsvár. 1814.

gazdag kéziratgyűjteménye, [1]) a hazai köztörténelem, a jog- és alkotmány-történet művelőire nézve mindig elsőrendű kútforrásokul fognak szolgálni, és szolgálnak főleg *jelenleg*, miután a Kovachich Márton által megkezdett munkát senki sem folytatta.

A magyarországi és erdélyi törvények gyűjteményének új kiadásai [2]) sem teljesség, sem kritika tekintetében nem felelnek meg azon igényeknek, melyek Kovachich előmunkálatai után jogosúltakká lőnek. Megemlítendő, hogy a horvát- és tótországi gyűléseken alkotott törvényeket csak legújabban *Kukuljevič Iván* adta ki összegyűjtve. [3])

Régi országgyűléseink irományainak kiadására senki sem vállalkozott; bár Magyarországban *Gyuri-*

Végre 1790-ben kiadta Kolinovicsnak az 1741-ik évi országgyűlésről szóló munkáját.

A *Kovachich József* neve alatt megjelent, de úgy szólván teljesen atyjának kéziratiból kiadott művei a következők:

Monumenta veteris Legislationis Hungaricae hactenus inedita. Zágráb. 1815. Két rész.

Lectiones variantes Decretorum Comitialium. Pest. 1816.

Notitiae Praeliminares ad Syllogen Decretorum Comitialium, quae in vulgato Corpore Juris Hungarici hactenus aut penitus desiderabantur, aut aliqua sui parte manca referebantur. Pest. 1820.

Astraea, complectens subsidia literaria ad historiam legislationis et Jurisprudentiam Hungaricam. Buda. 1823. Két kötet. (Ezen munka czímlapjára atyjának nevét is felvette.)

[1]) A budai országos levéltár, a Nemzeti Múzeum és a M. T. Akadémia kézirattárai között oszlott meg.

[2]) A magyarországi törvénykönyv 1822-ben, és utoljára 1844—1847. jelent meg. A törvények közrebocsátását magyar nyelven *Szalé* indította meg Pozsonyban 1847. — Erdély törvénykönyvének legújabb kiadása Kolozsvárt 1815-ben jelent meg. *Gál L.* pedig kiadta: „Az erdélyi diéták végzéseinek nyomdokai és a compiláta constitutió után költ articulosok kivonatja.“ Kolozsvár. 1837—38. 3. kötet.

[3]) Articuli et Constitutiones Diaetarum seu Generalium Congregationum Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Zágráb. 1861.

kovics György [1]), Erdélyben Túnyogi *Csapó József*, gróf *Kemény József* és *Trausch József* [2]), Horvátországban *Kukuljevič Iván* [3]) jelentékeny kézirati gyűjteményeket állítottak össze.

Országgyűléseink történetére nézve, a köztörténeti és közjogi munkák mellett, *Csacskó Imre*, [4]) *Czech János* [5]), *Fabó András* [6]), *Hajnik Imre* [7]), *Horváth Mihály* [8]), *Knauz Nándor* [9]), *Salamon Ferencz* [10]), *Szlemenics Pál* [11]) és *Wenzel Gusztáv* [12]) dolgozatai említendők meg.

---

[1]) Ezen, a XV-ik század közepétől a jelen század elejéig terjedő gyűjtemény vétel utján e sorok irójának birtokába ment át.

[2]) Az első kettőnek gyűjteményét az Erdélyi Múzeum, a harmadikát Brassó városa bírja.

[3]) Ezt a dél-szláv Akadémia bírja.

[4]) A magyar országgyűlésről. (Új Magyar Múzeum. 1860. I. 325. l.)

[5]) Toldalék az országgyűléseknek csmeretéhez. (Tudományos Gyűjtemény. 1829. I. 3. l.)

[6]) Az 1662-iki országgyűlés. Budapest. 1873.

[7]) A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszünése. (A M. T. Akadémia „Értekezései" között.) Budapest. 1873.

[8]) Az 1764-ki országgyülés története. (M. Tudós Társaság Évkönyvei. VII. 2. rész. 126. l. és szerzőnek „Kisebb Munkái" között. I. 375. l.) Az 1802. országgy. története. (Tímódy álnév alatt a Bajza József szerkesztése alatt közzé tett Ellenőrben.)

[9]) Az országos tanács és az országgyülés története. 1445—1452. Pest. 1859. — Hiteles bizonyítványa annak, hogy az ausztriai királyok alatt is érvényben volt az országgyűléseken a magyar nyelv. (Új Magyar Múzeum. 1859. I. 406. l.) Az 1397-iki országgyűlés végzeménye. (M. Történelmi Tár. III. 191. l.)

[10]) Rendi országgyűléseink történetéhez. (A M. T. Akadémia „Értekezései" között. Pest.) 1870.

[11]) Törvényeink története. (M. Tudós Társaság Évkönyvei. VI. 2. r. 65. l. VII. 2. r. 171. l. és VIII. 2. r. 137. l.)

[12]) A M. T. Akadémia 1871. május 8-iki ülésén felolvasta „Az 1500-iki ismeretlen bácsi országgyűlés"-ről szóló értekezését.

II.

A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága már keletkezésekor feladatai közé sorozta: a magyar országgyűlések történetének felderítését. A megindítandó „*Történelmi Emlékek*“ (Monumenta Hungariae Historica) című nagy gyűjtemény harmadik főosztálya gyanánt [1]) az „*Országgyűlési Emlékeket*“ jelölte ki.

Mindazáltal e feladat tényleges megoldása csak a közelebi években vált lehetővé, midőn egyrészről a magyar törvényhozás a Történelmi Bizottságnak megfelelő országos segélyt szavazott meg [2]); másrészről a magyar kormány lelkes támogatása és közbenjárása a Történelmi Bizottság tagjai és megbízottjai előtt nemcsak a haza, hanem a császári székváros és a külföld állami levéltárait is teljesen megnyitotta.

A Történelmi Bizottság előterjesztésére, a M. T. Akadémia 1871-ik évi május 22-én tartott összes üléséből azon kérelemmel fordult a m. k. belügymi-

[1]) Az első osztályt az *okmánytárak*, a másodikat a *kútfőszerű történetirók* képezvén.

[2]) Megemlítendőnek tartjuk, hogy b. Eötvös József m. k. vallás- és közoktatásügyi minister az 1871-ik évi országos költségvetésben, a M. T. Akadémia Történelmi Bizottságának gondjai alatt megjelenő történelmi források kiadására 15,000 forintot irányzott elő. Midőn ezen költségvetési tétel a képviselőház 1872-ik évi február 22-én tartott ülésében tárgyalás alá került, *Horváth Mihály* kifejté, hogy most, midőn a Bizottság a hazai és külföldi levéltárakban nagyobb mérvben indította meg a történeti kutatásokat, egyúttal a „Monumenták“ harmadik osztályának, a régi magyar ország- és tartománygyűlések tárgyalási iratai- és határozatainak kiadását készül megindítani: az előirányzott összeg nem elégséges, s azt 20,000 forintra javasolja emeltetni. A képviselőház általános helyeslléssel fogadta ezen indítványt, s az említett összeg megszavaztatott.

nisztériumhoz, hogy az ország összes hatóságait hívná fel, miszerint a gondjaikra bízott levéltárakat szakférfiak, illetőleg a levéltárnokok által gondosan kutattassák át, s tegyenek jelentést aziránt: vajjon a magyar országgyűlésekre, horvátországi tartományi és magyarországi részleges gyűlésekre, végre a nádori confluxusokra vonatkozó mily irományokat, meghívóleveleket, követi utasításokat és jelentéseket tartalmaznak a levéltár iratai és jegyzőkönyvei?

A m. k. belügyminisztérium, ugyanazon évi június 15-én, 14,141. szám alatt kelt körlevélben valamennyi törvényhatóságot értesítette az Akadémia kérelméről, és utasította annak gondos teljesítésére.

Ezen rendelet következtében a következő hatóságok küldöttek be jelentéseket:

Abaúj, Arad, Bereg, Bihar, Csanád, Csongrád, Esztergom, Felső-Fehér, Liptó, Mosony, Nógrád, Nyitra, Sáros, Somogy, Soprony, Szatmár, Szepes, Túrócz, Vas, Zala, Zemplén *megyék* és a *jász-kún* kerület.

Brassó, Kassa, Komárom, Körmöcz, Nagy-Szeben, Pozsony, Soprony, Székelyudvarhely és Székesfehérvár *városok*.

A *jászói* convent, a *kassai* és *kalocsai* káptalanok.

E hatóságok hazafias készségök által a M. T. Akadémiát nem csekély hálára kötelezték.

Mivel azonban a hatóságok nagy része a miniszteri rendeletet eddig nem foganatosította, s a beküldött jelentések is, csekély kivétellel, nem elégítettek ki minden igényt: felmerült a levéltárak átkutásának szükségessége, s ezzel e munka szerkesztője bizatott meg. Első sorban a szabad királyi városokra kellett figyelmét irányoznia, miután azok köztudomás szerint

levéltáraikra és irataik megőrzésére mindig nagyobb gondot fordítottak, mint a vármegyék, melyeknek levéltárai a XVII. századnál régibb iratokban általán igen szegények. A királyi városok között ismét az ország nyugati és éjszaki részein levők bírnak a legdúsabb levéltárakkal, mert a török pusztítást kikerülték.

Még jelentékenyebb eredményt helyeztek kilátásba és valóban nyújtottak is: az uralkodóház, az egykori császári kamara, a magyar udvari cancellaria és a magyar kamara levéltárai, végre a budai országos levéltár.

A *horvátországi* tartományi levéltárról *Kukuljević Iván*, az erdélyi *szász nemzet* szebeni levéltárából *Seivert Gusztáv* tanácsnok úr küldöttek közleményeket.

Úgy véljük, nem lesz érdek nélkül e helyen rövid áttekintését adni, a *magyar országgyűlések* történetének szempontjából, azon levéltáraknak, melyeknek tartalmával részint közvetlen kutatások, részint a beérkezett jelentések alapján ismerkedtünk meg.

I. Első helyen a *bécsi cs. és k. titkos állami levéltárt* kell megemlítenünk, mely egyúttal az uralkodóháznak levéltára. A magyar országgyűlési irományok külön osztályt képeznek (Ungarische Diaetal-Acten); 1530-ban kezdődnek, [1]) s 1542-től kezdve úgy szólván teljesen meg vannak őrizve; [2]) különösen a k. előterjesztések, leiratok, az országgyűlések felterjesztései, stb. Bármily dús tartalmú maga ezen osztály, még nem meríti ki a levéltárnak országgyűléseinkre vo-

[1]) A megelőző korból csak egy darab található, az 1492-ik évi törvénykönyv.

[2]) Ennek gazdaságáról fogalmat nyújt azon körülmény, hogy 1542-től 1563-ig 170 darab találtatik.

natkozó iratait. Ezek nagy számban találtatnak, és pedig már 1526-tól kezdve, az általános magyarországi iratok között (Ungarische Acten); kivált figyelemre méltók az országgyűléseket megelőző tanácskozmányokra vonatkozó iratok, továbbá a magyar uraknak, a királyi biztosoknak jelentései sat. Mit általán a magyar országgyűlésekről mondunk, kiterjed az erdélyi, horvát- és tótországi gyűlésekre is. A János király által tartott országgyűlésekről sem hiányoznak tudósítások; sőt két, eddig teljesen ismeretlen országgyűlésének (1530 és 1536) törvénykönyve [1]) is őríztetik itt.

II. *A bécsi császári kamara* I. Ferdinánd király uralkodásától kezdve nagy befolyással bírt Magyarország mindazon ügyeire, melyek a pénzügygyel vonatkozásban állottak; nem meglepő tehát, hogy levéltárában a magyar országgyűlési iratoknak külön osztályát találjuk, melynek iratai 1521-ben, de nagyobb számmal csak 1563-ban kezdődnek. A szoros értelemben vett országgyűlési irományok és törvényczikkek mellett a kamara javaslatai, az országgyűlési propositiók és feliratok tárgyában, fontosak. A folyó magyarországi ügyekre vonatkozó iratok között is 1537-től kezdve tótországi, 1550-től magyarországi gyűlésekre vonatkozó iratok sürűen találtatnak. [2])

[1]) A bécsi cs. és k. titkos levéltár magyar országgyűlési iratait az egy 1526-ik évből Jászay használta fel („Magyar nemzet napjai a mohácsi vész után" című munkájában) Kukuljevič Iván pedig „Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae" című kiadványában közrebocsátotta a horvát- és tótországi gyűlésekre vonatkozó iratok némi csekély részét. Különben ezen levéltár országgyűlési iratai eddig nem voltak felhasználva.

[2]) Ezen levéltár országgyűlési iratai eddig teljesen ismeretlenek voltak.

III. Az egykori *magyar királyi udvari cancellaria* levéltárában az országgyűlési irományokat (Acta Diaetalia) a János király által 1527-ben tartott országgyűlés törvénykönyve nyitja meg; ezután 1550-ig hézag van. Innen 1599-ig keveset találunk; csak a XVII. században lesz bővebb a gyűjtemény.

A cancellariai fogalmazatok (Expeditiones) között. 1594-ben kezdődnek az országgyűlésekre vonatkozó levelezések.

Az erdélyi iratok (Acta Transylvanica) pedig a Bethlen Gábor és I. Rákóczy György idejében tartott magyar országgyűlések történetéhez tartalmaznak értékes iratokat.

IV. Az 1723-ik évi 45-ik törvényczikk által alapított *országos és nádori levéltárban* őríztetnek a királyi hitlevelek: I. és II. Ulászlóéi, II. Ferdinándtól kezdve pedig az összes uralkodókéi.

A királyi szabadságlevelek, decrétumok és diplómák között (1222-től kedve, részint eredetiek, részint másolatok) országgyűlési vonatkozásúak is találtatnak.

Az országgyűlési irományok gyűjteménye 1445-től töredékesen, 1601-től rendesen, de másolatban.[1]) 1708-tól rendszeresen és eredetiben létezik itt. A szentesített törvények eredeti példányai csak 1790-től kezdődnek.

A nádori concursusok irományai 1605-től kezdve vannak meg. A nádorok iratai között országgyűléseket illetők is találtatnak. [2])

V. Az egykori *magyar királyi udv. kamara budai levéltárában*, a szoros értelemben vett országgyűlési

[1]) Kovachich Márton György által egybegyűjtve.

[2]) A XVI. századból Nádasdy Tamás nádori iratai, a XVII. és XVIII. századból több nádornak levéltárai őríztetnek itt.

irományok gyűjteménye 1618-ban, az erdélyieké 1614-ben veszi kezdetét; de a többi osztályokban sokkal régibb és fontosabb iratok találtatnak. Így a közjogi iratok osztályában (Acta Publica) az 1307-ik évi rákosi gyűlés oklevele nyitja meg az országgyűlési iratok sorozatát, mely I. Ulászló, a Hunyadiak, Jagellók és I. Ferdinánd korából nagyszámú és becses darabokat (ilyenek például az 1440, 1475-ik évi törvénykönyvek) tartalmaz, melyek a Nádasdyak, Báthoryak, Dócziak és Thurzók levéltáraiból kerültek ide.

A kamarához intézett királyi leiratok (Resolutiones Regiae), és a kamarai fogalmazatok között 1536, illetőleg 1548-tól kezdve találunk országgyűlésekre vonatkozókat. Végre a Thurzó család levelezéseinek itt őrzött része s a kamarai levéltár rendezetlen része a XVI. század végén és a XVII. században tartott országgyűléseket illető számos leveleket foglal magában.

VI. *Erdély* régi állami levéltárából csak azon iratok maradtak reánk, melyek a *gyulafehérvári káptalan* és a *kolos-monostori* convent levéltárában helyeztettek el. Az előbbiben az erdélyi gyülések törvényczikkei 1505-ben kezdődnek, 1545-ig hézag van, de ezen évtől úgyszólván teljes a gyűjtemény; az utóbbiban az 1538-iki kolozsvári gyűlés törvénykönyve az első, azután 1579-ig hézag van. [1])

VII. Az 1690-ben felállított *erdélyi főkormányszéknek* jelenleg Budán létező levéltára 1540-től 1690-ig csak másolatban bírja az erdélyi törvényczikkeket; 1690 óta eredeti példányokban. Ezen évvel

[1]) V. Ö. Gróf *Kemény József* munkáját: „Notitia historico-diplomatica Archivi et literalium Capituli Albensis Transsilvaniae." Szeben. 1836. Két kötet.

kezdődnek a gyűlések iratai, a jegyzőkönyvek csak 1737-ben.

VIII. Az *erdélyi szász nemzet* szebeni levéltárában a magyarországi és erdélyi gyűlésekre szóló meghívólevelek 1454-ben, az erdélyi törvényczikkek 1536-ban, egyéb országgyűlési emlékek 1397-ben kezdődnek.

IX. *Horvátország* zágrábi levéltárában megvannak az 1273-ik évi slavóniai gyűlésnek végzeményei, egy 1350-ik évi átiratban; de ezután hézag van 1567-ig, mely évtől kezdve a horvát- és tótországi gyűlések irományai teljesen meg vannak őrizve.

X. *Abauj megye* levéltárában: találhatók követi utasítások 1634-től.

XI. *Arad megye* levéltárában: országgyűlési naplók 1647-től.

XII. A *Batthyányi* herczegek körmendi levéltárában: országgyűlési meghívólevelek 1526-tól.

XIII. *Bártfa* város levéltárában: 1415-től országgyűlési törvények és 1525-től követi jelentések.

XIV. *Bereg megye* levéltárában: utasítások 1630-tól, követi jelentések 1722-től.

XV. *Beszterczebánya város* levéltárában: meghívólevelek 1508-tól, követi utasítások 1543-tól, jelentések 1549-től, törvények 1521-től.

XVI. *Bihar megye* levéltárában: országgyűlési irományok: 1696-tól.

XVII. *Brassó város* levéltárában: meghívólevelek 1441-től, törvények 1535-től.

XVIII. *Buda város* levéltárában: országgyűlési irományok 1764-től, utasítások 1790-től.

XIX. *Csanád megye* levéltárában: meghívólevelek 1719-től, utasítások 1751-től, jelentések 1741-től.

XX. *Csongrád megye* levéltárában: meghívólevelek 1714-től, utasítások 1734-től, követi jelentések és országgyűlési irományok 1728-tól.

XXI. *Eperjes város* levéltárában: országgyűlési törvények 1500 és 1508-ból, azután hézag a XVI. század végeig; követi jelentések a XVI. század közepétől.

XXII. Az *esztergomi érsekség* levéltárában: országgyűlésekre vonatkozó levelezések 1618-tól.

XXIII. Az *esztergomi káptalan* levéltárában: meghívólevelek 1542-től, követi jelentések 1595-től.

XXIV. *Esztergom megye* levéltárában: követi jelentések 1734-től.

XXV. Az *Illésházi család* köpcsényi levéltárában: a XVII. század első éveiben tartott országgyűlésekre vonatkozó levelezések.

XXVI. A *jász-kún kerület* levéltárában: országgyűlési naplók 1702-től.

XXVII. A *kalocsai káptalan* levéltárában: országgyűlési iratok 1735-től.

XXVIII. *Kassa város* levéltárában: országgyűlési meghívólevelek 1452-től, követi jelentések 1542-től, törvénykönyvek 1439-től.

XXIX. *Komárom város* levéltárában: országgyűlési irományok 1728-tól.

XXX. *Körmöcz város* levéltárában: meghívólevelek 1442-től, követi utasítások és követi jelentések 1525-től, törvénykönyvek 1435-től (1505-ig nyolcz, azután hézag 1547-ig), a bányavárosok felterjesztései és egyéb országgyűlési irományok 1563-tól.

XXXI. *Liptó megye* levéltárában: utasítások 1630-tól, követi jelentések 1790-től.

XXXII. *Lőcse város* levéltárában: meghívólevelek, utasítások és jelentések 1550-től.

XXXIII. *Modor város* levéltárában: utasítások 1625-től, jelentések 1619-től.

XXXIV. *Mosony megye* levéltárában: utasítások 1662-től, jelentések 1792-től.

XXXV. *Nagyszombat város* levéltárában: követi jelentések 1519-től, nagyobb mennyiségben 1608-tól.

XXXVI. *Nógrád megye* levéltárában: utasítások 1741-től, jelentések 1602-től.

XXXVII. *Nyitra megye* levéltárában: meghívólevelek és utasítások 1573-tól, jelentések 1583-tól.

XXXVIII. *A Pálffy család* pozsonyi levéltárában: országgyűlésekre vonatkozó levelezések a XVI. század végétől.

XXXIX. *Pest megye* levéltárában: jegyzőkönyvi adatok 1638-tól, országgyűlési irományok 1715-től.

XL. *Pest város* levéltárában: országgyűlési irományok 1805-től.

XLI. *Pozsony város* levéltárában: meghívólevelek 1447-től, jelentések 1444-től.

XLII. *Sáros megye* levéltárában: követek küldéséről jegyzőkönyvi adatok 1597-től, egyéb országgyűlési irományok 1790-től.

XLIII. *A Révay család* stjavnicskai levéltárában: országgyűlési iratok 1532-től.

XLIV. *Selmecz város* levéltárában: meghívólevelek 1508-tól, utasítások és jelentések 1542-től.

XLV. *Somogy vármegye* levéltárában: követi utasítások és jelentések 1687-től.

XLVI. *Sopron megye* levéltárában: országgyűlési követekről jegyzőkönyvi adatok 1580-tól, országgyűlési iratok 1614-től.

XLVII. *Sopron város* levéltárában: meghívólevelek 1457-től, utasítások 1545-től, követi jelentések 1551-től, országgyűlési irományok 1531-től.

XLVIII. *Szatmár megye* levéltárában: országgyűlési vegyes irományok 1596-tól.

XLIX. *Székelyudvarhely város* levéltárában: követi jelentések 1759-től.

L. *Székesfehérvár város* levéltárában: meghívólevelek 1551-ből és 1696-tól.

LI. *Szepes megye* levéltárában: meghívólevelek 1536-tól, a követekre vonatkozó jegyzőkönyvi adatok és vegyes országgyűlési irományok 1572-től.

LII. A *Thurzó család* árvaváraljai levéltárában: országgyűlésekre vonatkozó levelezések 1593—1621.

LIII. *Túrócz megye* levéltárában: meghívólevelek 1558-tól, utasítások 1790-től.

LIV. *Újbánya város* levéltárában: országgyűlési iratok 1537-től.

LV. *Vas megye* levéltárában: vegyes országgyűlési iratok 1708-tól.

LVI. *Zala megye* levéltárában: országgyűlési követekre vonatkozó jegyzőkönyvi adatok 1581-től.

LVII. *Zemplén megye* levéltárában: meghívólevelek 1613-tól, utasítások és vegyes országgyűlési irományok 1607-től, törvényczikkek 1595-től.

LVIII. *Zólyom város* levéltárában: utasítások és jelentések 1613-tól. [1])

[1]) Mellőztem *Felső-Fehér megye*, a *jászói convent* s a *kassai káptalan* levéltárait, melyekben csak jelen századbeli országgyűlési iratok találtatnak.

Ezen levéltárak mellett a M. Tudományos *Akadémia*, a *Nemzeti Muzeum* a *budapesti m. k. Egyetem*, az *esztergomi főegyház*, az *erdélyi Muzeum* és a *zágrábi Akadémia* könyvtáraiban létező kéziratgyűjtemények, az országgyűlési emlékeknek, naplóknak és irományoknak gazdag készletét tartalmazzák, túlnyomó részben másolatokat, melyeket tudós férfiak saját irodalmi czéljaikra, vagy lelkes főurak könyvtáraik diszéül gyűjtöttek össze.

III.

A hazai levél- és könyvtárak mellett, a Történelmi Bizottság szükségesnek látta figyelmét a *külföld nevezetesebb állami levéltáraira*, különösen azon államokéra is kiterjeszteni, melyekkel uralkodóink szorosabb politikai, vagy családi viszonyban állottak. Azon remény, hogy e külföldi levéltárakban a magyar országgyűlések történetéhez mennyiségre és értékre nézve egyaránt jelentékeny adatkészlet lesz található, nem volt jogosúlatlan.

Ugyanis a történetirás napjainkban a kútforrások egy új osztályával gazdagodott, melyet a kormányok féltékenysége még rövid idő előtt is gondosan elzárt a tudományos vizsgálódás elől. Értem a *diplomacziai levelezéseket*, a küludvarokhoz küldött követek jelentéseit. Mily kincset rejtenek ezek, a történetirók régóta sejtették azon csekély töredékekből, melyek, többnyire későbbi kori másolatokból, napvilágot láttak. Így *Burgio Antal pápai* nuntiusnak és *Guidoto Vincze velenczei* követnek jelentései a mohácsi vészt megelőző években tartott országgyűlések tárgyalásaira meglepő fényt

árasztanak, míg hazai emlékeink csak kevés részletet tartottak fön. [1])

Hasonlag V. Károlynak a brüsseli állami levéltárban őrzött Magyarországot illető irományai között, melyeket *Horváth Mihály* bocsátott közre; [2]) *Marino Sanudo* velenczei világkrónikájában, mely a velenczei köztársaság diplomacziai irományai alapján készült, s melynek hazánkra vonatkozó részleteit *Wenzel Gusztáv* kezdette közrebocsátani (1496—1501); [3]) végre az „Acta Tomiciana“ köteteiben, melyek az I. Zsigmond lengyel király uralkodása alatt Tomiczki cancellár által összegyűjtött lengyel diplomacziai irományokat tartalmazzák, s melyeknek egy része (1506—1526) nyomtatásban megjelent: [4]) a magyar országgyűlések történetéhez nagybecsű adatok találtatnak.

A Történelmi Bizottság már több év előtt indította meg az olaszországi levéltáraknak a magyar történelem szempontjából való átkutatását, s intéz-

[1]) Burgio Antal jelentéseinek egy részét latin fordításban kiadta *Pray „Epistolae Procerum.“* I. 395—420. ll. Teljesen és eredeti olasz szövegben, bár számos hibákkal, *Theiner*. Vetera Monumenta Historiam Sacram Regni Hnngariae illustrantia. Róma. 1859. II. 716—802. ll. — *Guidoto* jelentéseit kiadta Firnhaber Frigyes: Vincenzo Guidoto's Gesandtschaft am Hofe K. Ludwigs von Ungern. Bécs. 1848.

[2]) Magyar Történelmi Okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. Összeszedte és lemásolta *Hatvani Mihály*. Pest. 1857—1859. Négy kötet. (Az Akadémia „Monumentái“ ban az Okmánytárak I—IV. kötete.) A közlött iratok 1441—1652 terjednek.

[3]) Az 1491-től 1534-ig terjedő, 56 fólió kötetből álló kézirat egy példánya a velenczei állami levéltárban, egy másik a bécsi t. levéltárban őríztetik. Wenzel közleményei a „Magyar Történelmi Tár“ XIV. kötetében jelentek meg.

[4]) A kézirat több példányban van meg Lengyel- és Oroszország könyvtáraiban. 1538-ig terjed. Kiadását Džialynski gróf indította meg Pozenben, 1852-ben. Ekkoráig nyolcz kötet jelent meg.

kedéseket tett a hazánkat érdeklő iratok lemásoltatására. *Mircse János Velenczében* és *Milánóban*, *Óváry Lipót Nápolyban* volt megbízva e munkálatokkal. Továbbá b. *Nyáry Albert* a *modenai* és *turini*, *Simonyi Ernő* a *flórenczi* levéltárakban tett másolataikat szintén a Bizottság rendelkezésére bocsátották. És az 1873-ik év tavaszán e sorok iróját bízta meg, hogy különösen az országgyűlések történetének szempontjából tekintse meg e levéltárakat.

Ezekután a következő eredményt állíthatjuk össze.

I. A *flórenczi* állami levéltárban Nagy Lajos alatt 1350-ben kezdődnek a flórenczi köztársaság és hazánk közötti összeköttetésekre vonatkozó iratok, melyek politikai és kereskedelmi történetünkre nézve egyaránt nagy érdekűek; főleg Mátyás korában, kit a török elleni háborúkban, tudományos és irodalmi törekvéseiben a Mediciek hathatósan támogattak. Továbbá a bécsi udvarnál levő követek jelentései 1560-tól kezdve szakadatlan folyamatban tartalmazzák országgyűléseink történetét; a követek rendszerint elkísérték királyainkat az országgyűlésekre, és egész lapokat töltöttek meg a magyar országgyűlések tárgyalásainak ismertetésével. [1])

II. Az egykori *génuai köztársaság* levéltárában a magyar országgyűléseket illető tudósítások csak 1581-ben kezdődnek, szintén a bécsi követek jelentéseiben; ezek nem bírnak ugyan oly jelentőséggel, mint más álla-

[1]) Legterjedelmesebbek *Albizi* Antal jelentései az 1553-iki, *Antennori* Lajoséi az 1569. és 1572-iki, *Alberti Jánoséi* az 1578., 1581. és 1583-iki, *Medici Juliánéi* az 1608. és 1618-iki országgyűlésekről.

mok követeiéi, mert Genua hatalma ez időben már hanyatlásnak indúlt; azonban mind végig figyelemre méltók. [1])

III. A *mantuai* Gonzaga-levéltár magyarországi követjelentései 1395-ben kezdődnek. Kiemeljük, hogy Baptista de Brendis, a mantuai őrgrófnak III. Frigyes császár udvarában levő követe, az 1459-ik évi németújhelyi gyűlésről, melyen Frigyes magyar királylyá választatott, többször szól jelentéseiben. Mátyás király benső viszonyban állott a Gonzagákkal, kiket rokoni kötelékek fűztek nejéhez, Beatrixhoz. Innen magyarázható, hogy Mátyás és II. Ulászló uralkodása alatt gyakran jelentek meg mantuai ügyviselők Magyarországban, kiknek jelentései országgyűléseinkről becses részleteket tartalmaznak. Később, II. Frigyes mantuai herczeg I. Ferdinánd magyar király leányát bírván nőül, élénk figyelemmel kísérte a magyarországi eseményeket. Ennek folytán az 1527-ik évi fehérvári koronázási országgyűlésről, az 1531-ik évi részleges gyűlésekről jelentéseket, míg a XVII. századból pedig országgyűlési irományokat találunk itt.

IV. *Milánóban* a Sforza-család, a XV. század második felében, szoros összeköttetésben állott hazánkkal. Petrus Thomasius (1456—1462) és Mapheus Triviliensis (1490—1493) követi jelentései Budáról, különösen az 1458. és 1490-iki királyválasztó országgyűlések történetére tartalmaznak nagybecsű részleteket.

V. *Modenában* a ferrarai herczegek levéltárának

[1]) Különösen *Giorgi* György jelentései az 1581. és 1583-iki, *Lelio Costaéi* az 1593-iki és *Francesco Tagliáéi* az 1622-iki országgyűlésekről.

azon körülmény kölcsönöz fontosságot, hogy Mátyás nejének Beatrixnak nővére a ferrarai herczegnek volt neje, s ennek fia Hippolyt esztergomi érsekké lett. A budai és ferrarai udvar között fennálló benső viszony következtében az előbbiből sűrűen érkeztek jelentések, melyek ama kor országgyűléseinek szempontjából is figyelmet érdemelnek. [1]) A mohácsi vészt követő korszakban, főleg 1582 óta [2]) a ferrarai herczegek bécsi követeinek jelentései bő kútforrásul szolgálnak az országgyűlések történetírójának.

VI. *Nápolyban* a nagy állami levéltár *aragóniai* része a II. Ulászló uralkodásának első éveiben tartott országgyűlésekhez csekély adalékokat nyújt. [3]) Gazdagabb e tekintetben a *Farnese*-ház levéltárát tartalmazó osztály, mely III. Pál pápának és a pármai herczegeknek diplomacziai levelezéseit is tartalmazza. Különösen a nevezett pápa bécsi nuntiusainak (1534–1549) jelentései értékesek; nem annyira fontosak a pármai herczegek bécsi követeinek XVII. századbeli jelentései, mert küldőik jelentéktelen politikai állásánál fogva, kevésbbé voltak beavatva az udvar és az ország eseményeibe.

VII. *Rómában* a vatikáni titkos levéltár 1524–1526-ból bírja a budai udvarnál levő nuntiusok jelentéseit, melyek nyomtatásban megjelentek. [4]) Mit

[1]) Különösen *Bresciani Bertalan* jelentései (1486—1487), *Costabili* Bertrandéi (1488—1493), *Muzzarelli Jánosé* (1505—1521) és *Caprili* Juliánéi (1519—1521).

[2]) Ezen év elején *Florio* Bálint ferrarai követ Pozsonyból küldi az országgyűlésről szóló jelentéseit.

[3]) Ezen uralkodóház irományaiból csak igen kis rész (1467—93) maradt reánk. Ezt közrebocsátotta *Trinchera*. Codice Aragonese. Nápoly. 1866—68. két kötet.

[4]) Ezekről fönnebb szólottunk. Azonban úgy látszik, korábbi jelentések is vannak. Erre utal azon körülmény, hogy Theiner a

tartalmaz e levéltár a mohácsi vészt követő időkből, csak kevéssé ismeretes; [1]) miként más történetbúvárok, úgy e sorok irója előtt sem nyílt meg féltékenyen őrzött ajtaja.

Némi kárpótlást nyújt azon körülmény, hogy a XVI. és XVII. század legtöbb pápáinak összes diplomacziai irományai nem a Vatikánban, hanem az illető pápák családi levéltáraiban őríztetnek. Így III. *Pál* pápa irományai a nápolyi Farnese levéltárban, VIII. *Kelemené* és V. *Pálé* (1598—1615) a Borghese családnak, VIII. *Orbáné* a Barberini családnak, VII. *Sándoré* (1655—1667) a Chigi családnak római levéltáraiban őríztetnek. Ezekben találhatók fel tehát a nevezett pápák által a császári udvarhoz küldött nuntiusok jelentései, melyek, miután íróik legjobban valának értesülve, a magyar országgyűlések történetére nézve első rangú fontossággal bírnak.

VIII. *Turinban* a savójai herczegek levéltárában szintén a császári udvarhoz küldött követek jelentései vonják magunkra figyelmünket. Már az 1548-iki fontos országgyűlésről találunk érdekes tudósítást, 1572-től [2]) kezdve pedig úgy szólván minden országgyűlésről találunk tudósításokat.

IX. A *velenczei köztársaságnak* levéltára Olaszország állami levéltárai között, hazánk történelmének szempontjából, leggazdagabbnak mondható. Ugyanis a köztársaság hazánkkal folytonosan élénk összeköt-

„Nuntiatura Germaniae, Hungariae etc.“ czímű gyűjteménynek *harmadik kötetéből* közli Burgio jelentéseit.

[1]) Így p. o. Koller használta Delfino János bécsi nuntiusnak 1572-ik évi jelentéseit. Historia Episcopatus Quinqueeclesiensis. VI. 279. s kk. ll.

[2]) Az ez évben tartott országgyűlésről *Pistone* Sándor követ Pozsonyból küldi jelentéseit.

tetésben állott, diplomacziai vonatkozásaira és irományainak megőrzésére mindig kiváló gondot fordított. A Magyarországot illető irományok nagy részét a Történelmi Bizottság másolatban bírja. Ezek a XIII. századig érnek fel. A követi jelentések, Magyarországból a XV. század végén veszik kezdetöket, s tartanak a mohácsi vészig. A bécsi udvarnál levő követek jelentései 1563-tól kezdve tartalmaznak országgyűléseinket illető közléseket. [1])

X. A Történelmi Bizottság az 1873-ik év őszén a nyomozásokat, illetőleg másoltatásokat Európa két más országának levéltáraiban is megindította, a magyar történettudomány érdekében, különös s tekintettel az országgyűlések történetére. *Spanyolországban*, melynek a XVI. és XVII. században szintén a Habsburg dynastia adott uralkodókat, a simancasi állami levéltár 1532-től kezdve tartalmaz magyar országgyűlésekre vonatkozó iratokat.

XI. *Lengyelországot* a XIV. század elejétől a XVI-iknak végeig a legszorosabb kötelékek csatolták Magyarországhoz. Igen természetes volt tehát azon feltevés, hogy az egykori lengyel királyság levéltára a magyar történelemre nézve számos és nagybecsü iratokat tartalmaz. Ezen reményt alaposnak bizonyították a jelentések, melyeket a lengyel királyság Moszkvában létező levéltáráról a Történelmi Bizottság legújabban nyert. [2])

[1]) A bécsi udvarnál levő velenczei követek jelentéseit, jelenleg az eredeti példányokban a bécsi cs. és k. titkos levéltár bírja. Kezdődnek 1541-ben. De 1562-ig hiányosak. Az első magyar országgyűlésről szóló jelentés az, melyet 1563. szeptember 21-én Giovanni Micheli *Pozsonyból* ír.

[2]) Az egykori lengyel királyság levéltára három részre daraboltatott fel; az egyik Varsóban maradt, a második Szent-Pétervárra,

A Magyarországot illető oklevelek 1355-ig érnek fel; az országgyűlésekre vonatkozók sorozatát megnyitja Mátyás királynak utasítása, melyet az 1473. deczember 8-ára összehívott magyar országgyűlésre küldött biztosai részére állított ki; [1]) s azok a XVI-ik század első éveitől kezdve Báthory István hálálág a magyarországi és erdélyi gyűlésekre nézve sok ismeretlen részletet nyújtanak, miként ez már a jelen kötetből kitünik. [2])

IV.

Miután a megelőző lapokon előadtuk, mily kiterjedésben indította meg a Történelmi Bizottság a levéltári kutatásokat, hogy az „Országgyűlési Emlékek" kiadásához az anyagot lehető teljességben bírja: röviden meg kell említenünk, mily eljárást állapított meg e munka kiadása körül.

Habár kívánatos lett volna az „Országgyűlési Emlékeket" a legrégibb korral, a magyar királyság megalapításánál kezdeni meg, a Történelmi Bizottság jónak látta *egyelőre* a mohácsi vészt követő kor országgyűléseinek emlékeivel tenni meg a kezdeményezést. Mert míg az előbbi korszak (1000—1526) nyomtatásban közrebocsátott, s különösen a Kovachich gyűj-

a harmadik Moszkvába szállíttatott. Ezen levéltárak átkutatásával a Történelmi Bizottság 1873. őszén *Supala Ferencz* urat, a Nemzeti Múzeum könyvtárának segédőrét bízta meg.

[1]) Ezen országgyűlésről eddig csak a meghívólevelet ismertük a távol éjszakról nyerjük a további felvilágosítást.

[2]) Különösen az „Acta Tomiciana" kiadatlan kötetei, melyeket Supala úr előlegesen a szent-pétervári cs. könyvtárban használt — ezen gyűjteményről fennebb szólottunk — és a moszkvai levéltárban létező „Legationum libri" negyven kötete nyújtanak legtöbbet.

teményeibe felvett országgyűlési irományait az újabb nyomozások nem szaporították jelentékeny mértékben, s a további nyomozásoktól még lényeges eredményeket várhatunk; a mohácsi vészt követő időkre nézve az eddig átkutatott levéltárak — mint a fennebbi kimutatás is hirdeti — meglepően dús anyagot szolgáltatnak, mely alig fog *lényegesen* kiegészíttetni a további kutatások folyamában.

Ki kell emelnünk, hogy, midőn „*magyar országgyűlésekről*“ szólunk, ezeket a legtágabb értelemben veszszük; azoknak körébe vonjuk a *horvát-és tótországi gyűléseket*, a *részleges gyűléseket* [1]) és az *erdélyi gyűléseket* is; az utóbbiakat azonban csak azon korban, midőn Erdély és Magyarország egy királyt uraltak; külön munka lesz hivatva az erdélyi gyűlések emlékeinek közzétételére azon korban, midőn Erdély, saját fejedelmek alatt, külön állami léttel bírt.

„Országgyűlési Emlékek“ elnevezése alá foglaljuk:

a) A meghívóleveleket.

b) A királyaink és idegen hatalmak vagy nemzetek által országgyűléseinkre küldött biztosok és követek részére kiállított megbízóleveleket és utasításokat.

c) A megyei és városi követek utasításait.

d) A királyi előterjesztéseket, az országgyűlések feliratait és a királyi válasziratokat.

e) A magyarországi és bécsi kormányszékeknek, vagy egyeseknek előterjesztéseit és javaslatait országgyűlési tárgyak körül.

[1]) Részleges gyűlések alatt azokat értjük, melyekre az ország területének csak egy része volt meghíva, az ország közügyeiről való tanácskozás és határozás végett. Tehát kizárjuk például a hét bányaváros, az öt felvidéki város gyűléseit, melyek *rendszerint* csak helyi érdekű ügyeket tárgyaltak, s ilyenek tárgyalására valának hivatva.

f) Az országgyűlések által királyainkhoz, vagy más hatalmakhoz küldött követek részére kiállított megbízóleveleket és utasításokat.

g) Az országgyűlésekhez intézett, vagy azoktól származó leveleket.

h) A királyi biztosoknak az országgyűlések tárgyalásairól a királyhoz intézett jelentéseit.

i) A megyei és városi követeknek naplóit és küldőikhez intézett jelentéseit.

k) A diplomacziai jelentéseket. [1])

l) A törvényeket. [2])

Az egyes gyűlések emlékeit, vagyis az irományokat és törvényeket, *bevezetések* előzik meg, melyek a gyűlések rövid történetét adják, nemcsak a jelen munkában közlött emlékek, hanem az összes kiadott és kiadatlan adatkészlet felhasználásával. Mindazáltal ezen történeti bevezetések nem tartanak arra igényt, hogy befejezett műveknek tekintessenek; csak arra vannak hivatva, hogy az egyes gyűlésekről tájékoztató ismertetést nyújtsanak, és a közlött emlékek megértését s értékesítését megkönnyítsék. Épen azért a köztörténeti eseményekre és körülményekre is csak annyiban vannak tekintettel, amennyiben azoknak megemlítését a kitűzött czél szükségessé teszi.

A Történelmi Bizottság ezen bevezetéseket külön lenyomatban is közrebocsátja, hogy ekként az országgyűlések történetének ismeretét szélesebb körökben terjeszsze.

---

[1]) Az *a) b) c) d) e) f) g)* alatt megnevezett iratok az „Országgyűlési Irományok" czíme alatt mind, egész terjedelemben, az eredeti példányok helyesírása szerint közöltetnek. A *h) i)* és *k)* alatt megnevezettek közül csak azok, melyek nagyobb fontossággal bírnak; a többiek a történeti bevezetésekben használtatnak fel.

[2]) A törvényeket, amennyiben egykorú példányokkal nem rendelkezünk, a Mosóczi-féle 1584-ik évi kiadásból veszszük át.

IV.

A jelen első kötet a mohácsi vészt követő első évtizednek (1526—1536) gyűléseit tartalmazza. Ezen rövid időközben

Tizenhárom magyarországi országgyűlés.

Tizenöt magyarországi részleges gyűlés,

Huszonhat erdélyi gyűlés,

Huszonkét horvát- és tótországi gyűlés tartatott.

Ezen gyűlések egy része eddig egészen ismeretlen volt; de azokról is, melyeknek megtartása felől a történetiró tudomással bírt, csak kevés részleteket tartottak fenn a rendelkezésére álló emlékek. Első sorban a bécsi cs. és k. titkos levéltárban megőrzött iratoknak köszönhetjük, hogy amazoknak nyomaira és egyúttal azon helyzetbe jutottunk, hogy az ismert országgyűlések történetét is lényegesen kiegészíthessük. Sőt három magyar országgyűlés (1527, 1530 és 1536), és egy erdélyi gyűlés (1536) törvénykönyvét is közölhetjük, melyek eddig nem voltak kiadva.

A közrebocsátott emlékek sok tekintetben új világosságot fognak deríteni nemzetünk *belső életére* a mohácsi vészt követő gyászos korszakban, melynek úgy szólván csak körvonalait ismerjük eddigelé. Élénken szemeink elé állítják a megoszlott nemzet pártharczait és kétségbeesett erőfeszítéseit, hogy a keleti hódítás és a nyugati befolyás veszélyeit elhárítsa.

És kétségkivül még inkább emeli ezen emlékek fontosságát ama körülmény, hogy újabbkori politikai fejlődésünk a mohácsi vészt követő korszak küzdelmeinek és alkotásainak talajában bírja gyökereit.

I.

A MISKOLCZI ÉS TOKAJI

RÉSZLEGES GYŰLÉSEK.

1526. September 16. Október 17.

A miskolczi és tokaji részleges gyülések.

Szulejmán még Budán volt, midőn az általános csüggedés és fejetlenség közepette *Várday Pál* egri püspök és pelsőczi *Bebek János* kisérletet tőnek az ország rendeit tétlenségükből felrázni, egyesült erőfeszítésre bírni. Meghívásukra 1526. szeptember közepén számos urak és nemesek jöttek össze *Miskolczon. Szapolyay János* és öt megye: *Heves, Gömör, Borsod, Torna, Abaúj* követeket küldöttek ide.

A tanácskozások tárgyát azon kérdés képezte: mikép lehessen a török által elárasztott országot megvédeni? Miután Szapolyay igérte, hogy „számos és jól felszerelt seregével minél gyorsabban megjelen"; abban történt megállapodás, hogy a „rendek minél előbb és minél nagyobb készülettel táborba szálljanak" s Verpelétnél várják be az erdélyi vajdát; a felsőmagyarországi megyék és városok e gyülésből felhivattak, hogy hadaikat a kitűzött helyre rögtön indítsák meg.

Egy másik végzés az *egyházak kincseire* vonatkozott, melyeket néhány hónap előtt, pápai engedélylyel, II. Lajos összeszedetett, hogy pénzzé veretvén, a török elleni hadjárat költségeire fordítsa. A háború gyors és szerencsétlen fejleményei okozták, hogy e rendelet csak csekély részben lett végrehajtva. A gyülés most akként rendelkezett, hogy „az egyházaktól elszedett ezüst neműek" Kassára szállíttassanak s itt pénzzé veressenek. [1])

[1]) A miskolczi gyülés megtartása, lefolyása és végzései felöl egyedül azon levelek értesítenek, melyek szeptember 16-án (Dominica post festum Exaltationis S. Crucis) a jelenlevő rendek által a fel-

E végzések hatástalanok maradtak. Miután a szultán szeptember 26-án az ország fővárosát elhagyta és seregét visszavezette, Szapolyay nem látta sem szükségesnek, sem időszerűnek támadólag lépni fel.

Nem ment tehát Verpelétre; hanem Szegedről, a Tisza balpartján felfelé vonulva, tokaji várába sietett. Ide október 14-re meghívta az urakat és nemeseket, hogy velök aziránt tanácskozzék „a hon védelme s megmaradása tekintetében mit kelljen cselekednie.“ [1])

A *tokaji vár*, melyet a Tisza és Bodrog összefolyásánál Hunyady János épített és Mátyás Szapolyay Istvánnak adományozott, október közepén nagyszámú főrendeket és nemeseket fogadott falai közé.

A főpapok köréből csak *Várday Pál* egri püspököt és *György* budai prépostot találjuk soraikban. Számosabban voltak a világi urak. A tekintélyesebbek: *Perényi Péter* temesi főispán, *Dóczy János* királyi kincstartó, *Báthory Endre* szathmári főispán, *Homonnai Drugeth Ferencz* ungi főispán, *Verbőczy István*, *Drágffy Gáspár*, *Dóczy Gergely*, *Petrovics Péter*, *Ártándy Pál és Balázs*, *Bajoni Benedek*, *Kismarjay Lukács*, *Bodó Ferencz*, *Gerendy János*, *Glésán Miklós*, *Pőstyeni Gergely*, *Ozibak Imre*, *Csáky László és Mihály*, *Szoby Mihály*, *Csáholy Imre*, *Tornallyay Jakab*, *Mekesey György*, *Jakesy Mihály*, *Jaksics György*, *Macedoniai Miklós*, *Vidffy Lőrincz*.

vidéki városokhoz intéztettek. A Bártfához intézettet közli *Wagner*. Diplomatarium Sarosiense. 155. l. és Analecta Scepusii. II. 147. l. *Katona*. Historia Critica. XIX. 733. l. — A Kassa városához intézettet közli *Pray*. Epistolae Procerum. I. 272. l. — Hogy Lőcse városa is vett ily levelet, Sperfogel említi krónikájában. L. Wagner Analecta Scepusii. II. 147. l.

[1]) A meghívó levélnek egy példányát sem ismerjük. Csak Várday Pálnak október 8-án (Dénes napján) Egerből Kassa városához írt leveléből tudjuk, mely napra hivatott össze a gyűlés. „Rögtön válaszolnék — írja — ha a jövő vasárnap (Dénes napja hétfőre esett) az ország uraival és vármegyéivel együtt Tokajban nem kellene lennem.“ Egyúttal felhívja a várost. „Uraságtok küldje *hozzám* oda Tokajba az említett vasárnapra biztos és meghitt emberét.“ A levél eredetije Kassa sz. k. város levéltárában. Közli *Jászay Pál*. A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. (Pest. 1846.) I. 79. l.

Várdai Mihály, Matusnay János, Vitéz János, Patócsy Miklós, Ábrahámffy Péter, Miklós és *István, Kátay Mihály, Kenderesy János, Derencsényi Miklós, Ibrányi István* és *Miklós.*

Pest, Ung, Túrócz, Szathmár és más megyék, az erdélyi három nemzet, Kassa és más városok követeket küldöttek. [1])

A megnevezett urak és nemesek úgyszólván mindannyian Szapolyay János régi hívei, barátai, részben rokonai valának. Többen zászlai alatt állottak, midőn a pórlázadást leküzdötte; mások előkelő szerepet játszottak a hatvani és rákosi zavarteljes országgyűléseken, vagy épen vezérek voltak azon küzdelemben, melyet az alsó nemesség csak imént folytatott az oligarchia és az idegen befolyás ellen.

Mindezek egyértelműleg óhajtották és azon voltak, hogy a Lajos halála által megürült trónt Szapolyay János nyerje el, kitől személyes érdekeik kielégítését, politikai irányzatuk diadalra emelését, és egyúttal az ország megmentését várták.

Miként előbb, most is legbuzgóbbak és leghatásosabbak voltak *Verbőczy István* igyekezetei. Mielőtt a gyűlés formaszerűen megnyittatott volna, hatalmas ékesszólásával megerősítette a habozókat, s megnyerte azokat, kik eltérő véleményeket hoztak magokkal. Magán társalgás- és nyilvános szónoklatokban leginkább az 1505-iki végzést hangsúlyozta, melyben a magyar rendek elhatározták, hogy soha többé idegen fejedelmet nem emelnek a királyi székre. „Mert ezek — így

[1]) A jelenlevők neveit részben ismerteti a tokaji gyűlésnek, harmincz aláírással és tizenhat pecséttel ellátott, levele, melyben a fehérvári gyűlést kihirdeti. (Erről alább szólunk.) Felsorolja azokat Istvánfi Historia Regni Hungariae. 1758-ik évi kiadás. IX. könyv. 84. l. — *Kovachich.* (Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 71. l.) és *Jászay* (i. m. 82. l.) azon nézetben vannak, hogy egy lengyel követ is jelen volt e gyűlésen, vagy legalább küldetett e gyűlésre. Igaz ugyan, hogy Zsigmond lengyel király október 11-én *Nypczycz Miklóst* Krakkóból „ad Magnificum Vayvodam Transylvaniae, nec non ad alios Status et Ordines Regni Hungariae" küldötte. Azonban ez október közepére nem érkezhetett meg Tokajban és alig hihető, hogy október 11-én a tokaji gyűlés kihirdetése Krakkóban ismeretes lett volna. A lengyel királynak október 31-iki, alább tárgyalandó leveleiből kétségtelen, hogy a tokaji gyűlésen nem volt lengyel követ. Nypczycz utóbb a székesfehérvári gyűlésen volt jelen.

szólott — többnyire fukar, kegyetlen és hanyag kormányzás által bélyegezték meg magokat, súlyos csapásokat hozva e szegény hazára. Ím eleven példa Ulászló, ki mint egy vén asszony tunyán, dicstelen ült a trónon. Elhallgatjuk szerencsétlen fiának vakmerőségét, melylyel seregünk virágát, ellenségeink között egykor félelmet és rettegést gerjesztő erőnk és vitézségünk babérját, ocsmányul és gyalázatosan elvesztette. Valóban az irgalmas Isten különös gondviselésének és jóságának tanujelét láthatjuk abban, hogy (Szapolyay Jánost) e jeles és bátor férfiút a minapi gyászos harcz terétől távol tartani és életét megmenteni méltoztatott. Ekként legalább egy oly férfiút tartott fönn részünkre, ki képes és hajlandó hanyatló hazánkat e siralmas időkben bölcs tanácsával és győzhetlen fegyverével támogatni, felvirágoztatni."

Verbőczy és más szónokok bizonyára nem mulasztották el e magasztaló szavakhoz éles nyilatkozatokat csatolni, Ferdinánd személye és a németek ellen; valamint igéretek és adományok által hatni ott, hol érveik ereje gyengének mutatkozott, és a magánérdek irányozta a politikai meggyőződést. Maga a trónkövetelő leereszkedő nyájasság által igyekezett támogatni párthiveinek törekvéseit. [1])

Ekként a szellemek már előkészítve és megnyerve valának, midőn a gyűlés megnyittatott. A tanácskozás tárgyául azon kérdés lett kitűzve: *mit kelljen az ország megmentése érdekében cselekedni?* A rendek egyértelműleg azon meggyőződésben voltak, hogy ezirányt érvényes és sikeres végzéseket hozni ily részleges gyűlésen és addig, míg az országnak feje és kormányzója nincs, nem lehet. [2]) Igy természetszerűen szőnyegre került a királyválasztás ügye. A jelenlevők egy

[1]) Istvánfi nyomán (84. l.), kinek, úgy látszik, a tokaji gyűlésről részletes kútfők állottak rendelkezésére.

[2]) A székesfehérvári országgyűlést kihirdető levélben a tokaji rendek írják: „Egybegyültünk, . . . hogy az ország védelméről, oltalmáról, a szenvedett csapás és közveszély helyrepótlásáról tanácskozzunk. . . . Azonban többszöri tárgyalkozás, többszöri kölcsönös együttbeszélgetés után úgy találtuk, hogy e részben fejedelem és igazgató nélkül, a nagyságtok és más urak s atyánkfiai távollétében, hasztalan törekszünk, semmi állandót, semmi érvényest, az országra nézve jót és üdvöst nem végezhetünk." Jászay. i. m. 86. l.

része kész volt azt haladéktalanul tárgyalás alá venni, és Jánost, kit a hevesebbek már mint királyt éltették, megválasztani. [1]) Azonban a higgadtabbak belátták, hogy a gyűlés nem tekintheti magát illetékesnek a királyi trón betöltésére. Maga Szapolyay sem óhajthatta, hogy egy oly gyülekezet válaszsza meg, mely a törvények által követelt kellékeket teljesen nélkülözi. Ennek folytán a tokaji gyűlés egy *királyválasztó országgyűlés összehívására* szorítkozott, mely november 5-ére Székesfehérvárra hirdettetett ki.

„Azokra, — olvassuk a meghivólevélben — kik az említett időre és helyre megjelenni, ott velünk együtt lenni, akár makacsság-, akár hanyagságból netalán vonakodnának, oly büntetést határoztunk szabni, milyent az ország pártos és elszakadt tagjai megérdemlenek, és amely unokáikra is örök gyalázatot vonand; amelyet mi új fejedelmünk, királyunk által is meg fogunk erősíttetni.“ [2])

E gyűlésre a lengyel királyt is meghívták, azon biztos reményben, hogy követe Szapolyay érdekeit hathatósan támogatandja. [3])

Habár csak három hét választotta el a rendeket ezen gyűlés megnyitásától, szükséges volt a véghelyek jó karba helyezéséről haladéktalanul intézkedni. E czélra némi adót ajánlottak meg. [4])

---

[1]) *Istvánfi.* 85. l.

[2]) A Battyányi Ferenczhez intézett, sz. Lukács napján kelt, 30 aláírással és 16 pecséttel ellátott, meghivólevelet a körmendi herczegi levéltár eredeti példányából közli *Horvát István.* Verbőczy István Emlékezete. II. 250—3. ll. A bécsi cs. és k. titkos levéltárban is őriztetik egykorú másolata egy meghivólevélnek, mely egyházi személyhez van intézve, és némileg eltér a fönnebbinek szövegétől. *L. Jászay* 87. l. jegyzet. — L. **Irományok.** II. szám.

[3]) A lengyel király Krakkóból 1526 október 31-én a magyar rendekhez intézett levelében írja: „Accepimus literas Vestrarum Dominationum, quibus . . . declarant . . . conventum generalem . . . postulantes a nobis, ut ad illum oratores nostros mitteremus.“ *Kovachich.* Supplementum ad Vestigia Comitiorum III. 72. l.

[4]) Az 1526 október 16-án a bártfaiakhoz intézett rendeletet, mely Bártfa, Lőcse, Késmárk és Kisszeben városokra 1000 forintot ró, közli *Szirmay.* Notitia Historica Comitatus Zempliniensis. 49. l. *Pray.* Epistolae Procerum. I. 276 l. — L. **Irományok.** I. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1526. Október 16.

Szapolyay János és a tokaji rendeknek Bártfa sz. k. városhoz intézett rendelete, melyben annak meghagyják, hogy a tokaji gyűlésen kivetett adót fizesse meg.

Prudentes etc. Videtis, et propria experientia satis, superque cognoscitis, in quanta pericula, clade nuper ab hoste accepta et praesertim amisso Principe, regeque nostro, hoc regnum sit prolapsum. Quamvis autem hostis ipse jam e medio regni excesserit, et omnes copias suas reduxerit, tamen nihil minus praesertim confinibus, et castris finitimis ab hoste est timendum, ne etiam id, quod reliquum est, intercipiatur. Diaetam quidem generalem Albae ad festum Beati Emerici Ducis celebrandam omnibus regnicolis indiximus, tamen cum confinia etiam nunc satis sint neglecta, interim, quoad Princeps eligetur, posset aliquod periculum illis contingere, ad quorum provisionem cum hoc tempore aliunde provideri nullo modo possit, hortamur vos et requirimus, ut statim visis praesentibus, 300 florenos de medio vestri ordinare, et ad manus huius Magnifici Petri de Peren, Comitis Themesiensis, praesentium scilicet ostensoris, dare velitis, et debeatis, aliudque non faciatis. Ex Thokay in festo Beati Galli Confessoris Anno Domini 1526.

Joannes de Zapolya Vayv. Transilv.
Petrus de Varda Episcopus Agrien.
Petrus de Peren Comes Themesien.
Ceaterique Domini et Nobiles in Conventu in oppido Thokay constituti.

(Közli: *Pray.* Epistolae Procerum. I. 276. l.)

II.

1526. Október 17.

Szapolyay János és a tokaji rendek meghívólevele, a Székesfehérvárt november 5-én megnyitandó királyválasztó országgyűlésre, egy főpaphoz intézve.

Reuerende Domine frater et Amice nobis honorande.

Quanto in periculo regnum istud miserabile per hec tempora versatum est, et in presenciarum quoque post flebilem casum et interitum Serenissimi Principis condam Domini Ludouici regis Domini nostri clementissimi pie memorie, profligacionemque et cladem gentis Hungarice in prelio, nuperrime cum hoste nostro publico, diuino ita volente iudicio, inhabiliter commisso, susceptum, versatur atque fluctuat, Dominacioni vestre Reuerende non solum constat, verum eciam plurimas ex eisdem manu palpasse credimus. Ne deinceps residua eciam pars Nobilitatis et regni per hostem ipsum, nemine resistente, corrueret: Nos veluti vera membra sacre Corone regni huius ad hoc oppidum Thokay conueneramus, de tutela et defensione huius regni, deque suscepte cladis et calamitatis reformacione consulturi, tractaturi, et quantum in nobis est prouisuri. Verum post plurimos tractatus nostros et post colloquia mutua visum nobis est frustra absque principe et rectore et absque vestra Reuerenda Dominacione, alijsque Dominis et Fratribus nostris absentibus agere, et stabile quid, vel firmum, regnoque huic proficuum et conducibile, posse concludere; vnde dictum conuentum generalem pro eligendo creandoque nouo rege ad proximum festum Beati Emerici Ducis Albe celebrandum duximus instituendum atque indicendum, ne mora grauius periculum ferre possit. Quapropter Dominacionem vestram presentibus summe requirimus, monemus, hortamur et rogamus, quatenus omnibus factis et rebus suis postpositis, ad prescriptum festum Beati Emerici Ducis velit ad Albam regalem conuenire, nobiscumque et ceteris Dominis ac regnicolis prima die ipsius conuentus interesse, de creando nouo rege, deque propellendis regni periculis et conseruando eodem regno

tractaturi simul et prouisuri. Secus, in quantum salus huius regni vitaque et quies et libertas vestra vobis chara est, ne feceritis, iterum rogamus. Datum in Oppido Thokay predicto in profesto Beati Luce Ewangeliste, Anno Domini 1526.

Johannes Comes Scepusiensis Wayuoda Transsyluanus. Paulus de Warda Episcopus Apriensis. Petrus de Peren Comes Themesiensis ac parcium inferiorum Capitaneus generalis. Andreas de Bathor Comes Zathmariensis. Franciscus de Homonna. Caspar Dragffy de Belthek. Stephanus de Werbewcz regni Hungarie seruus. Johannes Doczy Thesaurarius regius. Emericus Czibak de Palotha. Ladislaus et Michael de Chaak. Jacobus de Thornalya. Georgius de Mekcze. Michael Jaksyth de Kusal. Marcus Jaxit de Naghlak. Nicolaus de Macedonya. Laurencius Wydfy de Mahora. Michael de Warda. Johannes de Matusna. Johannes Withez de Kallo. Nicolaus de Palocz. Petrus, Nicolaus et Johannes Abranffy de Gerla. Michael de Katha. Johannes Kenderesy de Malomuiz. Nicolaus de Derenchen. Johannes et Nicolaus Istwanfy. Ceterique uniuersi nobiles et pociores superiorum et inferiorum parcium regni. Item Oratores Nobilium Siculorum et Saxonum regni Transsyluani, necnon Cassouiensis et aliarum liberarum Ciuitatum parcium superiorum.

Kivül: „Copia literarum ad Regnicolas pro nouo Rege eligendo missarum.“

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.).

II.

A SZÉKESFEHÉRVÁRI

KIRÁLYVÁLASZTÓ ORSZÁGGYŰLÉS.

1526. November.

A székesfehérvári királyválasztó országgyűlés.

A tokaji rendek szent Lukács ünnepén, vagyis október 17-én írták alá a meghívóleveleket, melyekkel november 5-re, Székesfehérvárra országgyűlést hirdettek.

Kétséges, vajjon e napon bírtak e már tudomással arról, hogy nyolcz nappal előbb (október 9-én) *Mária*, az özvegy királyné és *Báthory István* nádor november 26-ára Komaromba hívták egybe a királyválasztó országgyűlést? Ha azonban nem bírtak is erről tudomással, e körülmény nem menti fel a tokaji gyűlést a törvénysértés vádjától; miután az 1486-ik III. törvényczikk, trónüresedés esetében, az országgyűlés kihirdetését és a királyválasztás vezetését a nádor jogai közé sorozta. Szapolyay és hívei túltették magokat a törvény ezen világos rendelkezésén; miután Báthoryban leghatározottabb ellenségöket látták, s az általa vezetendő országgyűlésen terveik valósítását alig reméllhették. Szapolyay később azzal mentette magát, hogy a nádor az ausztriai határokig vonult vissza; hogy azon országgyűlést, mely Mátyást királylyá választotta, szintén nem a nádor hívta össze; hogy az országgyűlésnek hatalmában állott azon törvényt, mely a nádor jogát megállapította, érvényen kivül helyezni; hogy végre Báthory Istvánt a hatvani országgyűlés nádori méltóságától megfosztotta volt. [1])

[1]) Ezen okokat hozták fel Szapolyay biztosai az olmüczi békealkudozások alkalmával. *Widman* 1527. okt. 27-iki munkálatában: „Information darinnen ausgeführet, was das Haus Österreich für Erbgerechtigkeit zu dem Königreich Hungern von alters gehabt.“

A rövid időközt, mely a fehérvári országgyűlés kihirdetését határnapjától elválasztá, Szapolyay pártjának vezérei, és élükön Verbőczy, arra használták fel, hogy pártjukat szaporítsák és megszilárdítsák. [1])

Azonban ezalatt Ferdinánd hívei sem maradtak tétlenül. Mindent megtettek, hogy a fehérvári gyűlést megakadályozzák, az ország rendeit a megjelenéstől visszatartsák.

Október 24-én, midőn Bécsben a tokaji végzésekről még nem voltak értesítve, Ferdinándnak ausztriai tanácsosai azt javasolták, hogy követséget bocsásson Szapolyayhoz, mely biztos tudósításokat hozzon afelől, vajjon a vajda vágyódik-e a koronára, vagy nem? Ha igen és czéljának elérése végett már országgyűlést is hirdetett, fel kell őt világosítani, hogy Magyarország örökségi jog alapján Ferdinándot és nejét illeti, és felhívni, hagyjon fel kitűzött országgyűlésével, s ne hozzon magára veszélyt, jól tudván, hogy ha magát királylyá választatja is, nem lesz képes a töröknek ellenállani. A tanácsosok emellett szükségesnek látták a magyar urakhoz tekintélyes férfiakat küldeni, kik azokat megnyerni iparkodjanak. [2])

Ferdinánd elfogadva e javaslatokat, október 25-én kijelölte és megbízó levéllel ellátta a követeket, kik Szapolyayhoz menendők valának. [3])

Azonban már másnap biztos tudósítások érkeztek a tokaji gyűlés eredményeiről és a fehérvári országgyűlés kihirdetéséről. Ez által a tényállás lényegesen változott. Most már nem lehetett többé remélleni, hogy Szapolyay visszalépésre lesz bírható. És így szükségessé lőn a követendő eljárás megváltoztatása.

Nem Szapolyayhoz, hanem a magyarországi rendekhez

Kiadta *Goldast M.* ily című művében: „Zwei rechtliche Bedencken von der Succession und Erbfolge desz Königlichen Geschlechts und Stamms in beyden Königreichen Hungern und Böheym.“ Majnai Frankfurt. 1627.

[1]) Az érveket, melyeket használtak, felhozza *Brutus* művében. Toldy F. kiadása. Magyar Történelmi Emlékek XIII. 255 s kk. ll.

[2]) „Des verordneten Ausschus Ratslag von wegen der Chron Hungern“ című előterjesztés a bécsi cs. és k. t. levéltárban.

[3]) A megbízólevél példánya ugyanott.

küldettek követek; és pedig három ausztriai úr: Leopoldsdorfi *Beck Márk* alsó ausztriai ügyigazgató, *Preuner Fülöp* és *Weichszelberger Zsigmond*. Hivatásuk volt, a rendeket, az erdélyi vajda által kihirdetett királyválasztó országgyűlés törvénytelenségéről meggyőzvén, reábirni, hogy arra meg ne jelenjenek, és a királyné s a nádor által törvényszerűen kihirdetett komáromi országgyűlésre siessenek. [1])

Erre Mária királyné is buzdította a rendeket. országszerte szétküldött levelek által. [2])

A lengyel király közvetítését is igénybe vették. *Thurzó Elek*, kétségkívül Ferdinánd vagy Mária meghagyásából, azon kéréssel fordult hozzá, használja fel befolyását arra, hogy a szakadás és pártküzdelmek veszélyei az országtól eltávolíttassanak; kiemelvén „hogy ő fensége Ferdinánd herczeg el van határozva jogát, melyet Magyarországra igénybe vesz, fegyverrel és erőhatalommal is megvédeni, ha más valaki választatnék Magyarország királyává.“ [3])

II. Lajos halála után, a lengyel urak nagy része melegen óhajtotta, és hatályosan sürgette Zsigmond királyt, hogy lépéseket tegyen Magyar- és Csehország koronáinak megszerzésére. Zsigmond, visszarettenvén a nehézségektől, melyekkel megküzdenie kellene, nem karolta fel ugyan e tervet, de a helyzetet mégis lehetőleg értékesíteni igyekezett.

A rokoni vonatkozások és az érdekek hatalma, a két vetélytárs közül, Szapolyay részére hajlították őt. El volt határozva, hogy ezt támogatni fogja; azonban csak nagy előnyök árán. Azt kivánta sógorától, hogy a Szepességet Lengyelországnak engedje át, és az ő, Zsigmond, fiai közül egyet Magyarország trónjának örökösévé rendeljen.

Ez irányban voltak utasítva hatni a követek, kiket a

---

[1]) Az október 27-én készült utasítás fogalmazata a bécsi cs. és k. t. levéltárban. — L. **Irományok.** I. szám.

[2]) Az október 31-én kelt levelet kiadta *Kovachich.* Supplementum ad Vestigia Com. III. 87. l. *Pray.* Epistolae Procerum. I. 281. l. — L. **Irományok.** II. szám.

[3]) Thurzó levele nem ismeretes. Tartalmát resumálja Zsigmond lengyel királynak október 31-iki válaszirata. Acta Tomiciana. VIII. 256. l.

fehérvári országgyűlésre küldött: *Krzyczky András* prženislei püspök és *Sprowa Szaniszló* biecei várnagy. [1]) Ezek csak november elsején indultak útnak, [2]) s így nem járhattak el megbizatásukban. Mindazáltal a lengyel királynak egy korábban küldött ügynöke, valószinűleg *Nypczycz Miklós*, jelen volt az országgyűlésen és a koronázáson, urának szerencsekivánatait tolmácsolva az új királynak és híveinek. [3])

Ezalatt a magyarországi rendek lassan és csekély számban gyülekeztek Székesfehérvárra. Az országnak életben maradt főtisztviselői: a nádor, cancellár, tárnokmester, horvát bán távol tartották magokat. A főpapok ellenben elég számosan

[1]) A titkos utasítás, melylyel őket a király ellátta, nem ismeretes. Mindazáltal jelentéseik, melyeket Magyarországból küldöttek, kétségtelenné teszik, hogy utasítva voltak a fönnebbi kivánatokat előterjeszteni. Már november 16-án Trencsínből írják a lengyel királyhoz intézett levelökben: „Dignetur S. Maiestas V . . . retinere animum et vultum suum illum, quem habuit ab initio, non aucupandi regna ista.“ — Deczember 4-én Esztergomból részletesen előadván a magyarországi állapotokat, hozzáteszik: „Hec propterea scribimus ita verbosius, quod nos subditi Maiestatis Vestre adeo optavimus illi, *preter eius voluntatem*, hec regna contingere, et nescivimus, quod optavimus.“ November 11-én Teschenből: „Egimus cum domino duce, ut si dominus vojevoda rex crearetur, suggereret illi, uti ad unienda hec regna Ungarie et Polonie animum induceret, et filium Maiestatis vestre in heredem suum acciperet; . . . . quod avidissime arripuit, et nobis, ut idem ageremus, svasit.“ — Deczember 4-én Esztergomból: „De suscipiendo in heredem filio Maiestatis V. visum fuit postea domino duci Cazimiro non ita subito agere, visum et nobis, nihil speciale proponere inscia voluntate Maiestatis V . . . Habemus etiam quoddam prejudicium ex primo sermone de terra scepusiensi, dum subjunxit (t. i. János) recens adhuc esse, quod juravit fines et ditionem regni non alienare, ut forte non sit ita concessurus, ut petebamus.“ (Acta Tomiciana. VIII. 259, 262, 272. s kk. ll.)

[2]) Október 31-én kelt megbízólevelök és az ugyanazon napon a magyar rendekhez intézett királyi irat közzétéve Acta Tomiciana. VIII. 257., 258. ll. — L. **Irományok.** III. és IV. szám.

[3]) Egy névtelen tudósítónak Fehérvárról írt, datum nélküli levelében olvassuk: „Venerat Orator Regis Poloniae ad coronationem, qui nomine sui Regis Vayvodae de tanto successu gratulatus est, et vidit ex animo eum esse regem, quin potius etiam Nobilitati insinuaverat, ut Hungarum, et non alienigenum regem crearent.“ *Pray.* Epistolae Pr. I. 290. l.

jelentek meg; itt volt *Podmaniczky István* nyitrai, *Várday Pál* egri, *Országh János* váczi, *Jozefich Ferencz* zengi és még három más püspök. [1]) A nemesség leginkább csak a szomszéd megyékből, de innen sem nagy számban, jött össze. [2]) Hét királyi város bíráit és tanácsnokait küldötte. [3])

Szapolyay november 9-én érkezett meg a rendek körébe. Még ugyanazon napon helyeztette el Lajos király tetemeit a káptalani egyház sírboltjába. A következő napra volt kitűzve a *királyválasztás.*

Az alsó nemesség már korán reggel a város falain kivűl elterülő mezőre gyűlt, hogy ősi szokás szerint szabad ég alatt tanácskozzék. A főrendek Szapolyay lakásán, a prépostság épületében, jöttek össze. [4])

A főrendeknél Szapolyay nyitotta meg a tanácskozmányokat. „Magyarország — mondá többi között — mely annyi éveken át ontotta vérét a keresztény hitért, végromlásra és végveszedelembe jutott. Nagyjainak, nemeseinek nagy része elesett, elhagyatott várai török kézre jutottak. Ferdinánd nem a végett jő, hogy kormányozzon, hanem hogy boszút álljon a magyar nemzeten. Idegenek vezérlik pártját, kik önhasznukat, nem a közjót keresve, vágynak kormányra jutni e hazában.“ Ezután kifejtette, hogy a koronát a nemzet fiai részére kell megtartani.

Többen szólottak utána, támogatva előadását, s hivatkozva

[1]) *Verancsics* krónikája. Podhraczky kiadása. 19. l. Maga Szapolyay többször említi, hogy koronázásán hét püspök volt jelen. *Jászay.* 168. l.

[2]) Az említett névtelen tudósító, a ki pedig Szapolyay pártján állott írja: „Fuerunt autem de vicinia Albae Comitatibus, ut sunt Simeghiensis, Szaladiensis, et Castri ferrei, non tamen multi.“

[3]) *Szerémy* írja: „De septem civitatibus liberis iudices fere quis-quis cum consiliariis suis et ibi erant.“

[4]) Szapolyay Szydlovieczky lengyel cancellárnak nov. 11-én Fehérvárról írja: „Prelati, Barones, Proceres, omnisque Nobilitas, more maiorum suorum convenerunt, alii in campum liberum extra urbis menia, alii in septa et domesticos parietes.“ Ezzel megegyező *Szerémy* elbeszélése: „Jam (ad) Joannem vayuodam mane cito Magnates, et Nobiles extra Civitatem in hostat congregati fuerant.“ De ellenkezik Widman azon állitása, hogy a főrendek a főtemplomban tartották ülésöket. (Goldast. II. 50. l.)

különösen az 1505-diki rákosi végzésre és a közel mult idők tanulságaira.

Némelyek, a mérsékeltebb szelleműek, kiemelték, hogy „ők nem annyira Ferdinándtól idegenkednek, kit kegyes, bölcs, igazságos, vallásos, szelíd fejedelemnek ismernek; mint inkább a német nemzetségtől, mely tőlök erkölcsei, szokásai és törvényeire nézve különbözik, s mely iránt több méltó okoknál fogva, már régóta oly nagy mértékben meghidegültek lelkökben, hogy készebbek bármit szenvedni, mint hazájokban németet ismerni el királyul. Ezen nemzet elleni gyülölet okozza, hogy Ferdinándtól, ki különben minden tekintetben jeles férfiú, visszarettennek; annál inkább, mert miként hallatszik, az ausztriaiak nem csak jogot követelnek Magyarországhoz, de sőt hangosan hirdetik: hogy e jog örökségül a leányágra is átszállandó; mit még merészebben állítanának majdan, ha jogigényeiket, az ország újabb átadása által, megerősíthetik, s így félő, hogy a magyar nemzetet korlátlan hatalmukba ejtik. [1])

Közkívánatra felolvastatott a 1505-diki rákosi végzés teljes szövege, és egyhangúlag megerősíttetett. [2]) Mire Szapolyay János, ellenmondás nélkül, Magyarország királyául kijelöltetett.

A főrendek határozatát *Verbőczy István* vitte meg a nemességnek. „Uraim, magyarok! kiáltá — tudjátok, hogy fő és kormányzó nélkül vagyunk, országunk pedig elpusztulva áll; tudjátok azt is, hogy a fenséges ausztriai főherczeg kíván királyunkká lenni; mondjátok véleményeteket: akarjátok-e őt, vagy nem?" Egyhangúlag hangzott a felelet: „A világért sem." „Kit akartok tehát királyul?" kérdé tovább. És hasonlag egyértelmű, zajos felkiáltással fejezték ki akaratukat, hogy Szapolyay János legyen királyuk.

Midőn a zaj lecsendesült, Ferdinánd egyik követe lépett elő. Küldője mellett egyenesen felszólalni, nem látszott időszerűnek. Egyedül arra figyelmeztette a nemességet, ovakod-

[1]) *Révay Péter.* Centuriae de Monarchia et S. Corona Regni Hungariae. 1659-iki kiadás. 68. l. *Bethlen Farkas.* Historia de rebus Transylvanicis. 1785-iki kiadás. I. 68. l.

[2]) *Révay.* i. h.

janak véghezvinni a királyválasztást, miután a rendek nagy része nincs jelen. Verbőczy rögtön megfosztotta hatásától e felhívást. „Minden nap, — mondá — sőt minden órán rajtunk lehet az ellenség; rögtön szükségünk van királyra, egy pillanatig sem várakozhatunk." Majd egy hosszú dárda nyúlt fel mellette, hegyén számos függő pecséttel ellátott okmány függött. »Íme uraim! — folytatá Verbőczy — itt az igéret, itt az esküvel erősített végzés, melyszerint a megyék és urak mindannyian fogadták, hogy soha idegent nem választanak királyukká."

Végre mesztegnyei *Bodó Ferencz* a nemesség nevében előadta, hogy mindnyájan Jánost kivánják királyul. „János vajda legyen a király!" hangzott újra. Ferdinánd érdekében senki sem merészelt felszólalni. Sőt a német követ a legnagyobb veszélynek látta magát kitéve. Többen halált kiáltottak fejére és fegyverrel rohantak reá. Csak nehezen tudott menekülni.

Midőn a csend helyreállt, formaszerűen és ünnepélyesen kimondatott a határozat, hogy Szapolyay János Magyarország királyául megválasztatott. Rögtön küldöttség ment hozzá, mely őt üdvözölje. [1])

Szapolyay régi ohaját látta valósítva. Mindamellett

[1]) Szerémynek — ki a gyűlésen jelen volt — és Nicolo Ungaro velenczei ügynöknek előadása alapján. V. ö. *Jászay*. 154. s kk. ll.— 1527. nyarán, az olmüczi béketárgyalások alkalmával Ferdinánd biztosai kimutatni igyekeztek, hogy János király megválasztatása törvény- és érvénytelen, a választás lefolyását ekként adták elő: „Anfänglichen haben etliche Personen so Graff Hannsen vertrawet und sein meinste Anhäng gewesen, als die Wahl in der Kirchen geschehen sollt, die Köpff oder Häupt zusammen gestossen, und sich gleich gegen dem Volck gekehret, mit Anzeigung, sie hetten da unter Ihnen selbst, von einem künfftigen König geredet, und gefraget, ob sie die Stände oder das Volck Graff Hannsen von Zips . . . zum König annemmen wolten? Darauff haben von Stund an Graff Johannsen Diener und Gewapnetten, so in grosser Anzahl da gestanden, mit grossen Geschrey, und gleichsamb einer Furien sämptlichen geschrien, Sie wöllen Graff Hannsen zum König haben; da hat der Forcht halber der andern keiner seine Stimm anzeigen, und ein sonders machen, oder dem widersprechen dürfen. Ist demnach für ein Geschrey, und nicht für eine Erwehlung zu halten." *Widman* elbeszélése. Goldastnál. 41. l.

eleinte szabadkozott és csak hosszas reábeszélés után jelentette ki, hogy a koronát elfogadja. [1])

A királyválasztást haladéktalanul követte a *koronázás*, mely más nap, november 11-én hajtatott végre.

Az esztergomi érsekség, melynek főpapját illette a koronázás tiszte, üresen állott; Szalkai Mohács mezején találta sírját, s vele Kalocsa érseke is. Ennek folytán az életben maradott főpapok legidősebbike, *Podmaniczky István* nyitrai püspök hivatott fel a fontos szertartás végrehajtására.

Az ősi szentegyház gazdagon felékesíttetett. Közepére királyi trónt helyeztek el. Podmaniczky, püspöktársai által környezve, ünnepélyes menetben vezette ide Szapolyayt, ki szent István palástját vette fel s kardjával övedzte körül magát.

Mise közben *Várday Pál* egri püspök és Perényi Péter koronaőr kezeikbe vették a szent koronát. Az utóbbi a körülállókhoz fordúlva így szólott: „Magyarok! ím itt a korona, melyet én három év óta nem láttam, minthogy elrejtve volt. Akarjátok-e, hogy azzal Szapolyay János a szepesi gróf megkoronáztassék?“ „Akarjuk“ válaszolt a gyülekezet. Majd Verbőczy kérdezé: „Nemes és nemnemes hazánkfiai, tudjátok mennyi szolgálatokat tett a vajda úr a magyar nemzetnek: hálátlanok akartok-e lenni iránta?“ „Nem akarunk!“ hangzott fel. „Emelje fel tehát mindenki kezét.“ És a jelenlevők felemelték kezeiket.

Ezután fejére tették Jánosnak a koronát. A szertartás befejeztével a király lóra ült, és, az urak s nemesek kíséretében, a város falain kivül egy emelkedettebb helyre vonult. Itt kivont kardjával négy irányban négy vágást tett, mire a püspökök egyenkint közeledtek hozzá, királyokúl köszönteni őt, s pásztori csókjaik között megáldották. „Isten, a boldog-

[1]) Szapolyay a lengyel cancellárhoz nov. 11-én írt levelében kiemeli: „Preces, et ipsa Regnicolarum nostrorum pene coaccio . . . urserunt nos huic oneri humeros nostros subdere . . . quod non tam ultro, quam Dei ipsius populique jussu fecimus.“ — *Bethlen Farkas* i. m. 65—68. ll. adja a beszéd szövegét, melyet Szapolyay ez alkalommal állítólag tartott. De kétségtelen, hogy e beszéd Bethlen műve.

ságos Szűz, és minden szentek pártfogolják felségedet Isten szent fiánál, hogy felséged védje és oltalmazza meg Magyarországot s az egész kereszténységet!" Végül a „Téged Isten dicsérünk" éneklése között, Jánost visszakisérték szállására, hol fényes lakoma zárta be az ünnepélyt. [1])

A koronázást követő napokban az országgyűlés számos törvényeket alkotott, melyeknek azonban csak egy részét ismerjük. [2])

A király felhivatott, nyomozza ki, hogy az elesett főpapok és urak kincsei s vagyona, úgyszintén az egyházaktól elszedett arany és ezüst szerek kiknél vannak; azután követelje elő és fordítsa az ország közszükségleteire. Ugyanezen czélra fordítsa a megüresedett főpapi javadalmak jövedelmeit is, és ezeket „míg az ország jó állapotába vissza nem tér" senkinek se adományozza.

A rendek a következő év szent György napján fizetendő adót ajánlottak meg, melynek mennyiségét nem ismerjük. [3]) Ezen és minden más adó, úgy szintén a jobbágyi tartozások fizetésétől hat évre felmentettek mindazok, kiknek házai az elmult háborúban leégtek.

Azon főpapok és zászlós urak, kik a Mária által Komáromba hirdetett országgyűlésre megjelenni fognak, hűtleneknek nyilvánittattak; a király felhivatott, hogy azokat hivatalaiktól megfoszsza.

Megállapíttatott, hogy a zsidók az egész országból kiüzettessenek; az utolsó hadjárat alatt elkövetett hatalmaskodások birói vizsgálat alá vétessenek. [4])

Azonban János király ezen törvényczikkeket nem erősí-

[1]) Szerémynek, ki a koronázáson személyesen jelen volt, előadása alapján.

[2]) Ferdinánd egyik ügynöke Fehérvárról a laibachi püspöknek írja: „Quamplurima sunt statuta, que hesterno die promulgata sunt, sed libellum habere non potui, ut omnia R. D. V. perscriberem." A laibachi püspök dátum nélküli levele a bécsi cs. és k. t. lvt.

[3]) Az 1527-diki budai országgyűlés VII. czikkében olvassuk: „Maiestas Sua Regia subsidium Maiestati sue Albe tempore felicis Coronacionis sue, ad festum B. Georgii martyris proxime oblatum, supersedeat."

[4]) A törvényczikkek kivonata, melyet a laibachi püspök Fehér-

tette meg; valószinűleg attól tartott, hogy tőle számosakat, kiknek érdekeit sértik, elidegeníteni fognak. Sőt az egyházak kincseire vonatkozólag határozottan kijelentette, hogy „azokat teljességgel nem fogja az ország védelmére fordítani, hanem viszszaadni akarja az egyházaknak, melyektől elvétettek." Hogy pedig a fehérvári rendeket is megnyugtassa, nyilatkozatához azon igéretet csatolta, hogy „az ország védelmére nemcsak a királyi kincseket, de egész vagyonát, sőt saját életét is kész feláldozni." [1])

várról vett és Ferdinándnak megküldött, a bécsi cs. és k. t. levéltárban. — L. **Irományok.** V. szám.

[1]) A laibachi püspök idézett jelentésében. — Az 1527-iki budai országgyűlés azon kéréssel fordult János királyhoz, hogy a koronázása alkalmával hozott törvényeket erősítse meg. Vajjon megtette e ezt, nem tudjuk.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1526. Október 27.

I. Ferdinánd cseh király utasítása Beck Márk, Weichselberger Zsigmond és Preuner Fülöp, Magyarországba küldött követei részére.

Instructio de hijs, que Honorabiles, deuoti ac fideles nobis dilecti Marcus Beck a Leopolstorf Doctor, ac Consiliarius Camereque nostre Inferioris Austrie Procurator, ac Sigismundus Weichselberger eques auratus, nec non Philippus Prewner, Nuntij et Commissarij nostri apud vniuersos Reverendos, Spectabiles, Magnificos, Nobiles, Prudentes, Circumspectos ac Egregios, syncere nobis dilectos Episcopos, Prelatos, Barones, ac Nobiles et Nuntios Transsylvanienses, liberarumque Ciuitatum, aut eorundem Deputatos ad Albam Regalem, nostro nomine agere et tractare debent.

Inprimis exhibebunt eisdem Prelatis, Baronibus et alijs prememoratis literas nostras Credentiales, quibus exhibitis declarabunt eisdem nostram in eos et eorum vnumquemque gratiam et clementiam, quodque singulorum eorum incolumitatem ac prosperitatem ex animo audire cupimus, pariter et optamus. Deinde agent eis et vnicuique ipsorum nomine nostro gratias ingentes de certificatione per ipsos facta super dieta quadam per Wayuodam et Proceres superiorum et inferiorum partium Regni Transsyluaniensis, necnon Cassouiensis, aliarumque liberarum Ciuitatum partium regni superioris ad diem beati Emerici Ducis proxime futurum indicta et in Alba Regali celebranda, Simulque referent, Nos cum tanto studio animique alacritate regni Hungarie prosperitatem ac conseruationem,

tam apud Imperij Sacri Electores Principes et Status, quam subditos nostros, atque alios hactenus promouerimus idque adhuc, sicut reipsa liquet, cogitemus: non parum mirari, quod talis dieta per dictos Wayuodam et Proceres instituta fuerit, cum Serenissima Domina Maria Hungarie et Bohemie etc. Regina, Marchionissa Morauie, Soror nostra dilectissima, ac Spectabilis et Magnificus syncere nobis dilectus Stephanus de Bathor Comes Palatinus regni Hungarie et Judex Comanorum, adhuc sint superstites, quorum altera Regina coronata, alter vero solus est, ad quem eiusmodi conuocatio et indictio ex offitio ac ab antiquo spectare dignoscitur, sine quorum interuentu et autoritate hec admissa sunt, qua potestate eis minime licebat uti. Posteaquam igitur eis denuo in memoriam redegerint et liquidauerint ius actionemque nostram, que nobis et Serenissime Domine et Consorti nostre dilectissime versus regnum illud unice competunt, vigore tractatuum, compactatorum et federum complurium initorum et conclusorum, atque eius potissimum, quod Serenissima Conthoralis nostra prefata, Serenissimi quondam Ladislai Regis Hungarie et Bohemie etc. filia naturalis et legitima, ac Serenissimi olim Ludouici itidem Hungarie et Bohemie etc. Regis soror germana extiterit, adductisque alijs rationibus et respectibus euidentissimis simul ac validissimis, qui nos ad adeptionem regni istius iuste mouent; Eos nomine nostro prefato hortari et rogare debent, quod attentis hijs prenarratis, pro suo in uniuerse Christianitatis bonum tranquillitatemque studio et amore, quem in nos et inclytam hanc Nationem germanicam habent, neutiquam in hac dieta comparere, aut in ea, si que tractauerint vel concluserint, consentire, sed se potius ad Conuentum vulgo Rakutsch, per Serenissimam Dominam Reginam et Comitem Palatinum antedictos indictum et conscriptum, ac in Ciuitate Gomorre, ad diem diue Catharine proxime futurum, celebrandum, conferre velint; Ad quem quidem Conuentum nos subinde Nuntios et Commissarios nostros mittemus, pleno suffultos mandato, qui tam de iure nostro, quam alijs rebus et necessitatibus regno illi incumbentibus opportune tractabunt et precipue de resistendo Turcarum tyranno prouisionem procurabunt, sicut eos et eorum quemlibet super hac petitione nostra

pia rationique consona, facturos omnino confidimus. In quo suo offitio plane satisfacient, nosque reddent eis ad gratiam vberiorem propensos. Quod eis ingenue persuadere, aliaque in premissis necessaria et opportuna facere debebunt, que ipsi pro iudicij sui acrimonia dexteritateque bene dirigere noverint, Nostram in eis expressam executuri voluntatem. Datum Vienne die XXVII. Octobris 1526.

Kivül: „Instructio ad Transsylvanos et liberas Ciuitates."
(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

II.

1526. Október 31.

Mária királyné levele, melyben a magyar rendeket inti, hogy Szapolyay Jánost, ha a Székesfehérvárra hirdetett országgyűlésen királylyá megválasztatnék, el ne ismerjék.

Maria Dei gratia regina Hungariae etc.

Superioribus diebus post memorabilem, et calamitosissimam pugnam, qua et Majestas Regia, et clarissimi cujusque Ordinis Viri ad Mohacs interierunt, ex Vajvodae Transylvaniensis, et aliorum Dominorum Praelatorum, et Baronum hujus Regni nostri consilio, indixeramus, una cum Domino Palatino, secundum Decretum, et Libertatem hujus Regni, generalem Diaetam pro Festo Beatae Catharinae Virginis, et Martyris in Komárom celebrandam, ut in ea ipsa Diaeta de salute Reipublicae, de defensione Regni, de Libertate vestra, et totius Nobilitatis conservanda, communibus votis, pari consilio ageretur, tractaretur, et concluderetur. Ipse autem Vajvoda Transylvanus, paucis quibusdam Dominis, conciliata, contra Decretum Regni, contra Libertatem Nobilitatis, et vestram, aliam Diaetam, sub gravissimis poenis, ad Festum B. Emerici Ducis proximum, ad Albam Regalem promulgari fecit, eo animo, ut in Alba Regali se in Regem, non secundum Libertatem Regni, sed ex paucorum, quos sibi adscivit, voto, et electione creari, et corona Regia, quam jam pridem habet in potestate, coronari faciat.

Cui rei, ut Libertatem Regni, et totius Nobilitatis integram conservemus, nos una cum Serenissima Caesarea Maiestate, et Ferdinando Rege Bohemiae, Archi-Duce Austriae fratribus nostris charissimis, Dominis Palatino et Consiliariis nostris, sumus opportunis quibusvis remediis obviaturae, non in alium finem, quam ut Libertas Regni, et Vestra ab ipso Vajvoda, et suis defendatur. Haec ideo Fidelitatibus vestris praesentibus declaranda duximus, ut si cum ipse Vajvoda votum suum tumultuarie, et non secundum electionem publicam et legitimam, perfecerit, ea res vos terrere non debeat, hortantes Fidelitates vestras, et monentes, permaneant in fide sua, quam nobis, et Libertati suae propriae debent, sint animo forti et constanti, monitionibus, exhortationibus, et minis ipsius Vajvodae non pareant, nam certi sitis, quod nos una cum Dominis fratribus, et Consiliariis ac majore parte Regni hujus, Jus, et Libertatem vestram, nostramque dignitatem contemni non patiemur, sed propediem vos, et unumquemque vestrum in Libertatem vestram vendicabimus, habebitisque auxilio Dei, qui vos et Libertatem vestram a potentibus, et iis, qui bonum publicum invertere conantur, defendat, protegat, et tueatur. Mittatis autem ad Conventum per nos, et Dominum Palatinum, more solito indictum, Oratores vestros cum plena facultate, ut in ea una cum Dominis Praelatis, Baronibus, ac Regnicolis nostris, ac eisdem Oratoribus vestris possimus communi voto, sententia et deliberatione de his tractare, quae ad defensionem Regni, Libertatem communem, bonumque publicum pertinebunt. Aliud igitur ne facturi. Datum Posonii.

(Kiadta: Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 87—8. Il. Pray. Epistolae Procerum. I. 281.)

III.

1526. Október 31.

Zsigmond lengyel király megbizólevele, a székesfehérvári országgyülésre küldött követei részére.

Reverendi in Christo patres, Spectabilis et Magnifici domini, Generosi, Egregii etc. Intellecto conventu vestrarum Dominationum, quem ad consulendum bono statui regni istius Ungarie agunt, misimus in medium illarum Reverendum dominum Andream, episcopum premisliensem, et Stanislaum de Sprowa, castellanum biecensem, consiliarios nostros sincere nobis dilectos, nolentes vestris dominationibus et isti regno aliqua in parte consilio et auxilio nostro, pro virili nostra deese. Itaqua postulamus ab eisdem dominationibus vestris, ut ipsis oratoribus nostris plenam fidem in iis, que nostro nomine retulerint, adhibeant, et que saluti sue et regni istius sunt, diligenter expendant et provideant. Pro sua prudentia et virtute facture. Que feliciter valeant.

(Kiadva: „Acta Tomiciana.“ VIII. 258. l.)

IV.

1526. Október 31.

Zsigmond lengyel király levele a magyar rendekhez.

Reverendi in Christo patres, Spectabiles et Magnifici, Generosi, Egregii, Nobiles et Famati, nobis sincere dilecti. Accepimus literas vestrarum Dominationum, quibus nobis conventum sum, quem ad consulendum saluti patrie sue nuper in oppido Tokaj habuerunt, declarant, et cum considerent, se absque rege et directore suo nihil certi aut solidi aggredi et constituere posse, indixerunt conventum generalem regni pro festo S. Emerici ducis et confessoris in Alba regali, postulantes a nobis, ut ad illum oratores nostros mitteremus. Fue-

runt nobis ipse litere vestrarum Dominationum in his modernis turbatissimis temporibus non mediocri solatio, quod intelligamus, illas id agere et curare, quod in eo casu reliquum salutis et opportunum videtur; unde speramus, adjutore domino Deo et sanctissima illius matre, vestrarumque Dominationum maturo consilio, regem imprimis salutarem, deinde ordinem necessarium et postremo firmam et certam defensionem adversus tantum hostem istic, adhuc constitui posse. Ad quod illarum saluberrimum institutum adjuvandum, mittemus libentissime citra ullam moram oratores nostros, ut optant, ad conventum ipsum. Verum quia hodie demum literas de hac re vestrarum Dominationum — accepimus, tam subito oratores expedire non potuimus; curabimus tamen, ut quantum fieri poterit, non morentur. Quod Dominationes vestre, si tardius venerint, boni consulent et augustie temporis ascribent. Interim Dominus Deus dirigat omnia consilia et actus illarum in gloriam nominis sui et regni istius salutem et incrementum. Que valeant feliciter. Crocovie feria V. in vigilia omnium Sanctorum.

(Kiadva: „Acta Tomiciana.“ VIII. 257. l. És már előbb (hibásan 1527-re téve) Dogiel. Hist. Diplom. Regni Polon. I. 124. l. Katona. Hist. Crit. Regni Hung. XIX. 748. l. Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 72—3. ll.)

V.

A székesfehérvári országgyűlés törvényczikkeinek kivonatos ismertetése, melyet Rauber Kristóf laibachi püspök I. Ferdinándnak Pozsonyból beküldött.

Hoc enim inprimis statutorum et decretorum promulgatum est, quod Regia Maiestas thesaurum Archiepiscoporum et caeterorum Praelatorum peritorum, apud quos habetur, exquirat, ab illisque exigat, et pro conseruatione Regni exponat. Resciat et prouentum omnium Praelatorum, tam Archiepiscoporum, quam Episcoporum peritorum, et pro conseruatione regni exponat, officiaque Praelatorum nullis transferat, antequam Regnum in bonum statum redibit.

Alterum est statutorum, quod resciat apud quos thesauri Ecclesiarum tam tempore belli, quam posthac extiterint, suaque Maiestas ab illis exquirat, racionemque habeat, quo et quibus, tam tempore belli, quam post obitum Regiae Maiestatis exposuerint, et restanciam Regia Maiestas pro conseruatione Regni exponat. Regia Maiestas autem ad hoc tale fecit responsum etc. Restancia thezaurorum ab ecclesijs excepta nullo modo pro conseruatione regni exponere vult, sed eisdem ecclesijs resituantur, a quibus excepta sunt. Sua Regia Maiestas promisit pro conseruatione regni non modo thesaurum regium et quid prius possidebat, sed propriam vitam exponere.

Insuper hoc quoque statutorum est, quod quicunque dominorum Praelatorum et caeterorum Baronum ad Conuentum Reginae ad Comaron, circa festum sancte Catharine celebrandum, profectus fuerit, illorum officia Maiestas alijs transferat, et ij Corone suae Maiestatis regiae ac totius regni infideles existant.

Quamplurima sunt statuta, que hesterno die promulgata sunt, sed libellum habere non potui, vt omnia Reverendae Dominationi Vestrae perscriberem.

Hoc quoque statutum est, quod Judei ex omni Regione, Ciuitatibus et oppidis huius regni statim expellantur.

Homines vero, quorum domus combustae sunt, infra

spacium sex annorum nullam taxam, neque Regiae Maiestati, neque dominis eorum reddant.

Serenissime Rex. Hos suprascriptos articulos Serenissima domina Regina dedit mihi perscribendos, vt eos ad vestram Serenitatem quantocius transmitterem. Serenitatis vestre

obseruantissimus
Christophorus Episcopus Laybaciensis.

Kivül: „Serenissimo Domino Regi Boemie, Archiduci Austrie etc. Domino meo observandissimo."

(Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

III.

A POZSONYI

KIRÁLYVÁLASZTÓ ORSZÁGGYŰLÉS.

1526. Deczember.

A pozsonyi királyválasztó országgyűlés.

Mária özvegy királyné, ki a mohácsi csata után az ország kormányát átvette, még mielőtt a török hadak Magyarország területéről kivonultak, elhatározá az országgyűlést összehívni, hogy testvérének, Ferdinándnak királylyá választatását keresztülvigye.

Miután Szapolyay Jánosnak is véleményét kikérte és jóváhagyását megnyerte, [1]) október 9-én, Katalin napjára, november 25-dikére Komáromba hívta meg az ország rendeit. Buda vára és Pest városa a török által elpusztítva lévén, a törvény azon követelésének, hogy a királyválasztó gyűlés a Rákos mezején tartassék meg, nem lehetett eleget tenni.

A törvény azon pontja, mely szerint a királyválasztó gyűlés kihirdetése a nádort illeti meg, nem lett mellőzve; habár a meghívó levelek a királyné nevében állíttattak ki, [2]) a nádor maga is intézett leveleket az ország rendeihez, intvén őket, „hogy azok tanácsára, kik őket tán egyébre bírni törekednének, ne hallgassanak"; és kinyilatkoztatta, hogy a királyné ezen országgyűlésen „semmi mást nem szándékozik tárgyal-

[1]) A pozsonyi tanácsosok 1526. deczember 8-án az esslingeni német birodalmi gyűléshez intézett levelökben írják: „Serenissimam Dominam Reginam, accedente consilio Domini Johannis de Zapolya Comitis Scepusiensis, tunc Vayvodae Transylvaniensis, rogauimus, ut una cum Domino Palatino, cuius officium est ordines in interregno convocare, generalem dietam . . . institueret." A levél egykorú másolata a bécsi cs. és k. t. levt.

[2]) A Kassa városához intézett levelet közli *Kovachich.* Vestigia. 624. l. Magyarul *Jászay.* 71. l. — L. **Irományok.** I. szám.

tatni, mint azt, amit a közvédelemre és a rendek szabadságának fenmaradására tartozni ismerend.“ [1])

Sem a nádor, sem a királyné levelei a *királyválasztást* nyiltan nem jelölték ki az országgyűlés feladatául. Csak „az ország megroncsolt és megfogyatkozott állapotának helyreállítását, a közüdvet és honvédelmet illető dolgok“ tárgyalásáról van szó. [2]) Ezen eljárás oka, úgy látszik, az volt, hogy miután Ferdinánd örökösödési jog alapján igényelte az országot, ezt kijelenteni a magyar tanácsosok veszélyesnek látták, ellenben a királyválasztás jogát elismerni, Ferdinánd részéről jogfeladásnak tekintették volna. Ők maguk később azt állították, hogy a királyválasztásról azért nem szólottak a meghívólevelekben, mert ezt a király temetése előtt tenni, az ország régi szokása tiltotta. [3])

Azt, vajjon a nemesség fejenkénti megjelenésre, vagy csak követek küldésére hivatott fel, nem tudjuk meghatározni, miután a megyékhez intézett meghívólevelek egy példánya sem ismeretes. A városoknak két-két követet kelle küldeniök.

Ami a melléktartományokat illeti, Mária királyné oda hatott, hogy a horvát- és tótországi rendek is képviseltessék

[1]) Báthorynak Kassa városához intézett levelét közli *Kovachich*. Vestigia. 626. l. Magyar fordításban *Jászay*. 73. l.— L. **Irományok.** II. szám. — 1527-ben az olmüczi békealkudozások alkalmával János király biztosai Ferdinánd királylyá választásának törvénytelenségét kimutatni igyekezvén, felhozták azt is, hogy az országgyülést nem a nádor, hanem a királyné hívta össze. Erre Ferdinánd biztosai ekként válaszoltak: „Dasz aber etliche Brieff disz Auszschreibens unter der Hochermeldeten Königin Maria Wittibin, und des Grosz Graffen Namen auszgangen, das . . . vitiirt nichts. Der Grosz Graff redet in solchen Schreiben als Principal, der solches Rakusz Gewalt hat, Königin Maria redet der Sach zu gut und Fürderung.“ *Widman* előadása. Goldastnál. 50. l.

[2]) Ferdinánd biztosai az olmüczi béketárgyalások alkalmával előadták, hogy „Der Grosz Graff . . . hat nit eines seines auszgesetzten Rakusz halben, *sondern mehr* Schreiben gethan“ és hogy az egyikben a királyválasztás nyiltan megemlittetett: azonban Báthory ezen levele nem ismeretes.

[3]) Ferdinánd biztosai az olmüczi béketárgyalások alkalmával ezzel indokolták a nádor és a királyné eljárását. *Widman* előadása. Goldastnál. 50. l.

magokat a komáromi gyűlésen ; [1]) Szapolyay Jánosnak pedig kétségkivül azért hagyta meg az erdélyi rendek összehívását, [2]) hogy általok követeket választasson a magyar országgyűlésre.

Azonban Szapolyay — mint láttuk — ekkor már nyiltan fellépett igényeivel. Mellőzve tehát Mária felhívását, elhatározá a komáromi országgyűlést megelőzni és meghiúsítani.

Míg párthivei a királynénak és a nádornak meghívóleveleit elfogdosták [3]), ő maga hatalmába kerítette a szent koronát, elfoglalta Fehérvárt és Esztergomot.

A helyzet ekként lényegesen változott. Ferdinánd emiatt ausztriai tanácsosainak véleményét kérte ki a teendők iránt.

Ezek (október 25-én) azt ajánlották, hogy Mária királyné, a nádorral együtt, a Katalin napjára kitűzött országgyűlést, két héttel korábbra, Márton napjára hívja egybe, és pedig akként, hogy a nemesség ne fegyveresen és fejenként jelenjék meg, hanem követeket küldjön. A gyűlés helyéül Pozsonyt, Sopronyt, Győrt hozták javaslatba. [4])

---

[1]) Erről alább szólunk.

[2]) „Hominem suum — úgymond — sine ulla mora in Transalpinam expedire et Conventum illis indicere velit.“ A datum nélküli levelet közli *Kovachich.* Supplementum. III. 85. l. Kovachich kétségesnek tartja, vajjon „Transalpina“ alatt Erdély értendő-e, vagy Oláhország? Azonban itt kétségnek nincs helye, miután Szapolyay Erdélynek volt vajdaja és Oláhországban sem neki, sem Máriának nem volt hatósága.

[3]) *Widman* elbeszélése. Goldast. II. 63. l.

[4]) „Es muest auch ytzo als pald ain Rakusch, durch unnser gnedigste frawn die khunigin zu Hungern und den groszen Grauen, auf nechstn sannt Martins tag, denn durch ainen Ausschusz, und nit nach ordnung, das ain yeder denn gerusst besueche, ausgeschrieben, und die Malstat in der Stett aine Prespurg, Odenburg, oder Rab, so alle auf diesem lannd gegen der Thunau gelegen sein, benent werdenn. Dann wie wol bedacht wirdet, wann gedachter Rakusch der altenn ordnung nach, uber die Thunaw in ain anndern flegkhnn gelegt wurde, das dardurch etlich aus der Chronn Hungerren, so dem Weyda anhanngenn, durch sonnder hanndlung und practikhn dester eher auf f. dt. parthey zupringenn sein, so findet sich aber hinwiderumb, das die so ytzo f. dt. parthey sein, sich nit gernn zu dem Rakusch uber die Thunaw thun werden. Dann wo

Szükségesnek látták továbbá, hogy az előkelőbb magyar urakhoz követek küldessenek, kik azokat, várakat, uradalmakat, hivatalokat s különböző kegyelmeket igérve, Ferdinánd pártjára vonják, és reábírják, hogy a Mária által kihirdetett országgyűlésen megjelenjenek. Hasonló eljárás követendő a magyarországi megyék és városok, Tótország és Erdély irányában. Ezalatt pedig nem szabad elhanyagolni a fegyveres erő összegyűjtését sem. [1])

Ferdinánd — ki ekkor, október 23-án cseh királylyá történt megválasztatásáról értesült — a javaslatnak összes pontjait elfogadta.

Máriát felkérte, hogy az országgyűlés határnapját november 11-ére tegye. És elkészítteté a leveleket, melyekben a Magyarország nyugati határszélein lakó urakat felhívta, hogy „miután az özvegy királyné s a nádor szent Márton napjára tűzték ki az országgyűlést, . . . bírják reá valamennyi atyjokfiait, hogy ott velök együtt megjelenjenek, s az ő ügyét pártolják; mit ha megtesznek, mind nekik, mind atyjokfiainak s rokonaiknak meg fogja hálálni.“ [2])

Várday Pál egri püspökhöz, ki Szapolyay egyik leghatalmasabb párthíve vala, Sbardellati Endre esztergomi kanonok volt menendő, hogy reábírja, miszerint „az özvegy királyné által a közelebbi szent Márton napjára hirdetett országgyűlésen személyesen megjelenni, s ott . . . előmozdítani szíveskedjék, hogy Ferdinánd Magyarország teljes és csendes birtokához s uralmához jusson; e czél biztosabb elérése végett saját jóakarói, pártolói, barátai, társai s mindazok körében,

es gleich wol beschehe, so stuende wol darauf das f. dt. das gwisz ausz der hanndt gebe, und des ungewissenn gar mangln möcht. Dann solte sich der Weida, oder ein annder in die Chronn wider f. dt. eindringen und einen anhanng erlanngen, wurdt sich wie zusorgen ist, wenig f. dt. parthey mer erzaigen, sy wolltenn dann ir gutter in geverlikhait setzenn. Darumben wo bemelter der Khunigin Rakusch an ain ort das baiden thailen gelegen, als villeicht Gemoren sein, gelegt werden möcht, der sach nit undienstlich sein.“ A bécsi cs. és kir. t. levt.

[1]) Az ausztriai tanácsosok felterjesztése a cs. és k. t. lvt.

[2]) Eredeti fogalmazat, dátum nélkül, ugyanott.

kik vele összeköttetésben vannak, eszközölje, hogy ezek is Ferdinánd részére hajoljanak, az imént említett országgyűlésre eljőjenek, s ott magával a püspökkel, és az ország többi karai, főrendei és nagyjaival együtt, kik kétségkívül megjelennek, mindazt tenni, cselekedni s végezni igyekezzenek, mi Ferdinánd ügyére nézve hasznos, becsületteljes és üdvös leend.“ [1])

A királyi városokhoz még nyiltabban és teljesen leplezetlenül vélt szólhatni, kiemelvén, hogy *mint Magyarország természetszerinti örököse,* őket el nem hagyja, hanem fegyveres népét a határszélekre szólítván, s naponta szaporítván, mindaddig ott tartja, míg a királyné s a nádor által ujabban Márton napjára hirdetett országgyülés bevégződik, hol őt a rendek kétségkívül egyhangúlag királyukká elfogadják; s nem csekély reménye van, hogy erészben a sz. k. városok is szívesen és buzgón fogják segíteni, nemcsak *örökségi joga* tekintetéből, de azért is, mert jelenleg senki sincs az élők közt, ki őket a török hatalom ellen jobban védeni és oltalmazni képes lenne.“ [2])

Azonban Ferdinánd ezen elhatározásai nem valósíttattak. Az országgyülést nem hívták össze Márton napjára, a régi határnap megmaradott; [3]) a követségek, melyek az egri püs-

[1]) Instructio de hys, que fidelis noster dilectus Andreas Swardelat Nuntius et Commissarius noster apud Reverendum Amicum nostrum dilectum Paulum de Warda Episcopum Agriensem nostro nomine agere et tractare debet.“ Bécs. 1526. október 25. Eredetije (tehát nem küldetett el) a bécsi cs. és k. t. levt.

[2]) A Ferdinánd irodájában készült fogalmazat dátum nélküli töredéke a bécsi cs. és k. t. lvt. *Jászay* azon nézetben van, hogy Ferdinánd, cseh királylyá választatásának hírét vevén „újabb tanácsot tartott, a körülmények ily változtával mit kelljen cselekednie,“ s a szövegben ismertetett irat e tanácskozmány eredményét tartalmazza. (127. l.) Azonban eltekintve attól, hogy ezen irat a cseh királyválasztásról egy szóval sem emlékezik, az abban foglalt pontok az október 25-iki tanácskozmány fölterjesztésétől nem térnek el, sőt ennek folyományát és részletes végrehajtását képezik: már az irat alakja („Item zu allen hungrischen Herrn . . . zu schreiben.“ — „Item Potsshafften schicken zu den Stetten“ . . .) oda mutat, hogy ezen irat Ferdinánd elhatározásait tartalmazza, melyeket az október 25-iki tanácskozmány felterjesztésének alapján hozott.

[3]) Ez az alább elbeszélendőkből kétségkívül kitünik. Különös,

pökhöz, a határszéli urakhoz, a k. városokhoz rendeltettek, nem indultak útnak. [1])

Ferdinánd ugyanis a fehérvári országgyűlés kihirdetéséről értesülvén, — mint láttuk — október 27-én három német urat küldött Magyarországba. Ezek meg voltak bízva a rendeket felhívni, hogy a fehérvári gyűlésen meg ne jelenjenek, vagy legalább annak végzéseihez megegyezésökkel ne járuljanak; hanem inkább „a királyné asszony és a nádorispán által kitűzött, kihirdetett s a közelebbi sz. Katalin napján Komárom királyi városban tartandó gyűlésre, vagy is, mint közönségesen nevezik, Rákosra, megjelenni szíveskedjenek"; igérvén, hogy ezen gyűlésre Ferdinánd is teljes hatalommal felruházott követeket küldend, kik ott mind saját jogai, mind az országot illető egyéb dolgok és szükségletek felöl értekezzenek. [2])

Ferdinánd kezdetben bizalommal nézett a komáromi országgyűlésnek elébe. „Bár sok nehézség és ellenkezés lesz itt, — írja a császárnak — bízom az Úrban, hogy minden javunkra és becsületünkre üt ki." [3])

Azonban csakhamar meggyőződött, hogy a magyarországi viszonyok körül rosszul volt tájékozva. Szapolyay János mindinkább nagyobb hatalomra emelkedett, Fehérvárt királylyá koronáztatott és jelentékeny haderővel rendelkezvén, Budán erős állást foglalt el.

Ily körülmények között Ferdinánd kétségben volt aziránt, vajjon a komáromi országgyűlés megtartassék-e, vagy elhalasztassék? Ausztriai tanácsosai, kiknek véleményét kikérte,

hogy Jászay állítja, miszerint Ferdinánd „Máriával s a nádorral a magyar országgyűlést Mártonnapra kitűzette." (125. l.)

[1]) Arra, hogy a Várday-féle küldetés elmaradt, utal azon körülmény, hogy az utasítás eredeti példánya nem küldetett meg Stardellatinak, hanem Bécsben maradt. És általán semmi nyomát sem találjuk annak, hogy az említett és tervezett követségek útnak indíttattak volna.

[2]) Az október 27-én kelt utasítás eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. t. levt. V. Ö. 15. és 23. ll.

[3]) Ferdinánd október 28-iki levele V. Károly császárhoz. *Gévay.* Urkunden zu der Geschichte der Verhältnisse Ungarns zu der Pforte. I. 21. l.

azt javasolták, hogy megtartassék és Ferdinánd jogigényeit egész terjedelemben tartsa fen.

„A magyaroknak, — így szólnak — nem állott hatalmukban magoknak királyt választani, miután a királyi felség (Ferdinánd) örökös királya Magyarországnak; a magyaroknak semmi egyéb joguk nincs, mint őt a szerződések értelmében országló örökös uroknak elismerni, s minden ellenszegülés nélkül megkoronázni." A követek tehát, kiket Ferdinánd a komaromi országgyűlésre küld, ne a királyválasztást, hanem örökösödési jogait hangsúlyozzák. A királyné és a nádor is a szerződésekre és ne a rendek választására fektessék a fősúlyt. Ha ugyanis — így okoskodtak — Ferdinánd királylyá választását kérni vagy megengedni fogná, ebből Szapolyay érvet vonhatna saját választása jogosultságának kimutatására; állíthatná, hogy Ferdinánd magát a választás esélyeinek ki nem teszi, ha a királyságra csakugyan jogokkal bírt, és az örökösödési szerződések érvényeseknek lettek volna tekinthetők. [1])

Ferdinánd, ki teljesen osztozott tanácsosainak jogi felfogásában, igényeinek támogatására fegyveres erőről gondoskodott; Pozsony vidékére 10,000 és Győrbe 3000 embert küldött. Egyúttal élénk tevékenységet fejtett ki, hogy adományok és ígéretek által híveit a hűségben megszilárdítsa és pártját szaporítsa.

[1]) „Auch als die Hungern kain waal zethun haben, sondern die Kunigliche Maiestät angeender regierender Erbkunig in Hungern ist, und die Hungern kein annder macht zethun haben, dann die Kunigliche Maiestät fur iren regierenden Erbherrn zuerkhennen, und Ir Maiestät on widerstannd zu cronen, innhalt der vertrag. Es ist auch nit wenig zugedenkhen wo die Kunigliche Maiestät sich über die Erblich gerechtigkait und verträg bewegen liesse der waal zu begeren, oder sich verwilliget der waal zuerwarttén, das daraus der weida, ime mit seiner waal ain gerechtigkait schöpfen und machen, und die sach also fürgeben möcht: hette die Kunigliche Maiestät gerechtigkait gehabt, oder weren die Tractet in würkung, so hett die Kunigliche Maiestät sein gerechtigkait auf kain waal stellen lassen, sonnder in seiner gebürlichen gerechtigkait verlasen. Demnach solle die Kunigliche Maiestät auf den Rakusch ain potschafft schikhen, die sollen kain waal, sonnder alain die Erblich und auch vorausgetragen gerechtigkait, lautt der tractet furtragen." A felterjesztés eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. t. Ivt.

Többi között *Horvátország* kiváló tárgyát képezte gondjainak. *Frangepán Kristóf* gróf ekkor még Ferdinánd ügyét támogatta. Ő azt ajánlotta, hogy a királyné s a nádor még egyszer intézzen leveleket az ország rendeihez, különösen azokhoz, kik a fehérvári gyülésen jelen voltak, sőt magához Szapolyayhoz is, meghíván őket a komáromi országgyülésre, és reájuk hárítván a felelősséget az ország veszedelmeért, ha megjelenni vonakodnak. [1])

Frangepán néhány nappal utóbb János királyhoz pártolt ugyan, de a horvát rendek nem követték őt; követeket küldöttek Bécsbe, kik Ferdinándot biztosították, hogy a komáromi országgyülésről el nem maradnak. [2])

Azonban Komárom ekkor már János király kezei között volt; Ráskay Gáspár, Tatával együtt elfoglalta, anélkül hogy ellenállással találkoznék. [3])

Mária királyné, erről értesülvén, az országgyülést *Pozsonyba* helyezte át, és határnapját egy héttel későbbre tette: felhíván a rendeket, hogy „szent Katalin ünnepe után legalább hatod, vagy heted napra" (azaz november 30. vagy deczember 1-jére) jelenjenek meg. [4]) A főurak közül többeket külön, sajátkezű soraival is intett, hogy el ne maradjanak. [5])

Ezalatt Ferdinánd, míg egyrészről folytatta tevékenységét a magyar urak megnyerése körül, másfelől a nemzeti közvélemény meghódítására igyekezett. Megnyugtatta a hazafiúi aggodalmakat, melyeket „örökösödési jogainak" hangsúlyozása által felkeltett, s némileg ellensúlyozta azon népszerűtlenséget, mely dynasztiáját és általán a német elemet hazánkban környezte. [6])

[1]) Zárai Jeromosnak november 14-én Győrből Cles Bernát trienti püspökhöz intézett levele a bécsi cs. és k. t. levt.

[2]) Jászay. 202. l.

[3]) Jászay. 206. l.

[4]) A november 23-án Soprony városához intézett meghivólevél e város levéltárában. Magyar fordításban közli *Jászay*. 230. l. — L. **Irományok.** III. szám.

[5]) A Frangepán Kristófhoz intézett levelet közli *Lehoczky*. Stemmatographia. II. 142. l. — L. **Irományok.** IV. szám.

[6]) A lengyel követek deczember 4-én Esztergomból írják ural-

Ünnepélyes okmányban kijelentette, hogy „Magyarország minden rendeit azon szabadságaikban és törvényeikben, melyekkel a néhai magyar királyok ideje óta éltek, ha talán fegyverrel jutna is az ország birtokába, épen úgy megtartja és megoltalmazza, mintha mindnyájok akaratjával választatott volna királylyá; az egyházi és világi javadalmakat idegenekre nem ruházza; külföldieket az ország tanácsába nem alkalmaz; II. Endre király rendelvényeit, melyeknek megtartására Magyarország királyai a koronázáskor megesküdni kötelesek, szentül megtartja.“ [1])

Ferdinánd emellett azon nézetben volt, hogy a magyar rendekre nagy hatással leend, ha császári bátyja követeket küld az országgyűlésre, kik az ő és a német birodalom támogatását ajánlanák a török ellen. Emiatt felkérte V. Károlyt, hogy Magyarországba követeket küldjön. A császár Granadában vette öcscsének levelét és nem késett eleget tenni óhajtásának. *Stadion Kristóf* augsburgi püspököt és *Fürstenberg Frigyest* rendelte követeiül, avégből, hogy Magyar- és Horvátországban Ferdinánd megválasztatása mellett működjenek. Maga is leveleket intézett a magyar- és horvátországi rendekhez, úgyszintén némely főurakhoz, buzdítván Ferdinánd megválasztására, „ki azon országokat mind a természeti örökösödés jogán, mind a korábbi szerződések és egyességek erejénél fogva örökölte;“ és kijelentvén, hogy minden erejével védelmezni és támogatni fogja az országot. [2])

kodójuknak: „Contractum est hic tantum odium, nescimus quo fato, adversus Germanos, ut pre illis Turci fratres et amici reputantur.“ Acta Tomiciana. VIII. 265. l. És Krziczky püspök, e követek egyike ugyanakkor Brodaricsnak írja: „Hec gens vestra adeo fremit in Germaniam, nescimus, quo malo fato, ut nefas sit nisi cum contumelia nominare.“ Ugyanott. 274. l.

[1]) A szerződési okmányban, melyet Ferdinánd november 30-dikán tizenhárom magyar főúr részére kiállított, midőn ezek neki hűséget fogadtak. Közli ezen fontos okmányt *Kovachich*. Monumenta veteris legislationis Regni Hungariae. VI. 38. l.

[2]) A magyarországi rendekhez intézett levelet kiadta *Kovachich*. Supplementum. III. 105. l. Magyar fordításban *Jászay*. 244. l. A bécsi cs. és k. t. levéltárban mind a magyar mind a horvát rendekhez, továbbá a Szapolyay Jánoshoz, Báthory Istvánhoz, Brodarics-

Azonban a levelek és megbízóiratok csak november 26-dikán készültek el, s így a követek nem érkezhettek meg a pozsonyi országgyűlés idejére.

A cseh- és morvaországi rendek is választottak prágai gyűlésükön követeket, kik hivatva voltak királyuk megválasztatása mellett a magyar országgyűlésen hatni. [1])

Ferdinánd maga természetesen nem szándékozott személyesen megjelenni Pozsonyban. Az ország rendeivel való tárgyalások vezetésére biztosokat nevezett. Ezek *Rauber Kristóf* laibachi herczeg-püspök, *Zelking Vilmos*, *Lamberg János*, *Herberstein György*, *Dornberg Erasmus* és *Pempflinger János* tanácsosok voltak; ugyanazok, kiket már több hét előtt Pozsonyba küldött, hogy Mária körül a kormányzati ügyek vezetésébe befolyjanak.

Utasításuk és megbízólevelök Ferdinánd és neje, *Anna* nevében volt kiállítva. Megbízattak az országgyűlést a cseh király és neje nevében üdvözölni, s ezeknek fájdalmát tolmácsolni Lajos halála és a csapások felett, melyek Magyarországot érték; előadni, hogy „mint az ország törvényes és természetes örökösei" kötelességöknek tartják az ország védelmére kelni és „hajdani szabadságába visszaállítani." Emiatt a birodalmi fejedelmeknél segélyt kértek és eszközöltek ki. És bár Szapolyay János magát a fehérvári gyűlésen, erőszak és ármány segélyével, királylyá választatta, ezen választás érvénytelennek tekintendő. A biztosoknak ezt, és mennyire méltatlan János a magyar koronára, tüzetesen kimutatniok kelle: előadva azon örökösödési szerződéseket, melyeket Frigyes és Miksa császárok Mátyás és Ulászló magyar királyokkal kötöttek. Ezeknek alapján — mondja Ferdinánd — „ezen országba belépheténk, annak teljes, egész kormányzását átvehettük, s igazságos fegy-

hoz és Thurzó Elekhez intézett cs. levelek egykorú másolatai találtatnak.

[1]) Ferdinánd november 28-án Bécsből Battyányi Ferenczet értesíti: „Bohemi et Moravi Nuntios suos ad Ragutsch sive Dietam Hungaricalem iam celebrandam condeputarunt, qui illi intersint et res nostras una cum aliis amicis et benevolis nostris fovere et promovere studeant." A levél eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. Nem tudjuk, vajjon e követek csakugyan megjelentek-e Pozsonyban?

verünket az említett vajda, mint a szent korona törvénytelen birtorlója ellen fordíthattuk volna; mi mégis, . . . magunkat a keresztény vér ontásától visszatartóztattuk, és . . . az ország rendeinek . . . akaratával kívántunk királyokul elfogadtatni. Miért is reménljük, hogy érintett jogainkat tekintetbe vevén, minket Magyarország királyává annál inkább elfogadnak, mert ha, mi távol legyen, e részbeni óhajtásunkat mellőznék, mi világos jogainkról lemondani semmiképen sem akarunk és szándékozunk; sőt jól tudjuk, hogy ha e jogunkról, mit azonban nem teszünk, lemondanánk, ebben ő császári katholikus felsége soha sem nyugodnék meg."

A biztosoknak megczáfolni kelle azon híreket, melyekkel Ferdinándot és a német nemzetet gyűlöletessé tenni iparkodnak, állítván, hogy az országot fegyverrel fogja megtámadni, szabadságaitól megfosztani és szolgaságra juttatni. „Igérjék meg a karoknak és rendeknek, hogy mi ezen országnak összes kiváltságait, szabadságait, törvényeit és szokásait megtartatni és teljesíteni akarjuk, és szándékozunk ezután is, sőt azokat még nevelni és szélesebbre kiterjeszteni fogjuk. Attól se féljenek, hogy mi az ő tanácsukba külföldieket alkalmazni, vagy a javadalmakat és egyházi méltóságokat idegeneknek adományozni fognók; inkább szabálylyá tenni és megállapítani kívánjuk, hogy mindezek örökre azoknál maradjanak, kik magyar vérből s a magyar nemzetből származtak. Nem kisebb gonddal fogunk munkálkodni azon is, hogy a gyűlölség, mely az emberek gonosz akarata és mesterkedései által, a németek és magyarok közt gyökeret vert, atyafiúi kölcsönös szeretetté váljék. Igérjék meg végre őszintén, hogy mi őket úgy akarjuk kormányozni, ezen országot úgy igazgatni, hogy a kegyelem, kegyelmesség, adakozóság, jóság és más valódi királyi tulajdonok tekintetében bennünk semmi hiányt se lássanak."

A biztosok nyilatkoztassák ki, hogy Ferdinánd az országot a maga és egyéb országainak teljes hatalmával fogja a török ellen védelmezni, valamint a császár és a birodalom segélyét is kieszközlendi; minélfogva kilátásba helyezheti, hogy őket további támadások ellen megoltalmazandja, sőt az elveszett véghelyeket is visszaszerzendi.

Ezekután kérjék fel a rendeket, hogy Ferdinándot „igaz,

törvényes és természetes királyuk, urok, honatyjok, uralkodójuk és fejedelmökül, nejét", Annát pedig „Magyarország királyasszonyául *fogadják, vállalják el és nyilatkoztassák ki.*" [1])

Ferdinánd követeit ezen utasítással deczember 5-én látta el, tehát egy héttel az országgyűlés megnyitására kitűzött határnap után. Ugyanis a rendek lassan gyülekeztek Pozsonyba. Csak *Soprony* város [2]) és a horvátországi rendek követeiről (*Perusics János* és *Krisenics Gáspár*) [3]) tudjuk, hogy november utolsó napján Pozsonyban voltak.

János király azt állította, hogy egy megye sem küldött a pozsonyi országgyülésre *követeket.* [4]) Ez azonban nem valószinű. Ellenben túlzás lehet az is, mit Ferdinánd egy okmányában említ, hogy az *urak* és *nemesek* sokkal nagyobb számban jelentek meg, mint Szapolyay János királylyá választatása alkalmával [5])

[1]) A deczember 5-én Bécsben készült utasítás eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. t. levt. — L. **Irományok.** V. szám.

[2]) Pozsony város számadásaiban a sopronyi követek megvendégelésére tett kiadások fordúlnak elő, 1526. november 30-ik napjára.

[3]) Mária királyné Pozsonyból november 30-án ajánlja őket Ferdinánd kegyeibe. Eredetije a bécsi t. levt.

[4]) „A jura Regis moderni et Ferdinandi" czimű emlékiratában Ferdinánd választásáról irja, hogy „nulla lege, nullo ordine servato, nullo Comitatu Nobilium, sine quibus talia fieri non possunt, presentibus, solis lanzkenetis armatis et quibusdam servientibus Regine hungaris et civibus Soproniensibus ac Posoniensibus, egregios illos electores circumstantibus" történt. A British Muzcum kéziratgyűjteményében. Jászay. 315. l.

[5]) V. Károlyhoz 1526-ban intézett levelében: „L'election depuis faicte en me personne de roy dudict hungrie auec bon nombre de segneurs et autres dudict pays et trop plus que en celle dudict vaivoda." *Gévay.* I. 30. l. — A „Declaracio Eleccionis Ferdinandi" czimű emlékiratban áll: „Ex omnibus eiusdem (Regni) statibus et membris principalioribus, et alii multi, qui venire potuerunt, comparuerunt et interfuerunt eleccioni." Bécsi t. lvt. — Ferdinánd a moldvai vajdához küldött követ utasításában 1527. január 1-én írja, hogy a főpapok, főurak es nemesek „justo numero congregati." Ugyanott. Istvánfinál olvassuk: „Convenere tanta frequentia, quantum in ea publica calamitate et in factiones distractis proceribus, vix extitisse crederes." 86. l.

Kik voltak jelen a főpapok soraiból, nem tudjuk.[1]) Az urak közül *Báthory István* nádor mellett Szentgyörgyi *Farkas* grófot, *Battyányi Orbánt*, Enyingi *Török Bálintot*, *Bánffi Boldizsárt*, *Pekri Lajost*, *Gyulai Istvánt*, *Czobor Gáspárt*, *Nagy Imre* alnádort, *Nádasdy Tamást*, *Nyáry Ferenczet*, *Serédi Gáspárt* találjuk megnevezve.[2])

Az országgyűlés megnyitására kitűzött nap eltelte után két hét folyt le várakozásban és előleges értekezletek között. Végre deczember 15-én kihirdettetett, és a közel vidéken lakó urak külön hirnökök által értesíttettek, hogy a következő napon megtartatik a királyválasztás.[3])

Deczember 16-dikán, vasárnap, az urak és nemesek a szent Ferencz-rend zárdájában gyűltek egybe. A nádor nyitotta meg az ülést. Élénk színekkel ecsetelve a Mohácsnál szenvedett csapás súlyos következményeit, kiemelte, hogy „miután az ország védfalán tört rés oly széles és nagy, hogy annak betöltésére és megoltalmazására magánember ereje elégtelen; ha valaha, most leginkább van szüksége Magyarországnak oly hatalmas fejedelemre, ki nemcsak elhagyatott állapotban levő várait ágyúkkal és egyéb hadiszerekkel ellássa, de a mult nyáron elvesztett véghelyeket is visszaszerezze, megerősítse, és a töröknek, ha egykor visszatérne, felkészült sereggel szárazon és vizen ellenálljon. Olyant, ki mindezt megtenni képes legyen, a szomszéd fejedelmek között csak egyet ismer: Ferdinánd királyt, kivűle senki mást.[4])

[1]) *Istvánfi* 86. l. csak *Oláh* és *Peregi* prépostokat említi. Alig hihető, hogy püspök nem lett volna jelen.

[2]) Ezeket *Istvánfi* 86. l. sorolja fel. Azok, miket Jászay 315. l. 2. jegyzetben felhoz, kimutatandó, hogy többen a megnevezettek közül, nem voltak jelen a pozsonyi országgyűlésen, csak részben bírnak meggyőző erővel.

[3]) Pozsony város számadási könyveiben olvassuk: „Item Samstag vor Thome geben chamerer einem Hungarn, der den Landtag von Rathausz herab geschrien und verkundtt hatt zu der erwelung Konig Ferdinandi . . .“ *Jászay*. 316. l. 2. jegyzet. — A k. biztosok november 14-én kelt levelökben felhívják Szentgyörgyi Farkas grófot, hogy a más nap tartandó ülésre megjelenjék. *Pray*. Epistolae Procerum. I. 291. l. *Kovachich*. Supplementum. III. 93. l.

[4]) A „Declaracio eleccionis Ferdinandi in Regem Hungarie“ című emlékiratban. Jászay. 316. l.

A nádor után a királyi biztosok feje, a laibachi püspök szólalt fel. Beszédje, melynek szövegét a bécsi és pozsonyi tanácsosok, Ferdinánd személyes közreműködésével, állapították meg, [1]) ekként hangzott:

„Minket a fenséges fejedelem Ferdinánd, Csehország választott királya, avégett küldött tisztelendőségtekhez követekül, hogy üdvözletünk után előadnók, miként ő fensége a cseh király értesülvén a fenséges magyar- és csehországi királynak, az ő kedves öcscsének siralmas elvesztéről, az egész kereszténységnek e hihetlen csapását és romlását élénk fájdalommal vette, és legott gondolkodni kezdett, miként, mily tanáccsal és erővel lehetne e nemes országot a török kárhozatos uralmától megszabadítani, várait, úgymint Nándorfehérvárt és a többi véghelyeket visszaszerezni, magát az országot előbbi állapotába és szabadságába visszahelyezni. Mert szeme előtt lebegett, hogy ha ezen ország hosszabb ideig a török hatalmában lenne, az ő ausztriai tartományait is hasonló veszély érhetné; egyszersmind arról is megemlékezett, mennyivel tartozik ő Magyarországnak, mind a jó szomszédságnál, mind a kölcsönös sógorságnál fogva, mely őt és a császári felséget a fenséges Lajos királyhoz köté. Ezen és más fontos okoknál fogva, egész igyekezettel azon volt, hogy atyjafiainak és a római birodalom többi fejedelmeinek erejével, ezen ország épségébe visszaállíttassék.

„Majd eközben tudomására jutott, hogy a török császár iszonyú öldöklés és pusztítás után Magyarországból kivonúlt, a királyné ő fensége pedig, a tekintetes és nagyságos nádor-ispán úrral, kinek az ország ősi szokása szerint ez tisztében állott, az erdélyi vajda és más urak tanácsából, Komárom mezővárosba, szent Katalin szűz ünnepére, az összes rendeknek országgyűlést hirdetett; mely gyűlésen ő fensége tárgyalás alá vétetni kívánta mindazokat, mik ezen ország üdvére, védelmére és romlásának megszüntetésére szükségesek, és a mely gyűlésre ő felsége a cseh király is előkelő követeket volt küldendő, kiktől a magyar urak országuk iránt viseltető teljes jóakaratát megértették volna.

[1]) Lásd az alább következő jegyzetet.

„Azonban, midőn a királyné által ekként kitűzött országgyűlés határnapja már küszöbön állott, a vajda, némely barátait és szolgáit, Tokaj mezővárosába összehíván, itt reábírta, hogy őt királylyá válaszszák; minélfogva rögtön a maga és a velelevők nevében Székesfehérvárra, a közelebb elmúlt szent Imre herczeg napjára, az új király megválasztása végett, az ország törvényei és régi szokása ellenére, más gyűlést hirdetett ki, hol magát, az ajándékok, adományok és igéretek által, köztudomás szerint, megvesztegetett rendek kedvezésével és felkiáltására, megkoronáztatta.

„Miután tehát mindezek, mik az ország közszabadságának sérelmére, a királyné ő fensége, a nádorispán úr, a többi urak és országlakosok gyalázatára történtek, a fenséges csehországi király tudomására jutottak, nem akarván elhagyni ezen országot, minket küldött követeiül a királyné ő fenségéhez és azon urakhoz s nemesekhez, kik a Komáromba törvényesen kihirdetett, de szükséges okok miatt Pozsonyba áttett országgyülésen megjelentek; ezen ország javára, mindnyájok köz- és magán szabadságának biztosítására, a határszélek visszaszerzésére, a kül- és belellenségek elleni megoltalmazására, nemcsak saját vagyonát, hatalmát és kincseit, hanem a császári felség, a római birodalmi fejedelmek s többi atyjafiai, országai és tartományai segedelmét is felajánlja; sőt a keresztény hitért és a ti épségben maradástokért saját személyét, életét és vérét is kész feláldozni.

„Ő fensége mindnyájatokat újra és újra felszólít, fontoljátok meg szerencsétlen hazátok állapotát, s vegyétek gondosan tekintetbe minden erőiteket; mit valátok képesek akkor, midőn országotok még ép és virágzó volt, a kereszténység leghatalmasabb ellenségei a törökök ellen, a szomszéd fejedelmeknek segélyével is, tenni, s mit lesztek képesek ezentúl, erőben megtörve, pusztulás és romlás között; főként, ha nemcsak a törököt, de a szomszéd nemzeteket, a cseheket, morvákat, sziléziaiakat, s egész Németországot ellenségeitekké teszitek?

„Gondoljátok meg azt is, vajjon az, ki a királyi czímet gonosz mesterségekkel elnyerte, az ország kormányzására, elveszett várainak visszaszerzésére, melyek nélkül épségben

nem maradhat, alkalmas-e? Vajjon bír-e elég erővel, hogy annyi pogány és keresztény ellenséget, ne mondjuk legyőzzön, de csak az ország határaitól távol tartson?

„A csehországi király ő fensége csodálkozik, mi vakság szállotta meg azon urak és nemesek lelkét, kik a vajdát királylyá választották. Ugyanis nem ismeretlen előttük, hogy minden egyenetlenségeik- és veszedelmeiknek, gyermekkora óta, ő volt szerzője. Emlékezzetek meg, hogy egyebeket mellőzzünk, csak arról, hogy Zsarnó vára alatt, melyet, megvetve a királyi tekintélyt és parancsot, megszállott, mennyi jeles férfiúnak, ágyúnak, vagyonnak és kincseknek elvesztét okozta, gyávasága által; és mily gyalázatot vont, csúfos futásával, nemcsak magára, de az egész magyar nemzetre!

„És ki tud közületek könyük nélkül emlékezni Nándorfehérvárról, mely, miként mindenki tudja, ma is a tiétek volna, ha a jó vajda, engedelmeskedve a királyi felség ismételt felhívásainak, az erdélyi hadakkal maga idején megjelenni, és a részére kijelölt alkalmas helyre elmenni akart volna.

„Néhány évvel utóbb, a királyi felség s csaknem az egész ország roppant erejével és költségével, Szörény, Orsova és Pet erős és jeles váraknak segítségül küldetett; ő azonban ezen várakat, anélkül hogy csak megszállotta volna is, mindazon atyafiaitoknak, kik a hadjáratban részt vettek, fájdalmára és meglepetésére, félelemből, mint mondják, vagy bármely más okból, megfutamodván, a török által elfoglaltatni és lerontatni engedte.

„Emlékeztek mindnyájan ama gyűlésre, mely harmadéve Hatvanban, a vajda működése folytán, létesült, melyen a királyi felség, úgyszintén minden jobbak, s a nemesség nagyobb része, erőszak, álnokság és csalárdság által reábirva, megjelent; hol azután a király és a főrendek, bizonyos kerítés közé rekesztetvén, mind abban megegyezni kényszeríttettek, mi a vajdának és pártjának tetszett. Így a király akarata ellenére, ki a fenyegető veszély félelme miatt ellenszegülni nem mert, némely tisztviselők letétettek és másokkal helyettesíttettek.

„Azon háború emlékét, melyet minap a törökkel oly szerencsétlenül viseltetek, az idő soha sem lesz képes eltörülni. Széles Magyarországon nincs senki, aki szerettei

közül néhányat nem siratna. A török soha még nagyobb csapást nem mért a keresztény világra. Nem szükséges nektek előadni, mint hagyta el a vajda, bár többször királyi levelek és követek által hivatott, fejedelmét s hazáját; és messziről, mintegy leshelyből szemlélvén az ütközet kimenetét, midőn értesült, hogy az ellenség, a király s az ország főbbjeinek legyilkolása után kivonúlt, és Budát odahagyta, végre elárulta, amit rég táplált kebelében: elfoglalta a királyi várat, s bitorolni kezdette azon czímét, melylyel mostan él.

„És íme, mily híven teljesítette ő tiszti kötelességét is! A szent koronát, melyet az egész ország az ő hitére és őrizetére bízott volt, Visegrád várával együtt elhagyta, elvesztette, s miután, mint mondják, némely nőszemélyek segélyével visszaszerezte, köztudomás szerint, az ország törvényei és szokásai ellenére, saját fejére tette.

„Nem szükséges emlékezetbe hoznunk a királyi jövedelmek elragadozását, és azon kegyetlen zsarolásokat, melyekkel Erdélyt számos éveken át sanyargatta. Erről eléggé tanúskodnának a szászok és székelyek, ha szabadon szólhatnának. Arról, hogy ő és barátai mily kegyetlenül bántak a szegényebb nemességgel, felesleges említést tennünk.

„Ime ezek az érdemek, melyeknél fogva magát méltónak tartotta a királyságra!

„Ámbár pedig a fenséges csehországi király, úgy mint Ulászló magyarországi királynak veje, azon szerződésnél fogva, melyet az ő szépatyja Fridrik és nagyatyja Miksa felséges császárok Ulászló királylyal kötöttek, ezen országra a legérvényesebb örökösödési joggal bír, minélfogva szabadságában állott volna a királyi koronát bitorló vajda ellen igazságos fegyveréhez nyúlni: ő mégis kímélni akarta a keresztény vért, s míg lehet, mindenkor kíméli; főként a magyarokat, kik a vallás- és hitért számos éveken át vitézül harczoltak, jelenleg pedig sokféle csapások által megszaggatvák és elborítvák, haddal megtámadni soha sem akarta, hanem a ti megegyezésteket, választástokat várja; e szabad népnek szeretete és becsülése, nem pedig gyűlölete után vágyódik.

„Ő fenségének értésére jutott, hogy ellenségeinek törekvései által mindenfelé különböző hírek terjedtek el, melyekkel

ő fenségét és a német nemzetet a magyarok előtt gyűlöletesekké tenni iparkodnak; többi között, hogy elhatározá ezen országot fegyveres hatalommal megtámadni, szabadságától és régi kiváltságaitól megfosztva, szolgaságra juttatni. Azonban ő fensége fényes nemzetségével, jóindulatával és természetével mi sem ellenkezik annyira, mint a kegyetlenség; mi sem egyezik meg annyira, mint a kegyelmesség. Higyjétek el mindnyájan, higye el egész Magyarország, hogy minden törvényeitek, szabadságaitok és kiváltságaitok, melyeket ezen ország a boldogúlt királyok alatt bírt, épségben fognak maradni; ezt ő fensége mindnyájatoknak igéri. Nem kell tehát attól félnetek, hogy a tanácsba netalán idegenek alkalmaztassanak, vagy az egyházi méltóságok, hivatalok és jószágok külföldieknek adományoztassanak; mindezek a tieitek, a ti rokonaitoké, a ti véreiteké és a ti nemzeteteké lesznek.

„Törekedni fog ő fensége arra is, hogy a gyűlölség, mely az emberek rosz akarata és mesterkedései által, a németek és magyarok közt gyökeret vert, kölcsönös atyafiúi szeretetnek engedjen helyet.

„Végre attól se tartsatok, hogy valaha nélkülözzétek az igazságot, kegyelmet és bőkezűséget, melyet a legjobb királytól kívánhatni.

„Mindezek után legyetek meggyőződve afelől, hogy ő királyi fensége ezen ország koronáját nem annyira birodalmának terjesztése végett óhajtja, mint inkább avégett, hogy mindnyájatoknak javára lehessen, Nándorfehérvárt és a többi elveszett végváraitokat az ellenség hatalmából kiragadhassa, visszaszerezhesse, nektek pedig nyugalmat és békét biztosíthasson; amelyeknek véghezvitelében nem fogjátok nélkülözni sem bátyjának, a császár ő felségének, sem más keresztény fejedelmeknek segítségét.

„Miután tehát már megértettétek, mind a fenséges csehországi királynak ezen ország, s annak valamennyi karai és rendei iránt viseltető jóindulatát és jóakaratát, mind pedig azt, mily veszélylyel fenyeget titeket és gyermekeiteket a vajda uralomvágya és ármánya; ő fensége felhív titeket, hogy ezen jeles alkalmat, mely országotok és nevetek fentartására s terjesztésére kínálkozik, két kézzel ragadjátok meg, s az

ellenkedők vakmerőségét ildomosságtok által hozzátok helyre. Soha sem fog jőni oly hálátlan nemzedék, mely ezen fejedelemválasztásban kitüntetendő bölcseségteket nem fogná helyeselni; sőt inkább mind a most élők, mind a később következők hirdetni fogják, hogy a hon megmaradását, a megingatott szabadság visszaállítását nektek köszönik!“ [1])

Ezen előadás után *Mária* királyné nevében, a főrendek egyike — talán Thurzó Elek — szólott. Magasztalva emelte ki a hűséget, melylyel a magyarok királyaik nemzetségéhez ragaszkodtak; mert ötszáz éven át csak olyanokat engedtek maguk fölött uralkodni, kik a magyar királyok véréből származtak; egyedül Mátyás tesz kivételt, kit atyjának a haza és a katholika hit érdekében véghezvitt jeles tettei, és az ellenségen nyert számos győzelmei emeltek a trónra. Szemlét tartva a magyar királyok rokonsági kapcsolatai felett, a következő eredményt vonta le: „Miután Ferdinánd ő fenségének neje, a fenséges Anna asszony is, az ős magyar királyok igaz ivadéka, V. (I.) Károly királyhoz az egyenes leszármazás ötödik ízén áll, őt a koronától megfosztani annál kevésbbé lehet, mert Aba, Zsigmond és Albert királyok is hasonlag nejeik örökösödése utján jutottak a magyar koronához.“ Ezután intette a

[1]) Ezen beszéd, melynek lényeges tartalma a deczember 5-diki királyi utasításban benfoglaltatik, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban két példányban van meg. Az egyik fogalmazat, melynek küllapján más irással van jegyezve: „Berathschlagung des Ragkhusch,“ és egy későbbi irással: „De illegitima Electione Comitis Scepusiensis etc.“ A másik példány egykorú másolat, melynek végén a következő jegyzet áll: „Finit copia, quomodo sit tractandum in Conventu Posoniensi pro Electione Regis Hungarie etc. *Sic videbatur Dominis Hungaris, sed immutatum est per Regem Bohemie in aliam formam.* — Dicta Posonii in Cenobio Beate Marie Virginis et fratrum ordinis Sancti Francisci Minoritarum, Dominica tercia aduentus, que erat Die Decima Sexta Mensis Decembris. Anno Domini etc. Millesimo Quingentesimo Vigesimo sexto currente.“ Egy más kéz hozzátette: „In exordio Legati usi sunt his verbis: Reuerendissimi, Reuerendi, Venerabiles, Spectabiles, Magnifici, Strenui, Nobiles et Egregii, Prudentes et Circumspecti Domini Archiepiscopi, Episcopi, Prelati, coeterique omnium ordinum tam Ecclesiastice, quam etiam Secularis dignitatis et laudum titulis insigniti . . .“ A beszéd szövegét magyar fordításban közli *Jászay*. 317—323. ll.

rendeket, hogy megfontolván a római császár és a csehországi király nagy hatalmát, biztosítsák maguknak ezek támogatását, és ne vonják szerencsétlen hazájukra ellenséges támadásukat; mert Ferdinánd a maga és nejének világos jogairól lemondani nem fogna, amire alattvalói is késztetik. Végre kijelentette, hogy ha a rendek „Ferdinándnak és nejének ezen igazságos és tisztességes ügyben szót fogadnak, és engedelmeskednek, Mária királyné mindkét felséges bátyjánál különös és örök pártfogással lesz irántuk.“ [1])

Ferdinánd és Mária biztosainak előterjesztéseit hosszas és élénk eszmecsere követte, mely más nap is folytattatott.

Ugyanis mielőtt Ferdinándot Magyarország királyává választani lehetett volna, előbb szükségkép Szapolyay Jánosnak királylyá választatását érvénytelennek kellett nyilatkoztatni. Többen szólottak ezen kérdés iránt; de leghatályosabban mindannyi között *Rérai Ferencz* nádori itélőmester, ki jogtudományi jeles ismeretei által már ekkor, ifjú korában, tekintélyt küzdött ki magának. [2])

Nyolcz okot hoztak fel annak kimutatására, hogy János király választása törvénytelen volt.

Először, nem a nádor hirdette ki a fehérvári királyválasztó országgyűlést; pedig erre egyedül ő van jogosítva.

Másodszor, az országgyűlés nélkülözte a törvényes elnököt: a nádort, kit trónüresedés alkalmával, a királyválasztásnál az első szavazat illet meg.

Harmadszor, a főurak közül sokan nem jelentek meg az országgyűlésen, többi között a főcancellár, a horvát bán és a tárnokmester.

Negyedszer, a kapcsolt részek nem voltak képviselve az országgyűlésen.

Ötödször, az országgyűlésre oly rövid határnapot tűztek ki, hogy sokaknak lehetetlen volt kellő időben megjelenni.

[1]) A „Declaracio Eleccionis Ferdinandi“ emlékirat alapján. L. *Jászay*. 324—5. ll.

[2]) *Istvánfi* írja: „Qua in lege constituenda promulgandaque mirificum extitit studium Francisci Revaii, qui erat Palatino a secretis, viri acerrimi, ac quod caput est, partium studiosissimi et municipalium legum peritissimi.“ 86. l.

Hatodszor, Szapolyay János nagyszámú fegyveresei által megszállva tartotta Fehérvárt az utczákat és tereket; miáltal nyomást gyakorolt a rendekre.

Hetedszer, a választás nem ment végbe a kellő rendben. Ugyanis Szapolyay Jánosnak némely főbb hívei, miután rövid időn át egymás között tanácskoztak, mintha a tárgyalások már befejezve lennének, a nép felé fordúltak, s kérdezték: vajjon tetszik-e nekik Szapolyay János személye? Mire Szapolyay szolgái és katonái, kik ott számosan voltak elhelyezve, nagy zajjal és lármával kiáltani kezdették: hogy igen is, Szapolyayt kivánják királylyá. Ennekfolytán a nép nem nyilatkozhatott szabadon. [1])

Nyolczadszor, a választás előtt nem hallgatták ki azokat, kik a koronára jogos igényekkel bírnak, milyenek Ferdinánd és neje. [2])

A rendek, meghajolva ezen okok meggyőző ereje előtt, Szapolyay János királylyá választását és a fehérvári gyülés összes végzéseit érvényteleneknek nyilatkoztatták. Mindazok, kik János királynak hűséget fogadtak, esküjöktől feloldoztatván, fő- és jószágvesztés büntetése alatt felhívattak, hogy negyven nap alatt Szapolyay pártját hagyják el. [3])

A királyválasztás a deczember 17-iki ülésben történt meg. [4]) Báthory István adta első voksát Ferdinándra. Sorban követték őt a főpapok, urak és nemesek. Majd a fejenként

[1]) „Septimo, in dandis votis Eleccionis ita actum est, cum esset fienda eleccio, alique persone confidentes Comitis Scepusiensis semote et casutibus (?) invicem iuncte, secreto et paululum temporis sermonem conseruerunt, et protinus verse ad populum ostenderunt, se locutos iam fuisse de eligendo Rege, et si placeret eis Comes Scepusiensis, ad quod extemplo ministri et armati eiusdem Comitis, quorum ingens copia fuit, cum magno clamore et strepitu, et quasi cum furia simul clamarunt: sibi placere Comitem Scepusiensem, et tunc populus ex timore nihil potuit aliud respondere, quid quisque sentiret.“ Ezen előadás öszhangzásban van Widmannak fönnebb 19. lapon idézett elbeszélésével.

[2]) A „Declaracio Eleccionis Regis Ferdinandi“ emlékiratban. Bécsi cs. és k. t. levt.

[3]) *Widman.* Goldastnál. II. 43. l. És *Istvánfi.* 86. l.

[4]) *Jászay* és utána ujabb történetíróink Ferdinánd megválasztatását deczember 16-ra teszik. Azonban ő maga számos okmányai-

szavazók egyértelműségét látván, a rendek egyhangú felkiáltása által *Ferdinánd Magyarország királyává megválasztatott*, és ez a tömeg örömrivalgása, a harangok zúgása, az ágyúk üdvlövései között, ünnepélyesen kihirdettetett. [1])

Az országgyűlés ezután a nádor vezetése alatt küldöttséget választott, mely Ferdinándot megválasztatásáról értesítse, és előtte a nemzet hódolatát tolmácsolja; [2]) mire a rendek szétoszoltak. [3])

Ferdinánd sietett, a következő év január 1-én kelt levelei által, megválasztatását köztudomásra hozni; egyúttal némely urakhoz és nemesekhez, kik a pozsonyi országgyűlésre nem jelentek meg, úgyszintén több királyi városhoz azon szokatlan felhívást intézte, hogy habár nem kételkedik „hogy ezen

---

ban írja, hogy *tizenhetedikén* választatott meg. Jászay ezt (400. l. 3. jegyzet) a fogalmazó hibájának mondja; azonban alig hihető, hogy e hiba következetesen minden okmányba becsúszhatott volna.

[1]) „Eleccio fuit facta libera, non coacta minis, nec timore, sed cum considerata deliberacione, *votorum separatorum* religione conclusa, et in summa tali modo, forma et ordine, quod nihil pretermissum fuit.“ A „Declaracio“ emlékiratban. — *Istvánfi* írja: „Ferdinandus ... ipsius primum Palatini suffragio, ac demum votis et acclamatione omnium ordinum, magna publicae laetitiae significatione, mirificoque omnium applausu, et tormentorum fragore declaratus est.“ 86. l.

[2]) Bizonytalan, mely napon fogadta Ferdinánd e küldöttséget. A „Declaracio“ című emlékirat írja: „Rex Ferdinandus in Regem Hungarie unanimi decreto electus et declaratus fuit, quam declaracionem ad Suam Maiestatem per Commissarios et honoratissimos legatos mense Januario anno MDXXVII. miserunt, et eam Sua Majestas publice et solemniter acceptavit.“ *Widman* pedig, mint szemtanú beszéli: „Das angezaigte Decret der Erwehlung ist auch hochernanten meinen gnädigsten Herrn von dem Gross-Grafen und Ständen, darnach förderlichen mit ihren andern von allen Ständen darzu verordneten Gewaltträgern und Botschafften zu Wien im nächstverschienenen Januario presentirt; welch Decret oder Declaration Ihre Königliche Majestat darauf publice und soleniter angenommen. Solches ich gesehen, mit und dabey zu Wien gestanden.“ Goldastnál. II. 43. l.

[3]) Hogy törvények alkottattak volna ezen gyülésen, annak semmi nyoma.

választás nekik óhajtott és kedves," „őt annak megerősítése és jóváhagyása felől mielőbb értesítsék." [4])

[4]) „Et quamvis minime dubitemus — úgymond a január 1-én kelt leveleiben — hanc electionem nonnisi acceptam et optatam vobis esse, sed ut animus vester clariori nobis innotescat argumento, vos nihilominus singulari studio requirimus, ut electionem illam approbetis, nosque de approbatione et ratificatione eiusdem per hunc Tabellionem nostrum quamprimum certificetis." Az urakhoz, nemesekhez és k. városokhoz intézett levelek külön fogalmazatai a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. Az urakhoz intézett levelet magyar fordításban közli *Jászay.* 400. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRATOK.

I.

1526. Október 9.

Mária királynénak Kassa városhoz intézett meghivólevele a komáromi országgyűlésre.

Maria Dei Gratia Regina Hungariae, Bohemiae etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Non videtur esse necessarium, ut ea calamitas, quam una vobiscum accepimus, multis verbis explicetur; omnibus enim nota est, et tanquam rem praesentem aspicitis; eo redacta est huius Regni conditio, ut ea tantis, quae pertulimus, et quae instant, periculis, Dei tantum clementia, vestroque et caeterorum fidelium nostrorum consilio, erigi ac restitui possit. Ne igitur saluti ejus Patriae, in quae amplissimam dignitatem, et multa commoda sumus consecutae, singularem erga nos omnium ordinum caritatem, et obedientiam agnovimus, deesse videamur, volentes, quoad fieri poterit, Serenissimi Principis, quondam Domini Ludovici Regis, Domini et Mariti nostri carissimi, felicis memoriae, exemplum imitari, qui non solum Thesauros et Regias facultates pro fide Christiana, pro vestra, pro patriae, conjugum, et liberorum vestrorum defensione liberaliter effudit, sed etiam mortem oppetere non dubitavit; omnem curam, cogitationes, ac solicitudinem nostram in eo praecipue ponimus, ut Regno Hungariae quoquo modo prodesse, idque in tranquillum, et (egy szó kihagyva) statum possimus reducere. Visum itaque nobis est, ut conventum generalem Dominis Praelatis, Baronibus, et Regnicolis indicere debeamus, propositisque omnibus negotiis publicis, oportuna quaeramus, tam praesentium, quam instantium malorum remedia. Hortamur itaque fidelitates vestras, eisdemque committibus, ut ad festum

beatae Katherinae virginis proxime futurum, ad oppidum Komarom duos ex vobis, qui videbuntur idonei, mittere debeatis, deliberaturos nomine omnium vestrum, una cum ipsis Regnicolis, de his rebus, quas praediximus, et de aliis, quae interea possint occurrere, ita constituamus, ut commodius salus ac defensio Regni postularint; secus ne feceritis. Datum Posonii in festo beatorum Dyonisii et sociorum Martyrum. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

Maria Regina.

Kirûl: Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis Civibus Civitatis Cassoviensis, fidelibus nobis dilectis.

(Közli: *Kovachich.* Vestigia Comitiorum. 624. l.)

II.

1526. Október 9.

Báthory István nádornak Kassa sz. k. városhoz intézett meghivólevele a komáromi országgyűlésre.

Prudentes et Circumspecti, amici nobis honorandi. Majestas Reginalis Domina nostra gratiosissima, ex singulari gratia sua, volens extremis hujus Regni periculis, et calamitatibus succurrere, indixit universis Dominis Praelatis, Baronibus, et Regnicolis Diaetam Generalem in Komarom, pro festo Beatae Catherinae Virginis proxime futuro celebrandam, in qua quidem Diaeta nihil prorsus aliud tractare intendit, quam quod ad defensionem publicam, conservationemque libertatis vestrae pertinere cognoverit. Hortamur itaque amicitias vestras, ut ad diem et locum per Suam Majestatem Reginalem designatos, aliquos ex concivibus vestris, in conventum ipsum mittere velitis, illorum autem consiliis, qui forte vobis aliud persvadere conarentur, locum dare non debeatis. Nos enim optimum et sincerum animum Suae Majestatis erga vos, et conservationem libertatis vestrae cognoscimus, nihilque studiosius curat, quam ut vobis omnibus, et huic Regno possit prodesse. Prius autem

Sua Majestas hunc conventum, sicuti res ipsa postulabat, indixisset, si per hostes, qui in medio Regni considebant, convenire potuissetis. Neminem etiam illud moveat, quod Budam, vel more alias consveto, ad campum Rakos vocati non sitis, bene enim constat vobis Civitates Budensem et Pesthiensem igne combustas, omnique commeatuum et victualium genere penitus exhaustas esse, nec pro huius temporis conditione locum commodiorem, ad hanc Diaetam celebrandam Majestas Sua Reginalis potuit deligere. Iterum petimus amicitias vestras, velint omnino ad hunc ipsum conventum aliquos de vestri medio mittere, in quo de reparanda hujus Regni ruina, et defectu, ac aliis rebus, ad communem Regni salutem et defensionem pertinentibus, necessario agendum, tractandum et concludendum erit. Datum Posonii in festo Dionysii et sociorum eius. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

Stephanus de Bathor Palatinus
Regni Hungariae.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis Civibus Civitatis Cassoviensis, amicis honorandis.

(Kiadta: *Kovachich.* Vestigia Comitiorum. 626. l.)

III.

1526. November 23.

Mária királynénak Sopron sz. k. városhoz intézett meghivólevele a pozsonyi országgyülésre.

Maria Dei gratia Regina Hungarie et Bohemie etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Ea, que nobis scripsistis de quingentis peditibus, qui de nouo per Capitaneum Serenissimi Domini Regis Bohemie fratris nostri istuc ad vos adducti essent, bene intelleximus, cupitis a nobis informari, quid in ea re Vobis sit faciendum. Videtur nobis et Domino Palatino, quod illos quingentos Pedites, qui sunt intra Ciuitatem, conseruetis apud vos, Quibus Serenissimus

etiam Rex Bohemie frater noster de hac re scribet. Illos vero alios Quingentes Pedites, qui nunc ad vos sunt adducti, admittatis in Suburbium istus Ciuitatis nostre, obligatos tamen prius Juramento, quod Maiestati nostre tanquam Regine Hungarie erunt fideles, et in nulla re excedent eam, quam nobis debebunt, fidelitatem; et in omnibus iussa nostra, tanquam Regine Hungarie exequentur. Vbi autem cupitis a nobis fieri certiores, si ad Conventum per nos in Comaron indictum mittere debeatis, Dietam illam Comaromiensem in hac Ciuitate nostra celebrandam decrevimus. Volumus igitur et fidelitati vestre committimus, vt ad festum beati Andree Apostoli proxime venturum certos de medio vestri cum plena potestate vestra huc mittatis, qui cum aliis fidelibus nostris intersint ipse Diete. Aliud ne feceritis. Datum Posonii in Vigilia festi beate Catharine Virginis, Anno Domini 1526.

Maria Regina.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Magistro Ciuium, Judici et Juratis ceterisque Ciuibus Civitatis nostre Soproniensis, fidelibus nobis Dilectis.

(Eredetije Soprony sz. k. város levéltárában.)

IV.

1526. November 23.

Mária királynénak Frangepán Kristófhoz intézett meghívólevele a Pozsonyban tartandó országgyülésre.

Spectabilis ac Magnifice etc. etc. Instat dies Conuentus, quem Nos una cum Domino Palatino ad Oppidum Comaron, juxta veterem consvetudinem Regni celebrandum indiximus, sed quoniam multis impedimentis occurentibus, eo loco celebrari non poterit, hortamur vos, ut saltem ad 6-tum et 7-mum diem Festi B. Catharinae Virginis proxime venturum, Posonium vos conferatis, tractaturi nobiscum et cum Dominis Praelatis etc., de rebus omnibus necessariis, quae ad libertatem, defensionem

et pristinam famam Nationis Hungaricae restituendam, et ad recuperationem Arcium his annis per Turcos occupatarum, pertinebunt. Scimus, Vos Patriam Vestram et Libertatem publicam et privatam diligere, secus itaque ne feceritis. Datum Posonii in Festo B. Clementis Papae. Anno Domini 1526.

P. S. Graf Christoph! Unser Begehren ist, ihr wollt unserer Abred nach, und Ewer Verwilligung zu diesen Rakusch kommen, wenn ihn dadurch den Christenheit und diesem Land nicht eine kleine Gutheit dadurch erzeigen werd: ich will solches in allen guten und gnädigen Willen gegen euch und den Ewern zusammt meinen Hr. Bruder erkennen.

Maria Kunigin.

(Közli *Lehotzki.* Stemmatographia. Pars II. 142. l.)

V.

1526. Deczember 5.

I. Ferdinánd cseh király utasítása Rauber Kristóf laibachi püspök, Zelking Vilmos, Lamberg János, Herberstein György, Dornberg Erasmus és Pempflinger István részére, kiket a maga és neje, Anna királyné nevében a pozsonyi országgyülésre küldött.

Ferdinandus dei gratia Electus Bohemie Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austrie, Dux Burgundie etc. Marchio Morauie etc. Comes Tirolis etc. Imperialis Locumtenens generalis etc. ac Anna eadem gratia nata Regina Hungarie et Bohemie etc. Principissa Hispaniarum, Archiducissa Austrie, Ducissa Burgundie etc.

Instructio de hijs, que Reuerendus Princeps Christophorus Episcopus Labacensis Administrator Seccouiensis, Wilhelmus de Zelking, Johannes de Lamberg, Georgius ab Herberstein Eques auratus, Erasmus de Dornberg, ac Stephanus Pempflinger Consiliarij, Dapifer, ac Oratores nostri ad Dietam, que ad festum beate Catharine in Ciuitate Gomare celebrari debebat, et ex rationabilibus euidentibusque causis ad Ciuitatem Posoniensem translata est, deputati, cum Reuerendis, Spectabilibus, Magnificis, Nobilibus, Prudentibus et Circumspectis, Egregys et syncere nobis dilectis Episcopis, Prelatis, Baronibus, Ciui-

tatibus et regni Hungarie ordinibus in eadem Dieta congregatis, nostro nomine agere et tractare debent.

Inprimis post vtriusque nostrum literas Credentiales ipsis statibus et potioribus regni Hungarie exhibitas, factaque salutatione, quam verbis conuenientibus aptare studebunt, eis referent singularem nostram beneuolentiam, et gratiam, qua ipsos complectimur et complectemur, quodque omnium eorum salutem, incolumitatem, prosperitatem et felicium successuum incrementum ex animo cupimus, pariter et optamus.

Deinde declarabunt eisdem, quo luctu, qua animi nostri perturbatione atque consternatione acceperimus miserabilem sane ac infelicem cladem inclyto Hungarie regno obortam, per immaturum interitum Serenissimi olim Ludouici Regis Hungarie et Bohemie etc. Sororij nostri charissimi, qui pro orthodoxa fide nostra, fideliumque subditorum et regnicolarum suorum quiete, imo totius Christianitatis pace et tranquillitate, tamquam heroice virtutis et magnanimitatis specimen non dubitauit, honestam potius mortem oppetere, quam nefando execrabilique Turcarum iugo colla subdere, et per id nomen immortale sibique per omnem posteritatem gloriosum comparare; idque cum ob arctissimum sanguinis et necessitudinis nexum, qui nobis cum eo, velut Sororio et fratre nostro eodemque dilectissimo intercedebat, tum Reipublice Christiane detrimentum non modicum, quod illi inflictum, illoque iam longe maius prae foribus erat, nisi immanissimus ille Christiani sanguinis helluo Turca insanie sue conatum represisset, vnde nobis tamquam regni prefati legitimis et naturalibus heredibus relictis, nobisque Ferdinando potissima pre omnibus rebus nostris cura erat non modica, sicut et nunc est nobis assidua, quibus consilijs et medijs tam nobile regnum totiusque Christianitatis antemurale quoddam, et precipue Nandoralbam, arcesque et loca alia confinia, regnoque illi coherentia, e faucibus truculentissimi huius hostis eripere, pristineque sue libertati asserere et vendicare queamus. Cui quippe cure subinde accedebat et altera, que nos non minori pungebat aculeo. Nempe, quod cum regnum hoc diutius hosti Turce foret obnoxium, in nostras prouintias illi conterminas non minor irruptio fieri posset, Sedulo nobiscum repetentes animo,

quantum regno illi debeamus, tum iure bone vicinitatis, tum affinitatis, ut ante diximus, que Sacre Cesaree et Catholice Maiestati Domino et fratri nostro colendissimo, nobisque, vt diximus, cum dicto Serenissimo olim Ludouico Rege erat, quibus tum velut potissimis rationibus adacti, nos non solum apud Imperij sacri Electores Principes et Status, sed et alios Principes et denique Prouintiales et subditos nostros instetimus pro obtinendo firmo amploque subsidio regno illi, ad depulsionem tanti hostis prestando, quod etiam, vt indubie eis innotuit, felicibus auspicijs sic consensum et obtentum extitit.

Cumque ad nos delatum esset, Turcarum hostem magna regni huius desolatione ac deuastatione longe lateque facta ex illo secessisse, Serenissimamque Dominam Mariam Hungarie et Bohemie etc. Reginam, Sororem nostram dilectissimam, vnacum Spectabili et Magnifico syncere nobis dilecto Stephano de Bathor, Regni prefati Comite palatino ac Judice Comanorum, ad cuius offitium eiusmodi dietarum indictio ab antiqua regni consuetudine spectare dignoscitur, generalem omnibus regni huius Ordinibus in oppido Gomare ad festum beate Catharine Virginis antedicte celebrandum, ex consilio Johannis de Zapolia, Comitis Scepusiensis, Wayuode Transsyluaniensis, et aliorum dominorum indixisse. In quo quidem conuentu de omnibus regni praefati incumbentijs et necessitatibus, et praecipue, quo pacto Turcae viribus et ingruentie opportune resisti queat, decerni et concludi debebat. Nos propterea Nuntios ac Oratores nostros ad illum missuri eramus, ex quorum relatione nonnisi meram nostram in eos beneuolentiam, regnique illius singularem amorem, nostrumque simul animum et consilium, aliaque bona media indubie percepissent, quibus firma Turce resistentia constitui potuisset.

Quibus omnibus minime perpensis, cum iam Diete prestitute terminus expectaretur, interea Wayuodam prefatum, conuocatis ad oppidum suum Thocay nonnullis sequacibus complicibus ac seruitoribus suis, apud eosdem precario, pollicitationibus, muneribus, ceterisque corruptionibus, quibus animos illorum magis illaqueret, egit, vt cum in alio conciliabulo, quod anticipato termino, suo et eorum nominibus, qui tunc ad eum confluxerant, ad diem diui Emerici nunc elapsum

in Alba Regali celebrandum, contra regni illius iura, libertates, decreta et laudabiles consuetudines indixit, assertum Hungarie rectorem instituerent, et subinde sicut publicum et notorium est coronarent.

Que cum in publice regni huius libertatis detrimentum, Serenissimeque Sororis nostre ac Comitis palatini prefati, ceterorumque dominorum et Regnicolarum insignem notam et ignominiam acta esse intellexissemus, nos regno tam nobili deesse nolentes, ipsos et eorum quemlibet velut Nuntios et Oratores nostros sufficienti mandato suffultos, ad Serenissimam Reginam ac Sororem nostram, ac Prelatos, Barones, Nobilitatem, potioresque Regni prefati Ordines et Consortes eorundem in Dieta illa, sic vt prefertur, ad Posonium traducta, misimus, qui in mandatis acceperunt, vt pro Regni huius emolumento, libertate, salute prosperitateque tam publica, quam priuata, pro recuperatione finium et locorum ad hoc pertinentium, proque defensione contra hostes cum exteros tum domesticos, et decernenda et prestanda non solum opes, vires, fortunas, facultatesque nostras omnes, imo patrias, prouintias, et quicquid in nostra nunc est substantia, et denique Sacre Cesaree et Catholice Maiestatis prefate, ceterorumque sacri Imperij Principum Electorum et Statuum Subsidia offerant, verum etiam promittant et polliceantur ingenue, nos vltra hec omnia ipsam quoque vitam et sanguinem nostrum proprium pro fide Catholica, prefatorumque omnium salute et incolumitate effundere velle.

Preterea, quum eis ad hunc modum mentis nostre rationem aperuerint, tum ad necessarias exhortationes per eosdem Nuntios et Commissarios fiat transitus, quod scilicet mature perpendant huius calamitosi Regni statum, viresque omnes, quas Principum prefatorum ac Regnicolarum, Prouintialiumque nostrorum auxilio colligere et prestare, et quibus hosti sepedicto et valide et opportune occurrere poterimus, Quid vero econuerso possint in tanta regni vastitate et ruina, sicubi fractis eorum opibus et potentia, non solum Turcas, sed vicinas quoque Nationes, subditosque nostros Bohemos, Morauos, Slesios et totam quoque Germaniam pro hostibus sint habituri.

Accedit eodem modo cogitandum, si ne Wayuoda ille,

qui per imposturas et malas artes regij tituli accessionem vendicare molitus est, ad tam potentis regni administrationem, ac recuperationem arcium et fortaliciorum amissorum, sine quibus illud saluum esse nequit, sit idoneus, viribusque et potentia valeat, qua hostes tam fideles quam infideles late ac passim obuios, nedum superare, sed et propulsare possit.

Declaraturi quoque, nos demirari satis non posse, quenam caligo, imo cecitas illapsa fuerit eorum animis, qui Wayuodam illum tam inconsulte ac temeriter in suum dominum, licet iniuste et inique, cooptare non dubitarint, qui ab incunabulis non nisi factionibus et contrarijs studijs inhians, periculorum, dissensionumque omnium, que eis obtigere, auctor fuerit et inceptor, que vt ex indiuiduis fiant clariora, vel hoc apertissime constare possunt, cum ad arcem Sarnum, quam regia auctoritate eiusque mandatis spretis obsedisset, tot bellica tormenta, tantas insuper opes et bona, sua tantum ignauia, perdiderit, et ex turpi fuga sua non sibi tantum, sed et vniuerse Nationi Hungarice contraxerit ignominiam.

Quibus item verbis consequi poterit detestanda illa Nandoralbe perditio, que dubio procul adhuc regni huius esset, si Wayuoda toties a Serenissimo Domino et Sororio nostro sepedicto cum copijs auxiliaribus ex Transsyluania vocatus, in tempore adesse, seque in locum opportunum, sibique designatum, conferre voluisset. Quod itidem fecit, cum post annos aliquot Regis sui et fere totius regni viribus ac sumptibus ingentibus in subsidium Seuerini, Orsowa et Peth, nobilissimarum, munitissimarumque arcium missus esset, quas necdum obsessas, etsi indignitatem rei hij, qui in expeditione erant, detestarentur, metu vt fertur, aut alia quapiam causa, nimirum frinola, motus aufugit, arcesque Turcis expugnandas euertendasque reliquit.

Revocabunt eis item in memoriam Conuentum, qui in Hathwan tertio abhinc anno auctore Wayuoda fuit, ad quem Rex ipse Ludouicus potioresque Procerum et Nobilium regni vi, fraude, doloque Wayuode impulsi, conuenerant, ac Rex ipse et Proceres intra septa quedam conclusi, omnibus, que ipsi Wayuode, complicibusque suis visa erant, etsi manifesto iuri equitatique omni et regni libertati repugnarent, annuere sunt coacti; hinc exauctoritati commutatique Magistratus

ipso etiam Rege inuito, qui tamen instanti periculo motus se opponere non audebat.

Commemorabunt insuper eis infelix bellum, quod Serenissimus Rex Ludouicus antedictus cum Turca estate proxime preterita habuit, simul et cladem non regni huius solum, sed et totius Christianitatis miserrimam, qua factum est, vt non sit in toto hoc regno, qui non aliquos ex suis olim dilectissimis adhuc desideret, qua sane nulla maior aut infelicior pluribus abhinc seculis orbi Christiano illata fuerit. Quo maxime vigente, quum Wayuoda cum exercitu suo a Rege vocatus esset, ipse ex composito (nam eius erat hominis studium dominandique libido incredibilis) dubij martis euentum quasi e speculo prospectans, Regem cum subditis in luto, quod aiunt, hesitare passus, turpiter dereliquit, quibus sublatis hosteque iam ex Buda discedente, tum consilij sui rationem, quod diu intra virulenta precordia aluerat, detexit, quod ex facto liquet, cum arce preoccupata, sibi eum titulum vsurparit, ad quem iam pridem anhelabat.

Nec minor est culpa, quam sibi mirum in modum auxit amissione arcis munitissime Wissegradi et sacre regie corone, sue demandate custodie, quam per manus quarumdam muliercularum, vti dicitur, denuo recuperans, suo tandem capiti imponi fecit.

Adsunt item querele satis atroces, quas itidem exponent eis super direpcione vectigalium regiorum et acerbissimis exactionibus, quibus tot annis Transsyluaniam vexauit, de quo vt ingenue, ita vere testari possent Saxones et Siculi, si liberam saltem vocem emittere auderent; vltra quas sunt et aliorum querimonie grauissime, nempe quam atrociter ipse familiaresque sui vicinos et presertim tenuioris sortis Nobiles tractauerint.

Egregium hominis facinus et merita, quibus si dijs placet, se dignum arbitratus est, vt Rex designaretur.

Quibus ordine recensitis, tum ad hec descendant, quod licet nos Serenissimi olim Wladislai Hungarie et Bohemie Regis gener, nos vigore contractuum inter Sacratissimum olim Fridericum Romanorum Imperatorem, Proauum nostrum, atque Serenissimum quondam Mathiam Regem Hungarie, et subinde

inter eundem Fridericum ac filium eius Maximilianum, Auum nostrum colendissimum, et Regem Wladislaum prefatum initorum, quos ambos Regni illius Prelati, Barones et Proceres pro robore efficaciaque firmiori postea comprobarunt et emologarunt. (sic) Et vltra hec omnia Serenissima Consors nostra dilectissima, dicti quondam Wladislai Regis filia naturalis et legitima, ac Ludouici Regis prefati Soror germana extiterit, tam diuino quam humano iure, ac iure quoque geniture, quod ei tamquam nate regine et naturali heredi competit, sicut et literis Statuum potiorum et Procerum regni prefati sigillis appendentibus munitis, et per eosdem predecessori nostro Alberto Archiduci Austrie traditis constat, quibus expresse habetur, quod filiabus regum Hungarie ius geniture suffragatur, regnum hoc intrare, eiusque plenam et omnimodam administrationem apprehendere, iustaque arma aduersus Wayuodam prefatum, tamquam illegitimum corone sacre vsurpatorem induere potuerimus, nihilominus nos potiori innitentes consilio abstinuimus, et adhuc abstinebimus a Christiani sanguinis effusione, quoad poterimus, Hungarisque presertim vicinis, qui tot annis pro religione fideque nostra strenuissime decertarunt, tantisque nunc calamitatibus et periculis sunt diuexati, arma mouere nunquam cogitauimus, aut conati sumus; illa potius cum prescitu voluntateque Regni Ordinum, Prelatorum, Baronum, Procerum, et Consortum, ac Regnicolarum, in regem assumi, magisque amorem et affectionem, quam odium et inuidiam ab eis expectare volentes. Sperantes item, quod attentis hijs iuribus nostris, nos in regem Hungarie assumere debeant, quandocquidem nos, si quod absit, ipsi votum hoc nostrum negligerent, de tam liquido iure nostro nullo pacto decedere volumus, neque intendimus, idque si per nos relinqueretur (quod tamen nequaquam faciemus), compertum habemus, Sacram Cesaream et Catholicam Maiestatem prefatam illud nunquam deserturam esse.

Preterea Oratores nostri prefati apte refellere, diluereque studebunt rumores falso ab aduersarijs nostris disseminatos, quibus tam nos, quam ipsam etiam Nationem Germanicam Hungaris infestam redderent, Nos scilicet regnum hoc vi et armis inuasuros, libertateque omni ac priuilegijs exutum, in

meram seruitutem redacturos esse, quod falsissimum est, ex eoque contrarium verum esse arguitur, cum vt in cunctis Austriace prosapie inclyteque domus nostre principibus, predecessoribus et progenitoribus nostris, genuina quedam semper fuerit clementia, quam deo dante nec in nobis desiderari volumus, quam equidem vnice hactenus amplexati sumus. Ideoque ipsos adhortabuntur enixe, vt hijs ac friuolis alijs rumoribus, qui vulgo et falso sparsi forent, aut in posterum spargerentur, nullam penitus fidem adhibeant, sed potius falsis calumniatorum suggillationibus imputent.

Nec absterreat eos a suo proposito, si qui in contrarium niti vellent, asserendo nos, ob id regni illius capaces esse non posse, quod non calleamus linguam Hungaricam, quum et alij Germanorum principes regno illi et bene laudabiliterque prefueriut, sicut et Alberti, Wladislaique Regum Hungarie temporis videre licuit, qui nonnisi pacifice et inculpabiliter hoc ministrarunt, quorum nos vestigijs inherentes itidem facere pro viribus nostris adnitemur.

Promittent quoque eisdem Statibus et Ordinibus, quod omnia et singula regni huius priuilegia, libertates, decreta et consuetudines hactenus obseruatas de cetero non tantum conseruare firmiterque tenere et adimplere, sed etiam illa eis maiora amplioraque efficere velimus et intendamus, Nec eos vereri debere, quod exteros suis adhibere consilijs, aut alienis a Natione Hungarica benefitia, dignitatesque Ecclesiasticas conferre velimus, Sed potius nos statuere atque ordinem dare velle, vt hec apud eos, qui de sanguine nationeque hungarica progeniti sunt, perpetuo maneant.

Nosque non minori cura laboraturos, vt odium, si quod inter Germanos atque Hungaros hominum maleuolentia et artibus inoleuit, in amorem mutuum fraternumque mutetur et emendetur.

Et denique ingenue pollicebuntur, nos velle eos taliter regere, regnumque hoc administrare, vt ne quid vnquam in gratia, clementia, liberalitate, benignitate, alijsque vere regijs dotibus desiderare debeant.

Demonstrabunt item inter alia, quam studiose diligenterque causam Hungarorum contra Turcam semper fouerimus,

et actu nunc foueamus, quidque pro regno prestiterimus, cum nouissime Turca Belgradum obsedisset, quibus denique intolerabilibus scilicet pene sumptibus regno Croatie in hanc vsque horam adfuimus, auxilium, adsistentiam omnem tam equitatu quam peditatu prestantes, quod nisi tam assiduis viribus intertenuissemus et adhuc illos subministraremus, nemini dubium est, hoc idem regnum iampridem ad hostium manus deuenisse. Cum itaque hec prius non tanto freti presidio, quod vt diximus, hinc inde non nisi magno labore comparauimus, et adhuc maiora, volente Deo, colligemus alacri animo prestitimus, nemo ambigat, nos illa auctiora maiorique successu et viribus prestare velle, quum ad ceteras patrias Regnum Bohemie auctarij vice nobis, quod equidem Deo, a quo omnis est dignitas et imperium acceptum referimus, accesserit. Proinde consideraturi, quanta sint defensionis eommoda, quanta rerum omnium compendia, queque vltra ea nobis a regno patriisque nostris hereditarijs obuia sunt, etiam a Sacra Cesarea et Catholica Maiestate prefata, Imperijque sacri Principibus et Statibus, qui nos in quocunque rei euentu non deserent, expectanda, que omnia cum alijs pluribus respectibus validioribus digne vt credimus perpenderint, indubie voto nostro acquiescent.

Ceterum illis persuadere debebunt, nos non tam ampliandi Imperij gratia regnum illud desiderare, sed vt regnicolis omnibus illis prodesse, eosque in fortunis bonisque et rebus suis augere et tueri, ac Nandoralbam prefatam, ceteraque regni loca amissa et perdita recuperare, eisque restituere, et sic in otium, tranquillitatem libertatemque pristinam collocare possimus, ad quod quidem prestandum nec Cesaree Maiestatis, nec aliorum Imperij Principum, vt diximus, auxilia sint eis defutura.

Hijs ergo mature perpensis, Nuntij et Oratores nostri illos hortabuntur, monebunt et rogabunt etiam, vt quia intellexerunt, clementem nostrum erga eos animum et beneuolentiam, iura quoque et titulos plenissimos et irrefragabiles, quibus ad regni huius successionem vocamur, contra vero quibus insidijs erga eos Wayuoda vtatur, vtpote illos in exitium perpetuum et manifestam ruinam conijcere satagens,

tanquam iustitie equitatisque amatores cultoresque studiosissimi, nos in Regem et dominum suum, Patrem Patrie, Dominatorem, Principem verum, legitimum et naturalem, quem equidem per dei gratiam digne prestabimus, assumant, proque illo et vt talem recognoscant, atque illo ipso die virtutis constantieque insigne dent exemplum, quod eis non solum, sed et ipsorum cuilibet cuncteque posteritati sue honorificum, vtile, exoptatum ac salutare perpetuo sit futurum, seque suosque et nobile regnum illud a faucibus rugientis leonis et draconis eripient, seque ita nostre gratie clementieque insinuabunt, vt reipsa perpetuo illius fructum posthac experiri debeant.

Demum nomine Serenissime Domine et Consortis nostre antedicte ijdem Oratores et Nuntij nostri hortabuntur et rogabunt eosdem Status et Primores, vt attento iure paterno, quod Serenitati sue ex sunguine regis Hungarie procreate a dicto olim Wladislao Rege, et patre suo et fraterno simul, quod eidem a Serenissimo quondam Ludouico eius fratre versus hoc regnum competit, vt nos tamquam eius Consortem et maritum pro satisfactione et adimpletione omnium promissorum in Regem, seque in Reginam Hungarie acceptent, suscipiant et declarent, Quo facto ipsa pro naturali amore et beneuolentia, quam in Regnum illud gerit, eternumque geret pro Regnicolis omnibus, vti pia et clemens Domina ac Regina apud nos intercedet et cooperabitur, vt illud cum pace, tranquillitate, et subditorum amore, charitateque laudabiliter administrare, et apud idem feliciter consenescere queamus, In quo sane deo optimo maximo rem gratam et acceptam, Serenitatique sue exoptatam facient, quam seorsim omni sua erga eos et eorum quemlibet gratia compensare velit.

Si vero contingat, Serenissimam Dominam Mariam Reginam et Sororem nostram prefatam Conuentui illo, quod tamen non arbitramur, interesse, ijdem Nuntij ac Oratores nostri post exhibitionem binarum Credentialium nostrarum, et Serenissime Domine nostre, factaque conuenienti salutatione verbis nostris, curabunt, omnem orationis sue seriem per totum negotium in eius quoque personam dirigere.

Studebunt item nostri Oratores et Nuntij, vt si quid

vltra premissa occurrerit, quod rei et negotio illi opportunum, conueniens ac necessarium fuerit, hoc idem apte, concinne et modo quo decet in medium adducere et proponere, ceteraque facere, agere et tractare, que voti nostri complemento, proque asserenda dignitate nostra honorifica et vtilia fuerint, queque ipsi pro eorum ingenio et rerum agendarum dexteritate et prudentia facienda putauerint, iuxta rerum, temporum, loci et personarum qualitatem et exigentiam, Nostram in premissis omnimodam et simul expressam executuri voluntatem. Datum Vienne die quinta Decembris 1526.

Kívülről: „Instructio ad Dietam Posoniensem. Instructio ad Ragutsch Posoniense.“

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

IV.

HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI

GYŰLÉSEK.

1526.

Horvát- és tótországi gyülések. [1])

Azon zavarteljes napokban, melyek a mohácsi vereséget követték, Horvát- és Tótországban *Frangepán Kristóf* Zeng, Veglia és Modrus grófja körül csoportosúltak a rendek. Ő II. Lajos udvarában nem volt kedvelt egyén. Midőn több főúrral ellenséges súrlódásba jött, elhagyta hazáját, és Ferdinánd főherczegnek ajánlotta fel szolgálatait. Mindamellett 1526. tavaszán a magyar országgyülés őt kínálta meg a Szulejman ellen indítandó sereg vezérletével, de nem fogadta el. Augusztus havában Ferdinánd által adelsbergi kapitánynyá neveztetett. Azonban értesülvén a török sereg félelmes előnyomulásáról, engedett a hazaszeretet ösztönzéseinek, és Horvátországba sietett. Itt hadakat gyűjtött, hogy azokat Lajos táborába vezesse, kit ismételve kért, hogy az ütközetet halaszsza. Szeptember 2-án Zágrábban volt hadaival, midőn a mohácsi csata gyászos kimenetelének hírét vette. Ennek daczára hősies elszántsággal Székesfehérvárig merészkedett, egy török hadosztályt szétvert és magát a szultánt is rémületbe ejtette. [2])

Innen visszatérvén, a Dráva és Száva partjain várta a törököt; azon hitben, hogy erre fog kivonulni Egyúttal szep-

[1]) Hosszú irodalmi vita tárgyát képezte azon kérdés: mit értettek a régi századokban e két elnevezés alatt. Kétségtelen, hogy *Slavoniát* Zágráb, Kőrös és Varasd megyék, *Horvátországot* pedig a Száván, illetőleg Kulpán túl fekvő terület képezte. Mindkét tartomány rendei külön tartották gyűléseiket; a slavóniaiak *Kőrösön*, *Zágrábban*, vagy *Dombrón*; a horvátországiak *Czettinben*. V. ö. *Palugyay Imre*. A kapcsolt részek történelmi és jogi viszonyai Magyarországhoz. Pozsony. 1863.

[2]) *Jászay*. 25—29. ll.

tember 23-dikára *Kapronczára* hívta meg a *tótországi rendeket*, hogy velök hazájuk védelméről tanácskozzék. [1])

Mindannyian hálával voltak eltelve bátor fellépése- és buzgó tevékenységeért. Ezt tettleg is kitüntették. „Akarjuk — mondák neki — hogy uraságod legyen kormányzónk és fővédnökünk, s készek vagyunk engedelmeskedni neked; mert Jaicza ostrománál is te mentettél meg minket a töröktől, és jelenleg a te uraságodat kivéve, minden uraink által elhagyattunk az ország veszedelmében. Emiatt nem akarunk mást kormányzónknak és védnökünknek, mint a te uraságodat." Mire egyhangulag kikiáltották a tartomány védnökévé, kormányzójává, és ősi szokás szerint, három ízben felemelték. [2])

Példájokat követték a szomszéd magyarországi részek rendei. *Baranya, Pozsega, Somogy, Zala* megyék nemessége összegyűlvén, őt kormányzóul választá és követek által felkérte, hogy őket is pártfogása és védelme alá fogadja. [3])

[1]) Maga Frangepán szeptember 29-én Kapronczáról Dandolo Antal velenczei patricziust csak általánosságban értesíti: „Domenicha pasata i signori schiavi havevano una generale dieta, a la quale sono stati tutti signori." *(Sanudo.* XLIII. 65. l.) *Zárai Jeromos* október 25-én Somogyból szintén Dandolonak határozottan írja, hogy Frangepán hívta össze a gyűlést. „Sua Signoria . . . convoco tutti li signori et gentilhomeni del paese." *(Sanudo.* XLIII. 151. l.)

[2]) Így írja le *Zárai Jeromos* idézett levelében a kapronczai gyűlés lefolyását. Frangepán maga csak az eredményt jelenti Dandolónak. „Me hanno electo per l'horo defensore et gobernatore, alzandome in aire, segondosi e l'horo legie."

[3]) *Zárai J.* írja: „Si hanno congregati alquanto contati insieme et hanno creato et leuato et acetato con plenaria autorita sua signoria per defensor et gouernatore loro, al antescritto modo, che hanno fatto quelli de sclauonia et con grande amplitudine et autorita, etiam hanno mandato da sua signoria tutti li altri contati de qua del danubio, quali sono XII., pregando sua signoria li uoglia etiam acetar soto lombra et protezion sua, come sua signoria a fato sclauonia, e posega e barania, e semogia et salla." És ő maga: „Anche sonno accordati tutti comitati, quanti ne sonno de qua de questa parte del danubio multe miliara, et hanno mandato qua da nui pregando volesemo venire da loco et essere governatore anche de lhoro, prometendonc lor vite insieme tutto lhoro auere, perche in tutto regno ungaricho non e uno unicho signore, qual volesse fare testa contra questo perfido turcho."

Frangepán, bár tapasztalta, hogy a tótországi rendek nagy része határozott ellenszenvet táplál a német elem irányában: [1]) Ferdinándhoz csatlakozott, és késznek nyilatkozott igényeit támogatni.

A főherczeg ennekfolytán már szeptember 15-én *Frangepánt* és *Jurisich Miklóst* biztosaivá nevezte, hogy a *horvátországi* rendeket, egyenkint és az általok tartandó *gyűlésükön*, ügyének megnyerni igyekezzenek. [2])

E gyűlés *október elején* tartatott meg. [3]) A biztosok buzgó tevékenysége folytán, a rendek hangulata Ferdinánd ügyére nézve kedvezőbbé lőn. Ekként felbátorítva, a gyűlést felhívták, hogy Ferdinándot „azon jogai alapján, melyek őt és hitvesét Magyarországra nézve megilletik, és több egyéb tekinteteknél fogva, *királyokul fogadják el és ismerjék el.*“ [4])

Azonban a horvátországi rendek e fontos ügyben ovakodtak Magyarországot megelőzni és attól elszakadni. Emiatt Ferdinánd biztosainak felhívását nem vették érdemleges tárgyalás alá. Arra szorítkoztak, hogy *Erdődy Simon* zágrábi püspököt, továbbá *Perusics Jánost* és *Krisenics Gáspárt* biztosaikká

[1]) Ő maga írja Dandolonak: „Unica voce diceno tutti signori nobili et el popolo, che prima volono rendersi al turcho, che essere sotto alemanni.“ (Idézett helyen.)

[2]) E napon Ferdinánd irodájában több megbizólevél állíttatott ki a nevezettek részére, és pedig hét példány a horvátországi grófokhoz s bárókhoz, öt példány a nemesekhez és végre egy példány a *horvátországi gyűléshez* szóló. Ezeknek, úgyszintén a főherczeg által a biztosokhoz intézett levélnek eredeti fogalmazata a bécsi t. levt.

[3]) Hol és mely napon tartatott meg e gyűlés, nem tudjuk meghatározni. Hogy azonban október első napjaiban kellett megtartatnia, bizonyítja, hogy Ferdinánd már október 18-ikán utasítást ad követeinek, kik a horvátországi követekkel tárgyalandók voltak. Ennek eredeti fog. a bécsi t. levt.

[4]) Ferdinánd deczember 5-én a horvátországi gyűlésre küldött biztosainak adott megbízólevelében írja: „Cum . . . Episcopis, Prelatis, Comitibus, Nobilibus ac uniuersis Ordinibus et Statibus Regni Croatie Jus nostrum, quod nobis et Serenissime Consorti nostre dilectissime versus Regnum Hungarie competit, exposuissemus, requirendo eosdem, quatenus nos illius vigore aliorumque complurium respectuum intuitu in Dominum et Regem suum acceptarent, et ut talem recognoscerent.“ Eredeti fog. Ugyanott.

rendelték, oly meghagyással, hogy Ferdinánddal tárgyalásokat kezdjenek. [1])

A rendek emellett azon kérelemmel fordultak Ferdinándhoz, hogy az általa, a mohácsi csata előtt, megajánlott segélyösszeg kifizetését eszközölje. [2])

Ferdinánd sietett eleget tenni e kívánságnak, és a segélyösszeg kifizetését elrendelte. [3]) Egyúttal a maga részéről *Kreutzer Gergely* laibachi dékánt és *Dornberg Erasmus* tanácsost küldötte a zágrábi püspökhöz, hogy mielőtt ez biztostársaival Bécsbe jönne, velök előlegesen értekezzék. [4])

A horvát biztosok előbb Pozsonyban jelentek meg, s innen november 16-ikán utaztak Bécsbe, [5]) hol küldőik kívánatait előterjesztették. Azonban megbízóleveleik és utasításuk nem lévén elég határozott, a tárgyalások nem vezettek az óhajtott eredményre. [6])

[1]) Ferdinánd imént említett deczember 5-diki megbízólevele említi ez eredményt: a biztosok kiküldetését; ezeknek neveit Ferdinánd október 18-diki utasításából és Mária királynénak november 16-iki leveléből tudjuk. Mindkettőről alább szólunk.

[2]) A felterjesztésnek dátum nélküli egykorú másolata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** I. sz.

[3]) Kitünik ez az 1527. első napjaiban tartott horvátországi gyűlésnek felterjesztéséből. „Maiestas Vestra . . . prout acceperamus, graciosum subsidium et iuuamen dari deputauerat.“ Egykorú másolata a bécsi t. levt.

[4]) Ferdinánd ezeket 1526. október 28-án Hainburgban utasítással látja el. „Instructio de hys, que . . . Gregorius Kreutzer decanus Ecclesie Labacensis ac Erasmus Dornberg Consiliarius noster, cum . . . *Symone Episcopo Zagrabiensi ac eiusdem Collegis et Consortibus, ad cum nomine regnorum Croatie et Sclauonie missis et deputatis . . . tractare debent.*“ Általános kifejezésekben hagyja meg nekik, hogy a horvát rendeket kegyelméről biztosítsák, és „declarabunt, qualiter nos de plurimum gauisi sumus de eorum aduentu.“ Eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. Arról, vajjon Kreutzer és Dornberg találkoztak-e Ferdinánd biztosaival, nem birunk tudomással.

[5]) Mária a Bécsbe utazó két horvát nemest ajánlólevéllel látja el Pozsonyban, november 16-án. Eredetije a bécsi t. levt.

[6]) Ferdinánd deczember 5-iki, többször említett, megbízólevelében írja, hogy a követek „minden egyes kérelmeikre teljes elhatározást nem nyerhettek, mert a küldőiktől vett meghatalmazásuk határain túllépniök nem volt szabad.“

Csak abban történt megállapodás, hogy a horvát biztosok a pozsonyi magyar országgyűlésen megjelennek [1]), és ennek befejezése után a horvátországi rendek ismét gyűlést tartandnak. [2])

Úgy történt. A horvátországi követek részt vettek a pozsonyi országgyűlés tanácskozásaiban, és midőn hazaérkeztek, a *horvátországi tartományi gyűlés* összehívását eszközölték. [3])

A horvátországi rendek 1526. deczember végső napjaiban számosan jöttek össze *Czettinben*. A legelőkelőbbek valának: *Horváth-Miszlenovics András* knini püspök, *Torquatus János* corbáviai gróf, *Zrínyi Miklós* gróf, *Frangepán Kristóf*, *Farkas* és *György* grófok, *Blágay Kristóf* gróf, *Pernyay Kristóf*, *Tompics Bernát*, *Kobazics János*, *Jankovics Pál*, *Krisenics Gáspár*, *Csijacsics Tamás*, *Szkoblics Mihály*, *Babonisics Miklós*, *Otmics Gergely* és *Antal*, *Nobakovics János*, *Isacsics Pál*, *Giszics Gáspár*, *Szunics István*. A megyék és városok, úgyszintén a távollevő urak követeket küldöttek. [4]) Battyányi Ferencz bán és Erdődy Simon zágrábi püspök elmaradtak.

Ferdinánd király *Obersteiner Pál* bécsi prépostot, *Jurisich Miklós* kapitányt, *Katzianer János* kapitányt és *Puchler János* mehoui főtisztet küldötte mint biztosait a gyűlésre. [5])

[1]) Ferdinánd november 28-án Battyányi Ferencznek írja: „Cum Nuntiis Croatarum, qui ad nos missi erant, tantum egimus, ut ad Dietam Posoniensem quoque eant, rebus nostris operam daturi, eaque finita se domum conferant.“ Eredeti fogalmazata a bécsi t. levt.

[2]) Ezt Ferdinánd említi deczember 5-iki megbízólevelében.

[3]) Meghívólevél nem ismeretes.

[4]) Ezeknek nevei olvashatók a január 1-én kiállított okmány élén, mely Ferdinánd királylyá választatásáról szól. A nevek után áll: „*És* Horvátország valamennyi többi nemesei és főbbjei, miként nemeseinek, vármegyéinek, városainak, kerületeinek s népeinek közönsége.“ Az okmányt kiadta *Chmel*. Habsburgisches Archiv II. 35—38. ll. *Kukuljević*. „Articuli et Constitutiones Dietarum, seu Generalium Congregationum Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae.“ (Zágráb. 1862.) 20—22. ll. Magyar fordításban *Jászay*. 386—390. ll. — L. **Irományok.** III. szám.

[5]) A deczember 5-én kelt megbízólevél eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. Magyar fordítását adja *Jászay*. 286. l. — L. **Irományok.** II. szám. — V. Károly császár Stadion Kristóf augsburgi püspöknek és

Ezek megjelenvén a rendek körében, megbízóleveleik előmutatása után, felszólítást intéztek hozzájuk, hogy Ferdinándot „törvényes és természetes királyuk- és uruknak", nejét Annát pedig „törvényes és természetes királynéjuk- és asszonyuknak ismerjék el, nekik a tartozó hűségi és hódolati esküt tegyék le."

E felhívás indokolására nem mulasztották el kifejteni azon jogokat, melyekkel Ferdinánd és Anna „a magyar szent birodalomnak örökségi jog alapján elnyerésére teljesen és elegendőképen felruházva és ellátva vagyon, főként ama többrendbeli szerződések erejénél fogva", melyeket Frigyes és Miksa császárok Mátyás és Ulászló magyar királyokkal kötöttek, és amelyeknek szövegét egész terjedelemben felolvasták. Hivatkoztak továbbá a pozsonyi választásra és „ama számos kegyelem-, segedelem- és kedvezésekre is, melyekkel Horvátországot a félelmes törökök ellen . . . ő királyi fensége, annyi keresztény fejedelmek közül egyedül maga, fentartotta."

A rendek, mint maguk írják, „szigorúan megfontolták és bőven meggondolták" a felhozott érveket, és meghajolva azoknak meggyőző ereje előtt „szívesen, buzgón, jókedvvel és tisztelettel" készeknek nyilatkoztak Ferdinándot uralkodójuknak elfogadni. Az új év (1527) napján délelőtt a ferenczieк kolostorában tartott ülésükben „mindannyian egy szóval és felkiáltással Ferdinánd királyt igaz, törvényes, kétségtelen és természetes királyukká és urukká, az egész nemes Horvátország királyává és urává; nemkülönben Anna királynét igaz, törvényes, kétségtelen és természetes királynéjukká és asszonyukká, egész Horvátország királynéjává és asszonyává *megválasztották, elismerték, elfogadták és kikiáltották*." Sőt tovább mentek; kötelezték magukat és utódjaikat, hogy soha mást Horvátország uralkodójául elismerni nem fognak, mint Ferdinánd és Anna örököseit.

Mire, míg hirnökök járták be a város utczáit és tereit, kik

Fürstenberg Frigyes grófnak, kiket, Ferdinánd ügyének támogatása végett, Magyarországba küldött, november 26-án meghagyta, hogy Horvátország rendeit is igyekezzenek megnyerni. Evégből hozzájuk szóló megbízóleveleket is állított ki. (Eredetije a bécsi t. levt.) Azonban a császári biztosok nem jöttek Horvátországba.

a választást köztudomásra hozták, a rendek letették a hűségi esküt.

Az összes jelenlevők „kezeiket és újjaikat magasra emelve, a legnagyobb örömmel" mondották Obersteiner Pál prépost után az eskü következő szövegét:

„Esküszünk és fogadjuk, hogy mostantól fogva ezután fenséges Ferdinánd fejedelem úrnak, választott cseh királynak és hitvesének, fenséges Anna asszonynak, Magyar- és Csehország született királynéjának, a mi kegyes és kegyelmes urainknak, mint Horvátország igaz, törvényes és természetes örököseinek, királyának és királynéjának, miként az ő *örökösei*k-, helytartóik- és kormányzóiknak is, mindenkor hívek és engedelmesek leszünk; az ő javukat, hasznukat, épségben maradásukat szemünk előtt tartjuk, s erőnk szerint előmozdítjuk, kárukat és hátrányukat pedig tehetségünkhöz képest elhárítjuk és eltávoztatjuk; minden egyebet is mindenkor megteszünk, mi a jó alattvalókat és hű szolgákat uraik irányában megilleti, s kötelességökben áll; ő felségökön és az ő örököseiken kivül más senkit soha urunkul és királyunkul elfogadni és elismerni nem akarunk; sőt ha együtt vagy egyenként észrevennők, hogy valaki, vagy többen, akár az egyházi, akár a világi rendből, az ő felségeik kárára, szóval vagy tettel, máshoz vagy másokhoz csatlakozni kivánnak, mihelyt az ilyenek tudomásunkra jutnak, ő felségeiket, vagy az ő felségeik által rendelt elöljáróinkat azonnal figyelmeztetjük, értesítjük, és az ilyen engedetleneknek engedelmességre szorításában segítjük; legkisebb csalárdság és álnokság nélkül. Isten minket úgy segéljen és az ő szent evangéliuma."

Ezután a gyülésteremből a kolostor templomába vonultak, hol a „Téged Isten dicsérünk" hymnust énekelték. [1])

A királyi biztosok ezen eredményt, nem áldozatok nélkül érték el. Ferdinánd már a gyülés előtt némi segélyösszegeket rendelt kifizettetni a horvát uraknak, hadak fogadására. Mivel azonban ezen összegek kifizetése körül, a királyi tisztviselők

[1]) A királyválasztásról szóló részleteket és az eskü szövegét a rendeknek, fennebb említett január 1-iki okmánya tartalmazza.

eljárása többféle panaszokra adott okott, a rendek eziránt feliratot intéztek hozzá. [1])

Most a királyi biztosok újabb és jelentékenyebb ajánlatokkal kötelezték le a rendeket. Úgy mint:

A király Horvátország védelmére ezer lovast és kétezer gyalogot fog tartani; a gyalogokat mind, a lovasok közül pedig kétszázat a király által nevezendő főkapitány szabadon fogadhat fel, a rendek befolyása nélkül; a többi nyolczszáz lovast a rendek fogják kiállítani, és ha a király ezeket a tartományból kivezetni kívánná, az első hónapban fejenkint három arany forintot, a következő hónapokban pedig annyit kapnak, mennyit a többi lovasok.

A király Karinthia határszélein „illendő számú" hadakat tartand.

A horvátországi erősségeket megvizsgáltatni és felszereltetni fogja.

A kiváltságokat, jogokat, szabadságokat és rendelvényeket, melyeket Horvátországnak s lakosainak a hajdani királyok adtak, régi szokásaikkal együtt megerősíti és épségben tartandja; az országot és lakosait védelmezni és támogatni fogja. [2])

A rendek hálával fogadták ezen igéreteket. Azonban még egy kívánságuk volt; az, hogy a király a rendek által kiállítandó 800 lovas három havi zsoldját előre, és pedig tíz nap alatt fizesse le; „máskülönben — így szólnak — ezen pénz nélkül, a maguk és az ország védelmére semmi jót nem tehetnek." [3])

A királyi biztosok ismervén uruk szorult pénzügyi viszonyait, a rendeket reábirni igyekeztek, hogy követelésükről mondjanak le. Ezek azonban állhatatosak maradtak. A discussio élénk volt, sőt már-már a szenvedély hangja is bevegyült. A k. biztosok egyike és Kobazics János horvát nemes között

[1]) A felirat dátum nélküli egykorú másolata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) A k. biztosok okmánya a bécsi t. levt. Kiadta *Kukuljević.* 22—25. ll. — L. **Irományok.** IV. szám.

[3]) A gyűlés felírata, 1527. január 3-dikán. Eredetije a bécsi t. levt. Kiadta *Kukuljević.* 25—26. ll. — L. **Irományok.** V. szám.

komoly összeütközés támadott. Végre abban történt megállapodás, hogy a rendek érdeklett követelésükkel közvetlenül a királyhoz fordúlnak, mit alázatos mentegetődzések mellett tettek meg. [1])

A tartomány védelmére vonatkozó intézkedések mellett, — a melyeket a török és János pártjának fenyegető magatartása követelt — a czettini gyűlést komolyan foglalkoztatta a *tartomány beligazgatásának* ügye. Miután Battyányi Ferencz bán a tartomány határain kívül lakott, és annak érdekeit kevéssé viselte szívén, a tartományban nagy zavar honosúlt meg. A rendek, rögtön segíteni óhajtván az elhatalmasodott bajon, — kétségkivűl a k. biztosok jóváhagyásával — *Jurisich Miklós* k. tanácsost és főkapitányt kérték fel, hogy a „*királyi helytartó*“ tisztét vállalja el. Ez, úgy vélekedvén, hogy ily tiszt adományozása a rendek hatalomkörén kívül esik, csak hosszas vonakodás után fogadta el, de csak a királyi megerősitésig, melyet a rendek siettek kikérni; egyúttal Jurisich oldala mellé, a maguk köréből négy tanácsost választottak. [2])

A gyűlés január 3-án fejeztetett be. A rendek elhatározták, hogy küldöttséget fognak bocsátani a királyhoz, mely hódolatukat és kéréseiket tolmácsolja. Ezt azonban, a k. biztosok figyelmeztetésére, elhalasztották. Egyelőre arra szorítkoztak, hogy a királyt megválasztatásáról és saját kérelmeikről levélben tudósították. [3])

A *tótországi rendek* elváltak horvátországi testvéreiktől, és János királyhoz csatlakoztak. [4])

Frangepán Kristóf, kit János király Horvát-, Tót- és

[1]) Az említett felterjesztésben. — Ez ügyben Ferdinánd 1527. marczius 13-án és Harrach Lénárd marczius 14-én írtak Kobazicshoz. Eredeti fogalmazatok a bécsi t. levt. V. ö. *Jászay.* 395. l.

[2]) Az említett felterjesztésben.

[3]) E levél eredetije a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** V. szám.

[4]) Ferdinánd 1526. szeptember 21-én Ditrichstein Zsigmondot és Aursperg Jánost nevezte biztosaivá a tótországi rendek gyűlésére. Azonban ezek, úgy látszik, nem jelentek meg Tótországban, sem 1526 őszén, sem az alább említendő gyűlésen. (A részükre kiállított megbizólevelek a bécsi t. levt.)

Dalmátország bánjáva nevezett, a slavóniai rendeknek deczember 18-ra *Dombró* mezővárosába gyűlést hirdetett [1]), melyet azonban később a következő év január 5-re halasztott. Ő és *Tahy János* vránai perjel elnököltek.

János király külön biztosokat is küldött e gyűlésre: alsólindvai *Bánffi Jánost* és gibarti *Keserű Mihályt*. Ezek felhívták a rendeket, hogy tekintettel az 1505-ik évi végzeményre, melynek szövege felolvastatott, Jánost uralkodójuknak ismerjék el; továbbá az ország védelmére adót ajánljanak meg.

A tanácskozások három napot töltöttek be. A rendek fájdalommal szemlélték, hogy a két testvér tartomány ellenségképen fog egymással szemben állani, és aggódva látták a polgárháború veszélyeit közeledni. Ennekfolytán Jánost elismerték ugyan királyuk-, és Frangepánt bánjuknak; de az utóbbinak esküvel kelle magát kötelezni, hogy egész erejével és tehetségével az ellenkirályok kibékítésén fog fáradni.

Ezután, némi adót ajánlva meg, szétoszoltak. [2])

[1]) Battyányi Ferencz 1526. deczember 21-én tudósítja erről Ferdinánd királyt; egyúttal jelenti, hogy a gyűléshez levelet intézett, melyben felhívja, hogy Frangepánt ne ismerje el bánnak. (E levél eredetije a bécsi t. levt.)

[2]) Jurisich Miklósnak 1527. január 22-én Ferdinánd királyhoz intézett jelentése. Eredetije a bécsi t. levt.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1526. Október.

A horvátországi rendek felterjesztése Ferdinánd királyhoz.

Serenissime ac Illustrissime princeps et domine domine noster graciosissime. Noverit vestra Sacra Maiestas, quomodo quando in ultimo miseramus missos nostros ad vestram Maiestatem ad augustum, eotunc habuimus hanc promissionem bonam et gratiosam, qui est finitus, hanc magnam misericordiam, quam vestra Sacra Maiestas nobis iniunxit, quod nos ipsos Vestra Sacra Maiestas suscepit pro suis servitoribus. Et eotunc nobis vestra Sacra Maiestas promisit mille florenos Raynychky dictos, quod eosdem suscipiamus pro salario nostro a vestra Maiestate. Quapropter humiliter et deuote postulamus vestram Maiestatem, quatenus dignetur vestra Sacra Maiestas nobis pro adiutorio et subsidio dare illos mille florenos, quia nimis expendideramus, apromptuando et tenendo nos ipsos ad seruicia vestre Sacre Maiestatis, usquequo aduenerunt Capitanei Vestre Sacre Maiestatis.

E. V. S. Maiestatis seruitores fideles Comites, Egregii ac Nobiles Stipendiarii vestre Sacre Maiestatis in Croacia.

(Egykorú másolat a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

II.

1526. Deczember 5.

I. Ferdinánd cseh király megbízólevele Obersteiner Pál, Jurisch Miklós, Kaczianer János és Püchler János részére, kiket a horvátországi rendek gyűlésére küldött.

Ferdinandus, Dei gratia Bohemiae Rex etc. Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Slesiae, et Wirtembergiae, Marchio Morauiae etc. Imperialis Locumtenens generalis etc. Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium vniversis, Quod cum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Nobilibus, Egregiis sincere nobis dilectis Episcopis. Praelatis, Comitibus, Nobilibus et vniversis Ordinibus et Statibus Regni Croaciae Ius nostrum, quod nobis et Serenissimae Consorti nostrae dilectissimae versus Regnum Hungariae competit, exposuissemus, requirendo eosdem, quatenus nos illius vigore, aliorumque complurium respectuum intuitu, in Dominum et Regem suum acceptarent, et ut talem recognoscerent: ipsi vero Status et Proceres Nuncios et Oratores suos ad nos propterea destinarint, qui tamen plenam super singulis per eos petitis resolutionem reportare nequiuerint, eo quod fines Mandati eis a Principalibus suis traditi longius excedere non licuerit; Nos itaque hijs potissimum attentis, opere precium duximus nostros Nuncios et Oratores ad eosdem destinare, qui super petitis eorundem finaliter concludant; unde certam gerentes fiduciam de integritate, rerumque agendarum industria, Honorabilis, docti et fidelium nobis dilectorum Pauli de Oberstain Prepositi Cathedralis Ecclesiae Civitatis nostrae Viennensis, Doctoris et Consiliarii, Nicolai Juritschicz et Ioannis Caczianer Capitaneorum, necnon Ioannis Puchler Prefecti nostri in Meichou, Nunciorum et Oratorum nostrum, ipsos omnes, uel maiorem ex eis partem ex certa scientia, omnibusque melioribus modo, via, iure causa et forma, quibus melius et efficatius de iure possumus et valemus, nostros ueros, legitimos et indubitatos procuratores, actores, factores et infrascripti negocii gestores fecimus, constituimus, nominauimus et

deputauimus, speciales et generales, ita tamen, quod specialitas generalitati non deroget, nec e contra, sicut eosdem, vel maiorem ex eis partem, tenore presentium facimus, constituimus et ordinamus, dantes et concedentes eisdem facultatem, potestatem et auctoritatem cum praefatis Statibus, Episcopis, Praelatis, Comitibus, Nobilibus et Consortibus eorum coniunctim, uel in solidum nostro nomine, loco et uice super omnibus et singulis, quae eis per instructionem nostram apud eos seriatim agenda iniunximus, agendi, tractandi et proloquendi, et postquam uigore instructionis nostrae cum eis inter alia egerint, atque in hoc induxerint, quod nobis, tanquam legitimo et naturali eorum Domino, debitum fidelitatis et homagij iuramentum prestare uelint, tale iuramentum fidelitatis et homagij pro nobis et loco nostri recipiendi, eosdemque assecurandi, quod omnia et singula eorum privilegia, Jura, libertates et Decreta, Regno illi eiusque incolis et inhabitatoribus a serenissimis retro Regibus eorum tradita et concessa, salva et illaesa conseruare et manutenere uolumus et intendimus, eisdemque iuxta rei exigentiam et qualitatem literas desuper necessarias et oportunas erigendi et concedendi, aliaque omnia et singula faciendi, dicendi, gerendi et exercendi, quae in praemissis et circa ea necessaria et oportuna fuerint, quequae ueri, legitimi et indubitati procuratores et mandatarii facere possunt, et denique, quae nosmet facere possemus, si praemissis omnibus et singulis praesentes et personaliter interessemus, etiam si talia forent, quae mandatum exigerent magis speciale, quam praesentibus est expressum; promittentes in uerbo Regio, nos habituros ratum et gratum, quicquid per supradictos procuratores nostros, uel maiorem ex eis partem circa praemissa gestum, et illorum occasione promissum fuerit, nec aliquid contra ea, vel eorum aliqua, ullo unquam tempore attentaturos, siue per nos, aut interpositas personas, quavis uia, occasione, uel modo. Harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione roboratarum. Datum in Civitate nostra Vienna, die quinta Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vicesimo sexto. Ferdinandus manu propria. Vt. L. de Harrach Cancellarius. Ad mandatum Serenissimi Domini Regis proprium Joannes Maius.

(Egykorú másolata a bécsi cs. kir. titkos levéltárban.)

III.

1527. Január 1.

A horvátországi rendekhez küldött biztosok és a horvátországi rendek oklevele, Ferdinánd megválasztatása felől.

Nos Serenissimi et Potentissimi Principis et domini D. Ferdinandi Bohemie et Croatie etc. Regis, Infantis Hispaniarum, sacri Romani Imperii Principis Electoris, Archiducis Austrie, Ducis Burgundie, Brabantie, Stirie, Carinthie, Carniole, Slesie, Wirtenbergie etc. Marchionis Morauie, Burgundie, etc. Comitis Tyrolis, Celeie, Goritie etc. Domini Marchie, Slauonie, portus Naonis, et Salinarum, Sacri Romani Imperii Locumtenentis generalis etc. Principis, et domini nostri Gratiosisimi, Consiliarii et Oratores Paulus de Oberstain, Dei gratia Prepositus Viennensis, artium Philosophie, et utriusque Iuris Doctor etc. Nicolaus Juritschicz Supremus Capitaneus, Ioannes Caczianer, et Ioannes Puchler, Prefectus in Meichou, Capitanei, recognoscimus, et notum facimus uniuersis. Quum nos uigore mandati eiusdem Serenissimi D. Regis nostri, Cujus Tenor de uerbo ad uerbum sequitur et est talis: . . . . . .*) Cum Reverendissimo, Spectabilibus, Magnificis, Strenuis, Nobilibus ac alijs omnibus et singulis Dominis et prudentibus uiris Statuum et Ordinum inclyti Croatie Regni, Dominis et Amicis nostris plurimum honorandis et dilectis, plura egissemus, et tractauissemus, ut predictum Serenissimum Dominum Regem etc. et sacre sue Regie Maiestatis Consortem Principem et Dominam Dominam, Annam Hungarie, Bohemie et Croatie Reginam, Principem et Dominam nostram Gratiosissimam, in naturalem, legitimum, verum et indubitatum eorum Regem et Dominum, Reginam et Dominam recognoscerent, prestarentque eisdem desuper debitum fidelitatis et homagij Juramentum, et ipsi id totum libenter, deuote, iocunde, et reuerenter fecissent, Quemadmodum in eorum literis nobis eapropter assignatis clarius intueri licet, Que hac uerborum serie con-

*) Itt áll a fönnebb II. szám alatt közölt megbízólevél szövege.

texte sunt, videlicet: Nos Andreas dei et Apostolice Sedis gratia Episcopus Tininiensis et Abbas Toplicensis, Joannes Torquatus Corbauie, Nicolaus Zrinij, Christophorus et Wolfgangus fratres ac Georgius de Frangepanibus, Segnie, Weglie et Modrusie, Stephanus de Blagaÿ Comites, Christophorus de Pernija, Bernardus Thompich de Zechan, Joannes Kobazich de Brikowicza, Paulus Jankowich, Caspar Krÿsanÿch, Thomas Chÿpchÿch, Michael Zkoblÿch, Nicolaus Babonisÿch, Gregorius Othmÿch Judex nobilium Comitatus Zagrabiensis, Antonius Othmÿch, Joannes Nobakowÿch, Paulus Isachÿch, Caspar Giezich, Stephanus Zÿmÿch, Ceterique vniuersi Nobiles et proceres, necnon Nobilium Comitatuum, Ciuitatum, et districtuum populorum, vniuersitas Regni Croatie, ad perpetuam rei memoriam, fatemur et recognoscimus, notumque facimus tenore presentium vniuersis. Cum Serenissimus et potentissimus Princeps et Dominus Ferdinandus Dei gratia Bohemie et Croatie Rex, Infans Hispaniarum, sacri Romani Imperij Princeps Elector, Archidux Austrie, Dux Burgundie, Brabantie, Stirie, Carinthie, Carniole, Slesie, Wirtembergie, etc. Marchio Morauie, Burgouie etc. Comes Tirolis, Celeie, Goritie etc. Dominus Marchie, Slauonice, portus Naonis, et Salinarum, sacri Romani Imperij Locumtenens generalis etc. Princeps et Dominus noster Gratiosissimus, miserit his diebus ad nos sacre sue Regie Maiestatis Consiliarios et Oratores Reuerendum in Christo patrem et Dominum Dominum Paulum de Oberstain, dei gratia Prepositum Viennensem, artium philosophie et utriusque Juris Doctorem, Nicolaum Juritschicz, Supremum Capitaneum, Joannem Caczianer et Joannem Puchler Arcis Mechou prefectum, Capitaneos, Dominos et Amicos nostros singulares, et ipsi prefate Regie Maiestatis nomine, tanquam pleno et sufficienti Mandato ab ea suffulti, nos requisierint, ut suam Maiestatem pro nostro legittimo et naturali Rege et Domino, et Serenissimam Principem et Dominam Dominam Annam Hungarie, Bohemie, et Croatie Reginam, Principem et Dominam nostram Gratiosissimam, pro nostra legitima et naturali Regina et Domina recognosceremus, illisque desuper debitum fidelitatis et homagij Juramentum prestaremus. Quod nos, exacte perpensis et diligenter

consideratis Juribus, quibus idem Rex noster Serenissimus vna cum dicta Serenissima Domina Regina sua Consorte etc. pro sacro Regno Hungarie jure hereditario obtinendo ad plenum et sufficienter fulcitus et prouisus est, precipue vigore plurium inconuincibilium tractatuum, quos nos ex fundamento uidimus, legimus, et relegimus, et postremo uigore electionis, iuxta Decreta et Sanctiones Regni Hungarie, in generali Statuum et Ordinum illius Regni Conuentu, die XVI Mensis Decembris proxime elapsi, in Oppido Posonieusi, rite et legittime facte et publicate, necnon attentis pariter tot gratijs, opibus, et emolumentis, quibus nos Croatie Regnum sua sacra Regia Maiestas, sola inter tot Christianos Principes, pluribus Annis, contra immanissimos Thurcas, ne nos illorum seua Tyrannide a fide Orthodoxa et Christiana republica deficere compelleremur, benigne conseruauit, ac infinitis alijs beneficentijs et nos et vniuersas res nostras pro singulari sua Clementia et liberalitate sibi continue commendatos habuit, idcirco prefatorum Dominorum Oratorum iuste et honeste requisitioni, tam deuote, quam reuerenter annuimus, et hodie, ante sumptum prandium, quum adhuc jeiuni essemus, omnes et singuli vnanimiter, vna voce, et proclamatione, nobis in generali nostro Conuentu existentibus, prenominatum Serenissimum Dominum Regem Ferdinandum in uerum, legittimum, indubitatum et naturalem nostrum, et tocius huius inclyti Regni Croatie Regem et Dominum, necnon prefatam Serenissimam Dominam Reginam Annam in ueram, legittimam, indubitatam, et naturalem nostram, et tocius Regni Croacie Reginam et Dominam, felici omine elegimus, recognouimus, assumpsimus, publicauimus, fecimus, constituimus et proclamauimus, proclamarique fecimus, per uicos et plateas, prout tenore presentium eligimus, recognoscimus, assumimus, facimus, constituimus, proclamauimus, et ueneramur ambas suas Maiestates in nostrum (ut premittitur) Regem et Dominum, Reginam et Dominam, omni meliori et alacriori uia, forma, jure, consuetudine, et solennitate, quibus melius et efficatius facere potuimus, possumus, debuimus, et debemus, una cum prestatione debiti fidelitatis et homagij Juramenti, quod similiter publice alta et intelligibili uoce, ut nobis dictus

Reuerendus Dominus Viennensis prepositus, sua quoque uoce preibat, eleuatis in altum digitis, et manibus, cum summo gaudio, prestitimus, in forma, ut de uerbo ad uerbum sequitur, et est tale, uidelicet: Juramus et promittimus, Quod ex nunc in antea erimus fideles semper et obedientes Serenissimo Principi et Domino Domino Ferdinando e. Bohemorum Regi, eiusque Consorti Serenissime Domine Anne Nate Regine Hungarie et Bohemie etc. Dominis nostris Clementissimis et Gratiosissimis, tanquam ueris, legittimis, et naturalibus, ac Regi et Regine Regni Croatie, eorumque heredibus et Locumtenentibus, siue Gubernatoribus, bonumque et commodum ac salutem eorum cogitabimus, et pro uirili nostra promouebimus, damna uero et preiuditia eorum, pro posse nostro, auertemus et precauebimus, Aliaque omnia et singula faciemus, que bonis subditis et fidelibus seruitoribus erga Dominum suum conueniunt, et ad que tenentur et astringuntur, Quodque nullo unquam tempore deinceps aliquem alium in Dominum, aut Regem nostrum acceptare uel recognoscere uelimus, preter Maiestates suas, earumque Heredes, Quodsi uero coniunctim uel diuisim comperiremus, unam aut plures personas, siue Ecclesiastici, siue Secularis Status et Condicionis, que in preiuditium Maiestatum suarum, uel uerbo aut facto, alij uel alijs, in bonum eorundem adherere uellent, Nos ubi tales resciremus, continuo Maiestates suas, uel superioritatem nobis per eas datam, admonebimus et auisabimus, iuuabimusque omnes tales sic inobedientes ad debitam obedientiam reducere, omni penitus dolo et fraude remotis, ita nos Deus adiuuet et sancta eius Euangelia; decantato desuper solenniter in Ecclesia hic Monasterij S. Marie Visitationis fratrum minorum de Obseruantia ad Omnipotentis Dei Laudem, honorem, et gratiarum Actionem, Cantico Te Deum laudamus etc. cum Campanarum frequenti sonitu et pulsatione, Quo fit inter cetera, quod nos omnes et singuli una cum Heredibus posteris et successoribus nostris in infinitum, sumus facti ueri, naturales, legittimi, et indubitati subditi prefati Serenissimi Domini Regis et Serenissime Domine Regine nostre, ac suorum Heredum in infinitum ex lumbis eorum descendentium; in quorum omnium supradictorum inconcussam et integram fidem et sufficiens testimonium

has literas fieri fecimus et ereximus, quas sigillis nostris solitis partim proprijs, partim communibus, perpetuo ualituras, munimine roborauimus. Datum in Oppido Cetinensi in generali nostro Conuentu in supranominato Monasterio celebrato. Die prima Mensis Januarij a Natiuitate Domini Jhesu Christi Saluatoris nostri Millesimo Quingentesimo Vicesimo septimo. Quod nos idcirco, ut aliquid inde boni iure merito consequerentur, illis uice, et nomine prenominati Regis nostri promisimus et polliciti sumus, prout tenore presentium libere promittimus et pollicemur, pariter uigore dicti Mandati, hec que infra sequentur, in primis, Quod Serenissimus Rex noster pro tuitione sui Regni Croatie tenebit in ipso Regno Mille Equites, cum Stipendio trium Ducatorum pro singulo Equite, et Ducentos pedites, Ita tamen, quod eosdem pedites et Ducentos Equites sue Regie Meiestatis Supremus Capitaneus, aut quiscunque alius, cui sua Maiestas id oneris demandabit, libere et sine omni dictorum Venerabilium Statuum et Ordinum aut cuiuscunque alterius contradictione, conducere debebit; reliqui autem Octingenti Equites inter dictos Status et Ordines diuidentur, secundum honestam, et conuenientem vniuscuiusque conditionem. Quod si uero Regia Maiestas eosdem Equites extra Regnum conduci iusserit, tenebuntur illi seruire cum stipendio pariter trium Ducatorum per primum mensem tantum, quo elapso statim illis tantum stipendij dabitur, quantum alijs sibi similibus equitibus. Secundo sacra Regia Maiestas condecentem bellatorum numerum in confinibus Ducatus Carniole, Croatiam uersus, tenebit. Tertio sua Maiestas arces et fortalitia in hoc Regno reuideri, et illis de rebus necessarijs prouideri faciet. Quarto assecuramus nos eosdem Status et Ordines, quod eadem Sacra Regia Maiestas omnia et singula eorum priuilegia, jura, libertates et Decreta Croatie Regno, eiusque incolis et inhabitatoribus olim Serenissimis retro Regibus illis tradita, et concessa, vna cum ipsorum ueteribus, laudabilibus consuetudinibus et obseruationibus salua et illesa confirmabit, conseruabit et manutenebit, nec eos indefensos, uti optimum et maximum principem decet, donec illi uita supersit, derelinquet, Quin eos et hoc inclitum suum Regnum semper sub optima protectione fouebit et tuebitur. Harum

testimonio Litterarum, Sigillorum nostrorum munimine roboratarum. Datum in generali Venerabilium Statuum et Ordinum Regni Croatie conuentu Oppidi Cetinensis, die prima Mensis Januarij foelicis noui Anni, a Natiuitate Domini Jhesu Christi Saluatoris nostri Millesimi Quingentesimi Vicesimi septimi.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. t. levt.)

IV.

1527. Január 1.

A horvátországi rendek felirata Ferdinánd királyhoz.

Sacra Maiestas Superiori anno inter Spectabiles et Magnificos dominos Comites et Magnates huius miserimi Regni Croacie, nosque Nobiles et Uniuersitas Nobilium ipsius Regni miseramus certos e medio nostri, qui declararent eidem Maiestati vestre miserimum statum et periculum, in quibus quottidie a Turcis crucis christi persecutoribus versati a longo tempore fuimus, nunc quoque versamur, supplicaueramusque eidem Maiestati vestre, ut postquam a tocius christianitatis principibus, et signanter a Serenissimo domino nostro Rege, qui defensionis nostre curam habere deberet, derelicti sumus, saltem Maiestas vestra, non ex debito, sed saltem et innata sua clemencia et benignitate defensioni nostre graciose prouideret. Unde Maiestas vestra ex eadem sua clemencia et benignitate, prout acceperamus, graciosum subsidium et iuuamen dari deputauerat, nunc autem siue officialium et capitaneorum Maiestatis vestre incuria, siue aliis de causis, quas omnino ignoramus, huiusmodi subsidium aliquibus datum, aliquibus vero et pluribus, quam scilicet quibus datum est, minime datum est. Quare humilime supplicamus Maiestati vestre, dignetur illa ex innata sua clemencia prout semel unanimiter et communiter deliberauit, de nostro sicuti de illorum aliorum subsidio et iuuamine graciose prouidere.

Uniuersitas Nobilium Regni Croacie.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

V.

1527. Január 3.

A horvátországi rendek felirata Ferdinánd királyhoz.

Serenissime et Potentissime Rex etc. Domine noster gratiosissime, post humillimam et debitam comendationem et subiectionem etc. Significamus, ea qua decet reuerentia et deuotione, nos cum Maiestatis Vestre Regie Dominis Consiliarijs et Oratoribus, Dominis et Amicis nostris honorandis. Superiori die felicis Noui Anni vniuersa negotia inter sese habita, feliciter et, uti speramus, ad illius uota, decus et ornamentum, conclusisse, suscepisseque et recognouisse, cum debita fidelitatis et homagij Juramenti prestatione, eandem Sacram Regiam Maiestatem Vestram in Naturalem, verum, legittimum, et indubitatum Regem et Dominum, necnon Serenissimam Dominam Dominam Reginam Annam illius consortem, Dominam nostram gratiosissimam, pariter in Reginam et Dominam nostram, quemadmodum Maiestas Vestra super his ex literis nostris prenominatis Dominis Consiliarijs et Oratoribus suis assiginatis, et in primis ex exemplo earundem literarum, quod ipsi Maiestati modo per postas mittunt, clarius edocebitur. Quapropter eandem supplices oramus et deprecamur, que nos et hoc inclitum suum Regnum, ut optimum et Maximum Principem decet, in omnibus nostris necessitatibus, uti ueros, legittimos, naturales, et indubitatos subditos semper benigne commendatos habere dignetur, et precipue in presenti rerum et temporum turbine, prestando nobis opportunum aliquod auxilium contra minas Vaiuode, Comitis Christophori de Frangepanibus, ac aliorum eorundem adherentium; non quod timeamus nobis aliquid de dicto Comite Christophoro, cum illi optime resistere possemus, nisi ipse uiribus et opibus sui Vaiuode ageret, alias nihil illi potestatis esset contra nos aliquo effectu machinari posse; persequimur enim eundem precipue propter ingratitudinem suam, quam aperte contra Serenissimam domum Austrie, a qua plurima suscepit beneficia,

ostendit; curabit igitur Maiestas Vestra, quomodo deffendat modo, saltem aliquo bono numero Equitum et peditum, ac Bellicarum Machinarum, mittendo nobis preterea quamprimum Stipendia Trium Mensium, infra decem Dies nobis debenda. alias uix possibile erit nos sine huiuscemodi pecunijs quicquam boni in defensionem tam nostram, quam huius Regni facere posse. Quocirca constituat etiam, quomodo opportunis presydijs et alijs rebus necessarijs, Arcibus et alijs locis in hoc Regno prouideat, et precipue quomodo Arces et alia loca Munita nondum Maiestati Vestre dedita quam primum recuperari faciat. Quo vero ad Regimen Justitie, in hoc Regno tenendum, rogauimus nos Magnificum et Strenuum Virum Dominum Nicolaum Juritsich, Consiliarium et supremum Capitaneum suum, quem ad hoc prudentem et omnino idoneum recognoscimus, ut ipse illud suscipiat et vna cum alijs quatuor huius Regni Nobilibus, quos illi adiunxinus, in hoc Regno, tanquam Maiestatis Vestre Locumtenens, vniuersis Justitiam administret, et ob eam rem Maiestati Vestre humillime supplicamus, ut eundem dominum Nicolaum ad huiuscemodi Regimen suscipiendum, quod nunc egre usque ad Maiestatis Vestre beneplacitum suscepit, adigat et confirmet, vix enim posset in Reginine constituendo Rem nobis facere gratiorem. Decreueramus Serenissime Rex mittere modo ad Regiam Maiestatem Vestram sollennes Oratores nostros, qui prenominatam deditionem et recognitionem nostram, omnium nostrorum nomine, coram testificarentur, nisi prefati (Domini) Consiliarij et Oratores nos, ne eos modo mitteremus, detinuissent, dicentes, se literis suis apud eandem prius exploraturos, quid in hoc iubeat; erunt ergo partes Maiestatis Vestre nos certiores reddere, a(n nun)c, uel quando huiuscemodi designatos oratores nostros ad eam mittere debeamus. Postremo supplices oramus, ne egre ferat, uel aliqua indignatione nobis metiatur, perstitisse nos in petitione (nostra) Trium Ducatorum pro singulo Equite, in hac Noua octingentorum equitum conductione; necessitas enim precipue in his rerum et temporis occurrentijs nos ad ita persistendum conpulit, in quo (Maiestas Vestra) rem nobis pijssimam faciet, perpetua seruitute et subiectione erga eandem demerendam, que ad Nestoreos Annos quam

felicissime intendat, prosperet, procedat et regnet. Datum in oppido (Cetinensi) die Tertia Mensis Januarij Anno Domini M. D. XXVII.

Eiusdem Serenissime Maiestatis Vestre

fideles Capellani, serui et subditi
Vniuersorum statuum Ordinum
et Comitatum Regni Croatie.

Kivül: Serenissimo et potentissimo principi et Domino, Domino Ferdinando Dei gratia Hungarie, Bohemie et Croatie Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austrie, Duci Burgundie, Brabantie, Stirie, Carinthie, Carniole, Slesie, Wirtembergie etc. Marchioni Morauie etc. Comiti Tirolis etc. Sacri Romani Imperij Locumtenenti generali, principi et Domino nostro Gratiosissimo.

(Eredetije, Horvátország pecsétjének töredékével, és négy gyürű pecséttel ellátva, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

V.

JÁNOS KIRÁLY

BUDAI ORSZÁGGYŰLÉSE.

1527. Marcziusban.

János király budai országgyűlése.

Ferdinánd királylyá választatása és magyarországi híveinek buzgó munkássága, természetszerűen nagy hatást gyakorolt János királyra.

Ő maga és követői fokozott tevékenységet fejtettek ki. Míg diplomatiai ügynökei bejárták az europai udvarokat: az ország rendeit felhívni kívánta, hogy Ferdinánd megválasztatását érvénytelennek nyilvánítsák, és az ellenállásra szükséges eszközöket ajánlják meg.

Evégből 1527. marczius 17-ére (Reminiscere vasárnapjára), *Budára* országgyűlést hirdetett, hogy itt — mint meghívóleveleiben írja — „a főpapokkal, zászlósokkal és egyéb rendekkel, az országot naponkint fenyegető veszélyek elhárítása iránt tanácskozzék, s a bajok ellenszereiről gondoskodjék. Nem hiányoznak ugyanis, kik a jónak színe alatt konkolyt hintenek, az ország védelmének és megmentésének ürügye alatt a magyar nemzet és nyelvének kiirtásán fáradoznak." Egyúttal megnyugtatta a rendeket aziránt, hogy „nem fogja őket számos napokon át, mint más alkalmakkor szokás volt, visszatartani, hanem a haza üdvére és megmaradására vonatkozó ügyek kevés napok alatt előterjesztetvén és letárgyaltatván, őket haza bocsátandja."

A megyékhez intézett levelekben, a tárgyalandó ügyek fontosságára utalva, azon óhajtását fejezte ki, hogy a *nemesek fejenként jelenjenek meg*; azonban amennyiben ez nem lehetséges, megelégszik, ha csak követeket is küldenek. A városokat két-két követ küldésére hívta fel. [1])

[1]) A Bártfa városához intézett levelet közli *Kovachich*. Supple-

Hogy ezen országgyűlésre Ferdinánd hívei is minél számosabban megjelenjenek, különösen *Pösztyényi Gergely* volt hivatva közreműködni. Ezen időben János király főudvarmestere, még két év előtt egyike volt azon négy kapitánynak, kik a Mária királyné által, Szapolyay János pártjának ellensúlyozására alakított „*kalandosok* társulatának" élén állottak. Három társa Mohácsnál elesett; csak maga volt életben. Most a kalandosok társulatának tagjait reábirni igyekezett, hogy a budai országgyűlésen jelenjenek meg. [1])

A *pozsonyi* kormánytanács, bár nem félt attól, hogy ezen országgyűlés Ferdinánd ügyére nézve veszélyt hozand, mégis ajánlotta neki, hogy követeket küldjön Budára. [2]) Azonban Ferdinánd nem akarta magát ismét kitenni azon megaláztatásnak, melyet a fehérvári országgyűlésen, hol a rendek biztosait kihallgatni vonakodtak, szenvedett. [3]) Emiatt a Budán összegyűlendő rendeket csak levélben intette, hogy örökösödési jogait és királylyá választatását tekintetbe véve, ne engedjék magukat a „vajda" által elcsábíttatni, hanem csatlakozzanak hozzá, vele a haza megmentése végett harczolandók. Egyúttal mellékelte V. Károlynak 1526. november 26-dikán

mentum. III. 104. l. — L. **Irományok**. I. szám. — Ettől a Bornemissza Jánoshoz intezett meghívólevél némileg különbözik, és rövidebb is. Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. t. levt. — A megyékhez küldött meghívókból egy példány sem ismeretes. Tartalmát ismerteti *Szalaházy Tamás* veszprémi püspök 1527. február 24-én Pozsonyból Ferdinándhoz intézett levelében: „Vayvoda Conventum indixit . . . missis fere per omnes Comitatus literis, quibus declarat magnitudinem rerum, quae instant, desiderare, ut viritim Nobiles convenirent, quod ipse quoque, si illis molestum non esset, optaret. Se tamen fore contentum, ut ex singulis Comitatibus electi conveniant." Eredetije a bécsi cs. és kir. t. levt.

[1]) Szalaházy fönnebb idézett levelében elmondván e tervet, hozzáteszi, hogy a kalandosok közül csak kevesen fognak az országgyűlésen megjelenni, és azok sem pártolnak el Ferdinándtól.

[2]) Szalaházy fönnebb idézett levelében írja: „Cur nostrum plerisque visum sit, ut Maiestatis Vestrae Orator ad illum Wayuode Conventum mittatur, nihil dubito, quin ex literis Reverendissimi Domini Labacensis intellexerit."

[3]) Ezt maga említi marczius 7-én a budai országgyűléshez intézett, alább idézendő levelében.

a magyar rendekhez intézett levelét, melyben azokat Ferdinánd megválasztására buzdította, és segélyét a török ellen felajánlotta. [1])

Ferdinánd tanácsosainak és híveinek igyekezetei a rendeket a budai országgyűlésen való megjelenéstől visszatartani, saját pártjuk körében is, eredménytelenek maradtak.

Ötvenhárom megye, [2]) *tíz királyi város, Tótország* és *Erdély* képviselve valának az országgyülésen. *A főrendek* nagy számban jöttek össze. Ekként az országgyűlés rendkivül népessé lőn.

A *főpapok* közül jelen voltak:

Várday Pál esztergomi érsek,
Erdődy Simon zágrábi püspök,
Czibak Imre váradi püspök,
Sulyok György pécsi püspök,
Podmaniczky István nyitrai püspök,
Homonnai Gábor győri püspök,
Muchnai János csanádi püspök,
Brodarics István szerémi püspök,
Jozefich Ferencz zengi püspök,
Krestshmar Lőrincz fehérvári prépost,
Statileo János budai prépost,
Horváth János szepesi prépost.

A *zászlósok* soraiból:

Perényi Péter erdélyi vajda,
Frangepán Kristóf horvátországi bán,
Werbőczy István főcancellár,
Homonnai Ferencz tárnokmester,
Pőstyényi Gergely főudvarmester,

[1]) Ferdinándnak marczius 7-én kelt levelét, melyben V. Károlyé is benfoglaltatik, közli *Kovachich.* Supplementum. III. 105—115. ll. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) A megyék marczius első felében választották meg követeiket. A laibachi püspök és Pempflinger István marczius 16-án Pozsonyból Ferdinándnak írják: „Am nachstvergangen Montag der Weyda hieumb auch anderswo in den Spanschafften Lanndtag gehalltn, und man schikht auf sein begern aus yeder spanschafft etlich person auf den Rakhusch gen ofn." Eredetije a bécsi cs. és k. t. levt.

Országh Imre főajtónálló,
Tahy János vránai perjel,
Farkas szentgyörgyi gróf.

A *bárók* rendjéből:

Erdődy Péter,
Báthory András szatmári főispán,
Bánffi János verőczei főispán,
Ráskai Gáspár nógrádi főispán,
Lossonczy Antal,
Zeechy István,
Bekényi Benedek k. személynök,
Dóczy János budai tiszttartó,
Thewrek Bálint,
Várday János,
Chaholy Imre,
Cháky Mihály,
Zokoly János.

Főispánok:

Báthory István szabolcsi,
Domboi János tolnai,
Imreffy Mihály fehérvári,
Paxy Gáspár aradi,
Paxy János solthi,
Puthnoki Imre borsodi,
Desewffy János pozsegai,
Abranffy Péter békesi.

Előkelő nemesek: [1])

Abaujból: Zemere Mihály,
Syssary János,
Aradból: Paxy László.
Árvából: Kwbiny Lénárd.
Bácsból: Swlyok Balázs,
Drágy Miklós.
Baranyából: Herzeg Miklós,
Kápolnay János.

[1]) „Primores"-eknek neveztetnek, kiknek felsorolása után még általánosságban említtetnek „ceterique nobiles."

Barsból:	Kálnay Ferencz,
	Thapolchany György.
Békésből:	Ispán Lénárd,
	Horváth István.
Beregből:	Wyhely Imre.
Biharból:	Árthándy Balázs,
	Zólomi János.
Bodrogból:	Wárday Mihály,
	Swlyok Lajos.
Borsodból:	Derenczény Miklós,
	Jánoky Osvát,
	Zyny István,
	Thybold Zsigmond.
Csanádból:	Kérey Ferencz,
	Fekethe Miklós.
Csongrádból:	Pesthény Ferencz.
Esztergomból:	Kywrthy Miklós.
Fehérből:	Bárson Boldizsár,
	Bodmery Mihály.
Győrből:	Némay Mihály,
	Poky Menyhért.
Gömörből:	Pwthnoky János,
	Soldos György.
Hevesből:	Zaloky Zsigmond,
	Body Mihály.
Hontból:	Syraky György,
	Balogy János.
Komáromból:	Zenth Tamás,
	Kywrthy Miklós.
Krasznából:	Kewreffy László.
Liptóból:	Paloozy György,
	Kwbiny Mátyás.
Marmarosból:	Petroway Péter.
Mosonyból:	Naghlwchey Demjén,
	Rausar Sebestyén.
Nógrádból:	Wydffy Lőrincz,
	Tholdy László,
	Lypthay László.

Nyitrából:	Forgách Ferencz, Wyfalwssy Mátyás.
Pestből:	Káthay Mihály, Kenderesy Mihály.
Pilisből:	Megchei György.
Pozsegából:	Lewkws János, Dresneky András.
Pozsonyból:	Karchay Mátyás, Konde Lázár.
Sárosból:	Kapy Menyhért, Bertholdy Márton.
Soltból:	Thetheny Péter, Wolkowyth Mihály.
Somogyból:	Nyáry Ferencz, Zánthó Egyed.
Sopronyból:	Wathay Ferencz, Radoczy Antal.
Szabolcsból:	Bayony Benedek, Parlagy Miklós.
Szathmárból:	Chaholy János, Phylpessy Ferencz.
Szepestől:	Jekeffalwy Mihály, Warkoch Menyhért.
Közép-Szolnokból:	Jakchy Mihály.
Külső-Szolnokból:	Was Mihály, Wésseny Mihály.
Temesből:	Sysmann István, Haghmássy János.
Thúróczból:	Ersewk Benedek, Thwroczy Miklós.
Tolnából:	Regy Ferencz, Morgay István.
Tornából:	Kewzegy János, Nádasdy Miklós.
Trencsínből:	Orozlankewy Miklós, Marsóczky Mihály.
Ugocsából:	Wyhelyi Gáspár, Orosy Ferencz.

Unghból: Ewdemffy Kristóf,
Zábranchy János.
Valkóból: Rachyth Péter.
Vasból: Septhey Ágoston,
Logody Mihály.
Verőczéből: Fanchy János,
Fekethe János.
Veszprémből: Essegwary Ferencz,
Mathwsnay János.
Zalából: Gywlaffy István,
Hassaghi Dénes,
Chany Balázs.
Zarándból: Maysay Benedek,
Bánkewy László.
Zólyomból: Myssynczky György,
Oztrolwkay György.

A *tótországi rendek* küldöttei:
Kesserw Mihály,
Rathkay László,
Keczer Gáspár,
Thwroczy János,
Broderyth Mátyás.

Az *erdélyi rendek* küldöttei:
Zoby Mihály,
Apaffy Farkas,
Balassa Ferencz,
Podwynya Pál.

Az *erdélyi szászok* külön küldöttek követeket. Ezeknek, úgyszintén *Buda*, *Pest*, *Kassa*, *Lőcse*, *Bártfa*, *Eperjes*, *Kisszeben*, *Nagyszombat*, *Fehérvár*, *Esztergom* királyi városok követeinek neveit nem ismerjük.

Ezeken kivül más főrendek és nemesek is voltak;[1]) minélfogva a gyülésen megjelent rendek száma bizonyosan meg-

[1]) A névsor végén áll: „Ceterique nobiles et proceres Regni Hungarie universi in presenti Dieta constituti.“ A névsort azon aláirásokból vettük, melyek az országgyülésnek Ferdinándhoz intézett, alább tárgyalandó, levele alatt állanak.

haladta a *kétszázat*. Soraikban nem hiányoztak olyanok, kik Ferdinándhoz híven ragaszkodtak, s itt is az ő ügyét szolgálták. [1]) Azonban kétségkivül túlzó és alaptalan volt az, mit ezek Máriának jelentettek, hogy „*a nemesség nagy része és a közönség* mindenekfelett óhajtják tudni, mikor jő Ferdinánd, hogy őket kiszabadítsa „fárao“ kezeiből, s csak néhány „próféta“ tesz kivételt, kik mindenkor Szapolyay pártján állottak.“ [2])

Mennyire ámították őt, világosan kitüntették a következő események.

Miután János király a gyűlést megnyitotta, és a rendeket felhívta, hogy az ország védelméről tanácskozzanak: [3]) ezek bizottságot küldöttek ki, mely javaslatait előterjeszsze. A megválasztottaknak esküvel kelle magukat kötelezni, hogy tanácskozásaikat és végzéseiket titokban tartják. [4])

A bizottság rövid idő alatt végezte el a reá bizott munkát. Marczius 23-án a gyűlés nemcsak tárgyalta már, de el is fogadta javaslataikat. [5])

A rendek hűségüket és ragaszkodásukat János király iránt ritka áldozatkészség által igyekeztek kitüntetni.

Mindennemű ingó birtokaik értékének tizedrészét ajánlották fel az ország védelmének költségeire, a királyra bizat-

[1]) Ezekre czéloz Mária marczius 26-ikán Ferdinándhoz intézett levelében. Marczius 27-iki levelében pedig megnevezi az egyiket: *Írtándi Pált*, kivel levelezésben állott. *Gévay.* Gesandtschaft Ferdinands I. an Szuleyman I. 1527. 56, 7. ll.

[2]) *Mária* marczius 26-iki levelében Ferdinándnak írja: „En somme autant quy viente de la (diete) disent, que la plus part de gentilshomes et le commun ne font que demander, quant vous veres pour les deliurer des mains de pharao, exceptes aucuns prophetes, quy ont tousiours este de son parti.“ *Gévay.* 57. l.

[3]) János király előterjesztéseinek szövegét nem ismerjük. Tartalmukat megismertetik a végzések. Mária csak annyit ír róluk marczius 26-odikán: „Ledit wayuode leur a demande, que ils se dointe leuer en persones, cant ils seront de luy requis.“ *Gévaynál.* 57. l.

[4]) Mária említi idézett levelében.

[5]) Mária, ki marczius 26-odikán még semmit sem tud az országgyűlés *tárgyalásairól*, másnap már megkapja a kész, és marczius 23-ikán kihirdetett törvényczikkeket. *Gévay.* 57. l.

ván, hogy e tized behajtására és kezelésére kincstárnokokat nevezzen, kiknek a király környezetében kelle tartózkodniok, és magukat esküvel kötelezni, hogy a begyülendő pénzt idegen czélokra nem fordítják. A rendek oly nyiltsággal, mely közel áll a tiszteletlenséghez, kijelentették: „Ő felségét biztosítják, hogy ha ezen pénzek nem azon czélokra fordíttatnak, melyeket ő felsége a rendeknek megjelölt: az ország soha többé nem fog ő felségének segélyt ajánlani.“ (I. és VI. czikkek.) A király és a kincstárnokok voltak hivatva kinevezni az adószedőket, kik haladéktalanul megkezdik működésüket, esküvel kötelezvén magukat, hogy a tizedeket lelkiismeretesen szedik be, és titokban tartják, ki mennyit fizetett. (III. IV. V. czikkek.) Mindenkitől, eskü alatt, vallomásokat kérnek ingóságaik értékéről, és sz. György napján átveszik ezen érték tized részét. (XI. czikk.)

Ezen tized fizetésére kötelezvék az ország minden lakosai, — Erdélyt és Tótországot is beleértve „miután ezeket ugyanazon veszély fenyegeti.“ — Az országban tartózkodó kereskedők és iparosok árui sem képeznek kivételt. (IX. XXXVII. XXXVIII. czikkek.) A király maga nem tartozott ugyan tizedet fizetni kincseitől; de felhivatott, hogy ezeken rögtön fogadjon hadakat, s vásároljon hadiszereket, hogy a németek kezeiben levő várakat haladék nélkül visszaszerezhesse. (II. XXXVI. czikkek.)

Azon országlakosok, kik maguknak a királytól felmentést eszközölnek ki, vagy a tized fizetésétől menekülendők, az országból távoznak, mint honárulók fognak büntettetni. (X. XI. czikkek.) A parasztok, kik ezen adó miatt zavarokat támasztanának, javaiktól fosztassanak meg; ugyanezen büntetés érje az egész községet, mely a zavargó parasztokat letartóztatni elmulasztaná. Ha pedig valaki az ország rendei közül támasztana zavarokat, mint lázadó fejét veszti, és a királytól se nyerhessen kegyelmet. (X. XXIX. czikkek.) [1])

[1]) János király Szaniszló napja utáni csütörtöken rendelte el a tizedek fizetését. (Bártfa városához intézett levele és a tizedszedők esküjének szövege *Praynál* Epistolae Procerum. I. 293. l.) A tizedszedők működéséről olvashatni Sperfogel szepesi krónikájában. *Wagner.* Analecta. 149, 50. ll.

A rendek a nagy teherért, melyet elvállaltak, lényeges engedményeket eszközöltek ki maguknak.

A király igéretet tett, hogy soha máskor ily tized fizetésére nem fogja őket kötelezni; továbbá felmentette a honvédelmi kötelezettségektől, kivéve azon esetet, ha a német császár, vagy a török szultán támadná meg az országot; elengedte a koronázása alkalmával megajánlott adót, a kamarai nyereséget és taksákat; megszüntette a vámokat szárazon és vizen; végre, fővesztés büntetése alatt, eltiltotta a katonáknak nemesek és papok házaiban megszállani. (VII. XII. XLI. XLII. czikkek.)

Hogy a király által, saját kincsein és a megajánlott tized segélyével, kiállítandó sereg élelmezése körül ne támadjanak zavarok, a király felkéretett, hogy az egész országban az élelmi czikkek árát határozza meg, s egyenlő mértéket hozzon be; a ki nagyobb árakat követelne, vagy más mértéket használna, büntetésül elveszti mindazt, a mit árul. (XXIV. és XXV. czikkek.) Viszont a katonák, kik a megállapított árakat megfizetni vonakodnak, fejüket vesztik. (XXVI. czikk.)

A kereskedőkre nézve megerősíttetett a II. Lajos alatt megállapított árszabályzat; a főispán, hivatalvesztés alatt, köteles volt a kereskedőktől, kik magasabb árakat igényelnek, áruczikkeiket elkobozni, és a vétkeseket a királyhoz küldeni. (XXXI. czikk.) A külföldi kereskedők szabadon közlekedhetnek az egész országban; de tiltva van, a király engedelme nélkül, lovakat, ökröket, teheneket, juhokat és bőröket kiszállítaniok; a kereskedőktől, kik ezen tilalom ellen cselekednek, szállítmányaik elkoboztatnak. (XXXII. és XXXIII.) Azok, kik a király által forgalomba hozott pénzt elfogadni vonakodnak, fő- és jószágvesztéssel büntettetnek. (XXXIV. czikk.)

Ezek voltak a honvédelemre és a pénzügyekre vonatkozó végzések.

Verbőczy, ki ezen országgyűlés tárgyalásaira döntő befolyást gyakorolt, nem mulasztotta el a király és a rendek figyelmét a *codificátio* ügyére vezetni. Határoztatott, hogy a király tetszése szerint jelöljön ki jogtudósokat, kik „az összes törvényeket tanulmányozzák és tisztába hozzák, a törvénykönyvet rendszeres alakba öntsék, a felesleges czikkeket és

azokat, melyek magán egyének érdekeire vonatkoznak, kihagyva. Az ekként kijavított törvénykönyv a jövő országgyűlésnek bemutattatik. A kinevezendő jogtudósok költségeinek fedezéséről a király gondoskodik. (XV. XVI. XVII. czikkek.)

A *jogi viszonyokra* vonatkozólag még a következő törvények alkottattak:

A király rendelje el mindazon perek megujítását, melyekben Lajos király halála óta, a háború tartama alatt, itélet hozatott. (XVIII. czikk.)

Mindazok, kik „az elmúlt zavarteljes időkben" a gondjaikra bízott erősségekből könnyelműen eltávoztak, a hűtlenség büntetésével sújtassanak; ha pedig a király életüknek megkegyelmezne is, hivatalt többé ne viselhessenek, s javaikat adományozza a király érdemes hazafiaknak. (XXI. czik.)

Az elmúlt zavarokban, a királyi birtokokhoz tartozó elhalt nőtelen és gyermektelen jobbágyak marhái és egyéb ingóságai részint a királyi konyha szükségleteire, részint a királyi uradalmakon létező romokba dűlt templomok felépítésére fordíttassanak. (XXXIX. czikk.)

Az elhunyt főpapok és zászlósok hagyatékai a király rendelkezésére bocsáttassanak. (XXX. czikk.)

Mivel a tizedek behajtása alkalmával, a főpapok tisztei és a bérlők különféle igazságtalanságokat követnek el, megállapíttatott, hogy az ország lakosai a régibb törvények által szabályozott módon tartozzanak a tizedet fizetni; ha azonban a bejelentett aratási határnaptól számítandó tizenöt nap alatt a tisztviselők, vagy bérlők a tizedet beszedni elmulasztják, a birtokosok fel vannak jogosítva terményeiket haza szállíttatni. (XLIV. czikk.)

A jászok és kunok területének határai, amint azokat az ország bírái régebben meghatározták, újra felállítandók. (XXVII. czikk.)

Figyelemre méltó két törvény, mely a Törökországból Magyarországba jövő menekültekről, pribékekről szól, s ezeknek bevándorlását előmozdítani kívánja. Határoztatott, hogy kik ily pribékeket személyükben vagy javaikban bántalmazzák, fejüket veszítsék, s a király se kegyelmezzen nekik; kik pedig ezen törvény megalkotása előtt bántalmaztak pri-

békeket, törvényszék elé állíttassanak. E törvény azonban nem bír érvénynyel a véghelyek tiszteire nézve, kik hivatva vannak megitélni, vajjon a pribékek valóban menekültek, vagy pedig kémek. (XIX. XX. czikkek.)

Az országgyűlés által alkotott törvények között nem hiányoznak olyanok, melyek közvetlenül *Ferdinánd és követői ellen* irányulnak.

Hogy a Ferdinánd ellen indítandó háború jogossága teljesen kétségtelennek tünjék fel, a rendek felkérték János királyt, hogy az 1505-ik évi rákosi végzeményt — mely megállapítja, hogy idegenek a magyar trónt el nem nyerhetik — megerősítse; ekként ezen végzemény érvényességét elismerték. (XXXV. czikk.) Ezen alapon „hűteleneknek, a haza közjava, az ország szabadsága és a szent korona ellenségeinek" bélyegezték azokat, kik Ferdinánd megválasztatásában részt vettek; János királyt felhívták, hogy ezeknek javait kobozza el és saját híveinek adományozza; a katonáknak pedig, kik „azon hütelenekkel tartanak" tűzzön ki határnapot, s ha virágvasárnapig nem hódolnak meg neki, szintén foszsza meg javaiktól. Végre azok, kik a Ferdinánd által szétküldött, irott vagy nyomtatott leveleket, „melyekkel a köznyugalmat felzavarni iparkodik" elfogadják, elolvassák, vagy másoknak átadják; úgyszintén Ferdinándtól követségeket vállalnak el: mint felségsértők a hűtlenség büntetésével sújtassanak. (XIII. XIV. XV. czikkek.) [1])

E törvények kihirdetése alkalmával, midőn a Ferdinánd párthívei ellen alkotott czikk felolvastatott, külön megnevezettek az urak, kiket a törvény sújtott; [2]) élükön: Báthory István nádor, Thurzó Elek országbíró és Szalaházy Tamás cancellár. [3]) Battyányi Ferenczet nem említették, mivel remélték, hogy önkényt fogja elhagyni Ferdinánd pártját. [4])

[1]) A törvénykönyv egykorú másolata, melyet a laibachi püspök marczius 27-én küld Ferdinándnak, az egykori magyar udvari cancellária levéltárában. — L. **Irományok.** III. szám.

[2]) Ezt Mária említi marczius 27-ediki levelében. *Gévay.* I. 57. l.

[3]) Sperfogel szepesi krónikájában írja: „In Comitiis proscripti sunt Stephanus Báthory Palatinus, Alexius Thurzo et Episcopus Wesprimiensis." *Wagner.* Analecta. II. 149. l.

[4]) Ezt Mária említi marczius 27-ediki levelében. *Gévay.* i. h.

A rendek ekként tényleg válaszoltak Ferdinánd levelére, melyben őket felhívta, hogy hozzá csatlakozzanak, s mely mind a királyi tanácsban, mind az országgyűlésen felolvastatott. [1]) Azonban irásban is kivántak felelni. Csudálkozásukat fejezik ki afelett, hogy Ferdinánd őket alattvalóinak, magát Magyarország királyának, és János királyt erdélyi vajdának címezi; mert nem ismerhetik el királyuknak. „Tudja meg felséged, hogy Magyarország sem jegyajándékul, sem hübérül el nem adományozható; hanem bármely külfejedelem hatalmától független ország, melyet sem előbbi királyaink, sem saját őseink nem voltak feljogosítva bárkinek örökségül adni.“ De őseik nem tették ezt, sőt esküvel kötelezték magukat, hogy idegent nem fognak királyukká választani; kérik tehát Ferdinándot, ne címezze magát Magyarország királyának, ne avatkozzék az ország kormányzásába, adja vissza az általa nem rég elfoglalt városokat, és ne akadályozza őket készületeikben, melyeket a török ellen viselendő háborúra tesznek: sőt inkább lépjen barátságos viszonyba királyukhoz, és igyekezzék vele együtt a kereszténység közös ellenségének leküzdésére.

Hogy e levél nagyobb hatással bírjon, a főrendek és a megyei követek mindannyán ellátták aláirásaikkal. [2])

És ez volt az országgyűlés utolsó cselekménye.

---

[1]) Ezt Mária írja marczius 26-odiki levelében. Említi, hogy a futár, ki Ferdinánd levelét vitte, utasíttatott, hogy a feleletre várakozzék. — A mit Máriának Budáról jött szolgája beszélt, hogy a rendek megintették János királyt, ne bántsa Ferdinánd póstáját, alig bir alappal. *Gévay.* I. 57. l.

[2]) A bártfai levéltárban létező hibás és csonka másolatból, mely az aláirásokat sem birja, kiadta *Kovachich.* Supplementum. III. 115—118. ll. A bécsi cs. és k. levéltárban őriztetik eredeti példánya. l. **Irományok.** IV. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1527. Február 6.

János királynak Bártfa sz. k. városhoz intézett meghívólevele, a Budán tartandó országgyűlésre.

Commissio propria Domini Regis.

Joannes Dei Gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Prudentes, et Circumspecti Fideles nobis dilecti. Existimamus neminem ex vobis esse, qui pericula huic Regno nostro dietim imminentia non aspiciat, et non intelligat. Ad quae propellenda necessarium est, cum Dominis Praelatis, ac aliis Regnicolis nostris tractare, consultareque, et de remedio mature providere. Non enim desunt plerique, qui sub specie boni zizaniam seminare, et sub nomine tutelae ac defensionis Regni, periculum, et exterminationem Gentis, ac lingvae hujus Hungaricae quaerant et procurent. Constituimus itaque ad Dominicam Reminiscere proxime venturam, generalem Diaetam, et Conventum celebrare, in quo etiam praesentia aliquorum ex vobis nomine omnium Vestrum indigemus. Fidelitati igitur Vestrae harum serie firmiter praecipientes committimus, et mandamus, quatenus duos satis idoneos vestri de medio statim eligere, et ad praedictam Dominicam Reminiscere Budam erga nostram Majestatem plenaria cum facultate tractandi, et concludendi mittere debeatis et teneanimi, ita, ut primum diem hujusmodi Conventus, et Diaetae non praetereant, quos non multis diebus, prout alias consvetum fuerat, retinebimus, sed paucos duntaxat intra dies, propositis et conclusis rebus, quae ad salutem et conservationem hujus Patriae necessariae vide-

buntur, ad propria remittemus, secus igitur ne feceritis. Datum Strigonii in Festo B. Dorotheae Virginis et Martyris. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Septimo.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Judici, Juratisque Civibus Civitatis nostrae Bartffa, Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Bártfa sz. k. város levéltárában.)

II.

1527. Márczius 7.

Ferdinánd királynak és V. Károly császárnak a magyar rendekhez intézett levelei, melyekkel azokat János király pártjától elvonni igyekeznek.

Ferdinandus Dei Gratia Rex Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Infans Hispaniarum, Archi-Dux Austriae, Dux Burgundiae, Silesiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Würtenbergae etc. Princeps Sveviae, Marchio Moraviae, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferretis, Kiburgi, et Goritiae, Landgraffius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperii super Anasum, et Burgoviae, Dominus Marchiae, Sclavoniae, Portus Naonis, et Salinarum etc. Fidelibus Nostris universis et singulis Dominis Praelatis, Baronibus, Egregiis, Nobilibus, Prudentibus, Circumspectis, Providis, cujuscunque status, et conditionis Hominibus, in Regno nostro Hungariae et Partibus eidem subjectis, ubivis constitutis, et existentibus, Salutem, et Benevolentiam, ac Gratiam nostram Regiam, et omne bonum. Nolumus quemquam Vestrum ignorare, quod vobis significaverimus, Nos omnino primo Vere adveniente, una cum Copiis nobis in auxilium venturis, pro salute communi, tranquillitateque, ac pace, et defensione, tam Vestra, quam totius Regni istius nostri, immanissimo Turcarum hosti occurrere velle, vos superinde requirentes: ut interea temporis vos ad ejusmodi expeditionem praeparare, et instruere debeatis, sicut ex Litteris nostris patentibus, quas proxime ad vos dedimus,

abunde intellexistis; at nunc ad nostram pervenit notitiam, qualiter Joannes de Zapolya, Comes Scepusiensis, Vajvoda Transylvanus, quandam Diaetam omnibus Ordinibus et Incolis, quos sibi in isto Regno nostro Hungariae praetendit esse subjectos, indixit, in qua mentem omnium Vestrum aperte conatur intelligere, quo in eum affectu, quave inclinatione sitis, et quidnam sibi de vobis polliceri audeat in eo casu, si Exercitus nostros in istud Regnum nostrum Hungariae venire contigerit. Cum itaque hanc Diaetam non alia de causa institutam esse videamus, quam ut tam salubri proposito nostro (quod adhuc menti nostrae, veluti pio, catholicoque Principi fixum manet), novum aliquod impedimentum inferatur, per quod omnis ille conatus, quem in defensionem istius Regni, Deo adjuvante, paramus, frustretur, et irritetur, nosque in optimo jure nostro impediamur. Idcirco, vos omnes, et singulos hortamur, et benigno affectu monemus, ut cognitis juribus, quae nobis, et Serenissimae Conjugi nostrae in isto Regno nostro competunt, habitaque sincera justitiae et aequitatis contemplatione, considerato praeterea, quantum non solum vobis, sed et universae Reipublicae Christianae commodi, tranquillitatisque afferet, si quo instituimus modo, Turcis restiterimus, eosque Dei optimi maximi auxilio finibus vestris expulerimus; at vero ex adverso, quanta (quam Deus longe avertat) calamitas ingruere possit, si tam salutares conatus nostri aliquo modo impediantur. Perspectis igitur praefatis rationibus, nullis vos Vajvodae persvasionibus, nullis sequacium suorum blanditiis seduci, aut contra nos induci patiamini, sed potius id, quod Vobis, Patriae, Uxoribus, Liberis, et Fratribus vestris, imo toti Reipublicae Christianae salutare, et proficuum erit, amplectamini, quod hac ratione potissimum fiet, si adhortationibus, mandatisque nostris, tanquam boni Subditi obtemperantes, fideles, obedientesque vos Nobis exhibueritis, juxtaque nostrum praescriptum instructi, paratique adventum nostrum expectaveritis, ut nobiscum una pro libertate, salute, pace et pugnare, et vincere possitis. Neque autem miremini, quod Nuncios nostros speciales ad vos in praesentiarum non misimus; nam adhuc memoria tenemus, quo pacto nuper Oratores, quos ad illegitimam Vajvodae praefati

Diaetam in Alba nostra Regali habitam miseramus, per quosdam (quibus tamen Deus ignoscere velit) fuerint impediti, ut ne quidem commissam sibi legationis provinciam exequi potuerint. Qui tamen utinam (uti sperabamus) auditi fuissent, petitionisque nostrae rationem habuissent. Quo nimirum facto asseverare possemus, quam multi sangvinis Christiani, animarumque periclitationi via praeclusa fuisset, adeo, ut omnes plane intellexissent, nos non solum in istius Regni nostri Hungariae utilitatem, et libertatem cogitatus nostros, sed et universae Reipublicae Christianae Salutem, et Bonum direxisse, viresque, et potentiam nostram non in Christianorum sangvinem, sed in cruentissimi hostis fidei cruorem, pro asservanda totius Christianitatis pace, et tranquillitate perpetua vertere voluisse. Et praeterea ex praedictis quodammodo futura metientes, verebamur simile aliquid accidere posse his, quos nunc ad vos destinaturi essemus, idque sic omisimus, maluimusque haec vobiscum per Litteras agere. Cognito namque erga vos nostro favore, et benignitate, perspectis item firmissimis, multijugisque Juribus nostris erga istud Inclytum Regnum, nihil dubitamus, vos propensiori jam tandem animo monita, adhortationesque nostras excepturos. Quod ut faciatis, vos iterum atque iterum hortamur, Nosque vicissim hanc vestram erga nos obedientiam Vobis, et Vestrum cuilibet omni gratia nostra Regia rependere volumus. Vobis praeterea significare volentes, nobis subinde redditas esse Litteras Sacrae Caesareae et Catholicae Majestatis, Domini et Fratris nostri carissimi, quas nobis Reverendus Princeps Dominus Christophorus, Ecclesiae Augustensis Episcopus, ac Spectabilis, et Magnificus sincere nobis dilectus Fridericus Comes Fürstenbergensis, Majestatis Suae Caesareae Consiliarii et Oratores, sincere nobis dilecti, vobisque praesentare, et intimare debebant; cum autem Commissarii nostri, sicut antea diximus, nuper in Alba Nostra Regali per quosdam impediti fuerint, quominus audirentur; Nos ex praeteritis futura quasi colligentes, simileque his evenire posse verentes, eos mittere supersedimus: Nihilominus vero Litteras Majestatis Suae Caesareae Vobis insinuandas duximus, quarum tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

Carolus Divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hierusalem etc. Rex etc. Magnifici, Nobiles, Spectabiles, sincere dilecti. Suscepta a nobis Romani Imperii administratione, et Christianae Republicae protectione, summum semper nostrum studium fuit, ut ea pacata frueremur, armaque nostra in sempiternos Religionis nostrae Hostes, communibus Christianorum Principum auspiciis, converterentur; hinc data opportunitate, cum Serenissimo Gallorum Rege, nostro tunc captivo, pacem inivimus, et de bello Turcis inferendo inter Nos actum, et conclusum fuit, hacque Lege illi in Galliam redeundi copiam fecimus; dumque Nos res nostras parabamus, ut proxima aestate elapsa Italiam intraremus, atque inde communes Reipublicae hostes a vestris laribus, finibusque profligaremus, Gallorum ipse Rex Suae fidei, atque Jurisjurandi, nostrique amoris et benevolentiae oblitus, Romanusque Pontifex, cum aliis Italiae Potentatibus offensivum foedus contra nos percutiunt, Regnaque, ac Dominia nostra inter se dividunt, in Nosque bella movent, incautos; ita, ut arma, quae pro Vestra, et Reipublicae defensione paraveramus, ad nostram, et Subditorum nostrorum protectionem convertere coacti fuerimus; nec tanto hostium impetu perterrefacti, ab instituto nostro, de mittendo vobis auxilio, destitimus, imo res nostras ad id disponebamus, quum subitus nuncius vestram cladem, ac praeclarissimae memoriae Ludovici Regis vestri omnibus saeculis deplorandam mortem retulit, quae profecto tanto dolore, atque animi perturbatione accepimus, ut Regi ipsi vestro tam gloriosam, perpetuaque laude celebrandam mortem invideremus; nec enim illum obiise, sed ad feliciorem vitam translatum esse videmus, qui pro Patria, pro suis Subditis, pro Christiana Republica, et pro Religione viriliter pugnando debitum naturae persolvit; vester vero, ac vestrorum casus non pro calamitate, sed pro vera gloria, magnoque triumpho adnumerari debet; occubuere enim viri illi fortes, et magnanimi, Sed Regi suo (ut bonos Subditos decet) adhaerendo, Christo optimo maximo animas suas consecrarunt: quid reliqui est, ut in Fide vestra perseverantes omnes uno animo sitis. Si enim optimum, ac viribus et aetate florentissimum

Principem amisistis, habetis Serenissimum Dominum Ferdinandum Principem et infantem Hispaniarum, Archi-Ducem Austriae etc., Fratrem nostrum carissimum, qui naturali haereditario Jure, ac pactis, et conventionibus alias editis, in Regna ista successit, quique nullum unquam optimi Principis officium praetermittet, quo vos omnes, domosque, et facultates vestras defendere, et amissa recuperare valeatis, cuique nos nostris viribus, et authoritate, ac persona ipsa nostra nunquam defuturi sumus: jamque ad hoc in maximo sumus apparatu, nostrasque et Subditorum nostrorum vires disponere caepimus, quibus, quanta pro rei magnitudine licebit, brevitate, et celeritate, Turcas a vestris laribus profligare (et si Deus concesserit) longe a finibus vestris arcere, Fratremque nostrum in possessionem pacificam istorum Regnorum et Provinciarum imponere, et manutenere valeamus, quod si (ut de vestra inviolata fide nobis pollicemur) praefato Serenissimo Fratri nostro, Regi Vestro naturali, Tyrannorum insaniam (si qui forsan, ut sunt rerum humanarum aestus) insurrexerint, cohibendo unanimes adhaerere volueritis, nostram erga vos benignitatem, et liberalitatem experiemini; si qui vero suis cupiditatibus potius, quam publicae tranquillitati inservire maluérint, vestrosque animos seducere tentaverint, pro comperto habeant, nos nec saluti, et incolumitati vestrae, nec praefato Serenissimo Fratri nostro, nostris, ac Subditorum nostrorum viribus unquam defuturos, imo (si expedierit) omnem bellicum apparatum, ac Personam ipsam nostram eo convertere decrevimus. Vestrum nunc erit, eum animum in his praestare, ut nec fidei, nec salutis vestrae obliti esse videamini, a nobisque omnia optimi Principis, atque Caesaris officia sperare, ut talia Venerabilis Christophorus Episcopus Augustensis, Princeps, devotus nobis dilectus, et nobilis Fridericus Fürstenbergensis Comes, Consiliarii, et Oratores nostri, verbis coram exponent, quibus summam in his fidem habeatis, vos plurimum hortamur. Datum in Civitate nostra Granatae die 26. Novembris Anno Domini 1526. Regnorum Nostrorum Romani Octavo, aliorum vero Undecimo. Carolus. Mandato Caesareae et Catholicae Majestatis Alphonsus Valdesius. Has autem Litteras vobis, et cuilibet vestrum vel ob id maxime intimari curavimus, ut ex

his, quae nunc scripsimus, spem eo majorem, fiduciamque firmiorem in Nos collocare possitis, nullisque vos persvasionibus ad ea impelli sinatis, quae Nobis, atque Inclyto Regno illi nostro, imo vobis quoque, et Posteris vestris, et denique toti Reipublicae Christianae damnosa, et ridicula, Jurique nostro contraria fuerint, sed potius in debito vestro erga Nos fidelitatis officio permanentes ea sectemini, quae vobis, et eidem posteritati vestrae sempiterno et honori, et utilitati cedant. Datum in Civitate nostra Regali Praga, die septima mensis Martii Anno Domini 1527. Regnorum vero nostrorum primo.

(Egykorú másolata Bártfa város levéltárában. Kiadta Kovachich. Supplementa ad Vestigia Comitiorum. III. 105—115. ll.)

III.

1527. Márczius 23.

A János király budai országgyűlésén alkotott törvények.

Articuli per Dominos Prelatos ac Barones, et Electos nobiles, necnon Regnicolas, pro Dominica Reminiscere editi, et per Maiestatem Regiam accepti atque confirmati. 1527.

(I.) Ex quo periculum et publicum malum huius miserimi Regni adeo est apertum, ut apercius esse non possit, hostes enim publici intra visceribus Regni resident, et nullum est dubium, donec ipsi hostes a visceribus Regni amoveantur, nulli Regnicolarum interim posse fieri quietem. Sed ut tanto malo, quod ceruicibus omnium nostrum imminet, iam tandem prouidisse et consuluisse, nemini sit dubium. Inprimis igitur ad gloriam dei omnipotentis, conseruacionemque huius patrie nostre miserime, olim florentis et opulentis, vniuersi Prelati, Barones et Regnicole decimam partem rerum suarum mobilium, auri scilicet et argenti, paratarum pecuniarum, Bouum, Armentorum, Ouium et porcorum Regie Maiestati dederunt. No-

lentes ipsi hoc salubre subsidium, vel in administracione aut exposicione, que per Thesaurarium maxime fieri potest, aliquo pacto interturbari, ne per Thesaurarium (si quem forte Regnicole eligerent) huic Regno aliquod discrimen euenire possit: propterea omnem prouisionem huius Thesauri Regie Maiestati contulerunt, ita, vt Maiestas sua ad hunc Thesaurum decimalem gubernandum et tenendum, tales eligat Thesaurarios et tantos, qui et quot Maiestati sue videbuntur. Tamen, tam Maiestati sue, quam Regno ipsi Thesaurarii, quos Maiestas sua elegerit, ad maximam eorum fidem christianam sint obligati: Quod hunc thesaurum Regni, saltem ad hunc finem administrabunt et exponent, ad quem per vniuersum hoc Regnum est datum. Maiestas sua Regia in hoc certa sit, Quod si cum hoc Thesauro hoc non fecerit, quod Maiestas sua Regnicolis dixit, nunquam Regnum hoc aliquod Subsidium Maiestati sue decetero dabit.

(II.) Item, Quod Maiestas sua ex quo Thesaurum proprium habet, prout Maiestas sua ore suo proprio Regnicolis retulit, mox et defacto Gentes conducat, Ingenia praeparet, Bello se promptuet, et homines suos militares, primum et ante omnia huius Regni, qui ultro ad militandum sunt parati, tandem eciam alienigenas conducat.

(III.) Item, Quod eligantur tot, quot videbuntur persone per Maiestatem suam et Thesaurarios, et tales electi hanc decimam Bonorum et Rerum fideliter colligant et ministrent, tamen et hij Regie Maiestati et Regno, firmissimo Juramento sint obligati, Quod Bene, fideliterque ad manus Thesaurariorum hanc decimam Bonorum administrabunt, et in Exaccione non parcent diuiti vel pauperi, fratri vel amico, patri aut matri, parentibus ac cognatis, neque ipsimet, et nulli aperiunt, si quis quantam summam dederit, ne per hanc reuelacionem alicui Scandalum aliquod oriri possit.

(IV.) Item, Quod Maiestas sua Regia et Thesaurarii tales Exactores eligant, qui fideles sint et esse possunt, quiue antea nulla sunt obfuscati suspicione, et ne tales eligantur, qui saltem Questuarij post thesaurarios fuerunt, et non secus se, vitamque

suam tutauerunt, nisi hijs depredacionibus, quas post Thesaurarium facere consueuerunt.

(V.) Item, Quod mox et defacto post eleccionem Thesaurariorum et hominum, qui administratores sunt, ad hanc decimam connumerandam et colligendam exeant.

(VI.) Item, Quod hij Thesaurarij semper cum Maiestate Regia sint, ne propter eorum absenciam Regno vel Maiestati sue aliquod malum oriri possit.

(VII.) Item, Quod Maiestas sua Regia, Subsidium Maiestati sue Albe, tempore felicis Coronacionis sue, ad festum Beati Georgij martyris proxime oblatum, supersedeat; Ex quo nunc Regnicole tantum oneris acceperunt Et ad aliqua annorum curricula vniuersum Regnum ab aliqua Taxa eciam lucri Camere Maiestatis sue supportet.

(VIII.) Item, Quod nemo Regnicolarum, cuiuscunque ordinis sit, ab hac salubri solucione exemptus et supportatus esse possit. Quia commune est periculum, communi ergo adiuuamine debet auerti, propterea quicunque sibi aliqua via hanc decimam cum Maiestate sua aut Thesaurario acquisita, quauis occasione et colore deputari faceret, vel se exemptum reddi curaret, extunc talis in eo onere condempnetur, quo proditor Regni Hungarie possit.

(IX.) Item, Si quis Rusticorum hanc rebellionem aliquo pacto facere attentaret, extunc mox et defacto absque omni misericordia Rebus omnibus priuetur. Et si possessio vbi talis malefactor extiterit, talem malefactorem non detinuerit, extunc in eandem penam incurrat.

(X.) Item, Si quis huic sancte Constitucioni contraire attentaret, et Rebellionis spiritu inflaretur, extunc rebellis publice vtilitatis infestator publicum malum subeat et paciatur, in amissione capitis condemnetur, et ne Maiestas Regia, aut Regnum aliquo pacto graciam capitis tali rebellioso facere possit.

(XI.) Item, Quod hec Expedicio, que Salutem patrie, omniumque nostrum eliberacionem a manibus hostium respi-

ciunt, vt celerius administretur, ne in defectu pecuniarum aliquis defectus esse possit, exquo autem nemo dat preter hoc aliquid, quod possidet, propterea quilibet ad festum Beati Georgij martyris proxime venturum, vbi interim dicatores vel administratores tales decimas connumerabunt, juxta rerum quantitatem prestito Juramento homini, per Regiam Maiestatem et Thesaurarios ad hoc deputato, decimam partem exoluat, Si uero quis contrarium facere attentaret quouis modo, extunc in amissione capitis conuincatur eo facto.

(XII.) Item, Quod Maiestas sua Regia nunquam de cetero Regnum hoc ad hanc decimalem solucionem coartabit, literas suas Regias det, in quibus Maiestas sua super hac re promittat Regno, et quod Regnicole ad exercituandum non cogantur, nisi qui vltro stipendium leuauerint, preter eum casum, si vterque Cesar, aut alter eorum Regnum hoc inuaderet.

(XIII.) Item, Quod illorum infidelium Bona et Jura possessionaria, qui contra publicam patrie salutem, contraque libertatem Regni, ac in preiudicium Sacre Corone, post Coronacionem Maiestatis sue Regie Albe, pro festo Beati Martini Episcopi et Confessoris factam, Rebellionis spiritu ducti, Serenissimum principem, Dominum Ferdinandum Regem Bohemie etc. in Regem Hungarie proclamarunt, et in despectum Regium, vexillum appendi curarunt, Maiestas sua illis conferat, qui de Maiestate sua Bene, ac vt fideles optime merentur.

(XIV.) Item, Militaribus hominibus, qui apud illos infideles sunt, Maiestas sua vnum breuem terminum, Dominicam videlicet Ramispalmarum indicat, quo ad obedienciam veniant. Qui si venerint Bene quidem, alioquin et eos aduenientе termino et illis non comparentibus, Maiestas sua modo simili eosdem puniat.

(XV.) Item, Quod Maiestas sua Jurisperitos, si qui in hoc Regno sunt, tot eligat, quot videbuntur, Qui cuncta Decreta et omnes articulos ruminent et expurgent, Decretumque in veram formam redigant, Cum pleraque sunt et in Decretis, et in Articulis, que superflua sunt, vel que saltem pro conducenda re et causa alicui priuate persone sunt apposita.

(XVI.) Item, Illud Decretum, quod per huiusmodi Electos reformabitur, ad proximam Generalem Dietam Maiestas sua Regnicolis producere faciat, quo viso et intellecto, Regnum vniuersum de illo Decreto concludat.

(XVII.) Item, Quod Maiestas sua illis, quos ad hanc reuisionem elegerit, curet de expensis, ne hij per eorum expensas defectum senciant.

(XVIII.) Item, Vt Maiestas sua Regia vniuersos articulos pro festo Beati Martini Episcopi et Confessoris, tempore felicis Coronacionis Maiestatis sue, ad supplicacionem Regnicolarum factos, in omnibus eorundem articulorum clausulis confirmet. Et quod juxta vim et formam Decreti illa Judicia reuideri faciat, que post obitum Serenissimi Principis condam Domini Ludouici Regis perpetrata atque commissa, duranteque Expedicione Bellica contra hostes, per quospiam modo quocunque facta, vel eciam in posterum fienda sunt. Ad cuius quidem Cause reuisionem juxta loci distanciam quilibet euocari possit.

(XIX.) Item, A modo deinceps, Quicunque, preter castrorum finitimorum officiales, aliquem pribeconem rebus et persona molestabit, Qui ex Thurcia huc ad Regnum Hungarie se conferret, extunc capite plectatur. Et ne Maiestas sua Regia illis graciam faciat, vt eo plures pribecones exire possint. Soli enim Castrorum finitimorum Officiales prouisionem habent, et habere debent de pribeconibus, sint ne transfuge, aut exploratores, et si forte se qui hoc causaret, quia nesciente seruus pribeconem molestasset, ex tunc cogatur seruum Juri stare, Si vero non poterit, solus penam serui luat. Sub hoc tamen articulo non subiacent Officiales Castrorum finitimorum.

(XX.) Item, Quod qui ante hanc ordinacionem molestauerint Pribecones, de illis fiat Judicium, secundum quod expostulat ordo Juris.

(XXI.) Item, Exquo propter hec mala in hoc Regno insurrexerunt, quia puniciones delictorum et reatuum nunquam fuerunt punita, propterea publico omnium voto Statutum est, Quod quicunque preterito disturbiorum tempore ex Castris

dominorum suorum, sue fidei creditorum, exierunt, in perpetuam Notam Infidelitatis incurrant, Et quod istorum vniuersa bona et quelibet jura possessionaria, Benemerentibus conferantur, Talesque homines scelerati reatus eorum penam in sempiternum luant, et defleant, ceterisque in perpetuum eant notabile in exemplum; Si aliquo casu penam mortis euitare possint, Nunquam tamen ad aliquod honoris culmen, neque ad aliqua officia ascendere et assumere possint, Et neque eciam gracia Regis possit illis suffragare.

(XXII.) Item, Exquo Dominus Ferdinandus Rex Bohemie etc. plurimas litteras multis modis, nunc impressas, nunc autem manuscriptas diuersis hominibus mittit, per quos publicam nostram quietem perturbare nititur, de qua re non est dubium, quia ex inductu illorum facciosorum infidelium, qui Posonij morantur, perpetratur; propterea communi omnium edicto statutum est, Quod a modo deinceps, Quicunque huiusmodi litteras acciperet aut perlegeret, vel eas alteri daret, aut legacione aduersa ipsius Domini Ferdinandi vteretur, extunc mox et defacto in Crimen lese Maiestatis, per hocque perpetuam Notam Infidelitatis incurrat eo facto.

(XXIII.) Item, Quia Expedicio Bellica, que instat, copiam expostulat gencium, plurima eciam loca et fere vbi Cesar Thurcorum hoc Regnum, estate preterita combussit, maxime fame et victualium inopia laborant, propterea Maiestas sua per totum hoc Regnum unam mensuram rerum omnium vendibilium preparari faciat, et per singulos Regni Comitatus dirigere faciat Comitibus et Vice Comitibus, sub amissione honoris et vniuersorum Bonorum eorundem, committat, vt juxta eandem mensuram, res quilibet suas vendat, et quod vnicuique rei precium mox et defacto defalcetur, atque determinetur.

(XXIV.) Item, Si quis res suas cum illa mensura, qua statutum erit, non mensurabit, et si precio grandiori vendere voluerit, prout deliberatum fuit, extunc amittat vniuersas tales res suas vendibiles.

(XXV.) Item, Quod militancium quilibet juxta Regestum super rebus impositum vtatur, si quis vero contrarium fecerit, agnita veritate mox penam capitis subeat.

(XXVI.) Item, Quod Regnum Sclauonie et Transsiluania, Exquo ipsis malum ita est proximum, vt huic Regno, sub eadem constitucione ad defensionem Regni facta, sint astricti et obligati.

(XXVII.) Item, Et quod mete iam sepius per diuersos Regni Judices cum Cumanis et Filisteis ac Nobilibus erecte et deambulate sunt, Rursus secundum priorem Metalem Reambulacionem erigantur, tam in terris, quam in aquis, et quod committat Maiestas sua Prouisori Curie sue Maiestatis, vt prefatos Cumanos et Philisteos ad hec obseruanda et pro rato habenda compellat, Ad que firmanda Maiestas Regia det litteras preceptorias ipsis Cumanis et Filisteis.

(XXVIII.) Item, Quod pecora et pecudes eciam Res a Jobagionibus sue Maiestatis, qui in presenti disturbio perierunt, et vxore et heredibus carent, et per consequens ad Maiestatem suam sunt deuolute, que omnia perquisita et inuenta pro vsu coquine sue Maiestatis, et pro edificio ruptarum Ecclesiarum, vbi tales homines decessisse contigit, in bonis sue Maiestatis conuertantur.

(XXIX.) Item, Quod ab officialibus prioribus, ad quos aliqua suspicio haberetur, videlicet Rerum et Bonorum sue Maiestatis racio accipiatur, Tales cuiuscunque condicionis homines existant, Si autem aliquis horum iniustam prebuisset racionem, de nouo racio accipiatur.

(XXX.) Item, Quod Bona et Res Dominorum Prelatorum et Baronum defunctorum omnino requirantur, que omnia manibus Regie Maiestatis administrentur, de qua re eciam in articulis pro festo Beati Martini editis singularis facta est mencio, et tandem requisitas ad defensionem Regni sua Maiestas exponat.

(XXXI.) Item, Quod Maiestas Regia mox et defacto in omnibus ciuitatibus intra ambitum Regni huius Hungarie existentibus et habitis faciat, sub grandi Maiestatis sue Regia vlcione et pena, proclamare, Quod quilibet mercatorum et questuariorum eorum res vendibiles, quas in vsum Regni huc

aliunde deferunt, eodem precio, quo prius et juxta Limitacionem Serenissimi Principis condam Domini Ludouici Regis, vendere possint et valeant, Casu vero, si quis contrarium fecerit, aut facere attentauerit, Extunc mox et defacto Comes illius Comitatus, vbi talis fenerator assidet, sub amissione officij vniuersas res, quas fenerator habet, accipiat, feneratoremque huc ad Maiestatem Regiam mittat.

(XXXII.) Item, Quod vniuersis forensibus hominibus ad hoc Regnum questus gratia intrandi libera detur facultas, Tamen Boues, Pecora, Greges, Armenta et Cutes, item vaccas, Equos Equaciales ex hoc Regno nulla racione educere possint.

(XXXIII.) Item, Si quis huiusmodi ordinacioni publice contraire attentaret, Extunc amittat res prenominatas omnes, quas secum deferret, non obstantibus litteris Regijs, quas super educcionem talium Rerum pro se obtinuisset, quas eciam ad presens obtineret, aut in posterum obtinere quouis modo intenderet, Nisi Maiestas Regia sola Rerum hanc educcionem pro Bellico aliquo apparatu permitteret.

(XXXIV.) Item, Maiestas Regia in Montibus eam prouisionem excudendi pecunias habeat, Quod omnes absque aliquali discrimine accipiant, Et quod Maiestas sua Regia proclamare faciat, quod mercatores et omnium generum homines, qui in accipiendo contrarium attentarent, extunc in pena amissionis Capitis et omnium Bonorum conuincantur.

(XXXV.) Item, Quod Maiestas Regia illas litteras Regni, quas non de eligendo *(igy)* alieno Rege Regnum hoc habet, confirmare defacto ad supplicacionem Regni faciat.

(XXXVI.) Item, Quod omnia Castra apud manus Alemanorum quocunque modo existencia mox et defacto ab eorundem manibus, per Regiam Maiestatem, vel cui Maiestas sua commiserit, recipiantur.

(XXXVII.) Item, Quod mercatores et questuarij omnes in Regno Hungarie habitantes et questum facientes decimam partem cunctorum Bonorum suorum premissorum, modo predeclarato dare sint obligati.

(XXXVIII.) Item, Quod omnes homines in liberis Ciuitatibus existentes et moram facientes, questumque exercentes eandem decimam ex Bonis suis supradictis dare et persoluere debeant et teneantur.

(XXXIX.) Item, Quia plures sunt in hoc Regno, qui nullum Jobagionem habent, tamen diuicijs multum habundant, propterea nullus ab hac solucione decimali, siue Curialis, siue quiscunque se excipere presumat, pena superius in articulis super hac re per expressum declarata.

(XL.) Item, Quod si quis siue mercatorum, siue aliorum hominum, qui ante hanc decimam ex hoc Regno exiret, extunc tales, in eo onere conuicti habeantur, tanquam Regni huius proditores, et nunquam tali gracia Regia suffragetur.

(XLI.) Item, Quod a modo deinceps vniuersa Thelonia sicca, tam in terris, quam in aquis aboleantur, et si quis de nouo talia Thelonia contra publicam constitucionem Regnicolarum erigere attentaret, vel defacto erigeret, extunc talis vel tales defacto in sentencia capitali conuincatur et conuicti habeantur.

(XLII.) Item, Quod nemo militum ad domum nobilitarem alicuius Nobilis aut Sacerdotis preter voluntatem Nobilis aut Sacerdotis, se, sub amissione capitis, conferre audeat.

(XLIII.) Item, Exquo in solucione decimarum varia grauamina Regnicolis per Dominorum Prelatorum officiales, aut qui per arendam decimas tanquam feneratores soliti sunt conducere, euenire solent, propterea statutum est, Quod amodo deinceps omnes decimas intra ambitum Regni huius Hungarie sub condicionibus in decreto expressatis, quilibet Regnicolarum extradare debeat, ita quod si infra decimum quintum diem, postquam per parochianos messionis terminus officiali Domini Prelati vel cui in hac parte interierit, innotuerit, Extunc elapso termino liberam parochiani decimam ipsam in campo dimittendj habeant potestatis facultatem.

(XLIV.) Item, Cum in partibus superioribus frumenta cicius maturescunt, quam alia Bladorum genera, propterea

conclusum est, Quod a modo deinceps semper dum frumenta maturescunt, et ad annum futurum semini necessaria erunt, coloni vel rustici, secundum numerum ad necessitatem seminandi inducere potestatis habent facultatem, de qua colonorum huiusmodi induccione fide sua mediante, semper decimatoribus Racionem dare sint obligati.

(XLV.) Item, Quicunque Dominorum Prelatorum, Baronum et Nobilium Regni in conflictu et Bello generali, nuper Duce Serenissimo condam domino Ludouico Rege etc. in campo Mohach habito, non fuerant, et se racionabiliter et certis de causis excusare non poterunt, in eorum homagiis convicti sint isto facto, quorum homagia non secus nisi pecuniaria solucione exigi debebunt, quam Sentenciam Maiestas sua, ad Regni necessitatem et presentem Belli expedicionem exponere debeat, de quibus Nobilibus decimatoribus vel administratoribus decimarum, in cunctis Comitatibus sciscitandi et experiendi sub eodem Juramento, quo sunt ad decimam astricti, habeant potestatis facultatem.

Kivül: Zedeln das Kunigreich Hungern betreff. 1.

Későbbi kézzel: Articuli a Rege Hungar. accepti et confirmati, ratione Regni eiusdem. 1527.

(Egykorú másolata az egykori magyar udvari cancellaria levéltárában.)

IV.

1527. Márczius 24.

A budai országgyűlés válasza I. Ferdinánd király 1527. február 7-iki levelére.

Serenissime Princeps, Domine, et vicine nobis honorande!

Quum ob urgentissimas necessitates hujus Regni Hungarie de mandato Serenissimi Principis et Domini Domini Johannis, Dei Gratia Regis Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. necnon Marchionis Moravie, ac Lusatie, ac utriusque Slesie Ducis, Do-

mini nostri clementissimi in unum convenissemus, et in hoc Conventu nostro generali, ad Dominicam Reminiscere novissime transactam indicto, constituti fuissemus, atque super tutela, et defensione huius Regni, nec non expeditione in Turcos, Christiani nominis hostes, instauranda tractare caepissemus, allate sunt nobis hinc litere Excellentissimi Principis Domini Caroli Romanorum electi Imperatoris, ac Hispaniarum etc. Regis, Altere Serenitatis Vestre nomine, quarum tenoribus perlectis, et intellectis non potuimus non mirari, unde, et quorum consilio Majestas Vestra mota, nos et generaliter et sparsim in domibus nostris constitutos, non modo istis, verum aliis plurimis literis suis per impressorum manus exculptis, sigilloque suo, et appositione manus sue proprie obsignatis, sollicitat, requirit, expulsat, illisque nescimus, que mandata nobis imponit, et injungit, nosque Subditos suos appellat, et Regem Hungarie se intitulat, atque denominat. Serenissime Princeps! ad literas prefati Domini Caroli Imperatoris, per nunctium proprium, vel per literas nostras respondebimus: quantum tamen ad literas Serenitatis Vestre attinet, rerum, et libertatum nostrarum conditio, statusque videtur postulare, ut eadem ex nunc responsum condignum a nobis habeat: undecunque igitur Serenitas Vestra, vel persvasione paucorum eorum Hungarorum, alias Fratrum, et Amicorum, nunc vero emulorum nostrorum, qui fidelitatis ipsorum Patrie, Sacre Corone hujus Regni Hungarie debite immemores, Patrieque, et Sangvinis eorum obliti, nunc Posonii vagantur, vel aliorum consilio inducta, certe nec antefatum Serenissimum et Excellentissimum Dominum nostrum Johannem Regem per nos unanimi voto, et suffragio riteque et legitime coronatum, Wajvodam Transylvanum nominare, et Regie Sue Dignitatis titulum, quo ipse iuste fungitur, adimere, nec se ipsam Hungarie Regem intitulare, neque nos Subditos suos appellare debuisset, quum nos Serenitatem Vestram nedum pro coronato, legitimoque Rege, verum ne pro electore cognovimus, nec recognituri sumus etiam in futurum; habemus enim, ut premisimus, Regem, et Dominum nobis gratissimum, unanimi voto, et consensu electum, Sacroque Regio Diademate dudum insignitum, a quo ejus vita durante separari nullo rerum eventu, fortuneque casu volumus.

Contendit preterea Serenitas Vestra Jus quoddam successionis in hoc Regno se habere; sciat Majestas Vestra, Regnum hoc Hungarie vel dotalitium, vel tributarium, venaleque nunquam fuisse, sed liberum, et a cujuslibet externi Principis Jurisdictione exemptum semper extitisse, et modo quoque esse, et illud neminem Regum, ac Principum nostrorum, etiam legitime coronatorum, neminem etiam Progenitorum, ac Predecessorum nostrorum contra publicam libertatem nostram cuipiam ad successinem obligari potuisse, imo externum Principem pro nobis in Regem nunquam assumere communi omnium Sententia, Consensu, et Decreto, literis, et Sigilis nostris, ac Predecessorum, et Progenitorum nostrorum, statuimus, ordinavimus, jurejurandoque firmavimus, et ejusmodi constitutionem nos violare neque possumus, neque volumus. Proinde Serenitatem Vestram hortamur, et rogamus, velit se de cetero temperare, nolitque se Regem Hungarie, et nos Subditos suos appellare, et in Jurisdictionem huius Regni se vel inani titulo, vel alio quovis modo peramplius intromittere. Ceterum preteritis diebus occupavit Majestas Vestra duas Civitates a Sacra Corona Domini nostri gratiosissimi Regis Hungarie absque ulla diffidatione, quod non merebamur, propter bonam vicinitatem, quam cum Majestate Vestra habuimus; velit igitur easdem illas nobis restituere, et nos a concepto contra infideles bello non amovere; nam, si abstraheremur, nolumus ab utraque parte incommoda pati, verumtamen, si Serenitas Vestra bona vicinitate cum ipso Domino nostro Rege uti, frui, atque contra Christiane Reipublice communem hostem Turcam, qui etiam Regna Serenitatis Vestre sepenumero vastavit et vastare non desinit usque modo, agere, armaque capessere voluerit, speramus, Regiam Majestatem Dominum nostrum clementissimum in ejusmodi expeditione ac cura salutari Vestre Majestati non defuturam. In reliquo eandem Majestatem Vestram bene valere optamus. Datum Bude in predicta nostra Congregatione generali 24. Martii Anno 1527.

Paulus de Warda Archiepiscopus Strigoniensis, Regni Hungarie Primas, Legatus natus, Summusque Cancellarius Regius etc. Simon de Erdewd Agriensis, Emericus Czybak Waradiensis, Georgius Swlyok Quinqueecclesiensis, Stephanus

Podmanyn Nitriensis, Gabriel de Homonna Jauriensis, Joannes Chanadiensis, Stephanus Brodaryth Sirmiensis, et Franciscus Segniensis, Ecclesiarum prelati, necnon Laurentius Albensis, Joannes Statilius Budensis, et Joannes Scepusiensis, Ecclesiarum Prepositi, Item Petrus de Peren Comes perpetuus Abawywariensis, Waywoda Transiluanus et Siculorum Comes, Cristophorus Segnie, Weglie, Modrussieque Comes, ac Regnorum Dalmatie, Croatie, et Sclavonie Banus, Generalisque Capitaneus Regie Mattis, Stephanus de Werbewcz Secretarius Cancellarius Regius, Franciscus de Homonna Tauernicorum, Gregorius de Pesthyen Curie Regie, Emericus Orzag de Gwth cubiculariorum regalium Magister, Joannes de Thah gubernator prioratus Aurane, Wolfgangus Comes de Sancto Georgio, et de Bozyn, Petrus Erdewdy de Monyorokerek, Andreas de Bathor Zathmariensis, Johannes Banffy de Lyndwa Werewczensis, Gaspar de Raska Newgradiensis Comites, Anthonius de Lossoncz, Stephanus Zeechy de superiore Lyndwa, Magister Benedictus de Beken personalis presentie Regie Majestatis locumtenens, Joannes Doczÿ provisor Budensis, Valentinus Thewrek, Joannes Warday, Emericus Chaholy, Michael Chaky, et Joannes Zokoly Barones, Ceterum Stephanus Bathory de Samlÿo Zobolchiensis, Joannes de Dombo Tholnensis, Michael Imreffy Albensis, Gaspar Paxÿ Orodiensis, Joannes similiter Paxÿ Solthensis, Emericus de Pwthnok Borsodiensis, Joannes Desewffy Posegaiensis, et Petrus Abranffy Bekesiensis Comitatuum Comites. Item Michael Kathay, Michael Kenderessy Pesthiensis, Laurentius Wydffy, Ladislaus Tholdy, Ladislaus Lypthay Newgradiensis, Georgius Syraky, Johannes Balogÿ Honthensis, Sigismundus Zaloky, Michael Bodÿ Hevesiensis, Thomas Zenth Myhaly, Nicolaus Kywrthy Comaromiensis, Franciscus Forgach, Mathias Wyfalwffy Nitriensis, Benedictus Bayony, Nicolaus Parlagÿ Zabolchiensis, Blasius Arthandi, Joannes Zolomy Byhoriensis, Gaspar Wyhely, Franciscus Orozy Wgochiensis, Petrus Petroway Maromarwsiensis, Emericus Wyhely Beregiensis, Nicolaus Herczeg, Joannes Kapolnay Baronyaiensis, Leonardus Ispan, Stephanus Horwath Bekesiensis, Benedictus Maysay, Ladislaus Bankewy Zarandiensis, Nicolaus Derenczeny, Oswaldus Janoky, Stephanus Zyny,

ac Sigismundus Thybold Borsodiensis, Franciscus Nyarÿ, Egidius Zantho Simigiensis, Melchior Kapy, Martinus Bertholdy Sarosiensis, Georgius Myssynczky, Georgius Oztrwlwkay Zoliensis, Magister Nicolaus Thwroczy, Benedictus Ersewk Thwrocziensis, Georgius Paloczy, Mathias Kwbiny Lypthouiensis, Joannes Pwthnoky, Georgius Soldos Gemeriensis, Mathias Karchay, Lazarus Konde Posoniensis, Damianus Naghlwchey, Sebastianus Rausar Mosoniensis, Franciscus Wathay, Anthonius Radoczy Soproniensis, Michael Jekeffalwy, Melchior Warkoch Scepusiensis, Franciscus Essegwarÿ, Joannes Mathwsnay Wesprimiensis, Michael Zemere, Joannes Syssarÿ Abawiwariensis, Balthasar Barson, Michael Bodmery Albensis, Augustinus Septhey, Michael Logody Castriferrei, Leonardus Kwbiny Aruensis, Nicolaus Orozlankewy, Michael Marsoczky Trinchiniensis, Franciscus Pesthyeny Chongradiensis, Stephanus Gywlaffy, Dionisius Hassaghi, Blasius Chany Zaladiensis, Franciscus Regÿ, Stephanus Morgay Tolnensis, Joannes Fanchy, Joannes Fekethe Werwczensis, Michael Warday, Ludouicus Swlyok Bodrogiensis, Joannes Kwzegÿ, Nicolaus Nadasdy Thornensis, Franciscus Kalnay, Georgius Thapolchany Barsiensis, Joannes Chaholy, Franciscus Phylpessy Zathmariensis, Christophorus Ewdemffy, Joannes Zabranchy Wnghyensis, Michael Nemay, Melchior Poky Jauriensis, Michael Was, Michael Wesseny Zolnok exterioris, Ladislaus Paxÿ Orodiensis, Petrus Thethemy Soltensis, Michael Wolkowyth, Petrus Rachyth Walkowiensis, Georgius de Megche Pilisiensis, Blasius Swlyok, Nicolaus Dragÿ Bachiensis, Joannes Lewkws, Andreas Dresneky Posegaiensis, Ladislaus Kewressy Craznensis, Michael Jakchy Zolnok mediocris, Stephanus Sysmann, Joannes Haghmassy Themessiensis, Franciscus Kerey, Nikolaus Fekethe Chanadiensis, et Nicolaus Kywrthy Strigoniensis (Comitatuum) primores, Ceterique nobiles et proceres Regni Hungarie vniuersi in presenti eorum generali Conuentu et Dieta Bude constituti, Preterea Michael Kesserew, Ladislaus Rathkay, Gaspar Keczer, Joannes Thuroczy, Mathias Broderyth Sclavonie, Item Michael Zobÿ, Wolfgangus Apaffy, Franciscus et Wolfgangus Balassa, Paulus Podwynya Transilvanie Regnorum, necnon Budensis, Pesthiensis, Cassouiensis, Lew-

czouiensis, Bartzffa, Eperies, Zebyn, Thyrnauiensis, Albensis, et Strigoniensis, Ciuitatum Liberarum, Saxonum insuper omnium Transiluanensium Nuntij et Oratores.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban. Hibásan, és az aláírások nélkül kiadta *Kovachich.* Supplementum. III. 115—118. ll.)

VI.

I. FERDINÁND

BUDAI ORSZÁGGYŰLÉSE

1527. Októberben

és

KORONÁZÁSA FEHÉRVÁRT.

1527. Novemberben.

I. Ferdinánd budai országgyűlése és koronázása Fehérvárt.

A János király által Budán tartott országgyűlés határozatai nem engedtek kétséget aziránt, hogy a két király között fegyvernek kell határozni. Előre volt látható, hogy a kisérlet, melyet a lengyel király 1527. június havában tett a vetélytársak kiegyenlítésére, nem fog eredményre vezetni.

Ferdinánd soká késett a háborút megindítani. Végre július utolsó napján, jelentékeny sereg élén, Magyarország területére lépett, újabb esküvel kötelezvén magát a nemzet jogainak és szabadságainak tiszteletben tartására.

János király készületlenül állott. A budai országgyűlésen megajánlott nagy hadisegély csak lassan és hiányosan folyt be. A nemességet hasztalan sürgette felkelésre. És míg maga csak csekély haderővel rendelkezett, mely komoly ellenállásra alig képesítette, pártjának kebelében az árulás és hűtlenség előkészíté a teljes felbomlást.

Így történt, hogy Győr, Tata, Komárom, Esztergom, majd Visegrád is, részint minden védelem nélkül, részint rövid ellenállás után, megnyitották kapuikat. És Ferdinánd már az első szent király ünnepén bevonulhatott a védtelenül hagyott Budavárába. János király ezalatt a Tisza vidékére vonult vissza, hol nyilt csatákban is többször jelentékeny vereséget szenvedett.

A Ferdinánd által kivívott gyors és fényes siker egyrészről, vetélytársának tehetetlensége másrészről, lényeges fordulatot idézett elő a pártok belviszonyaiban. Tömegesen hagyták el az urak és nemesek János zászlait, hogy a kelő nap felé fordúlva, Ferdinánd táborába siessenek.

Ez tehát elérkezettnek látta most az alkalmas időpontot, hogy királylyá választatását újabb országgyűlésen megerősíttesse, és magát, a koronázás által, a trón birtokában megszilárdítsa.

Még azon nap, midőn Budát elfoglalta, szétküldé leveleit, melyekben a rendeket a *szeptember nyolczadikán* Budán tartandó országgyűlésre meghívta, hogy hódolatukat elfogadva, velök „a véghelyek megmentésére és az ország javára czélzó intézkedések felől tanácskozzék.“[1])

Hat nappal utóbb a királyi városoknak meghagyta, hogy többízben hirdettessék ki a közhelyeken „hogy Magyarország és kapcsolt részeinek összes főpapjai, főurai és nemesei a Budán szeptember 8-án tartandó országgyűlésre megjelenni tartoznak; és lázadók gyanánt fognak tekintetni mindazok, kik fontos ok nélkül, makacsságból elmaradnak.“[2])

János király mindent megtett, hogy az országgyűlés megtartását akadályozza. A rendeket intette, hogy meg ne jelenjenek.[3])

A legtöbb helyen hatástalanok voltak intelmei. Igy három megye ugyanazon napon vette Ferdinánd meghívóiratát és János levelét; de az utóbbit értesítették, hogy azon esetre, ha Ferdinándot szeptember végeig Budavárából és az országból ki nem űzi, kényszerítve látják magukat a budai országgyűlésen megjelenni.[4]) Mindazáltal János király több megyét és várost visszatartott; részben azáltal is, hogy a hozzájuk intézett meghívóleveleket hívei elfogták.[5])

Nem annyira János tevékenysége, mint inkább a rövid határidő okozta, hogy szeptember 8-adikára a rendek igen csekély számban jöttek össze; minélfogva Ferdinánd utasítva

[1]) Egykorú másolata a bécsi cs. és k. t. levt. — L. **Irományok.** I. szám.

[2]) Ferdinándnak 1527. augusztus 26-án Pozsony és Soprony városokhoz intézett levelei, ezen városok levéltáraiban. — L. **Irományok.** II. szám.

[3]) Jánosnak 1527. augusztus 24-én Egerből kelt levele *Wagnernál.* Diplomatarium Sarosiense. 200. l. *Pray.* Epistolae Procerum. I. 116. l. — L. **Irományok.** III. szám.

[4]) *Ursinus Velius.* De bello Pannonico. Kollár kiadása. 18. l.

[5]) Ferdinánd — 1528 október 10-én irja Kassa városának,

látta magát az országgyűlés megnyitását *szent Mihály napjára*, szeptember 29-edikére halasztani.[1])

A második határnap előestéje is elérkezett, anélkül, hogy a rendek kellő számban jelentek volna meg.

A gyűlés megnyittatott ugyan, de azon kérelemmel fordult Ferdinándhoz, hogy az érdemleges tanácskozmányok csak nyolcz nap múlva kezdessenek meg; reménlvén, hogy ezen idő alatt többen az ellenpárt hívei közül, a vereség hírére, melyet János király szeptember 27-én a Tiszánál szenvedett, sietni fognak Budára. „Úgy hiszem, — írja Ferdinánd — e vereség meggyógyította őket, más gyógyszer alkalmazására alig lesz szükség.“[2])

Nem csalódott. Október 3-án megérkezett *Várday Pál*, kit János király egri püspökből esztergomi érsekké nevezett.[3]) Számosan kisérték és követték őt. *Országh János* kalocsai érsek, *Podmániczky István* nyitrai püspök, *Sulyok György* pécsi püspök, *Beriszló István*, *Móré László*, *Erdődy Péter* és mások.[4]) Ekként a tanácskozmányokat meg lehetett kezdeni.

A király október 6-án budai palotájába hívta a főrende-

hogy meg van győződve, miszerint a város elküldötte volna követeit az országgyűlésre „si literae nostrae ad vos pervenissent, aut vis et metus non obstitissent.“ *Kovachivh.* Supplementum. III. 120. l.

[1]) A levelek közül, melyek az elnapolást jelentették, egy sem ismeretes. Ferdinánd — 1527 október 10-én Kassa városához inté zett levelében említi „Conventum nostrum . . . ad festum beati Michaelis Archangeli proxime praeteritum indixeramus.“ *Kovachich.* Supplementum. III. 120. l.

[2]) Ferdinánd 1527. október 24-én Margit főherczegnőnek írja: „La Journee en laquelle ay fait conuoquer les nobles et estas de ce Royaulme comenca dimence passe, laquelle il ma conuenu, a leur Requette, aincoires prolonguer de huit jours, pour ce que aucuns, quils mon fait remonstrer, estaiet mal disposez, par quoy ne pouoyent se tost comparrir, mais Jespere, que la deffait susdit les aura fait reuenir a conualescence, car ie ne fais doubte, quilz nauoeynt besoing dautre medecine.“ *Horváth Mihály.* Brüsseli Okmánytár. I. 69. l.

[3]) Ferdinánd október 4-én Budáról Margitnak írja: „Hier est ici arriue larchesuesque de Strigonne, qui auoit aussi este malade, sans pluisseurs autres qui aussi sont desia venuz.“ i. h.

[4]) Ezeket megnevezi *Ursinus Velius* 28. l.

ket. A következő beszédet intézte hozzájuk latin nyelven, melyet azután a cancellár magyarul tolmácsolt.[1])

„Midőn az elmult évben a szomorú hírek Lajos király siralmas kimultáról, az országnak legyőzetéséről a török által, a városok és falvak elpusztításáról hozzám eljutottak is bár nem kevéssé igénybe vettek a magam és a császár fontos ügyei, elfoglalva hadak gyűjtésével, melyeket a Milánót fenyegető francziák ellen Olaszországba kelle küldenem; mindazáltal legsürgősebb feladatomnak tartottam erős hadat vezetnem ama kegyetlen ellenségre. E miatt Németországból Bécsbe siettem, s itt hadat gyűjtöttem, melylyel az ellenségnek váratlan, futáshoz hasonló visszavonulása után, az ország határánál megállapodtam; nehogy ha seregeimet ezen sokat szenvedett országba vezetem, sebeit egy újabbal tetézzem. Ezen sebek gyógyítására minden erővel kívánván törekedni, testvéremmel a királynéval azonnal alkalmas király választása felől tanácskoztam. A királyné és a nádor országgyűlést hirdettek Komáromba, hová a főrendek és az egész nemesség meghivattak. Azonban az emberiség körében uralkodó pártoskodás szelleme okozta, hogy a szepesi gróf Tokajba gyülést hivott egybe, itt hívei és az ujítások barátai előtt feltárta az ország elfoglalására vonatkozó szándékát, melynek valósítását több év óta titokban előkészítette. A jelenlevő csekélyszámú rendek, kik részint már előbb pártján állottak, részint most fenyegetések vagy jutalmak által megnyerettek, elhatározták, hogy ő emeltessék a magyar trónra, és mielőbb Székesfehérvárott megkoronáztatván, az ország kormányát kezeibe vegye. Mire ő hihetetlen uralomvágy, düh és őrültség által ragadtatva, isteni és emberi törvényeket megvetve, a szerződésekről megfeledkezve, túltevén magát a szokásokon, melyeket őseitek esküvel megerősítettek, örökségképen hagytak reátok és eddig senki sem merészelt megsérteni, — a törvényesen kihirdetett országgyűlés határnapját be nem várta, párthiveivel Fehérvárra siet, magát ki-

[1]) *Ursinus Velius* írja: „Talem orationem, *locutus per interpretem*, habuit.“ 28. l. Ennek értelme nem világos. Azonban Widman, ki jelenvolt, világosan írja: „Durch meinen gnädigsten Hern zum theil eigenen Munds lateinisch, zum theil durch den Ungerischen Cantzler erzehlet worden. “*Goldastnál.* i. m. 25. l.

rálylyá kikiáltatja és megkoronáztatja. A nádor és azok, kik a királyné mellett a trónüresedés alatt az ország kormányát vezették, értesülvén a vajda merész tettéről, Pozsonyba hívták össze az országgyűlést. Itt a Frigyes és Miksa császárok által Ulászló magyar királylyal kötött és megerősített szerződés értelmében, engem, ősi szokás szerint, királylyá neveztek. Ekkor jogom leendett fegyverrel helyezni magam a szepesi gróf által ármány és erőszak segélyével elfoglalt ország birtokába; azonban mást sugalmazott nekem azon kiváló jóakarat és atyai szeretet, melyet irányotokban táplálok; vérontás és harcz nélkül kívántam volna a szerződések és rokonsági kapcsok által engem megillető országot birtokba venni; de jószándékú terveimet a zsarnoknak vészteljes makacssága meghiúsította. Mindent megkisérlettem tehát, hogy őt intelmeim által helyes útra térítsem és reábirjam, hogy az erőszakosan elfoglalt országról mondjon le. Eredménytelenül ajánlotta fel Zsigmond lengyel király tekintélyét és közbenjárását; részint tiszteletből azon szerződés iránt, melynek megújítására főleg ő bírta reá tizenkét év előtt testvérét Ulászlót, részint késztetve a rokonsági kötelékek által. Az ő tanácsára, bár ismeretes volt előttem a zsarnok hajthatlan szelleme, készségesen megegyeztem, hogy követeim a vajda által küldendőkkel, a lengyel király biztosainak közvetítése mellett, Olmüczben találkozzanak. Azonban hosszas tanácskozás után, eredmény nélkül oszlottak el. Éreztem és tudtam, hogy a szepesi gróf mindezt csak idő nyerése végett teszi, és előreláttam, hogy követeim hiú üzeneteknél egyebet nem fognak magukkal hozni; mindazáltal engedtem a jólelkű, és irányomban kitünő barátságot tanusító Zsigmond király felhívásának, azért is, hogy kitűnjék, miszerint a béke és egyesség létrejöttére vezető semmiféle eszközt nem mellőztem. Midőn tehát láttam, hogy szelídségemmel visszaélve, ama merész ember vakmerősége naponkint erősödik, végre elhatároztam, hogy fegyverrel fogom jogaimat érvényesíteni. Istent hívom bizonyságul, hogy akaratom ellen kezdettem meg a háborút. Egyéb okok között azon óhajtás is késztetett reá, hogy oly sereget vezetve az országba, mely iránt atok nem viseltetik ellenséges érzülettel, titeket, kiknek jóléteről és megmaradásáról a legnagyobb buzgalommal gondosko-

dom, mind a szepesi gróf kegyetlen zsarnoksága, mind a törökök támadása ellen megvédjelek. Hogy jogosan viseltem a háborút, azt, igazságos biró gyanánt, a szerencsés eredmény is bizonyítja. Tanúi voltatok annak, mily sikerrel üztem ki őt a királyi székvárosból, és csekély számú hadaimmal jól felszerelt seregét tönkre tevén, várait elfoglalván, a Tiszán túl menekülni kényszerítettem. A mely győzelmet inkább Isten segélyének és hatalmának, mint emberi erőnek és bölcseségnek kell tulajdonítanom.

„Miután tehát Istennek kétségtelenül nyilvánuló akaratából, mindnyájatok megegyezésével hivatva vagyok fölöttetek uralkodni, most már nem marad egyéb hátra, mint törekvésünket arra irányozni, ami legszükségesebb: helyreállítani a szomorú feloszlásnak induló, és úgyszólván minden tagjaiban megbomlott országot, fegyvereinkkel távoltartani ellenségeit, végre lehetőleg kiterjeszteni határait. De míg mi ezeknek végrehajtására minden erőnket felajánljuk, fáradságot nem kímélünk, és veszélyektől nem rettegünk: méltányos dolog, hogy viszont ti is ezen fontos és reátok nézve mindenekfelett üdvös feladat megoldásában tanácsesal és áldozatkészséggel hűségesen támogassatok. Ha szíveteken viselitek a vallás ügyét és hazátok szabadságát, ha megvédve kívánjátok látni a gyalázatos ellenségtől nejeitek tisztaságát, gyermekeiteket, javaitokat és saját életetöket; bizonyára örömmel fogtok igyekezni és mindent megtenni, hogy szép terveim valósítását mielőbb sikeresen megkezdhessem és szerencsésenbefejezhessem." [1])

Ezen királyi előadás meghallgatása után a főrendek félrevonultak, hogy a válasz iránt tanácskozzanak. Rövid idő letelte után ismet megjelentek a király előtt; nevükben *Várday Pál* a következő beszédet mondá el:

„Mindannyian, kik Lajos király halálát túlélték, meggondolván, hogy az ország védelme tekintetéből, nagy hatalommal és számos országokkal biró uralkodóra van szükségük, Ferdinándot ohajtották királyokul. Miután azonban a szepesi

[1]) A beszéd egész szövegét közli *Ursinus Velius* (28—30. ll.), ki az országgyűlésen jelen volt, mint a királyi iroda egyik tagja. Minden oda mutat, hogy e beszéd csakugyan így mondatott el.

gróf pártja felülkerekedett, annak királylyá megválasztását inkább félelemből engedték meg, mint jóváhagyták; a koronázáson nem szabad akaratból jelentek meg, hanem azért, nehogy elmaradván, kárt szenvedjenek. Mindnyájuk előtt ismeretes, mennyire dölyfös és kegyetlen a szerencsében, mennyire gyáva és tehetetlen a szerencsétlenségben; mit most ismét bebizonyított, futásnak eredve, mihelyt Ferdinánd hadainak közeledését hírül vette. Ennek folytán örömmel értesültek Ferdinánd győzedelmeiről, és szerencsét kívánnak neki. Királylyá választatását, mely Pozsonyban a királyné hívei által történt, érvényesnek ismerik el, s közmegegyezésükkel járulnak hozzá. Azokat, kik vele ellenkeznek, ellenségeiknek fogják tekinteni. A szepesi gróf, ki vétkes erőszakkal foglalta el az országot, mint felségsértő fegyverhatalommal üldözőbe veendő; mivégre készségesen ajánlják fel a királynak fegyverüket és vagyonukat. Vegye át a király haladék nélkül az ország kormányát, és koronáztassa meg magát Székesfehérvárt. A főrendek és nemesek készek rögtön küldöttséget indítani Perényi Péterhez, s őt a korona átadására felhívni.“ [1])

A király röviden kijelenté, hogy a főrendek hódolatának és áldozatkészségének kifejezését kegyelmesen tudomásul veszi.

Két nappal utóbb, október 8-án, a király megjelent az alsó nemesség körében. A budai vár alatt elterülő mezőn faállvány, s ezen selyemszövettel borított aranyos trón volt elhelyezve. A király, a főrendek által kísérve, jött ide.

Mindenekelőtt *Szalaházy Tamás* veszprémi püspök és királyi cancellár ismételte azt, mit Ferdinánd két nap előtt a főrendeknek előadott. Majd maga a király szólott, latin nyelven; szavait a cancellár magyarul tolmácsolta. [2])

„Úgy hiszem, mindnyájatok előtt ismeretesek szándékaim, melyekkel minap hazátokba jöttem: titeket a zsarnokságtól felszabadítani, személyeiteket és javaitokat az ellenségtől megvédeni, belviszályok és sokféle csapások által teljesen felforgatott hazátoknak, mely egykor annyira gazdag vala, régi fé-

[1]) *Ursinus Velius* Várdaynak beszédét így, kivonatosan közli.

[2]) Így értem azt, a mit *Ursinus Velius* ír: „ Ipse eodem (Episcopo Vesprimiensi) *usus interprete* hunc in modum ad circumfusam nobilitatem verba fecit.“ 31. l.

nyét visszaállítani. Legyetek meggyőződve, hogy bár teljes joggal igényelhettem ezen ország trónját, inkább szánalomból, már már elveszett ügyeteken segíteni ohajtván, mint haszonlesésből és saját érdekeimet tekintve, kerestem azt. Mert valóban nem létezik ország, mely hazátoknál inkább kifosztva és elhagyatva lenne. Mennyi veszélyt és romlást kell erőnkkel és közreműködésünkkel elhárítani, hogy visszanyerje épségét és jólétét?!

„Midőn tehát most, mindnyájatok megegyezésével, az országot átveszem, Istent tanúnak hívva, fogadom, hogy inkább atyai kegyességet és szelídséget, mint a királyi hatalmat fogom veletek éreztetni. Az, hogy idegen vagyok, nem szolgálhat hátrányomra. Ezen országnak előttem is több külföldi uralkodója volt, kik azt jobban kormányozták, mint a honfiak. A legfontosabb kérdés az, milyenek vagyunk, nem pedig az, honnan származunk. És nehogy más országok történetéből hozzak elő példákat, Probus római császárt emelem ki, mert ezen országnak, Pannóniának volt szülötte, és igazságosság, kegyesség, harczi vitézség, úgy szintén más fejedelmi tulajdonok tekintetében felülmult számos császárt, kik előtte és utána a birodalom élén állva, nagyrészben teljesen elütöttek római eleiktől, és embertelen kegyetlenség, fajtalanság, rablások és más bűntények által gyűlöletesekké lőnek.

„Ha a származást veszitek tekintetbe, elődeink egyike sem képes elhomályosítani családunk fényét. Őseim között római császárt és spanyol királyt mutathatok fel. Atyám szintén királyi koronát viselt, és ha kora halál el nem ragadja, a császári trónon követi vala öregatyánat. Testvérem Károly császár őseitől országokat és birodalmakat örökölt; maga pedig mily tetteket vitt véghez már ifju korában, ismeretes az egész világ előtt.

„Azt, mily véleményben van a mi személyünk felől a világ, kitüntette két hatalmas nemzet; a németek, kik egykor minket ohajtottak császárrá választani, és a csehek, kik az elmult évben egyhangúlag ajánlották fel nekünk a királyi trónt. Senkinek tehát közületek nincs oka megbánni választástokat. Tehetségünk- és erőinkhez képest, mit sem fogunk elmulasztani, mit igazságos, kegyes, jóakaratú uralkodótól az alattva-

lók várhatnak. Ne tartsatok attól, hogy megszüntetni fogjuk az elődeink által alkotott törvényeket. Mindenkor épségben megőrizzük jogaitokat és kiváltságaitokat. Bármely ügyben bizalommal fordulhattok hozzánk. Buzgón fogunk igyekezni, hogy mindnyájatok igazságos, kegyes és jóságos uralkodónak tartsatok minket; az előkelők és alacsony sorsúak között nem teszünk különbséget; mindenkinek egyformán szolgáltatjuk ki az igazságot.

„A kegyetlen ellenség által elfoglalt erősségeket és területeket visszahódítani, az ország határait kiterjeszteni fogjuk, mindnyájatok tanácsával és segélyével. Ha erőink nem fognának egyenlők lenni az ellenség hatalmával, számíthatunk testvérünk a császár hadaira, és számos fejedelmek s népek segítségére. Általan, hogy rövid legyek, ha hű és hasznos honpolgároknak fogjátok magatokat bizonyítani, a ti, gyermekeiket és nejeitek javára és birtokaitok fentartására nemcsak saját kincseinket áldozzuk fel, hanem készek leszünk életünket is koczkára tenni. Fogadjátok ajánlatainkat oly szívesen, a mint viszont ohajtjuk, hogy ti híven engedelmeskedjetek nekünk és nőnknek, királynétoknak, hazátok szülöttének." [1])

A nemesség megbízásából *Bessenyei* [2]) *István* válaszolt. Mentegette a nemesség azon részét, mely „a szepesi grófnak" meghódolt; tévutra vezettetett, miután Szapolyay párthívei hirdették, hogy az a császár és Ferdinánd király megegyezésével lép a magyar trónra; emellett elfogták a Ferdinánd által szétküldött leveleket is, minélfogva nem értesültek szándékairól. Ha ezek nem történnek, Ferdinándot azonnal elfogadták volna királyuknak. Most tehát Jánost a haza ellenségének nyilvánítván, Ferdinándot szívből üdvözlik uralkodójuknak, és felkérik, hogy magát mielőbb koronáztassa meg s az ország kormányát vegye át. [3])

---

[1]) *Ursinus Velius.* 30—33. ll.

[2]) *Ursinus Velius* Bessenitynek írja. 33. l.

[3]) *Ursinus Velius.* 33. l. *Widman.* 35. l. Ferdinánd maga is írja október 8-án Máriának: „Asture yey suis retourné de la diete, dont fis ma primiere propossicion, et ma este incontinent respondu, et au primier accepte par tous lelection faite en ma persone." *Géray.* Gesandtschaft K. Ferdinands I. an Sultan Suléiman. I. 1527. 115. l.

Ferdinánd ekként Magyarország törvényes királyának elismertetvén, az ő és nejének Székesfehérvárt történendő koronázására november *harmadik* napja lett kitűzve, a mely ünnepélyre az ország rendei külön levelekben hivattak meg.[1]) Perényi Péter pedig felszólíttatott, hogy a koronát haladéktalanul Fehérvárra hozza.[2])

János párthívei, kik tizenöt nap alatt nem hódolnak meg Ferdinándnak, honárulóknak nyilváníttattak.[3]) Végre a rendek adót is ajánlottak, minden porta után egy forintot; hogy Ferdinánd János király és a török ellen sereget fogadhasson.[4])

Ekként hatástalan maradt a levél, melyet *János király* Nagyváradról a Budán összegyűlt rendekhez intézett; felhíván őket, hogy Ferdinándot ne koronázzák meg, és biztosítván, hogy Magyarország trónján nem fog tűrni német uralkodót, és csakhamar segélyére siet híveinek.[5]) A levél felbontatlanul Ferdinánd királynak adatott át.[6])

Október tizedike táján az ország rendei szétoszlottak, hogy november első napjaiban Székesfehérvárott ismét találkozzanak, a *koronázás* ünnepélyét jelenlétükkel emeljék és az országgyűlési tárgyalásokat folytassák.

Ferdinánd nejével, nagyszámú főurak, nemesek és háromezernyi hadsereg kíséretében, október 29-edikén utazott el Budáról. Az éjt egy romokban heverő várban töltötték.[7])

[1]) A Kassa városához intézett meghívólevél e város levéltárában, — L. **Irományok**. IV. szám.

[2]) *Ursinus Velius* írja, hogy a korona kisérésére 1500 lovas rendeltetett. 33. l.

[3]) *Istvánfi*. 87. l. *Ursinus Velius*. 33. l. Az utóbbi írja, hogy az erdélyi rendek külön levélben értesíttettek, hogy ellenségek gyanánt fognak tekintetni, ha Jánost el nem hagyják.

[4]) *Ursinus Velius*. 33. l. És az 1527-iki VII. törvényczikk a Corpus Juris-ban.

[5]) A levélnek dátum nélküli egykorú másolata János király titkárának leveleskönyvében, mely az egri érseki lyceum könyvtárában őriztetik. — L. **Irományok**. V. szám.

[6]) *Ursinus Velius*. 39. l.

[7]) „Prima autem profectionis die arcem quandam ignobilem, vetustateque obsoletam ac plane bellorum incendio exustam attingens castra posuit.“ Egy Fehérvárról november 4-én a mantuai őrgrófhoz küldött jelentés. Eredetije a mantuai állami levéltárban.

Másnap korán reggel folytatták utjokat és négy mértföldet haladtak. Csak a harmadik napon (október 31.) érkeztek Fehérvár alá,[1]) s ünnepélyesen vonultak az ősi koronázási városba, melynek falai között most utólszor volt tartandó magyar király koronázása.[2])

A fényes menet, melyben Ferdinánd lóháton, magyar papok által hordott menyezet alatt, jobbján Mária, és balján Anna királyné között, haladott, a b. Szüz templománál állapodott meg. Itt a papság fogadta s a főoltár elé vezette; mire elzengték a hálaéneket és vecsernye tartatott. Ennek végeztével a király a prépostság palotájába vonult, hol szállást vett.

A következő két napon sürün érkeztek a főpapok, urak és nemesek; közöttök *Perényi Péter*, a *koronával*.

November harmadikára volt kitüzve a koronázás. A b. Szüz, szőnyegekkel dúsan felékesített[3]) egyházának kapujánál várták a főpapok és urak a királyt, ki kilencz órakor, a két királyi hölgy kiséretében, vonult a szentélybe. Előtte vitték a koronázási kincseket: a koronát Báthory István nádor, ki súlyos köszvénybaja miatt hordszéken foglalt helyet; a kormánypálczát Perényi Péter, az arany almát Thurzó Elek, a királyi kardot Szentgyörgyi Farkas gróf.

A szentély közepén öt lábnyi magas emelvényen állott az arany szőnyeggel borított trón, melyen a király, a két királyné között, foglalt helyet. Öt főúr környezte, kezeikben a magyar korona tartományainak czímereit viselő selyem zászlókkal.

A koronázási szertartást *Podmaniczky István* nyitrai püspök volt végzendő, ugyanaz, ki egy év előtt János király fejére

[1]) A mantuai jelentés nyomán.

[2]) A koronázási ünnepélyek legrészletesebb leirását azon nyomtatványban találjuk, mely 1527. végén ily czím alatt jelent meg: „Potentissimi Hungariae Bohemiaeque Regis Ferdinandi, Archiducis Austriae etc. in Civitatem Regiam Hungariae Stulweisenburgum ingressio, coronatioque longe celeberrima.“ Újra kinyomatá *Kovachich*. Solemnia Inaugurlia. 1—6. ll. Amellett *Ursinus Velius*, ki a koronázáson jelen volt, és a fönebb idézett mantuai jelentés is bőven adják a koronázás leirását.

[3]) „Mirifice fulgentem Ecclesiam auro gemmisque vestierant“ — írja a mantuai jelentés.

tette a szent koronát. Talán éppen ezen oknál fogva esett reá a választás. Egyébkint ő volt a legidősebb azon püspökök között, kik a mohácsi csatát túlélték. Várday Pál esztergomi és Országh János kalocsai érsekek mellőztettek, nemcsak mert János királytól nyerték javadalmaikat, hanem azért is, mert a pápai megerősítést még nem birták.

Az egyházi szertartást az „Asperges me Domine" antiphona eléneklése nyitotta meg, mire a nyitrai püspök szentelt vízzel hintette meg a királyt. Majd a főpap a főoltár előtt leült, és a király eléje vezettetvén két püspök által, térdreborúlt előtte, kezeit megcsókolta, meghallgatta az intelmeket, melyeket a Pontificaléből felolvasott, és letette az esküt, melyben fogadta, hogy az egyház tanainak hű őre, érdekeinek buzgó pártfogója leend.

Ekkor a papság a mindenszentek litániáját énekelte el, melynek bevégeztével a püspök, a megfelelő imák elmondása között, szentelt olajjal felkente a királyt. Ezután megkezdette a misét. Míg a királyi énekesek az „Introitus"-t énekelték, a király aranytól ragyogó és keleti szőrmékkel ékesített öltönye fölé felvette szent István palástját. Az „Epistola" után ismét az oltár lépcsőihez vezettetett, és térdreborúlva hallgatta meg a koronázó főpap által felolvasott intelmeket.

Most a nádor, a templom hajóit betöltő nemesség felé fordúlva, három ízben, magyar nyelven e kérdést intézte hozzá: „Akarjátok-e Ferdinánd csehországi királyt királyotokul?" Háromszor hangzott a felkiáltás: „Akarjuk!"

Ezután a „Te Deum laudamus" éneklése között, a nyitrai püspök Ferdinándnak fejére tette a szent koronát, kezeibe adta a kormánypálczát és az arany almát, végre körülövedzte a királyi karddal. Így trónjához vezettetett, hol a korona, kormánypálcza és arany alma mellette helyeztettek el.

Evangelium után *Ursinus Velius* királyi történetiró lépett a szószékre, s félóráig tartó latin beszédet mondott el.

Az első részben a nemzethez szólott. Dicsőíti Ferdinándot, családját és személyét. Megnyugtatja az aggodalmakat, melyeket idegen származása támaszthat. Beszéde második részében a királyhoz fordúl. Megismerteti vele az országot, mely kor-

mánya alá jutott, és a nemzet vitéz tetteit, melyeket a kereszténység elleneivel harczolva véghezvitt.

„Világos — úgymond — hogy a magyarok soha sem nélkülözték a lelki erőt, mely a nagy tettek feltétele, s mindenkor kitűntek hadi erényeik által; azonban nem mindig birtak bátor és a hadi mesterségben jártas vezérekkel. Láthatod, mint fénylik az itt jelen levő nemes és vitéz férfiak szemeiben a tűz, a harczias és férfias szellem jele."

Magasztalva az ország természeti gazdagságát, elmondja, mennyit szenvedett az utolsó török háború alatt; visszatorlásra, a török elleni háborúra lelkesíti a királyt. „Kit nem hatna meg Máriának, e jeles és erényes királyi hölgynek szerencsétlensége, ki férjének kora halála miatt vígasztalhatlanul sorvad fájdalmaiban? . . . Érczből kellene annak lennie, ki könyeit szemlélve, maga is nem fakadna könyekre."

Előadását rövid imával végzi, a király hosszú és szerencsés életéért. [1])

A mise folytattatott. „Offertorium"-kor a király száz magyar aranyat tett le az oltárra. „Communio" után a nyitrai püspök kezeiből vette az Úr testét.

A mise befejeztével, a királynék lakásukra tértek vissza. A király pedig, követve az ősi szokást, kíséretével gyalog átment a szent Péterről czímzett templomba. Útközben vörös posztó volt elterítve, melyet a nép, mihelyt a király áthaladt, számtalan darabokra tépett szét, hogy kegyeletes emlékül őrizze. Királyi tisztviselők arany és ezüst pénzeket szórtak a tömeg közé, melyeket, nagy zaj és zavar közepette, igyekeztek elkapdosni.

A templomban a király számos és különféle nemzetbeli előkelő férfiakat arany sarkantyús lovagokká avatott fel. Innen távozva, lóra ült, és a külvárosba, szent Márton kapolnájához vonult, hol lováról leszállott. Itt magas állvány volt készítve, melyen szabad ég alatt ünnepélyes esküt tett, hogy az ország

[1]) A beszédet a szónok saját történeti művében csak rövid kivonatban ismerteti; de kiadta azt még ugyanazon évben, Bécsben, Bathory István nádornak ajánlva. Újra kinyomatta Kollár, mint mellékletet Ursinus Velius „De bello Pannonico" művéhez, és *Korachich*, „Solemnia Inauguralia" munkájában.

jogait, szabadságait és törvényeit tiszteletben tartandja. A veszprémi püspök olvasta elő az eskü latin szövegét, melyet azután a népnek megmagyarázott. Végre a király néhány szót intézett a néphez; engedelmességre hívta fel és viszont biztosította, hogy védelméről buzgón gondoskodni fog. Zajos üdvkiáltások kisérték és követték e beszédet.

Ezután ismét lóra ült, és a város másik részén emelkedő dombra lovagolt. Itt kivont kardjával négy irányban vágásokat tett; jelezve, hogy az országot, bármely irányból jöjjön az ellenség, fegyverével védeni fogja.

Ezzel a koronázási szertartások be voltak fejezve. A király lakására vezettetett, hol a koronázási lakoma következett, melyre harminczhárom főuri vendég — közöttük két nő: a nádornak és egy Erdődy grófnak neje — volt hivatalos.

Más nap a királyné koronáztatott meg. Végül harczi játékok zárták be az ünnepélyek sorozatát. [1])

A király és a rendek még néhány napon át együtt maradtak, hogy a budai gyűlésen alkotott végzések törvénybe igtattassanak és némely más ügyek is elintéztessenek.

A Budán megajánlott adóra nézve megállapíttatott, hogy minden porta után rögtön egy forint, és szent Gergely napjára ismét egy forint fizetendő. [2]) Ettől egyedül azon jobbágyokat mentették fel, kiknek házuk az utólsó háborúban elpusztult, és összes vagyonuk értéke tíz forintot meg nem halad; vagy ha házuk el nem égett is, de vagyonuk értéke három forintnál csekélyebb. (VIII. czikk.) Azon esetre, ha a török az országot újra megtámadná, a rendek igérték, hogy minden húsz jobbágytelek után egy lovast fognak kiállítani. [3])

[1]) Ursinus Velius és a mantuai jelentés alapján.

[2]) Alaptalan tehát az, mit egy 1527. deczember 13-án a velenczei dógéhez intézett, kétségkivül János párthívétől származó, tudósításban olvasunk, hogy Ferdinánd: „In Albaregale . . . habbia fato ogni diligentia per conseguir adjuto di gente et danari; niente di meno li hanno data una risposta negativa, specificandoli, non esser in nel loro potere ad prometterli adjuto alcuno, senza consentimento del resto deli stati di quello regni.“ Sanudo. XLIX. 229. l.

[3]) Ezen utóbbi végzés nem foglaltatik a Corpus Juris-ba felvett czikkek között. Azonban a feliratban, melyet az 1528. elején tartott országgyűlésen a megyei követek Ferdinándhoz intéztek, ol-

Az urak rendjéből: *Erdődy Simon* zágrábi püspök, alsólindvai *Bánffi János*, bolondosi *Bánffi Antal*, *Tahi János* és *Homonnai Perencz*; továbbá mindazon főispánok és nemesek, kik János király pártján állanak, felhívattak, hogy november huszonötödikeig Ferdinándnak a hűségesküt tegyék le; különben felségsértőknek tekintetnek. (I. czikk.) Egyébkint a király fentartotta magának megkegyelmezni, vagy büntetést szabni a Szapolyay-párt fejeinek, kik eddig meg nem hódoltak, s a koronázásra meg nem jelentek. (II. czikk.)

János király adományai és rendeletei érvényteleneknek tekintendők. (VII. czikk.) Ellenben érvényesek az adományok, melyeket II. Lajos halála után Ferdinánd és Mária tettek. (IV. czikk.)

Határoztatott, hogy minden megyében tizenkét nemes választassék a gonosztevők kinyomozása- és összeirására, hogy ezek a főispántól méltó büntetést vegyenek. A főispánok és földesurak, kik a birtokaiban találtató gonosztevőket megbüntetni vonakodnak, a királynak feljelentendők, ki a gonosztevők ilyen pártfogóinak, irgalom nélkül, fejüket vétesse. (VI. czikk.) A hatalmaskodási bűntényekből keletkező perek tizenöt nap alatt intéztessenek el. (V. czikk.)

Miként egy év előtt János királyt, úgy most Ferdinándot is felkérték a rendek, hogy a régi törvények megvizsgálása- és összeállítására tizenkét nemest rendeljen, kik munkálatjukat már a legközelebbi országgyűlés elé terjeszszék. (III. czikk.) [1])

Végre a szent korona Báthory István nádor őrizetére bízatott, ki magát a királynak és az országgyülésnek szoros esküvel kötötte le. [2])

vassuk: „De singulis viginti sessionibus Regnicóle unum equitem ad expedicionem contra Thurcos faciendam sese missuros, Albe, tempore felicis coronacionis Sue Maiestatis obtulerunt.“ (A bécsi cs. és k. t. levt.)

[1]) A törvénykönyv felvétetett a „Corpus Juris“-ba. — L. **Irományok.** VI. szám.

[2]) Esküjében mondja: „Coronam per Maiestatem Regiam, Dominos Praelatos et Barones, ac totam Nobilitatem huius Regni Hungariae fidei nostre traditam“ . . . *Kovachich.* Vestigia. 126. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRATOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1527. Augusztus 20.

Ferdinánd királynak egy főúrhoz intézett meghívólevele a Budán tartandó országgyűlésre.

Ferdinandus etc.

Magnifice fidelis dilecte, negocijs regnorum et prouinciarum nostrarum, ut eo liberius uestre defensioni possemus incumbere, per hos menses compositis, ingressi sumus hoc regnum nostrum Hungarie, ut illud a uestris hostibus pacatum ac tutum redderemus, et ut precessorum nostrorum decreta ac uestre consuetudines exigunt, in consilio regni de obseruandis prelatorum, Baronum, Nobilitatis, atque omnium ordinum libertate, priuilegijs, bonis ac laudatis consuetudinibus, ac nominatim super diui regis Andree decreto, solemne prestitimus iuramentum. Sic deinde cum nostro progressi exercitu, receptis in potestatem arcibus ac ciuitatibus nostris, ad hanc sedem nostram regiam, Budam uidelicet, dei prouidencia peruenimus, et quamuis ita quorundam in nos peruicacia et rebellio in hoc ipso itinere et profeccione nostra postularet, ut grauius in eos regio Jure animaduerterimus, maluimus tamen, uti bonum et catholicum regem decet, apud eos quoque clemencie nostre, quam seueritatis famam relinquere. Cum igitur iam (ut nobis omnibus constat) Johannes de Zapolia, Comes Scepusiensis fuga et latebris salutem sibi querat: statuimus generalem nostris regnicolis conuentum indicere, mandantes fidelitati tue firmiter, ut metu omni, qui te hactenus fortassis continuit, postposito, ad festum Natiuitatis Marie virginis proxime futurum Budam uenire, nobisque, uti uero ac legittimo regi uestro, debitam obedienciam ac fidelitatem prestare, et intellectis his, que per

nos tunc publice proponentur, eaque ad confinia liberanda, et que ad tocius regni nostri commoda, iuxta huius temporis condicionem utilia, ac necessaria uidebuntur, inter alios dominos Prelatos, Barones, et regnicolas nostros, tecum deliberare, statuere et concludere possimus, secus ne feceris, hinc enim facile cuiusque uestrum erga nos uel fidelitatem uel rebellionem cognoscemus. Datum Bude in festo beati Steffani regis Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

II.

1527. Augusztus 26.

Ferdinánd királynak Pozsony sz. k. városhoz intézett meghivólevele a Budán tartandó országgyűlésre.

Ferdinandus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. Princeps Hispaniarum, Archidux Austrie etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Mandamus vobis firmiter, ut acceptis presentibus, publice nostro nomine in foro istius Civitatis sepius promulgari et proclamari faciatis, Vt Vniversi Domini Prelati, Barones ac Nobiles huius Regni nostri Hungarie, et parcium eidem subiectarum, ad generalem conventum Bude per nos, pro festo Nativitatis Marie uirginis proxime futuro, celebrandum, conveniant; Absentes enim et qui contumacia aut alia causa illegitima ducti nollent interesse, uti rebelles habebimus. Secus facere non ausuri. Datum Bude feria secunda proxima post festum bti Bartholomei Apostoli Anno domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo septimo.

Ferdinandus.

Kívül: Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis, ceterisque Civibus Ciuitatis nostre Posoniensis, fidelibus nobis Dilectis.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

III.

1527. Augusztus 24.

János király levele, melyben a magyar rendeket felhívja, hogy a Ferdinánd által kihirdetett országgyűlésen meg ne jelenjenek.

Joannes Dei gratia rex Hungariae etc. Intelleximus Ferdinandum Bohemiae regem ad vos litteras suas dedisse, qui vos a vera fide et fidelitate, qua sacrae coronae hujus regni nostri, nobisque devincti estis, aberrare et alienare, sibique subjicere vellet. Scitis autem, quod strictissimo juramento firmatum habeatur, quod exterae nationis homo in regem hujus regni nunquam eligatur. Coacti enim nunc sumus, donec regnum nostrum levaremus, gentesque cumularemus, in castra campestria contra ipsum hostem nostrum descendere. Nos autem in dies vires nostras congregamus, et jam gentes in copia habemus, cum quibus ipsum hostem nostrum, qui intra viscera hujus regni nostri grassatur, et per traditionem etiam aliqua castra occupaverat, nedum de hoc regno ejicere, verum etiam illatas injurias, Dei gloriosi adjutorio, vestro dein, et aliorum fidelium nostrorum auxilio, vindicare volumus.

Propterea fidelitatibus vestris, sub poena amissionis capitum, et omnium bonorum vestrorum, harum serie firmissime committimus et mandamus, quatenus in ea fide, fidelitateque, et constantia perseverare debeatis, in qua hactenus perseveravistis. Litteras autem Ferdinandi Bohemiae regis, ad vos, vestrique medium perferendas, tamquam non coronati, imo neque legitime electi regis Hungariae, sed potius publici hostis nostri, nemo ex vobis ad manus suas accipere, nemo perlegere, neque interpretari, nemo etiam ex vobis ad Diaetam et conventionem, si quam ipse celebrandam indiceret, sub eadem poena audeat; quin potius delatores et exhibitores huiusmodi litterarum suarum in personis eorum captivare, captosque nostrae Majestati mittere debeatis. Nam si secus facere attentaveritis, certi estote, quod ita vos puniri faciemus, ut etiam posteris vestris perpetuo exemplo eritis. Secus igitur

poena sub praemissa, facere non praesumatis. Datum in castris nostris prope Agriam positis, in festo Beati Bartholomaei Apostoli. 1527.

(Kiadta: *Pray.* Epistolae Procerum. I. 307. l.)

IV.

1527. Október 10.

Ferdinánd királynak Kassa sz. k. városhoz intézett levele, melyben felhívja, hogy koronázására követeket küldjön.

Ferdinandus Dei gratia Rex Hungariae, Bohemiae, et Princeps Hispaniarum, Archi-Dux Austriae, etc. Prudentes et Circumspecti Fideles nobis dilecti!

Non dubitamus, quin ad Conventum nostrum generalem, quem ad Festum B. Michaelis Archangeli proxime praeteritum indixeramus, vos quoque, uti boni, et obedientes Subditi, inter caeteros Fideles nostros, qui adsunt, libenter e medio vestrum misissetis, si Litterae nostrae ad vos pervenissent, aut vis, et metus non obstitissent; quamvis igitur Conventus noster majori ex parte sit absolutus, volumus tamen, et Fidelitati vestrae mandamus firmiter, ut statim visis praesentibus praecipuos Cives de medio vestrum deligere, et huc Budam ad praestandam nobis nomine communitatis fidem et obedientiam, qui coronationi quoque nostrae felici intersint, mittere debeatis, secus ne feceritis, alioquin nullum deinceps excusationi vestrae locum relinquemus, sed vos uti contumaces et rebelles habebimus. Datum Budae Feria quinta proxima post Festum Beati Dionysii Confessoris Anno Domini 1527.

Ferdinandus.

(Eredetije Kassa sz. k. város levéltárában. Kiadta *Kovachich.* Supplementa ad Vestigia Comitiorum. III. 120. l.)

V.

1527. Október 4.

János királynak a budai országgyűléshez intézett irata, melyben azt felhívja, hogy Ferdinánd koronázását meggátolni igyekezzék.

Ad Congregacionem Nobilium Nomine Regis.

Joannes etc. fidelibus nostris Egregiis et Nobilibus Vniuersitati Nobilium in presencia Bude existencium, salutem et graciam. Quibus artibus et quo colore Ferdinandus Rex Bohemie inimicus noster et nacionis hungarice, armato exercitu hoc Regnum inuaserit, nullus est qui nesciat. Primo enim id inter omnes spargendum curauerat, ut non pro suo, sed pro Reipublice christiane commodo hoc Regnum affectaret, et nunquam a Vobis, nisi recuperatis arcibus finitimis, quidquam peteret, vel in regem creari exoptaret. Nunc autem quam sint contraria verbis facinora eius, aperte videtis. Nichil enim aliud mollitur, quam quod hoc Regnum armis suis subigat, vosque in perpetuam seruitutem redigat. Nam preter alias calamitates vestras, contumeliasque ac ludibria fidei et Religionis christiane, quam una cum libertate vestra pessundare nititur. Bene constat, quantam cedem nuper tum in ciuitate pesthiensi, ubicunquetum aliis in locis, occasio oblata est, satellites sui, nacionis nostre eterni hostes ediderint, et quotidie edere non desinunt, ut vetus odium in nos suum, usque ad sacietatem exerceant, et hanc miseram et afflictam gentem hungaricam omnino exterminent. Nos Ferdinandi conatibus cum una vobiscum occurrere vellemus, nunquam ad sepissimas literas et adhortaciones nostras conuenire voluistis, unde coacti fuimus eas gentes, quas congregauimus, impetu eius subducere, et ad loca secura, quousque maiore copia conuenire poterimus, nos conferre. Sumus itaque hic Waradini cum illis omnibus prelatis, Baronibus et Nobilibus Regni nostri, qui fidem et salutem patrie priuatis commodis pretulerunt, expectantes et exterarum gentium, que propediem aduentura sunt, et vestra subsidia, ut vos et hanc patriam ab hoc incendio liberemus.

Si quis igitur statum Rerum Nostrarum aliter interpretabuntur, nolite fidem ei adhibere, hoc enim pacto res se habet. Sed intelligimus multos Vestrum, metu pocius, quam sponte nunc Budam conuenisse, conuencionique eius causam eam esse, ut consensu vestro inimicus noster in Regem crearetur. Quam rem etsi non facile inducimur, ut credamus eum consequi posse; nam coronam ipsam grauissimo jureiurando interposito ita fidei Spectabilis et Magnifici petri de peren Wayuode nostre Transsiluanie credideramus, ne ea quemcumque sine consensu Nostro coronaret; Tamen Vos diligenter admonendos duximus, considerate eciam atque eciam, Ne metus aut false aliquorum persuasiones eo vos deducerent, unde pedem referre non possitis, Neue hanc patriam, quam a maioribus vestris liberam accepistis, seruientem posteris vestris relinquatis. Nunquam enim hactenus hoc Regnum quisquam armis suis subiecit, ut se arbitratu suo Regem facere potuisset; Ferdinandum tamen crebre dictitare intelligimus, se eciam nollentibus hungaris hungarorum Regem futurum. Jurati preterea estis, et maiores vestri fuerunt, Nunquam Peregrinum Ac Alienigenam quemquam In Regem velle creare. Propter alienigenas, id quod Bene scitis, hoc Regnum in has augustias est redactum. Meminisse et illud debetis, quid in preterita congregacione uniuersi ad Ferdinandi literas responderitis. Dixistis enim viua voce et uno consensu, eum pro Rege vestro habere Nolle. Que vox, si Vobis libertas et patria vestra chara est, constanter erit conseruanda. Sed si vos hoc minime mouerit, ponite ante oculos, Cedes fratrum vestrorum, direpcionem Bonorum, Raptus Virginum, et vexaciones omnium sexuum, per Germanos inter vos passim perpetratos, Ferdinandumque denique ipsum, nunc Regnum et fauorem vestrum ambientem, que argumenta jam principatus et amoris sui in nacionem hungaricam edere curauerit, et considerate, qui nondum Rex, Tanta enormia facinora in hoc Regno fecerit, quid tunc et ipse, et nacio sua insolentissima factura sit, cum in Regem creabitur, et pedem in hoc Regno fixerit. Hijs omnibus de causis fidelitates vestras hortamur ac eodem (így) eciam harum seriem firmissime committimus et mandamus, neipsi Ferdinando hosti et inimico omnium nostrum, si se in

Regem coronari voluerit, consenciant. Neue mandatis eius obtemperent. Nam certo sciatis, Nos primo quoque tempore cum gentibus, quas in dies congreganus, vobis auxilio affuturos. neque unquam donec nobis vita ipsa supererit permissuros, ut vobis contra libertatem vestram, germani presideant. Secus nullomodo facturi. Waradini etc.

(A „Diplomatarium Regni Hungariae" czimű XVI. századbeli codexből, mely János király cancellariájának titkárától Bachytól származik. Az egri érseki lyceum könyvtárában.)

VI.

1527. November.

A Ferdinánd király budai országgyűlésén alkotott törvények.

Articulus I.

Inprimis conclusum est, ut nonnulli Nobiles, qui partes Wayuodae sequuntur, et cum eo in Partibus Transsylvanis agunt. Et item Simon Episcopus Zagrabiensis, Joannes Bánffi de Alsó Lindva, Antonius similiter Bánffi de Bolondos, Joannes de Tah, et Franciscus de Homonna, qui soli ex ordine dominorum utriusque status ad praestandam fidelitatem Regiae Maiestati debitam, hactenus ad Suam Maiestatem venire noluerunt. Generaliter vero omnes Comites Parochiani huius Regni et partium sibi subiectarum, ipsam fidelitatem et obedientiam praefato Domino nostro clementissimo declarandam, ad festum Beatae Catherinae Virginis et Martyris, coram Sua Maiestate sese praesentare debeant, et teneantur. Alioqui poena criminis laesae Maiestatis statim et defacto proscripti, et condemnati habeantur.

Articulus II.

Ut capita factionis ipsius Joannis Wayuodae, qui nondum resipuerunt, et ad felicem Maiestatis suae coronationem

uenire recusauerunt, iuxta contenta literarum Maiestatis suae, in primaria Posoniensi ejus electione, omnibus Ordinibus datarum, gratiae et emendationi Maiestatis suae reserventur.

Articulus III.

Ut Maiestas sua universa Decreta praedecessorum suorum, per illos sedecim electos Jurisperitos, et alios, qui Maiestati suae videbuntur, infra futuram generalem Diaetam emendari, emendataqua in unum corpus redigi faciat; illaque in ipsa futura generali Diaeta, ex consensu omnium Statuum huius Regni, confirmet gratiose.

Articulus IV.

Ut donationes Maiestatis Regiae, et etiam dominae serenissimae Mariae Reginae viduae, post obitum Serenissimi Principis quondam domini Ludouici Regis, piae memoriae, emanatae, efficaces sint, et vigorosae.

Articulus V.

Ut uniuersi actus potentiarii, a festo Beatae Margarethae Virginis et Martyris, in Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Vigesimo Sexto elapso patrati, et deinceps patrandi, in quinto decimo die, sine intermissione judicentur.

Articulus VI.

Ut in singulis Comitatibus huius Regni, duodecim Nobiles probi, penes Comites parochiales et Judices Nobilium, sub iuramento de Rakos eligantur, qui uniuersos fures, latrones, incendiarios, incantatores, homicidas, et alios similes malefactores inquirere et conscribere: et tandem iuxta illorum demerita, Comites ipsi parochiales, sine omni gratia, punire debeant. Et, si qui ex ipsis malefactoribus in seruitiis, seu bonis aliquorum potentum fuerint comperti, et ii, ad admonitionem Comitum ipsorum parochialium et iuratorum electorum, coram uno, vel duobus ex eisdem ad id destinatis, malefactores ipsos debita poena afficere noluerint, etiamsi Comites ipsi parochiales per se fuerint; tanquam hospites, et fautores, participesque malefactorum, ad literas praefatorum Judicum Nobilium, et

iuratorum electorum, per Regiam Maiestatem, absque omni gratia, poena capitis afficiantur.

Articulus VII.

Ut omnia acta et donationes ipsius Joannis Wayuodae in irritum revocentur.

Articulus VIII.

Ut de singulis portis, sine omni dilatione, singuli floreni exolvantur, tandemque pro festo beati Gregorii Papae proxime venturo, similiter de singulis portis iterum singuli floreni exolvantur. Et nullus colonorum, nisi illi, quorum domus combustae essent, et res in valore decem florenorum non haberent: illi vero, quorum domus combustae non essent, res in valore decem florenorum non haberent, ab ipsa contributione exempti habeantur.

(Czíme: „Ferdinandi I. Imp. et Reg. Constitutiones in Diaeta Budensi Anno 1527. statim post coronationem editae; de verbo ad verbum huc relatae.“ Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Inclyti Regni Ungariae. Nagyszombat 1584. 381—2. ll.

VII.

ERDÉLYI, HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI

GYŰLÉSEK.

1527-ben.

Erdélyi gyűlések. [1])

A mohácsi vész után Erdélyben Szapolyay János volt a helyzet ura. A három nemzet rendei készségesen csatlakoztak vajdájukhoz, és buzgón támogatták a magyar korona megszerzésében.

Már a tokaji gyűlésen, számos erdélyi úr és nemes mellett, megjelentek a három nemzet *követei* is. [2]) Azonban nem vagyunk képesek meghatározni, mikor, mily gyűlésen választattak e követek. Hasonlag az adatok hiánya nem engedi eldönteni azon kérdést sem: vajjon a fehérvári és pozsonyi királyválasztó gyűléseken Erdély képviselve volt-e? [3])

Annyi bizonyos, hogy emlékeinkben nem találjuk annak nyomát, hogy 1526 második és 1527 első felében Erdélyben gyűlések tartattak.

[1]) Miután Erdély csak János király halála után (1540) nyer külön állami létet, s ezen időpontig a magyar államtest kiegészitő részét képezi: szükségesnek látszott a „Magyar Országgyűlési Emlékek“ körébe az erdélyi gyűléseket, melyek 1540 előtt tartattak, felvenni. E gyűlések kétfélék: *országos gyűlések*, melyeken a három nemzet, és *részleges gyűlések*, melyeken csak egy, vagy két nemzet vett részt. Azonban a rendelkezésünkre álló adatok hézagosságánál fogva a különbség nem mindig mutatható ki.

[2]) A tokaji gyűlés levelében, mely az ország rendeit a fehérvári királyválasztó országgyűlésre meghívja, az aláírások között áll: „Oratores Nobilium et Saxonum Regni Transylvaniae.“ *Horvát István* Verbőczy Emlékezete. II. 253. l.

[3]) Mária királyné 1526 október elején felhívta Szapolyayt, hogy rögtön hirdessen gyűlést az erdélyi rendeknek, hová maga is bizto-

I.

1527 nyarán, midőn Ferdinánd Magyarországban fegyveres erővel lépett fel vetélytársának leküzdésére, és ügynökei Erdélyben is, különösen a szászok között, élénk tevékenységet fejtettek ki: János király szükségesnek látta Erdély rendeit is összegyűjteni, hogy az elpártolástól visszatartsa, és segélyüket, válságos helyzetében, kikérje.

János király meghagyásából, *Macedóniai Miklós* alvajda 1527. augusztus második felében két gyűlést hirdetett: a magyar és székely nemességnek azon hó 26-ra *Tordára*, a szászoknak pedig szintén azon hó 30-ára *Medgyesre*. [1])

A tordai gyűlésről semmit sem tudunk.

A szászok medgyesi gyűlésének két határozatát ismerjük: az egyik Ferdinánd ügynökének *Reicherstorffer György*-nek elfogatását rendeli el, a másik 9500 forintnyi adót ajánl meg a szászok részéről János királynak. [2])

II.

János király, vetélytársának diadalmas fegyverei elől 1527. október felében Erdélybe vonult.

Maga köré gyűjtvén *Kolozsvárra* a rendeket, szerencsés eredménynyel hivatkozott áldozatkészségükre. *Nyolczvanezer*

sokat fog küldeni; bizonyára avégből, hogy e gyűlésen követeket választasson a komáromi országgyűlésre. *Kovachich.* Supplementum. III. 85. l.

[1]) A szászokhoz augusztus 23-án intézett meghívólevél eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában. — L. **Irományok.** I. szám.

[2]) Reicherstorffer jelentése 1528. Ferdinándhoz. (A bécsi t. levt.) Azonban téved, midőn a megajánlott adót 7000 frtra teszi. Brassó város tanácsa szeptember 2-án Szeben városához intézett levelében írja: „Retulit nobis d. Sigismundus concivis et frater noster, in proximam dictam universorum dominorum nostrorum in Megyes celebratam missus, conclusum esse paribus votis, ut 9 M. et Vc. dari et contribui deberent.“ *Schuller* közleménye Reicherstorffer élettörténetében. (Archiv für Kunde Österreich. Geschichtsquellen. XXI. 263. l.)

aranyat szavaztak meg, mely összeg 15 nap lefolyása alatt volt behajtandó; ugyanannyit készek voltak a jövő év szent György napján rendelkezésére bocsátani. [1])

III.

Ezalatt Ferdinánd ügynökei sikeresen működtek Erdélyben. *Reicherstorffer* a szászokat vonta részére. Wingarthi *Horváth Gáspár* igyekezetei folytán, a székelyek és magyarok között is szaporodott híveinek száma.

Horváth Gáspár már 1527. november elején — János király tiltó rendelete daczára [2]) — a három nemzet rendeivel *Marosvásárhelyt* gyűlést tartott, mely Ferdinándot királyul, és Horváthot helytartójául ünnepélyesen elismerte. [3])

[1]) Lasky Jeromos 1527. október 18-án Kolozsvárról, lengyelországi rokonai egyikének, írja: „In hoc autem primo suae regiae majestatis aduentu (érti János király Erdélybe jövetelét) octuaginta millia ducatorum in auro dare unanimiter decreuerunt, quae per quindecimam diem contributio exigi incipietur; similem etiam pro festo d. Georgii non recusant dare, modo viderint bene omnia exponi." (Az „Acta Tomiciana" a szentpétervári cs. könyvtárban levő kiadatlan köteteiben. *Supala Ferencz* közlése.)

[2]) János királynak 1527. augusztus 28-án a szebeniekhez intézett levele. Közli *Eder*, Simigianushoz csatolt jegyzeteiben. 45. l. — L. **Irományok.** II. szám.

[3]) Reicherstorffer 1528-iki jelentése. Schuller. 241. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1527. Augusztus 23.

Maczedóniai Miklós erdélyi alvajda meghívólevele az augusztus 30-án tartandó medgyesi gyűlésre.

Nicolaus de Maczedonya Comes Chanadiensis, ac wicewayuoda Transsylvanensis. Et siculorum wicecomes etc. prudentibus et Circumspectis Judicibus, villicis, Ceterisque Ciuibus Et consulibus, Necnon vniuersis saxonibus Cujuscunque status Et condicionis hominibus, In sede Cibiniensi Commorantibus et existentibus, Salutem et fauorem. Quia Ex speciali Mandato et precepto Serenissimi principis Domini Johannis, Dei gracia Regis Hungarie, ac voluntate Et commissione, Spectabilis et Magnifici Domini petri de peren, Comitis Et waywode Transsiluanensis, vnam generalem congregacionem dominis nobilibus In oppido Thorda, loco consueto, ad feriam secundam proxime venturam, prefiximus, vbi Cum ipsis dominis Nobilibus, de voluntate Eiusdem Domini Regis, tractaturi Erimus, vobis simili modo, Ex Voluntate et Mandato Eiusdem serenissimi principis, domini Regis Hungarie, ac commissione ipsius domini waywode, Domini Nostri Graciosissimi, Rursum vnam generalem congregacionem, ad feriam sextam proximam post festum decollacionis Beati Johannis Baptizte, ad oppidum Megyes prefiximus, ac fieri constituimus. Requirimus igitur vos, Nichilominusque vobis harum serie, In persona Eiusdem Domini Regis, Nec Non Domini waywode Transsiluaniensis, Sub Nota Infidelitatis regalis, firmiter precipimus, Committimus, Et Mandamus, Quatenus agnitis presentibus, In congregacione eadem, loco et termino preaserto, per singula Capita vestra, More et consuetudine vestra, conuenire et

Interesse debeatis Et teneamini. Secus sub pena premissa facere non presumatis. Datum in oppido Dewa, In vigilia Beati Bartholomei apostoli, Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo septimo.

(Eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

II.

1527. Augusztus 28.

János királynak Szeben sz. k. városhoz intézett levele, melyben meghagyja, hogy a Ferdinánd által kihirdetendő erdélyi gyűlésre ne küldjön követeket.

Accepimus, Ferdinandum hostem nostrum et totius regni nostri, litteras suas vestri in medium dedisse, quibus vos a vera fide et fidelitate, qua sacrae coronae huius regni nostri Hungariae, nobisque deuincti estis, aberrare et alienare vellet. Quapropter fidelitati vestrae harum serie, sub poena amissionis capitum, et omnium bonorum vestrorum, firmissime committimus et mandamus, quatenus in ea fide et fidelitate, animique constantia perseuerare debeatis, qua hactenus perseuerastis. Litteras autem Ferdinandi, aut Stephani Bathori ad vos, vestrique in medium perferendas, veluti publici hostis nostri et nationis Hungaricae, nemo ex vobis ad manus suas accipere, nemo perlegere, neque interpretari, nemo etiam ex vobis ad Diaetam, et Conuentionem, si quam ipse celebrandam indiceret, accedere, sub eadem poena audeat. Quin potius delatores et exhibitores huiusmodi litterarum suarum in personis eorum captiuare, captosque Maiestati nostrae mittere debeatis et teneamini. Secus ne feceritis. Ex castris nostris prope oppidum Mohy metatis, in festo beati Augustini Doctoris Anno Domini 1527.

(Közli: Eder, Simigianus 1800-ik évi, szebeni kiadásához mellékelt jegyzeteiben. 45. l.)

Horvát- és Tótországi gyülések.

I.

Horvátország rendei april 28-án *Czettinben* gyűlést tartottak. Azoknak soraiból, kik megjelentek: *András* knini püspök, *Korbáviai János, Zrínyi Miklós, Blágay István, Frangepán Kristóf, Farkas és György* grófok neveit ismerjük. [1])

Felterjesztésükből, melyet innen Ferdinándhoz intéztek, a csalódás keserű érzete szól. Reményeiket, melyeket Ferdinánd királylyá választatásához csatoltak, meghiúsítva látják; sőt az ország oly nyomorban és szorongattatásban van, mint ezelőtt soha sem volt.

Az egész tartomány elpusztulva és kimerülve áll. A várak katonák, s ezek élelmiszerek hiányában szenvednek. Számosan estek már az éhségnek áldozatúl. A jobbágyok kétségbeesésükben a töröknél akarnak menedéket keresni; sokan már már készek vallásuktól is elpártolni. Mindezeknek oka az, hogy a király nem teljesítette igéreteit. Segélyhadakat, élelmiszereket hiába vártak tőle. A hadak, melyek a király szolgálatában vannak, részint nem kapták meg zsoldjukat, részint oly érczpénzben kapták, melyet csak jelentékeny veszteséggel tudtak értékesíteni. Battyányi Ferencz bán nem gondol érdekeikkel, soha sem jelenik meg körükben, és védtelenül hagyja a reá bizott erősségeket.

Pedig ők, a horvát rendek, tántoríthatlan hűségük által kiválóan megérdemlik a király gondosságát és támogatását;

[1]) Ezek aláírták az országgyűlés feliratát.

János király, a törökök és a velenczeiek eredménytelenül igyekeztek őket fényes igéretekkel megnyerni. Kérik tehát, vegye kellő tekintetbe következő kérelmeiket:

Oly bánt adjon nekik, ki a tartományban lakjék.

Haladéktalanul gondoskodjék végváraik felszereléséről.

Fizesse meg a katonák elmaradt zsoldját.

Oly érczpénzzel fizessen, melyet veszteség nélkül értékesíthetnek.

Az igért segédhadakat mielőbb küldje meg.

Miután az igért 1000 lovasból kétszázat Battyányinak adott rendelkezésére, ez pedig nem küldötte azokat a tartományba, parancsolja meg neki, hogy ezt tegye.

Igyekezzék Bosnyákországot meghódítani, és a törököket visszaszorítani; vagy legalább oly számú hadakat helyezzen karinthiai végváraiba, hogy azok segélyével a bosnyákok berohanásait visszaverhessék.

Miután a török sereg indulókészen áll, s újabb támadástól lehet félni, a király minél erősebb hadat tartson Karinthiában.

Küldjön a király két ausztriai tanácsost Horvátországba, hogy ennek állapotát közvetlenül megismerjék. [1])

A gyűlés, ezen és egyéb kivánatok előterjesztése végett, két nemes urat: *Thompych Bernátot* és *Zkoblych Mihályt* küldötte *Ferdinánd*hoz. [2])

Ezek május közepe táján érkeztek Bécsbe. Miután pedig itt értesültek, hogy a király Prágában tartózkodik, ők pedig elégséges költséggel nem birtak, hogy oda utazhassanak: örömmel fogadták az alsó-ausztriai helytartótanács azon ajánlatát, hogy megbízólevelüket és folyamodásukat átküldik a királynak. [3])

---

[1]) A horvátországi rendek követei által I. Ferdinánd királyhoz intézendő előterjesztésnek, a rendek által megállapított szövege. Egykorú irat a bécsi t. levt. Kiadta *Kukuljević*. Articuli et Constitutiones. 27—31. ll. — **L. Irományok.** I. szám.

[2]) Az 1527. april 28-án kelt megbizólevél eredetije ugyanott. Kiadta *Chmel.* Habsburgisches Archiv. 43. l. — **L. Irományok.** II. szám.

[3]) Ezt a helytartótanács írja május 20-iki felterjesztésében,

Ennek folytán a rendek kivánatait, tizenhét pontban szabatosan formulázva, megküldötték Ferdinándnak. [1])

Az alsó-ausztriai helytartótanács egyúttal mellékelte véleményét, mikép kelljen az egyes pontokra válaszolni. [2])

A követek Bécsben várták be a királyi választ, mely nemsokára leérkezett.

A király igérte, hogy Horvátország összes jogait, kiváltságait és szabadalmait tiszteletben tartandja.

A rendek azon kivánatára nézve, hogy 1000 lovast és 200 gyalogot Horvátország védelmére küldjön, és azoknak zsoldját rendesen fizesse, kijelentette, hogy ezt készségesen teljesítené, de jelenleg a magyarországi hadjáratra tesz készületeket, s e czélra nagyszámú lovasokat fogadott: ezeknek egy részét, ha szükséges leend, Horvátország védelmére fogja rendelni.

Élelmi szerek, lőpor és ágyúk küldéséről, amennyire a körülmények engedik, gondoskodni fog.

A fizetések rendes eszközlése iránt már rendelkezett.

Bihács város és erősség felől tanácskozzanak a rendek Jurisics Miklóssal, mily módon lehetne azt visszafoglalni: ha ez megtörtént, a király kellően megerősítteti.

A rendek nevezzék meg az egyéneket, kiket a báni méltóságra alkalmasaknak itélnek; a király ezek közül egyet ki fog nevezni.

A rendek jelöljék ki azon végvárakat, melyeket megerősíttetni ohajtanak. Egyébkint Jurisics parancsot vett, hogy e várakról jelentést tegyen.

A király meghagyta a horvátországi uraknak, hogy váraikat jó karban tartsák, és meg fogja parancsolni hadai kapitányának, hogy szükség esetén segélyükre siessen.

A lőporraktárt Laibachból, mint kivánják, Metlingbe áthelyezni, tűzveszély és egyéb okok miatt nem lehet; azonban

[1]) Ugyanis azon pontoknak, melyekre a király válaszol, egy része, nem foglaltatik a horvátországi gyűlés felterjesztésében; miből következtetjük, hogy a követek mást dolgoztak ki.

[2]) Az 1527. május 26-án Bécsben „Statthalter, Regenten, und Cammerrat der Niederösterreichischen Lande" által aláirt felterjesztés eredetije a bécsi t. levt. — **L. Irományok**. III. szám.

intézkedni fog, hogy a laibachi raktárból a szükséges lőport mindenkinek kiszolgáltassák.

A Zrinyi grófokkal bányáik iránt alkudozásokba bocsátkozni, a jelen időpont nem alkalmas; egyébkint megteendi ezt mielőbb.

Miután a rendek aggodalmukat fejezik ki afelett, hogy a király egyességre lép János kiralylyal; eziránt megnyugtatja őket, s biztosítja, hogy csak az ország teljes átengedésének feltétele alatt hajlandó vele kibékülni.

A rendek azon kivánatára nézve, hogy az igazságszolgáltatásról gondoskodjék, felhívja őket, jelöljenek ki a maguk köréből néhányat, kik közül négy nemest fog megbízni, hogy a kapitány elnöklete alatt bíráskodjanak.

Az Ausztria és Horvátország közötti szövetség létrehozását, miután jelenleg sokféleképen el van foglalva, alkalmasabb időre kénytelen halasztani.

Horvátország megvizsgálására és pénzügyeinek rendezésére közelebb biztosokat fog kiküldeni.

Azon kivánatnak, hogy Keglevics Pétert szolgálatába fogadja, már eleget tett. [1])

II.

Slavoniában Frangepán Kristóf buzgón működött János király érdekében.

Néhány héttel a dombrói gyülés eloszlása után, 1527. január 21-ére *Kőrösre* ismét összehívta a rendeket. [2]) Vajjon megtartotta-e ezen gyülést, nem tudjuk.

Midőn azon év nyarán, a csapások, melyek János királyt Magyarországban érték, állását Slavoniában is megingatták, Frangepán mindent megtett, hogy felbomló pártját összetartsa. Igyekezetei sikertelenek voltak. Augusztus 25-re *Kő-*

---

[1]) A k. válaszirat dátum nélküli fogalmazata, a bécsi t. levéltárban. Kiadta Kukuljević, i. m. 31. l. — **L. Irományok.** IV. szám.

[2]) *Jurisics Miklós* Csernembelből (Krain), 1527. január 22-én írja Ferdinándnak: „An Sanct Pauls pekherung tag wiert er einen tag zum Kreutz in windischen Lannden habenn. Hab ich desshalben dachin geschiht. Aber (was) vonn Ime daselbst gehandelt wirdet, mir unwissendt." A levél eredetije a bécsi t. levt.

rösre gyűlést hirdetett; de a rendek nem jelentek meg. És valószinű, hogy nem volt eredménye azon rendeletének sem, melyben a rendeket felhívta, hogy szeptember 4-én fegyveresen gyűljenek Kőrösre, honnan az országos ügyek elintézése után, János király segítségére fogja őket vezetni. [1])

Frangepánt, néhány héttel utóbb, 1527. szeptember 27-én, Varasd ostrománál, ellenséges golyó életétől fosztotta meg. Ekkor János király pártja teljesen feloszolván, Ferdinánd, október második felében *Kristóf* laibachi püspököt Tótországba küldötte, hogy itt a rendek hódolatát fogadja. [2])

A püspök *Kőrösön* gyűlést tartott. Az egybegyűlt rendek a dombrói végzést megsemmisítvén, Ferdinándnak hűséget esküdtek. [3])

A következő év tavaszán *Erdődy Simon* zágrábi püspök még egy kisérletet akart tenni János király érdekében. Evégből *gyűlést* hirdetett. Azonban Ferdinánd sietett azt eltiltani. [4]) És hihető, hogy nem jött létre.

---

[1]) Frangepánnak 1527. augusztus 27-én Kőrösmegye szolgabirájához intézett rendelete a bécsi t. levt. Kiadta *Chmel.* Habsburgisches Archiv. 55. l. — **L. Irományok.** V. szám.

[2]) Ferdinándnak Budán 1527. október 20-án a tótországi rendekhez intézett megbízólevele a bécsi t. levt. **Irományok.** VI. szám. Egy nappal előbb egyik kapitányát tudósítja, hogy a laibachi püspököt „in bemelt unser Windischland geschikht, und er darinen von unsern wegen einen Landtag anschreiben wirdet, ein Landtschafft darauff in gehorsam zubewegen, welchs aber so wir daneben ein anzal volkhs in versamblung hetten, dest fruchtbarlicher bescheen mecht," — meghagyja tehát, hogy hadait a laibachi püspök rendelkezésére helyezze. (A levél fogalmazata a bécsi t. levt.)

[3]) *Zermegh János.* Rerum gestarum inter Ferdinandum et Joannem Hungariae Reges Commentarius. Schwandtner kiadása. 391. l. És *Istvánfi.* 92. l.

[4]) Ferdinánd 1529. június 5-kén Prágából irja magyarországi helytartótanácsának. „Intelleximus Reverendissimum Episcopum Zagrabiensem Conventum quendam conscribere et celebrare, in eoque nonnulla, sine scitu et commissione nostra, tractare, quae nonnihil nobis atque rebus nostris adversari possent. Quare vobis expresse committimus, ut, in iis ordinem et modum faciatis, quibus haec tollantur et avertantur." Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRATOK.

I.

1527. Apríl 27.

A horvátországi rendek követei által I. Ferdinánd királyhoz intézendő előterjesztésnek, a rendek által megállapított szövege.

Hec est legacio, sive oracio, quam Nuncii Nostri Regie Maiestati declarare et enodare debeant. Imprimis humillimam serviciorum nostrorum commendacionem, tamquam domino nostro naturali et graciosissimo. Postea Sacra regia Maiestas domine graciosissime, Nouerit Maiestas vestra, quod eadem Maiestas Vestra nos quesivit sibi subditos, promittens nos congregare erga alia sua Regna hereditaria, ac in libertatibus et consuetudinibus nostris conseruare, ac penes fidem Cristianam tenere, Ea promissione, ut Maiestas vestra mille Equites, ducentos pedites (qui dicuntur Martholosii) hic apud nos in Croacia teneret et conseruaret, quibus semper promta solucio esse deberet; circa hoc, Castra finitima pixidiariis ac victualibus ordinaret et gubernaret, Nonnulla vero Castra, que necessaria essent, ad manus suas reciperet; Circa hoc, ut Maiestas vestra in Confinibus Carintie exercitum teneret, ad Juvamen et auxilium nostrum. Has omnes promissiones, Serenissime Rex, nos non inspeximus. Quia condam Rex Hungarie felicissime memorie, singulis annis ad Regnum Croacie expensas fecit, Tantum ad Banum, item ad pixidiarios Sexaginta millia florenorum, et adhuc circa hoc dominis et nobilibus auxilio fuit. Regnum eciam Sclavonie cum tota sua potestate semper nobis iuvamine et auxilio fuit, et omnino ad defensionem nostram coadiunctum. Circa hoc summus Pontifex ac Venecii victualibus, provisionibus semper bonum iuvamen et auxilium fecerunt, insuper Maiestas quoque Vestra a certis annis prin-

cipale Nobis presidium fecit, et ad auxilium et defensionem nostram in Carintia exercitum conseruauit, penes premisso auxilio totum Regnum Croacie, quod Croacia dicitur, ac totum maritimum usque arram (?) Carintiam denastatum et deperditum est; Nec conseruari potuit, quia Martholoczii penes mare jam non habent quid accipere, usque metas Carintie, hic ubi nos residenciam habemus, coadiunximus se penes fluvium Zava. Credat Maiestas Vestra, quod tantum in hoc stat, et si vnum Castrum in fluvio Vn dicto, turce receperint, ultra remanere non possemus, in talí enim gubernacione et ordine sunt. Istí idem Castri paruum ultra quin tres dies remotius se tenere potest (így): Quia in ipsis homines non sunt. Neque nulla, que essent necessaria ad defendenda Castra. Jam nullibi inter nos sunt Ciuitates, neque Castra, ex quibus nos defendere possemus. In confinibus eciam Carintie (uti Maiestas Vestra melius scit), nullum scimus, qui se longe tenere posset, cum Necesitas ad eum veniret. Hec autem omnia Nos primum, quam Maiestati Vestre se dedimus, arbitrauimus, et in animo nostro voluimus, quod potenti Regi cum advertencia et maximis expensis difficulter est sibi Regnum Croacie tenere. Nichilominus Serenissime Princeps, quum Nos audiuimus illos articulos in litteris Maiestatis Vestre, in quibus stat, vt Maiestas Vestra nos in ullo auxilio dimittere non vultis, cum omni sua potencia, ita, quod nos penes fidem Christianam Maiestas Vestra conseruaret et teneret.

Et mox, quum hos articulos intelleximus, illico *libero arbitrio* erga Maiestatem Vestram stetimus, ad subdicionem eiusdem Maiestatis Vestre, quia semper tenuimus penes se hanc laudem, vt nulla lingua in Christianitate tanto longo tempore non stetit, nec sanguinem suum fudit; quia vltra sunt, quam octuaginta anni, quod se defendimus et pugnauimus penes fidem Christianam, in hac laude nostri pristini mortui sunt. Nos hoc Idem desideramus.

Nouerit Maiestas Vestra, quod inveniri non potest, et nullus Dominus potencia mediante Croaciam occupasset, Nisi post discessum Regis nostri ultimi Zvonymer dicti, felicis recordacionis, *libero arbitrio se coadiunximus circa Sacram Coronam Regni Hungarie*, et post hoc, nunc erga Maiestatem Vestram.

Post hoc, Serenissime Princeps, si qui dicturi essent, uel si dubium haberetur, vt expense ille inanes et deperdite essent, quas Maiestas Vestra ad hunc Regnum facit, hoc autem cognoscere potest Maiestas Vestra, quod Nos fuimus bonus clipeus omnibus vicinis nostris. Credat Maiestas Vestra, quod nulla vicinitas nostra, tantum ad terciam partem non tenebit, neque defendebit, (így) ut hoc elapso anno ostensum est super Regem Hungarie.

Sciat Sacra Maiestas Vestra Serenissime Princeps, vt si turci se inposuerint in terram Croacie, vt nunc cogitant, et aliqua Castra obsident, que similiter cogitant, et quod Regnum Croacie occupabunt, et vnanimem facient cum Bozna, possibile est, ut nullus ipsos expugnare poterit, et timemus, quod de his partibus usque breue tempus Sthyriam, Carintiam, Carnioliam et Istriam occupabunt.

Insuper, Serenissime Domine Naturalis et semper graciosissime, si quis allegaret, uel ambigueret, vt nos nil aliud facere non potuerimus, nisi ita ad gratiam Maiestati Vestre (se) dedimus, Nouerit Maiestas Vestra stabiliter, quod Imperator Turcorum anno preterito oratores suos ad nos miserat, et destinaverat; rogans nos, ut se sibi subjiceremus, Nobis hoc promittens, ut unicuique nostrum suam hereditatem redderet et restitueret, Nosque in nostra fide et libertate ac consuetudine conservaret, et Nobis ad nullam discordiam, que esset contra Christianos, precipere et mandare non vellet. Jobbagiones quoque Nostros, usque decem Annos, ab omni dacia libertaret, ostendens nobis, quod ipse plura Regna Christiana sub se haberet, que in fide et consuetudine ipsorum conseruarèt.

Et primum, Serenissime Rex, quocies Nos Turci rogaverunt et optaverunt, ut Nos ipsos pacifice dimitteremus ad terras Maiestatis Vestre, promittentes nobis, quod exceptis Captiuis, sed omnia alia, que acciperent in terra nostra, dimittere velle, et Nos hominesque Nostri liberi essemus in terris ipsorum peragere, et si vellemus penes hoc remanere, Nos in tota hereditate nostra in pace remansissemus.

Preterea, Serenissime Rex, postquam pre manibus Maiestatis Vestre sumus, Veneciani etiam a nobis quesiverunt, ut penes ipsos pacem iniremus cum Turcis. Nobis promittentes,

vna cum ipsis semper pacem facere, et circa hoc, nobis secundum merita nostra de se provisionem facere. Hoc etiam et prius dedimus ad Notitiam Maiestatis Vestre, quantas promissiones Nobis fecerat Vaivoda Transylvanus, qui nunc nuncupatur Rex Hungarie, ut nos retraheremus a subditione Maiestatis Vestre, sed nos contra fidem Christianam nunquam facere volumus, nec facere cogitamus.

Ad has premissas legationes semper per Consilium Domini Nicos Juritssych, nostri Supremi Capitanei, talem relationem dedimus, ut honori nostro incumbit, et nullus Christianus in nostris relationibus contra nos non potest dicere. Ideo noverit Maiestas Vestra, quod inposibile est audire paupertates ac oppressiones nostras, que passi sumus, patimur et de presenti, presertim nunc, postquam sumus pre manibus Maiestatis Vestre; in primis, quod omnes illi, qui nobis iuvamine et auxilio erant, nos reliquerunt, omnia collata et auxilia a nobis retraxerunt, et nobis dare recusaverunt.

Aliud, quod victualia nec de mare, nec Sava non adveniunt, de qua Causa summa esuricio in Croacia est, ut nullus hominum tantam vidit, multi homines iam esuriendo mortui sunt, Nunc quoque moriuntur. Domine Serenissime, hoc vna Causa est, circa hoc, quod stipendium illud non est datum, ut nobis ab Oratoribus Maiestatis Vestre promissum fuit. Ilud etiam parum pecunie, quod nobis est datum, cari foro nobis dant, ut nec in Regno Maiestatis Vestre, neque nullibi sub illud accipere volunt, sub qua nobis dant, quia pecunie, que nobis dantur sub cruciferis octo ab fenyk Magistro, illos in terra Maiestatis Vestre, pro Victualibus nec sub sex cruciferis accipere volunt; florenos aureos, quos nobis dant, ad aliquos perdimus Cruciferos decem, et ad aliquos quatvordecim; pannum, quod nobis dant, perdimus ad quamlibet ulnam cruciferos octo. Respectu premissarum Causarum, quod hec terra ad tantam inopiam et egestatem devenerit, quod iam Jobbagiones nostri volunt fugere ante turcos, circa nulla fortalicia, nisi in via stant, deliberato animo multi se darent ad captivitatem, ut pone saturari possint. Insuper intellexinus a Sacerdotibus, quod una pars hominum nostrorum etiam in fide ambigua est, propter hanc miseriam, quam paciuntur. Preterea, Serenissime Rex,

scit Maiestas Vestra, quod Nonnulli ex nobis scripserant Maiestati Vestre, respectu aliquarum oppressionum et miseriarum nostrarum, ac respectu Castrorum finitimorum. Omnino iam expectabamus providentiam a Maiestate Vestra. Preterea sciat etiam Maiestas Vestra, quod adhuc nulla providencia est Castro Byhag ab Francisco Bathyany, qui in Castro non tenet ultra quam quinque homines, Incole vero Civitatis in dies recedunt alias habitare. In ipso enim Byhag, usque Banatum ipsius Francisci Bathyany, semper tenti sunt Centum Equites, et centum pixidiarii, qui Franciscus adhuc nunquam inter nos fuit. Nunquam se promisimus condam Regi Serenissimo Hungarie, usque Maiestati Vestre, eum nobis habere pro Bano. Sed respectu ac intuitu Maiestatis Vestre, si dictus Franciscus Bathyany inter nos habitare vult, et illis, quibus debitor est, Maiestati Vestre servire, Nos in hoc secundum mandatum Maiestatis Vestre volumus; quare supplicamus Maiestati Vestre, quod nullum Banum inter nos facere dignetur, qui inter nos manere non vult. Pro ceteris Castris finitimis, ut prius scripsimus Maiestati Vestre, ut erga ipsa Castra absque procrastinatione providere dignetur Maiestas. Quare timemus, quia tarde nobis relationes veniunt a Maiestate Vestra, quod non tantum unum Castrum, sed totam terram perdemus. Insuper intuitu Stipendii, quod iam reservavimus, supplicamus Maiestati Vestre humillime, ut Maiestas Vestra eundem Stipendium mox absque ulteriori procrastinacione nobis dari et persolvi facere committeret et iuberet. Proinde Maiestati Vestre supplicamus humillime pro moneta, ut huiusmodi monetam Maiestas Vestra dare committeret, ut eandem absque magno damno exponere possemus. In hoc Regno necessarium esset tali moneta: floreni Hungarici, ac denarii antiqui Hungaricales, grossi vulgo Rypparii et Cruciferi, isti poterunt bene expensare in hac terra. Preterea, Serenissime Rex, Marthalosii, quos Nobis promisit Maiestas Vestra, nondum venerunt, sed supplicamus Maiestati Vestre, dignetur eosdem absque ulteriori dilacione mittere; Quia summa necesitas est ipsos terre sive Regno Carinthie, ut et nobis.

Insuper audivimus, quod de illis Mille Equis, quos nobis Maiestas Vestra spoponderat, dedit Maiestas Vestra Francisco Bathyany ducentos Equites, quod omnino est contra Maiesta-

tem Vestram, ac contra nos, quoniam nullum Equitum scimus qui ipse teneret in Croacia; quare supplicamus Maiestati Vestre, ut illos ducentos Equites comittere dignetur, ut manerent in Croatia, in Confinibus, ubi necesse esset. Serenissime atque Generosissime Rex, nobis occurrit in memoriam et scimus, quod Equites illi Mille, ac ducenti Marthalosii contra potenciam Bozne, circa nostram defensionem, non est aliter, nisi quasi una Excubia, vulgari sermone sthrasa nuncupata; quia non possimus arbitrari pro defensione nostra ac ceteris Regnis Maiestatis Vestre, ut possint iuvari nisi duabus causis. Unum, si posset Maiestas Vestra manere cum tali potentia, ut Boznam sub se occupare posset, vel autem, quamtumcunque Confinia Turcorum remocius a Nobis ponere. Secundum, si istud nunc fieri non potest, ut Maiestas Vestra tantum exercitum teneret in Confinibus Carinthie, quod quociescunque Boznenses exirent nos depopulare, ut semper cum ipsis confligere valeremus, et si quod Castrum oppugnarent, eundem defendere possemus.

Preterea, Serenissime Rex, hoc certe scimus, quod a certo tempore exercitus Turcorum in promtu congregatus stat, sed veraciter rescire non possumus, si nos hic occupare voluerit, vel per nos ibunt ad alia Regna Maiestatis Vestre, et non dubitamus, quia ex his unum erit, quia Consuetudo ipsorum circa festum Beati Georgii exire fuit depopulare, sed non exierunt; arbitramus, quod maximum negotium unum sint facturi, nunc vero presertim necessarium esset illo Exercitu Maiestatis Vestre, quem promiserat tenere in Carintia. Serenissime Rex, Iste Exercitus non est in Confinibus Carintie, neque Marthalosii, nec pixidiarii, nec victualia ad necessitates Castrorum finitimorum, neque stipendium nostrum, pro quo servimus, nisi hoc manifeste inspicimus, quod nos Maiestas Vestra, ex manibus suis tempore prius perdere vultis, quod valde melius esset pro anima Maiestatis Vestre, ut Maiestas Vestra nos unquam ad manus suas reciperet.

Que talia verba sumus pluries nostro supremo Capitaneo Nicolao Juryssich daturi ad notitiam, qui semper nobis promissus est, ut Maiestas Vestra ad omnia ista bene et generose providere vultis, quam providentiam et nunc expectamus.

Ea propter Serenissime Rex, supplicamus Maiestati Vestre humillime et intime, ut has nostras nunciaciones et scripta ingenerose suscipere non dignetur.

Et supplicamus Maiestati Vestre, ut Maiestas Vestra hanc graciam nobis facere dignaretur, ut unum Consiliarium ex Curia, et alium ex Consilio Maiestatis Vestre, quod est in Vienna, mittere dignaretur, cum istis nostris Nunciis revidere desertam terram et mansiones nostras, qualiter manemus. Quia hoc perpetualiter bonum ac prosperum erit Maiestati Vestre, ac etiam nobis, quia quis non videt has necessitates, inpossibile est, ut credere posset vitam istius miserrimi Regni.

Insuper supplicamus Maiestati Vestre, ut Maiestas Vestra confirmaret suis litteris Litteras illas promissionis Electionis, quas dederunt Nobis Oratores Maiestatis Vestre, ut scit Dominus Paulus Prepositus.

Et ad hec omnia nostra Intimata et nunciata bonam ac graciosam relationem a Maiestate Vestra expectamus, tamquam a domino nostro naturali et gratiosissimo. Datum in Czethyn, in Congregatione nostra generali, dominica proxima ante festum beatorum Filippi et Jacobi Apostolorum. Anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo septimo.

E. S. M. Vestre

fideles subditi
Andreas Episcopus Tininiensis.
Johannes Torquatus Corbavie.
Nicolaus Comes Zriny.
Cristophorus et Volffgangus Comites de Bryne.
Georgius Comes Zluny et Czethyny.
Stephanus Comes Blagay,
ac Universitas Nobilium Regni Croatie.

(Egykorú irat a bécsi t. levéltárban.).

II.

1527. Április 28.

A horvátországi rendek meghízólevele Ferdinánd királyhoz küldött követeik részére.

Serenissime princeps et domine noster semper graciosissime, post humillimam seruiciorum nostrorum commendacionem. Misimus erga Maiestatem vestram hos Egregios Bernardum Thompych ac Michaelem Zkoblych, presencium scilicet ostentores, in certis et arduis negociis nostris, istic Maiestati vestre referendis. Quare supplicamus Maiestati vestre, tamquam domino nostro graciosissimo, dignetur Maiestas vestra ipsis audienciam gratam facere, dictisque et relatibus ipsorum fidem indubiam prestare, et de his, que dixerint, relacionem graciosam facere. Datum in czethyn in congregacione nostra generali die dominico proximo ante festum Beatorum philippi et Jacobi apostolorum, Anno domini Millesimo Quingentesimo vigesimo septimo.

E. S. M. Vestre fideles subditi

Andreas Episcopus Tininiensis, et Johannes Torquatus Comes Corbauie, Nicolaus Comes Zryny, Cristoforus et Bolffgangus Comites de Bryne, Georgius Comes Zlwny et Czethyny, Stephanus Comes Blagay, ac universitas Nobilium Regni Croacie.

Kivül: Serenissimo ac inclito principi et domino domino Ferdinando Regi Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austrie, duci Burgundie etc. domino nostro semper graciosissimo.

(Eredetije Horvátország és a nevezett urak pecsétjeivel ellátva, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

III.

1527. Május 26.

Az alsó-ausztriai helytartótanács felterjesztése I. Ferdinándhoz, a horvátországi rendek kívánatai tárgyában.

Durchleuchtigester kunig, genedigister herr. Eur k. Mt. seinn vnnser vnderthenigist gehorsam vnd sonnder geflissen willig diennst allizeit zuuoran beraitt. Genedigister herr. Wir fuegen E. k. Mt. jn aller vnnderthenigkait zu uernemenn, das ain lanndschafft aus e. k. Mt. kunigreich krabathn zwen gesanndtn zu e. k. Mt. mit jnstruction vnd credentz brief auch ettlichen artigkhlnn auf ainer zedl aufgezaichennt, abgefertigt, dieselben gesanndten in diesen verschinen tagen, alhie ankomen, vnd vnns solh jnstruction, Credenczbrief vnd Artigkhl, die wir e. k. Mt. hieneben verslossen zuesennden, vberantwort, vnd darauf jnen, vnnser rat vnd gutbedunkhen mitzetailen begert, auch daneben anzaigt, wie sy mit zerung auf solhen weiten weeg e. k. Mt. nachzuraisen nicht verfasst, allain bisheer gen wienn versehen, vnd sonnderlich bericht, wie e. k. Mt. yecz jm aufbruch zu Presslaw, vnd des weeg ganncz vnerfarn sein sollen, vnd dieweil wir dann auch bewegen, wo sich die gesanndtn auf den weeg geben, das sy e. k. Mt. aus jrr des wegs vorreitten, vnd also an zerung manngl haben, auch ain merere zerung, als so sy hieligen auflauffen vnd darumb e. k. Mt. anlanngen wurden, vnd aus angezaigten vrsachen wie sy hie zubeleiben beschaiden, vnd zuuersteen geben, das wie jr begern e. k. Mt. auf der posst zueschigkhen, darauf beschaide begern, vnd sy desselbn aufs furderlichist berichten wellen, vnd also auf die genutigistn Artigkhl unnser Rat vnd guetbedunkhen hernachuolgennder maynung gestellt.

Ersstlichen, als ain lanndschafft aus krabathn, sy bey jren allten freyhaitten, Privilegien, vnd heerkomen genedigist beleiben zelassen, desgleichen sy bey dem crisstenlichen glawben hanndt zu haben, vund in sicherm schucz vnd scherm

zehallten, mit mererm Anzug begern, darjnnen wissen e. k. Mt. jnen mit Anntwort vnd genedigister vertrösstung wol zu begegnen,

Zum anndern, auf das begern betreffennt, die tausennt pherdt vnd zwayhundert marthalosen, so jnen e. k. Mt. jn dem lanndt krabathn zehallten bewilligt, vnd zu jeder zeit guete bezallung zethuen, jst vnnser vnderthenig Rat vnd gutbedunkhn, dieweil sich e. k. Mt. enntslossen, in hungern, vnd den windischen lannden vier tausennt geringer pherdt zehallten, das e. k. Mt. die bestimbten ain tausennt phert, in Crabathn jn die Anzall der vier tausennt pherdt komen vnd nemben lasse, dann dieselben ain tausent pherdt mugen zu ainer furfallenden not, auf das windisch lande statlich eruordert vnd gebraucht worden, Auch dem Turkhn in der not abbruch vnd widerstanndt thuen.

Und nachdem die lanndschafft in ainem sonndern Artigkhl melden, das die tausennt pherdt, vnd zwayhundert marthalosen, nicht fur ainen gewalltigen der Turkhn einfall nüczlich, sonnder nur ain scartt oder fur vergeben straiff sein solle, Nun bedennkhen wir, das durch die venediger, vnd Graf Hannsz von Zips, der sich kunig zu hungern zusein vermaint, nicht vnnderlassen, sonnder treffennlich mit dem Turkhn practiciern vnd handeln werden, damit Er für vnd für auf das Crabatisch und das lannd Crain, mit seinem kriegssvolkh ziehe, vnd souiel muglich e. k. Mt. an derselben furnemen zuerlanngung der Cron hungern zuuerhindern, vnd wo die lanndt mit volkh nicht verfasst, dieselben zuuerderben, demselben furzukumen, vnd zuuerhuetten, haben wir für nottürfftig bedacht. Ist auch weitter vnnser vnnderthenig rat vnd gutbedunkhn, das der dreyer e. k. Mt. lanndt als Steir, kernndtn vnd Crain verwilligt kriegssvolkh vnd hilf, daselbsthin an die Crabatischn vnd windischn Graniczn gewenndt, vnd der Turkhn einfall verhuett, vnd also die practicierung abgestellt, das auch e. k. Mt. ordnung gebe, so in Crabatn oder windischn landtn mit dem Turkhn sich die not so gros erzaigen, das alsdann die drewtausennt pherdt, der ortten es die notturfft erfordert, auch brauchen lassen; wie dann solhs, e. k. Mt. zuuerhuettung vnd ablainung geschwinder practicie-

rung vnd des Turkhen einfall mer als wir derselben, aus getrewm gemuett anzaigen zu bewegen, vnd hierjnn notturfftiglich verordnung zethuen wais.

Zum dritten, Auf ainer Landschafft begern, mit profantt, Geschucz vnd puluer notturfftig fursehung zuthun, darjnnen wellen wir von e. k. Mt. wegen mit allem vleiss, wie wir dann hisheer gethan, handeln, vnd souil muglich fursehung vnd verordnung thun, souil yecz nach gelegenhait der leuff beschehen mag.

Zum viertten, der beschwerung halben, so die lanndschafft in der bezallung mit der müntz vnd tuech tragen, vnd ettlich mal an ainem gulden acht, vnd zehen creuczer verlieren muessen, darauf geben wir e. k. Mt. zuuersteen, das verschiner zeit ain Anzall Gold auf e. k. Mt. beuehl durch ainen wechsel in e. k. Mt. Niderosterreichisch Camer geschikht worden, wie e. Mt. wissen ist, der merer tail zu gering gewesst, des dann bey den diennstleuttn vnd vnnderthanen ain grosse beschwerung bringt, darauf welle e. k. Mt. genedigelich bedacht sein, damit solhs hinfuro verhuett werde.

Zum fünftn, belangent den flegkhn wihitsch, jst den potschafftn anzaigt, das dem Juritschicz, e. k. Mt. Rat vnd veldhauebtman des kriegssvolkh in Crabattn, vnnder anderm geschriben vnd beuolhen worden, allen vleisz zehaben, denselben flegkhn zu e. k. Mt. hannden zubringen,

Neben oberzellten vnd anndern Artigkhln, haben ain lanndschafft jn jr jnstruction weiter begert, dieweil der Boythjane Ferenncz von e. k. Mt. abgefallen, das von notten sey, das lannd Crabathn, mit ainem andern Waan, der bey jnen stattigelich beleibe, zuuersehen. Auch vnns daneben, die zwen gesanndtn bericht, das ainer Lanndschafft gemuett, noch mainung nicht sey, das e. k. Mt. ainen aus jnen zu Waan annvurbe, dann daraus jrrung erwachsen; demnach wer vnnser Rat vnd gutbedunkhen, das e. k. Mt. den Juritschicz zu ainem Waan in krabathn verordnet, das Er dieselb Wanschafft sambt der veldhawbtmanschafft verwese, so mochte dardurch auch e. k. Mt. ainen vncossten ersparen.

Und nachdem die Gesanndtn neben der jnstruction ettlich schrifftlich Artigkhl vberanntbort, darjnn sy besonnder-

lich auch vonwegen beseczung der ortflegkhn vnd Slosser anzaigung getan. Auch vnns die treffennlichistn flegkhn vnd Slosser. Als nemlichen wihitsch, Repetsch, zenng, otatschach, klis vnd sterigrat, die e. k. Mt. zugehorig, die dann notturfftigelich zu besetzen vnd zuuersehen von noten weren, des wir in bedannkhen, das e. k. Mt. vil an den obbestimbten flegkhen vnd Slossern gelegen, auch fur notturfftig vnd ratsam achten, das dieselben flegkhen vnd Slosser also zu e. k. Mt. hannden eingenomen, beseczt, versehen, vnd so bloss vnd vnenntschutt nicht gelassen werden,

Dann vonwegen der anndern Slosser vnd beuesstigung den Crabatischn Grafen vnd Lanndtleuten zugehorig, nemblichen die flegkhen, die an der wouen (?) ligen, als Cruph vnd annder, der vngeuerlich bey zwelf Slosser seinn: Ist vnnser gutbedunkhn, das e. k. Mt. denselben hierauf schreibe vnd zu Anntwort gebe, das sy solh jr flegkhen vnd Slösser selbst versehen vnd in gueter verwarung hallten, so welle auch e. k. Mt. aus der genedigistn mainung, so dieselb e. Mt. zu der Cron vnd kunigreich Crabatn trag, nicht vnnderlassen, dem hawbtman jn Crabatn zu beuehlen, wann ain gewalltiger einzug beschehe, jnen mit knechtn, puchsen vnd puluer ainen zuesacz zuthun,

Weiter begern ain lanndschafft puluer, jn die metling zulegen, damit dasselb ablegen zufinden vnd beraitt were; darauf haben wir bewegen, und konnen nicht befinden, das solh puluer daselbsthin zulegen sey, noch bewarlichen ligen mag, sonnder zu Layback, in e. k. Mt. zeughawss beleiben zu lassen.

Das pergkhwerch von dem Grafen von Serin anzunemben, darjnn wais sich e. k. Mt. wol zehalten, vnd derselben notturft zu bedennkhen,

Auf das anzaigen, wo e. k. Mt. mit Graf hannsen von Zips, der Cron hungern halben ainen vertrag annembe, das ain lanndschafft fur guet ansieht, damit e. k. Mt. die Confinien bestimbet, bis an die Traw oder auf das wenigist bis an die Saw; jst vnnser weiter Rat vnd gutbedunkhn, solh sorgfeltigkait den Crabathn abzustellen, mit genediger vertrostung, das e. k. Mt. ausserhalb abtrettung der Cron hungern, mit

gedachtem Grafen von Zips, kainen vertrag annemben wollte, dann wie sy in solher sorgfeltigkait sonnderlich getrosst vnd anzaigt haben, das e. k. Mt. sich in kain hanndlung einlassen werde, ainicherläy zuuerstandingen.

Es haben auch die lanndschafft anzaigt, wie jne durch enntziehung Agran (?), die justitien hanndlung entzogen vnd yecz niemandt in den sachen zehanndelnn verordennt were, das demnach e. k. Mt. zu solher justitia hanndlung ettlich personen, jn dem lannd furgenomen vnd verordent hette, auf solh vnnser vnderthenig rat vnd gutbedunkhen ist, das e. k. Mt. vier aus der lanndschafft verordnet, dermassen das dieselben vier jn allen justitia sachen neben dem Jurisschicz hanndelnn.

Verainigung halben, so die lanndschafft zwischen dem khunigreich Crabatn gegen den osterreichischn lannden aufzurichten begern, bedunkht vnns, das jnen dise Anntwort zugeben sey, das e. k. Mt. genedigist darauf gedacht sein welle.

Weitter als ain lanndschafft. fur notturfftigelich ansiht vnd begert, das die personen, so in besichtigung des lannds verordent werden, vleis furkheren, vnd souil hanndeln sollen, damit all partheyen miteinannder in rue vnd ainigkait leben, auch das sonnst kain munss als e. k. Mt. jn dem lannd aufgeben noch genomben, dardurch die bos munss abgetilgt wurde; jst vnnser gutbedunkhn, der lanndschafft zuuersteen geben, e. k. Mt. welle darjnn auch genediglich hanndln vnd fursehung thuen.

Beslieslich zaigt ain landschafft an, herrn Peter Kegleuitsch mit seinen verwonntn in e. k. Mt. diennstn anzunemen. Were noach vnnser gutbedunkhn, jnen darauf dise Anntwort zugeben, das. e. k. Mt. deshalben in handlung stee, vnd beschaids gewartent sey.

Eur k. Mt. wolle vnns auch der Gesanndtn jnstruction widerumb zuesenden, damit wir jnen die auf jr erfordern zuestellen mugen.

Solh vnnser vnnderthenig rat vnd gutbedunkhn, welle e. k. Mt. von vnns in genaden annemben, vnd dasselb derselben gefallen nach mindern, meren, vnd verbessern. Thunn

vnns hiemit e. k. Mt. vnderthenigelich beuelhen. datum Wienn am XXVI-ten tag May. Anno etc. XXVII-ten

E. Ku. Mt.

Vnderthenigist gehorsam,
Stathallter Regennttn
vnd Camer Rate der Niderosterreichischen lannde.

(Eredetije a bécsi t. levéltárban.)

IV.

1527. Június.

Ferdinánd király válasza a horvátországi rendek előterjesztett kívánataira.

Sacra Regia Maiestas Hungarie et Bohemie etc. ad quosdam articulos, sibi nomine omnium statuum regni Croacie per nuncios eorum exhibitos et petitos, respondet in hunc qui sequitur modum.

Primo, quantum ad privilegia, libertates et Jura regni prefati inviolabiliter observanda, Maiestatis sue responsum est, quod omnia illa illesa et firmiter, sicut ab antiquo et laudabiliter hactenus observata sunt, servare et manutenere velit.

Secundo, ubi petunt, quod Maiestas sua equites mille et ducentos marthalosios pro defensione regni predicti intertenere, eisque debito tempore solutionem ordinare dignetur; Maiestas sua respondet, quod huic eorum petitioni gratiose annuere vellet, sed nunc Maiestas sua instruit expeditionem hungaricam contra rebelles, in qua magno equitum numero opus habet, eosque nunc conduxit. Inter quos etiam acceptati sunt plures Carniolani, quos, vbi necessitas expostulaverit, ad Croatiam pro defensione regni et resistentia Turcarum ordinabit. Et in hijs, cum parum adhuc desit, statim postea numerum per eos petitum ad alios equites, quos prius intertenet, sup-

plebit ; hijs ergo attentis, super 1000 equitibus et 200 Marthalosiis pro nunc habeant patientiam.

Tertio, super commeatu, artilleria et puluere tormentario ad eos mittendo, Maiestas sua regia in hijs provisionem faciet, quantum fieri potuerit, et presentes rerum occurentie patientur.

Quarto, quoad solutionem eis faciendam, Regia Maiestas respondet, illam nunc ordinasse, et credit, eam quoque factam esse, Et quod in futurum ordinem faciet necessarium quoad illam, quantotius fieri possit; petit igitur Maiestas sua, ut quia eos in hijs et aliis necessitatibus eorum generose commendatos habet, ipsi vicissim sicut hactenus fecerunt, se in rebus et occurrentiis Maiestatis sue Regie ita exhibeant, sicut Maiestas sua in eos gratiose confidit, et omni erga eos gratia recognoscet.

Quinto, quantum ad oppidum et Castrum Vyhych, Maiestatis sue responsum est, ut ipsi status vna cum Nicolao Juritschitz, Capitaneo supremo Regni predicti, deliberent et consultent, quibus viis et mediis opidum et Castrum illud in manus et ditionem Maiestatis sue Regie devenire possit, quod in manus suas redactum, postea ita muniri faciet, vt tali Regno, Patrieque presidio et tutele esse debeat.

Sexto, super deputatione alterius Bani per eos petita, vult Maiestas Regia, vt ipsi aliquot personas idoneas et tali officio dignas indicent, seque de earum habilitate informent, qua simul et nominibus earum intellectis, Maiestas sua tunc eis de Bano providebit.

Septimo, ubi petunt Castra et oppida in Confinibus sita muniri, committit eis Maiestas sua, ut illa nominatim exprimant. Item de hijs, que nunc nominarunt, adhuc plenam notitiam non habet, an in presentiarum in manibus Maiestatis sue sint, vel aliorum. Ideo Maiestas sua committit ipsi Juritschitz, ut se ad plenum de hoc informet, et quid illa importent, ac quomodo interteneri possint; quibus etiam Castris in potestatem Maiestatis sue redactis, ea iuxta necessitatem muniri jubebit.

Octavo, quoad Castra et munitiones pertinentes Comitibus aliquot in Croatia, Maiestas sua vult, sicut eis alia litteris patentibus commissit, vt Castra eorum teneant in bona

custodia ac necessariis prouideant; Nam Maiestas sua, pro gratia et fauore, quam in regnum prefatum gerit, iniunget Capitaneo suo, vt quando regnum illud violenter invadi contingat, ipse statim eis cum peditibus, artelleria et pulueribus in auxilium veniat.

Nono, super puluere tormentario, ad oppidum Metlingense ponendo, Maiestas sua ordinabit, illum ex armamentario Labacensi iuxta exigentiam unicuiusque summendum, quoniam propter incomoditatem et periculum ignis in Metlinga tuto collocari nequit.

Decimo, vbi petunt, quod Maiestas Regia cum Nicolao Comite de Serygna super mineris suis concludat, Responsum est Maiestatis sue, quod propter ardua conpluraque negotia, quibus in presentiarum Maiestas sua distinetur, jam tractare, aut concordare nequit; attamen quantocius poterit, cum eo desuper tractabit.

Vndecimo, quod verentur, ne Maiestas Regia ineat concordiam cum Comite Scepusiensi; Maiestas sua jubet eos ab omni hoc metu plane vacuos et otiosos esse. Illa enim cum eodem Comite nullam penitus, sine libera et spontanea cessione Regni Hungarie concordiam inire intendit.

Duodecimo, quantum ad personas pro administratione Justitie deputandas, Maiestas sua statibus illis committit, vt ipsi designent aliquas personas, ex quibus eligantur quattuor homines, qui una cum Capitaneo presint Justitie, usque ad ulteriorem Maiestatis sue Commissionem.

Ad XIII-tium, concernentem unionem patriarum austriacarum et Croatie, Maiestas sua respondet, quod nunc propter ingentem negotiorum sarcinam super illa in presenti deliberare nequeat, sed congruo tempore deliberabit.

Ad XIV-tum, quoad personas pro visitatione Croatie deputandas, et monetam in ea exponendam, Maiestatis sue responsum est, quod super his quoque gratiosam provisionem fieri demandabit.

Ad vltimum, super commendatione Petri Kegleuith, Maiestas Regia jam illum acceptavit.

(Dátum nélküli eredeti fogalmazata a bécsi t. levéltárban.)

V.

1527. Augusztus 27.

Frangepán Kristófnak Zewla Pál kőrösmegyei szolgabíróhoz intézett levele, melyben meghagyja, hogy a tótországi rendeket a szeptember 4-én megnyitandó kőrösi gyűlésre hívja meg.

Egregie Nobis dilecte, pridem indixeramus quandam dietam generalem Crisii celebrandam, die Dominico proxime preterito, ad quam nullus Nobilium Regnicolarum venerat. Non tamen alia ratione huiusmodi Breuem dietam prefixeramus, nisi quod Alemani appropinquabant Budam, ut Nos cum ipsis regnicolis in auxilium Regie Majestatis celerius ire potuissemus, ad quam dietam libenter iuissemus, saltem Regnicole Regni huius venissent, sed quod nullus venerat, ideo neque Nos intrauimus. Venit nobis hodie fama, quod Regia Majestas, dominus noster gratiosissimus, esset castra metatus in Kerepes versus Hatthuan, tria milliaria terre a Pesth, qui habet multas gentes, et quotidie cumulantur. Scribit que et committit Sua Majestas nobis, ut debeamus monere totum Regnum ad promissam fidelitatem, optatque auxilium debitum a Nobis omnibus. Igitur committimus tibi harum serie, quatenus statim habita presencium Noticia, committas in persona Regie Majestatis, domini nostri gratiosissimi, ut omnes domini, Regnicoleque hujus Regni Obedientes Regie Majestati et Sacre Corone, feria quarta proxima post festum B. Egidii Abbatis Crisium, armata manu, tam cum Rusticis, quam in propria persona, quo maiori apparatu poterint, veniant; Nos quoque in propria persona illic constituemur. Illos tamen inobedientes, qui non venerint, pena condigna puniemus; et cum simul erimus, Tractabimus et consulemur de Salute et felici Statu hujus Regni, et ut possumus Regie Majestati domino nostro gratiosissimo, celerius in auxilium ire, quia procul dubio habere conflictum cum Alemanis (így); non tamen existiment aliqui, ut eos ea ratione cumulari faceremus, quod in auxilium nostrum eos acciperemus; tales enim nil credant, quia nos habemus tantas gentes, quibus Ludouico Pekri possumus incompleta complere, et non poterint contra nos calcitrare, prout arbitrantur se facere; qui

enim *ad dictam* proxime venturam venerint, ostendunt se obedientes Regie Majestati, et sufficientes promisse fidelitati. Qui autem non, tenebunt contra predicta. Tu autem Judex Nobilium, debes ad quemlibet dominum et Nobilem personaliter accedere, ut nullus in posterum valeat se excusare, secus Nulla ratione facturus. Ex castro nostro Welibe feria tercia proxima ante festum decolacionis B. Joannis Baptiste. Anno Domini 1527.

Cristoforus de Frangepanibus Segnie W. Modrusieque Comes, Regiusque Generalis Capitaneus, ac Regnorum Dalmatie, Croatie et Sclavonie Banus, nec non Comitatus Soproniensis Comes etc.

Kívül: Egregio Paulo Zewlae Judici Nobilium Comitatus Crisiensis, Nobis sincere dilecto.

(Közli *Chmel.* Habsburgisches Archiv. 55. l.)

VI.

1527. Október 20.

Ferdinánd király megbízólevele, a Horvátországba kuldott laibachi püspök részére.

Ferdinandus.

Reuerendi, Spectabiles, Magnifici, Egregii, Nobiles, Prudentes, Circumspecti et fideles dilecti. Commisimus Reverendo Christophoro Episcopo Ecclesie Labacensis, Administratori Seccouiensi, Principi et Consiliario, deuoto nobis dilecto, nonnulla nostro nomine vobis exponenda et communicanda, sicut ab eo coram accipietis, que cum ex mente et voluntate nostra veniant, vos hortamur omni studio, ut eidem Episcopo in hiis, que referet, nostri contemplatione, non solum fidem indubiam prestare, sed et vos super eisdem ita exhibere velitis, sicut in vos generose confidimus, et vicissim erga vos elementer regnoscemus. Datum Bude 20. Octobris 1527.

Kívül: Reuerendis, Spectabilibus, Magnificis, Egregiis, Nobilibus, Prudentibus et Circumspectis fidelibus nobis diletis Prelatis, Baronibus, ceterisque regni nostri Slauonie Ordinibus et Inhabitatoribus in dicta per Reverendum Christophorum Episcopum Labacensem etc. Principem et Consiliarum nostrum deuotum nobis dilectum, indicta, comparituris.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

VIII.

FERDINÁND KIRÁLY

BUDAI ÉS POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉSEI.

1528. Január és Október.

Ferdinánd király budai országgyűlése.

János király, kiszoríttatva Magyarország és Erdély területéről, Lengyelországba menekülve, nem szünt meg veszélyes ellenfél lenni Ferdinándra nézve. Míg ugyanis lengyel hadakat toborzott és magyarországi hiveivel szoros összeköttetésben állott: a török szövetség eszméjét karolta fel.

Ferdinánd értesülvén e mozgalmakról, és arról is, hogy a szultán készületeket tesz hadait János király segítségére vezetni; az ország rendeinek tanácsát és támogatását kívánta igénybe venni. Ezeket tehát az 1528-ik év első napjaiban Budára hívta meg, hová *január huszonegyedikére* országgyűlést hirdetett. [1])

A nádort betegség gátolta a megjelenésben. *Az esztergomi érsek,* az *egri, váczi, váradi, erdélyi* és *pécsi* püspökök, továbbá *Perényi Péter* erdélyi vajda, *Báthory András, Erdődy Péter* voltak a főrendek legelőkelőbbjei. [2]) A nemesség nem fejenkint gyűlt össze; a megyék, a király felhívása

[1]) A meghívólevelekből egy példány sem ismeretes. A napot, melyre az országgyűlés összehivatott, Ferdinánd királynak egy, 1528. sz. Imre ünnepét követő csütörtökön Székesfehérvárt kelt, rendeletéből tudjuk, melyben e hely áll: „Juxta constitutionem Dominorum Praelatorum, Baronum, Electorumque Nobilium in particulari eorum Conventu pro quintodecimo die festi Epiphaniae Domini proxime praeterito Budae, de nostro regio edicto celebrato.“ *Kovachich.* Supplementum. III. 129. l.

[2]) Ezeket megnevezi *Ursinus Velius.* 56. l.

folytán, két-három követet küldöttek. [1]) Néhány város is képviselve volt. [2])

A főrendek és a követek külön helyiségekben tartották tanácskozásaikat, külön intézték feliratait a királyhoz; de egyúttal közös üléseket is tartottak. [3])

A királyi előterjesztések a közfigyelmet azon veszélyekre irányozták, melyek az országot a török hatalom és János király részéről fenyegetik; és felhívták a rendet, hogy a haza védelméről és a véghelyekről gondoskodjanak, a királynak segélyt ajánljanak. [4])

János királyra nézve, Ferdinánd kijelentette volt, hogy elégséges haderővel rendelkezik arra, hogy őt, a főpapok és urak zászlóaljai által támogatva, megsemmisíthesse. [5])

Miután ekként János ellen csak a főpapok és urak bandériumjait kívánta igénybe venni, a gyűlésnek megállapítani kellett, kik és mily számú bandériumokat tartoznak kiállítani? Irányadókul az 1498-ik évi XX—XXII. törvényczikkeket te-

[1]) *Ursinus Velius* írja: „Conventum agere statuit, non quidem ut convenirent eo universi, verum praeceptum erat, ut singulis e regionibus bini legati, ternive mitterentur.“ i. h. Hogy e meghagyásának eleget tettek a megyék, bizonyítja Ferdinánd királynak 1528. Reminiscere vasárnapját megelőző szombaton, (marcz. 7.) Nógrád megyéhez intézett levele: „In eo Conventu, quem Budae nuper celebravimus, inter plurimas Regni necessitates, egimus cum Dominis Praelatis, Baronibus et Electis Nobilibus.“ *Kovachich.* Supplementum. III. 130. l.

[2]) *Ursinus Velius*: „Bona praeterea accedebat pars nobilitatis et Civitatum legati.“ i. h.

[3]) A királyi válaszban olvassuk: „Sacra Regia Maiestas . . . accepit et vidit in charta una a Dominis Praelatis et Baronibus, altera Nobilibus, et ultima ab utroque statu, quod eisdem ad Sue Maiestatis in hoc Conventu propositum videatur.“ Eredeti fogalmazata a bécsi t. levt.

[4]) A királyi előterjesztés szövegét nem ismerjük; tartalmára következtethetünk a feliratokból és a k. válaszból. Emellett a király fennebb említett, Nógrád megyéhez intézett iratában mondja: „Egimus cum Dominis Praelatis, Baronibus et Electis Nobilibus de ratione hujus Regni tuendi et recuperandis finibus.“ *Kovachich.* III. 130. l.

[5]) A megyei követek feliratában olvassuk: „Regia Maiestas . . . tantum exercitum comparasse asserit, ut ad abolendum illum (Johannem) sufficere possint, cum gentibus Dominorum Prelatorum et Baronum.“

kintették; mivel azonban a birtokviszonyok azóta lényeges változásokon mentek át, a király felkéretett, hogy kincstárnoka által a bandériumok kiállítására kötelezett urak birtokviszonyait, illetőleg jobbágyaik számát, nyomoztassa ki és bandérialis kötelezettségeiket a törvény értelmében állítsa vissza. [1])

A főrendek, addig is, míg banderialis kötelezettségeik, a tényleges állapotoknak és a törvény követeléseinek megfelelőleg, tisztába hozatnak, ezen alkalommal bizonyos számú lovasokat és gyalogokat ajánlottak fel. Miután azonban ágyúkkal nem birtak, ezeknek beszerzésére a királyt kérték fel; kit emellett aziránt is megkerestek, hogy örökös tartományainak és a német birodalomnak rendeitől segélyt igyekezzék kieszközölni, és a véghelyeken ügyes kémeket alkalmazzon. Végre kijelölték a helyeket, melyeken a hadsereg szükségleteire élelmi szerek halmozandók össze. [2])

[1]) A bécsi titkos levéltárban, az 1528-diki iratok között egy dátum nélküli irat találtatik, ily címmel: „De modo et ordine exercituandi dominorum Banderiatorum et aliorum Nobilium et de Numero Banderiorum.“ Ebben felsoroltatnak azok, kik az 1498-diki törvény értelmében bandériumok kiállítására kötelezvék. Ezen kimutatást követik némely észrevételek, melyek — bár a szöveg értelme nem egészen világos — kétségkívül az 1528-diki budai országgyűlés megállapodásait tartalmazzák: „Istorum dominorum bona, animadvertentes in quorum dominorum manibus sunt nunc, et habentur, qui iuxta numerum Jobagiorum gentes, siue equites mittere debebunt . . . Item super mittendis gentibus ratione Bonorum dominorum Prelatorum et Baronum ac Abbatum, Prepositorum, liberorum civitatum, nobilium, tam regni Hungarie, quam etiam partium subiectarum, sibi, scilicet Sclavonie et Transylvanie, regia Maiestas, . . . solertem curam et diligentem Inuestigationem de numero bonorum prescriptorum habere et facere dignetur. Nam licet tam dominorum Banderiatorum, Prelatorum scilicet et Baronum ac per se exercituantium Nobilium, quorum per Turcas bona sunt deuastata, aliorum autem per collationem regiam diuersis dominis et aliis personis ecclesiasticis et secularibus distributa sunt, non tamen presertim dominorum Baronum Bona sunt disperdita. Thesaurariis igitur sue Mtis de conputo dicatorum verum numerum omnium bonorum prescriptorum rescire, manibusque Mtis Regie et Capitaneorum suorum assignare debeat, ut ratione illorum gentes integre mittantur, ne in periculum regni aliquis dolus inde oriri possit.“

[2]) Sajnos, a főrendek felterjesztése nem maradt reánk; tartalmát csak a k. válasziratból ismerjük.

A *megyei követek* hálával fogadták a királynak megnyugtató jelentését, hogy a János király elleni hadjáratra segélyüket nem veszi igénybe. Mindamellett azon esetre, ha a királyi hadak és a főrendek bandériumai az ellenkirály megsemmisítésére nem lennének elégségesek, a nemesség nevében minden húsz jobbágy után egy lovas kiállítására ajánlkoztak; a mely esetben a bandériumok kiállítására nem kötelezett apátok, prépostok és tized jövedelemmel biró plébánosok is tartoznának, megállapítandó kulcs szerint, bizonyos számú lovasosokat, vagy puskás gyalogokat fogadni.

Továbbá felkérték Ferdinándot, hogy János király várait és birtokait ne adományozza el, hanem a korona részére tartsa fenn; a királyi jövedelmeket se adja zálogba vagy bérbe, sőt inkább azokat is vegye vissza, melyeket már elidegenített. A Lajos király által némely uraknak jobbágyaik részére engedményezett adómentességet szüntesse meg, és azokat, kiknek Lajos király tartozásai fejében adta volt e kiváltságot, kárpótolja más módon. Egyébkint a királyi jövedelmek kezelése teljesen a k. kincstárnokra és a király által nevezendő tisztviselőkre legyen bízva, nehogy mások beavatkozása zavarokat idézzen elő.

A véghelyekre a király oly tiszteket nevezzen, kik állandón ott tartózkodjanak.

Két egyházi javadalmat, vagy két világi hivatalt senkinek se adományozzon.

A János-pártiak kipuhatolására minden megye tizenkét nemest válaszszon; azok, kikről bebizonyúl, hogy Jánoshoz ragaszkodnak, megfenyítés végett a királyhoz küldessenek.

Ugyanezen tizenkét nemes gondoskodjék a jogtalanúl behozott vámok megszüntetéséről, nehogy a jobbágyok igazságtalanul terheltessenek.

Miután a zavarteljes viszonyok között gyakran megtörténik, hogy a régibb törvények tilalma daczára, egyik nemes a másiknak jobbágyát magához ragadja; a főispán rövid uton [1]) eszközölje, hogy az ily jobbágyok törvényes uraiknak visszaadassanak.

[1]) „Cum onere centum florenorum."

János király azon párthívei, kik Ferdinándtól már egyszer menlevelet és kegyelmi biztosítást nyertek, de nem szűntek meg ellene működni, ezentúl kegyelemben ne részesülhessenek.

A király eszközölje a temesi főispán által, hogy az alvidék lakói, kik a ráczoktól károkat szenvedtek, kárpótlást nyerjenek, a ráczok pedig megbűntettessenek.

Tekintve a veszély nagyságát, mely az országot a török részéről fenyegeti, a főpapok, urak és birtokos nemesek húsz — és nem, mint eddig, harminczhat — jobbágytelek után állítsasanak ki egy lovast. Az egytelkes nemesek közül a vagyonosabbak öten, a szegényebbek pedig tízen küldjenek egy lovast.

A horvát- és tótországi, úgyszintén az erdélyi nemesek úgy tekintessenek, mint a magyarországiak. [1])

A követek ezen javaslataikat bemutatták a főrendeknek, kik jelentéktelen módosításokkal, és némi hozzáadással, terjesztették a király elé. Ugyanis nem elégedtek meg azzal, hogy a jogtalanúl behozott vámok eltöröltessenek, hanem sürgették, hogy a szárazföldi vámok mind szünjenek meg, a folyókon is csak az árukkal terhelt hajók fizessenek vámot. Továbba kívánták, hogy azok, kik a mohácsi csata után károkat szenvedtek, a megyei hatóság közvetítése által, a kárttevők birtokaiból elégíttessenek ki; a koronázás alkalmával megajánlott két forintnyi adó második részlete a Gergely pápa ünnepét követő huszadik napon (apríl 1.) szedessék be. [2])

Ferdinánd király válasziratában kijelentette, hogy a rendek ajánlataival megelégednék, ha a *török szultán* roppant ké-

[1]) A felterjesztésnek a királyi irodában készült kivonata a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. I. szám.

[2]) A főrendek által tett módosítások közül kiemeljük a következőt. Jóváhagyják, hogy a Jánospártiák kinyomozása végett minden megye 12 nemest válaszszon; de a kisebb megyékben elégségesnek tartják 6 nemes választását. Egyúttal hozzáteszik, hogy azok, kik Jánospártiaknak bizonyulnak, a király elé idéztessenek, s ha megjelenni vonakodnak, hűtlenség büntetésében marasztaltassanak el. — A főrendek és nemesek felterjesztésének a királyi irodában készült kivonata a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. II. szám.

születeiről biztos híreket nem vett volna; így azonban nagyobb mérvű áldozatokat kell kívánnia.

Mindenekelőtt jónak látja, hogy a nemesség azt, mit a török elleni hadjáratra felajánlott, felerészben pénzben adja, melyen gyakorlott harczosokat — kik lehetőleg a magyar nép kebeléből fognak gyűjtetni — lehessen zsoldba fogadni; ezekkel ugyanis sokkal nagyobb eredményt lehet létrehozni, mint a gyakorlatlan, félénk néppel. Nehogy pedig a rendekben gyanú keletkezzék, mintha ő (a király) a megajánlandó pénzt saját czéljaira kívánná felhasználni: megengedi, hogy körükből néhányat válaszszanak, kik a pénz kezelését ellenőrizzék. Továbbá határozzák meg a rendek a felajánlott haderő számát; állapítsák meg, hol, mely napon fogják kiállítani, mennyi ideig tartják el, és mikor fizetik le a pénzt; szabjanak büntetéseket azokra, kik kötelességeiket teljesíteni elmulasztják.

A király azon haderőt sem tartotta elég nagynak, melyet a főrendek János ellen igértek kiállítani. Miután ugyanis a török elleni hadjáratot nagy mértékben megnehezítené, ha annak megkezdése előtt János király nem lenne teljesen tönkre téve: szükséges, hogy a főrendi bandériumok létszáma megkétszereztessék, és a nemesség is igyekezzék a hadjárat sikerét lehetőleg előmozdítani.

A király helyesli, hogy azon helyek, melyeken az élelmiszerek összegyűjtendők, kijelöltettek: de tisztviselőket is kell rendelni, kik az élelmiszerek beszerzését eszközöljék.

Ágyúkról gondoskodni fog maga. Kéméket már is rendelt, és még rendelni fog ezentúl. Hasonlag megelőzte a rendek óhajtását, miután a császárt és a birodalom rendeit felkérte, hogy Magyarországba segélyt küldjenek; saját tartományainak jövedelmeiből pedig eddig is sokat költött a török elleni készületekre. Jelenleg belátván, hogy Magyarország hadereiével nem képes a töröknek ellenállani, minden módon azon lesz, hogy külsegélyt szerezzen. Evégből személyesen fog a német birodalomba utazni „mit mindazáltal a főpapok, urak és nemesek tudta nélkül tenni nem akart.“ Az országgyűlés válaszszon a maga köréből néhányat, kik öt a közelebb Regensburgban tartandó birodalmi gyűlésre kísérjék, s itt a török pusztításait és az ország állapotát előadják. Ezalatt megindít-

tatik János ellen a hadjárat, és a király „a főpapok, urak és nemesek tanácsával“ biztosokat nevezend, kik távollétében a szükségeseket elintézik. Miután pedig Regensburgból, ha a szükség kívánná, nyolcz vagy tíz nap alatt az országba visszatérhet, elutazása senkinek sem okozhat aggodalmakat. Mindazon intézkedéseket, melyeket a Jánospártiak kinyomozására és megbüntetésére, a János által birt várak visszaszerzésére, a véghelyekre, az egyházi és világi hivatalokra, a k. jövedelmek kezelésére, végre a károsultak kielégítésére nézve javaslatba hoznak, jóváhagyja; de a vámok megszüntetése iránt, mielőtt magát elhatározná, előbb vizsgálatot kíván rendelni. Általán igéri, hogy ezekben és egyebekben is oly rendet honosítand meg, mely a nemzetet meg fogja győzni, hogy mindent megtesz, mi egy jó és igazságos uralkodónak kötelessége. [1])

Az országgyűlés ezen k. válaszirat alapján alkotta meg a törvényeket. [2])

A főpapok, főurak és a nemesek személyesen és fejenként készen fognak állani, és húsz jobbágytelek után egy fegyverest kiállítani, hogy a király felhívására, mihelyt és a mennyiben a szükség követeli, népeikkel és jobbágyaikkal táborba szálljanak. Azok, kik e tekintetben kötelezettségüknek nem felelnek meg, a régi törvényekben megállapított büntetésekkel fognak sújtatni. (I. és VIII. czikkek.)

A koronázás alkalmával megajánlott két forintnyi adó második részlete a szent Gergely pápa ünnepét követő huszadik napon fog lefizettetni. (VII. czikk.)

János király párthívei, kik még nem hódoltak meg Ferdinánd királynak, mint hűtelenek, szigorúan fognak büntettetni. Olyanoknak, kik menvédet eszközöltek ki maguknak, de a kitűzött határnapot megtartani elmulasztották, a király többé menvédet ne adjon. Azokat pedig, kik Ferdinánd híveinek vallják magukat, de titokban az ellenpárt érdekében működnek, a főispán és alispán, a megyei nemesek közül válasz-

[1]) A k. válasz eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. III. szám.

[2]) A 8 czikkből álló törvénykönyv, melyet a „Corpus Juris-ban találunk, kétségkívül csonka. Nemcsak a befejezés, hanem több czikk is hiányzik belőle. — L. **Irományok**. IV. szám.

tandó tizenkét, illetőleg hat esküdt közreműködésével, nyomozza ki, és a király elé idézze; ha vonakodnak megjelenni, úgy tekintendők, mint kiknek hűtlensége bebizonyítva van. (II. III. IV. czikkek.)

A szárazföldi vámok mindazon helyeken, hol hidak és töltések nincsenek, vagy ezeknek fentartása elhanyagoltatott, megszüntetendők; a folyókon csak a külföldről jövő, árukat szállító hajók tartoznak a szokásos vámot fizetni. (V. czikk.)

Azon károknak, melyeket magánosok a mohácsi csata óta szenvedtek, megtérítéséről, a megyei hatóság fog végérvényűleg határozni. (VI. czikk.) [1])

A király elutazásáról, és a távollétének idejére teendő intézkedések iránt az országgyűlés nem alkotott ugyan törvényt: de nem mulasztotta el ohajtásait tolmácsolni.

A rendek ugyanis kívánták, hogy mielőtt az országot elhagyja, semmisítse meg János királyt, vagy legalább hagyjon elégséges haderőt, melylyel ezt véghez lehessen vinni; továbbá, hogy a véghelyekre alkalmas tiszteket rendeljen: végre hogy *Mária* királynét nevezze helytartójává, ki a nádor és más magyar tanácsosok által környezve, *Budán* vezesse az ország kormányát. [2]) A király sietett ezen utóbbi kívánatnak eleget tenni, és Máriára bízta az ország kormányát. [3])

[1]) Ezen törvényekről szól *Ursinus Velius* is 56. l.

[2]) Ferdinánd 1528. február 7-én Esztergomból írja Máriának: „A la dietes et assemblee tenue a bude . . . lesdits hongrois furent contens, que puisse aler ausdits lieux, pour demander securs, mes que ie laissese primier faite la fin du wayuoda, ov pour le moins vng bon et sufisant nombre de gens, que le doivent faire en mon absence, et aussy, que ie veulle laiser les confins prouus doficies et capitaines selon la coustume du roiaulme, et aussy bon ordre et personne sufisante a mon absence, auecques mes consilliers, selon que on veroit estre necesaire. Quant aux deux primiers articles, a sauoir de poursuiure le waivoda, iay fait la prouision, que poes auoir entendu desus; quant a pouruoir les ofices et confins, iay aussy fait par tout oficies et mis de gens sufisantment et mieulx que ni fut oncques; quant au troisieme de laissier personne en mon absence, parlay aussy auecque eulx, et a eulx et a moy me sembla ne pouuoir trouuer nulle millure, ne plus ydoine que a vous madame.“ *Gévay.* Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman. I 1528. 34. l.

[3]) A k. rendeletet közli *Kovachich.* Supplementum. III. 131. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1528. Január.

A budai országgyűlésen egybegyűlt nemesség felterjesztésének kivonata.

De expeditione contra Johannem Scepusiensem visum est Electis Comitatuum Nobilibus, vt quoniam Regia maiestas Dominus noster gratiosissimus, tantum exercitum comparasse asserit, vt ad abolendum illum sufficere possit cum gentibus Dominorum prelatorum et Baronum, id sue maiestati perpetuis fidelibus seruitijs studebimus reseruire. Casu uero, quo Idem Johannes Zepusiensis aliunde tantas vires accumulasset, vt ab jmpetitione ipsius et depredatione Regnicolas suos Regia maiestas eripere citius non posset: Ex tunc gentes dominorum prelatorum et Baronum juxta formam generalis decreti mittere cum gentibus sue maiestatis et expedire dignetur. Quibus casu non sufficientibus, licet de singulis viginti sessionibus Regnicole, vnum Equitem ad expeditionem contra Thurcos faciendam vel fiendam sese missuros, albe, tempore felicis coronationis sue maiestatis, obtulerint, tamen parati sunt illas gentes contra eundem Johannem Scepusiensem conuertere et mittere, super hijs omnia, que opportuna erunt, pro posse eorum, facere et ordinare, ad illam expeditionem contra Turcos fiendam se offerunt.

Item. In hac quoque necessitate, si res postulauerit, prepositi, abbates, Capitula et etiam plebani decimas habentes, nec non et nobiles vnius sessionis, juxta limitationem Regie maiestatis, gentes conducere et mittere debebunt, et si equites quouis modo jnuenirj non possent, pro illis pedites pixidarij mittantur.

Item. Maiestas Regia, si quas arces et Castra, que Johannis Zepusiensis prefuissent, nunc vero in manibus sue Majestatis haberentur, vel de cetero haberi poterint, ex tunc neminj sua maiestas conferre, sed ad sacram coronam occupare et tenere dignetur, vt ex hoc nomen excellens Regium sue maiestatis perpetue, prouentus corone augendo, crescat et augeatur; de bonis et possessionibus eiusdem Johannis Scepusiensis idem est jntelligendum, et quia pluribus rebus attendere jn tam disturbioso tempore sua maiestas cogitur, de prouentibus illorum commodius singulis prouidere poterit.

Item. In prouentibus Regie Maiestatis vniuersis exigendis sua maiestas tenere dignetur modum et ordinem, vt scilicet solummodo per Thesaurarium scilicet, et homines vel offitiales per solam suam Maiestatem ordinatos, vniuersi prouentus Regie maiestatis administrentur et exigantur, ac quo necessitas regni et suorum confiniorum postulauerit, exponantur, ne per varias — — — aliorum jn illis, aliqua prodigalitas contingat. Sed sola maiestas sua illis prouidere dignetur, nec illos prouentus jnscribere, oppignorare, vel arrendare, jmo si quos ex prouentibus Regiis et Reginalis maiestatis, quocumque jmpignorasset et jnscripsisset, retractare et reoccupare jntegre dignetur, jta tamen, vt expeditione hac confecta, sua maiestas de prouentibus sue maiestatis, positis rationibus illorum et cum illis, quibus jmpignorasset, satisfacere dignetur.

Item. In Confinibus et ad Confinia regni tales offitiales locare et tenere dignetur, vt personalem residentiam illic habere debeant, vel autem, jn quibus potissimum necessarium fuerit, duos offitiales tenere sua maiestas dignetur, vt continue illorum vnus ne castrum sibi conseruarj commissum exeat, et vt hac conditione obseruata, diligentior custodia finitimorum Castrorum adhibeatur.

Item. In hoc quoque supplicant Regnicole sue maiestati, tamquam Domino gratiosissimo, vt quem ad modum in articulis predecessorum Regie maiestatis sue superinde editus et conclusus continet, nunc quoque eundem articulum obseruare dignetur, prout gratiose se ad hoc obtulit, vt scilicet ne duo beneficia Ecclesiastica vnus dominorum prelatorum habere et tenere possit, Nec domini Barones duo offitia; Nam in plurimorum do-

minorum bonis, ex quibus tempore Regni predecessorum sue maiestatis, banderia erigebant, per vnionem collationis jam abolita sunt illa banderia. Aduertendum igitur est illis bonis, vt banderia alias super illis conseruarj solita reintegrentur et erigantur. Offitia autem duo jdeo sua maiestas ne vni persone conferat, vt quoniam potissimum nunc varijs negotia regni calamitatibus turbentur, timendum est, ne in vigilatione et custodia plurimorum offitiorum simul prouiderj possit.

Item. Ubi autem Regia maiestas, Dominus noster gratiosissimus hortatur nos consulere, quo modo sit animaduertendum circa illos, qui ob fauorem Johannis Zepusiensis, nec presentem contributionem administrarj promiserint, nec sue maiestati fidelitatis constantiam exhibuerint, jmo consilijs vel forte explorationibus ipsorum occasionem factionis dicti Johannis prestiterint, visum est electis nobilibus, vt quemadmodum albe, super alijs quoque rebus publicum bonum tangentibus dirigendum diffinitum erat, vt jn vno quoque Comitatu ordinare et eligere duodecim jurati Nobiles deberent, qui diligenter juxta sue puritatis conscienciam, super hoc quoque jnuestigare et scrutare jn illo Comitatu eorum debeant. Et si amodo deinceps, quicunque Nobiles, vel Ignobiles, aut alterius cuiuscunque Status et conditionis homines fauorem Johannis Zepusiensis prosequi reperti, hos comparituros coram Regia maiestate auctoritate sue maiestatis compellant, exinde sese purgaturos; quod si neglexerint, vel se purgare nequiuerint, nota jnfidelitatis condemnentur eo facto.

Item. Quoniam ad instantia pericula euitanda non parua summa pecunie et sumptus necessario erit aquirenda, et nisi pauperes colonj huius regni ab indebitis exactionibus et vexationibus subleuentur, statim deficere adeo coguntur, vt parum vel potius nullum subsidium tempore necessario poterunt prestare: visum est, vt prescripti jurati Nobiles jn quibuslibet Comitatibus diligenter prouideant, telonea sicca, similiter et jn aquis exigi solita, et si qua eorum jniusta et jndebita fuerint, abolere, distrahereque debeant, nec vlterius sub obtentu gratie Regie durare possint, prout etiam in decretis articuli specialis super hoc editi continetur.

Item. Quamvis plures jam per Regiam Majestatem et Do-

minos prelatos, Baronesque ac Regnicolas de Jobagionum potentiali abductione articulus (így) jn decretis sit conclusus et statutus; Sed quia potissimum istis proximis temporibus, tantis disturbiorum procellis hoc regnum sit agitatum: visum est, vt propter breuiorem juris processum, jn quibuscunque Comitatibus aliquorum Jobagiones potenter ad bona aliorum sunt abducti vel abducerentur, Ex tunc prius mediante judicis nobilium per actorem restitui petatur; Quod si is, qui abduxit, vel abducere fecerit, facere neglexerit, testimonio prius judicis nobilium super repetitionem exhibito, Comes parochialis illius Comitatus, cum onere Centum florenorum, abductum Jobagionem restitui facere possit et valeat, vt breuiorj hoc Juris processu quisque damnificatus, scilicet per Comitem modo premisso studeat a molestatione aliorum supersedere.

Item. Illis, quibus jam Regia maiestas fauorj Johannis Scepusiensis adherentibus sepius saluum conductum prestiterit, sed illi posthabitis eorum fide et fidelitate, multo maiora contra suam maiestatem agere, et suę maiestatis regnicolis nocumenta jnferre attentarunt: Supplicamus sue maiestati, vt decetero nullam gratiam facere, nullumue saluum conductum prebere dignetur.

Item. Supplicamus jn hoc quoque regie maiestati, vt illis suis regnicolis, qui ad partes jnferiores per Rascianos plurima damna et depredationes passi sunt, gratiose prouidere et per dominum Comitem Themesyensem rectificarj facere dignetur, ne Rascianj Impunitionem et satisfactionem euasi, maiora illis decetero Inferre presummant.

Item. Quantum ad expeditionem contra Thurcos fiendam, licet, antiqua eorum libertate obseruata, de triginta sex jobagionalibus sessionibus tam domini prelati, demptis decimarum prouentibus, de quibus aliter gentes tenere ratione illarum debent, quam etiam Barones et Abbates, prepositi Capitulares et etiam Nobiles possessionati vnum equitem armatum tenere et mittere cogebantur, tamen ad tantas hostium vires propulsandas visum est, vt ad hanc expeditionem faciendam omnes Domini prelati, Barones, Abbates, prepositi Capituli, Sanctimoniales possessiones habentes, et Nobiles, de viginti sessionibus vnum equitem mittere debeant et sint astricti.

Nobiles vero vnius sessionis, per probos nobiles in singulis comitatibus ad id eligendos bene reuisi, qui tantam facultatem rerum habuerint, de quinque sessionibus seu Curijs Nobilitariis, Minoris autem status eorum, paucioresque res habentes de decem sessionibus vnum equitem mittere debeant.

De Regnis Sclauonie et Croatie, ac Transsylvanie, demptis liberis Comitatibus, idem est intelligendum, vti de Dominis et Nobilibus regni Hungarie.

Item. Ad quartum articulum, vbi de prouentibus Regijs agitur, additum est, vt si qui tempore Ingressus sue maiestatis ad hoc suum Regnum, facti nescientes, fructus prouentuum Regalium sue maiestatis, aliquas literas Serenissimi Regis Ludouici pie memorie exhibendo, vel nouiter supplicando, aliquas exemptiones ad bona sua Impetrassent, vel illas literas, nulla posita ratione, confirmarj fecissent, illas pronunc sua maiestas Inualidare dignetur, vt illis prouentibus collectis, commodius necessitatibus Regni prouideatur. Nam sua maiestas plus saluti patrie curare et attendere debet, quam commodo vnius persone; poterit tamen sua maiestas expeditione confecta, positis rationibus illis, quibus Serenissimus quondam Dominus Ludouicus Rex obligabatur, satisfacere. Nam alias huiusmodi donationes et confirmationes in apertum regni periculum et libertatem vergere videbuntur.

Az irat élén: „Comittatus et nobiles."
(Eredetije a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

II.

1528. Január.

A budai országgyűlésen egybegyűlt főrendek és nemesek felterjesztésének kivonata.

De expedicione contra Turcos.

Ita inter dominos et Nobilitatem conuenit, vt vltra illam dominorum oblacionem, ipsi quoque Nobiles habita racione temporis, optime sunt contenti, A vigesimo quoque colono vnum equitem leuis armature bene instructum ipsi Nobiles

conferre debeant. A decimo vero Nobili vnius sessionis vnum equitem, aut si maiores fuerint facultates eorum, a quinto quoque Nobili conferent. Super quo Maiestas Regia onerabit vicecomitis et duorum Nobilium, ad id per Nobiles cuiusque comitatus eligendorum, fidelitatem.

De prouentibus Regijs per Thesaurarium et per eos, quorum interest, administrandis ex commodo Regie Maiestatis, consenciunt domini cum Nobilitate.

Officiales finitimos pro locorum necessitate, duos aut vnum Maiestas Regia constituat, ipsique officiales ambo aut eorum alter in suis officijs continuam faciant residenciam. Prelature maiores, Episcopatus presertim, duo, aut officia duo vni non conferantur. Bona Joannis Zapoliensis, que iam per Maiestatem Regiam sunt distributa, non laborant, ut ab eis quibus data sunt, auferantur. Sperant, quod Maiestas sua in futurum corone sue prouentus augere studebit, et ea presertim bona, que alias quoque ad coronam pertinebant, non alienabit. Qui a partibus et fauore Joannis Zapoliensis nondum discesserunt, Regieque Maiestati obedienciam vsque ad quintum decimum diem festi beati Martini non prestiterunt, sicuti albe conclusum fuit, puniantur. Qui vero occulte cum prefato Joanne aut suis sentirent, ad quos cognoscendos comes vel vicecomes, cuiusque comitatus Summam diligenciam, vna cum XII., aut si minores fuerint comitatus, cum Sex Nobilibus Juratis, in hanc rem electis, aut eligendis, adhibere debebunt, ad decimum diem, in presenciam Maiestatis Regie, per eundem Comitem aut Vicecomitem euocentur, ipsique comites vel vicecomites et Jurati Maiestati Regie fideliter conscribant, omnes illius, qui accusatus sit, excessus. Et si vel comparere, vel purgare se nollet, aut non posset, nota infidelitatis damnatus habeatur.

Thelonia Sicca, que nec pontes nec aggeres habent, aboleantur. Ea quoque, que in fluuijs exiguntur, nisi qui Nauibus onerarijs Merces aliquas, aut res venales, ab externis presertim prouincijs,deferrent, a quibus More solito thelonea exigantur.

Quibus Maiestas Regia dedit Saluum conductum, nec tamen ad se purgandum, aut petendam gratiam Regie Maiestatis, aut prestandam obedienciam, accesserunt vniuersi domini

et Nobiles suplicant Maiestati Regie, ne illis deinceps aliquas Literas Salui conductus concedat aut graciam faciat

Qui post acceptam cladem Mohachiensem, Nobiles aut Ignobiles spoliarunt, aut aliquibus damnis affecerunt, Comites vel Vicecomites et Jurati in singulis comitatibus, de bonis talium Malefactorum pro partibus offensis aut damnificatis, auctoritate Regia et Jure mediante, satisfaciant. Et si malefactoribus deessent facultates, alia quoque pena oportuna in eos animaduertatur.

Colonis quoque omnium ciuitatum et villarum, tempore premisso damnificatis similiter Comites vel vicecomites et cetera, satisfacere debeant.

Idem est intelligendum de fautoribus quoque familiaribus, aut factione Joannis Zapoliensis. Alterum florenum, qui Maiestati Regie albe fuit promissus, exigant homines domini thesaurarij iuxta connumeracionem prioris floreni, ad vigesimum diem festi beati Gregorij pape; de hijs autem, qui interim loca eorum deseruerunt aut mortui essent, credatur Juramento Judicis.

(Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

III.

1528. Január.

Királyi válasz a budai országgyűlés felterjesztéseire.

Sacra Regia majestas, Dominus noster clementissimus accepit et vidit in charta una a Dominis Prelatis et Baronibus, altera Nobilibus, et vltima ab vtroque statu porrecta, quid eisdem ad sue majestatis in hoc conuentu propositum videatur. Et primo, quid et quantum illi in gentibus offerant pro expeditione contra Turcos, et quantum etiam domini prelati et Barones promittant contra Johannem Scepusiensem. Et esset sua Regia majestas sane contenta hac oblatione tam equitum quam peditum, si res et ipsa necessitas non aliud

postularet; ex quo autem omnes exploratores, imo hujus regni vicini, subditique ex omni parte nuntiant et affirmant, atque ipsi prelati et Barones ac Nobiles sciunt, Turcos omni suo apparatu, tam nauibus, quam terra proposuisse, hoc regnum potenti et validissima manu, non expectata forsan hac estate proxima, obruere, obrutumque vastare, sibique subijcere velle; jdeo necesse est maximis copiis et bono ordine militarj tam crudeli et potenti hosti occurrere. Cum autem summa tam equitum quam peditum per prelatos, Barones et Nobiles oblata non sufficiat ad resistendum tanto hosti, eumque depellendum, et ne vt antea tempore Serenissimi Regis Ludouici felicis memorie contingat; sue majestati, Regnoque et jncolis illius vtile et necessarium esse videtur, vt media pars aduersus Turcos oblata in gentibus, altera vero medietas in pecunijs soluatur, ob hanc maxime rationem, vt ex talibus pecunijs eligi et conduci possint gentes bone, militares, et ad bellandum idonee, natione tamen Hungarj, quot habiles et bonj reperiantur. Quantum enim militi inexperto et inexercitato prestet expertus et exercitatus, omnibus constat, satiusque est, gentes habere, que viribus et animo ceteris prestent, ne propter timidos, aut jnexpertos milites fuga et perditio exercitus formidanda veniat et expectanda.

Et ne propter pecunias regnicole vllam suspitionem habere possint, quasi regia majestas illas in suam propriam vtilitatem conuertere velit, sua majestas consentit, vt domini prelati, Barones, Nobiles et ceteri de se aliquos bonos, honestos et probos viros eligant, quibus etiam majestas sua aliquos adjunget, qui debite et cum omni diligentia et fidelitate pecunias leuent, leuatasque conseruent, quousque tempus exigat, vt milites expeditiores conducantur, et alia belli necessaria ordinentur. Ita ut in expeditione omnia in ordine sint, et non in posterum, vt antea, pericula, damnaque irrecuperabilia expectare oporteat. Que vero Nobiles prefati contra Turcum obtulerunt, et vltimo consenserunt, majestas Regia accepit. Et propterea vellet, vt ijdem Nobiles specifice exprimerent, quantum numerum faciant gentes per eos oblate et promisse, et quatenus etiam meminisse velint, quantum opus fuerit de subsidio contra Turcos viritim prestando, quodque prelati, Barones et No-

biles declarent non solum, quo mense, sed quo jn die et quo loco tam jn gentibus quam pecuniis, parati esse, et quanto tempore gentes Intertenere velint; sicque de tempore et numero Inter se concordent, vt etiam pena interponatur et adijciatur. Pene vero quantitatem et grauitatem ijdem inter se constituant in euentum non solutionis pecunie jmposite, aut propter non missas tempore conuento gentes, que sic per eos constituta contra quosuis posthac obseruetur. Ipsi enim perpendant, quantum referat in negotio tam arduo, et regnum hoc eiusque Incolas tangente, fidem fallere et promissa non seruare, et quod ab eisdem euentibus regnum jnciderit ruinam.

Ceterum eadem Majestas Regia oblationem gentium contra Joannem Scepusiensem per Dominos prelatos et Barones factam similiter intellexit. Cum autem manifestum sit, In expeditione contra Turcos maximum Impedimentum fore, nisi Joannes Scepusiensis ex hoc regno exterminetur et aboleatur; Idcirco majestas sua ad talem effectum consequendum, et ut ipse Joannes regno ejciatur et aboleatur, gentes et alia multa ordinauit et in promptu habet. Ne tamen periculum et damnum tam regno, quam Regnicolis vltra immineat, et hec res citius optatum finem habeat, ipsisque Dominis prelatis et Baronibus In dominijs suis In posterum non modo minora, sed nulla damna jnferri possint: vellet sua majestas, vt dicti prelati et Barones numerum per eos promissum duplicarent; Nobiles quoque pro viribus suis, hanc expeditionem repentino et recto subsidio juuarent; Idque, cum moram pati nequeat, In continenti et absque vlteriorj mora fiat, vt tandem majestas sua et regnicole ad ea, que magis necessaria et Importantia sunt, vtpote pro defendendo a Turcis regno, et recuperandis confinibus, quietius et liberius Intendere possent. Quod tertio loco prelati et Barones aliqua loca assignant, in quibus Commeatus pro competenti pretio pararj possunt, Sacre majestati Regie placet. Tamen necessarium erit, vt sine dilatione ad ista loca vltra Tibiscum, ex vtraque parte Drauj, et alibi, magistri et prefecti Commeatus per eos designandi constituantur et ordinentur, illique curent, vt panis, vinum et alia cuiuscunque generis pro exercitus sustentatione necessaria, competenti et mediocri pretio emj possint, et jn posterum milites, qui ad

subueniendum huic regno veniunt et adducuntur, per omnes regnicolas honeste tractentur.

De tormentis bellicis, de quibus prelati et Barones mentionem faciunt, non ignorat Majestas sua, hoc regnum illiusque Incolas hijs non abundare, Imo non parum deficere; tamen veluti sua majestas eis in hac et alijs rebus hucusque non defuit, ita et quantum in viribus erit, in posterum non deerit, modo et illi, vt gratiose confidit, et fideliter, et, vt debent, assistant.

Preterea Regia Majestas exploratores habuit et habet, et adhuc ordinabit meliorj modo, quo possibile erit, juxta petitionem prelatorum et Baronum; tamen ij, qui sunt In confinibus, semper suam Regiam Majestatem et illius Capitaneos, offitiales et Consiliarios de occurrentiis sollicitare et certiorem facere debent.

Quod preterea prelati et Barones externa auxilia Cesaree majestatis, principum Imperii ac totius Germanie, nec non Bohemorum, Morauorum, Slesitarum ac ceterorum, necessaria esse putant, res est, que dudum et semper sue majestati et vtilis et necessaria visa fuit. Idcirco apud Cesaream majestatem, principes et status Imperij sepe numero et non parum solicitauit, ac de suis Cameris et prouincijs per multos annos contra Turcos sane multa erogauit, neque cessabit hoc jn posterum diligentissime, et sicut bonum et Christianum Regem et principem decet, prestare. Tamen cum verissimum et rectissimum sit, Turcum se cum maximo et potentissimo exercitu parare, velleque hoc regnum denuo jnuadere et ditioni sue subijcere, neque gentes huius regni ad resistendum sufficiant; Eapropter majestas regia se offert laborare et Instare velle, et quantum sibi vnquam possibile fuerit, ex propriis suis prouintijs et aliunde externa subsidia querere et jmpetrare, que tamen tanto effectu, fructuque neutiquam obtinerj poterunt, nisi omni postposita mora, sese ad suas prouintias regna et jmperium, dispositis prius eorundem consilio regni illius rebus, et sicut etiam eisdem prelatis, Baronibus et Nobilibus consultum esse visum est, conferat, Illisque pro necessitate Turcorum conatum abunde declaret, ab eisque subsidia obtineat. Id autem sine scitu prelatorum, Baronum et Nobilium

facere non voluit, neque vult. Nihilominus Interim sue majestati placuit, vt contra Johannem Scepusiensem melioribus Institutis et conatibus agatur; Ita ut ille, qui hucusque suam majestatem, ne minus contra Infideles proficeret, Impediuit, extingui possit et aboleatur.

Cum vero necesse fore sua majestas cogitet, ut interim de rebus necessariis presentibus et futuris recta prouisio fiat, sue majestati denuo necessarium esse videtur, vt aliqui regnicole, per ipsos ex singulis ordinibus huius regni eligendi et deputandi, ad prouintias, regnaque prefata et Romanum Imperium cum majestate sua veniant, qui simul necessitatem regni et regnicolarum propter Incursiones et deuastationes Infidelium proponere et declarare possint. Quibus etiam gratiose significandum duxit, dietam Imperialem ad diem dominicum Inuocauit proxime futurum celebrandam, a Cesarea, suaque majestate, tamquam jmperij Romanj Locumtenente, propter hanc causam potissime Ratispone indictam esse, ad quam Electores et Principes sese venturos promiserunt, modo sua majestas regia personaliter etiam adesse et comparere velit.

Interim sua majestas, cum consilio eorundem prelatorum, Baronum et Nobilium, ordinem et Commissarios post se relinquet, qui occurrentibus necessitatibus consulant, et que ad expeditionem, tam contra Turcos, quam contra Johannem prefatum necessaria sunt, promoueant et perficiant; Ita, ut semel quieti et tranquillitati huius regni consulatur. Et cum Ratispona in ripa Danubij sita sit, vbi res ipsa postulauerit, sua majestas Intra octo vel decem dies In regnum hoc aqua vel nauigio redire poterit. Idcirco exitus eiusdem ex hoc regno nulli grauis, aut molestus esse debet, quando procul dubio jn reditu suo consolatio subsidiaque maiora sperarj debeant. Et quia res maturanda est, cum hostis maxime Turcarum non dormiat, Instetque tempus, maiestas sua vellet, vt prelati, Barones, Nobiles et ceterj citissime per aliquos ad hoc deputatos conuenirent et de subsidio certo, tam equitum et peditum, quam pecuniarum contra eosdem Turcos prestando, deliberarent, suamque maiestatem certam rederent, de numero gentium, pecuniarum, aliorumque omnium, et simul ordinem darent, vt seruarentur promissa. Sua quoque maiestas, quid sibi videatur de

Capitaneis, Consiliarijs, nauibus, Commeatu et plerisque alijs necessarijs, de toto ordine belli contra Turcos tam offensiuo, quam defensiuo, In scriptis dabit, que, longa deliberatione prudentique consilio virorum belicarum rerum expertissimorum, decreta et consultata fuerunt; Ita, vt dum maiestas sua jn alijs regnis et prouintiis consilia et auxilia quesierit, interim necessaria disponantur.

De ordine vero contra Infideles maiestatis Regie et Regni huius, per eosdem Nobiles dato, eadem maiestas Regia abunde satisfacta est, huncque articulum alias In alba Regali decretum de nouo ratum et gratum habet, vultque, vt contra eosdem Infideles et partes Johannis Scepusiensis sectantes, sic procedatur vt ceteri posthac ab eiusmodi Infidelitatis crimine abstineant.

De Policia instituenda, et recuperandis castris a Johanne prefato, confinibus gubernandis, beneficijs Ecclesiasticis et secularibus officijs, computis reationibus accipiendis, sua Regia maiestas, quid eisdem Nobilibus videatur et bene appareat, intellexit. Quoniam autem maiestas sua in hijs considerationibus nihil aliud deprehendit, quam bonam voluntatem, Ideo maiestas sua benigno animo ista suscepit, vultque in hijs et alijs quoque regni rebus, eum et talem dare ordinem, vt omnes regnicole sint cum tempore intellecturi, Regiam maiestatem bene, et quantum ad Justum et pium Regem pertinet, cuncta disposuisse.

De teloneis siccis et aggeres non habentibus maiestas regia informationem accipiet, seque posthac super eisdem gratiose geret. Reliqua quoque de Nobilibus et Ignobilibus In clade Mochachiensi damnificatis, et simul alijs, maiestas Regia gratioso animo accepit, et de eis est bene satisfacta, vultque, ut debite exequantur.

Cum vero permagni referat vel etiam vnius hore, aut diej spatium perdere, maxime ubi res in se tam magna et ardua sit, vt nulla prorsus mora pati queat: Eadem maiestas regia prelatos, Barones et Nobiles prefatos gratiose hortatos esse voluit, vt pro communi bono et vtilitate Regni hujus, consilia responsaque sua mature expediant et tandem super ijs omnibus concludant.

Az irat élén: „Barones et Nobiles."

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

IV.

Az 1528-ik évi budai országgyűlés törvényczikkei.

Ferdinandi Regis omnes articuli Conventus Budae celebrati. Anno MDXXVIII.

Articulus I.

Imprimis, ut hoc Regnum post tantam cladem et ruinam, a suis hostibus susceptam, a futuris periculis, potissimum ex manifesto apparatu Imperatoris Turcorum imminentibus, valeat perseuerari (*sic*), statutum est, et conclusum: quod uniuersi Domini Praelati et Barones, Regnique Proceres, et tota Nobilitas, cum omnibus gentibus eorum, pro defensione Regni conseruandis, et non minus per singula capita, una cum omnibus eorum colonis, more exercituali, bene instructi, cum equis et armis, et singulis eorum bellicis apparatibus, promti sint et parati, ut ingruente necessitate, pro defensione Regni, dum per Maiestatem Regiam, dominum nostrum clementissimum fuerint requisiti, tam easdem gentes suas mouere, quam etiam per singula capita eorum, una cum colonis ipsorum, prout rei expostulauerit necessitas, ac sub poena alias in similibus obseruari solita, specialiter autem in Decreto quondam domini Sigismundi Imperatoris denotata, confiscatione utputa omnium bonorum et iurium suorum possessionariorum, in loco et termino per Maiestatem Regiam deputando, constitui debeant et sint obligati.

Articulus II.

Quoniam sunt plurimi, diuersi status et conditionis homines, factioni et parti Joannis de Zápolya adhaerentes, quorum opera Regnum hoc in diuersis suis partibus, damnis et nocumentis, non sine graui fidelium Regiae Maiestatis oppressione, rerumque et bonorum direptione, ac omnium malorum generibus quatitur et gravatur, qui hactenus iuxta con-

stitutionem, pro Dieta felicis Coronationis Regiae Maiestatis in Alba Regali celebrata, ab eodem Joanne de Zápolya discedere, et Maiestati Regiae debitam obedientiam praestare omiserunt. Ut igitur illorum actus nefandi reprimantur, et fideles Maiestatis Regiae quiete valeant permanere, conclusum est et determinatum, ut tales, cuiuscunque sint status, et conditionis, Maiestas Regia, tanquam notorios suos infideles, publice condemnatos, puniat et debita poena defacto afficiat.

Articulus III.

Quia sunt nonnulli ex praemissis Regni Statibus, iam fatae factioni Joannis de Zápolya adhaerentes, qui sub colore, in numerum fidelium Regiae Maiestatis se annotari velle demonstrantes, ut eo liberius peruersos suos actus continuare possint, a Maiestate Sua saluum conductum, ad praestandam obedientiam, seque purgandum, vel gratiam Maiestatis Regiae obtinendum, impetrarunt, terminum tamen eisdem statutum negligentes non comparuerunt: ne deinceps cuipiam similia patrandi sit occasio, communi omnium consilio est deliberatum, ut nemini illorum, qui accepto saluo conductu, pro termino statuto comparere neglexerunt, per Maiestatem Regiam, amplius saluus conductus conferatur; authoritate tamen Maiestatis Regiae in hac parte semper salva remanente.

Articulus IV.

Sunt nonnulli in diuersis huius Regni Comitatibus et partibus constituti, qui de numero fidelium se fore ostentantes, partes et factiones Joannis de Zápolya, occulto auxilio, persuasioneque et seductione promovere non desistunt, et Regios fideles perturbant. Quare, ut fideles Maiestatis Regiae a talium iniquo conatu praeserventur, statutum est: quod Comites et Vicecomites quorumcunque Comitatuum, cum Judicibus Nobilium et iuratis Nobilibus, in eisdem Comitatibus, maioribus utputa duodecim, et minoribus sex electis vel eligendis, de talibus, sub illa fide et fidelitate, qua erga Maiestatem Regiam sunt astricti, superintendere, et sollicitam curam ac animadvertentiam gerere, eosdemque in causa rationabili ad sui expurgationem, ad decimum diem ipsis praefigendum,

in praesentiam Regiae Maiestatis compellere, causasque et rationes, ac uniuersos illius suspiciosos excessus, Maiestati Regiae fideliter rescribere debeant et teneantur. Et casu, quo tales non comparerent, vel se de conscriptis suspiciosis criminibus et excessibus purgare non possent, nota infidelitatis defacto condemnati habeantur.

Articulus V.

Quia saepe saepius contingit, uniuersos Regni status, de theloneis siccis, et non minus in fluuiis exigi solitis querulari, pro quorum statuum releuamine, in Decretis Regni nonnulli articuli in hac parte habentur denotati. Ut igitur iam tandem illorum quieti consulatur, statutum est et determinatum: quod uniuersa illa Thelonea sicca, quae pontes, vel aggeres pro transitu itinerantium formatos non haberent, aut de illis pontibus, vel aggeribus debite non proviserent, et quae in fluviis (demptis nauibus onerariis, vel oneratis, merces et res venales ab externis partibus et provinciis deferentes) exigi consueuerunt, amodo deinceps aboleantur; a dictis autem nauibus oneratis, de externis partibus res venales deferentibus, Thelonea more solito exigantur.

Articulus VI.

Quod quamuis de damnis et spoliis ac depraedationibus Regnicolarum, quibus a tempore, quo Imperator Turcorum ad cladem Mohachiensem suas mouit copias, certi fuerunt tractatus et articuli conclusi, iuxta quorum tenorem laesi et damnificati, eorum damna et accepta spolia recuperare valuissent. Ut tamen longa litis materia exinde secludatur, statutum est: quod omnes illi et singuli, qui a praemisso tempore per quempiam sunt damnificati, spoliatique et rebus suis priuati, in praesentia Comitum, ac Vicecomitum, et Judicum, ac Juratorum Nobilium illorum Comitatuum, ubi praemissa acta sunt et patrata, sua damna requirere, iidemque Comes, ac Vicecomites et Judices, ac Jurati Nobiles, ipsis damnificatis, cuiuscunque conditionis existant, meram justiciam et debitam satisfactionem, jure mediante, omni appellatione semota, facere debeant et teneantur, valeantque et possint; eo etiam, si

damna ultra summam centum florenorum ad quamcunque summam se extenderint, in nullo obstante. Ubi vero damnum facientes, et talium spoliorum patratores, pro facienda satisfactione suis carerent facultatibus; ne lucrum de scelere reportasse videantur, debita et opportuna poena puniantur.

Articulus VII.

Ut subsidium Maiestatis Regiae, in Dieta generali, pro felici suae Maiestatis coronatione celebrata, pro defensione, aliisque necessitatibus Regni oblatum, eo celerius exigi valeat et administrari, statutum est: ut homines domini Thesaurarii ad connumerandum et exigendum illum florenum iam connumeratum deputati, secundum quoque florenum, in praescripta Dieta oblatum, iuxta eandem connumerationem, de floreno iam connumerato factam, ad vigesimum diem festi Beati Gregorii Papae, in singulis Comitatibus exigere valeant et debeant. Si qui autem colonorum post praemissam connumerationem, suas sessiones, vel morte praeventi, vel alia ex causa vacuas reliquissent, iuramento iudicis loci illius comprobetur; ratione tamen euasionis soluendi subsidii, si quis de sua sessione egressus, illam desertam reliquisset, tales supportati non habeantur.

Articulus VIII.

Conclusum est insuper et determinatum: quod uniuersi domini Praelati, et Barones, ac Regni Nobiles, gentes et homines eorum exercituales, a singulis viginti sessionibus Jobagionalibus, pro Regni defensione oblatos, promptos et paratos habere debeant et teneantur, ut ingruente infra tempus generalis expeditionis necessitate, easdem ad Regni defensionem et necessitatem, iuxta Regium mandatum, sine dilatione mouere valeant et possint.

(Kiadva: Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Inclyti Regni Ungariae. Nagyszombat, 1584. 383—5. ll.)

Ferdinánd király pozsonyi országgyűlése.

1528 őszén János királynak ügyei Magyarországban kedvezően alakultak. Nem annyira némely híveinek buzgó tevékenysége, mint inkább a Ferdinándhoz kapcsolt remények meghiúsulása okozta ezt.

Míg számos főúr és nemes a nemzeti királyhoz csatlakozott, ez a szultántól is vett igéretet, hogy a jövő tavaszszal személyesen fogja hadait segélyére vezetni.

Ferdinánd ekként újra veszélyeztetve látta magát Magyarország birtokában. Hogy tehát egyrészről a rendeket további elpártolástól visszatartsa, és hűségükben megerősítse, másrészről a fenyegető veszélyek elhárítására közreműködésüket igénybe vegye: október 13-ára *Pozsonyba* országgyűlést hívott össze, melyre személyesen kívánt megjelenni. [1])

A király értesülvén, hogy a kitűzött napon az urak és

[1]) Újabb történetíróink azt írják, hogy Ferdinánd ellenfelének mozgalmairól értesülvén, „*pártja főbbjeit*“ Pozsonyba „*tanácskozásra*“ gyüjté, kiktől hadfogadásra 20,000 aranyat nyert segedelmül. (*Horváth.* III. 60.) Vagy hogy csak „a magyar helytartótanácscsal tanácskozott.“ (*Szalay.* IV. 81. l.) — *Ursinus Velius*, kire hivatkoznak, írja: „*Rex conventum* indixerat primoribus regni ad III. Idus Octobris Posonii.“ IV. 90. l. Hogy e „conventus“ nem tanácskozmány, hanem országgyűlés volt, arra utal már azon körülmény is, hogy Ferdinánd arra személyesen leutazott Pozsonyba. Midőn tanácsosaival kívánt értekezni, azokat rendszerint magához hívatta. És akár a helytartótanács, akár a főurakból álló értekezlet, nem érezte volna magát feljogosítva segélyt ajánlani, illetőleg adót vetni ki. Azonban, hogy e „conventus“ csakugyan országgyűlés volt, ezt teljesen kétségtelenné teszi épen a helytartótanácsnak 1529. augusztusban Ferdinándhoz intézett felterjesztése. „Obtulerant — úgymond — *Domini et Regnicole* Vestre Maiestati Posonii de singulis eorum colonis, se medium florenum daturos ad solucionem Nazadistarum et aliorum confinia tenencium.“ Eredetije a bécsi t. levt.

nemesek elég számosan gyültek össze, maga is Pozsonyba utazott, hol Mária királynéval a királyi várban vett lakást. [1])

A tanácskozmányok tárgyát az ország védelme képezte. A gyűlés a véghelyek fentartására és a naszádosok díjazására minden jobbágytelek után fizetendő *fél forintot* ajánlott meg. [2]) Mire Ferdinánd, nagyszámú magyar urak kiséretében, visszatért Bécsbe. [3])

Ferdinánd a következő évben is (1529) óhajtott *országgyűlést* tartani, hogy a rendektől ujabb segélyt eszközöljön ki, a török elleni hadjáratra.

Azonban a magyar helytartótanács nem látta lehetségesnek, hogy, midőn a lakosok a török elől mindenfelé szétfutottak, a rendek elégséges számban gyüljenek össze. Az országgyülésmegtartását emiatt határozottan ellenezte, vagy legalább akkorára kérte halasztatni, mikor a király személyesen megjelenik az országban, és a megigért hadakat végre beküldi. [4])

A király kényszerítve látta magát megnyugodni.

---

[1]) *Ursinus Velius.* IV. 90. l. Ellenben Lasky János 1528. november 18-án Rincon Antal franczia követhez intézett levelében írja: „Ferdinandus indixit Comitia Hungariae in Prespurg, ad quae tamen nullus ex Hungaria venit, neque ex nobilibus, neque ex magnatibus, praeter Turzonem et Naderspanum.“ Közli *Simonyi Ernő.* Londoni Magyar Okmánytár. 172. l.

[2]) A helytartótanács fennebb idézett levele, melyben kiemeli: „hanc autem medii floreni summam ubique exsolverunt.“

[3]) *Ursinus Velius.* IV. 91. l.

[4]) A helytartótanács 1529 június 15-én Budáról Ferdinándnak írja: „Mandavit jam aliquocies Maiestas Vestra . . . ut aut generalem congregacionem indiceremus, aut certos nobiles ex unoquoque Comitatu convocaremus, cum quibus et de futura expedicione, et de aliis necessitatibus tractaremus, concluderemusque; qua in re libenter voluntati Maiestatis Vestre obtemperassemus, si res ea aut commoda, aut opportuna visa fuisset futura. Verum, quum et antea non defuerit racio, propter quam huiusmodi conventus celebrari non potuerit, ita nunc aliud quoque accessit impedimentum. Omnes enim homines, perculsi fama adventus Turcarum, aut iam in fuga sunt aut fugam parant . . . Itaque impossibile videtur, ut ante reditum Maiestatis Vestre conventus celebretur.“ Az utóiratban: „Si tamen dabitur occasio, presertim si presidia, que Maiestas Vestra premittere decrevit, advenerint, non negligemus etiam, aut generalem conventum indicere, aut nobiles ex uno quoque comitatu convocare, prout commodius, opportuniusque videbitur.“ Eredetije a bécsi t. levt.

IX.

ERDÉLYI, HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI

GYŰLÉSEK.

1528. és 1529-ben.

Erdélyi gyülések.

I.

Az 1528-ik év tartama alatt Ferdinánd volt Erdély túlnyomó részének ura. Nevében, mint helytartója, 1528. marczius elejéig Vingarthi *Horváth Gáspár* vezette Erdély kormányát, ki tisztét az 1528. marczius 11-én tartott *marosvásárhelyi gyűlésen* adta át Perényi Péternek, kit Ferdinánd erdélyi vajdává nevezett. [1])

II.

Perényi Péter erdélyi vajdaságát azzal kezdette meg, hogy a három nemzetet marczius 20-ára *Ágotára* hívta meg, hogy az ország védelméről, és egy, nem rég elfojtott, zavargás részeseinek megbüntetése iránt, a rendekkel tanácskozzék. [2])

Egyebet ezen és a fennebbi gyülésről nem tudunk.

III.

Apríl utolsó napján *Tordán* tartottak gyülést Erdély rendei. Kérvényt intéztek Ferdinánd királyhoz aziránt,

---

[1]) Az egri püspök marczius 27-én Budáról írja Ferdinándnak, hogy Horváth „frequenti trium nationum conventu se locumtenentis officio cum multa praefatione honoris d. Vajvodae abdicavit." (Eredetije a bécsi t. levt.) Ezen gyülés napjának meghatározását lehetővé teszi Perényi Péter, marczius 11-én Szeben városához intézett, levelének dátuma: „Ex nostra generali congregacione in oppido Zekelwasarhel celebrata." (A szász nemzet levéltárában.)

[2]) *Perényi Péter* marczius 11-én Szeben városához intézett meghívólevele a szász nemzet levéltárában. — L. **Irományok.** I. szám.

hogy Fogaras várát, mely nem rég hatalmába jutott, ne adja át Majláth Istvánnak, hanem várja be a rendek követségét, mely óhajtásaikat előadni és indokolni fogja. [1])

Nem tudjuk, vajjon e követség megjelent-e a királyi udvarnál? De tudjuk, hogy Ferdinánd nem hallgatta meg a tordai gyűlés kérelmét, s Fogarast Majláthnak adományozta.

IV.

Perényi Péter, Ferdinánd király megbízásából, 1528. június 14-ére *Baráthelyre* (?) részleges gyűlést hirdetett. [2])

Vajjon megtartatott-e? És ha igen, mily eredménynyel? Erről emlékeink hallgatnak.

V.

Ferdinánd király, miután 1528. június közepén Trencsín várat megvívta, azon 4000 emberből álló hadat, mely az ostromot véghezvitte, Erdélybe készült küldeni, hogy itt uralmát teljesen megszilárdítsa.

Június 20-án *Nogarola Lénárd* grófot és *Pempflinger István* budai tiszttartót, mint biztosait Erdélybe küldötte, hogy a Perényi Péter által haladéktalanul összehívandó gyűléssel [3]) ama hadsereg befogadása iránt értekezzenek; azaz kivigyék, hogy az erdélyi rendek e hadsereg élelmezését és fizetését *hat*, vagy legalább *három* hónapra vállalják el, a mely idő leteltével ezen költségek a rendes adóból fedeztetnének. [4])

[1]) A bécsi titkos levéltárban a tordai gyűlésről két kérvény találtatik. Az egyiknek aláírása: „Marx Pempfflinger mit Anndern Tewttschen in dieser Besammlung gegenwärtig." Kiadta *Schuller*. Archiv für Kunde Österreichischer Geschichtsquellen. XXI. 281. l. A másik a három nemzet nevében van szerkesztve. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) Perényi Péternek június 6-án a szász nemzethez intézett meghívólevele a szebeni levéltárban. — L. **Irományok.** III. szám.

[3]) Ferdinánd június 20-án Perényinek írja: „Convocatis per vos de more Nobilium Siculorum et Saxonum Universitatibus, ceterisque Regni nostri prefati Transsylvaniensis Ordinibus." Eredeti fogalmazata a bécsi t. levt.

[4]) A junius 20-án kelt utasítás ugyanott. — L. **Irományok.**

Perényi ennek következtében július 2-án kelt levelei által e hó 12-ére *Enyedre* gyűlést hirdetett. [1])

Itt megjelentek a k. biztosok is. Azonban a vajda és az erdélyi püspök komolyan intették őket, hogy a király kívánatait ne terjeszszék a rendek elé. A seregre — mondák — Erdélyben nincs szükség, miután a töröktől nem kell tartani, és a székelyek is, kiknek irányában ekkoráig bizalmatlanok voltak — most már teljes hűséggel ragaszkodnak a királyhoz. Továbbá a rendek nem hajlandók új terheket vállalni magukra, sőt az eddigiek könnyítését sürgetik, és úgy gondolkodnak, hogy a király a maga költségén védje meg őket, azért hódoltak meg neki. Ha tehát a biztosok előadják a király akaratát, nem fognak czélt érni, de népszerűtlenné teszik a királyt, és hatalmas fegyvert szolgáltatnak az ellenfél kezeibe.

A biztosok, hosszas habozás után, meghajoltak ezen tekintetek előtt. És midőn a rendek gyülekezetében megjelentek, beszédjükben a legnagyobb kímélettel szólottak megbizatásukról.

Mindenekelőtt mentegették a királyt, hogy az ország határain kívül tartózkodik; ezt avégből teszi, hogy a külföldön segélyt keressen, készen állván, bármikor szükséges, az ország védelmére. És miután az erdélyi rendek ismételve folyamodtak a királyhoz segélyért, most azon helyzetben van, hogy négyezernyi hadat küldhet; de a rendek fontolják meg, és legyenek tekintettel arra, hogy a királynak az ország védelme roppant költségeket okoz. Végre anélkül, hogy e kérdés fejtegetésébe bocsátkoznának, a rendek hűségét magasztalták, és azokat állhatatosságra buzdították.

A rendek válaszukban hálájukat fejezték ki a király jóakarata- és kegyelmességeért. Igérték, hogy hűségesen fognak hozzá ragaszkodni, és az ellenpártot saját erejökkel fogják leküzdeni. A király által ajánlott hadakat szívesen fogadják, és

IV. szám. És ugyanott a vajdához és az erdélyi püspökhöz intézett királyi levelek fogalmazatai, melyekben azokat felhívja, hogy biztosait az országgyűlésen támogassák.

[1]) A Szeben városához intézett meghívólevél a szász nemzet levéltárában. — L. **Irományok**, V. szám.

kérik, hogy mielőbb küldje be. Azonban ellátásukról gondoskodni nem voltak hajlandók. Ahelyett, hogy új terheket vállaltak volna el, jó tanácsokkal szolgáltak, mikép viselje azokat a király. Hitelműveletekre utalták őt; különösen a nagyváradi püspökség javainak, Lippa és Sólymos váraknak elzálogosítását javasolták. Végül megjegyezték, hogy a rendek által megajánlott adó, mely szeptember elején fog fizettetni, a katonaság kéthavi zsoldjának kifizetésére elégséges leend.

A királyi biztosok, miután meggyőződtek, hogy hiába hivatkoznának a rendek áldozatkészségére, kelletlenül bár, megnyugodtak. [1])

VI.

Ferdinánd azon négyezernyi sereget, melyet az enyedi gyűlésen felajánlott, nem küldötte Erdélybe. És ez nagy hátrányára vált ügyének.

Az elégületlenség Ferdinánd kormányával mindinkább nagyobb mérveket vett fel. János király pártja folyton gyarapodott. A törökök hadi készületeiről is aggasztó hírek érkeztek.

Ezen válságos helyzetben Perényi Péter személyesen a királyi udvarba udvarba sietett, hogy gyors segélyt eszközöljön ki; *Gerendi Miklós* erdélyi püspök és kincstartó pedig 1529. január 21-ére, *Gerendre* gyűlést hirdetett a három nemzetnek. [2]) A megjelent rendeket felhívta, hogy fegyvert ragadjanak, és pénzsegélyt ajánljanak meg. Erre azonban egyáltalán nem voltak hajlandók. Az elkeseredés hangján panaszolták, hogy a király elhagyja őket, s míg ő az igért segélyt nem küldi, tőlük várja azt. Gerendi csak nehezen tudta őket megnyugtatni [3]), és reábirni, hogy némi hadak kiállítását határozzák el. [4])

[1]) A k. biztosoknak 1528. július 16-án Ferdinándhoz intézett jelentése a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** VI. szám.

[2]) A január 13-án Szeben városához intézett meghívólevél a szász nemzet szebeni levéltárában. — L. **Irományok.** VII. szám.

[3]) Gerendi 1529. január 27-én írja: „Apud me fratrum querelae sunt depositae . . . quos ex officio meo sum consolatus, infinitis mendaciis, modo regem advenire, modo gentes eius mentiens.“ Eredetije a bécsi t. levéltárban.

[4]) *Péter* szászrégeni plébános a gerendi gyűlésről, a nagycsüri

VII.

A Ferdinándtól sürgetett segély nem érkezett meg. Ellenben a moldvai és oláhországi vajdák, a szultán parancsára, 1529. január végén Erdélybe törtek, s egy részét feldúlták.

Bethlen Elek, a Ferdinánd által kinevezett alvajda, kisérletet tett az erdélyi rendeket február 17-ére *Marosvásárhelyre* egybegyűjteni, hogy velük hazájuk védelme iránt tanácskozzék. [1]) Mily sikerrel? Emlékeink erre nem válaszolnak.

VIII.

Ferdinánd király 1529. június havában *Pempflinger Istvánt* Erdélybe küldötte, hogy a török elleni háború alkalmából, a rendeket újabb áldozatokra hívja fel. [2])

Azonban már késő volt. A János király által kinevezett vajda, somlyói *Báthory István* erős sereg élén megjelenvén, a magyar és székely nemesség legnagyobb részét János pártjára vezette vissza. Július 22-én Dátoson gyűlést tartott, melyet néhány nappal utóbb *Marosvásárhelyre* tett át. A rendek itt elhatározták, hogy minden tizedik fegyverfogható férfiút János király zászlai alá küldik. [3])

---

plébánoshoz 1529. február 13-án írja: „Nuper cum fuissem vocatus cum uno fratre per Dominum nostrum Reverendissimum Nicolaum de Gerend . . . pro festo S. Agnetis ad locum Gerend, ubi erant Comitia trium nationum hujus nostrae Patriae Transilvaniae, indicti sunt toti Clero Transilvanico 100 milites, pro uno mense, pro defensione et tuitione hujus nostrae Patriae, ita ut illa pecunia colligatur per omnes Decanos, et in promptu sit parata.“ *Közli: Szeredai.* Series Episcoporum Transilvaniae. 191. l.

[1]) *Bethlen Eleknek* február 7-én a szász nemzethez intézett meghívólevele a szebeni levéltárban. — L. **Irományok.** VIII. szám.

[2]) Az 1529. május 31-én Linczben kiállított utasítás és megbízólevél fogalmazata a bécsi t. levt.

[3]) A Kultsár István által (Pest. 1805) kiadott krónika 1529-re feljegyzi: „Ebben az esztendőben jöve bé Somlyai Báthori István a vajdaságba. Danósra (sic) tén gyűlést, Sz. Margit asszony napján; ugyan csak Maros Vásárhellyen végzék el a gyűlést. Zsoldoshadat adának a szászok ellen, a népnek tizedit. Ebben fejenként hivatá hadban Báthori István Török Bálint ellen.“ 9. l.

IX.

János király 1529. szeptember elején *Radnóton* gyűlést tartott, amelyről azonban közelebbi részleteket nem ismerünk. [1])

X.

Erdély Ferdinándra nézve el volt veszve. A szászokon kivül híveinek száma igen csekély volt. Ezek *november* 29-én és *deczember* 20-án gyűléseket tartottak.

Segélyért folyamodtak, és kívánták, hogy a Jánospártiaktól elkobzott javak a hű rendeknek, névszerint a *Balássi Imre* hűtlensége következtében a koronára szállott várak Horwáth Gáspárnak adományoztassanak. [2])

Ferdinánd akként válaszolt, hogy a rendek óhajtásainak mindkét pontra nézve eleget teend. [3])

[1]) Erdélyi Diéták végzésinek nyomdokai. I. 1. l. És *Kővári László.* III. 28. l.

[2]) A rendek felterjesztéseit nem ismerjük; tartalmukat a k. válasz ismerteti.

[3]) Az 1530. marczius 4-ikén Prágában kelt k. válasz fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** IX. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

1.

1528. Márczius 11.

Perényi Péternek Szeben városához intézett meghívólevele az ágotai gyűlésre.

Prudentes et Circumspecti domini Amici honorandi. Constat vobis, hijs proxime preteritis diebus, quidam Nicasius ac Martinus lapicida, Blasius Therek et Sigismundus Zaz, cum eorum complicibus, inter comunitatem vestram, quam temerariam consurrectionem, et quas tam Nobilium quam Ignobilium interempciones, Rerumque ablaciones, ac despoliaciones et depredaciones facere attemptarunt, Que omnia contra dignitatem et auctoritatem domini nostri Regis, et post suam Maiestatem, nostram quoque et in perniciem tocius Regni huius et presertim gentis Saxonice manifeste vergere videntur. Que Nos exigente nostro officio impune pertransire permittere nolentes, ne eciam exinde maiora facinora consurgere possint. Requirimus igitur vos, et Nihilominus vobis harum serie, in persona prefati domini nostri Regis, sub amissione Capitum et omnium bonorum vestrorum firmissime committimns, quatinus agnitis presentibns, ubicunque prefatos malefactores, vel alterum eorum, scilicet complices eorum, qui participes premissorum esse dinoscuntur, apud vos, sew in vestra prouincia Inueniri facere poteritis, sine mora diligenter et fideliter perquiri et captiuari facere, captosque tamdiu apud vos detinere debeatis et teneamini, donec a nobis aliud habueritis In mandatis. Secus, pena sub premissa, nulla racione facere presumpmentes. Ex nostra generali congregatione In oppido Zekelwasarhel celebrata feria Tercia proxima post dominicam Reminiscere anno 1528.

Petrus de Peren, Comes perpetuus et Wayda Transiluanus etc.

A levél hátlapján:

Sicvti post exaracionem presencium oretenus commissimus, Ita vobis et adhuc committimus, ut ad Nonum diem diei datarum presencium, ad oppidum Zenthagotha certos pociores fratres vestros, vestri de medio erga nos deputare, et qui de Intrascriptis quoque malefactoribus per vos captiuati fuerint. Illos ad nos mittere debeatis et teneamini. Nam, deo concedente, cum dominis pocioribus, tam Nobilium, quam Siculorum et Nos Illic constituemur. Et de omnibus Instantibus Negocijs vna vobiscum Id agere volumus, quod dignitas et auctoritas domini Nostri Regis et nostra quoque et libertas huius Regni et ordo Juris postulare videbitur.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis dominis Magistro Ciuium Judicibus, nec non juratis ceterisque Ciuibus Ciuitatis Cibiniensis et Septem sedium Saxonicalium, Amicis honorandis.

(Eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

II.

1528. Apríl 30.

Az erdélyi rendek felterjesztése Ferdinánd királyhoz.

Serenissime Rex et Domine Domine noster gratiosissime. Post fidelem seruitiorum Nostrorum perpetuam commendacionem. Palam coram oculis Maiestatis vestre est, quam fideliter et constanter Mti v. Serenissime seruierimus, et in futurum similiter fidelitatem Nostram Mti v. declarare voluimus, prout nunc quoque declarauimus. dubitamus Mtem v. intelligere, quanta incommoda, Iniurie, oppressiones et infinita Mala ex Castro fogaras fidelibus Mtis vestre et presertim Saxonibus, superioribus temporibus, suborta sunt, vnde tandem Mtas v. domino Waywode commiserat, vt Castrum illud occupare debeat, prout dominus Waywoda ad commissionem Mtis vestre illud castrum obsederat, non sine iactura et effusione sangvinis suorum seruitorum, nostrorum quoque. Postea quoque Mtas vestra Serenissima Egregium Stephanum Mailad misit ad occupandum. Commisit quoque Mtas vestra Literis suis Strictissimis, quatinus huiusmodi Castrum cum pertinentiis, manibus dicti Stephani Mailad consignetur. Cum gratia Mti vestre scribimus, Quod si Mtas v. Se-

renissima Statum huius Regni intelligeret, Castrum ipsum Stephano Mailad non daret occupandum. Sunt quoque potissime raciones, quibus intellectis Mtas vra consilium et animum temperabit. Suplicamus itaque Mti vre, Tanquam fideles domino ipsorum naturaliter gratiosissimo, digneturpro bono Mtis vre, statu quoque quieti et conseruatione huius Regni sui, Interim Castrum fogaras et eiusdem pertinentias in Manibus domini Waywode relinquere, vsque quo Nos solemnes oratores nostros ad Mtem vram Serenissimam sumus missurj. Quodue propediem et statim postquam felicem aduentum Mtis vre In Hungariam senserint, Apud eandem Serenissimam Mtem vestram Constituentes, Statum quoque tam fogaras, quam Regni istius declarabunt. Nil enim Serenissime Rex aliud optamus, nisi Bonum, commodum et Vtilitatem Mtis vre, Nostrique et huius Regni Maiestis vre Transiluanie conseruacionem. Quare Iterum atque Iterum suplicamus Mti vre, dignemini pro nostris fidelibus seruicijs hanc gratiam nobis et Regno suo facere, Vt negocium fogaras Nec Mailad nec alio cuipiam faceret assignare, sed in suspenso, et in Eodem statu, quo nunc Existit, relinquere, donec oratores nostri personaliter Cum Mte vra constituentur. Justam deinde causam dilacionis Mtas vra ab oratoribus nostris intelliget. Comperiet Mtas vra hanc nostram suplicationem Tum Mti vre vtilem, tum nobis et Regno suo pernecessariam fuisse, hec perpetuis seruitiis nostris Mtas vra Serenissima facere dignabitur. Super hoc a Mte vra Serenissima optatam et gratiosam Relacionem expectantes, Mti quoque vre Serenissime fidem et fidelitatem quoque nostram perpetuam semper commendamus. Quam et deus optimus maximus Nobis et christianitati felicissimam conseruet. Ex congregacione Thordensi feria quarta ante festum beatorum philipi et Jacobi apostolorum anno domini 1528.

Eiusdem Mtis vre Serenissime fideles
Uniuersitas Trium Nacionum
Nobilium, Siculorum et Saxonum etc.

Kivül: Serenissimo principi et domino domino Ferdinando dei gratia Hungarie Bohemieque etc. Regi, Domino Nostro gratiosissimo.

(Eredetije a bécsi cs. és kir titkos levéltárban.)

III.

1528. Június 6.

Perényi Péternek meghívólevele a baratheli gyűlésre.

Prudentes et Circumspecti amici Nobis dilecti, deuente sunt litere Regie majestatis Erga Nos. Tum igitur Is Racionibus, Tumque alijs certis et Racionabilibus de causis, Necesse est vobis, et ceteris dominis Regnicolis, nonnullis pocioribus Regnicolis, vnam parcialem dietam Indicere et promulgare, Quam quidem dietam die dominico proximo post festum Sancte et Indiuidue Trinitatis Nunc venturo celebrandam In possessionem parathel indiximus. Requirimus igitur vos, atque Regia In persona firmissime committimus, Quatinus statim receptis presentibus, termino et loco In prenotatis, dieta in ipsa parciali comparere et interesse debeatis. Secus igitur Nulla Racione facturi. Ex Fogaras sabato ante festum Sancte Trinitatis, anno 1528.

Petrus de Peren comes et Waywoda Transiluanus etc.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Magistris ciuium, Judicibus, ceterisque Ciuibus Septem et duarum Sedium Saxonicalium Brassonieque et Terre Barcza, Amicis Nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

IV.

1528. Június 20.

Ferdinánd király utasítása az erdélyi országgyűlésre küldött biztosai részére.

Instructio ad Transsilvaniam in causa intertenendi exercitus etc.

Instructio de ijs, que Nobilis et Egregius fidelis nobis dilectus Leonardus Comes de Nogarolis pincerna noster ac Stefanus pempflinger prouisor arcis nostre Budensis Consiliarius et Commissarij nostri, apud Magnificos, Egregios, Pru-

dentes et Circumspectos Nobiles fideles nobis dilectos, Vniuersitatem Nobilium Siculorum et Saxonum regni nostri Transsylvaniensis nomine nostro agere et tractare debent.

Inprimis declarabunt eisdem singularem nostram, qua eos complectimur, gratiam et fauorem.

Deinde vero exponent eis, quod cum aliquoties petierint a nobis sibi gentes in subsidium eorundem contra Turcos et Johannem Scepusiensem eiusque complices mitti, quamuis sepius cogitauerimus et studuerimus illas ad eos destinare, nobis tamen hucusque propter varia impedimenta non licuisse. Cum autem ab eo, destinandi scilicet ad eos subsidij desiderio, necdum refriguerit mens nostra, que nos cessare non sinit ab ijs, quibus ipsi ab hoste tam Interno quam externo reddi possent securj, et subinde cum expugnatio oppidi Trinciniensis a nostris facta per dej clementiam paucis ante diebus feliciter cesserit, nec minus speremus in deum solita sua pietate rebus nostris patrocinantem, oppugnationem arcis quoque Trinciniensis breuj prospere successuram, qua bene gesta, relictoque rerum in illis partibus ordine bono, deliberauerimus, omnem eum exercitum, quem apud Trincinium prefatum habuimus, ad numerum quatuor millium plus minus hominum, ad predictum regnum nostrum pro subsidio et auxilio eiusdem Incolis et subditis, tam contra Turcos, quam Johannem prefatum ferendo transmittere. Hec autem exercitus illius transmissio statioque per eum in locis prefati regni, mensibus aliquot facienda, vt recte prouideatur et necessaria certaque militum solutio et sustentatio constituatur, opus esse prefatorum Nobilium Siculorum et Saxonum, sicut et se quoque obtulerunt, ope et contributione ; vnde ijdem Leonardus et Stephanus prenominatos Nobiles Siculos et Saxones nostro nomine requirant et jnhortentur, vt ipsi iuxta oblationem nobis, vt prefertur, factam, eundem exercitum ad sex menses continuos suis expensis alere et soluere velint, eosque omni quo poterunt modo et ratione ad hoc inducere et persuadere studeant. Si vero grave videretur eis tantum temporis spatium, nimiaque solutio per eisdem gratis facienda, prenominati Commissarij nostrj, tunc omnes Ingenij et virium neruos Intendant, vt eosdem in hanc adducant, vbi vero omnino noluerint semestre tempus admittere,

remittere poterunt vnum mensem, ita quod fiant menses quinque. Sed si hoc quoque Intolerabile et ponderosum esse quererentur, fiat descensus, sed non nisi magna difficultate et renitentia ad quattuor menses, nec vltra, sed in quadrimestri spatio persistant, et eos item In eodem conseruare laborent. Initium vero stipendiorum quando esse et currere, seu quando illa constitui et solui debebunt, fore cum primum Idem exercitus a nobis jussus fuerit ad regnum Transyluaniense predictum Ire, et proficisci ceperit, a qua quidem profectione sua computarj debere stipendia eiusdem ac successiuis quibusque mensibus soluj et numerarj, que, si vltra trimestre vel illud spatium, quod acceptassent, suis amplius sumptibus subministrare nollent, ac post multa vtrimque tractata et discussa renuerent, adeo, quod ijdem Commissarij nostri videant ipsos nullo penitus modo ad id duci vel trahi posse, tandem ad hoc deflectant, vt solutionem prefati exercitus per reliquum tempus et ad sequentes menses in deductionem et defalcationem eorum faciant, que nobis dare et contribuere debent et debebunt. Sed cum parum vel nihil prosit solutionis constitutio et admissio, nisi certo et singulis, debitisque semper temporibus fiat, nec de vno ad alium mensem differatur et suspendatur, neque Interea milites more Impatientes necessitateque viuendi adacti, peiora consilia amplectantur, et patrie illj, sicut In alijs locis nunc sepius videre licuit, per depredationes et alia mala dammum Inferendi, ac demum e regno rebus utcumque relictis migrandj, ansam arripiant: Commissarij nostri prenominati hec omnia et alia,que ex neglectu et tarditate solutionis sepenumero accidere solent, Nobilibus Siculis et Saxonibus antedictis declarent et abunde demonstrent, sicque cum eisdem transigant, vt solutio per ipsos in eundem exercitum assignanda sit libera et certa, sine vlla suspensione aut dilatione, per totum illud tempus, quo apud eosdem manebit. Dicturi item, quanta exinde commoda non tam ipsis quam patrie et regno illi sint accessura ex presentia et certa exercitus illius solutione, quam parui et forsan irriti tam Turcorum et Johannis pretacti conatus sic ad quemuis illorum vel alterius Insultum statim haberj manum militum, qui alioqui si tempore necessitatis desiderarentur, forsan haberi nequirent,

quibus etiam regnum illud defendi et proinde reliqua hungarie loca quietiora et securiora reddi possint, sic eos quoque paruam vel nullam quietis Interturbationem ac metum, quo nunc-usque sint assidue conterriti, ceteraque offendicula ab hostibus et alijs aduersarijs minus expectare debere; redituram Interea jam diu speratam pacem, nec paruam Jacture superiorj biennio a Turcis accepte partem restituj posse. Sicut ijdem Leonardus et Stephanus pro Ingeniorum suorum vbertate et rerum agendarum Industria facere scient.

Nulli opere et diligentie, laborique parcentes, vt hec recte et mature conficiant, Statusque predictos vel In toto vel in parte ad faciendum ea, que nunc petimus, alliciant, prout eosdem etiam omnino facturos esse clemeuter confidimus. In quibus omnibus ipsi nostram expressam executuri sunt voluntatem.

Datum Prage 20. Junij 1528.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

V.

1528. Július 2.

Perényi Péternek Szeben városához intézett meghívólevele az enyedi gyűlésre.

Prudentes et Circumspecti amici Nobis dilecti. Cura Regni huius perardua et Necessitas inmensa Nos vrget In presenciarum, vniuersitati Nobilium parcium harum Transiluanarum, vnam Generalem congregationem indicere debere. Quam dominico die proximo ante festum Beate Margarethe virginis et martiris de recenti affuturam, In opido Enyediensi celebrandam fore Statuimus. pro eo vobis harum serie, Regia in persona, strictissime committittimus, Quatinus Receptis presentibus, diem et locum ad prescriptos, congregacionem ad Eandem, certos et speciales fratrum uestrorum, cum plena Informacione Erga Nos translegare et mittere omnem In euentum debeatis

et teneamini. Secus Nullo modo facturi. Ex Dewa, In festo visitationis Sacratissime virginis Marie Anno domini 1528.

Petrus de Peren Comes et Waywoda Transiluanus etc.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Magistro ciuium, Judicibus, Ceterisque Ciuibus et Consulibus Ciuitatis Cibiniensis, Amicis Nobis dilectis.

(Ereḋetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

VI.

1528. Július 16.

Az erdélyi országgyülésre küldött k. biztosoknak Ferdinánd királyhoz intézett jelentése.

Sacra Regia Maiestas, post humillimam Seruitiorum Commendationem etc.

Qua die nobis ex buda Transyluaniam versus discedendum esset, Reuerendissimo domino Episcopo Tridentino, presidenti Et supremo cancellario Maiestatis vestre, scripsimus; XIII. autem huius huc ad Episcopum Transiluaniensem et dominum Waiwodam peruenimus, qui forte vna conuenerant, profecturi eadem hora ad duo miliaria propinqua, vbi celebrandus erat conuentus prouintialis omnium trium nationum istius regni. Ex mandato itaque Maiestatis vestre eisdem waiwode et episcopo literas maiestatis vestre reddidimus, quibus lectis, cum a nobis summam legationis nostre petijssent, narrauimus eisdem, que Maiestas vestra nobis commisserat, quibus primo ingressu repentine responderunt, nequaquam dari occasionem in presenti de eis Tractandj, quod cum nobis nouum admodum, longeque absonum ab instructione Maiestatis vestre videretur, non contenti hoc repentino responso, petiuimus latiorem super hoc informationem; Tum nobis clam vocatis Episcopus regni huius statum latius indicavit, quod scilicet cum

hactenus semper dubitatum fuisset de fide Siculorum, Tandem bonis auspitiis Maiestatis vestre, nescio quo fortuito casu, in quibusdam nuptijs dominus Marcus Pempflinger primates quosdam Siculos taliter in fidem Maiestatis vestre induxisset, vt Illi postea congregatis reliquis deliberassent, literas quasdam ad Cyback et Radicz scribere, in quibus petebant, ne sibi posthac assumerent quicquam huiusmodi rumoris, contra eorum honorem et fidem machinarj, deinde alias literas patentes ad omnes status in suam excusationem, quod nunquam dubie de Maiestate vestra sensissent, et quod pro eadem conseruanda et Joanne extirpando vitam ac fortunas expositurі erant, quarum exemplum credimus Maiestati vestre missum fuisse, vnde cum ex dei gratia iam regnum hoc satis pacatum videretur, quamvis adhuc alique reliquie restarent, que secreto non sincere sentirent, nihilominus velint, nolint acquiescent; rebus sic stantibus non fore opus nunc inducere exercitum externum in hanc prouintiam. Quod si Maiestas vestra eum versus Varadinum et contra Radicz et alios Joanni assistentes misisset, nihil desiderari posse vtilius ac magis necessarium, Cum necesse sit delere memoriam Joannis, si Maiestas vestra vult pacifice frui regnis suis, alias quotidie nouas practicas fore pre manibus, Nec secure Tractari posse cum subditis Maiestatis vestre in eiusdem necessitatibus, Sed quod sperandum esset exercitum hunc alere sumptibus huius regni vltra promissum subsidium, hoc non modo tentandum, Sed ne cogitandum quidem. His Ita moti et animo dubij facti sumus, vt Episcopo obiecerimus: vnde Igitur Maiestas vestra hoc finxisset, nisi sibi oblatum fuisset? Et vnde hec noua securitas, quod non indigerent gentibus, quas toties petijssent? Tum ille: verum fuisse, inquit, quod cum Turcus venturus nuntiaretur, Tunc meminerat se scripsisse pro mille pixidarijs Et aliquot catafractis, de quibus suo Tempore replicaret cum opus esset. Sed quod ipse aut alter nomine prouintie obtulisset alere exercitum de proprio, hoc non sibi persuadere debere Maiestatem vestram; Quod si quis fecit, Id pro se fecit, sed profecto Inscijs omnibus regnicolis, qui non modo non se obtulerunt ad maiores sumptus, sed gratiam potius et releuationem aliquam in dies clamitant a Maiestate vestra, pro preteritis eorum ser-

vitijs et fidelitate, quam motu proprio Maiestati vestre prestiterunt. Id vero petunt, vt Maiestas vestra eos Tutetur, sed non suis sumptibus; quia Ideo se dicunt Maiestati vestre subiecisse, vt eadem ipsos defenderet ac protegeret. Quibus preceptis, certe valde mente perculsi et animi pendentes ad conuentum eadem die, vna cum ipsis Waiwoda et episcopo profecti sumus. Ibi iterum atque iterum ab eisdem vocatj, quamvis omnino in animo haberemus legationis nostre substantiam secundum Instructionis tenorem in medium proferre, nihilominus eorum persuasionibus et minis potius adducti fuimus in aliam sententiam loqui. Protestatj enim nobis sunt, si quid incommodj aut contra dignitatem Maiestatis vestre fieret, id totum relationi nostre attributum irj; dubium enim non esse, quin si populus audiet, que in mandatis habemus, preterquam quod nihil impetrabimus, detrahemus etiam auctoritatj Maiestatis vestre, et alienabimus vulgi voluntatem a Maiestate vestra, dabimusque ansam secretis hostibus Maiestatis vestre, susurrandi inter populum, quod scilicet Maiestas vestra quotidie noua grauamina eis Impositura sit, Et quod iam sit exhausta et ad vltimam pauperiem deducta, Nec possit eos Tutari, nisi ipsimet sumptus suppeditent; vnde Ergo illa, que de Maiestate vestra predicabantur, et vnde suorum seruitiorum recompensatio et Similia. Quare cum Maiestas vestra nobis literas Credentiales ad istos dederit, vt cum eorum consensu, consilio, auxilioque tractemus, necnon ex nobismet consideraremus, si quid eis inuitis tentaretur, bonum exitum sortiri non posse, quamuis moleste ferremus, quod Maiestatis vestre mandatis satisfacere non daretur, quodque tantum Iter, tamque periculosum, vt profecto per foramen Acus Transierimus, frustra confecisse videremur, nihilominus in hanc Sententiam locutj fuimus: excusantes primum absentiam Maiestatis vestre, quam eos moleste ferre audieramus. Et diximus Maiestatem vestram precipue regni sui hungarie causa abesse, ibique in superioribus regnis et prouintijs suis hereditarijs esse, vt quamprimum audiret Maiestas vestra, hostes suos Turcum uel Joannem aduentare, posset eadem esse parata, uel in persona propria descendere, uel exercitum suum externum mittere, sicutj rei necessitas postulare videretur; deinde exposuimus, quod cum Ma-

iestas vestra toties fuisset requisita, ut aliquas gentes externas huc mitteret, Maiestatem vestram hactenus fuisse impeditam in extirpandis illis reliquiis, nunc vero cum ex dei nutu omnia pacata Ibi sint, Et omnia loca alicuius momentj expugnata, presertim Trincinium, Maiestatem vestram esse paratam mittere vsque ad 4000 gentium externarum. Sed cum ipsi sciant, quot sumptus Maiestas vestra fecerit pro Regno isto, vt Id ab Intruso Tyranno liberaret, nec non vt Maiestas vestra confinia contra Turcas tutaretur; cogitandum etiam eis esse et ratio habenda tantarum expensarum Maiestatis vestre. Laudauimus preterea istorum fidem, hortantes, vt in Eadem permanerent, et si qui reliqui essent in regno hoc minus fideles Maiestatis vestre, eos uel de medio tollerent, uel ad deuotionem eiusdem attraherent; Et huiusmodi alia, meliori quo potuimus modo. Responsum fuit latius, gratas sibi fore gentes istas et rogare omnino Maiestatem vestram, vt eos tutetur, Sed de modo Intertentionis ne verbum quidem fecerunt; gratias autem egerunt Maiestati vestre de bona in eos voluntate et gratia, Et quod volunt permanere in eadem fide, asseuerantes, se fore sufficientes contra quoscunque Infideles Maiestatis vestre in hoc regno. Hoc autem responsum quam frigidum, quamque minime ex voto Maiestatis vestre sit, non modo consideraiimus, sed etiam Indoluimus. Sed vetitum fuit Ibi aliquid repetere, et coacti Sumus Contentari. Particulariter autem nihil aliud habere potuimus, nisi quod vltimum hoc Remedium habetur, quod Maiestas vestra uel ex pecunijs, quas fucari debent dare pro salibus, uel alias Inueniat modum pro vno mense vtputa Augusto, vt quomodocunque leuentur gentes versus varadinum, Iterum inueniet Maiestas vestra in regno hoc, si voluerit, qui Eidem summam aliquam non contemnendam mutuabunt super Episcopatu Waradiensi et Castris Lipa et Solimucz, que Radicz possidot et alia bona rebellium, que quamuis alijs condonauerit Maiestas vestra, nihilominus in tanta necessitate liceret eis vtj. Tertio quod ad diem Natiuitatis Marie exigentur subsidia a nobilibus istius regni promissa, ex quibus prefatis speraretur posse Intertenerj exercitus ad duos menses, Et sic essent Tres cum mense Augusto. Nos aliud non possumus: deus scit, quod necubi defuimus aut

fide aut diligentia, vel mentis Cogitatione. Nos Maiestati vestre humillime Commendantes. Datum ex Alba XVI. Julij MDXXVIII.

Eiusdem Sacre Maiestatis vestre

Humillimi Seruitores
Leonardus Co. de Nogarolis
S. Pempflinger.

(Eredetije a bécsi t. levéltárban.)

VII.

1529. Január 13.

Gerendi Miklósnak Szeben városához intézett meghívólevele a gerendi gyűlésre.

Prudentes et Circumspecti domini Amici Nobis honorandi. Miramur, quod ad hunc usque diem Peditibus dominacionum vestrarum hic existentibus dominaciones vestrae adhuc pecunias Nullas miserint; rogo ne Amplius differatur. Dominaciones vestrae bene vident et intelligunt statum rerum omnium et nostrarum et Hostium. In futurum quoque, ne quid detrimentj rebus Regni Hujus ac Regiae Majestatis ac nostris contingat, prospiciendum Nobis est. Visum itaque est dominis vice Waywodae ac alijs fratribus nostris et Nobis, ut ex omnibus Nacionibus huius Regni pociores mecum vna in loco et termino competente convenirenus; scripsimus iam ad aliarum nacionum fratres nostros, et dominaciones vestras hortamur ac requirimus, ut in festo Agnetis in Gherend constitui velint dominaciones vestrae, dominus Magister ciuium in persona propria, cum personis Idoneis, septem et duarum sedium. Ad Brassouienses Literas nostras dedimus similiter et Bistricienses; et dominaciones vestrae ita mittant ac veniant, ut missi cum facultate plena veniant, ut ad omnia loqui et Accedere valeant, quae Potioribus Nacionum omnium pro bono Regni Huius visa fuerint. in reliquo dominaciones ve-

stras bene valere optamus. Ex Coloswar in octaua Epiphaniarum domini Anno eiusdem 1529.

vester frater Nicolaus de Gherend

Electus Transilvan. et Thesaurarius Manu propria.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis dominis Magistro Ciuium ac Judicibus et Juratis Consulibus Civitatis Cibiniensis, dominis fratribus et Amicis Honorandis.

(Eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

VIII.

1529. Február 7.

Bethlen Elek meghívólevele a marosvásárhelyi gyülésre.

Prudentes et Circumspecti domini amici Nobis honorandi. Salutem. Propter Instantissima pericula Regni Jam iam illata et potissimum, Que Nobis ac Regno huic de transalpinis partibus, propter Modernum electum Waywodam, pericula Immineant, et preseferantur, cogimur vniuersitatem dominorum trium Nacionum, In oppido Zekel-wasarhel feria quarta proxima post dominicam Inuocauit proxime affuturam, congregacionem generalem Indicere celebrandam; pro eo vos requirimus, et nihilominus vobis, In persona domini Nostri graciosissimi, firmissime committimus, Quatenus agnitis presentibus dominum Magistrum ciuium, Judicem, cum ceteris vestris fratribus ad locum et terminum prescriptos transmittere debeatis et teneamini, vt ipsi vna nobiscum ac ceteris Nostris fratribus de predictis Regni periculis tractare et consulere possint, et Secus, sub pena In talibus observare Solita, non facturi. Ex ciuitate Segeswariensi, die dominico carnispriuij, Anno 1529.

Alexius de Bethlen

Wicewaywoda transsilvanus.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis dominis Magistro ciuium Judicibus et Juratis ceterisque civibus et consulibus civitatis Cibiniensis, ac Septem-Sedium Saxonicalium amicis et fratribus Nobis honorandis.

(Eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

IX.

1530. Márczius 4.

Ferdinánd király válasza az erdélyi rendek felterjesztésére.

Ferdinandus.

Reuerende, Magnifici, Egregij, prudentes, Circumspecti fideles dilecti. Allate sunt ad Nos alie litere vestre die XXIX. Novembris et XX. Decembris proxime elapsorum, quibus abunde et non nisi cum magna animj nostri molestia, intelleximus, quantis Casibus et discriminibus obnoxij sitis, de quo vobis Jure quidem condolemus. Et vt certo cognoscatis in nobis nihil defuisse, quo minus periclitationi vestre succurruerimus, vobis significandum duximus, qualiter superioribus Mensibus, cum primum Nobis necessitas vestra innotuisset, collecto mox exercitu ad recuperationem Regni nostri Hungarie destinato, vobis subuenire decreuerimus. Qui licet paratus et ad eundum in hostes instructus, ac per nos Integro solutus fuerit, frigoris tamen Iniuria, hyemisque tempestate ingrauescente et obstante, progredi et Jussa nostra exequi, ac perinde vobis oppitulari non potuit. Eoque facto nos paucis etiam ante diebus, alterum exercitum iusto numero conscripsimus, Qui Strigonium vsque profectus, ac Ciuitate illa, que paulo ante defecerat, vi capta et recuperata, propter subitam militum egritudinem plus nimio diminutus, consulto retrocedere coactus est. Quod tamen non Ideo vobis significare voluimus, ut ex eo dubij vel anxij reddamini, Sed quod vos nihil eorum lateat, que in succursum vestrum ac Regni istius nostri conseruationj et pacificationj parauimus. Propter hunc tamen expeditionis nostre iam dicte successum, qui preter spem et sententiam nostram euenit, haud quaquam ab officio nostro, quod vobis, Ceterisque fidelibus Subditis ac bonis Seruitoribus nostris debemus, Cessare et abstinere voluimus; sed potius animo recto speque firma recuperandi regni confisi, ea demuo parare et attentare conamur et incessanter agimus, que ad subsidium vobis celerrime prestandum, ac tuitionem et reparationem Regni illius spectare videntur. Quoniam ergo Maiestas Cesarea ad vigesimum quartum

Jam preteriti Mensis Februarii diem Bononie In Imperatorem Romanorum Coronata, nunc est in procinctu redeundi ad Germaniam, et ad Dietam Imperialem, quam ad diem octauam Aprilis proxime futurj indixit, et in illa dieta tam ipsam, quam nos personaliter de subsidio repentino, et vobis et alijs fidelibus nostris ferendo, quantotius agere et tractare velimus, Idque etiam apud Regni istius nostri Bohemie ac Morauie, Silesie, aliarumque prouinciarum nostrarum Incolas et Subditos breui obtinere et In effectum perducere laboremus, Et in prelibate Maiestatis Cesaree aduentum, hispanorum peditum Archebuseriorum bonam partem, quos potiores et exercitatiores habere poterit, certo expectemus, quos recta ad Regni nostri Hungarie et illius Sedem recuperandam et subinde vobis auxilium necessario ferendum premittere decreuimus, vt donec maiora subsidia a Maiestate Cesarea et Imperio, regnisque et patrijs nostris predictis obtineamus et demittamus, cum eisdem hispanis victorie preludia faciamus. Ac vltra hec, que a Rege optimo ac ab vno homine prestari valebunt, agere et exequi conabimur, et vt semel salus et pax vobis alijsque Regnicolis nostris acquiratur et constituatur, nec vite, nec bonis, nec rebus quibuscunque parcemus, ac ab instituto et opere nostro non desistemus, donec desyderata quies et pacificatio Regni tam vobis quam alijs Regnicolis nostris concedatur. Quare vos omnes et vestrum quemlibet omni studio et serio hortamur et requirimus, vt promissorum ac proprie vestre salutis et Incolumitatis intuitu, In solita fide et constantia nobis debita firmiter persistere, et vos, qui tanto tempore fortune casus, et minas cum honore et laude vestra sustinuistis, Nihil a Nobis auelli ac auocari permittatis; sed potius vos proinde, sicut hactenus fecistis, contra quoscunque tam Internorum, quam externorum hostium motus et impetus, quos homo sustinere et superare potest, Ita et tales exhibere velitis, vt in fide et integritate vestra nihil desyderari possit, Nosque et Regnum ab vlteriori Jactura et exitio preseruemur; sicut vos sponte vestra et propter nostri contemplacionem, patrieque amorem, vestramque omnium salutem et futuram quietem, honori, et vtilitati, nominisque vestri splendori et amplificationi conjunctam indubie facturos esse confidimus. Quod erga vos etiam et vnumquemque vestrum omni

munificentia, gratia, et fauore nostro accumulate et cum effectu recognoscemus.

Quod priores litere nostre, quarum aliquot plures cum diuersis nuntijs ad vos misimus, nondum vobis presentate fuerint, dolemus et miramur etiam, neque aliter cogitare possumus, quam quod nuntij forte cum literis Intercepti fuerint, aut perierint; ex quibus, si reddite fuerint, Indubie cognoscetis, quanta nos vestri cura teneat, et quanta opera contendamus Incolumitati et securitati vestre consulere; que omnia digna sunt tanta solicitudine et cura nostra propter merita vestra nullo vnquam euo obliteranda.

Vidimus item, que super bonis Regni istius nostri scripsistis, que vobis ante alios donarj et reseruarj petijstis, cuius petitionis vestre suo tempore digne memores erimus, vosque in Collatione et prouisione istorum propter fidem bene seruatam et merita vestra omnibus alijs anteferemus.

Quoad aliam petitionem vestram pro Magnifico Caspare Horwat interpositam, super Castris Dyos et Letha, quibus Cuidam Emerico Balassy certa pecuniaria summa inscripta esse dicitur, que nunc propter manifestam ipsius Emerici infidelitatem ad nos deuoluta est; Nos pariter ex singulari gratia nostra, qua dictum Casparem propter benemerita sua complectimur, dictam summam super predictis Castris inscriptam relaxauimus, ipsaque Castra per prefatum Casparem possidenda liberauimus, et ab onere prefate pecunie exemimus et exonerauimus, quod vobis clementer significandum duximus.

Datum prage 4-ta Martij 1530.

Élén: „Ad Transylvaniam.“ — Végén: „In simili ad Cibinienses demptis duobus articulis vltimis.“

„Prudentes et Circumspecti. f. d.
et relatio, vt de receptis literis suis de X-a.“

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

Horvát- és Tótországi gyülések.

I

János király hívei 1529 tavaszán, miként Magyarországban, úgy a két melléktartomány területén ismét hatalomra kezdettek emelkedni. *Erdődy Simon* zágrábi püspök, *Tahy János* és *Bánffy János* voltak leginkább e fordulat előidézői. Ezek június második felében összegyűjtötték pártjuk tagjait. *E gyűlésen* határozattá lőn, hogy mindnyájan fegyveresen táborba szállanak, és azoknak, kik felhívásukra meg nem jelennek, mint ellenségeiknek, jószágait elpusztítják. [1])

II.

János király pártjának ezen tevékenységével szemben, az ellenpárt fejei sem maradtak tétlenségben. *János* corbáviai gróf és tótországi bán 1529. július negyedikére Zágrábba hívta meg a Ferdinándhoz ragaszkodó *tótországi rendeket.* [2])

[1]) A corbáviai gróf július 28-án Medvevárából írja a királynak: „Hiis proxime preteritis diebus . . . ipsi rebelles Maiestatis Vestre, habuerunt *dietam et conventum* inter se, et in habito ipso conventu bona et possessiones fidelis Maiestatis Vestre Ludovici Pekry depredauerunt.“ Ugyanaz nap Dietrichstein Zsigmondnak írja: „Rebelles Maiestatis Regie . . . sunt eius animi, ut castra in campo metati fuerint, omnes Nobiles Regni et ceteros Proceres, qui in castra ipsorum venire recusarent, persequi vellent.“ Mindkét levél eredetije a bécsi t. levt.

[2]) A corbáviai gróf Ferdinánd királynak július 28-án írja: „Misi literas ad fideles Maiestatis Vestre in hoc Regno Sclauonie existentes, ut

Végzéseik nem ismeretesek. Csak azt tudjuk, hogy a királytól hadisegélyt kértek a török ellen és négyezer forintot, igérvén, hogy ezen összeggel nagy eredményeket fognak létrehozni. [1])

III.

Ferdinándot nem elégítették ki e gyűlés végzései. Ennekfolytán már néhány nappal utóbb, július 10-én maga hirdetett gyűlést *Horvát- és Tótország* rendeinek Zágrábba. Határnapul 1529. július utolsó napját tűzte ki. Biztosaivá *Batthyányi Ferenczet* és *János* corbáviai grófot nevezte. [2])

A hangulat, mely a megjelent rendek körében uralkodott, elég kedvezőtlen volt Ferdinándra nézve. Feliratukban komoly vádakkal találkozunk. Kiemelték, hogy ők a török ellen indítandó hadjárat tárgyában üdvös tanácsokat szolgáltattak a királynak, de ez, a környezetében levő tanácsosokra hallgatva, nem adott nekik hitelt; továbbá elmulasztotta teljesíteni a 4000 forint megküldésére vonatkozó kérelmüket, a mely csekély összeggel nagy dolgokat lehetett volna művelni. Egyúttal azok részére, kiket az ellenpárt javaiktól megfosztott, vagy a király hadai javaikban megkárosítottak, kárpótlást sürgettek. [3])

A király teljes higgadtsággal válaszolt. Felhívta a rendeket, nevezzék meg azon tanácsosait, kikről állítják, hogy a török elleni készületeket megakadályozták. Biztosítja őket, hogy nemcsak az említett összeget, hanem sokkal többet is kész lenne javukra áldozni; és bár számos fontos kiadásai vannak, sajnálja és neheztel amiatt, hogy kérésük nem telje-

die dominico proxime futuro omnes Zagrabiam convenire debeant, ubi de hiis una mecum tractare debeant." És Dietrichsteinnak: „Ut de hiis, que ad fidelitatem Maiestatis Regie pertinent, tractarentur."

[1]) A végzések szövege nem ismeretes. Utal azokra Ferdinánd királynak, alább említendő, november 28-iki irata.

[2]) A Batthyányihoz és a corbáviai grófhoz intézett megbízólevélnek, melyből kitűnik, hogy több társai voltak — kik? nem tudjuk — eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** I. szám.

[3]) A felterjesztést nem birjuk. Tartalmára következtetünk a k. válaszból.

síttetett. Ő jelenleg is azon fáradozik, hogy Magyar- és Tótország védelméről gondoskodhassék. Támogassák őt a rendek is. Mivel pedig biztosabb sikerrel fog a török ellen felléphetni, ha előbb országaiban a lázadókat és hűteleneket megnyerte; tegyenek javaslatokat, mikép lehetne azokat kiengesztelni, vagy ha kell, leküzdeni, és a tótországi véghelyeket megvédeni? A mi pedig a károk megtérítését illeti, segítsék őt a hűtelenek elnyomásában, mire ezeknek birtokaiból kielégítendi a jogos igényeket. Jelenleg, miként maguk beláthatják, mit sem tehet. Fájdalommal értesült, hogy saját hadai is károkat okoztak híveinek. Biztosokat fog rendelni, kik e károkat a hely színén megvizsgálni, és jelentést tenni fognak; mire a bűnösök megbűntetését és az elrablottak visszaadását el fogja rendelni. Egyáltalán mindent megteend, hogy a rendeket atyai gondosságáról meggyőzze. [1])

Mily hatást tett e királyi válasz a rendekre, s mily eredménye volt a gyűlésnek, arról nincs tudomásunk.

---

[1]) A Linczben november 16-án kelt királyi válaszirat eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** II. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1529. Július 10.

Ferdinánd király megbízólevele Battyányi Ferencz, mint a tótországi rendek gyűlésére küldött k. biztos részére.

Ferdinandus. Spectabilis et Magnifice fidelis dilecte. Cum ex certis et rationabilibus causis, et ob Imminentem necessitatem, que ex Turcorum Insultu Ingruere cepit, dietam generalem omnium Statuum et ordinum regni nostri Sclauonie, ad diem sabbati post festum beati Jacobi proxime futurum, In oppido nostro Gheretz celebrandam Indixerimus, teque vnacum alijs Commissariis et Consiliarijs nostris eo deputatum, nostro nomine, cum collegis tuis, simul vel separatim, Juxta informationem nostram, agere et tractare velimus; Eapropter fidelitati tue, harum serie, firmiter committimus et mandamus, vt mox receptis presentibus te ad oppidum predictum personaliter conferas, ac vnacum adiunctis alijs Concommissarijs tuis, secundum prefate Instructionis nostre tenorem agere, tractare et concludere debeas, sicut tue, eorumque consilio et Industrie atque vtilitatjet conseruationi regni istius nostri, subditorumque eiusdem visum fuerit expedire, prout te quoque omnino facturum esse certo nobis persuademus, secus minime facturus.

Datum Buduicij 10. Julij 1529.

Élén: „Battyányi." Végén: „In simili ad Johannem Torquatum cum eodem titulo."

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

II.

1529. November 16.

Ferdinánd király válaszirata a tótországi rendek felterjesztésére.

Sacra Regia Maiestas Hungarie et Bohemie Rex gratiose Intellexit ea, que Banj, regnicole et Nobiles Regni sui Sclauonie hic congregati maiestati sue proposuerunt. Quantum igitur ad primum articulum, quo significant se circa expeditionem proxime contra Turcos susceptam bene et recte semper maiestati sue consuluisse, sed maiestatem suam bene monitis, sanoque ipsorum consilio, aliquorum Instinctu, qui proposita sua Impedire conati fuerint, non credidisse, neque locum dedisse; Quod cum maiestati sue non sit cognitum, Ideo requirit eosdem Banos, Regnicolas et Nobiles, vt de ijs per quos eiusmodj persuasiones hucusque impeditas esse opinantur, claram et apertam relationem faciant, et eos, qui In causa fuere, nominatim exprimant et demonstrent.

Et quia prefati Bani, Regnicole et Nobiles asseuerant cum quattuor millibus florenis multa bona fieri potuisse, si Illa Juxta bonam eorum opinionem atque in eos vsus, quos ipsi designarunt, erogata fuissent, ad hec maiestas sua Regia clementer respondet, Se non solum hec quattuor millia, sed longe maiorem summam libenti animo exponere voluisse, si prout exposuit, quid boni frugique cum ijs circa ea fierj potuisse sciuisset; Nihil enim adhuc omisit, nullis quoque sumptibus et expensis quantumuis magnis ac pene Intolerabilibus pepercit, quo huius etiam Regni sui Sclauonie, eiusque fidelium Incolarum Incolumitati et defensionj, eque ac alijs suis subditis et fidelibus, quanto maximo studio et compendio, atque pro rerum exigentia et dispositione fierj potuit, consuleret et prospiceret; verum quia propter Ingruentem rerum omnium necessitatem pecunie omnes, quotquot pre manibus erant, ad supportandum Ineuitabiles sumptus et alias vrgentes ac pergrandes Incumbentias conuertende fuerint, ac propter illarum, aliarumque virium defectum, quibus Turcorum Tyranno commode et necessario resistendum erat, maiestatem regiam ad prouintiales

suos ac item ad exteros proficisci, eorumque subsidia petere et requirere oportuerit, ea vero, que tam a suis, quam alijs conquisiuit, ex ordine necessario pro rerum et occurrentiarum qualitate facto, in predestinatos vsus exposita et collata fuerint. Idcirco maiestas sua ex ijs etiam colligi posse existimat, nedum hec, que Bani, Regnicole et nobiles antedicti Imaginantur, sed complura alia, ex quibus non minor vtilitas et fructus sperarj et prouenire potuisset, citra mentem et voluntatem maiestatis sue, Imo cum animi sui dolore et displicentia omissa fuisse. Sed Cupiebat eciam, sicut adhuc maiestas sua desyderat, non solum Hungarie, aliorumque regnorum et dominiorum suorum periclitationibus, sed etiam regni sui Sclauonie subditis eorumque necessitatibus equaliter subuenire, Nihilque nunc laboris aut periculi foret, si voluntati, desyderioque maiestatis sue facultas et potentia respondissent, cum maiestas sua nunc etiam aliud non cogitet aut tractet, quod rursum se ad necessariam Turci resistentiam paret, atque regni sui prefati conseruationj et pacationj, quam ipsorum regnicolarum et nobilium ope auxilioque accessorio faciliorem fore sperat. Eosdem Igitur Banos, regnicolas et Nobiles clementi animo hortatur et requirit, vt habito respectu recti bonique propositi maiestatis sue, pro sua ipsorum salute et quiete tutanda et conseruanda, In debita fide, affectione et obsequio persistentes, quibus maiestati sue sunt astricti, et per que se jn bonam maiestatis sue gratiam Insinuarunt, eandem maiestatem suam tamquam boni et fideles sui seruitores et subditi In omnibus ijs adiuuare studeant, que in commodum et benefitium tam ipsorum et totius regni Sui Sclauonie, quam aliorum subditorum suorum vergere possint, quod Indubie maiestas sua pro posse suo ac per semetipsam nullis laboribus, curis aut molestijs parcendo, prouide, sicut hactenus, faciet et fierj curabit; quod ijdem Bani, regnicole et nobiles certo sibi promittere possunt, ex eoque videbunt maiestati sue regnum prefatum eiusque Incolas cordi et cure non parue fuisse, seque de fidelibus suis debitum respectum habuisse, nulloque vnquam presidio destituere voluisse. Quod quia maiorj commodo et fructu fieri poterit, si rebelles et Infideles tam jn regno Sclauonie, quam alibi existentes, ad obedientiam reducantur: Idcirco

maiestas sua eorundem quoque Banorum, Regnicolarum et Nobilium bonam opinionem et deliberationem habere cupit, quomodo et qualiter ijdem Infideles ad debitam fidelitatem conduci, et quomodo contra eosdem (si necesse foret) resistentia fieri, et confinia regni Sclauonie, et partium illarum bene et commode tutarj et conseruarj possint.

Ceterum quoad bona, que sibi ijdem Banj, Regnicole et Nobiles proxime ablata et occupata esse dicunt, et quorum loco alia a maiestate sua sibi darj petierunt, Maiestas Regia eosdem Banos, regnicolas et Nobiles gratiose requirit, vt maiestatem suam Inprimis Juuent ad castigandum et reducendum prefatos Infideles ad obedientiam, eoque facto ex bonis que per illorum Infidelitatem, vacant atque ad manus maistatis sue reducta fuerunt, vniuscuiusque damna et seruitia, eorumque qualitates clementer respiciet et conpensabit; Nam et ipsimet ad presens videre et quasi palpare possunt maiestati sue propter Incredibiles sumptus, quos hactenus fecit et adhuc de nouo cum alijs gentibus facere cogitur, possibile non esse, vt alia via nunc ipsi contententur; Sed confidit sua maiestas, quod ijs alijsque attentis et Iuste consyderatis, se Interea, donec promissa fiant, omnino, vt hactenus fecerunt, fideles et promptos ad seruitia maiestatis sue sint exhibiturj, paruamque hanc moram, que eisdem minime damnosa esse debebit, equo animo laturj, quod ipsa maiestas sua posthac eo vberiorj gratia et fauore erga ipsos et eorum quemlibet est recognitura. Super damnis autem et Iniurijs eisdem Banis, Regnicolis et nobilibus In suo ad regiam maiestatem prelibatam descensu Immerito Illatis, maiestas sua eis gratiose et pie condolet, tamquam bonis suis subditis, Idque eo magis moleste fert, quod a suis subditis ipsi fideles sui Iniuste damnificatj fuerint, atque Ideo maiestas sua statuit Commissarios aliquos deputare, eisque committere, vt se ad loca vbi damna euenerunt conferant, illis, adhibitisque etiam personis duabus, que de damnis datis latius docere possint, quam in Informatione per Banos, Regnicolas et Nobiles porrecta continetur, ad dominorum Banorum, regnicolarum et nobilium Instantiam damna et Iniurias illas reuideant cognoscantque; vbi ad maiestatem suam delata fuerint, ipsasque illorum causas et circumstantias Intellexerit,

In eos, qui contra regnicolas et Nobiles predictos Iniuste egerunt, ad conuenientem deliquio suo penam procedet, et Indebite ablata restituj vel compensarj faciet, ac fidelium illorum constantiam et seruiendi promptitudinem, qua non obstante damna acceperunt, pro vniuscuiusque meritis cum gratia singularj recognoscet, Et in ijs quoque nihil pretermittet, sed ea ita eoque pacto diriget, quod eisdem Banis, Regnicolis et Nobilibus constare debebit, maiestatem suam de rebus ipsorum curam non modicam habuisse.

Lintzij 16. Novembris 1529.

Élén: „Turcica expeditio. Sclavonia. Responsum"

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és. k. titkos levéltárban.)

X.

JÁNOS KIRÁLY

BUDAI ORSZÁGGYŰLÉSE.

1530. Február 14.

János király budai országgyülése.

János király, midőn Szulejmán 1529-iki hadjárata által az ország nagy részének és fővárosának urává lett, sietett hatalmának megszilárdítása végett *országgyűlést* hirdetni. Mialatt a szultán Bécsnél táborozott, ő szétküldötte meghívóleveleit a deczember 13-ikán megnyítandó gyülésre. [1]) Azonban utóbb kényszerítve látta magát ezt későbbre halasztani, s 1530. február 14-ére *Budára* hívta egybe az ország rendeit. [2])

Az itt megjelent főpapok közül *Várday Pál* esztergomi, és *Frangepán Ferencz* kalocsai érsekek; [3]) az urak soraiból:

[1]) *Brodarics István* 1529. szeptember 29-én Budáról, a lengyel cancellárnak írja: „Indixit majestas sua omnibus dominis et regnicolis dietam generalem pro festo beati Luce evangeliste.“ (Acta Tomiciana. Kiadatlan VII. kötet. 858. l. Kézirat a szent-pétervári cs. könyvtárban. *Supala Ferencz* közleménye.)

[2]) Meghívólevelet nem ismerünk. János király 1530. február 1-én Bánffy Jánoshoz intézett levelében felteszi, hogy a meghívólevél már kezei között van. „Alioquin — írja — ad *instantem Diaetam* deberetis venire.“ *Kovachich*, ki e levelet közli (Supplementum. III. 134. l.), oly nézetben van, hogy ezen országgyűlés nem tartatott meg. Megczáfolja e feltevését az ezen országgyűlésen alkotott törvénykönyvnek a bécsi t. levéltárban létező egy példánya, mely egyszersmind a gyülés helyét és napját is közli: „Articuli in presenti generali Dieta Dominorum Prelatorum, Baronum et Nobilium Regni pro *festo b. Valentini Martyris Bude* celebrata, formati.“

[3]) *Frangepán Ferencz* Budáról, 1530. marczius 29-én a lengyel cancellárnak írja: „Dum nuper transactis diebus ageremus in dieta per majestatem regiam celebrata, allate sunt ex Posonio littere ad Rmum Strigoniensem altere, altere autem ad me.“ (Acta Tomiciana. VIII. 106. l. Supala F. közleménye.)

Verbőczy István, Nádasdy Tamás, Czibak Imre, Pőstyény Gergely és az Artándi testvérek neveit ismerjük. Az ország keleti részeinek, kivált Bihar megyének nemessége nagy számban jött össze. Ellenben a Duna melléki országrész, a felvidék és Tótország rendei távoltartották magukat. [1])

A tanácskozások folyamáról hallgatnak emlékeink. Csak eredményüket, az alkotott törvényeket, ismerjük.

A rendek hadak fogadására, minden jobbágytelek után egy forintot ajánlottak meg, melyet minden egy telekkel és három forint értékű vagyonnal bíró jobbágy, úgyszintén az *egytelkes nemesek* és a szabadosok (libertini) is kötelesek valának fizetni; egyedül azon szolgák voltak felmentve, kiket uraik élelemmel és ruházattal látnak el.

Hogy pedig az ezen adóból remélhető pénzösszeg minél gyorsabban és biztosabban folyjon a kincstárba, hogy továbbá e pénzösszeget haladéktalanul lehessen értékesíteni, megállapíttatott, hogy a földesurak maguk fogják jobbágyaikért a reájuk eső adót lefizetni; és pedig azok, kik az országgyűlésen jelen vannak, rögtön, a távollevők pedig Gergely pápa ünnepének nyolczadnapján, mindegyik saját megyéje székhelyén; és a fizetett összeget maguk fogják utóbb jobbágyaiktól behajtani.

Továbbá a főpapok, urak és nemesek, minden általuk bírt jobbágytelek után, saját erszényükből húsz dénárt ajánlottak, szintén Gergely pápa ünnepének nyolczadnapján fizetendőt. Ha pedig valaki, akár ezen segélypénzt, akár jobbágyainak adóját, a kitűzött határnapig, kifizetni vonakodnék, jószágai lefoglaltatnak, és ezekből fog tartozásának kétszeres értéke behajtatni.

A lelkészek fejenkint egy forinttal, a többi egyházi javadalmasok, főpapjaik által megállapítandó összeggel, járulnak a közszükségletek fedezéséhez.

A főpapok, zászlós urak, káptalanok, apátok és prépostok fegyvereseiket, melyeket jövedelmeik arányában kiállítani kötelesek, készen tartani, a nemesek és egyéb birtokos ország-

[1]) *Istvánfi* elbeszélése. XI. 105. l.

lakosok pedig személyesen készen állani tartoznak, hogy a király felhívására rögtön táborba szállhassanak.

A hadak minden kártételtől szigorúan eltiltattak; a vétkes katonákat kapitányaik kérlethetlenül fogják büntetni.

Az ellenkirály leveleit elfogadni, forgalomba hozni, olvasni és magyarázni, hűtlenség büntetése alatt, tiltva van; ki ilyeneket a templomok ajtóira függesztve, vagy az utczákon szétszórva talál, köteles a királynak átszolgáltatni; kik ezt tenni elmulasztják, szintén a királynak feljelentendők.

A pénzverés joga kizárólag a királyt illetvén, fő- és jószágvesztés büntetése van azokra szabva, kik királyi engedély nélkül, e jogot bitorolták, vagy ezentúl bitorolnák. Ellenben a király által vert pénzeket mindenki tartozik elfogadni; és ki azokat elfogadni vonakodik, elveszti azt, amit vásárolt, vagy eladni készült. A bírák, jószágvesztés büntetése alatt, utasíttattak a törvény lelkiismeretes végrehajtására.

János király rögtön megerősítette ezen törvényeket, melyek mind az ő érdekében hozattak. [1])

Szintén az ő kívánatára történt, hogy a rendek alsólindvai *Bánffy Jánost* nádorrá választották, habár Báthory István nádor még életben volt. [2])

János király 1530 minden szentek ünnepére ismét *országgyűlést* hivott össze Budára; a nemességnek tetszésére hagyván, fejenként jelenni meg, vagy teljhatalommal ellátott követeket küldeni. [3])

E meghívásnak nyomatékot kölcsönözött *Gritti Lajos* azáltal, hogy mindazokat, kik megjelenni és Jánosnak meg-

[1]) A törvénykönyv egykorú másolata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** I. sz.

[2]) *Istvánfi*, ki a törvénykönyvet nem ismerte, ez országgyűlésről röl írja: „Nec tamen quicquam aliud decerni potuit . . . praeterquam quod Joannem Banffyum Lindvanum Ungarie Palatinum creavit." XI. 105. l.

[3]) János királynak Vas megyéhez intézett meghívólevelét közli *Pray*. Epistolae Procerum. I. 358. l. — L. **Irományok.** III. szám.

hódolni vonakodnak, a törökök boszújával és jószágaik elpusztításával fenyegette. [1])

Vajjon megtartatott-e ezen gyűlés, nem tudjuk. [2])

[1]) Grittinek, Vas és Zala megyékhez intézett levelei a budai kamarai levéltárban. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) *Kovachich* szerint (Vestigia. 647. 1.) a magyarországi rendek 1530-ban Gritti részére biztositó okmányt állítottak ki, melyben fogadták „semet in omnibus statum repetitorum Regis et Regni concernentibus negotiis auxilium suum praestituros.“ Miután sem a helyet és napot, hol és mikor állíttatott ki ezen okmány, nem említi, lehetetlen meghatározni, vajjon az országgyűlésen történt-e, s ha igen melyiken?

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1530. Február 14.

A János király budai országgyűlésén alkotott törvények.

Articuli in presenti Generali dieta uniuersorum dominorum Prelatorum ac Baronum et Nobilium Regni, pro festo Beati Valentini Martiris Bude celebrata, formati, et per Regiam Maiestatem admissi, atque approbati.

(I.) Primo, Quoniam pro Regni tutela Gentes Necessarie Sunt, ad gentium conseruationem pecunia opus; Igitur vniuersi domini Prelati, ac Barones et Nobiles ac Alterius cuiusuis Status et condicionis possessionati homines, de Singulis Sessionibus eorum Jobagionalibus, Singuli vnum florenum Maiestati Regie pro conseruatione gentium, ad propelendos hostes Sue Maiestatis et Regni Necessaria contribuere, Soluique teneantur, condicionibus Infra scriptis per omnia obseruandis.

(II.) Item, Quod in hac contributione vniuersi coloni Sessionati Res in valore trium florenorum habentes, dicentur, et exactores ipsius contribucionis Juramento Judicis in hac parte contenti esse debebunt.

(III.) Item, Quod Nemo libertinorum in ipsa dica et contribucione exemptus habeatur, preter illos, qui proprio victu et amictu dominorum Suorum vtuntur.

(IV.) Item, Quod Nulle litere exempcionales Super quauis contribucione confecte pro hac vice obseruentur.

(V.) Item, Quod Nobiles quoque vnius Sessionis (qui alioquin juxta contenta decreti pecunias exercituales Solvere

tenentur) premissam contribucionem vnius floreni de Singulis Eorum domibus et curijs Nobilitariis reddere teneantur.

(VI.) Item, Quod huiusmodi contribucionem domini Prelati ac Barones et alij Speciales Nobiles, exnunc et de facto hic Bude persoluere, et manibus Regijs assignare sint obligati; Ceteri vero Nobiles et domini quoque nunc absentes vsque ad proximum festum Beati Gregorij Pape in Singulis comitatibus Regni, Sedem Iudiciariam celebrare, et tandem octauo die celebracionis ipsius Sedis Judiciarie premissam contribucionem paratis in pecunijs ad manus hominis Regie Maiestatis, quem in ipsis comitatibus ad exaccionem eiusdem contribucionis deputabit, dare et administrare debeant, et teneantur. Quam quidem contribucionem vnius floreni, dum et quando prefati domini prelati et Barones ac Nobiles voluerint, postea ab eorum Jobagionibus exigendi habeant facultatem; et in hac exaccione nemo prelatorum, vel Baronum, ac Nobilium Bona sua intaxata relinquere audeat, ne, respectu huiusmodi exempcionis, aliorum dominorum vel Nobilium desolentur.

(VII.) Item, Predicti domini Prelati ac Barones et Nobiles, vltra premissam contribucionem vnius floreni, pro personis eorum proprijs, racione Singularum Sessionum suarum Jobagionalium, Singuli Viginti denarios ad expedicionem Necessitatum Regie Maiestatis, in Subsidium Sue Maiestati Beniuole obtullerunt, et Idem Subsidium Similiter octauo die festi Beati Gregorij Pape ad manus predicti hominis Sue Maiestatis exoluendum promiserunt; Ita, et hac Sub condicione, vt quicunque dominorum vel Nobilium, et aliorum possessionatorum hominum huiusmodi contribucionem vnius floreni et Subsidium viginti Denariorum ad terminum prenarratum persoluere neglexerint, talium Bona pro Regia Maiestate occupentur, et dupplum Super ea Sua Maiestas accipiat.

(VIII.) Item, Quod de Bonis quoque proprijs Regie Maiestatis vbilibet habitis, pretactam vnius floreni contribucionem in singulis comitatibus ad manus prefati hominis Sui Regij dare et assignare committat.

(IX.) Item, Quod prefatus homo Regius ab omnibus et Singulis locorum Judicibus strictissimo Sub Juramento expe-

riatur, quantam Summam Pecuniarum in proxime preterita contribucione Regia vnius floreni Soluerunt, de Victualibus hoc Idem faciat, et Regie Maiestati tandem fideliter rescribat, vt sciat reos propterea punire.

(X.) Item, vltra hec omnia, ipsi domini prelati et Barones, Item Capitula, prepositi et abbates, Juxta prouentuum suorum exigenciam, gentes suas paratas habere, Et Nobiles quoque ac alij possessionati homines, domi per Singula capita parati esse debeant, vt dum per literas Regie Maiestatis vocati fuerint, mox aduenire possint.

(XI.) Item, vniuersi Plebani et Ecclesiarum Sacellorumque Rectores, Ittem prepositi, Lectores, Custodes, Cantores, et archidiaconi, qui Seorsum a capitulo distinctos prouentus habent, Juxta limitacionem dominorum prelatorum, quorum Jurisdicioni subsunt, Subsidium condignum Regie Maiestati prestare teneantur; Plebani quidem Singuli vnum florenum contribuentes, ita tamen, vt diciores et locupleciores teneantur adiuuare pauperes et minus habentes.

(XII.) Item, Quod gentes Regie Maiestatis ac dominorum prelatorum ac Baronum, aliorum eciam quoruncunque, Nobilibus et Ignobilibus dampna non presumant inferre, et si aliqui ex illis, ausu temerario dampna vel violenciam cuipiam intullerint, per capitaneos eorum Juxta demerita ipsorum absque mora et misericordia puniantur, Quod si capitanei facere neglexerint, soli per Regiam Maiestatem propterea castigentur et acriter puniantur.

(XIII.) Item, Quod Jobagiones fugitiui, qui vel metu hostili, vel alia de causa, relictis eorum domibus et locis, per varias Regni Partes diuagantur, et plerique eorum Nouas quoque domos Jam edificarunt, ad propria eorum habitacula Remittantur, Sub pena in generali decreto Superinde expressa atque declarata.

(XIV.) Item, Quod Monetas nemo decetero Sub nota perpetue Infidelitatis cudere vel cudi facere presummat; Illos vero, qui temeritate propria, et non de consensu Regie Maiestatis, pecunias, vel cusserunt vel cudi fecerunt, Sua Maiestas per

homines Suos, in Singulis comitatibus ad id eligendos, exquiri, et rei veritate comperta, absque omni gratia, reos capite, ablacioneque bonorum faciat puniri.

(XV.) Item, Quod Monetas Regias, quas cudi fecit et cudi faceret, in omnium Rerum empcione et vendicione quilibet recipere teneatur; contrarium facientes in ciuitatibus et oppidis per Judices, in villis vero per dominos terrestres, ablacione rerum emendarum aut vendendarum puniantur. Quod si Judices facere neglexerint, in amissione vniuersorum Bonorum mobilium et Immobilium contra Regiam Maiestatem conuincantur. Si vero domini Terrestres id fecerint, in amissione ville, seu possessionis, in qua videlicet moneta non fuerit accepta, condemnentur, et Regia Maiestas cui voluerit, illam donandi et perpetuo conferendi habeat facultatem.

(XVI.) Item, Quod nemo, Sub Nota Infidelitatis, literas hostiles qualescumque Sint, et quibuscunque Sonent, in hoc Regno circumferre, vel aliter ad se recipere, aut alijs interpretari, legereque audeat; Sed mox postquam tales literas, vel in foribus ecclesiarum affixas, vel alibi locorum proiectas quispiam invenerit, ad Regiam Maiestatem preter moram afferre teneatur. Delatores vero eiuscemodi literarum, Siue sint Seculares, Siue presbiteri vel religiosi, quilibet captiuare, et Regie Maiestati presentare sit obligatus; Quod si quispiam facere recusauerit, cum possit, et de hoc Regia Maiestas certificata fuerit, talis capite plectatur, et bona Sua per Regiam Maiestatem statim alteri conferantur; Ille vero, qui ex delatoribus huiusmodi literarum quempiam Sue Maiestati presentauerit, Bonorum et aliorum donorum largicione per Maiestatem suam Remuneretur.

Az irat élén: „Articuli Johannis Bude conclusi. 13. Februarii 1530."

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

II.

1530. Október 5.

Gritti Lajosnak Vas megyéhez intézett meghívólevele, a budai országgyűlésre.

Ludouicus Gritti Electus Agriensis, summus Thesaurarius ac Consiliarius Regius, Uniuersis et singulis Egregijs et Nobilibus Comitatus Castriferrei, dominis et Amicis, Salutem et Amiciciam. Egregii et Nobiles, domini et Amici honorandi. Sciatis nos a potentissimo Cesare Thurcarum missum, hesterno die Budam aduenisse, eâ de causa, eaque informacione, ut cognosceremus, quo in statu Regnum hoc Hungarie esset, et qui Serenissimo Regi Joanni domino nostro generosissimo obedientes ac fideles essent, et qui non, istaque omnia sue Cesaree Maiestati quamprimum significaremus, qui id Nobis certissime pollicitus est, ut nisi omnes tam prelati, Baronesque, quam Nobiles huius Regni ad obedienciam et fidelitatem prefate Regie Maiestatis redeant, Adueniente statim primo vere, cum tota potencia sua, et non tam misericorditer ac modeste, sicuti preterita estate, non solum ipsos infideles, sed Bona quoque et subditos eorum, ferro flammaque deuastet, ac omni seueritate in Nihilum redigat. Quare dominaciones et Amicicias Vestras admonemus, consulant tempestiue rebus suis, neque in alia re, quam in fidelitate dicti Serenissimi Regis Joannis spem ponant, et ad festum omnium sanctorum proxime venturum, sicuti ex literis Regie Maiestatis intelligent, huc Budam veniant, et de conseruacione sua ac huius afflicti Regni, unacum ipsa Regia Maiestate, quid agendum sit, deliberent. Alioquin enim certo sciant, eos qui non venerint, aut non miserint, in numerum infidelium Regie Maiestatis reputari, et negocia huius Regni in maximo periculo futura. Secus non facturi. Datum Bude feria tercia post festum sancti Dionisij Martyris. Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo.

Idem lodouicus griti manu propria.

(Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban).

III.

1530. Október 6.

János királynak Vas megyéhez intézett meghívólevele, a budai országgyűlésre.

Joannes etc. Universitati Nobilium Comitatus castri ferrei salutem et gratiam. Optime videtis, in quantis periculis omnes illi, inter quos inimici nostri versantur, existant. Caesaris enim potentissimi voluntas est, ut non solum illos, qui nobis obedientes non sunt, sed etiam bona, et subditos eorum castiget, ac omni supplicio afficiat, sicuti ex proximo Mehmet Beg Sanzachi Samandriae adventu intelligere potuistis. Quin omnino ejus est animi, ut si a solita insolentia inimici nostri non destiterint, omnibus viribus primo quoque tempore exeat, et ubique eos, et loca, ubi versantur, ferro et flammis, sicuti partes superiores, puniat. Quare Fidelitates vestras pro Deo hortamur, ac eisdem nihilominus firmissime committimus et mandamus, ut consideratis periculis, quae vobis imminent, ne inimicos audiatis, neve eis in medio vestrum locum detis, sed universi contra eos insurgatis, et nobis, et fidelibus nostris adhaereatis. Alioqui si adhuc inimicos nostros audiendos putabitis, et inter vos, eosdem, ut hactenus, versari permiseritis, testamur Deum omnipotentem, non nostra culpa, sed vestra temeritate ac pervicacia, omne periculum vobis eventurum. Illud etiam committimus vobis, ut ad festum Omnium Sanctorum proxime venturum, aut omnes per singula capita ad nos veniatis, aut aliquos electos, et speciales a vobis plena auctoritate huc mittatis. Volumus enim omnino intelligere, qui nobis fideles, et qui infideles sint. Secus igitur non facturi. Datum Budae feria quinta proxima post Festum B. Francisci Confessoris. Anno Domini 1530. Joannes Rex.

(*Kiadta: Pray.* Epistolae Procerum. I. 358. l.)

XI.

A POZSONYI

RÉSZLEGES GYŰLÉS.

1530. Május 8.

A pozsonyi részleges gyűlés.

Szulejman 1529-iki hadjárata nagy utóhatással volt a nemzet politikai hangulatára.

Míg egyfelől János király szövetkezése a kereszténység esküdt ellenségével, élénk elkeseredést szült; másfelől azon tapasztalás, hogy Ferdinánd az országot megvédeni nem képes, csüggedést idézett elő. Ehez járult, hogy a köz- és magán-élet minden irányaiban zavar és rendetlenség honosult meg.

A Ferdinánd pártján levő rendek, azon reményben, hogy a sokféle bajoknak orvosszert találandnak, ismételve felkérték *Báthory István* nádort, hogy egy gyűlés megtartását tegye lehetővé. Ez engedett sürgetéseiknek; 1530. május 8-ra Pozsonyba hívta meg, a Pozsony vidéken lakó főpapokat, urakat és nemeseket. [1])

Vajjon ez Ferdinánd megegyezésével történt-e, és kik jelentek meg, nem ismeretes. Csak annyit tudunk, hogy az ország mindegyik rendje képviselve volt, [2]) és pedig tekintélyes számban; mert a jelenlevők feljogosítottaknak tekintették magukat az egész ország nevében szólani.

De Báthory István már nem vezethette e gyűlés tanácskozásait; a halál épen azon napon ragadta el, a melyre a gyűlést összehívta volt.

---

[1]) Meghívólevél nem ismeretes. A gyűlés felterjesztéséből tudjuk, hogy „Palatinus multis, ac pene omnibus subditis fidelibus efflagitantibus ad Dominicam Jubilate proxime preteritam convocaverat Posonium precipuos quosque dominos ac nobiles, qui viciniores erant.“ Eredetije a bécsi t. levt.

[2]) Ugyanis a gyűlés felterjesztésének szövege ekként kezdődik: „Domini *Prelati, Barones, Nobiles* et *alii Ordines Regni* Hungarie commendant Maiestati Vestre servicia eorum fidelia.“

A rendek, miután sérelmeiket és szenvedéseiket elpanaszolták volt, követeket választottak, kik Ferdinánd királynak, a császárnak és a német birodalom fejedelmeinek hazájuk veszedelmét és nyomorát előadván, „a vesztének induló, már-már elveszett ország megmentésére segélyt kérjenek.“ *Macedoniai László* nagyváradi püspök, *Battyányi Ferencz* bán és *Thúróczi Miklós* k. főudvarmester bízattak meg e küldetéssel.

Előterjesztésük szövegét a gyűlés állapította meg.

A királyt emlékeztetniök kelle ígéreteire, melyeket koronáztatása alkalmával tett, a reményekre, melyeket trónralépte keltett. A nemzet biztosan várta, hogy a belviszályokat megszüntetendi, a véghelyeket visszaszerzendi. Azonban, miután alig nehány hónapot töltött az országban, eltávozott, hogy a külföldön segélyt eszközöljön ki. „Mit eszközölt ki felséged a lefolyt négy év alatt, előttünk ismeretlen; de igyekezeteinek gyümölcseit nem élvezte még az ország.“ Ellenben távolléte alatt roppant károkat szenvedett, nemcsak a török, hanem a királyi hadaktól is. „Bármerre járt felséged serege, mindenütt a legkegyetlenebb ellenség módjára dühöngött; nem téve különbséget a hű rendek és a lázadók között. Számos városokat és helységeket felgyújtott; számos ártatlanokat, egyháziakat és világiakat, legyilkolt; a népet bőrig kifosztotta; elvette gabonáját, barmait, bútorait és ruháit. A városok és helységek pusztításánál, mintegy rendszeresen legelőbb a templomokba rontottak; mindent, mit ott találtak, szent és világi tárgyakat egyaránt, elragadoztak; sok helyen az Úr testét sem kímélték. Ezen emberek semmi különbséget nem tettek az Úr háza és az istállók között; csakhogy talán ezekben kevesebb gonosztetteket követtek el. Sértenők felséged füleit, ha elbeszélnők kicsapongásaikat, melyeket asszonyokon és szűzeken, kegyetlen tetteiket, melyeket szerzeteseken és papokon elkövettek.“

Továbbá Magyarország, emberek emlékezete óta, soha oly számos és súlyos adókkal nem terheltetett, mint Férdinánd alatt, részint a kamara, részint a kapitányok által.

Az ország rendei már mindnyájan meghódoltak volt neki, keveseket kivéve; ezek is hajlandók voltak elhagyni az ellenpártot. Most azonban látván a kegyetlen tetteket, az

elnyomást, és tapasztalván, hogy védelmet nem reméllhetnek tőle: az ellenpárt körében növekedett az elkeseredés, sőt saját hívei közül is többen elpártoltak.

Az ország szabadságainak folytonos megsértése is élénk panaszok tárgyát képezi. Magyarország ugyanis alig tekinthető többé szabadnak. A király tanácsosai, kapitányai s egyéb tisztviselői között alig van néhány magyar, s ezek is úgy szólván csak a címeket viselik. „A hatalmat idegenek, ügyeink körül teljesen tájékozatlanok, birják.“

Az előbbi királyok is gyakran küzdöttek lázadó alattvalók ellen; de egyik sem büntette néhányak hűtlensége miatt az egész országot; egyik sem engedte meg, hogy hadai a hűtelen urak ártatlan jobbágyait tönkre tegyék. Megfosztották javaiktól és száműzték a hűteleneket; de nem sértették meg a közszabadságot, nem bocsátották prédára az egész országot.

A királynak tekintettel kellett volna lenni nagyszámú hívére, kik állhatatosan ragaszkodván hozzá, hűségükért feláldozták birtokaikat, hivatalaikat, javadalmaikat; nem kellett volna megengednie, hogy némelyek hűtlensége miatt az egész nemzet szabadsága és jóléte megsemmisíttessék.

Nem hiszik ugyan, hogy mindez a király engedelmével, vagy épen parancsára történik; mivel azonban, panaszaik daczára, a bajok naponkint súlyosabakká lettek: haladéktalanul gondoskodjék az elpusztult országról, és állítsa vissza megsértett szabadságait. Igyekezzék továbbá visszaszerezni az ország fővárosát; mert ha ezt halogatja, félő, hogy néhány hónap alatt az egész országot elveszti. Buda visszafoglalása után a többi részek és a véghelyek visszaszerzésére irányozza figyelmét; erre jelenleg legjobb alkalom kínálkozik, miután a törököt más háborúk foglalják el. Győzze meg a császárt és a többi uralkodókat, hogy az egész kereszténység érdeke van kérdésben; birja reá őket, hogy segélyüket meg ne tagadják. A nemzet feszült várakozással néz elébe a közelebb tartandó birodalmi gyülésnek; ha most sem hallgatja meg Magyarország esdekléseit, eltünik a végső remény is; „Felségtek, kiktől jelenleg retteg az ellenség, a megvetés tárgyaivá lesznek.“

Az országot nem kevéssé nyugtalanítja azon hír, hogy a szomszéd népek, a németek és csehek, készületeket tesznek a

magyar földet elözönleni; de nem avégből, hogy segélyt nyújtsanak, hanem „hogy a magyarok és törökök ellen, különbség nélkül, dühöngjenek.“ Ez hihetetlennek látszik. És ha ily, a magyar nemzet megsemmisítésére irányzott összeesküvés léteznék is, a király bizonyára meghiúsítaná e gonosz tervet.

A rendek többé nem elégedhetnek meg szóbeli válaszszal; a sértett szabadságoknak tényleges visszaállítását, az ország felszabadítását követelik. „Ha felséged erre nem képes, kegyeskedjék őszintén nyilatkozni, hogy mielőtt mindnyájan elvesznénk, módot találjunk, miként segítsünk magunkon, és miként hárítsuk el a fenyegető veszélyeket.“

Végre miután Magyarország területének nagysága és ellenségeinek közelsége, béke idejében is szükségessé teszi uralkodójának személyes jelenlétét; ez idő szerint pedig leginkább a király távolléte miatt érték az országot oly súlyos csapások: „bár hálát adnak Istennek, hogy királyuk más országok és tartományok felett is uralkodik,“ kérik, hogy mielőbb térjen vissza, és a távollétében kifejlődött bajokat jelenléte által igyekezzék orvosolni.

Egyébkint a követek felhatalmaztattak, hogy ezen előadás kapcsában, belátásuk szerint, egyéb tárgyakat is „tiszteletteljesen“ terjeszthessenek elő a királynak. [1])

Macedoniai László és *Thuróczi Miklós* szeptember havában *Augsburgba* utaztak, hol Ferdinánd a birodalmi gyűlésen tartózkodott. Battyányi elmaradt. De a magyar rendek követeihez két tótországi követ csatlakozott: *Kannaryay Tamás* és *Spycko György*. [2])

[1]) „Instructio data Reverendo Domino Ladislao de Macedonya electo Ecclesie Waradiensis, ac Magnificis Dominis Francisco de Battyán Dalmacie, Croacie et Sclavonie Bano, item Nicolao Comiti de Thurocz Magistro Curie Regie Maiestatis, simul vel divisim ad Maiestatem Regiam.“ E címsorok után közvetlenül jő a beszéd, teljesen készen, első számban, többesben, melyet a követeknek a király előtt tartaniok kellett. Csak a végpontok veszik fel az utasítás formáját. Egykorú irat a bécsi t. levt. – L. **Irományok**. 1. szám.

[2]) A Macedoniai László által a császárhoz és a birodalmi rendekhez intézett beszédek német nyelvre lefordítva, 1530-ban kinyomattak. A beszéd előtt a kiadó megnevezi a követeket: „Des Kü-

Mindenekelőtt Ferdinándnál jártak el a reájuk bizott tisztben. Őszintén és határozottan feltárták az ország bajait és a rendek hangulatát; [1]) mire küldőik kívánatait a következő négy pontban formulázták:

Először, hagyja meg a király a magyarországi hadak főparancsnokának és kapitányainak, hogy híveit sem személyükben, sem javaikban sérteni ne merészeljék.

Másodszor, tegye át lakását, még ezen ősz tartama alatt, az ország határaihoz közel eső városba.

Harmadszor, az idegeneknek adományozott parancsnokságokat és egyéb hivatalokat hazafiakra ruházza át; ezentúl pedig csak magyarokat alkalmazzon. Az ország szabadságait egyébként is tartsa épségben.

Negyedszer, küldjön mielőbb Varasdra egy hadosztályt, mely e várost megvédeni és hűségben tartani képes legyen. [2])

Ferdinánd a magyar követek előadására leirat által válaszolt.

Hangsúlyozta, hogy ő az ország érdekében minden lehetőt, sőt még a lehetőségen és erején felül is, megtett. Jelenleg szintén azon fáradozik, hogy a császártól és más fejedelmektől segélyt eszközöljön ki. „Ő felsége tehát nem látja át, mikép érdemelte meg az ellene emelt súlyos vádakat, mintha ő az országot és lakóit nem igyekeznék, ígérete szerint, az ellenségtől megszabadítani; hanem azt megsemmisíteni és a kereszténység legiszonyúbb ellenségének prédául engedni akarná; hogy továbbá az ország jogait és szabadságait nem fentartani és megvédeni, hanem kiirtani igyekezik . . . Pedig ő felsége mit sem tett és kísérlett meg ekkoráig, mint azt,

nigreichs Ungern: Der Hochwürdig Herr Ladislaus von Macedonia, Bischoff zu Wardeyn. Der Edel und Wohlgeporen Herr Niclas Graff yhm Thuroch. Ku. May. diener und Räthe. Des Künigreichs Sclavonie. Die Edlen und Vesten Thomas Kannaryay und Jörg Spycko etc" Vajjon ezen tótországi követek Pozsonyban, vagy pedig külön tótországi gyűlésen választattak, arról nem birunk tudomással.

[1]) Valószinű, hogy a követek szóról szóra elmondották az instructiójukba felvett beszédet. Következtetjük ezt a királyi válaszból, mely több helyen vonatkozik ama beszédre.

[2]) Az előterjesztés kivonata a birodalmi gyűléshez intézett kérvényhez mellékelve, a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. II. szám.

amiről vélte, hogy az ország és lakóinak javára fog szolgálni. . . . Emlékezetében tartja, amit koronázása alkalmával és azután ígért s fogadott; hiszi és állítja, hogy azok ellen soha sem szándékozik cselekedni. Amennyiben pedig ő felsége hadai és szolgái vakmerően és erőszakosan károkat okoztak, vagy törvénytelen tetteket követtek el; akaratja és parancsa ellenére történt, sőt komoly nehezteléséť vonta magára." Mindazáltal másfelől nem hallgathatja el, hogy sok bajt el lehetett volna hárítani, ha a rendek egy része lelkiismeretesebben tartja meg az uralkodója iránt tartozó esküt. Felhívja tehát a rendeket, hogy bizalommal viseltessenek iránta, és tántoríthatlan hűséggel ragaszkodjanak hozzá.

Az egyes pontokra válaszolva, biztosította a rendeket, hogy kapitányainak megparancsolta, hogy a törvénysértők ellen szigorral és kímélet nélkül járjanak el; valamint utasítani fogja őket, hogy a hű országlakosokat kíméljék.

A magyarországi katonai és egyéb hivatalokra idegeneket nem azért nevezett, mintha szándéka lett volna az ország szabadságait sérteni; egyedűl a véghelyek biztossága lebegett szeme előtt. Ha azonban békésebb idők fognak bekövetkezni, ígéretéhez képest, alkalmazni fogja magát a törvények és az ország szabadságának követelményeihez.

Varasd védelmére nézve, utasítani fogja kapitányait, hogy arról megfelelően intézkedjenek.

De azon kérést, hogy lakhelyét az ország határainak közelébe tegye át, hallgatással mellőzte. [1])

A magyar- és tótországi rendek követei meg voltak bízva a *császárhoz* és birodalmi rendekhez is fordulni.

Szeptember 30-án hallgattattak ki.

Macedóniai László volt szónokuk. Küldői nevében üdvözölte a császárt, és szerencsét kívánt az elmúlt években kiküzdött győzelmekhez, és egyúttal ahoz is, hogy „a világ egy részét, mely ekkoráig ismeretlen volt, felfedezte, meghódította, és a keresztény vallásnak megnyerte, miáltal birodalmát az ellenlabásokig terjesztette ki." Ezen nagy hatalma

[1]) Egy dátum nélküli, s egy október 21-én kelt leirat eredeti fogalmazatai a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. III. és IV. szám.

feljogosítja a magyar rendeket a reményre, hogy most a kereszténység közös ellenségének, a töröknek leküzdésére fogja erejét irányozni; mert a magyarok és tótországiak, hosszú szenvedéseik és zaklattatásaik után, Istenen kívül, csak a császártól reméllnek segedelmet. Midőn Ferdinándot királyuknak választották meg, többi között arra is tekintettek, hogy testvére a császári koronát viseli, és több hatalmas országnak fejedelme. Még nem mondottak le azon reményről, hogy uralkodása alatt a törökök Magyarországból kiüzetnek, és kegyetlen tetteiktől a keresztény népek megszabadíttatnak. Feleslegesnek tartják hosszasan elbeszélni, mit szenvedtek Magyar- és Tótország lakói százharmincz éven át a törökktől; ezt könnyen fel lehet fogni, ha meggondolják, hogy csak a múlt esztendőben hány ezer embert gyilkoltak le, és hurczoltak fogságba, s mily iszonyú pusztítást vittek véghez. Isten bizonyára nem más okból emelte őt, a császárt, a keresztény népek fölé, s halmozta el számos országok birtokával, annyi áldással és szerencsével, hanem hogy a keresztény vallást védelmezze. Most lenne ideje, hogy a török ellen hadjáratot intézzen. Ha ezen gyűlés is eredmény nélkül oszlik el, a keresztény népek, s különösen Magyar- és Tótország lakói kétségbeesnek, ellenben a törökök vakmerősége és dölyfe még emelkedni fog. Könyörüljön tehát ezen népek szerencsétlenségén és gondoskodjék megmentésükről. Ne tartsa őt vissza azon körülmény, hogy a magyar- és tótországiak között vannak, kik a törökkel tartanak; mert ezeknek száma csekély, és részint félelem, részint kétségbeesés vezette őket a török karjaiba. Siessen tehát Magyarország oltalmára. „Mert ha ezen alkalmat elmulasztják, — így végzi előadását — kénytelenek lennénk, minden reményről lemondva, az ellenség igáját magunkra venni; amely esetben csakhamar Németország is ki lesz téve az ellenség támadásainak. Emiatt, ó győzhetlen császár, Magyar- és Tótországnak megszabadítását, összes rendeinek és lakóinak üdvét s jólétét felséged kegyelmébe ajánljuk; készek levén a magyar- és tótországi rendek, utódaikkal felségednek örök időkre szolgálni.“

Beszédének második részében, midőn a *birodalmi gyűléshez* fordul, a szemrehányások sem hiányoznak. A nagyváradi

püspök emlékezteti a birodalmi rendeket, mennyiszer fordúltak a magyar királyok hozzájuk, s kijelentették, hogy maguk, a hosszú harczok által elgyengítve, egyedül nem képesek többé ellenállani: „Azonban – úgymond — királyaink kérelmeit soha sem hallgattátok meg; mindenkor úgy tettetek, mintha nem tartozna hozzátok Magyarországot a törökök ellen védelmezni.“ Hiába hívta fel őket Lajos király; hiába figyelmeztette egy év előtt Ferdinánd, hogy a török nem fog megelégedni Magyarország elpusztításával, hanem utóbb a német birodalom ellen fogja vezetni hadait. „Ha néhány év előtt meghallgattátok volna a magyarok kérelmeit, és segélyünkre jöttök, most biztosságban lennétek ti és az egész német nemzet. És ha most megtagadjátok a segélyt, néhány év mulva Németország is magára vonja azon csapásokat, melyek Magyarországot többször, Ausztriát az elmult évben sújtották .... Magyar- és Tótország rendei, Jézus Krisztus vérontására és az utolsó itéletre hivatkozva, esedeznek, hogy amit eddig tenni elmulasztottatok, most pótoljátok ki, és készüljetek fel az ellenség leküzdésére.“ Erre most van a legalkalmasabb idő. Ugyanis a török utolsó hadjárata alkalmával maga is nagy veszteségeket szenvedett, éhség, fagy és a hosszú út fáradalmai következtében. Ha tehát rögtön megtámadják, nem engedvén neki időt a készületekre, könnyen leküzdhetik. És ezen esetben a magyar- és tótországi rendek buzgó támogatására számíthatnak. Ha ellenben időt engednek a töröknek újabb fegyverkezésre, félő, hogy csakhamar még nagyobb haderőt állít ki, melylyel nemcsak Magyarországot és Ausztriát fogja feldúlni, hanem kényszerítve Magyar- és Tótország lakóit, hogy vele egyesüljenek, kísérletet tesz Németország elpusztítása- és meghódítására. [1])

[1]) A két beszéd német nyelvre lefordítva, 1530-ban, sine loco, kis negyedrétben, nyomtatásban megjelent, ily czím alatt: „Ain Oration an den Allerdurchleitigisten Römischen Keiser Carrlum, allzeit merer des Reychs, und auch an die Hochwürdigisten, durchleichtigisten, Hochgepornen, Churfürsten, Fürsten, und andere des heiligen Reichs stände, von der Ungern und Sclauonien, beschwerlichen not und uberfal des Turcken wegen, Durch den Hochwirdigen herrn Ladislaum von Macedonia Bischoff in Wardeyn, der Al-

A nagyváradi püspök, küldői nevében, *emlékiratot* nyujtott át a birodalmi gyülésnek.

Ebben ő és követtársai kérelmezik, hogy a császár és a birodalom fejedelmei haladéktalanul legalább annyi hadat küldjenek Magyarországba, hogy itt a belnyugalmat visszaállítani és a végvárakat védelmi állapotba helyezni lehessen; Tótországba pedig 3000 gyalogot, négy faltörő és ugyanannyi tábori ágyúval, rendeljenek. Mert ha a török egy újabb támadása a véghelyeket elhagyatva, az országot belviszályok által meggyengítve találja, az ország lakóit kényszeríteni fogja, hogy vele a szomszéd tartományok pusztítására egyesüljenek. Azonban szükséges, hogy a Magyar- és Tótországba küldendő hadak rendesen fizettessenek; mert csak így lehet közöttük a fegyelmet fentartani.

Mivel pedig az ellenpárt híreszteli, hogy a német hadak nem az ország felszabadítására, hanem avégett küldetnek, hogy a magyarokat és a horvátországi tótokat kiirtsák, vagy örök szolgaság igájába hajtsák: a birodalmi gyülés nyugtassa meg és biztosítsa őket, hogy a német hadak senkit sem fognak elnyomni, senkit a király hívei közül bántalmazni, hanem kímélettel lesznek azok iránt is, kik kényszerűségből meghódoltak a töröknek.

Egyébként a magyar- és tótországi rendek követei határozottan kijelentik, hogy azon esetre, ha a császár és a birodalmi rendek elmulasztanák az országot még ezen télen megnyugtatni és védelmi állapotba helyezni, „mindkét ország szerencsétlen rendei, elvesztve a védelem minden reményét, kényszerítve látandják magukat a török adófizetőivé válni, hogy hazájuk teljes elpusztulását meggátolhassák. Mert bár szabadságuk és védelmük érdekében készek voltak mindent megkisérteni és eltűrni, miután reményeik, hogy külsegélyben fognak részesülni, meghiúsultak: nem akarják tovább is azon

lerdurchleichtigisten und groszmechtigen Fürsten und Herrn herrn Ferdinanden des Künigs zu Ungern und Behain etc. Rath, und des Künigreichs Ungern Oratorn, zu Augspurg auff dem Reychstag, am dreyssigisten tag Septembris, in Lateyn fürbracht, auff fleyssigst vertcuscht. M.D.X.X.X." (Egy-egy példány a M. T. Akademia és a N. Múzeum könyvtárában.)

különös látványt nyújtani a világnak, mint emésztik egymást, mint szennyezik be magukat saját testvéreik, gyermekeik, rokonaik vérével, mint pusztítják el maguk, amit a külellenség fegyvere megkímélt. Magyar- és Tótország karai és rendei, ha ismételt és gyakori követségeik, kéréseik után, most sem nyernek segélyt, óvást tesznek, és kinyilatkoztatják az összes keresztény népek előtt, hogy nem rosszakarat- vagy ellenséges indulatból, hanem a külsegély késedelmezése és elmaradása miatt, megfosztva a védelem és szabadulás minden reményétől, akaratjuk ellen és mély fájdalommal látjuk magukat kényszerítve, hogy annyi küzdelem, veszteség, szenvedés, támadás, birtokaik és városaik elpusztulása, testvéreik, nejeik, gyermekeik, barátjaik és rokonaik rabságba hurczoltatása, iszonyú fogsága, vagy legyilkoltatása után, *más eszközökhöz* nyúljanak, a további szenvedés, nyomor, veszély és hazájuk végpusztulásának elhárítására.“ [1])

Az augsburgi birodalmi gyűlésre a magyar követek előadása, Ferdinánd igyekezetei által támogatva, és még a Bécs ostroma által előidézett rettegés befolyása alatt, nem maradt hatástalan. Jelentékeny haderő kiállítása határoztatott. Azonban, mint annyiszor, a határozat most sem foganatosíttatott. [2])

---

[1]) Dátum nélküli egykorú irat a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. II. szám. Német fordításban kinyomatva, mint melléklet, a nagyváradi püspök beszédének fönebb idézett 1530-iki kiadásában.

[2]) *Buchholz*. Geschichte der Regierung Ferdinand. I. Bécs 1833. IV. 365. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

1530. Május.

A pozsonyi gyülésnek utasítása Ferdinánd királyhoz küldött követei részére.

Instructio data Reuerendo domino Ladislao de Macedonya, electo Ecclesie Waradiensis, ac Magnificis dominis francisco de Bathÿan Dalmacie, Croacie et Sclauonie Bano, Item Nicolao Comiti de Thwrocz Magistro Curie Regie Maiestatis, Simul vel diuisim, Ad Maiestatem Regiam.

Serenissime Rex, domine clementissime. Domini prelati, Barones, Nobiles, et alij ordines Regni hungarie commendant Maiestati vestre Seruicia eorum fidelia.

Serenissime Rex, fidelis seruitor et Locumtenens Maiestatis vestre d. Stephanus de Bathor palatinus, multis ac pene omnibus subditis fidelibus efflagitantibus, ad dominicam Jubilate proxime preteritam, conuocauerat Posonium precipuos quosque dominos ac Nobiles, eos presertim, qui viciniores erant, quique non essent seruicijs Maiestatis vestre longinquioribus occupati, aut alioqui iustam haberent absencie excusationem. Factum est autem diuina voluntate, vt d. Palatinus longissima consumptus valetudine, Eo ipso conuentus die, ex hac vita decederet; Sed quum ex fidelibus Maiestatis vestre, qui aderant, nemo esset, quin vocacionis sue causas planissime intelligeret, propterea, quod extremas patrie calamitates (quibus eciam ipsa natura ac racione ducibus) remedia queri solent, nemo non videret ac sentiret: Igitur cum omnia fere genera malorum, que hijs annis pertulerunt, et nunc quoque omnes illius Regni et parcium eius Incole perferunt, commemorassent, scirentque dietam hanc Cesaree ac vestre Maiestatis, principumque et aliorum Sacri Romani Imperij ordinum futuram: Placuit designare oratores aliquos, qui inprimis

vestram Majestatem, dominum ac Regem eorum, deinde Cesarem Maiestatem, quem deus optimus Christiani Imperij caput ac defensorem singularem esse voluit. Principes quoque et ordines reliquos conuenirent, expositisque Regni hungarie ac Rei christiane periculis et ruina, opem perenti ac pene perdito Regno implorarent.

Fuerant autem alij quoque oratores Nobiscum nominati, qui quum ob causas iustas suscipere legacionem non potuissent, Nos, quos Maiestas vestra videt, domini fratres et amici nostri iusserunt hanc obire prouinciam, quam vt Maiestati vestre eiusque Regno ac patrie nostre seruiremus, detrectare non potuimus.

Serenissime Rex, Suplicant Maiestati vestre fideles sui, dignetur nos audire equo animo, dum legacionem nostram exponimus, omniaque in bonam partem accipere; Nihil enim dicturi sumus aliud, quam quod extremum patrie nostre periculum, Summaque necessitas suadet, quodque ad dignitatem et ad amplificationem nominis et dominij vestre Maiestatis pertinere arbitramur. Dignetur Maiestas vestra nobis dare veniam, si nonnulla ex hijs, que antea tum per literas, tum per oratores nostros sepius Maiestati vestre proposita sunt, cogemur repetere; Nam cum iisdem calamitatibus premamur, nullumque remedium a Maiestate vestra ad hanc vsque horam videamus adhiberi, velimus nolimus, eadem vulnera iterum atque iterum, (licet) inuiti facimus, sunt nobis refricanda.

Serenissime Rex, dignetur Maiestas vestra reuocare in animum, Quemadmodum post interitum Serenissimi quondam fratris sui Ludouici Regis, cum videremus eo Rege nobis opus esse, quem Maiestas vestra se futurum benigne pollicebatur, qui et recuperaret amissas arces Turcis finitimas et nostras libertates tueretur, primum posonij bona pars nostrum, postea Bude vniuersi Maiestatem vestram Regem hungarie sponte creauimus; effectumque est, vt paucis exceptis personis vniuersum Regnum, item Transsiluania tota et Sclauonia Maiestati vestre fidelitatem et obedienciam profiteretur.

Quid autem Maiestas vestra partim sua sponte, partim ex vetusta consuetudine omnibus Regni ordinibus se prestiturum, et quocies promiserit, nolumus repetere; propterea,

quod certo scimus, non posse Maiestatem vestram eius rei esse immemorem. Peracta felici coronacione Maiestatis vestre, omnes Subditi summis votibus expectabant, vt sublatis dissidijs intestinis (quod difficile non erat, Si aliquocies exercitus Maiestatis vestre parta victoria vti, et fugientem hostem persequi voluisset); dum in hac expectacione penderent omnes, vt Maiestas vestra ad maiora, id est ad confinium recuperacionem, animum et vires suas intenderet, vbi paucos Menses Strigonij commorata est, discessit, eo quidem consilio, vt impetratis auxilijs partim ab Romano Imperio, partim a suis subditis, tantas compararet vires, quante vel ad resistendum Turcis, si priores Regnum inuaderent, vel ad arces recuperandas, suffecture viderentur. Quid Maiestas vestra hoc quadriennio vel ab Imperij statibus, vel a Regno Boemie et alijs suis prouincijs impetrare potuerit, nobis incognitum est; huiusce tamen laboris sui fructum adhuc nullum sensit hungaria. Quin eciam illud audemus affirmare, Quod per hanc absenciam Maiestatis vestre tanta clades, non a Turcis modo, qui latissime multos comitatus, Igne, cedibus et preda hominum et pecorum exhauserunt; Sed eciam ab exercitu Maiestatis vestre et mutuis factionum incursacionibus accepta est, vt nullum prorsus angulum esse credamus in hungaria, Transsiluania, Sclauonia tam secretum, qui damni et grauissime calamitatis expers haberi possit.

Acceptas autem calamitates nos explicare verbis non possumus, propterea, quod infinite sunt, et recenseri multis diebus nonnisi ab hijs possent, qui vniuersam dicionem hungaricam diligenter huius tantum rei causa perlustrassent.

Quacunque exercitas Maiestatis vestre iter fecit, aut statiua habuit, hostium et quidem crudelissimorum furorem vbique exercuit; nullum penitus discrimen inter fideles et rebelles habitum; oppida et ville plereque combuste, multi Inmerentes, tam spirituales, quam Seculares interfecti; Spoliatus vsque ad cutem miser populus, non annona, non domestica suppellex, non pecus, non vestis cuiquam relicta. Et in euertendis oppidis et villis illud tanquam ex prescripto ab eis obseruatum est, vt ante omnia Ecclesias inuaderent, Et quicquid in illis Sacri aut profani repositum fuit, diriperent, ex-

cusso et abiecto multis in locis dominici corporis sacramento ; denique, quod cum venia Maiestatis vestre dictum sit, inter Stabulum et dei domum nulla hijs hominibus fuit differencia, nisi quod in stabulis minus fortasse sceleris, quam in templis est perpetratum. Offenderemus aures Maiestatis vestre, si horrenda istorum flagicia in Matronas et virgines, ac genus seuicie in Monachos et Sacerdotes velimus recensere.

Serenissime Rex. Quid, quoque tempore solutum sit exercitui Maiestatis vestre, nos plane ignoramus. Illud nescire non possumus, Quod post hominum memoriam Regnum hungarie, Ea presertim pars, que in potestate est Maiestatis vestre, nunquam tot et tam acerbis exactionibus vexata est, quantis a coronacione Maiestatis vestre, Tum per camerarios, dum erat Camera, Tum per capitaneos Maiestatis vestre ad hunc vsque diem vexatur.

Habebat Maiestas vestra Omnes Regni Incolas obsequentissimos, pauci vero illi, qui nondum in graciam Maiestatis vestre redierant, nihil affectabant diligencius, quam vt inter fideles numerarentur; verum vbi tantam istorum licenciam et impunitatem, crudelitatem in dies crescere animaduertunt, nullam vero interim a Maiestate vestra sperant defensionem: Mirandum non est, Quod illi, qui ante rebelles erant, alieniores sunt facti, et plerique fidelium, spe libertatis ac defensionis amissa, defecerint.

Et quum Serenissime Rex, in mencionem libertatis Incidimus, omnes Regni ordines queruntur, non modo saluam ipsis non fuisse tempore Maiestatis vestre libertatem, sed prorsus sublatam. Non prelatis, non Baronibus, non Nobilibus, aut ciuibus vlla ex parte seruata libertas est; adeo, ut vix Regni quoque liberi formam sub Maiestate vestra habere potuerit hungaria. Nullum consiliarium hungarum, nullum fere officialem, nullum prefectum, nisi solo fortasse titulo, habet Maiestas vestra. Externi, et rerum nostrarum prorsus ignari summam habent rerum omnium, hij bellum suo nutu administrant, quam consulte et vtiliter, Maiestas vestra videt; hij conuentus indicant, hij nomine atque auctoritate Maiestatis vestre, que volunt, imperant; hij dicas alias atque alias imponunt et exigunt. Unicam Arcem Posoniensem hungarus

habebat prefectus, ita tamen, vt germano paruerit capitaneo; Sed ne sic quidem, cum paucis famulis in arce est relictus, nec ob aliam causam, quam quod esset hungarus, priuatus est custodia arcis corone hungarie. Hec si ad libertatem publicam pertinent, quam omnino Regni Subditi imprimis expetunt, et quam nobis et huic Regno hungarico se seruaturam promisit, Maiestas vestra consideret.

Extiterunt, vt fit in alijs quoque Regnis, predecessorum Maiestatis vestre temporibus, Rebelles et infideles potentissimi, cum quibus Reges Justum quandoque bellum gerere sunt coacti. Et, vt Sigismundum Imperatorem et superiores Reges ommittamus, Mathias Rex septem fere annos in domandis huiusmodi rebellibus in Hungaria, Transsiluania, Sclauonia consumpsit, Wladislaus Rex, Maiestatis vestre Socer, non parum inicio Regni sui laborauit, et aduersus ducem Laurencium, et quosdam alios bellum gessit.

Nunquam tamen auditum est, Reges ob aliquorum rebellionem, aut perfidiam, vniuersum Regnum multare voluisse, aut eciam ipsorum infidelium Subditos Militi diripiendos concessisse; propterea, quod in vastitate Regni maiorem iacturam nemo quam Rex faciat.

Adempta sunt alijs temporibus infidelium bona, Ipsi proscripti, animaduersum est in capita eorum; non violata libertas publica, non exustum, aut prede expositum Regnum.

Si qui ex hungaris a Maiestate vestra, vel ob causas predictas, vel propria eorum improbitate defecerunt, nos enim personas quasdam hoc tempore non excusamus, neque illorum culpam prestare volumus; Inueniet tamen rursum in hungaris, tam dominis, quam Nobilibus, quam ciuibus erga se fidem et constanciam, qua maiorem ne ipsa quidem Maiestas vestra desiderare poterit.

Si tacita cogitacione hungariam, Transsiluaniam et Sclauoniam secum percurrere dignabitur, Multos certe inueniet, qui pro dignitate Maiestatis vestre assiduis decertant prelijs, Seque et vitam eorum maximo cuique discrimini non dubitant obijcere. Alij amissis, aut relictis arcibus et amplissimis patrimonijs, Egentes cum vxoribus et liberis hinc inde vagantur, aut latitant, alijs magna bonorum pars, alijs omnia bona

redacta sunt in cinerem; nonnulli ex magnis opibus, aut sacerdocijs ad mendicitatem deiecti, nec ob aliam causam, quam vt Maiestatis vestre sunt fideles.

Equum erat Serenissime Rex, nostro quidem iudicio, horum pocius integritatem, quam aliorum perfidiam intueri; nec pati, vt nacio vniuersa libertatis et bonorum iacturam faceret.

Non possumus nobis persuadere, Quod hec omnia iussu. aut voluntate Maiestatis vestre fiant. Scimus enim, Maiestatem vestram Regem esse natura clementissimum, et iustum principem; Sed quum tocies repetitas querelas nostras, ita semper audierit Maiestas vestra, vt hijsdem tamen, atque eciam in dies grauioribus malis, essemus obnoxij; Commiserunt nobis domini fratres et amici nostri, vt Maiestati vestre suplicaremus, vt tandem Regni sui extrema vastitate et calamitate affecti, antequam funditus pereat, eam suscipere curam velit, vt aliquando ex tantis incommodis respirare possit, et qua in parte violata libertas est, restituatur et breuiter. Id tantum a Maiestate vestra petimus, quod ipsa ex officio Regio debet, vt re ipsa defensionem et clemenciam Maiestatis vestre possimus agnoscere, et experiri.

Arcem et Sedem Regiam Maiestatis vestre hostis habet, que aliquocies non magna difficultate recuperari poterat, Si plurime bone occassiones et tempora pretermissa non fuissent, aut eo, quo decuisset, consilio, Capitanei Maiestatis vestre aggressi fuissent negocium; ne nunc quidem magnam in ea re positam esse difficultatem intelligimus, modo vires Nauales Maiestati vestre suppeterent, cui suplicamus humillime, vt quum iam et hiems et *ver et magna estatis pars effluxerit*, dignetur citra moram, ita et terrestri et Nauali apparatu adniti, vt tandem Regiam suam vindicare possit, quam rem si diucius Maiestas vestra differendam putauerit, veremur, ne totum Regnum intra paucos menses amittat; Non enim ignorat et necessitates, et vanam hactenus expectacionem Temesiensium et parcium inferiorum ac superiorum Regni sui, statum preterea Transsiluaniorum, qui inter duas walachorum prouincias et inter tot Joannis sectatores, quantum laborent, ex crebris fidelium suorum literis plane cognoscit; vt se habeat Sclauonia, Tum

antea sepe Maiestas vestra intellexit, Tum ex fratribus nostris illius prouincie oratoribus intelliget, adeo ut ne fieri quidem possit, vt Regnum hoc pacto consistat diucius.

Nec Buda obtenta, cessandum existimamus, donec Maiestas vestra Regnum vniuersum et eius partes pacatas efficiat; vt Turce se habeant, et quid prestare possint hoc tempore, ex frequentibus, vt nobis persuademus, exploratoribus Maiestas vestra cognoscit; nostra tamen opinione nunquam facilius recuperari confinia, quam hoc anno, possent.

Quamdiu autem Arces ille in potestate erunt Turcarum, habebit Maiestas vestra Regnum semper solicitudinis et curarum plenissimum; habent enim alioqui, quocies voluerint, per terras et flumina liberrimum aditum ad infestanda Regna et prouincias Maiestatis vestre.

Quod si qui rem dicant esse difficilem, ac multi laboris ac sumptus, fatemur Serenissime Rex; sed multo profecto difficilior erit in annum sequentem, ac pluris constabit expedicio, Si Turce alijs liberati bellis, viribusque instauratis, aut ad resistendum, aut invadendum se comparabunt.

Adest Serenissime Rex, Romanus Imperator Maiestatis vestre frater inuictissimus, adsunt dei clemencia multi principes clarissimi, quibus cure esse rem christianam arbitramur; perficiat Maiestas vestra, quod precessorum suorum temporibus nulla hungarorum legacione impetrari, aut persuaderi potuit, Ne Turcas existiment hostes esse longinquos et tractabiles, aut parum potentes; et quod antea laboranti hungarie prestare voluerunt, Nunc demum prestent; cum effractis omnibus munimentis nostris, per hungarie Regnum in ipsam germaniam iter sibi patefecerunt. Dum nostre manebant arces, licebat dominis germanis ociosis audire nostra cum Turcis certamina; nunc eo res adducta est, vt nisi in Turcas arma capiant, nisi Maiestatem vestram tantis adiuuent viribus, quante ad summouendos a finibus suis hostes sufficiant, intra paucissimos annos, non erit cur nostris casibus moueantur; nihilo enim erunt ipsorum, quam nostre res feliciores.

Serenissime Rex. Maxima est omnium expectacio, quinam futurus sit euentus huius diete. Sciunt omnes, non quouis anno posse Cesaream Maiestatem vsque ab hispanijs in

germaniam ad agendos conuentus accedere. Sciunt preter Cesarem esse neminem, qui his principibus et populo possit expedicionem in Turcas persuadere; si infectis, aut, vt plerum que fieri solet, in aliud tempus dilatis rebus, discessum fuerit, cadent omnes ab ea spe, quam hactenus de cesarea et vestra Maiestate conceptam habebant.

Enitatur itaque Maiestas vestra, suplicamus totis viribus, vt nostre ac vniuersorum Christianorum expectacioni fiat satis; alioqui nulla erit amplius salutis spes. Et Maiestates vestre, que nunc hostibus formidini sunt, erunt postea (quod deus auertat) contemptui. Sparsus est rumor in hungaria, sicuti nos existimamus hostium artificio compositus, naciones vicinas, germanos presertim ac Boemos, maximo quo poterunt numero in Regnum illud facturos impetum, non vt Maiestati vestre gratificentur, Sed vt in hungaros, tamquam in Turcas, sine vllo discrimine seuiant; quod licet nobis pene videatur incredibile, propterea, quod eciam si huiusmodi tanquam conspiracio facta esset in nostram perniciem, Maiestas tamen vestra, pro sua prudencia, ne id fieri posset, prospiceret et caueret; nec ita profecto sumus meritj de his atque alijs christianis, qui hactenus nostro labore et periculis sunt incolumes, ut hanc nobis referrent gratiam. Quod si certo sic futurum existimaremus, curandum nobis esset, ne ad ceteras nostras calamitates hec quoque possent accedere.

Serenissime Rex, fideles Maiestatis vestre de his omnibus responsum expectant graciosum et vltimum, nec responsum tantum, Sed remedia quoque tot modis violate ac sublate libertatis, Item liberacionem et defensionem Regni, que si prestare Maiestas vestra non posset, Suplicamus humillime, dignetur pro sua clemencia aperte significare, vt liceat nobis, antequam omnes intereamus, aliquas inuenire raciones, quibus vtcunque incolumitatem nostram prorogare, et quoad fieri possit, futura pericula possimus auertere.

Et quoniam Regnum hungarie huiusmodi est, vt cum ob amplitudinem suam, tum ob hostium vicinitatem, semper suo Rege, et quidem presente, eciam quietis temporibus indiguerit: Nos deo optimo gracias agimus, quod maiestas vestra tot Regnis ac prouincijs imperat, Nam alioqui non satis videmus,

quonam modo vel liberari vel defendi ab hoste potentissimo et infensissimo possimus; non aliam tamen nostrorum malorum recencium causam arbitramur, quam quod Maiestas vestra tam cito ex hungaria discesserit, tam diu abfuerit. Si nobiscum mansisset diucius, aut redijsset maturius, domesticis malis procul dubio caruissemus, et hostes fidei hanc memorabilem omnibus seculis calamitatem nobis et alijs Maiestatis vestre subditis non intulissent. Et alioqui Regnum hungarie per vicarios nunquam est administratum, nisi forte, quum aut vicina Regna sua ad breue tempus Reges nostri inuiserunt, aut bella cum exteris nacionibus gesserunt. Est admodum rarum et alienum hungaris Regem audire tantum. non videre. Et per hec tempora nihil est, quod hostes in suum commodum magis verterint, quam absenciam Maiestatis vestre; abijt, fugit, sibi consulit, alijs prospicit, nulla cura hungarie; et profecto quemadmodum egroti, quo periculosius laborant, eo magis medicorum egent ope et presencia: Ita nos et superioribus annis eguimus, et nunc egemus, et quamdiu Regnum suum constituerit, confinia recuperauerit, egebimus presencia Maiestatis vestre, vsque adeo, vt ea absente salui esse nequeamus. Iccirco Maiestati vestre suplicamus, vt quod per diuturnam absenciam suam acceptum est incommodi, per reditum suum resarciatur; Quamuis diuino ac maximo nos beneficio affectos putemus, quod Maiestas vestra cum Sacratissimo Imperatore et his christiane Reipublice principibus conuenerit, presertim si ea, que ad nostram et tocius christiani orbis salutem pertinuerint, decernentur.

Suplicent domini oratores Maiestati Regie, vt eos edocere dignetur, quonam modo, vltra instructionem eorum, apud Cesaream Maiestatem et Principes agendum sit, pro impetrando subsidio.

Hos Articulos, et si quos alios domini oratores addendos existimauerint, poterunt pluribus et magis accomodatis verbis explicare, seruato decore et obseruancia, quam Regi debemus.

Si vel interrogati fuerint domini Oratores, vel alioqui dicendum erit particulariter in nostre nacionis excusacionem, et vtrum per Maiestatem Regiam sit omnibus facienda gracia,

habent in promptu, quid respondere debeant, omnium enim vota posonij de hijs audierunt.

Cetera, que ad publicum omnium nostrum commodum, honorem et libertatem pertinebunt, Industrie, ac prudencie dominorum oratorum tractanda committuntur.

Kívül: „Instructio Hungarorum. Mai 1530."

(Egykorú irat, aláírás nélkül, a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

II.

1530. Szeptember 30.

A pozsonyi gyűlés követeinek, V. Károly császárhoz, Ferdinánd királyhoz és az augsburgi birodalmi rendekhez intézett előterjesztése.

Libellus Supplicatorius Statuum Regni Hungarie et Sclauonie, ad Sacratissimam Cesaream Maiestatem, et Serenissimum Regem Hungarie et Boemie etc., ac Reuerendissimos, Illustrissimosque Electores, principes et reliquos Imperij Sacri Status. Ut Sacratissima Maiestas vestra et Serenissimus, ac clementissimus Rex noster, vnacum electoribus, principibus, et reliquis Sacri Imperij ordinibus, ea subsidia, eas vires, in Regna Hungariam et Sclauoniam in presentia (cum res ita postulet) mittere dignetur, prelati, Barones, proceresque et vniuersi Regnorum prefatorum status humillime supplicant, quibus per hanc hiemem et vniuersi Regnorum status pacari, et munitiones Turcis confines, ita firmari possent, quo arma Turce (si primo vere (vt hostis est vigilantissimus) patriam nostram inuaserit) tamdiu remorentur, quoad copie generalis expedicionis in hungariam descendere, et nostris se coniungere poterint; Nam alioqui si Turca prior copias suas mouerit, munitionesque Regnorum presidijs vacuas, ac status inter se dissidentes inuenerit, veremur, ne confestim hungaros et Sclauos ad arma capienda compellat, secumque ad deuastandas, perdendasque reliquas christianas Regiones, solita rabie abducat, ac pro more suo primum exercitibus vestris obiiciat, vt tandem fessos et fatigatos hostes, quieta sua Janyczarorum

et equitum numerosissima turba, adoriatur. Omnium primum vero ad pacanda regna Hungarie et Sclauonie summopere necessarium est, vt copie, que in Hungariam adflictam, et attritam Sclauoniam mittuntur, singulis mensibus, solita stipendia accipiant, quo facilius sub disciplina militari contineantur; ne et Sacra et prophana iuxta perturbent, neque innoxios et fideles Regios molestent, et expilent; Item quod Cesarea vestra Maiestas, ac Serenissimus et Clementissimus Rex noster, vna vobiscum Electoribus, principibusque Et Reliquis Sacri Imperij ordinibus, hoc autumno ad componendum et pacandum Regnum Sclauonie Tria peditum Millia, ac quatuor tormenta Bellica murifraga, et totidem minora, que campestria vocant, in Sclauoniam mittant; Regnicole Equitatum peditibus se adiuncturos pro viribus offerunt, sperantque hac hieme effici posse, vt ad instantis estatis tempora, nihil hostile in penetralibus Regni maneat, quod expedicioni future impedimento esse possit.

Item, quoniam factio aduersa in prefatis Regnis spargit, et nititur fidelibus Regijs, ceterisque sue farine hominibus persuadere, copias Germanorum non in liberacionem hungarorum et Sclauorum descensuras, sed vt eos tanquam armis subactos partim deleant, partim seruituti perpetue subiiciant; Itaque supplicant vniuersi status Regnorum Hungarie et Sclauonie, vt cesarea ac catholica Maiestas, et Serenissimus ac clementissimus Rex noster, vnacum electoribus, principibus, et reliquis Sacri Imperij statibus, dignetur Hungaros et Sclauos, cum ceteris nacionibus corone Hungarie subiectis, quemque literis suis in suo statu assecurare, quod copie in hungariam descensure neminem oppriment, aut quouis modo in rebus aut persona molestabunt, qui Regie Maiestati fuerit fidelis, vel in posterum cum copijs Germanorum vna aduersus Turcas et eorum fautores fideliter arma caperet, constanterque dimicaret, habita eciam commiseracione eorum, qui omni defensionis solatio destituti, Turce Tirannidem inuiti ferre coacti fuerunt. Ceterum si proxima hac hieme Sacratissima vestra Maiestas ac Serenissimus et clementissimus Rex noster, vosque Electores, principes, et Reliqui Sacri Imperij ordines, Regna prefata pacare, communi studio et auxilio neglexeritis,

aut in aliud tempus reieceritis, cogentur infelices vtriusque Regni status, omni defensionis spe orbati, Turcarum principi Tributum pendere, vt et suas calamitates, et Regnorum maiorem vastitatem vitare possint; Nam etsi libertatis pociunde et defensionis gracia, nihil non tentandum et ferendum ab inicio putassent, Cum tamen maxima spe externi auxilij frustrati hactenus sint, pudet eos sese vniuerso orbi terrarum adeo insolitum Spectaculum exhibere, vt preter omnium ferarum seuiciam, in fratres, liberos, et affines, sanguine cognato plus satis contaminati, mutua cede grassentur, et quidquid ab armis externorum mansit, id totum ipsi inter sese vastent.

Tandem vniuersi status et ordines hungarie et Sclauonie, tanquam sincera christianitatis membra, post longinquas, diuturnas, et frequentes eorum legaciones, et implorata auxilia, hac vltima eorum (nisi succursum illis fuerit) legacione, notum et protestatum esse volunt cunctis, qui christiano nomine censentur, se non ex malicia aut liuore, sed ob defectum et dilacionem externi auxilij et desperacionem defensionis, liberacionisque sue, inuitos quidem, et non sine grauissimo animi dolore, cogi et compelli, vt tandem post tot bella, clades, afflictiones, crebras incursiones, agrorum et oppidorum deuastationes, captiuitates durissimas, fratrum, vxorum, liberorum, amicorum, affinium abactiones et cedes, remedia qualiacunque querant, quibus vt diximus, clades, calamitates, afflictiones, Captiuitates, et extremam dulcis patrie vastitatem vitare possint; Deus optimus Maximus, et Justi christianorum principes, quorum id culpa contingat, viderint.

Articuli pertinentes ad personam duntaxat Serenissimi et clementissimi domini nostri Regis:

Ut Maiestas sua Serenissima Suppremo Capitaneo expedicionis presentis, ceterisque copiarum prefectis strictius committere dignetur, vt in progressu expedicionis racionem habeant eorum, qui Maiestati sue fideles sunt, non solum personarum, sed rerum eciam, vt cum ad terras et predia eorum ventum fuerit, Miles damno et Iniuria abstineat.

Ut Maiestas sua Serenissima in vrbem aliquam patrie

nostre vicinam hoc autumno concedat; Quoniam sine Maiestatis sue propinquitate conatus presentis expedicionis irritus manebit procul dubio, et preter inmensam rei pecuniarie iacturam, Regna eciam illa a Maiestatis sue obediencia abalienabuntur penitus.

Ut Maiestas sua officia et prefecturas arcium finitimarum et alias dignitates in Regno Hungarie et Sclauonie, et Terris illis subiectis, Quas exteris contulit, dignetur prouincialibus dignis et benemeritis, iuxta antiquas Regnorum libertates, et graciosam Maiestatis sue promissionem, restituere, et in posterum quoque Regnicolas in libertatibus et prerogatiuis eorum manutenere.

Ut Maiestas sua pro presidio Imponat in ciuitatem varasdiensem pedites sufficientes, qui in absencia presertim domini Ludouici Capitanei, et aulicorum Maiestatis sue, ciuitatem et defendant, et in pristina Erga Maiestatem suam fidelitate contineant.

(Egykorú irat a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

III.

1530. Október 21.

Ferdinánd király válasza a pozsonyi gyűlés követeinek előterjesztésére

Sacra Maiestas Regia ad petita, et sibi per Dominos Prelatos, Barones, Nobiles et alios Regni sui hungarie oblata respondet in hunc modum.

Primo, quod Maiestas sua omnia ea gratiose intellexit, que sibi ab eisdem Regnicolis super libertate Regni tuenda et subsidio ferendo exposita fuere; ab eo vero tempore, quo petitio ista formata extitit, multa interciderunt, multa quoque per Maiestatem suam etiam extra Regnum, et remote constitutam, pro bono et defensione illius acta, et in effectum deducta fuere, que per se manifeste ostendunt Regiam Maiestatem neque Regni, neque Incolarum eiusdem saluti et incolumitati defuisse, cum per omnia et ante et post fecerit, et adhuc facere non cesset,

que in facultate et viribus suis consistunt, imo quandoque ea etiam facere non grauetur, que quasi extra vires et ultra possibilitatem fore et esse videntur; quod presertim colligi potest in Gentibus iam sepius et proxime ad idem Regnum in non contemnendo numero, cum supremo eiusdem et aliarum Gentium Maiestatis sue, prius in eodem Regno Agentium Capitaneo demissis. Demonstrabunt item complura alia Sumptuum et Expensarum onera, que omnia Maiestas sua non in alium respectum, quam in Regni, eiusque Incolarum Benefitium, et conseruationem Jurium illius hactenus subijt, atque etiam nunc ferre non desinit, quibus omnibus facile cogitatu est, quod carere posset Maiestas sua, si non in Regni predicti Subditos eam haberet curam, que per Regem optimum de sibi subiectis haberi debet. Et nisi magna animi solicitudine Maiestas sua duceretur pro communi Regni istius et perinde totius Christianitatis iactura et oppressione auertenda (id quod quilibet bonus et Christianus Princeps facere tenetur, et cuius offitio Maiestas sua, ad ultimum usque spiritum defungi studebit) Maiestas sua predicta omnia, que ex suis facultatibus et fortunis, a Deo sibi collãtis, prestare non moratur, ea quoque laboris parte non minima vacaret, quam in obtentis hucusque tam prioribus subsidijs, quorum causa potissimum Regnum egressa est, quam presentibus contra Turcos auxilijs a Maiestate Cesarea, ac vniuersis sacri Imperij Principibus, Statibus et Ordinibus, obtinendis prestitit, et in presentiarum prestat. Sed cum nemo unquam viderit Maiestatem suam tam in Regno, quam extra illud, ac in suis patrijs, et Imperio constitutam, aliud egisse et agere, quam quod ad ferendum ipsi Hungarie subsidium, quodque ad consolationem et tuitionem eiusdem Incolarum accederet; Presens quoque subsidium a Maiestate Cesarea, Statibusque predictis obtentum validum, firmum ac numerosum esse et fore nemo dubitare potest. Cui et alia, que Maiestati Regie sunt reliqua, omnia accedent. Et insuper alia Maiestas sua Regia a ceteris Reipublice Chrystiane Regibus et Moderatoribus extrahere et ijs adiungere, et in prefati Regni liberationem adducere, omniaque possibilia, et ardua facere laborat, et tentare non dubitat. Non ideo videt, qua ratione Maiestas sua tanta et tam graui sit accusatione digna,

ac si Regnum, et Incolas illius nedum non ab hoste, iuxta promissionem illius factam, eripere, verum hoc totum perdere et penitus exhaustum turpissimo Christiani nominis hosti in predam relinquere velit; Quin etiam Jura, et libertates, quas se seruaturam sollicita est, neque tueri, neque seruare, sed etiam per se et suos impulsare, et prorsus extinguere conetur. Quod quanto studio, aut ratione Maiestati sue attribui possit, ex premissis omnibus clare patet, Que iuste probant et declarant contrarium. Nihil aliud equidem a Maiestate sua hucusque actum, et tentatum, quam quod in euidentem Regni et Subditorum suorum prenominatorum utilitatem cedere existimauerit.

Quod autem Jura et libertates enormiter lesas, et hoc modo per Agentes Maiestatis sue fere in totum sublatas esse queruntur; Maiestas sua recordatur omnium eorum, que sub felici sua Coronatione, ac ante, et post eam, Regnicolis circa ea obtulit et promisit, et quantum eandem et suos concernit, sperat, et confidit, imo etiam firmiter credit et asseuerat, se contra ea, uel earum aliqua nihil, quod illis contrarium, aut preiudiciale sit, egisse; prout etiam non intendit deinceps aliquid aduersus easdem Libertates, et in preiudicium earum facere, uel attentare. Sed si que enormia damna et incommoda, ex temeritate et violentia Militum, aut aliorum Maiestatis sue seruitorum, in Regno hucusque facta, et commissa fuere, ea omnia Maiestas sua cum summa displicentia sua, et contra voluntatem et commissionem Maiestatis sue facta fuisse iam sepius attestata est, ac de nouo earundem Gentium Capitaneis seriose iniunxit, vt in tales Transgressores seueriter animaduertatur, et neminem in eo respiciant. Sed hoc etiam (si vndecunque verum audire voluerit) diffiteri nemo bene poterit, quod si penes aliquos Regni illius Incolas, ea qua Maiestati sue tenebantur, Jurisiurándi et honestatis religio fuisset, hec et alia complura mala, que et ab externo, et ab interno hoste, atque alijs etiam utcunque Regno illata fuere, facile prohibere potuisse, in eoque Maiestatem suam minus laborare; Vnde et in ijs etiam Maiestas sua et sui non adeo soli grauari poterunt, si recto Oculo singula inspiciantur.

Quare non aliud eosdem Dominos Prelatos, Barones,

Nobiles, et Incolas sua Maiestas hortatos et admonitos esse voluit, quam quod in sua solita et immota fidelitate, quam semel Maiestati sue dederunt et iurarunt, constantes esse, Gentesque Maiestatis sue nunc in Regno constitutas, alijsque vnitas et in expeditione contra hostes existentes, omni suo quo possunt auxilio, ope, et assistentia iuuare et promouere; ceteraque ijs maiora, breui futura, que Maiestas sua pro Subsidio et liberatione fidelium Subditorum suorum incessanter agit, patienter expectare, omniaque ea agere velint, que optimis quibusque Seruitoribus suis facere conueniunt, Cum habeant Regem clementissimum, et toti Nationi Hungarice affectum, nihilque magis curantem et anhelantem, quam quod aliorum etiam Viribus accedentibus, cum ijs, que sibi Dominus Deus reliquit et contribuit, quecunque et quotcunque fuerint, vite non parcendo quoque, et sanguini suo proprio, quam celerrimum, et firmissimum toti Regno suo Hungarie et omnibus illius coherentibus Prouintijs in fide sua permanentibus, Subsidium ferat, eosque et Regnum in bona pace, quiete et Libertatibus suis tueatur, protegat et conseruet.

(Egykorú irat a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban, az 1529-ik év iratai között; azonban kétségtelen, hogy ez az egyik királyi válasz, melyet a magyar rendek küldöttei 1530. október havában Augsburgban tett előterjesztéseikre nyertek.)

IV.

1530. Október 21.

Ferdinánd király válasza a pozsonyi gyűlés követeinek előterjesztésére.

Maiestas Regia articulos sibi per Status et Ordines Regnorum suorum hungarie et Sclauonie exhibitos clementer Intellexit, et ad eos respondet in hunc modum.

Primo. Maiestas sua Regia ad eorum petitionem seriose committet suis Capitaneis et gentibus in eisdem regnis existentibus, vt in progressu expedicionis rationem habeant eorum, qui Maiestati fideles sunt, tam in personis quam rebus suis, vt cum ad terras eorum deuentum fuerit, in eisdem bonis, rebus, et personis suis, nullo pacto damnificentur, aut molestentur.

Ad tertium. Quoad restituendas arcium prefecturas ac dignitatum et offitiorum administrationem Indigenis seu Incolis committendas, Maiestas sua Non eo animo, vt per hoc quicquam derogaret libertati et decretis regni hungarie et Sclauonie, quibus etiam ad presens aliquo modo preiudicare non Intendit; sed tantum, vt locis et Castris illis pro subita rerum mutatione ae bellicorum temporum suspitione et turbine necdum in eisdem cessante, securius et melius prouideret, coacta fuit illa cum ijs personis, que adhuc in eis existunt, munire ac imminentia damna, vtcumque fieri potuit, auertere; vbi vero tempora quietiora et tutiora redierint, Maiestas sua promissionis sue memor, cuius etiam ad presens non est oblita, se eisdem decretis et libertatibus gratiose conformabit et accommodabit.

Ad vltimum, Maiestas sua Regia, Capitaneis et Commissarijs suis bellicis in hungaria committet, vt postquam arcis et Ciuitatis warasdiensis, tanquam in confinibus constitute respectus ante alias haberj debet, de modo et via congrua cogitent, vt illa muniantur et prouideantur. Auguste, 21. Octob. 1530.

A következő pont ki van törülve:

Quantum ad Secundum. Credit Maiestas Sua, res ad hoc non esse deuenturas, ut eis de externis mansionibus sit proui-

dendum, maxime cum regna illa nunc etiam propter exercitum in eis constitutum et oppressionem gentium Episcopi Zagrabiensis et aliorum infidelium sepius hucusque et nouiter quo que factam, in eo sit Statu, quod bene et commode in eis manere et eliberationem suam expectare possint. Sed si, quod Deus auertat, aliter euenerit, Maiestas Regia, quantum unquam possibile fuerit, rerumque exigentia dabit, curabit in iis eorum voto et petitioni satisfacere.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

XII.

ERDÉLYI, HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI

GYŰLÉSEK.

1530-ban.

Erdélyi gyülések.

I.

Az 1530-ik évben Ferdinánd uralma Erdélyben a szászok területére szorítkozott. Kormányférfiai: *Gerendi* püspök, *Majláth* és *Pempflinger Szebenbe* vonultak vissza, s innen igyekeztek az elvesztettet visszaszerezni. *Május első napján* összegyűjtötték Ferdinánd híveit, és elhatározták, hogy a háborút János király ellen folytatni fogják. [1]) Egyúttal segélyért folyamodtak uralkodójukhoz.

II.

Ferdinánd válasza egy utóbbi, *augusztus huszonkettedikén* tartott gyűlésen olvastatott fel; mivel azonban a segélyt csak kilátásba helyezte: [2]) a rendeknek — mint maguk irják — „több szomorúságot mint vigasztalást okozott", és ezek nem mulasztották el bizalmatlanságukat s elégületlenségüket a király tudomására hozni. [3])

A király Augsburgban vette feliratukat, és szeptember 21-iki válasza azon megnyugtató értesitést vitte meg a rendeknek, hogy a hadakat már útnak indította. [4])

---

[1]) *Szilágyi S.* Erdélyország Története. I. 249. l.

[2]) A június 19-iki k. leirat fogalmazata a bécsi t. levélt. — **Irományok.** I. szám.

[3]) A gyűlés feliratát nem birjuk. Utal reá a szeptember 21-iki k. leirat: „Ex literis vestris de 22. augusti elapsi ad nos datis iterato cognovimus, vos nostris, quas scripsimus literis . . . ut vestris utamur verbis, plus meroris quam consolacionis ex eis hausisse." Eredeti fogalmazata.

[4]) A k. leirat fogalmazata a bécsi t. levt. — **Irományok.** II. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1530. Június 19.

Ferdinánd királynak az erdélyi rendekhez intézett levele.

Ferdinandus.

Transsyluaniensibus.

Reuerende, Magnifici, Egregij, prudentes et Circumspecti, fideles dilecti. Per plures literas et nuntios diuerso itinere ad vos destinatos, abunde vos de receptione aliquot literarum vestrarum, et simul de animi nostri Instituto commonefecimus. Sic autem factum esse videmus, vt ex pluribus nostris paucissime, ad vos Incolumes peruenerint, quod nonnisi cum molestia recensere possumus; per hoc tamen non cessauimus alios superinde nuntios, cum literis nostris ad vos mittere, quod et nunc, vtcumque sors cadat, cum presentium latore facimus; ad hoc, vt vobis aperte constet, nihil nos omisisse, quod ad declarandam nostram erga vos Inclinationem et curam facere videtur, quod vt nos nonnisi ex merito fortitudinis ac constantissime fidei vestre facere agnoscimus, Ita quoque tam molestum et acerbum nobis est, quam quod acerbissimum euenire possit, quod citius, quam et nos et vos desyderabamus, re ipsa vobis pro desyderij nostri conceptu subueniri non potuerit. Cum autem fortune, vieque obsesse difficultas et perielitatio, aliaque complura idgenus Incommoda fecerint, quo minus ea secuta fuerunt, que merito facienda erant; eo facilior hec apud vos fuerunt excusatio, vestraque equanimitas propter Indubie secuturam serenitatem solide gaudebit, preteritam tempestatem forti pectore superasse, seque meliori fortune seruasse. Quod itaque tanto studio animique ardore et constantia quorumuis hostium Impetus et Inuasiones,

direptiones et Iniurias atrocissimas, aliaque mala, que in similibus deesse non possunt, nostrj et regni contemplatione, ac propter honorem vestrum, ac fidelitatis vestre debitum, sustinueritis, ac adhuc, vti In deo probitateque vestra confidimus, sustinere non desinatis, nobis summopere gratum est, vestramque ob id, et cuiuslibet vestrum fidem et affectionem magnopere probamus; vobis quoque significantes Sacram Cesaream et Catholicam Maiestatem Dominum et fratrem nostrum charissimum, huc ad oppidum istud applicuisse, cum qua potissimum ea pro regni huius nostri aliorumque fidelium nostrorum liberatione et pacificatione et quiete tractamus et agimus, que vtriusque nostrum voto et In publicam tranquillitatem affectioni et studio conuenire visa sunt, quorum aliqua effectum sortita sunt, et gentes hispanice ad reliquas copias nostras In regno existentes descenderunt, cetera vero longe maiora subsidia et opera, que Indesinenter paramus et acceleramus, de die In diem alijs gentibus nostris Jungentur, et Insuper alie ijs accedent non pauciores, quas a regni nostrj Bohemie patriarumque nostrarum hereditariarum et huius Comitatus nostri Tirolensis subditis obtinuimus. Que omnia non ad alium finem per nos aguntur et tractantur, quam quod expulso Johanne Scepusiense, locisque regni et ipsa regia nostra budensi In potestatem nostram redactis, quod Intra non multos admodum dies fore credimus, vobis, quantotius fieri possit, subsidium feratur, et sic adunatis vtrinque viribus recto posthac In Turcas exercitus dirigatur. Quare vos denuo hortamur, et per Immotam fidelitatem vestram requirimus, ut premissorum Intuitu, vos adhuc vt fortes et bonos milites decet, erga nos et sacram regni coronam gerere, ac benefactis vestris alia superaddere, nominique per hoc vestro laudem et memoriam, que vere vobis debetur, comparare non cessetis. Et nos quod ad remunerationem omnium meritorum vestrorum posthac facere videbitur, ea ratione et modo faciemus, vt de nobis, vti de rege et principe vestro clementissimo, nonnisi optime sentire et contenti esse debeatis. Datum In Inspruc 27. May 1530.

Auguste, 19 Junij 1530.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. t. levéltárban.)

II.

1530. Szeptember 21.

Ferdinánd királynak az erdélyi rendekhez intézett levele.

Ferdinandus.

Transsyluaniensibus.

Reuerende, Magnifici, Egregij, prudentes et Circumspecti, fideles dilecti. Ex alijs literis vestris, de 22. augusti elapsi ad nos datis, iterato cognouimus, vos nostris, quas scripsimus, literis nulla cura liberatos, sed, vt vestris vtamur verbis, vos plus meroris, quam consolationis ex eis hausisse, Quod certe nobis valde molestum est. Videmus autem non vltimas nostras, vos animi vestri anxietate liberaturas, verum alias quasdam literas antiquiores recepisse, quibus ad presens respondetis; Speramus autem, Imo firmiter credimus, vos ex nouissimis scriptis nostris, quibus sua quoque nuntij vestri Junxerunt, vos aliter, et quidem melius et cordatius de rebus et actionibus nostris sensuros, vbi ea ad vos (vti non dubitamus fore) vel Jam delata fuerint, aut statim deferantur, Quibus alia quoque Jam nobis superaddere non libuit, quam quod ea, que nos eotunc facere et Indesinenter acturos, vobisque repentinum subsidium laturos esse, scripsimus, nunc adimpleamus per missionem gentium nostrarum non contemnendo numero et apparatu instructarum, et recta per danubium Budam descendentium, in eiusdem regnj recuperationem, et vestram, vt diximus, maturam eliberationem, Quibus nobilem fidelem nobis dilectum Guilielmum de Rogendorff Baronem et Curie nostre magistrum ac Supremum Capitaneum nostrum, simul et eosdem nuntios vestros, cum eis euntes et latius hec omnia vobis inpresentiarum per literas suas significantes, junximus; cetera omnia, que ad vsum et necessitatem huius expeditionis accedere videntur, sine mora et cunctatione vlla curantes et accelerantes, Maiora quoque ijs subsidia vndecunque contrahere et demittere conantes, illa prioribus, que In regno habemus, et iis etiam, que modo per aquam confluunt, subsidijs

additurj ; que omnia non in alium finem fiunt, quam vt vestra ex ijs liberatio tempestiva sequatur, quam tanto semper studio facere conati sumus, quanto vos illius desyderio et exspectatione tenerj potueritis. Quare cum de nostro succursu amodo nihil vos anxios efficere debeat, nosque videatis vestri causa nihil non subire et efficere, et ijs etiam ampliora submittere velle ; in ea, quam immota mente hucusque servastis fide et constantia, nunquam satis laudata, persistere, neque animum vestrum simili merore et angore amplius afficere velitis, sed In tuenda vestra et patrie vestre salute et Incolumitate ad hoc vsque tempus durare, et nostri ac regni, quin potius sancte fidei et totius Reipublice Christiane gratia ea per pauco illo, quod In liberatione vestra Intercedet, Intervallo, perferre, vestramque laudem et gloriam, Jam toti etiam orbi notam, adaugere et accumulare non desinatis. Quod et nos erga vos et vestrum quemlibet, pro sua cuiusque meritorum et beneactorum ratione, perhenni gratia et beneficentia nostra compensabimus et recognoscemus.

Datum Auguste, 21. Septembris. 1530.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

Horvát- és tótországi gyülések.

I.

János király *tótországi* hívei az 1530-ik évben nagy, és nem egészen eredménytelen tevékenységet fejtettek ki. *Erdődy Simon* zágrábi püspök két gyűlést hivott egybe. [1]) Az egyik január első napjaiban *Kőrösön* [2]) tartatott meg; a másikat innen hirdették ki ugyanazon hó 25-ikére *Iwanicsra.* [3])

Tárgyalásaikról és végzéseikről semmi sem ismeretes. Csak annyit tudunk, hogy a Kőrösön egybegyűlt rendek *Battyányi Ferencz* bánt felszólították, hogy iwanicsi gyűlésükre jelenjék meg. Ez azonban, a fenyegetések daczára, melyekkel meghívásuknak nyomatékot kölcsönözni igyekeztek, nem ment Iwanicsra; hanem levelet intézett a rendekhez, melyben barbár nyelven, de erőteljes hangon, János híveit a haza és a kereszténység ellenségeinek nyilvánította, s intette, hogy a „pogány párt" zászlóit mielőbb hagyják el. [4])

[1]) *Battyányi* Ferencz 1530. január 19-én a második gyűléshez intézett levélben említi: „Miramur . . . quod Episcopo Zagrabiensi Vestre Dominacienes adheserint." Egykorú másolata a bécsi t. levt.

[2]) Battyányi említett levelében Németújvárból írja: „Accepimus literas Vestrarum Dominacionum ex Crisiensi eorum dieta missas." E válasz dátumából következtetjük, hogy a kőrösi gyűlés január első napjaiban tartatott meg.

[3]) Miként a kőrösi, úgy az iwanicsi gyűlésről is csak Battyányi levele által értesülünk. „Nunc — írja — cum Vestre Dominaciones rursum Dietam in festo Conversionis beati Pauli venturo celebraturos intelligimus."

[4]) Battyányi idézett levelének czíme: „Universitati Dominorum et Nobilium Regni Sclavonie." — L. **Irományok.** I. szám.

II.

Horvátországban a Ferdinándhoz állhatatosan ragaszkodó rendek február elején tartottak *gyűlést.* [1]) Azonban az elégületlenség itt is nagy volt, s ennek kifejezést kölcsönözött a királyhoz intézett felirat. Élénk színekkel ecsetelik szorongatott helyzetüket. A tótországi rendek ellenségeiknek tekintik őket; a török Bosniából gyakran intéz berohanásokat országukba; és a veszély ezen részről még nagyobbodik, miután a bosnyákországi fejedelem az Unna folyó partjain általa épített kostaniczai várat a töröknek átadni készül; végre a velenczeiek is, kikkel eddig előnyös üzleti összeköttetésben állottak, ellenségesen lépnek fel irányukban.

Mindenekfelett kérik tehát a királyt, hogy el ne hagyja őket, s küldjön pénzt és hadakat. „Ha azonban — teszik hozzá — felséged a rendeknek, bármely oknál fogva, nem nyújthatna segélyt, ne tekintse makacsságnak azt, amit tenni fognak. Mert felséged bizonyos lehet afelől, hogy kénytelenek lesznek más módon segíteni magukon, hogy javaikban és örökségükben, melyet a török megkímélt, legalább rövid ideig megmaradhassanak."

A zengi püspök részére, kit a király, hűtlensége miatt, őrizet alatt tartott, kegyelmet kérnek.

Kívánják, hogy a király hagyja meg a bánoknak, hogy azon nemeseket, kik a zágrábi káptalannak tizedet fizetni vonakodnak, kötelezettségeik teljesítésére kényszerítsék; és intézkedjenek, hogy Frangepán hatalmaskodásaitól, jobbágyai pedig a törökök részére élelmi szerek szállításától tartózkodjanak. [2])

Ferdinánd király válasziratában biztosította a horvátor-

[1]) A gyűlés helyét és napját nem ismerjük. A felirat másolata, mely a bécsi t. levéltárban találtatik, dátummal nem bír. Élén ezen jegyzet áll: „*Status Croatie. Prage.* 24. februarii 1530." Ez, úgy látszik, azt jelenti, hogy a felirat február 14-én inutattatott be Prágában. Ha e feltevés alapos, a gyűlés február első napjaiban tartatott meg.

[2]) Egykorú másolata a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. II. szám.

szági rendeket, hogy mindent megtett, s a közelebb tartandó birodalmi gyűlés alkalmával is mindent megteend, hogy részükre a császárnál és a német fejedelmeknél segélyt szerezzen. Egyébkint, ha időközben, a török Horvátországot megtámadná, rögtön hadat küldend védelmére. És hiszi, hogy a rendek maguk részéről mit sem fognak elmulasztani, mi országuk biztosítására alkalmas.

Intézkedni fog, hogy hadi költségeik kifizettessenek, és hogy Kostanicza vára ne jöjön a török hatalmába.

Miután a császár Velenczével békét kötött, reméli, hogy ezen részről nem fognak többé károkat szenvedi.

A zengi püspök kiérdemelt büntetését szenvedi; mindazáltal a király tekintettel leend maga idején a rendek közbenjárására.

Mihelyt Tótországot visszafoglalja, a zágrábi káptalan igényeinek kielégítésére is gondja lesz. A bánoknak már meghagyta, hogy Frangepán grófot fékezzék meg. [1])

[1]) A márczius 8-án kelt leirat fogalmazata ugyanott. — L. **Irományok**. III. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1530. Január 19.

Battyányi Ferencz bánnak a tótországi rendekhez intézett levele.

Magnifici, Egregii, et nobiles Domini, fratres et Amici, Qui scilicet fidem Catholicam obseruant duntaxat nobis honorandi, Salutem et nostri comendationem. His proxime effluxis diebus Accepimus Literas Dominacionum vestrarum ex *Crisiensi* Dieta eorum nobis missas, et intelleximus, Quibus satis prolixe de nonnullis rebus vestre Dominaciones scribebant; licet vestris Dominacionibus prius respondere debebamus, Sed dum absentes fuerimus, respondere vestris Dominacionibus nequiuimus. Nunc cum vestras Dominaciones rursum *Dietam in festo Conuersionis beati Pauli* venturo celebraturos intelligimus, vestris Dominacionibus respondere voluimus. Quod et prius fecissemus, vt prescripsimus, nisi absentia nostra fuisset in causa. Non tamen ad omnia, sed ad ea solummodo, ad que de necessitate erat, respondemus. Inprimis vocabant Nos vestre Dominaciones ad *Dietam Iwanichensem*, Ad quam etiam si presentes fuissemus, Ad Mandatum illam proclamandam, Non vt amicus illius, eiusque adherens, sed ut hostis contra Paganos venissemus. Nam alias non Iwanichensi in ortu (?) Diete istius Regni celebrabantur, Sed Crisij, in loco solito, presertim res tam maxime importandas tractari consueuerant et decidi. Dicit enim Saluator noster, omnis qui per hostium non intrat, fur est et Latro; hostium enim Crisium est, fenestra Iwanich appellatur. Ubi vero scribunt vestre Dominaciones, Quod nisi Dietam ipsam intrassemus, nemo alter, Sed Nos periculi istius Regni ocasionem preberemus etc. Certe Domini et fratres charissimi, neque Precessores nostri, neque Nos occasionem periculi prebuimus, vlli posthac

etiam prebere volumus; Cum semper, cum omni progenie et Affinitate nostra, in eo fuerimus et Laborauerimus, vt in ea fide catholica, in qua nostri quoque parentes et precessores, perseueremus, in honoreque et Libertate ac Bonis a Deo nobis collatis permaneremus, et non Pagano, hosti Christiane religionis, sed vere catholice fidei Principi seruiamus. Alij autem sunt, qui huius miserrime Patrie inuident, et periculo Reipublice, omniumque nostrum gaudent. Ille scilicet, qui et Regnum istud prodidit, et fidem Christianam, Animam quoque suam et Corpus suum ac Patriam propriam ob inuidiam et cupidinem temporalis Dominij nunc quoque prodere non cessat, non curando, quod se ipsum damnauerit; Sed vellet, cuperetque, vt et alij, Dominaciones etiam vestre, in eadem damnatione essent. Audiuimus enim sepe in vulgari, periculosum esse illum Gregem ouium, cui Lupus preest; Quemadmodum res quoque omnium nostrum et reipublice nunc agitur, vellentque nobis Turcas in Custodes preficere. Interrogent Dominaciones vestre D. Petrum Erdedi et alios eius Sequaces, quid cum illis hostes hac via egerint, et quomodo Bona sua defenderint, presertim illius, qui omnium horum Caput est: vellentque et hec Bona Sclauonica, que pauca remanserunt, sicut et alia, nisi vestre Dominaciones malo obsteterint in tempore, deperdere et in nihilum redigere. Dominaciones vestre, Consilio nostro, Animam preponant Corpori, que preciosior est Corpore. Nam ijs, qui contra fidem agunt, neque Deus, neque Christiani Principes facta eorum parcent. Non miramur tamen super factis illorum, cum et Christum summi Sacerdotes prodiderint, crucifigique fecerint. Nos quoque simul et Dominaciones vestras prodere vellent et dimergere, prout iam et defacto prodiderunt.

Nam si Bona et Corpora nostra quererent, non curaremus; Sed cum in eo agant et laborent, ut animas nostras perdant, Miramur super Dominacionibus vestris, et plusquam mirari possumus, Quod Episcopo Zagrabiensi vestre Dominaciones adheserint, cum nec proles et Liberos, neque aliquam hereditatem in isto Regno habeat, neque timeat, quid amittat, quidve perdat, cum sit vnica persona. Nonne ipsum Episcopum Capsam pridem amissam iterum reassumere facilius est,

quam vestras Dominaciones Liberos et Vxores habentes Bona sua amittere, et sic cum Liberis ac Vxoribus per aliena Regna vagari. Quod si vestre Dominaciones respectum aliquem erga Petrum Erdedi haberent, Eo quod Bona sua penes vestras Dominaciones sortiri paratus esset. Dudum enim illum penituit Dominium hoc assumpsisse, cupitque magis priorem Sectam insequi, quam Dominio suo uti; Nam et natura sua facere eum aliud non sinit.

Vbi vero scribunt vestre Dominaciones, *minasque* nobis imponunt, quod si in Dietam ipsam non venissemus, Secteque Zapolitane non adhereamus etc. de Nobis secus prouiderent; sciant vestre Dominaciones, Nos animam nostram pluris facere quam Bona temporalia, neque minas Dominacionum vestrarum similes curamus, cum non vere Christiani id nobis scripserint, sed Sectatores paganismi. Nam illis, a quibus Comminationes huiusmodi processerunt, non tantam facultatem scimus, qua nobis nocere possent; Credimus enim Nos vestras Dominaciones, qui veri Christiani estis, facilius in isto Regno permansuros, quam illos, qui publici hostes sunt Christiane religionis, vt breui tempore exitus rerum probabit. Nam Deus id ipsis diu tolerabit nequaquam, Quemadmodum vestre Dominaciones experte credent, breui tempore. Ceterum cum prescripsimus, intelleximus Dominaciones vestras ad futurum festum Conuersionis Pauli taliter Dietam diuulgasse, Quod neque Nos et Dominus Collega noster, neque Capitanei Regie Maiestatis domini nostri clementissimi, sed neque domini Barones ei Magnates istius Regni Diete huiusmodi intersint, Sed vestre Dominaciones inter sese de omnibus concordare vellent. Deus optimus maximus concedat vestris Dominacionibus talem gratiam, ut vnanimes et concordes esse possitis, Et id concludere, quod ad salutem Animarum suarum fuerit commodum et vtile. Nam concordia etiam parue res crescunt, discordia vero maxime dilabuntur. Tribuat Deus vestris Dominacionibus talem animum, quatenus in ea fide Catholica, in qua et hactenus, permanere valeant et fidelitate, vt quemadmodum progenitores et Precessores nostri, sic et nunc pari voto Rempublicam istius miserrimi Regni ac sese contra illos, qui nobis malum inferre, Nosque

perdere, Bonaque et animas nostras conantur, possimus defendere, Sanguinemque nostrum pro Deo et fide Catholica, simul et animas effundere valeamus. Omnis enim ex vobis qui id fecerit, Dei et hominum, Principumque Christianorum Amicus, qui vero contra fecerit, notorius hostis erit. Non credant vestre Dominaciones falsis Prophetis, sed cauete a fermentatis. Si enim vestre Dominaciones paganismo adheserint, nec libertate, neque Regno gaudebunt, sed quemadmodum et cetera Regna, Regnicolasque suos, sic et vestras Dominaciones in perpetuam seruitutem Thurcus ipse rediget. Considerent vestre Dominaciones, quomodo Regnum sibi subiectum in fide et libertate teneat; Si vestre Dominaciones considerauerint, certe vnicum non reperient. Si vestre Dominaciones Thurco adhererent, tria amitterent: fidem, Regnum et libertatem. Quod si Christianitas perierit, nonne laudabilius est vestras Dominaciones penes fidem Catholicam sanguinem simul et animas fundere, quam a Thurco talia pati. Valeant vestre Dominaciones fideles. Ex castro nostro Nemethwywar feria IIII. in profesto beatorum fabiani et Sebastiani Martirum. Anno domini MDXXX.

Franciscus de Bathyan
Comes Comitatus Castri ferrei
ac Regnorum Dalmatie, Croatie
et Sclauonie Banus.

Kívül: Vniuersitati Dominorum et Nobilium Regni Sclauonie.
(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

II.

1530. Február.

A horvátországi rendek felterjesztése Ferdinánd királyhoz.

Sacra Regia Maiestas. Eiusdem Sacre Maiestatis vestre fideles vniuersitas Nobilium et procerum, Regni Maiestatis vestre Croatie imprimis fideles eorum seruitia humilime comendant Sacre Maiestati vestre, deinde humiliter suppli-

cant, quatinus Maiestas vestra de infra declarandis articulis per eos Maiestati vestre proponendis, generosam et benignam relacionem facere dignetur.

Imprimis Serenissime et Excellentissime princeps, Sepesepiùs auditum est, et fere omnibus christianis principibus manifeste declaratum et aperte significatum est, a quibus et quantis temporibus et annorum curriculis, quanta pericula, quales calamitates, quales denique strages ipsi Regnicole Maiestatis vestre a Turcis, crucis christi persecutoribus sustinuerint, modoque sine intermissione sustinent. Que omnia etiám Sacre Maiestati vestre sepius per Nuncios et literas eorum aperte significarunt, deinceps autem, ne prolixioribus vtantur sermonibus, et breuibus complectantur verbis, Sacra Maiestas vestra omnia aperte manifesteque tam ex eorum significatione, quam etiam ex aliorum fidelium suorum et etiam extetorum relatibus intelligere potuit.

Item Serenissime princeps, Non latet Sacram Maiestatem vestram, Qualiter ipsi Regnicole et Nobiles preter omnes alios sub Corona Regni Hungarie existentes, quam primi ipsi Sacram Maiestatem vestram pro ipsorum vero, indubitato et naturali domino ipsorum recognouerunt, elegerunt et assumpserunt, et tandem ab eo tempore hucusque eidem Maiestati vestre fideliter et constanter seruierunt, nuncque sine intermissione seruiunt, non obstante eo, quod scilicet ipsi hucusque eo modo, prout oratores Maiestatis vestre ad eos tunc missi, nomine Maiestatis vestre promiserant, non fuerunt pro ipsorum seruicijs persoluti; non formidantes etiam capita, bonaque et hereditates ipsorum manifestissimo periculo et fortune casibus pro fidelitate sacre Maiestatis vestre et penes fidei orthodoxe honorem submittere, prout nunc quoque illis manifestissimum, et maius quam vnquam hactenus periculum imminet, prout Maiestati vestre infra declarabitur.

Imprimis, Thurci ipsi fidei christiane hostes de partibus Bozne sicuti prius, Ita multo magis omnem ipsorum rabiem in ipsos Nobiles et eorum bona et hereditates conuerterunt, et sine intermissione conuertunt; potissimum postquam Regnum pertransierunt Hungarie, et plurima etiam castra in medio ipsorum Nobilium vsurparunt, confiniaque ipsorum

propius ipsos Nobiles fixerunt, in illisque Castris residentes, continuas hostilitates et incursiones faciunt.

Secundo, Quia domini et Nobiles Regni Sclauonie, qui scilicet priscis temporibus eisdem Nobilibus auxilio et iuuamini, tempore necessitatis affuerunt, nunc hostes et emuli eorum effecti, eisdem Nobilibus quascunque hostilitates possunt, et capitibus eorum ac hereditatibus incessanter, prout Thurci ipsi, qui et alioquin cum ipsis confederati sunt, minantur, et facere, que poterunt, procul dubio facient.

Tercio, ex parte fluuij wn appellati, qui quidem fluuius ipsorum Nobilium prouinciam priscis temporibus tutabatur, Nunc ex quo despotus in ipso fluuio wn capitale et fortissimum Castrum Koztanijcza vocatum habet, manifestissimum periculum eisdem Nobilibus imminet. Nam prout vulgari et certissima fama dicitur, ipse despotus Castrum ipsum Thurcis ad manus assignabit, et illud pro quodam concambio Cesari Turcorum dabit; quod si fiet, procul dubio ipsa prouincia simul cum ipsis Nobilibus in perpetuum deueniet periculum.

Quarto, ex parte parcium maritimarum, vnde scilicet hactenus ipsi Nobiles in victu ipsorum aliquam et maiorem quidem sustentacionem et consolacionem habuerunt, ab illa parte eisdem veneti inimicantur, et quas possunt eisdem inferunt hostilitates.

Ideo nunc ipsi Nobiles, tot et tantis oppressi calamitatibus, humilime supplicant sacre Maiestati vestre, quatinus illa, ob amorem dei omnipotentis, ex innata sua clementia, habita eciam racione felicissime sue Regie dignitatis, dignetur ipsis Nobilibus iuuamine et auxilio necessario adesse, dignetur item pro seruicijs ipsorum, tam sub Banderio Capitanei Maiestatis vestre, quam eciam postea, per ipsos deseruitis, benignam solucionem facere, et in antea de solucione facienda prouidere, mediante qua Maiestati vestre comodius seruire et in eisdem seruicijs Maiestatis vestre perseuerare possint.

Item dignetur sacra Maiestas vestra mittere exercitum, et talem quidem suarum virium manum, qua scilicet Banus eorum, qui contra tot et tantos hostium insultus absque Maiestatis vestre meliori prouisione nunquam sufficiens est, ipsis hostibus Maiestatis vestre obstare poterit, ne auxilio et pro-

uisione destituti ipsi Regnicole cum capitibus et eorum hereditatibus pereant.

Item, Sacra Maiestas Notum est vniuerso orbi, quod scilicet ab inicio felicissimi Cesares et christiani principes, domus scilicet Sacre Maiestatis vestre felicis memorie, semper pro felici augmento fidei christiane optimam et benignam fecerunt prouisionem, prout nunc quoque Maiestas vestra vnacum Sacra Imperiali Maiestate, fratre suo, facere continue non desistit, Quodque potissimum illis, qui scilicet fideliter et constanter seruierunt, nunc quoque seruiunt, Maiestas vestra benigne subuenire solita est; Ita ipsi quoque Nobiles sperauerunt, sperantque, quod illos Maiestas vestra non deseret. Quoniam ipsi Nobiles occasionem possunt scire nullam, pro qua scilicet deberent esse infortunaciores alijs fidelibus Maiestatis vestre fideliter illi seruientibus.

Si tamen Serenissime princeps, aliqua causa interueniente, vt supradictum est, eisdem Nobilibus Maiestas vestra prouisionem facere nollet, supplicant ijdem Majestati vestre, quatinus illa ipsorum contumacie aut alicuius alterius vicij non asscribat. Nam certa sit Maiestas vestra, quod ipsi coacti cogentur alia via rebus ipsorum consulere, qua scilicet mediante infra aliquod temporis spacium in bonis et hereditatibus ipsorum, que a Turcorum rabie remanserunt, persistere et remanere poterunt.

Item, cum bona gracia sacre Maiestatis vestre, ipsi Nobiles et Regnicole eidem Maiestati vestre humiliter supplicant, vt si ille episcopus Segniensis, terrigena videlicet eorum, adeo et in tantum contra Maiestatem vestram in aliquo non excessit, pro quo scilicet merito diucius aut magis puniri deberet, dignetur Maiestas vestra, ex sua innata Regia benignitate, qua scilicet lapsis et delinquentibus veniam et subleuamen solet impertiri, graciam et misericordiam eidem facere graciose.

Postremo, Quia nonnulli possessionati homines sunt, qui decimas de bonis ipsorum Capitulo Zagrabiensi prouenire debentes, eidem persoluere et extradare nolunt, dignetur Maiestas vestra mandare dominis Banis, vt illos recusantes ad solucionem ipsarum dēcimarum more solito compellant.

Item, Serenissime princeps, Superioribus diebus Magni-

ficus dominus Cristophorus Comes de Brinyo, nescitur quo motiuo ductus, ad bona et possessiones Egregij Georgij Zymych, vnius videlicet fratris ipsorum Nobilium irruens ibique nusquam iuste et indebite, ac preter omnem viam Juris, eadem bona et possessiones eiusdem Georgij depredari fecit.

Quod autem maius est, ipse Comes, sic in medio ipsorum Nobilium dominia habens, ex eisdem dominijs suis ad Castrum Turcorum vodvoynya vocatum, per Jobagiones suos Triticum, Milium, vina et alia omnia victualia necessaria importare permittit. Quod omnino vergit in detrimentum et periculum ipsorum Nobilium et tocius illius Regni Maiestatis vestre. Supplicant igitur ipsi Nobiles, dignetur Maiestas vestra committere dominis Banis suis, vt ipsi prefatum Comitem a talibus inferendis et committendis coerceant, de dampnisque et Iniurijs ipsi Georgio per eum illatis satisfactioem condignam impendant.

Az irat élén: Status Croatie. Prage. 24. Februarii 1530.
(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

III.

1530. Márczius 8.

Ferdinánd király válaszirata a horvátországi rendek felterjesztésére.

Sacra Regia Maiestas Hungarie et Bohemie gratiose intellexit petita vniuersitatis nobilium et procerum regni sui Croatie, atque etiam damna et pericula, que eidem ab Internis et externis hostibus Imminere demonstrant. Ad que maiestas sua respondet, Quod habito respectu ad ea, que communi regnorum suorum et Christianitatis malo ab hostibus formidantur et expectantur, apud Sanctissimum dominum nostrum, Sacramque Cesaream et Catholicam Maiestatem, ipsius regie maiestatis suasu et monitis ab hispania euocatum, et apud ipsos Imperij Electores Principes et Status, nec non regni Bohemie, Moravie, Slesie, et reliquarum prouintiarum suarum Incolas et subditos Jampridem Instando laborauerit, ac adhuc

tractet et agat, quo subsidium validum et repentinum contra Turcos, et In confortationem et defensionem prefati regni Croatie, et Incolarum eiusdem, ac aliorum fidelium et bonorum subditorum suorum, Impetrare et obtinere possit, quod etiam se breui, ac Justo et competenti numero, assecuturam et habituram esse sperat, eoque habito et ipsi regno Croatie, et ceteris maiestatis sue regie dominijs tempestiue succurrj et auxilium ferrj debebit.

Et cum Maiestas Cesarea Dietam Imperialem conscripserit ac propediem ad Germaniam redire, dicteque Diete Interesse decreuerit, Atque ipsa Maiestas Regia in eadem Dieta cum Maiestate Cesarea coniungi velit, de ijs quoque periculis et discriminibus quibus obnoxia est Croatia, diligenter et mature tractabit, ad quam Dietam, si regnicole Croatie Nuntium vel Nuntios suos mittere voluerint, Maiestas sua Regia Improbare non poterit, cum ipsorum medio eadem mala et pericula Regno illi incumbentia, alieque necessitates commode declararj et demonstrarj, ipsique tamquam rerum Turcicarum et patrie illius necessitatum magis experti et conscij, significare possint viam et modum, quibus Ipsis Turcis obuiari et Insultus eorum precaueri, ac Regnum defendi et conseruarj possit. Nihilominus autem, si (quod deus auertat) Dictum Croatie Regnum interea a Turcis inuadi contingat, Maiestas Regia illius Incolas nequaquam deseret, aut derenliquet, sed omnem eorum curam habebit, vt illis in tempore subueniatur, hortando et requirendo eosdem Regnicolas, vt et ipsi pro parte sua hoc Idem facere et maiorum suorum vestigia sequentes, Regnum tam vetustum et nobile ab Imanissimis Christiane fidei hostibus seruare et defendere conentur; Id quod hucusque etiam non sine laude sua fecerunt, In quo tamquam boni Christiani et fideles Maiestatis sue Subditi perseuerare debebunt, vt preclarum defense et conseruate fidei exemplum, Quod a maioribus et progenitoribus suis acceperunt, posteritati sue non minori studio et honore relinquant Immitandum, sicut eosdem omnino facturos esse, Maiestas Regia confidit.

De transmittendo ad dictum Regnum exercitu, Maiestas Regia similem curam geret, vt vel illius medio vel alio modo necessario et congruo, Regnum pacificetur et defendatur. Quod

potissimum fiet cum prefato Subsidio, quod Maiestas sua nunc assidue laborat obtinere, et vt primum obtentum fuerit, ad partes Regni illius mittere, In cuius conseruatione et tuitione ipsorum Croatarum opera vtetur, Eosque ex Subsidijs externis interteneri curabit.

Neque etiam desistet Maiestas sua cogitare et prouidere, vt eis de debitis suis satisfiat, quorum nunc rationem condignam habuisset, si Maiestas sua non in tantum onerata et sumptibus bellicis multo maximis ac pene Intolerabilibus aggrauata fuisset; Cuius intuitu, et quod Maiestas sua deinceps omni studio laborabit, quod et ipsi Regnicole contententur: eosdem adhuc expectaturos esse sibi pollicetur, quos etiam Maiestas sua (vltra Id, quod sibi persolui faciet) omni gratia et munificentia sua complectetur.

Quo ad Castrum Costanicza Maiestas Regia prouisionem necessariam fieri demandabit, vt eiusdem periclitationi aut amissioni congrue occurratur, quod etiam Maiestas sua Indubie futurum esse credit. Quantum ad Venetos, a quibus sibi timent, Maiestas Regia sperat, quod postquam Maiestas Cesarea cum eisdem Venetis pacem inijt, nihil eiusmodj amplius ab istis expectandum et formidandum esset, sed quod se deinceps contra Turcos, sicut alij Christiani, bene gerent.

Quo ad relaxationem Episcopi Segniensis Maiestas Regia respondet, quod Idem Episcopus contra Maiestatem suam et hungarie Regnum operam ipsius Episcopi apud Waywodam et alios Maiestatis sue aduersarios et Inimicos seruierit, propter quod delictum Justa captura nunc detinetur; suo autem tempore Maiestas Regia gratiose memor erit petitionis per ipsos Regnicolas interposite.

De decimis alijsque rebus Ecclesie Zagrabiensis Maiestas Regia oportune prouidebit, quando Sclauonie Regnum recuperauerit. Quo ad violentiam per Comitem Prigniensem Georgio Zymich illatam, Maiestas Regia committet Banis suis, ut In hoc Justitiam administrent ac partem, cui Justitia fauebit, in Jure suo manuteneant et defendant.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

XIII.

A BÉLAVÁRI, VESZPRÉMI, SZÉKESFEHÉRVÁRI, ZÁKÁNYI, KENESEI ÉS BERENHIDAI GYŰLÉSEK.

1531. és 1532-ben.

A bélavári, veszprémi, székesfehérvári, zákányi, kenesei és berenhídai gyülések.

I.

Ferdinánd és János király 1530-ban, a lengyel király közbenjárása mellett, fegyverszünet létrehozásán fáradoztak. Mindketten őszintén óhajtották a békét.

Ferdinándot öt év csalódásai meggyőzték, hogy császári bátyjától és a német birodalomtól hiába várja azon sikeres segélyt, melylyel magát vetélytársától, az országot a töröktől megszabadíthatja. *Jánost* pedig felismerte a török pártfogás terheit és veszélyeit, melyeket Grittinek dölyfe és ármányai fokoztak.

De a két vetélytársnál még inkább vágyódtak a béke után: *az ország rendei*. A pártok küzdelmei, a német és török hadak dúlásai, a belháború nyomaiban sarjadzó fejetlenség, a végromlás szélére hozták a hazát.

Már már általánossá lett azon meggyőződés, hogy a nyomor megszüntetését egyik uralkodótól sem lehet várni; hogy a feldúlt, megoszlott, a német befolyás és a török hódítás által fenyegetett ország megmentését csak úgy reménlhetik, ha letéve a fegyvert, melylyel öt év óta egymást és a közös hazát emésztik, egyesült erővel működnek hazájuk fenmaradása és védelme érdekében.

Várday Pál esztergomi érsek, felhasználva a közszellem ezen állapotát, a török hadak kivonulása után, 1529 végén, megpendítette János király főbb párthívei körében egy közös, mindkét párt tagjai által tartandó gyűlés eszméjét. Azok melegen felkarolták azt, és készeknek nyilatkoztak Ferdinánd

híveivel Esztergomban, vagy Székesfehérvárt tartandó közös gyűlésen az ország megmentéséről értekezni. Hogy ezen terv valósítását a két király meg ne gátolja, eleve kimondották, hogy az ország továbbra is a két király alatt maradna. Várday ezen eszmének *Szalaházy Tamás* egri püspököt, Ferdinánd cancellárját, igyekezett megnyerni. [1]) Azonban a bécsi udvar ellenzése meghiúsította e tervet. [2])

A következő év (1530) vége felé, *Perényi Péter*, a Ferdinánd pártján levő erdélyi vajda, kezdette egy ily közös gyűlés megtartását sürgetni, [3]) és evégből *Török Bálint* s *Pekry Lajos* közreműködését is igénybe vette.

[1]) *Várday Pál* 1530. január 25-én Szalaházyhoz intézett levelében írja: „Domini partium domini Joannis Regis ad meam admonitionem parati sunt una cum dominis partium Regie Maiestatis in uno loco communi, sive Strigonii, sive in Ciuitate Alba Regali, sub sufficienti saluo conductu, conuenire, et de hiis tractare, quibus regnum hoc . . . conseruari possit . . . Isti enim dicunt, optare syncero corde salutem huius patrie, et ita sese gerendum putant, ut hoc regnum inter duos reges conseruari possit. Credunt etiam dominationes vestras, qui partes Regie Maiestatis sequuntur, hoc idem cupere. Esset autem necesse, ut alter alterius voluntatem sůper regni huius conseruatione ac nationis nostre intelligeret, ut ultimum huius regni excidium vitari possit; hoc autem secus fieri non potest, nisi communi conventu fiat. Mittuntur propediem ad dominationes vestras pro huiusmodi conventione fienda litere. Rogo, dominatio vestra persuadeat illis dominis hanc conventionem, ne in diversum sentiant; futurum ex ea spero omne bonum, et Regie Maiestati et huic Regno. Monenda est etiam Regia Maiestas, ut huic conventioni consentiat.“ (Eredetije a bécsi t. levt.)

[2]) Beck Márk 1531. május 2-án Ferdinándhoz intézett levelében, Szalaházy előadására hivatkozva, írja: „Die Ungern von payd Partheyen seyden des Turcken Überzug für und für davon geredt, und gefunden, die wiederparthey schriftlich und in ander weg ansuchen gethan, das sy all in ain gleichmessigen verstand kumen, und sich vor weiter schaden verhieten mechten. Aber solches sey durch Ime (az egri püspök) und ander Euer Königliche Majestät gehorsam abgestellt worden.“ Eredetije a bécsi t. levt.

[3]) Beck Márk idézett levelében írja: „Jetz nach dem Abzug von Ofen hat Pereny Peter zu vilmal begert, das Turck Walent und Beckery Lausch zu Ime kumen sollten, das aber Beckery zu vilmaln abgeschlagen, iedoch seynn sy zu lest in des Bathory Jorgen geschlosz, nachend pey Fünfkirchen zusammenkummen.“

Eszközlésükre 1531. marczius 6-án *Babolcsán, Báthory György* várkastélyában, többen összejöttek mindkét párt előkelő férfiainak soraiból. Itt találjuk Perényi és a háziúr mellett *Sulyok György* pécsi püspököt, *Lengyel Jánost*, János király főasztalnokát, *Pekry Lajost* és gersei *Petheő Tamást*. [1])

Tanácskozásaik tárgyát azon kérdés képezte: „mint védhetnék és menthetnék meg hitüket és hazájukat a fenyegető végveszélytől?“ Míg mások beszédeikben az ország nyomorteljes állapotának ecsetelésére szorítkoztak, Perényi kijelenté, hogy ő tud egy módot, mikép lehetne a hazán segíteni; de ezt csak az ország összes rendeinek gyűlésén fogja feltárni. [2]) Ennekfolytán a jelenlevő urak *Bélavárra* marczius 19-dikére gyűlést hirdettek, melyre a magyar-, horvát- és tótországi rendeket meghívták „azoknak tárgyalása végett, melyek a haza javára és a hit védelmére alkalmasaknak fognak mutatkozni.“ [3])

A meghívás nem hangzott el eredmény nélkül. A kitűzött napra számosan gyűltek össze. A *főpapságból* személyesen megjelentek:

Sulyok György pécsi püspök,
Kresthmár Lőrincz fehérvári prépost, [4])
Máté kapornaki apát.

---

[1]) Ezek vannak a bélavári gyűlésre szóló meghívólevelek alá írva. Azonban valószinű, hogy mások is részt vettek e tanácskozmányban.

[2]) Beck Márk írja: „Wie sy also von dem verderben des landes geret, hat Pereny Peter sich hören lassen, es wäre ain weg vorhanden, dardurch dem land noch wol geholfen mechte werden, aber er wolle solchen weg nit anzaigen, den alain die unger seyen in versamblung; darauf sey die versamblung auf den sontag letera gen Belawar auszgeschriben worden.“

[3]) Az 1531. marczius 6-án kelt meghívólevelet, a Kanizsay Dorottyához intézett példányból közli *Kovachich*. Supplementum. III. 135. l. — L. **Irományok.** I. szám. — Úgy látszik, hogy az ország minden részeibe küldettek szét meghívások, bár Szaniszló fehérvári prépostnak a bélavári rendekhez intézett levelében olvassuk: „Universos Dominos Prelatos et Barones cis danubium adusque conterminos Germanie, ac in Regnis Sclauonie et Croacie existentes per literas vestras fecistis convocari.“ Eredetije a bécsi t. levt. Hogy a nemesek is meghivattak, bizonyítja a meghívólevél.

[4]) Ezt Ferdinánd nevezte ki, míg János király Várallyi Szaniszlót nevezte fehérvári prépostá.

Követeket küldöttek:

Erdődy Simon zágrábi püspök,
András knini püspök.

Az *urak* és *nemesek* közül személyesen megjelentek:

Perényi Péter,
Battyányi Ferencz bán,
Pekry Lajos főkapitány,
Báthory György k. fölovászmester,
Lengyel János k. főasztalnok,
Bánffy Antal,
Zechy István,
Battyányi Orbán,
Castellanffy János,
Pekry Miklós,
Pethew Tamás,
Sulyok Balázs,
Gyulai István,
Horváth János,
Zemchyeni János,
Zemchyeni Kristóf,
Kápolnay Ferencz,
Dombay Farkas,
Bodó Péter,
Imrefy Péter,
Hertzeg Miklós,
Hagymási János,
Bornemissza Péter,
Fayzi János,
Kápolnai János,
Korothnai János,
Várdai János,
Soos Ferencz,
Ördög László,
Sárkány Bernát,
Gyulaffy István „*és számos más főurak s nemesek.*“ [1])

[1]) „Caeteriquo quamplurimi Proceres et Nobiles Regni in hoc Conventu personaliter existentes.“ Ezt olvassuk a veszprémi gyűlésre szóló meghívólevél aláírásainak végén.

Követeket küldöttek:
János corbáviai gróf, slavóniai bán,
Móré László,
Tahy János,
Erdődy Péter,
Keglevich Péter,
Choron András,
Essegvári Ferencz,
Báthory István nádor özvegye és
Perényi Imre nádor özvegye. [1])

Ekként a gyűlésen jelenlevő urak és nemesek száma bizonyára megközelítette a *százat*. Az urak nagyszámú fegyveresek kiséretében jöttek, kiknek számát *négyezerre* teszik. [2])

A gyűlés azon kérdés megoldását tűzte ki tanácskozásainak czéljává: mikép kelljen a pártviszályoknak véget vetni, és a töröknek ellenállani? [3])

A tárgyalások marczius 20-dikán kezdettek meg. Számos szónok beszélt. Lényeges véleménykülönbség nem merült fel a két párt tagjai között. Mindkét uralkodó ellen saját híveik súlyos vádakat emeltek; mindkettőt egyaránt felelősekké tették az ország szerencsétlen állapotáért.

A hosszas recriminátiók után, egy köznemes felszólalása más mederbe vezette a tanácskozásokat. „Értekezzünk inkább — mondá — azon eszközök felől, melyekkel az országon segíthetünk.“

Ekkor végre felkelt *Perényi Péter*. Elbeszélte, miként vetette fogságba és szolgáltatta ki őt a szultánnak János király, s miként nyerte vissza szabadságát Ibrahim nagyvezér közbenjárására. Épen e nagyvezér volt az, ki őt ismételve, élő

[1]) Ezeknek neveit találjuk a veszprémi gyülésre szóló meghívólevél alatt.

[2]) Beck Márk fönnebb idézett 1531. május 2-diki levelében olvassuk: „Auf demselbigen tag pys in die 4000 pfert zusamen kumen.“

[3]) A rendek, a veszprémi gyülésre szóló meghívólevélben, maguk mondják: „Conveneramus, ut hanc nationem hungaricam per has varias factiones et intestina bella jam quasi consumptam unanimem reddere, patriamque nostram praeservare possemus.“

szóval, levelei és követei által, felszólította, birja reá a magyar rendeket, hogy „egymás között egyesülvén, a szultán iránti tekintetből, János királynak engedelmeskedjenek;“ [1]) ha ezt cselekszik, a török nem fog többé az országnak ártani. A szónok ezután kiemelte, hogy ez az egyetlen mód az ország megmentésére, és felhívta a rendeket, hogy határozatukat vele, vagy közvetlenül Ibrahim nagyvezérrel közöljék.

Beszédje nagy hatást tett. Különösen feltünést okozott azon körülmény, hogy a szultánt *„legkegyelmesebb urának“* [2]), a nagyvezért pedig *„kegyes urának“* [3]) czímezte.

Utána *Pozsega* és a szomszéd megyék nemesei, kik leginkább ki voltak téve a török dúlásainak, élénk szinekkel ecsetelték szenvedéseiket, és segélyért esedeztek.

A jelenlevők, bár elég nagy számban voltak, nem tekintették magukat feljogosítva, hogy az összes nemzet nevében ily fontos ügy iránt határozzanak; szükségesnek látták, Perényi előterjesztéseinek tárgyalására, más gyülést hívni össze. Egyúttal *Bornemissza* Péter — Perényinek várnagya — a nagyvezérhez küldettett, hogy ezen megállapodást értésére adja, és felkérje, hogy a jövő gyülés megtartásáig a török hadakat minden kártételtől tartsa vissza. [4]) A rendek nem mulasztották el ajándékokkal is hatni a nagyvezérre, melyekhez Perényi egy ritka nagyságú és szépségü saphirt csatolt. [5])

[1]) Ezen hely értelme nem egészen világos az egri püspök előadásában, melyet Beck Márk Ferdinánddal közöl. „Ebraim wascha . . . muntlich und zu mer maln schriftlich, und durch Ire gesandten beuolchen, mit den ungern so vyl zu handlen, das sy sich mit ain andern veraynen, und Ine (?) zuo Irem herrn anemen sollen, derglychen von sein des Kayser wegen dem Janosch gehorsam sein.“ Bécsi t. levt.

[2]) „Dominum suum clementissimum.“

[3]) „Dominum suum gratiosum.“

[4]) Az egri püspöknek Beck Márk által majus 2-án Ferdinánddal közölt jelentése alapján, melylyel összhangzásban áll az, mit maga Ferdinánd april 20-án Beck részére adott instructiójában elbeszél.

[5]) Azonban Bornemissza utközben török portyázó csapatok kezeibe került, kiraboltatott és eredmény nélkül kényszerült visszatérni. (Beck M. jelentése alapján.) Utóbb Perényi újra utnak indította őt a portára mit az egri püspök apríl 20-án jelent Ferdinánd-

Habár Perényi a gyűlésben János király mellett szólott — kinek érdekében *Várallyi Szaniszló* fehérvári prépost levelet intézett a bélavári rendekhez — [1]), titokban ellene működött; sőt bizalmas magánértekezletekben biztosította híveit, hogy tud módot, mikép szabadulhat meg tőle az ország. [2])

E hatalmas főur, látván a mindkét uralkodó irányában jelentkező ellenszenvet és bizalmatlanságot, lelkében felébredt a gondolat: török segélylyel, saját kezeibe ragadni a főhatalmat. Oda hatott tehát, hogy a rendek mind Ferdinánd-, mind Jánostól szakadjanak el, és őt egyelőre főkapitánynyá válaszszák. Hangsúlyozta, hogy míg a két versenytárs egyike sem képes az országnak a béke áldásait kilátásba helyezni, ő azokat a török pártfogása által biztosíthatja. [3]) Mindazáltal ekkor még nem látta elérkezettnek az alkalmas időpontot, hogy nyiltan lépjen fel. Valószinűleg ez volt a főok, amely miatt oda működött, hogy az ország egyesítésének kérdésében egy későbbi gyűlés határozzon; [4]) mit végzés erejére emeltetni annál könnyebb volt, mert mindkét pártnak érdekében állott

nak. Egy velenczei ügynök Konstantinápolyból írja: „Si trova qui un messo di Pietro Perenyi *venuto per nome di tutti i baroni*, come si dice, per presentar al Ibraim una copa dorata . . . .“ *Hammer.* Geschichte des Osmanischen Reiches. III. 107. l. E követségről szól egy másik konstantinápolyi tudósítás is a Brüsseli Okmánytárban. I. 113. l.

[1]) A marczius 16-ikán kelt irat eredetije a bécsi t. levt. — L. **Irományok** II. szám.

[2]) Beck Márknak többször idézett levelében olvassuk: „So habe sich der Pereni Peter zu Belawar gegen etlichen, doch nit in seiner offentlichen werbung, mercken lassen, ob sy dem Janosch beschwerung hetten, so mechte wol weg gefunden werden, das sy von ime auch erledigt wurden.“

[3]) Kétségtelen, hogy Perényi már a bélavári gyűlésen megkezdette tervét előkészíteni. Sperfogel szepesi krónikájába már 1531. május 7-én jegyzi, hogy a veszprémi gyűlésen „volunt omnes eligere unum Regem, aut Ferdinandum, aut Joannem de Zapolya, aut Petrum Perenyi . . . Plurima autem pars favet Petro Perényi, dicens, quod possit facere pacem cum Turca.“ *Wagner.* Analecta. II. 162. l. Tehát már a veszprémi gyűlés előtt nagy pártja volt Perényinek.

[4]) Így vélekedik *Horváth Mihály* is. Magyarország Történelme. IV. 77. l.

időt nyerni. Ferdinánd hívei sem látták biztosságban uruk ügyét; bár a hangulat nem volt egészen kedvezőtlen, és az ellenpárt soraiból is többen készeknek nyilatkoztak hozzá csatlakozni, ha mielőtt a török az országot újból megtámadja, erős hadsereget küld védelmükre. [1])

A bélavári rendek tehát május 18-ára *Veszprémbe* „egyetemes országgyűlést" hívtak össze.

„Miként egyesség és összetartás — olvassuk a marczius 21-én kelt, és a jelenlevő rendek nagy része által aláírt meghívólevélben — alapította meg és tartotta fenn eddig e hazát; azután is csak hasonló egyesség, összetartás és kölcsönös szeretet képes azt megóvni a jelen és jövő bajoktól . . . Jónak láttuk tehát, hogy ezen országnak és alávetett részeinek urai-val és nemeseivel . . . az összes országlakosok közötti szeretet és kölcsönös egyesség létrehozásáról tanácskozzunk." Emiatt „a jó Isten és a boldogságos Szűz szerelmére, a haza szeretetére" kérik fel az urakat és nemeseket, hogy személyesen jelenjenek meg, a királyi városok pedig követeket küldjenek a kihirdetett gyűlésre, hol „félretéve minden gyűlölséget, viszályt, pártoskodást és az idegen javak utáni vágyakodást, egyedül Istent és hazánk jövő nyugalmát tartva szem előtt, minden kényszer nélkül, teljes szabadsággal, egyedül arról fognak tanácskozni, mi a kölcsönös egyetértés, a magyar nemzet egyessége, a haza védelme és a hit fentartása érdekében szükségesnek fog mutatkozni". [2])

[1]) Ekként értesítették Ferdinándot, ki 1531. marczius 27-én V. Károlynak írja: „Algunos de los Ungaros, que siguen al baiboda, y otros de los mios, se han juntado in cierta parte, y tratado de conformarse para la resistentia del Turco, si entramos primero que el en Ungria, y de juntarse todos para ello con el exercito, que de aca fuere." És az utóiratban: „Por el concierto y conclusion de los Ungaros, que atras se scrive, quedo entrellos determinado, que entrando nuestro exercito in Ungria primero que el del Turco, se juntaran a el, y si el del Turco entra primero, se le rendiran." Brüsseli Okmánytár. I. 87. l.

[2]) A Bártfa városához intézett meghívólevelet közli *Kovachich.* Supplementum. III. 137. s kk. ll. — L. **Irományok.** III. szám.

II.

Mindkét király udvarában feszült várakozással néztek a *veszprémi* gyűlés elé, mely hivatva volt a trón és az ország sorsa felett határozni.

Ferdinánd kezdetben oly értesítéseket vett híveitől, hogy az ellenpárt nagy része kész hozzá csatlakozni, ha erős sereget küld az ország védelmére. Emiatt sürgetve kérte császári bátyját, hogy az ígért segélyhadakat mielőbb igyekezzék megküldeni. [1])

Azonban csakhamar másfelől aggályteljes tudósítások érkeztek. Az *egri püspök*, marczius 20-án kelt levelében, jelentette, hogy bár János király és híveinek vélekedése szerint a veszprémi gyűlés Ferdinánd érdekében hivatott össze; ő (a püspök) meg van győződve, hogy a rendek sem Ferdinánd, sem János király mellett nem fognak nyilatkozni. Ezen rejtélyes megjegyzés magyarázatát, egy a levélhez mellékelt külön lap vitte meg. „A veszprémi gyűlés — írja — avégből hirdettetett ki, hogy itt a magyarok közértelemmek feloldássanak a hűségeskütől, melylyel akár fenséged, akár János irányában lekötelezve vannak, és maguknak Ibrahim (a nagyvezér) javaslatára, a török császár jóváhagyásával, valamelyik magyar urat válaszszák királyukká, vagy fejedelmükké. Ugyanis a török ígéri, hogy ha a magyarok mindnyájan alávetik magukat Jánosnak, vagy másnak, ki a porta kegyeit birja, az országot örök időkre megkíméli támadásaitól". Egy másik

[1]) Ferdinánd marczius 27-én Prágából V. Károlynak írja: „Por parte de los de Ungria que aqui quedan comigo al presente, y por otras ha entendido, que algunos de los Ungaros, que siguen al bayboda, y otros de los mios se han juntado in cierta parte y tratado de conformarse para la resistencia del Turco, si entramos primero que el en Ungria, y de juntarse todos para ello con el exercito que de aca fuere, de lo qual me parecio ser bien avisar a vuestra magestad, para que sepa, que proveyendo de su parte con tiempo, lo que es menester para esta empresa, se ganaran todos estos, que estan determinados de ayudar, y sy se dilata la provision, y el Turco viene entretanto a Ungria, los ocupara, de manera, que como avian de ser en nuestra ayuda, seran en nuestro estorno." *Horváth M.* Brüsseli Okmánytár. I. 87. l.

mellékelt lap pedig a következő leleplezést tartalmazza: „Sokan azon mesterkednek, hogy a török Perényi Péternek adományozza Magyarországot, János pedig elégedjék meg Erdélylyel.“

A püspök ezekután ajánlotta, hogy a király igyekezzék a veszprémi gyűlés megtartását megakadályozni. Előre látta, hogy ott leginkább a nyugtalan szellemű rendek fognak megjelenni. [1]) „Tudom — írja — mennyire nehéz vala, a legbékésebb időkben is, féken tartani e lázongó tömeget, s visszatartani a püspököknek, az uraknak, sőt magának a királynak bántalmazásától. A jelen féktelenség közepette pedig, midőn mindannyian csudálatos módon elvadúltak, nem látom át, mikép lehetne közöttük helye békeszerető férfiúnak. Egy eszköz van csak, melylyel reájuk hatni lehet: pénz és jutalom; ígéretekre kevesen hajolnak.“ [2])

Azok közűl, kik a gyűlés megtartása esetében, fontos szolgálatokat tehetnek, első helyen *Pekry Lajost* nevezi meg, kinek ingadozó hűségét adományok által megszilárdítani annyival inkább szükséges, mert két nagy tekintélylyel bíró főúr: Török *Bálint* és *Bakics Pál* oly egyességre léptek vele, hogy vagy együtt maradnak Ferdinánd pártján, vagy együtt hagyják el azt. *Choron András* és mások is felhasználhatók lennének arra, hogy a gyűlés, ha a király akarata ellen létrejő, eredmény nélkül oszoljon szét. [3])

Azon aggodalmakat, melyeket e tudósítások a királyi udvarnál keltettek, még fokozta azon gyanú, hogy a veszprémi gyűlés, és azzal összeköttetésben levő titkos tervek iránt nemcsak a porta, hanem a franczia diplomatia is érdeklődik.

[1]) „Erit conventus hominum sine capite furentium, et qui nunquam totum diem sobrii esse perseverant.“

[2]) „Scio pacatis etiam temporibus quam difficile fuerit seditiose huius multitudinis animis moderari, quin in Episcopos, in Principes, et tamen non in ipsum Regem manus quoque injecerint. In hac autem summa licentia, qua omnes mirum in modum sunt efferati, non video, qui locus esse possit quietis hominibus. Unica res est, qua persuaderi possit huic hominum generi, pecunia scilicet et stipendium. Nam pauci moventur promissis.“

[3]) Az egri püspöknek 1531. marczius 20-án kelt levele, három melléklettel, a bécsi t. levt.

mely minden eszközt szívesen felhasznált, hogy az ausztriai háznak bonyodalmait növelhesse. [1])

Ferdinánd ennekfolytán arra határozta el magát, hogy a veszprémi gyűlés meghiúsítására fog törekedni. Apríl 20-án leveleket küldött szét az ország hatóságaihoz, melyekben tudomásukra hozta, hogy alkuban van a törökkel egy évi fegyverszünet létrehozása végett; és azon ohajtását fejezi ki, hogy ha e fegyverszünet megköttetik, a veszprémi gyűlésre „mely ekként feleslegessé és haszontalanná válnék", meg ne jelenjenek, és követeket se küldjenek. [2])

Ugyanakkor *Beck Márk* tanácsosát az egri püspökhöz és az országbíróhoz küldötte, hogy a veszprémi gyűlés meggátlása érdekében tanácsukat és közreműködésüket kérje ki. [3])

Midőn pedig már néhány nappal utóbb tudósítást vett, hogy a szultán a fegyverszünetet megerősítette: híveit a veszprémi gyűlésen való megjelenéstől határozottan eltiltotta; az engedetleneket haragjával és súlyos büntetésekkel fenyegetvén. [4]) Több

[1]) Labbadino, a mantuai herczeg bécsi követe, 1531. június 17-én Prágából, uralkodójához intézett jelentésében, híven adja elő az udvar hangulatát és felfogását: „Li Ongari si erano levati per far al consueto suo un Raccos, che e un adunarsi tutti insieme in campagna, dove soleno determinar le cose importantissime di Regno, et quello che determinano li se observa senza intervenirgli voluntá del Re. Et cio voleano far, per crearsi un Re, non gli parendo di star in queste travaglii de guerra. Et cio era suscitato da quelli, che erano fuorusciti pel causa del Turco, vedendosi desperati per la treuga conclusa, dessignando de entrar in casa, o per accettar per Re il Vaivoda et senza guerra, o per forza, elegendosi un altro Re, che tenghi insieme con loro, de defenderli et aiutarli; ma a questo pare, che questa Maiestá habbi proviso di maniera, che tal Raccos non si fara al presente . . . Per quanto intendo, *non si sta senza suspicion, che Francia non tenghi mano in questi disturbi, perche malvolontieri vede la quiete, et desidera il travaglio verso queste parti.*" (Eredetije a mantuai állami levéltárban.)

[2]) A Kassa városához küldött levelet közli: *Kovachich.* Supplementum. III. 141. l. — L. **Irományok.** IV. szám.

[3]) A Beck részére apríl 20-án készült utasitás két fogalmazata — mindkettő részben olvashatlan és homályos értelmű — a bécsi t. levéltárban.

[4]) Az apríl 27-én kelt k. rendeletet közli: *Kovachich.* Vestigia. 649. l. — L. **Irományok.** V. szám.

főurat külön levelekben is felhívott, hogy a rendeket a veszprémi gyűlésen való megjelenéstől visszatartani igyekezzenek. [1])

Mindazáltal nem kerülte el gondoskodását azon eshetőség sem, ha tilalma daczára a veszprémi gyűlés létrejő. Egyéb intézkedései mellett, felkérte V. Károly császárt, hogy e gyűlésre követet rendeljen, ki ott az ő érdekében működjék; s óhajtotta, hogy e küldetéssel *Schepper Kornélt* bízza meg. [2]) A császár sietett eleget tenni kivánatának. Scheppert — a magyar rendekhez intézett megbízólevéllel ellátva — Ferdinánd udvarába küldötte, hol utasítását volt veendő. [3])

Míg Ferdinánd ily tevékenységet fejtett ki, *János király* sem volt hajlandó koczkáztatni, és egy újabb választás esélyeinek tenni ki koronáját. Ő is távol tartani igyekezett híveit a veszprémi gyűléstől, [4]) majd határozottan eltiltotta őket a

[1]) Az egri püspökhöz és Thurzóhoz május 3-án Prágából küldött levelek (melyekben a Törökhöz és Bakicshoz intézett levelekről emlékezik) fogalmazatai a bécsi t. levt.

[2]) Ferdinánd apríl 19-én írja V. Károlynak: „Los Ungaros, assi los, que siguen mi parte, como la del bayboda, estan concertados de juntarse en una dieta para el dia de la ascension, en la qual dieta trataran lo que deuen hazer ellos, po lo que assimesmos toca, estando las cosas de aquel reyno en el estado, que estan, y es de creer, que como en la dicha dieta se ha de platicar principalmente su provecho, et ynclinarse a el y a su mayor seguridad, podra ser que hallandosse juntos declinen de las partes para ponerse en la obediencia de Turco, o que concluyan alguna cosa, que no sea a nuestro proposito; de cuya tengo yntencion de prouocar, quanto fuere possibile, de desbaratalles de dicha dieta, para que no venga en effecto; pero por que por ventura no podre salir con ello, ha me parecido, que sera bien, que vuestra magestad provea luego de alguna persona, que venga en su nombre, y con su commission a hallarse aca, para ayudar alli a enderecar las cosas en nuestro prouecho, segun lá informacion que aca le daremos de lo que sera necessario; y pareceme que seria ydoneo para esta jornada el secretario Cornelio, porque es menester que el que viniera tenga lenguas como el tiene . . .“ Brüsseli Okmánytár. I. 90. l.

[3]) V. Károly 1531. május 16-án Gentből írt válasza. Ugyanott. 92. l.

[4]) János király, többi között, hiresztelte, hogy a török hadat fog küldeni Veszprém felé, mely az ott összegyűlendő rendeket elfogja. *Beck* május 2-iki jelentése a bécsi t. levt.

megjelenéstől, és hogy czélját annál biztosabban elérje, május 31-re Székesfehérvárra országgyűlést hirdetett. [1])

A két versenytárst ekként külön érdekeik közös eljárás követésére vezették. Azonban az *ország rendeinek* körében szétágazók voltak a nézetek és igyekezetek.

Perényi és barátai a veszprémi gyűléstől várván terveik sikerét, azt mindenképen előmozdítani törekedtek. De személyes ellenségei, kiknek száma nem volt csekély, nyiltan hirdették, hogy a rendek inkább *Grittit* választják fejükké, mint Perényit. [2])

János király bizalmas hívei, mint *Frangepán Ferencz* és *Laszky Jeromos*, komolyan aggódtak, hogy a veszprémi gyűlésen többségre jut azon párt, mely a két király mellőzésével főkapitányt kíván választani; előrelátták, hogy azon esetre, ha ez sikerül, megujuland a polgárháború, melyet a török Magyarország elfoglalására fog felhasználni. Ezen veszély elhárítása végett azt tanácsolták János királynak, hívja fel a nádort és egyéb híveit, hogy Veszprémben jelenjenek meg, maga pedig hadakat küldjön oda. [3])

[1]) A Dobó Ferenczhez márczius 30-án intézett levél eredetije budai m. k. kamarai levéltárban. — L. **Irományok**. VI. szám.

[2]) Beck Márk május 2-án, az egri püspök előadása alapján, írja Ferdinándnak: „So hab er (a püspök) mit des turck walent vettern practicieret, aber nichts sunders von ime pringen mugen, dan so vil, das er darfür halt, das die ungern viel mer den Gritti zu irem haubt, dan den Pereni peter fürnemen mechten.“ Bécsi t. levt.

[3]) Frangepán apríl 18-án Budáról (Laszky nevében is) írja Brodaricsnak: „Instat periculosa Dieta Vesprimii indicta, insciis et ut ita dicam, invitis ambobus Regibus, ad quam Majestas Regia, judicio nostro, debet mittere omnes illos, de quibus et scripsimus, et nuntiavimus Majestati Regiae et Dominationi Vestrae. Alioquin in illa Dieta facient Capitaneum contra ambos Reges, qui erit causa, quod Turci inter tot dissidia occupent Regnum; et jam miserunt ad Bassam, offerendo tributum a Regno, dummodo Capitaneus observetur; immo et obsides forte dabuntur. Ideo Majestas Sua non vilipendat ista, ut solet. Videretur nobis, quod cum D. Palatino et aliis servitoribus Majestatis Regiae, venirent ad Conventum illi armigeri, qui sunt in Kesmark . . . Laski etiam vult interesse Congregationi. (Pray kéziratgyűjteményében. XXIV. kötet. Pesti egyetemi könyvtár.)

A Ferdinándhoz ragaszkodó egri püspök és Thurzó Elek, sőt az utóbbinak igyekezetei folytán, Bakics Pál és Török Bálint is igéretet tettek, hogy nem mennek a veszprémi gyűlésre. [1])

A felső magyarországi városok választottak ugyan követeket a veszprémi gyűlésre; de azon utasítással látták el, hogy Ferdinánd érdekében működjenek. [2]) *Sopron* város tanácsa, kétségben lévén a király akarata iránt, nem a pozsonyi tanácsosokhoz, hanem a bécsi haditanácshoz fordúlt, mely sietett a város közönségét utasítani, hagy a veszprémi gyűlésre ne küldjön követeket. [3])

Ezalatt *Beck*, [4]) úgyszintén a János király biztosaival kezdendő béketárgyalások végett Magyarországba küldött *Roggendorf Vilmos*, *Fels Lénárd* és *Herberstein Zsigmond*, [5]) — *Szalaházy Tamás* cancellár által buzgón támogatva, [6]) mit sem mulasztottak el, hogy Ferdinánd ohajtása szerint a veszprémi gyűlést meggátolják.

[1]) Beck május 2-idiki jelentése alapján. És egy dátum nélküli, Thurzó Elekhez intézett, k. leiratban olvasom: „Maiestas sua clementi animo suscepit ea, que circa Dietam Vesprimiensem significauit, et commendat eius operam in eo, quod Magn. Valentinum Terewk et alios ad eandem ire volentes . . . ab ea retraxerit, ac per hec et alia eiusdem Diete progressum impediuerit.“ Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban.

[2]) *Sperfogel* szepesi krónikájában, az 1531-ik évre olvassuk: „Die 7. Maji missus est a Leutschoviensibus Thomas Sartor cum uno famulo Cassoviam, unde cum omnibus Civitatibus iturus est . . . Wesprimium. Et est causa talis . . . volunt omnes eligere unum Regem, aut Ferdinandum, aut Joannem de Zapolya, aut Petrum Perenyi; . . . sed timendum est, quod vix concordabunt; nam Civitates partium superiorum in neminem consentient praeter Regem Ferdinandum.“ *Wagner*. Analecta Scepusii. II. 163. l.

[3]) A bécsi haditanácsnak 1531. apríl 27-én kelt levele Sopron város levéltárában. — L. **Irományok**. VII. szám.

[4]) Május 2-iki jelentése a bécsi t. levt.

[5]) Ez, miután Beck által a király határozatáról értesült, és ennek közvetítésével véleményét és javaslatait a király tudomására hozta, Veszprémbe utazott; hol a helyszinén sikeresebben vélt munkálkodhatni a gyűlés meggátlására. Beck idézett jelentésében.

[6]) Ezek 1531. májás 5-én Komáromból írják Ferdinándnak: „Die Versamblung zu Wesprim . . . wollen wir bei allen personen

A két király igyekezetei teljes sikert aratlak. A veszprémi gyűlés nem jött létre. A vezérférfiak: Perényi Péter, Török Bálint, Bakics Pál távoltartották magukat; csak ügynökeiket küldötték Veszprémbe, hogy általuk tudósítást nyerjenek aziránt, kik gyűlnek össze. Többen a nemességből útra keltek ugyan, hogy a gyűlésen megjelenjenek, és eljutottak Veszprém közelébe; de midőn értesültek, hogy a tekintélyes főurak távol tartják magukat, s a két király a gyűlést eltiltotta, visszafordúltak. [1])

III.

János király, ki ekkor Erdélyben tartózkodott, az általa május 21-ére *Székesfehérvárra* hirdetett országgyűlésen nem szándékozott személyesen jelen lenni; *Verbőczy Istvánt* és *Czibak Imrét* rendelte biztosaivá. Hívei nagy buzgalmat fejtettek ki, hogy a rendeket minél nagyobb számban bírják reá a megjelenésre. *Bekényi János*, a királyi levelekkel, bejárta az urakat és nemeseket; *Várallyai Szaniszló* székesfehérvári prépost az egyházi rend körében volt tevékeny. [2]) Ferdinánd hívei ellensúlyozni igyekeztek az ellenpárt munkásságát; [3]) egyúttal pedig Visegrádon működő biztosai három ügynököt küldöttek Fehérvárra. [4])

---

und ortthen, als wil uns moglichen ist, verhindern und abstellen." És május 22-én: „Die Versamblung zu Wesprim zu verhindern ist bei uns kain vlays nit gesparrt worden; versehen uns auch, das dieselb wenig oder gar nit iren fürgang gewinnen sollen." Eredetije a bécsi t. levt.

[1]) Choron Andrásnak, 1531. május 19-én Veszprémből Bakicshoz intézett levele, az egyetlen forrás, mely a veszprémi eseményekről tudósít. Eredetije a bécsi t. levéltárban. — L. **Irományok.** VIII. szám.

[2]) Choron Andrásnak 1531. május 19-én Veszprémből Bakics Pálhoz intézett, fennebb idézett levele alapján.

[3]) Így Choron András írja, hogy ő a veszprémi kanonokokat visszatartóztatta a fehérvári gyűlésen való megjelenéstől.

[4]) Május 22-én írják Ferdinándnak: „Dahin wir auch zur Erinnderung derselben handlung drey personen verordnet haben." Eredetije a bécsi t. levéltárban.

De ezen gyűlés sem jött létre; miután a rendek csekély számban gyűltek össze. [1]) János király úgy látszik, csak eszköznek tekintette a veszprémi gyűlés meghiúsítására. [2])

IV.

Ferdinánd király, a veszprémi gyűlés meghiúsulása után, 1531. június közepén, Prágába hívta magyar tanácsosait, hogy velük a további teendők iránt értekezzék. Az előterjesztett kérdőpontok egyik legfontosabbika volt az: vajjon hirdessen-e *országgyűlést*, s ha igen, hol, mikor és mily módon tartassék az meg?

A tanácsosok az országgyűlés összehívását javasolták, s annak helyéül Pozsonyt ajánlották; de egyúttal kijelentették, hogy megtartása a királyra nézve csak akkor leend hasznos, ha képes Magyarország megszabadítására és a külsegélyre oly biztos kilátást nyújtani, hogy azt a rendek mintegy saját szemeikkel láthassák. [3])

[1]) *Fels* 1531. május 28-án Bécsből Ferdinándnak írja: „Das die Versamblung zu Stuelweyssenburg . . . nun auch zerstossen, und dasselbst nit über vierhundert phärt gewesst, die nachmals, de nyemants komen, auch veritten seyn. (Eredetije a bécsi t. levt.)

[2]) Choron András idézett levelében írja: Convencionem albensem . . . duabus de causis et racionibus celebrari dicunt . . . quam causam dicunt aliqui esse, quod quicquid . . . in Wysegrad concluderetur, illic albe coram omnibus manifeste declararent; aliam vero causam alii dicunt hanc fuisse, quod Johannes voluisset facere albensem dietam in contrarium conuentus Wesprimiensis."

[3]) A magyar tanácsosok június 17-iki felterjesztésének negyedik pontja így hangzik: „Conventum indicere, ob has presertim causas, quas maiestas vestra significat, videtur nobis necessarium. Locus pro temporum condicione, non alius videtur esse aptior, quam Posonium, presertim si Maiestas vestra interesse decreuit. Tempus designare non possumus, propterea quod ignoremus, quamdiu Maiestas vestra aliis suorum Regnorum negociis erit occupata, nec putemus conventum hungaricum ulla ex parte Maiestati vestre profuturum, nisí de auxiliis externis, deque Hungarie liberacione indubitatam ac certissimam spem, et quam pene ipsis videant oculis, Maiestas vestra in eum conventum afferat. Quibus autem de rebus agendum cum eis sit, tempus et res ipsa, et innata Maiestatis vestre sapiencia facile suppeditabunt." A „Consulta Dominorum Hungarorum" czímű irat a bécsi t. levt.

Azonban a király erre nem érezte magát képesítve. És így, habár tanácsosainak javaslatát elvben elfogadta [1]), az országgyűlést nem hívta össze. A tavasz és a nyár elmúlt (1531), anélkül, hogy az ország védelméről megfelelően intézkedett, s a nemzet igényeit kielégítette volna. Már pedig alapos vala az aggodalom, hogy Szulejmán a fegyverszünet leteltével hadait Magyarországba vezeti. A rendek elégületlensége is mind komolyabb alakban nyilvánult.

Több főúr ismét az önsegélynek, imént eredménytelenül használt, eszközéhez nyúlt. *Bakics Pál*, *Török Bálint*, *Nádasdy Tamás* — több másokkal egyesülve — november első napjára *Zákányba gyűlést* hirdettek. [2])

Mily állást foglalt el János király ezen gyűlés irányában, nem ismeretes. Ferdinánd, bár tanácsosai biztosították, hogy e gyűlés megtartása reá nézve előnyös leend, híveit eltiltotta a megjelenéstől; főleg azért, mert jóváhagyása nélkül hirdettetett ki. [3])

[1]) „Conventionem generalem — írja válaszában — omnium Regnicolarum Hungarie, in loco designato indicere et celebrare Maiestati sue placet, habetque in animo illi (si ullo modo fieri possit) personaliter interesse. Tempus autem omnino non potest adhuc deffinire. Cupitque interim Maiestas sua denuo ab eisdem dominis intelligere, quid et quomodo Maiestati sue in hoc conventu agendum fuerit, ad comparanda et disponenda subsidia et gentes ex hoc Regno Hungarie, contra Turcos.“ A „Republica secreta“ című k. válaszirat eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.

[2]) A meghívólevélnek egy példányát sem ismerjük. Azt sem tudjuk, kik, mikor hívták össze a gyűlést, és kik hívattak meg? Nádasdyról Pemptlinger István írja 1531. november 23-án Ferdinándnak: „Convencionis illius caput et origo esse dicitur.“ Peregi pécsi prépost pedig november 20-án jelenti Ferdinándnak, hogy Bánffy Boldizsárt „nonnulli, precipue autem d. Valentinus Therek, Paulus Bagyth et alii vocassent ad Conventum.“ A bécsi t. levt.

[3]) Ferdinánd 1531. november 5-én, Thurzó Eleknek 1531. október 17. és 18-iki leveleire válaszolva, írja: „Tametsi ex scriptis suis hoc iterato nunc acceperimus, similibus conuentibus, et presertim alteri propediem habendo, quem magis generalem fore autumas, interesse oportere vel inuitum, eo magis, quod palam affirmetur hosce tractatus nonnisi in commodum nostrum cessuros, de iis tamen dubitamus, et quasi preuidemus, illos parum aut nihil boni parituros,

Tilalma későn érkezett ugyan, mindazáltal a kitűzött napon oly csekély számban jöttek össze az urak és nemesek, [1]) hogy magukat lényeges határozatok alkotására illetéktelenek ismérték el, és egy újabb „*egyetemes gyűlést*“ hirdettek, mely *Kenesén*, a Balaton mellett, a közeledő új év (1532.) első napján volt megtartandó. Elhatározák, hogy oda „az ország valamennyi főpapjai, főurai és nemesei meghívatnak, tanácskozandók afelett, mikép menthessék meg az országot, önmagukat és családjaikat, és mit kelljen tenni, nehogy elérje őket a végveszély.“ [2])

A jelenlévők esküvel lekötötték magukat, hogy mindnyájan meg fognak jelenni Kenesén, még azon esetre is, ha Ferdinánd őket eltiltaná; mert tilalmából meggyőződnének, hogy az ország javát nem viseli szívén. [3])

ac licet boni quid in eiusmodi conuenticulis agitur, modice tamen utilitatis speciem referre, si in abdito et abstruso fuerit conceptus; cum, ut ipse nosti, subditis nulla sane ratione congruat vel minimum quid per huiusmodi Comitia, sine speciali et expresso regis et domini sui prescitu et consensu, agere. Quare te denuo requirimus, . . . ut alterum hunc magis generalem Conuentum . . . abrogare et intercipere labores, teque non solum, verum et alios, quos poteris, a similibus visitandis retrahere studeas.“ Fogalmazata a bécsi t. levt.

[1]) Pemflinger István november 23-án írja: „Pauci eo tunc ad res concludendas aderant.“ (Bécsi t. levt.) Azok közül, kik megjelentek, csak *Zalay János* és *Majláth István* neveit ismerjük; ezek november 5-én jelentést tesznek Ferdinándnak a gyűlés eredményéről. Eredetije a bécsi titkos levéltárban. – L. **Irományok.** IX. szám.

[2]) Egy magyar úrnak Ferdinándhoz küldött, s ez által spanyol fordításban V. Károly császárral közölt, jelentésében olvassuk: „Acordaron tener otra dieta general, en una villa, que se llama Kenesew cerca de Balathon, ala qual mandan venir assi los prelados, como los varones y nobles para el dia della circuncision, su color de tratar y concluir, como pueden conseruar el rreyno, y assimesmos, y sus hijos, y mujeres en el, y no dexarse perder ny por Vestra Magestad (Ferdinánd), ny por el otro, (János), y con tiempo consultar y proueer lo que os cumple.“ Brüsseli Okmánytár. I. 122. l.

[3]) Az V. Károlyhoz küldött jelentésben olvassuk: „Aquellos que estuvicron en la de Zakon, hizieron juramento de yr a la otra.“ — Zalay és Majláth november 5-én Ferdinándnak írják, hogy a zákányi rendek „dixerunt, ut si Maiestas Vestra eis mandaret, ne irent ad hanc congregationem, eciam nequaquam supersisterent. Et

Meghívóleveleket nem küldöttek szét; hanem *Török Bálintot* és *Nádasdy Tamást* bízták meg, hogy ez János király, amaz pedig Ferdinánd hívei körében, személyesen, vagy küldötteik által eszközöljék a meghívásokat. [1])

A zákányi gyűlés vezérférfiai ugyanakkor megállapították a kenesei gyűlés teendőit, és a magatartást, melyet maguk ott követni fognak. A következőkben állapodtak meg.

Az ország megmentésének egyedüli módja: a pártviszályok megszüntetése; ez pedig csak úgy érhető el, ha a nemzet egy uralkodó alatt egyesül, és a két ellenkirály közül annak hódol meg, kitől biztos védelmet várhat. Evégből követek küldendők Ferdinándhoz és Jánoshoz.

Ferdinánd királyhoz azon kérdést kell intézni: vajjon ő maga, a császár, a birodalmi és más keresztény fejedelmek akarják-e Magyarországot támogatni és védelmezni? De a rendek nem elégednek meg szóbeli, vagy irott igéretekkel, milyeneket eddig bőven nyertek; hanem a nyújtandó segélyt látni, és mintegy kézzel fogni ohajtják; olyképen, hogy a fegyverszünet letelte előtt legalább 23,000 fegyverest küldjenek a véghelyek oltalmára, és 20,000 magyar katona zsoldjának fizetését vállalják magukra. Egyúttal a nemzet sértett szabadságai is biztosíttassanak. Ha e két pontra nézve kielégíttetnek, az egész ország meghódol Ferdinándnak. Ellenkező esetben „kénytelenek más eszközt keresni, nehogy az ország, és maguk is mindannyian elveszszenek."

Ugyanakkor a másik követség *János* királyt kérdezze meg: mikép tudja és akarja megvédeni az országot? Ha a véghelyeket — Belgrád kivételével, — rögtön visszaszerzi, és biztosítást nyer a töröktől aziránt, hogy Magyarországot

quod hinc considerare possent, ut Maiestas Vestra nullam curam istius sui Regni habeat."

[1]) *Pempflinger István* november 23-án írja Ferdinándnak: „Commissa est, prouincia convocandi eos ex parte fidelium Maicstatis Vestre domino Valentino Terek, ex parte autem altera Thome Nádasdi . . . vocantur non per litteras, sed per Nuncios quilibet seorsum." És *Thurzó Elek* november 24-én: „Nemo vocatur literis ad hunc conuentum, res agitur per internuncios . . . . Addite sunt mine his, qui non interfuerint." Mindkét levél eredetije a bécsi t. levt.

többé nem fogja megtámadni: mindnyájan hozzá csatlakoznak; különben másként fognak gondoskodni, nehogy az ország elveszszen.

Azon esetre, ha egyik uralkodótól sem nyernek kielégítő választ, a törökkel lépnek alkura. „Jobb — így vélekedtek — holnap elveszni, mint ma.“ [1])

Melyik párt volt ezen megállapodásokra döntő befolyással? Vagy talán az önzetlen hazaszeretet sugalmazta azokat? Ezen kérdésekre az adatokban, melyek rendelkezésünkre állanak, nem találjuk meg a választ.

[1]) A névtelen magyar főúr levele alapján, melyet V. Károly spanyol fordításban V. Károlynak megküldött. Brüsseli Okmánytár. I. 119. s kk. ll. Ezzel összhangzásban áll Bánffy Boldizsár jelentése, Peregi Albert pécsi prépost november 20-iki levelében, és Pempflinger István november 23-iki levele. Az utóbbi írja: „In quo conventu (Kenese) quid tractabitur quasi intelligo. Volunt ipsi hungari esse unanimes, et querere sibi dominum, qui eos defendat, ne totaliter pereant; non tercium, sed inter vos duos unum, et cum quidem, cuius defensionem ciciorem, utiliorem et regno huic conducibiliorem esse videbunt et palpabunt. Ita quod post conuentum eorum habitum mittere intendunt uno eodemque tempore tam ad Maiestatem Vestram, quam ad Joannem Scepusiensem. Ad Maiestatem Vestram mittent ad videndum et palpandum, ut ipsi dicunt, si Maiestas vestra in promtu et parata est, eos et Regnum suum velle defendere, et a tantis oppressionibus liberare, idque non verbis, neque litteris. quemadmodum hactenus factum esse dicunt, sed re ipsa et effectu; preterea, si Maiestas vestra eos in libertatibus eorum promissis, in quibus se eciam lesos esse dicunt, voluerit observare. Tunc omnes, tam hii qui sunt apud Johannem, quam illi qui hactenus Maiestati vestre adheserunt, volunt unanimiter adherere Maiestati vestre, relicto Joanne et Turco. Ad Joannem quoque missuri sunt, interrogando ab eodem, quo pacto eos defendere voluerit, ad quorum defensionem thurcos acceptare nullo modo volunt, perthesi enim sunt auxiliis thurcarum. . . . Sed si arces finitimas amissas a manibus thurcarum impetrauerit, illasque non verbis et promissis, sed defacto in manibus viderint, ipseque cesar thurcorum eos assecurauerit, nolle eos et Regnum hoc amplius turbare, neque opprimere. Quod tunc, casu quo Maiestatem vestram imparatam offenderint . . . ipse autem Joannes premissis satisfecerit, omnes eidem ad unum adherebunt. Quod si neuter vestrum ad satisfaccionem prescriptorum paratus erit, tandem inquiunt, necessario rebus nostris aliter prouidere oportet, hoc est thurco adherere cum certis conditionibus. Melius est enim, inquiunt, nobis cras perire, quam hodie.“ Eredetije a bécsi t. levt.

V.

A *kenesei gyűlés* kihirdetése élénk mozgalmat keltett az egész országban. Mindkét párt megfeszített erővel munkálkodott, hogy többséget és túlsúlyt biztosítson magának.

Ferdinánd hívei közül sokan bizalommal, sőt reményteljesen néztek elébe. „Mi és felségednek egyéb hívei, kik a zákányi gyűlésen jelen voltunk, — írja Zalay János pozsonyi főispán és Majláth István — bízunk a jó Istenben, hogy minden felséged ohajtása szerint fog történni. Miként értesültünk, a rendek nem törekednek egyébre, mint egyességre jutni, nehogy tovább is egymást öljék, s ezen zaklatott ország még inkább pusztuljon, mint eddig .... Ha ezeket bárki máskép magyarázná felségednek, ne adjon hitelt; mert minden úgy van, mint előadtuk.“ [1])

Pempflinger István k. tanácsos hasonló értesítéseket küldött Ferdinándnak. [2]) Mindazáltal azt tanácsolta, hogy a gyűlést csak azon esetre engedje megtartatni, ha képes a rendeket meggyőzni afelől, hogy az országot meg fogja védeni; ez esetben is gondosan tegye meg a szükséges előintézkedéseket; hívja fel híveit a megjelenésre; küldjön biztosokat; kérje fel a pápát, a császárt és a birodalmi rendeket követek küldésére; végre tartson készen néhány ezer forintot, „mely összeggel az ellenpárt lármás tagjainak szájukat betömhesse. [3])

Bánffy Boldizsár abból indulva ki, hogy a kenesei gyűlés mindenesetre létrejő, hathatósan kérte Ferdinándot, ne tiltsa el híveit a megjelenéstől; mert ha ezt tenné, alkalmat nyújtana az ellenpártnak azzal vádolni őt, hogy a nemzet egyesülését akadályozza, és vesztére tör. Biztosítá ugyan, hogy ha kellő tevékenységet fejt ki, a maga részére vonhatja az

[1]) November 5-én Berzenczéről Ferdinánd királyhoz intézett levelük a bécsi t. levt.

[2]) November 10-én Pozsonyból irja Ferdinándnak: „Scribitur michi per aliquos, rogando, ut maiestati vestre perscriberem, ne eorum conuentum turbare dignetur, maxime cum is esset futurus in maximum commodum maiestatis vestre, huiusque regni sui.“ Ugyanott.

[3]) November 23-án írja: „Et essent aliqui mille floreni, cum quibus obstrueretur os clamantibus contraria.“ Ugyanott.

ellenpártot is; de nem habozott kimondani, hogy „ügye vékony szálon függ," és, ha nem gondoskodik kellően, elveszti az országot. [1]) Ő is kívánatosnak tartotta, hogy a király biztosai mellett, a pápa, a császár, a cseh- és morvaországi rendek követei is jelenjenek meg a kenesei gyűlésen; valamint ajánlotta, hogy a király igyekezzék kitudni Török Bálint és Bakics Pál czélzatait, mert ezek a nemesség nagy részére irányadó befolyást gyakorolnak. [2])

Török Bálint megelőzte a király kérdéseit. Pempflinger által értesítette, hogy bár kezdetben úgy vélekedett, hogy a kenesei gyűlés kihirdetésében titkos ármány lappang, mintha azt János pártja Ferdinánd megbuktatására akarná felhasználni; utóbb meggyőződött, hogy e feltevése alaptalan. Ennélfogva javasolja, hogy a király ne ellenezze a gyűlés megtartását. Ő maga, összes rokonaival és barátaival meg fog ott jelenni, és reménli, hogy lényeges szolgálatokat tehet a király ügyének. [3])

Azonban kétségtelen, hogy Török B., midőn magát úgy tüntette fel, mintha előtte a kenesei gyűlés titkos czélja ismeretlen volna, és midőn Ferdinánd iránti ragaszkodását annyira hangsúlyozta, nem volt egészen őszinte. Már kevéssel utóbb beszélték, hogy Nádasdy őt János ügyének megnyerte. És midőn deczember második felében Ferdinánd cancellárja, az egri püspök, Nyitrán felkereste, egészen más hangon beszélt, A kenesei gyűlés — mondá — Ferdinándra nézve előnyös lehet ugyan; de hozzátette, hogy bizony nehéz oly uralkodónak engedelmeskedni, ki az országon kívül lakik, s kit, ha valaki fel akar keresni, az utiköltség beszerzésére birtokait eladni, vagy elzálogosítani kényszerül; egyébkint, ha oly hadcrőt állít ki, mely képes az országot a török ellen megvédeni,

[1]) A pécsi püspök november 20-án írja meg a királynak Bánffy tanácsait. Többi között megjegyzi róla: „Qui (Bánffy) post tercium quodque verbum repetit: Rem Majestatis Vestre, nisi mature proviserit bono consilio, pendere tenui admodum filo." Ugyanott.

[2]) A pécsi püspök fönnebb idézett levele alapján.

[3]) Pempflinger november 23-án tett jelentést Ferdinándnak Török Bálint nézetei és tanácsai felöl.

mindnyájan meghódolnak neki, ellenkező esetben más módokról kell gondoskodniok, hogy magukat megmenthessék. [1])

Thurzó Elek — kihez Török Bálint Sulyok Istvánt küldötte, hogy a kenesei gyűlésre meghívja [2]) — úgy látta a helyzetet, hogy a magyarok inkább Ferdinánd felé hajolnak; és reméllette, hogy a kenesei gyűlésen a rendek mindannyian hozzá csatlakoznak, ha meggyőződnek, hogy az országot megvédi, vagy is, ha a gyűlés megnyitása előtt a császár, a birodalom és saját tartományai részéről segélyt eszközöl ki; ellenkező esetben János királyhoz, vagy Grittihez pártolnak, „hogy legalább rövid ideig békében élhessenek." Egyébkint ő is ajánlotta, hogy a király híveit a gyűlésen való megjelenéstől ne tiltsa el. [3])

Míg mindezek megnyugtatni igyekeztek Ferdinándot, vagy legalább reményt nyújtottak neki, egy bizalmas híve — kinek nevét nem ismerjük — komolyabb színben tüntette fel előtte a helyzetet. „Félek — írja —, hogy titokban nagy ármány és csalás lappang; s bár tisztán nem látom át, a mennyire következtethetem, János királytól származik az." Ugyanis Nádasdy, az ő benső híve, leginkább fáradozik a kenesei gyűlés létrehozásán, mit nem tenne, ha attól tarthatna, hogy urának érdekeit veszély fenyegeti. Ellenben Ferdinánd hívei kétségbeesnek, mert nem hiszik, hogy képes leend a kenesei gyűlés követeléseit teljesíteni. Sokan el vannak határozva, hogy ha sem Ferdinánd, sem János nem elégíti ki a rendeket, megkísérlik *köztársaságot alapítani*, a törökkel, vagy a német birodalommal lépvén szövetségre. [4]) Oly párt is létezik,

---

[1]) Az egri püspöknek deczember 28-án Ferdinándhoz intézett levele a bécsi t. levt.

[2]) Ez a kenesei gyűlés feladatául világosan azt jelölte ki, hogy a két pártot egyetértésre vezesse és azon uralkodó elfogadására bírja, ki a véghelyeket, akár fegyverrel, akár békekötés által, visszaszerezni és az országnak megtartani képes.

[3]) Thurzó Eleknek november 24-én Semptéről Ferdinándhoz intézett levele a bécsi t. levt.

[4]) A levél spanyol fordításában, melyet Ferdinánd császári bátyjának küldött, e hely így hangzik: „Ay assi mesmo esta platica, que si vieren, que no se pueden acordar con Vuestra Magestad,

mely *Grittit* óhajtja Magyarország kormányzójává választani: mert reméli, hogy visszaszerzi a véghelyeket, és a török pártfogását biztosítandja az országnak.

Ezen tudósító azt ajánlotta tehát Ferdinándnak, hogy vagy lépjen békére János királylyal, vagy indítson rögtön erős sereget Magyarországba; ha egyikre sem képes, nagy veszély fenyegeti. A mi a kenesei gyűlést illeti, miután János pártja azon valószínűleg megjelenik, nehogy ez magára hagyatva, a helyzet urává váljék: Ferdinánd bízza meg magyar tanácsosait, hogy mihelyt a Jánospártiak gyülekezéséről értesülnek, az ő híveit is hívják fel a megjelenésre. [1])

Ezen tudósítás nem volt alaptalan. *Nádasdy Tamás* csakugyan nagy tevékenységet fejtett ki. Anélkül, hogy János királytól felhatalmaztatott volna, saját felelősségére, oda hatott, hogy minél számosabban jelenjenek meg rendek a kenesei gyűlésen, és itt János király mellett nyilatkozzanak. Főleg azt hangsúlyozta, hogy a véghelyek visszaszerzését Ferdinándtól nem lehet várni, miután arra hadereje elégtelen: míg ellenben János azt békés utou elérheti. Biztosította a rendeket, hogy a porta János halála után sem fog törököt, hanem kereszténvt, mint például Grittit, az ország kormányzójává nevezni. Nem marad tehát egyéb hátra, mint a kenesei gyűlésen János királyt fogadni el királyul, Ferdinándot pedig azáltal kényszeriteni békére, hogy hadak küldetnének Ausztria és Stíria pusztítására.

Beszélték, hogy Nádasdy már többeket megnyert, kik közül megnevezték Bakicsot, Törököt, Zalay Jánost, Majláth Istvánt, Choron Andrást, Hashagy Dénest. Némelyek azzal is gyanusították — kétségtelen, hogy alap nélkül — Nádasdyt, hogy ő nem annyira János király, mint inkább Gritti érde-

ni con Juan de Scepusio, son algunos de parecer y opinion de hazer una rrpublica, y no guardar obediencia, ni a Vuestra Magestad, ni al bayboda, y concordarse con el ymperio o con el turco.“ Brüsseli Okmánytár. I. 122. l.

[1]) Ferdinánd király e levélnek oly fontosságot tulajdonított, hogy azt spanyol nyelvre lefordítva, V. Károlynak megküldötte. Közli *Horváth Mihály*. Brüsseli Okmánytár I. 119—123. ll.

kében működik; azonban ő esküvel erősítette, hogy gyűlöli azon férfiút.

A török felől is különböző hírek járták be az országot. Némelyek azt állították, hogy ha az egész nemzet meghódol János királynak, a török csakugyan visszaadja, Belgrád kivételével, a magyarországi véghelyeket. Mások pedig erősítették, hogy a szultán Grittit már kinevezte Magyarország, Moldva- és Oláhország kormányozójává; [1]) hogy a török sok pénzt küldött Budáról Zalavárra, mely a gyűlés vezérférfiai között fog szétosztatni. [2])

Ferdinánd ezen eltérő tudósítások- és tanácsokból azt tisztán látta, hogy a kenesei gyűlés megtartását nem képes többé megakadályozni; hogy tehát oda kell hatnia, miszerint a rendek e gyűlésen reá nézve hátrányosat ne határozzanak. [3])

Emiatt felhívta tanácsosait és egyéb híveit, törekedjenek oda, hogy a pártjához tartozó nemesség *fejenként* jelenjék meg, a városok pedig követek által képviseltessék magukat

[1]) Nádasdyról és a török hírekről Thurzó Elek értesíti Ferdinándot november 27-iki levelében, melyhez mellékeli egyik bizalmas emberének hozzá intézett levelét. Mindkettő a bécsi t. levéltárban. — Hogy Nádasdy csakugyan János király érdekében működött, kétségtelenné teszi Brodarics püspöknek Lippáról 1532. május 4-én Tomiczki lengyel cancellárhoz intézett levele. „D. Vestra scribit, se vehementer dolere, quod nostri nolint uniri, in qua una re nos quoque totam spem omnis boni reponebamus. Sciat V. Rma D. Magnificum D. Thomam Nadasdinum . . . filium meum, eo enim mihi loco est — in hoc vehementissime elaborasse, institutis huius rei gratia pluribus dietis, idque suo tantum, non regio inductu; nec credat huiusmodi labores cassos omnino et inanes fuisse, cum eius opera nonnulli ad nos redierint prime note homines.“ (Az Acta Tomiciana kiadatlan részéből, a pétervári cs. könyvtárban.) Hogy végre Nádasdy, János király tudta nélkül vitte ezen politikai actiót, bizonyítja János királynak, 1531. deczember 16-án Nádasdyhoz intézett, alább említendő, levele. (Eredetije a m. k. budai kamarai levéltárban.)

[2]) Az egri püspök deczember 28-án Ferdinándhoz intézett leveléből.

[3]) Ferdinánd deczember 1-én V. Károlynak írja: „Ya que no puede cesar la dieta, que tienen accordada, no se concluye en ella cosa prejudicial, o alo menos se differa el ynconveniente que de lo que alli se tratare, puede seguirse.“ Brüsseli Okmánytár. I. 118. l.

a kenesei gyűlésen ; hol az ellenpárt tagjait megnyerni és oly végzések alkotását, melyek ügyére nézve hátrányosak lennének, meggátolni igyekezenek. [1])

Ferdinánd ekkor *Insbruckban* tartotta udvarát, s innen küldötte Magyarországba a kenesei gyülést illető rendeleteit, melyek azonban, a hely távolságánál és a közlekedés nehézségeinél fogva, csak későn érkeztek a magyar kormányférfiakhoz ; minélfogva ezek gyakran, jóhiszeműleg, ellenkezőjét tették annak, mit uralkodójuk kivánt és parancsolt. Így míg Ferdinánd november végén adta ki fönnebb említett rendeletét, a Semptén tartózkodó *Thurzó Elek* országbiró, régibb utasításokra támaszkodva, még deczember közepén is azon volt hogy a rendeket a kenesei gyülésen való megjelenéstől visszatartsa. [2]) Csak deczember második felében vette a hozzá intézett k. levelet, melyből teendői felől értesült. [3])

Azonban Thurzó tájékozatlansága és a király szándékaival ellenkező magatartása mit sem változtatott a helyzeten. Törekvései eredménytelenek maradtak. [4])

[1]) A sz. k. városokhoz deczember 3-án intézett meghívólevelet kiadta *Kovachich*. Supplementum. III. 145. l. A bécsi t. levéltárban november 30-án kelt következő levelek fogalmazatai találhatók: az egri püspökhöz, Thurzó Elekhez, „ad dominos nuper Lincium vocatos“ (vagyis azon magyar tanácsosokhoz, kiket karácsony napján Linczben tartandó értekezlettre meghívott volt, és most e meghívást visszavonta), „ad privatas personas Lincium non vocatas“, és a megyékhez. Ugyanott van a deczember 3-án a k. városokhoz intézett rendelet fogalmazata. — L. **Irományok**. X. szám.

[2]) Deczember 2-án írja Ferdinándnak : „Postquam Maiestatem Vestram ab illis Conventiculis abhorrere intellexi, quantumvis magnis tericulamentis induci non potui, ut sine consensu Maiestatis Vestre conventui jam fato adesse vellem. Et quoniam jam aperte Maiestas Vestra neque me, neque alios fideles suos vult interesse conventui . . . ego me accomodabo . . . agam idem apud alios.“ És deczember 5-én : „Cum cognovissem Maiestati Vestre istiusmodi conventiculas fore suspectas, . . . et mihi a Maiestati Vestre iniungebatur, ut omni studio a visitanda ista conventicula subditi Maiestatis Vestre avocarentur. Tentavi hoc tempore omni studio, non parcendo nunciis et expensis.“ Levelei a bécsi t. levt.

[3]) Deczember 27-én Pozsonyból Ferdinándhoz intézett levele ugyanott.

[4]) Ezt deczember 5-iki levelében maga is elismeri : „Frustra tamen video laborasse.“

Ugyanis a kenesei gyűlés kihirdetését, Ferdinánd híveinek körében, általános tetszéssel fogadták; a legtekintélyesebb urak, mint Török Bálint, Bakics Pál, Báthory András, Battyányi Ferencz, Pekry Lajos és mások, határozottan kijelentették Thurzónak, hogy a kenesei gyűlésről nem maradnak el; sőt fenyegetődzve követelték ettől, hogy ott ő maga is jelenjék meg. [1])

És midőn deczember közepe táján őt személyesen felkeresték, csak azon igéretet volt képes tőlük kieszközölni, hogy a gyűlésen semmi olyast nem fognak tenni, amiből Ferdinánd királyra nézve hátrány származhatnék. [2]) E főurakat követte az alsó nemesség nagy része. [3])

Ferdinánd november 30-iki rendeletei tehát teljesen összhangzásban állottak a közszellem igényeivel. Ezen körülmény nagy mértékben megkönnyítette az actiót, melyet ugyanekkor folyamatba hozott, midőn *Szalaházy Tamás* egri püspököt és *Thurzó Eleket* megbízta, hogy híveit a gyűlésen egyértelmű, érdekeinek megfelelő eljárásra igyekezzenek bírni, s az ellenpárt tagjaival alkudozásokat kezdjenek; felhatalmazván őket az utóbbiakkal oly szerződéseket kötni, melyeknek kötelező erejét elismerendi. [4])

Ferdinánd nem elégedett meg ezzel. Deczember 9-én *Her-*

---

[1]) Thurzó deczember 5-én írja: „De Andrea Bathori et Francisco Battyanyi, quorum literas heri acceperam, nescio utrum personaliter ad conventum ituri sunt, tamen habebunt istic suos, et non discordabunt ab aliis. . . . Conventiculam . . . video omnibus placere, et homines esse inclinatos ad illam visitandam; . . . maxime cum videant militares omnes eo inclinasse.“ És deczember 8-án: „Nunc ab istis omnibus quasi apertam diffidacionem accepi, si conventui illorum non interfuero.“

[2]) Deczember 8-án jelenti, hogy az egri püspök, Battyányi, Török, Pekry „et alii, qui dietam illam in Kenese fabricarunt“ nála értekezletet tartandnak. Igyekezni fog „illos ad saniorem mentem convertere, quod tamen ego sperare non possum.“ És deczember 27-én jelenti, hogy mily eredményre jutott.

[3]) Deczember 5-én írja: „Eadem est ferme omnium aliorum voluntas.“

[4]) A november 30-án kelt k. irat fogalmazata a bécsi t. levt. L. **Irományok**. XI. szám.

herstein Zsigmondot, *Beck Márkot* és *Appaffy Miklóst* Pozsonyba küldötte, hogy magyar tanácsosaival, kiket deczember 21-ére ide rendelt, [1]) értekezletet tartsanak.

Feladatuk volt a tanácsosok véleményét kérni ki aziránt, vajjon a király engedje-e a kenesei gyűlést rendesen lefolyni, vagy pedig igyekezzék azt megzavarni? És az első esetben, mikép kelljen eljárnia, hogy a gyűlés reá nézve kedvező eredményeket hozzon létre?

Miután pedig a király előrelátta, hogy a magyar urak panaszokkal fognak előállani, az ország védelmének és az igazságszolgáltatásnak elhanyagolása, az idegen hadak kihágásai, a nemzeti jogok és szabadságok gyakori megsértése miatt; a biztosoknak igyekezniök kellett a királyt kimenteni, és a tanácsosokat megnyugtatni.

Továbbá a biztosok utasítva voltak oda hatni, hogy a tanácsosok és a többi urak, leginkább Török, Bakics, Pekry, Nagy Imre, Réwai Ferencz, Kenesén megjelenvén, ott kivinni törekedjenek, hogy Ferdinándot az egész ország ismerje el királyul.

Végre János király párthíveinek — főleg Nádasdy Tamásnak — megnyerésén kellett fáradozniok. Felhatalmaztattak, amnestiát, kegyelmet, jutalmat biztosítani, és egyéb igéreteket is tenni. [2])

A magyar tanácsosok, deczember végső napjaiban teljes számban gyűltek egybe Pozsonyban: *Szalahúzy Tamás* egri püspök és k. cancellár, *Macedóniai László* nagyváradi püspök, *Thurzó Elek*, *Pekry Lajos*, *Kresthmár Lőrincz* székesfehérvári prépost és mások. [3]) Azonban a királyi biztosok közül csak *Herberstein Zsigmond* jött meg. Tanácskozmányaiknak többféle tárgya volt.

Miután Ferdinánd felkérte VII. Kelemen pápát és V. Ká-

[1]) Az egri püspököt, Thurzó Eleket, Thúróczi Miklóst, Lőrincz fehérvári prépostot és Pempflinger Istvánt sat. — A Thurzóhoz deczember 11-én intézett rendelet fogalmazata a bécsi t. levt.

[2]) „Etiamsi — olvassuk az utasításban — via largitionis, aut maioris oblationis agendum foret.“ Az Insbruckban, 1531. deczember 9-én kelt utasítás eredeti fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. XII. szám.

[3]) „Plerique alii“ mondja a tanácsosok felterjesztése.

roly császárt, hogy a kenesei gyülésre követeket küldjenek, kik küldőik tekintélye és segélyigéretek által, érdekében működjenek: [1]) javaslatot kért tanácsosaitól arra nézve, mily utasítással lássa el azon követeket?

A tanácsosok kijelentették, hogy ez ügyben nehéz nyilatkozniok, miután nem ismeretes előttük, mily ajánlatokat fog tenni a császár az országnak? Ez a leglényegesebb kérdés. A magyar rendek ugyanis, kik régóta hiába várják az igért segélyt, most kölcsönösen szövetkeztek, hogy oly fejedelemnek fognak meghódolni, ki valóságosan és tényleg képes és kész őket a török ellen megvédeni; ha tehát reményük most is meghiúsul „a végsőt fogják megkisérleni."

Emnekfolytán *mindkét követ* intse a magyar rendeket, hogy Ferdinándhoz ragaszkodjanak, és ne szakadjanak el a kereszténységtől. Különösen a *pápai követ* igérje, hogy a szent atya az összes keresztény fejedelmekkel közre fog működni az ország megmentésére. A *császári követ* pedig adja elő, hogy ura tárgyalásokat folytat a keresztény fejedelmekkel, a török ellen indítandó nagy hadjárat tárgyában, és mihelyt a török megtámadja Magyarországot, személyesen fogja hadait megmentésére vezetni; sőt ha a török támadás nem is következik be, a közelebbi nyáron seregeit Erdélybe fogja küldeni, és

[1]) Mikor és mily módon fordult e kérelemmel a pápához, nem tudjuk. A császárnak november 29-én írja: „Parece ser necessario, que vuestra magestad embie luego una persona de auctoridad y sabia y que sepa bien latin, para comparecer en la dicha dieta en nombre de vuestra magestad con commission y ynstruction sufficiente, la qual commission venga abierta y remittida, a que la tal persona comunique conmigo lo que a este negocio toca, porque segun el tiempo y estado del podamos applicar la medicina necessaria. Y pareceme, que monsignor de Praet seria a proposito para semejante necessidad, si vuestra magestad fuere dello servido, por ser negocio tam importante, y que traya cartas de creencia para los estados de Ungria assi de mi parte, como de la del bayboda, remittiendosse a la dicha comission y ynstruction, la qual venga bien copiosa, rogandoles y amonestandoles en ella, que no concluyen cosa ninguna en perjvicio de la fe et iglesia catholica .... ni traten con el Turco en ninguna manera, porque vuestra magestad quiera la mano en ello." . . . Közli *Horváth Mihály.* Brüsseli Okmánytár. I. 117. l.

visszaszerzi a török kezeiben levő magyarországi végvárakat, melyeket azután a keresztény hatalmak fognak őrséggel ellátni; továbbá igyekezni fog lehetőleg számos magyar zsoldosokat fogadni, miután értesült, hogy a magyarok, inkább mint más nemzetek harczosai, alkalmasak a török elleni háborúra. Végre hívja fel a rendeket, hogy ők maguk is tegyenek meg minden lehetőt, és nagy számban, jól felfegyverkezve csatlakozzanak a császári sereghez.

A tanácsosok ajánlották, hogy a császár haladék nélkül kezdjen az országban zsoldosokat toborzani. Biztosították a királyt, hogy ha *tényleges* segélyt képes nyújtani, a rendek mind hozzá állanak. Ellenkező esetben, [1]) a legfényesebb igéretek és ajánlatok hasztalanok lesznek, miután a hosszú, eredménytelen várakozást elunták, és megelégelték eddigi szenvedéseiket. [2])

Herberstein ezután értesítette a tanácskormányt, hogy a király maga is fog biztosokat küldeni Kenesére, kik ott mind híveivel, mind az ellenpárt tagjaival az alkudozásokat vezessék. Ezen tisztet a következő urakra bízta: *Pernstein Albert* csehországi főudvarmesterre, *Kunowitz János* morvaországi kamarai alelnökre és *Herberstein Zsigmond* főkapitányra, kikhez két magyar urat is kívánt csatolni: *Szalaházyt* és *Thurzó Elekt.* [3]) Utóbb azonban elállott e szándékától; czélszerűbbnek látván, hogy ezek mint főrendek jelenjenek meg a kenesei gyűlésen, a mely minőségben, úgy hitte, nagyobb hatással és eredménynyel működhetnek. [4])

Herberstein a tanácsosoknak bemutatta a k. biztosok részére Bécsben kidolgozott utasítást.

Ennek értelmében meg voltak bízva, hogy a gyűlekezethez intézendő beszédjükben, előadván küldőjüknek atyai jóa-

[1]) „Nisi de facto et re ipsa Maiestatum Vestrarum viderint manifestum auxilium et modum eorum liberacionis. . . .“

[2]) A felterjesztésnek egykorú példánya, mely azonban dátumot és aláírásokat nélkülöz, a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** XIII. szám.

[3]) Az utasítás mind az öt biztos részére van kiállítva.

[4]) Az erre vonatkozó deczember 11-iki k. rendelet fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** XVI. szám.

karatát és kegyelmességét, fejtsék ki, hogy senki más nem képes az országot a török ellen jobban megvédeni, vagy a törökkel előnyösebb békét kötni, mint ő; czáfolják meg a vádakat, melyek személye és kormánya ellen a gyűlésen fel fognak merülni, és végre hívják fel a rendeket, hogy mindannyian hozzá csatlakozzanak.

Emellett igyekezniök kellett az ellenpárt tagjait, személyesen, és más alkalmas egyének közvetítésével, reábeszélések és igéretek által megnyerni, s velök alkura lépni.

Ha a gyűlés elhatározná, hogy követeket küld Ferdinándhoz és a császárhoz, a biztosoknak oda kellett hatni, hogy mindkét pártból józellemű, s ne makacs vagy szerénytelen emberek, választassanak; ha pedig ennek daczára a Jánospártiak közűl olyanokra esnék a választás, kik e kellékeket nélkülözik, azok, kik az ő, Ferdinánd, hívei közül választatnak, jelentsék ki, hogy amazok társaságában a küldetést nem vállalják el. Végre vigyék ki, hogy Jánoshoz is küldessenek követek, őt felhivandók, hogy Ferdinánddal békére lépjen. [1])

A magyar tanácsosok az utasítás szövegében többféle módosításokat ajánlottak; így, hogy a biztosok, midőn a törökről fognak szólani, ne legyenek túlságosan élesek; mert sokan a fejedelmek iránt tartozó tiszteletet a pogány uralkodók irányában is megtartandónak vélik; továbbá a sértő kifejezések felingerelhetik a törököt, anélkül hogy a legcsekélyebb hasznot eredményeznék.

A királyi udvarban belátták ezen észrevétel helyességét. [2]) De elmellőztek egy más javaslatot.

A tanácsosok ugyanis óhajtották, hogy a királyi biztosoknak Kenesén tartandó előadásába a következő pont vétesték fel: „Ő felsége, érett megfontolás után, *kész volt jogairól, melyeket a magyar trónra bír, lemondani, és az országot Jánosnak engedni, ha czt alkalmasnak látta volna a kormányra*; miután azonban Jánost erre alkalmatlannak ismerte fel, ő felsége,

[1]) A k. biztosok részére kiállított megbízólevél és utasítás fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** XIV. XV. szám.

[2]) Ugyanis a pozsonyi tanácskozmány felterjesztésében, az említett pont mellett, ezen oldaljegyzet áll: „Factum.“

jogaira támaszkodva, a kereszténység és Magyarország javáért, nem pedig uralomvágy-, vagy más önző okokból, határozta el magát az ország kormányának elfogadására." [1])

A tanácsosok emellett kívánták, hogy a király az egri püspöknek, az ellenpárt tagjaival való alkudozásokra, szélesebb hatalomkört engedjen; hogy a királyi biztosok és tanácsosok a kenesei gyűlésen, a király nevében intézkedhessenek mindazoknak kielégítéséről, kik a királyi hadaktól károkat szenvedtek; és határozottan adják elő, mily segítségre számíthatnak a rendek a király és a császár részéről. [2])

Ezen utóbbi pont körül a tanácsosok és Herberstein között lényeges nézetkülönbség mutatkozott. Az utóbbi ugyanis kérdezé, vajjon a kenesei rendek megelégednek-e azzal, ha a császár, a német birodalom és az ausztriai örökös tartományok *kötelezni* fogják magukat a magyarok segélyezésére?

Erre a tanácsosok határozottan tagadólag válaszoltak, és kijelentették, hogy a magyar rendek csak akkor fognak megnyugodni, ha az annyiszor igért segélyhadakat *tényleg* kiállítva látják, és azoknak rendes fizetésére nézve a kellő intézkedések megtétettek; ez esetben a Jánospártiak is Ferdinándhoz csatlakoznak. [3])

Ezek voltak a deczember 22-ike táján tartott tanácskozmányok eredményei. Azonban a következő napokban a magyar tanácsosok határozataikat lényegesen megváltoztatták.

---

[1]) A felterjesztésben, ezen pont mellett, oldaljegyzet gyanánt, áll e szó: „Omittendum."

[2]) A felterjesztés egykorú példánya a bécsi t. levt.

[3]) Ez annak értelme, mit Herberstein deczember 25-én Bécsből a királyhoz intézett levelében — melynek írása több helyt olvashatlan — ír: „So haben si di Rat mit mir disputirt, wie doch Euer Maiestät den Hungern begegnen wolle, und ansagen, damit si wissen und sehn das si der beschutzung gewisz sein. Hab ich Innen gesagt, wan Khaiserliche Maiestät neben Euer Maiestät, den stenden des reichs, auch Euer Maiestät Khunigreichen und Landen sich was bewilligen und verpinden, ob Si nit an genueg daran werden habn? Vermainen woll ja; aber etlich sagen, Si wellen di Hauffen, und woll bezalt in feld sehen. Dagegen sagt ich Innen. . . . Also sagten Si all einhelliglich, wann Si nur ain grosze und beständig hilff sehn, so wiszen Si furwar, des Janusch diener zu Euer Maiestät fallen." A levél eredetije a bécsi t. levt.

A gyűlés határnapja (január elseje) küszöbön állott, és sem a császár s a pápa követei, sem a királyi biztosok — Herberstein kivételével — nem érkeztek meg Pozsonyba.

A magyar tanácsosok, ezt látva, nem érezhették magukat indíttatva arra, hogy Kenesére utazzanak, hol csak is a követek és biztosok közreműködésével remélhették, hogy uralkodójuk érdekeit megóvhatják; miután egyedül azok voltak képesek a rendeket megnyugtatni, és a védelem felől biztosítani.

Nagy örömmel fogadták, ily körülmények között, azon hírt, hogy az urak és nemesek csekély számban fognak Kenesén megjelenni, és a függőben levő fontos kérdések eldöntését egy következő gyűlésre fogják halasztani. Anélkül, hogy ezen hír alaposssága iránt kétségek merültek volna fel körükben, abban állapodtak meg, hogy nem mennek Kenesére; és oda csak *Peregi Albert* pécsi prépostot és *Besseney Istvánt* küldik, kik a rendeket bírják reá, hogy mit se határozzanak, hanem várják be, míg a király maga fog országgyűlést összehívni; addig is küldjenek követeket a királyhoz és a császárhoz, kik azokkal az ország védelmére vonatkozó határozataikat közlendik. [1])

[1]) Ez már deczember 25-én szóba jött. Herberstein e napon írja a királynak: „Ettlich derselben ratt under andern disposition vermeint, das aff disem Convent nit mer zue handln gewest durch Euer Maiestät Oratores; allain Inen anzuzeigen, weill Euer Maiestät vernomen, Sy wären zusammenkommen sich zue erinern, wie Sy beschitzt mochten werden, derhalben were Euer Maiestät begern, das Sy zue Euer und khaiserlich Maiestät schicken, Sich das zu besinen und ersehen, das also Euer Maiestät das fürkheme, das Sy an das in willen hetten." — *Szalaházy* 1531. deczember 28-án Pozsonyból írja Ferdinándnak: „Quum . . . omnes alii Commissarii vel oratores, praeter unum Dominum Sigismundum abessent, neque eos in tempore speraremus, multaeque aliae causae accederent, ne nostrum aliquis in conventum Kenese veniret . . . misimus omnium nomine Praepositum Quinqueecclesiensem et Stephanum Besseney, qui publice et privatim id agerent, ne quid in eo conventu decerneretur; sed expectarent, dum Maiestas Vestra, nobis etiam adnitentibus, alium conventum indiceret." — *Apaffy Miklós* deczember 29-én jelenti Ferdinándnak: „Ego pro persona mea paratus fui . . . eo proficisci. Sed cum intellexeram, illum Conventum non futurum adeo celebrem, neque frequentem, ut ibidem pro nunc aliqua vel in damnum, vel in commodum Maiestatis Vestre concludi queant, sed quod Conventus po-

A pécsi prépost és Besseney már elutaztak volt Kenesére, midőn a császári követ, *Montfort Farkas* gróf Pozsonyba érkezett. [1]) A császár megbízóirattal és a magyar rendekhez intézett levéllel látta el. Utasítása Bécsben készült. [2])

Ezen utasítás értelmében, hivatása volt a császár nevében üdvözölni a magyar rendeket, s kijelenteni, hogy gyűlésükről értesülvén, kötelességének tartá, velük, követe által, tanácskozni, s őket buzdítani, hogy hűségesen ragaszkodjanak uralkodójukhoz, és ne hagyják magukat, a fenyegető veszély elhárításának ürügye alatt, oly tettekre ragadtatni, melyek által hazájukat és Németországot a török előtt megnyitnák; mert ez esetben a pogány zsarnoksága mellett, a szomszéd népek ellenséges indulatait is, s ekként a végveszedelmet két oldalról, vonnák magukra; ha ellenben, híven őseik hagyományaihoz, mindent megtesznek a kereszténység érdekében, a császár kettőzött buzgalommal fog a közelebb tartandó regensburgi birodalmi gyűlésen fáradozni, hogy részükre hathatós segélyt eszközöljön ki. Azonban a követ, bár a hadi segélyt és az ország védelmét biztos kilátásba helyezheti, igéreteiben és ajánlataiban ovatos fog lenni. Mindenkor anyanyelvén szóljon, és előadását tolmács által fordíttassa latinra. [3])

---

tius differretur in alium longiorem terminum, et fiet, ut intelligo, tercius Conventus; ob eam causam sacius et utilius, de consilio prefatorum dominorum consiliariorum et mei ipsius, esse iudicavi, ne, presertim solus et unicus, eo vadam. . . . Non obmiserunt Domini Consiliarii mittere proprios eorum nuncios et oratores ad illum Conventum, ea potissimum mente, ut si fieri poterit, protrahatur in aliud longius tempus." Mindhárom levél eredetije a bécsi t. levt.

[1]) Ferdinánd deczember 23-án értesíti Kenesére rendelt biztosait, hogy a császári követ Insbruckból elutazott. A levél a bécsi t. levéltárban.

[2]) Ferdinánd deczember 25-én írja V. Károlynak: „Para comparecer de parte de Vuestra Maiestad al Racus o dieta de los Ungaros, he embiado al Conte Wolfgango de Montfort, el qual leva la commission y cartas, que Vuestra Majestad embio, y con ellas una instruccion de lo que ha de hazer, cuya copia embio a Vuestra Majestad." V. Károly 1532. január 10-én válaszol Brüsselből, hogy az utasítással meg van elégedve. Brüsseli Okmánytár. I. 129. és 147.

[3]) Az utasítás Tournaiban 1531. deczember 12-én van keltezve. Fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok**. XVIII. szám.

A *pápa* bécsi nuntiusát, *Pimpinelli Vincze* rosanoi érseket bízta meg, hogy őt a magyar rendek gyűlésén képviselje. Az itt követendő magatartásának meghatározását ő is a királyra bizta. Egyúttal a magyar rendekhez leveleket (brévéket) intézett, melyekben őket Ferdinánd ügyének támogatására intvén, a keresztény hatalmak pártfogásáról biztosította. [1]) A király szóbeli utasítással látta el, és menvédet állított ki részére. [2])

Montfort gróf deczember 29-én, [3]) Pimpinelli érsek a következő napon érkezett Insbruckból Bécsbe. Az utóbbi rögtön Kenesére készült utazni. És bár tudomására hozták, hogy a körülmények változván, az ő, és a császári követ megjelenése a kenesei gyűlésen többé nem kívánatos: [4]) Pozsonyba utazott, itt a helyzet és a teendők felől biztos értesítést szerzendő.

„Habár — irja a királynak — felségedet ép úgy szeretem, mint magamat, kötelességem a szent atyának, ki köve-

---

[1]) A brévék, sajnos, nem ismeretesek. Valószinűleg nem különböztek azoktól, melyeket a pápa néhány hónappal utóbb a berenhidai gyűléshez intézett. Ezen brévékre nézve a király deczember 24-én írja a nuntiusnak: „In illo Conventu non aliud breve legi, aut proponi faciat, quam longum illud, in quo Sanctissimus Dominus noster expresse nos (loquendo scilicet Statibus Regni) regem hungarie cum particula verbi „vestrum" appellat. In altero vero hoc ipsum deest, quod in hoc expressum est." És deczember 24-én ugyanannak: „Cumque ex literis ad nos etiam allatis intelligamus Sanctissimum Dominum nostrum eidem devocioni vestre iniunxisse, ut in hoc negocio singula agat et tractet, sicut a nobis informata est." Mindkét levél fogalmazata a bécsi t. levt.

[2]) A menvéd Insbruckban, deczember 23-án kelt. Fogalmazata a bécsi t. levt. Az utasításra nézve Ferdinánd deczember 24-én írja neki, hogy bízik, miszerint „juxta ea, que heri ex ore nostro proprio, coram testibus accepit, et se facturam recepit", fog eljárni.

[3]) Beck Márk tanácsos decz. 29-én jelenti a császári követ megérkezését. Levele a bécsi t. levt.

[4]) A nuntius 1532. január 4-én jelenti Pozsonyból a királynak, hogy deczember 30-án Bécsbe érkezvén „mihi fuerit illic statim nuntiatum, incerto quasi authore, Conventum esse dissolutum." Ő ekkor nem tudván, mi tevő legyen, Beck Márk tanácsossal s Montfort gróffal értekezett. Ezek jóváhagyták pozsonyi utját. A nuntius levele a bécsi t. levt.

tévé rendelt, parancsait teljesíteni; egyúttal felséged ellenségei előtt olyannak kívánom magam mutatni, hogy velük elhitessem, miszerint minden becsületes dologban nekik nem kevésbbé kedvezek, mint felségednek." Magyarországi utazásától azon eredményt várta, hogy Ferdinánd párthíveit hűségükben megerősítendi, az ellenpárt körében pedig csüggedést fog szülni, ha látják, hogy a szent atya kiváló gondoskodással fáradozik azon, hogy az ősi hit Magyarországban fentartassék, ami csak Ferdinánd kormánya alatt lehetséges. [1])

A nuntius Pozsonyba érkezvén, itt hitelesen értesült, hogy Kenesén magyar főpapok egyáltalán nem, a Ferdinánd pártjához tartozó urak közül is kevesen fognak megjelenni. Nem ment tehát oda, attól tartván, hogy az ellenséges érzelmű rendek köreben élete sem lenne biztosságban. A pápai breveket sem küldötte oda, hanem maga intézett a rendekhez levelet, [2]) melyben előadja, hogy a pápa értesülvén szándékukról, a kenesei gyülésen „a keresztény hit fentartásáról és gyarapodásáról, továbbá Magyaror-

[1]) „Et si Maiestatem vestram eque amem atque personam meam propriam, debere tamen me curare omni studio, non modo Sanctissimo D. N., cuius ego orator sum satisfacere, verum apud Maiestatis vestre emulos talem me ostendere, ut non minus putent me eis fauturum in re honesta, quam Maiestati vestre . . . Preterea iudicaui descensum meum duo uno tempore pariturum, opinionis videlicet confirmationem inprimis illorum omnium, qui Maiestati Vestre fauent, ac aduersariorum deiectionem, quandoquidem ubi sciverint Sanctissimum D. N. id precipue curaturum, ut Hungaria christiana sit, vigeatque in ea antiqua fides, cuius maiores sui fuere maximi obseruatores; idque fieri aperte non possit, nisi Ferdinando Rege christiano Regni habenas moderante, illo vero alio Joanne electo, boni fient quotidie meliores, mali vero boni. Nam id omnibus est apertissimum, non posse Joannem esse in Regno, nisi Turcarum auxilio fulciatur."

[2]) „Ubi intellexi, in Conuentu non esse Prelatos, ac preter tres quatuorue Maiestatis vestre addictos, et eos quidem militares, neque undequaque circumspectos viros, nullo modo illuc properandum esse iudicaui, ne qui confessor sum, fortasse martir fierem, quod quidem nolim. Volui tamen illos eorum propriis gladiis transfodere . . . Cum illic neque Reuerendissimi sint, neque Illustres, contra preceptum Principis mei hi facturum scirent, si eis Pontificis breuia presentarem, quibus nullo modo sunt presentanda."

ság egyessége és biztossága felől tanácskozni," őt megbízta, hogy „ezen szent és keresztény gyülekezetben részt vegyen." De Bécsben kedvetlenül értesült arról, hogy a főpapok és főurak nem fognak mindannyian ama gyűlésen megjelenni. Ennek daczára folytatta útját, és *Óvárott* fogja bevárni a rendek válaszát és követeiket, kikkel tanácskozni ohajtana aziránt, „mi a kereszténység és Magyarország javára szolgál." A pápa nevében felkéri őket, hogy „érett megfontolással, okosan cselekedjenek, és ovakodjanak elhamarkodva oly határozatokat hozni, melyekből az országra háború, a kereszténységre veszedelem, reájuk még nagyobb bánat és egyenetlenség származhatik." [1])

A nuntius reméllette, hogy levele nem marad hatás nélkül. Lehetségesnek tartotta, hogy a rendek látván, mily buzgón karolja fel a pápa Ferdinánd ügyét, s mennyire fáradozik „az egyesség és a keresztény hit megszilárdításán Magyarországban": a gyűlést alkalmasabb időre fogják halasztani. Vagy legalább azt bizton várta, hogy a rendek panaszaikat előterjesztik neki; ez esetben szemrehányásokat teend nekik amiatt, hogy a gyűlést a törvényes szokástól eltérőleg hívták össze, és megérteti velük, hogy ha Ferdinándtól elpártolnak, nemcsak ezt, hanem a pápát, a császárt és az összes keresztény fejedelmeket ellenségeikké teszik. [2])

---

[1]) Az 1532. január 1-én Bécsben keltezett levél egykorú másolata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** XIX. szám.

[2]) „Cogitavi . . . aut illos mihi aliquid responsuros, accusaturosque Maiestatis Vestre asseclas, perque eos stetisse, quominus venirent, dicturos; . . . aut missuros ad me unum vel duos, qui me de rebus suis faciant certiorem, afferantque secum lamentationes maximas; aut ubi viderint Sanctissimum D. N. hoc negotium non deserturum, quin omni opera curaturum, ut hoc Regnum Hungarie sit undequaque concordissimum, et imprimis christianum: eorum conciliabulum dissoluant, et aliud tempus commodius transferant. Si (quod putamus) respondebunt, nos eis apte eorum ineptiam obiiciemus, quando quidem . . . conuentus iste non rite . . . conuocatus est. Si eorum aliquis ad me se conferet, si prudens est, cum eo optimis rationibus agemus, quibus omnino se victum sentiet. Si vero imprudens, hominem per indirectam viam ita perterre faciam, ut sciat se et suos expectaturos non modo a Maiestate Vestra perpetuum bellum, sed Summum Pontificem, Cesaream Maiestatem

Montfort gróf követte a pápai követ példáját. Szintén intézett levelet a kenesei rendekhez, melyben őket a császár jóakaratáról és támogatásáról biztosítván, intette, hogy ovakodjanak oly határozatoktól, melyek a kereszténység és hazájuk érdekeire hátrányosak lehetnek. [1])

Mindkét követ, a Kenesére rendelt k. biztosok kíséretében, 1532. január 5-én Óvárra utazott; azonban már négy nappal utóbb mindnyájan visszatértek Pozsonyba, hogy itt várják be a kenesei gyűlés kimenetelét. [2])

És míg ezek Ferdinánd részén történtek, *János király*, ki a kenesei gyűlés irányában, kezdettől fogva, ellenséges állást foglalt el deczember 16-án híveit a megjelenéstől eltiltotta. [3])

Ezalatt 1532 január első napjaiban a magyarországi rendek, jelentékeny számban gyültek egybe *Kecsén*. Megjelentek a következők:

Sulyok György pécsi püspök,
Peregi Albert pécsi prépost,
a kapornaki apát,

reliquosque christianos Principes habituros inimicissimos." A nuntius január 4-iki levele. Eredetije a bécsi t. levt.

[1]) Montfort január 9-én Pozsonyból írja a királynak „Ich auf rat Euer Maiestät ungarischn rattn der versamlung in Kenesse in namen der Kayserlich Maiestät . . . geschribn." E levél eredetije a bécsi t. levt. Montfortnak Kenesére küldött levele nem ismeretes. Tartalmára utal a kenesei rendek válasza. Brüsseli Okmánytár, I. 148. l.

[2]) A nuntiusnak január 4-én és Beck tanácsosnak január 9-én Pozsonyból a királyhoz intézett levelei. Mindkettő a bécsi t. levt.

[3]) Nádasdy Tamáshoz intézett rendeletének eredetije a m. k. kamarai levéltárban. — L. **Irományok.** XXIII. szám. János király már novemberben Laszky Jeromos által kinyilatkoztatni óhajtotta a császár előtt, hogy ő a kenesei gyűlést nem képes megakadályozni, tehát nem felelős, ha azon gyűlésen oly határozatok hozatnának, melyek a Ferdinánddal kötött fegyverszünettel ellenkeznek. Laszky nem ment a császárhoz, hanem Ferdinánd előtt tette meg e nyilatkozatot, melyről az november 29-én értesíti császári bátyját. (Brüsseli Okmánytár. I. 116. l.) Hogy Nádasdy János király utasítása nélkül működött a kenesei gyűlés létrehozása érdekében, bizonyítja Brodaricsnak fönnebb 383 lapon idézett levele, melyben írja, hogy Nádasdy „suo tantum, non regio inductu" működik.

Battyányi Ferencz bán,
Török Bálint,
Bakics Pál,
Tahy János,
Zalay János pozsonyi főispán,
Nádasdy Tamás,
Majláth István,
Choron András,
Chany István,
Sulyok István,
Sulyok Balázs,
Hassagy Dénes,
Zopchych György,
Essegwary Ferencz,
Hedervary István,
Bothka Ferencz,
Polayny Ferencz,
Forgách Zsigmond,
Erdeg László,
Konde Mihály,
Apony Benedek,
Gywlaffy István,
Dolgos Ambrus,
Róth Ferencz,
Zay Ferencz,
Erdewhegy Benedek,
Possa Péter,
Ostrosych Miklós,
Besse Ignácz,
Balwan István,
Darabos Ferencz,
Horwath Simon,
Bartha Tamás,
Korotnay János,
Lengyel Gáspár,
Merey Mihály,
Warday Tamás,
Kerecheny Gergely,

Zewld Péter,
Kozary Péter,
Tharrody Gergely,
Geredi Mátyás,
Ladony Miklós,
Paska György,
Kisfaludy Miklós,
Peky Gáspár,
Swrany Kristóf,
Boronkay János,
Kyswlaky Ferencz,
Nyczky Ferencz nyitrai alispán,
Salgói Mihály szintén nyitrai alispán,
Sytkey Boldizsár,
Jósa Farkas,
Bakó János,
Árki Mihály,
Ewesy Boldizsár,
Castellanfy Menyhért,
Kálnay János,
Zenthberthalani Gábor,
Kálnai Pál,
Ozló Mihály,
Besseney István.

Több főúr követek által képviseltette magát. Ilyenek voltak:

More László,
Lossonczy Antal,
Báthori György,
Bánffy Antal,
Bánffy Boldizsár,
Erdewdy Péter,
Zeechy István,[1])
Perényi Péter,[2])

[1]) A pécsi prépost által január 10-én Ferdinándnak beküldött névsor a bécsi t. levéltárban.

[2]) Ezt a pécsi prépost névsorában nem találjuk; de említik Beck és Herberstein január 11-én Ferdinándhoz intézett jelentésükben.

Azon alsóbb rendű nemesek, kik az urak kíséretében jelentek meg, a fennebi sorozatban nincsenek megnevezve.[1])

A gyűlés eszerint eléggé népes volt. A jelenlevő rendek soraiban mindkét párt képviselve volt; de Ferdinánd hívei úgy vélekedtek, hogy pártjuk határozott többségben van. [2]) *Török Bálint* is ide tartozott, miután a gyűlés alatt János királylyal kezdett alkudozásai nem vezettek eredményre. [3])

Mindazáltal Ferdinánd híveinek állását nagy mértékben megnehezítette *Laszky Jeromosnak*, kit János király a béke ügyében Ferdinándhoz és V. Károlyhoz küldött, a kenesei gyűléshez intézett levele, mely a gyűlésen felolvastatott. Ebben előadta, hogy a küldetésében eljárván, meggyőződött, miszerint Ferdinánd királynak a német birodalom fejedelmei is ellenségei, és az egész világon nincs más támasza, mint a császár; de ez sem segíthet rajta, miután a franczia trónörökös a háborút megujítani készül. Kiemeli, hogy Ferdinánd hajlandó békére lépni Jánossal, de ő (Laszky) ellenezni fogja az ajánlott feltételek elfogadását. Végre figyelmezteti a magyar rendeket, mondjanak le a reményről, hogy Ferdinándtól segélyt nyernek, és hódoljanak meg János királynak, kinek a török vissza fogja adni az egész Szerémséget. [4])

Ferdinánd pártjáról többen kísérletet tettek hatástalanná tenni Laszky levelét. *Bakics Pál* többi között kimutatta, hogy Laszky megbízhatlan ember, kinek nem lehet hitelt adni.

---

[1]) A pécsi prépost névsorának végén áll: „Et alii plures, dominorum qui interfuere, servitores, quorum nomina notari non potuerunt.“

[2]) Herbath Simon január 7-én írja Jurisich Miklósnak: „Plures fuere familiares Romane Regie Maiestatis, quam Johannis.“ A pécsi prépost pedig január 10-én Ferdinándnak: „Vidimus, qui illuc convenerunt, fuisse pociorem partem fideles Maiestatis Vestre.“ Mindkét levél eredetije a bécsi t. levéltárban. — L. **Irományok.** XXI. és XXII. szám.

[3]) Thurzó Elek 1538. január 24-én, midőn Pekry Lajos elfogatott, a vádpontok között kiemeli: „Quod cum Joanne sub conventu Kenesiensi, conjunctim cum *Valentino Therek*, tractaverit, et si prestari per Johannem potuissent, que erant promissa, discedebat a fidelitate Maiestatis Vestre.“ Eredetije a bécsi t. levéltárban.

[4]) Laszky levelét nem ismerjük. Szólnak arról a pécsi prépostnak és a német biztosoknak többször idézett levelei.

Azonban e levél tartalmának más oldalról érkezett hírek valószínűséget kölcsönöztek; sőt János párthívei hirdették, hogy az angol király és a német fejedelmek is hajlandók vele és a törökkel szövetségre lépni. [1])

A kenesei gyűlésen egybegyűlt rendek egy része, ezen hírek hatása alatt, megerősítve látta magát abbeli meggyőződésében, hogy a török részéről fenyegető veszélyt másként nem lehet elhárítani, mint úgy, ha a nemzet szövetségre lép a szultánnal. Ez eszme még Ferdinánd pártjának körében sem volt egészen népszerűtlen; többen úgy nyilatkoztak, hogy ők „a török és a német között semmi különbséget nem tesznek."

A török szövetség ellen leghatározottabban *Tahy János* lépett fel, ki Ferdinánd ügyében több mint tízszer emelte szavát. [2])

Egyébkint a gyűlés sem a török szövetség, sem a két király irányában követendő eljárás iránt nem határozott. Ferdinánd magyar tanácsosainak követei — a pécsi prépost és Besseney — reábírták a gyűlést, hogy miután az ország legelőkelőbb főurai nem jelentek meg, a fenforgó fontos ügyek elintézésére egy újabb gyűlést hívjon egybe. [3])

[1]) A pécsi prépostnak és a német biztosoknak idézett levelei alapján.

[2]) Herbáth Jánosnak fennebb idézett levele alapján.

[3]) Zalay és Majláth január 5-én Keneséről írják Ferdinándnak „Cum autem Nuncii dominorum in ipsum Conuentum ad nos venissent, nos hortantes, ut istum Conuentum ad alium terminum prorogaremus, . . . cum aliis fidelibus Maiestatis Vestre, ita nos hic gessimus, quod Conuentum ipsum . . . distulimus." — *Herberstein* és *Beck* január 11-én: „Dahin beslossen worden, das dem Laund in khainen fueglichern weg geholffen muege werden, dann das sich die Ungern von paiden Partheyen mit ainander verainen, dieweil Sy aber jetz in so klainer anzal vorhanden gewest," ez más gyűlésre halasztatott. — Ferdinánd január 21-én V. Károlyt értesíti: „Ya scriui a vuestra magestad como . . . la dicha dieta no tuuo effecto, porque faltaran della las personas principales . . ." Ugyanő február 20-án Máriának: „Peu de personnaiges sont comparuz, dun couste ny dautre. Quoy voiant ilz en ont remis une autre a la saint gregoire prochain." A két előbbi levél a bécsi t. levt.; a harmadik Brüsseli Okmánytár. I. 151. l.; a negyedik *Gévaynál.* Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1531—1532. 69. l.

A kenesei rendek ennekfolytán az ország összes főpapjait, urait, megyéit és városait meghívták a márczius 12-én *Berenhidán* tartandó országgyűlésre, melyen „mit régóta óhajtanak és sokszor elhatároztak, véget vessenek az országban dúló pártharczoknak és szakadásnak, a két uralkodó közül egyértelműleg ahoz csatlakozván, ki az országot megvédeni, és a nemzet szabadságait fentartani képes leend.“ [1]) A rendek, kik e gyűlést kihirdették, kötelezték magukat, hogy személyesen, és lehetőleg nagyszámú fegyveresek kiséretében, fognak Berenhidán megjelenni. [2])

A berenhidai gyűlésnek ugyanazon rendeltetése vala, mint a keneseinek: véget vetni az ország megoszlásának, s kivinni, hogy a két uralkodó közül az egész nemzet ahoz csatlakozzék, ki az országnak védelmet és békét képes biztosítani.

A többség, úgy látszik, őszintén kívánta, hogy Ferdinánd képes legyen ezen biztosítékot nyújtani; azonban ha ismételt igéreteit most sem teljesítené, ellenben János király a szultánt reábirná, hogy a véghelyeket adja vissza, és állandó békét engedjen, el voltak határozva Jánoshoz csatlakozni. Végre azon esetre, ha sem Ferdinánd, sem János nem felelne meg a rendek várakozásainak, készek voltak egy harmadiknak hódolni meg. [3]) És most többen a *lengyel királyt* hozták szóba. [4])

Hogy pedig a berenhídai gyűlés képes legyen feladatát késedelem nélkül megoldani, már Keneséről küldöttek követeket a két uralkodóhoz.

Ferdinándhoz Both Ferencz és *Dolgos András* küldettek.

---

[1]) A Pozsony megyéhez intézett meghívólevelet közli *Kovachich*. Supplementum. III. 146. l. — L. **Irományok.** XXIII. szám.

[2]) Herberstein és Beck január 11-én írják: „Si haben sich auch auf den Convent entslossen, auf das ein Jeder auf das Sterkhest, so er mug, khumen solle.“

[3]) Herberstein és Beck idézett levelében. És Montfort gróf dátum nélküli levele. Brüsseli Okmánytár. I. 148. s kk. ll.

[4]) Herbath Simon január 7-én Keneséről írja Jurisich Miklósnak: „Romana Regia Maiestas parum quid spei in hungaros locare potest; hec namque est ipsorum concors mens, unum solummodo se velle habere regem Quidam eorum Regem Polonie volunt.“

Ezek hivatva voltak a királyt emlékeztetni arra, hogy a rendek szabad elhatározásukból választották királyukká, s tőle ez alkalommal biztosítást nyertek, hogy országukat és szabadságukat meg fogja oltalmazni; mindazáltal hosszas távollétek következtében, az ígért védelem elmaradt, sőt súlyos nyomorúságok érték őket. Emiatt kényszerítve látták magukat Berenhidára országgyűlést hívni egybe, hogy ott megmentésükről tanácskozzanak. Felkérik tehát a királyt, parancsolja meg az ország rendeinek, hogy jelenjenek meg Berenhidán; de maga is küldjön oda biztosokat, kik által adja értésükre, mikor és mily módon szándékozik az ország védelméről gondoskodni; [1]) egyúttal eszközölje ki a pápánál és a császárnál, hogy ők is küldjenek a berenhidai gyűlésre követeket. [2])

János királyhoz Hédervári István küldetett, hogy előadja, miszerint az ország jelen állapotában nem maradhat tovább; ha tehát meg akarja tartani a trónt, eszközölje ki a töröktől a véghelyek visszaadását, és mentse meg az országot további veszedelemtől és nyomortól; erre nézve pedig a berenhidai gyűlésre küldendő követek által adjon megfelelő választ. [3])

A kenesei rendek a *császári követnek* hozzájuk intézett iratára, a pécsi prépost és Besseney által válaszoltak; [4])

[1]) A kenesei gyűlés által követei részére adott utasítás, és a követek előterjesztése nem ismeretes; tartalmát a királyi válaszirat resumálja.

[2]) Ezt Ferdinánd február 20-án írja Máriának. Gévay. Gesandtschaft Ferdinands I. an Suleiman I. 1531—1532. 69. l.

[3]) Ezen küldetésről említést tesznek Zalai és Majláth január 5., a pécsi prépost január 10., Herberstein és Beck január 11-ikén Ferdinándhoz intézett leveleikben. — Ferdinánd pedig február 20-án Mária királynét értesíti, hogy Jánoshoz követ küldetett „pour lui faire dire les maulx, quilz ont supporte et supportent, et quilz ne peuuent plus demeurer ainsi, le exhortant aussi, puisques il se veult aider du turc, quil face auec lui, quil veuille restituer tout ce quil occupe des frontieres, reserue nanderalben et sabatz, et que a la reste il poruvie et mecte remede aux oppressions et dommaiges, quilz pourroient plusauant receuoir, et que moyennant ce ilz se rendront en son obeissance.“ Gévay. 69. l.

[4]) A kenesei rendeknek 1532. január 5-én a pécsi prépost és

örömüket és hálájukat tolmácsolják, hogy a császár róluk, elhagyatott állapotukban megemlékezett; kérik, segítse őket, nehogy a török igája alá jussanak, és küldjön követeket Berenhidára, kiknek feltárhassák szenvedéseiket, és a veszélyek elhárítására igénybe vehessék közreműködésüket. [1])

A két király, a pápa [2]) és a császár mellett, még *Lengyelországnak*, [3]) és az *ausztriai tartományoknak* rendelt, [4]) *Moldva-* és *Oláhország* vajdáit szintén meghívták a berenhidai gyűlésre. [5]) Ekként a szomszéd hatalmak és népek követeinek jelenlétében és tanácsával óhajtották a magyar állam legfontosabb kérdéseit megoldani.

A kenesei rendek a *bosniai basához* is küldöttek követet, valószínűleg a végett, hogy őt felkérjék, miszerint a berenhidai gyűlésig ellenséges fellépéstől tartózkodjék.. [6])

Besseney részére adott megbízólevele, egykorú másolatban, a bécsi t. levéltárban. — L. **Irományok.** XX. szám.

[1]) Ezt Montfort gróf jelenti Ferdinándnak. Dátum nélküli levele a Brüsseli Okmánytárban. I. 148. l.

[2]) A kenesei gyűlésnek válasza a pápai követ levelére nem ismeretes.

[3]) A kenesei gyűlésnek Lengyelország rendeihez intézett meghívólevelét közli *Dogiel.* Codex Diplomaticus Regni Poloniae. I. 130. l. — L. **Irományok.** XXIV. szám.

[4]) Beck Márk január 15-én Bécsből írja Ferdinándnak: „Bakith Paul hat mir angester disen hierin verschlossenen brief zugeschickt vom Rakosch zu Kenesse auszgangen, an ain landtschaft in osterreich under der enns, mit dem anzaigen, das sy ain landtschaft piten ire gesandten auf den kunftigen Raggosch . . . zu schicken.“ Eredetije a bécsi t. levéltárban.

[5]) *Herberstein* és *Beck* január 11-én írják: „Sy haben auch baiden walachischen weyda solchen tag verkhindt, unnd Sy auf solchen khunfftigen Conuent, als der Cron hungern zuegehorund erfordert.“ Ferdinánd királyt akként értesítették, hogy e meghívást János hívei javasolták; január 21-én írja: „Han acordado . . . juntar . . . los dos waybodas de Walaquia y Moldauia, los quales vienen con ynvencion de dicho Juan de Scepusio, para dar mas calor y animo a los Ungaros, prometiendo, que les ayudaran a cobrar los confines.“ Brüsseli Okmánytár. I. 151. l.

[6]) *Herberstein* és *Beck* idézett levelében olvassuk: „Est ist auch ainer zum Wascha in Bosnen zu ziechen verordnet worden, was aber demselbigen beuollen, haben di gesantten nit erfragen mugen.“

A kenesei gyűlés eredménytelen feloszlását a két uralkodó kedvező fejleménynek tekintette. Azonban párthíveik nem mindannyian osztoztak e felfogásban. Többen, kik a nemzet egyesülését hazafiúi lélekkel hőn óhajtották és lehetségesnek hitték, élénk fájdalommal látták reményeik meghiúsulását. Ilyen volt, a többi között *Brodarics István* püspök. Ez és a rokonérzelműek most végső reményüket a berenhidai gyűléshez kapcsolták. [1])

VI.

A berenhidai gyűlésnek feladata ugyanaz volt, amely miatt a kenesei gyűlés összehivatott: az egész nemzetet egy királynak, és pedig a két vetélytárs közül annak elfogadására birni, ki az országnak védelmet és állandó békét képes biztosítani.

Ferdinánd tanácsosait, kik Pozsonyban egybegyűlve várták a kenesei gyűlés eredményét, két oknál fogva aggasztotta a berenhidai gyűlés. Először, tudták, hogy uralkodójuk nem lesz képes a rendek által kívánt biztosítékot megadni. Másodszor, attól tartottak, hogy az ellenpárt ármányai és a török pártfogás kilátása a rendeket János pártjára vonják, még akkor is, ha ez puszta igéreteknél nem fog egyebet nyújtani. [2])

[1]) Brodarics ezen fájdalmát és reményeit tolmácsolja levelében, melyet Tomiczki lengyel cancellárhoz intézett. Megtudjuk ezt Tomiczkinak 1532. apríl 10-én Krakkóból Brodaricshoz intézett válaszából. „Illius — úgymond — de pacificando . . . Hungarie regno desperatio ingenti me dolore et animi perturbacione affecit, . . . nam cum hactenus regum animi in his, que minima sunt, ab invicem dissentiunt, et proceres Regni Hungarie ad unitatem non redeunt, nescio quid mihi in spe future pacis vel tranquillitatis polliceri debeam . . . Expecto adhuc, an congregacio regni procerum, de qua hic apud nos dicitur, aliquam certam consensionem voluntatum et consiliorum illorum coniunctionem inducat.“ (A pétervári cs. könyvtárban.)

[2]) *Herberstein* és *Beck* január 11-én Pozsonyból írják Ferdinándnak, hogy a magyar tanácsosok félnek „das dieser Conuent Euer Königlich Maiestät, mit dem allerhochstem zuwider sein mechte, denn Sy sorgen, das in diser Sach ain pőse practick steck, die der gemain man noch nit verstee. Nemblich, das Sy an Euer Königlich

Ennekfolytán azt javasolták uralkodójuknak, hogy törekedjék a berenhidai gyűlést meghiúsítani. Ezen czél elérésére a következő tervet javasolták: a lengyel király és a szász herczeg — kik mint közbenjárók magukra vállalták Ferdinánd és János kibékítését — hívják fel mindkét uralkodót, hogy miután a berenhidai gyűlés a béke létrehozását veszélyeztethetné, alattvalóikat a megjelenéstől tiltsák el.

Azon esetre, ha a két uralkodó erre rá nem áll, a király a gyűlés megtartását ne akadályozza; igyekezzék Török Bálintot és Bakics Pált, igényeik kielégítése által, szorosan ügyéhez csatolni, és bízza meg tanácsosait, hogy híveivel és az ellenpárttal alkudozásba bocsátkozzanak. Továbbá birja reá a pápát, a császárt, Csehország és Ausztria rendeit, hogy Berenhidára küldendő követeik által ígérjenek segélyt a magyar rendeknek, és hívják fel ezeket, hogy hozzá (Ferdinándhoz) csatlakozzanak. [1])

A pozsonyi tanácsosok véleménye teljesen találkozott Ferdinánd király felfogása- és óhajtásával. Oda működött, hogy a berenhidai gyűlést megakadályozza; evégből felkérte V. Károlyt, hogy a lengyel királyt és a szász herczeget birja reá, miszerint a berenhidai gyűlés meggátlására czélzó, a magyar tanácsosok által javaslatba hozott, lépést tegyék meg. Hogy pedig híveit megnyugtassa és annál biztosabban visszatartsa a berenhidai gyűléstől, maga készült *országgyűlést* hirdetni.

Midőn tehát február 11-én a kenesei gyűlés követeit fogadta, ezeknek előterjesztésére következőképen válaszolt. Hálásan ismeri el ugyan, hogy a magyar rendek királylyá választották; azonban figyelmezteti őket, hogy őt Magyar-

---

Maiestät unmugliche hilff und sachen begern werden, und so nun Euer Königlich Maiestät dasselbig nit volziehen wurde, so werden des Turggen, paider wallachisch weyda, unnd des Janusch Poten da sein, sich erpieten, das Innen der Turgck alle granitz disshalb der Saw . . . ubergeben, Ine den Janusch zu seinem Gubernator pleiben lassen, und fürhin und albeg ainen ungern und cristen fürsetzen. Auf solche erpieten sey zu besorgen, das der gemain man durchaus das annemen werde.“

[1]) Herberstein és Beck január 11-én pártolólag értesítik Ferdinándot a magyar tanácsosok javaslatairól.

ország isteni és emberi jog alapján megillette. Ő mindent megtett, mi által jólétüket előmozdíthatni vélte; fájdalommal értesült tehát, hogy távolléte alatt nagy károkat szenvedtek. De meg van győződve, hogy e bajokat és veszélyeket elhárithatták volna, ha egymásközött nem támasztanak pártviszályokat, és állandó hűséggel ragaszkodnak királyukhoz. Távollétének oka egyedül az volt, mert a keresztény fejedelmektől és saját népeitől személyesen akart segélyt eszközölni ki. És már néhány nap múlva látni fogják az előnyöket, melyeket távolléte alatt hazájuknak biztosított. De bár a segély, melyet eddig is szerzett, nem jelentéktelen, igyekezni fog, hogy a közelebb tartandó birodalmi gyűlésen még nagyobbat eszközöljön ki. Ezen gyűlés befejezése után, szent György napjára egybehívandja a magyar országgyűlést, a melyen személyesen megjelenik. Ennekfolytán a berenhidai gyülés megtartása nincs indokolva, és felhívja az ország rendeit, hogy azt mellőzve, az általa szent György napján megtartandó gyűlésre jelenjenek meg, hol nemcsak előadásából megérteni, hanem tényleg és kézzelfoghatólag látni fogják azt, mit távolléte alatt Magyarország védelmére és megmentésére tett. [1])

Mindazáltal Ferdinánd attól tartott, hogy a berenhidai gyűlés megakadályozására irányult igyekezetei nem fognak eredményre vezetni. Emiatt a császárt és a pápát felkérte, hogy a berenhidai gyülésre követeket küldjenek. [2])

V. Károly sietett öccsének mindkét kívánságát teljesíteni. Passaui biztosai által megkereste a lengyel királyt és a

[1]) Az 1532. február 11-én kelt k. válaszirat fogalmazata a bécsi t. levéltárban. — L. **Irományok.** XXV. szám.

[2]) Ferdinánd január 21-én Insbruckból írja a császárnak: „Hemos aca pensado en el remedio, el qual es desbaratar y ympedir la execucion de la dicha dieta.“ A lengyel király és a szász herczeg: procuren a persuadirnos, a mi y al baiboda, que esortamos a los Ungaros, cada uno los de su parte, que no acudan a la dicha dieta . . . Para abundar de cautela, si por ventura, esta diligencia no bastare, a ympedir y revocar la dicha dieta, sera bien, que Vuestra Majestad embie una persona de su consejo, para que juntamente con el conde de Montfort comparezca en ella, y ambos se ayuden a enderezar las cosas a nuestro proposito, en nombre de Vuestra Magestad.“ Brüsseli Okmánytár. I. 152. l.

szász herczeget; mily eredménynyel, nem tudjuk. Ugyanakkor Ferdinándnak egy, a berenhidai gyűlésre küldendő császári követ részére kiállított, betöltetlen megbízólevelet küldött; tetszésére bízván a császári tanácsosok közül azt választani, kit legalkalmasabbnak tart. [1])

Ferdinánd hasonlag hőn ohajtotta, hogy a berenhidai gyűlésen a *pápa követe* is jelenjék meg. [2]) A császári ügyviselők és a nagy tekintélylyel bíró Burgio Antal, [3]) oda hatottak a római cúriánál, hogy VII. Kelemen pápa tekintélyének egész súlyát érvényesítse Ferdinánd ügyében, és határozottan hívja fel a berenhidai gyűlésen megjelenő rendeket, hogy hozzá csatlakozzanak és Jánost királyul többé el ne ismerjék.

A pápa hajlandó volt ugyan Ferdinánd ügyét felkarolni; de nem tartotta czélszerűnek az ellenpárttal nyiltan szakítani,

---

[1]) V. Károly 1532. január 29-én írja Ferdinándnak: „Il me semble bien conforme a vostre aduis de empecher la diette de Werenhida, et a cest effect vous envoye les lectres, que desirez aux commissaires pour Passau. Et desireroye bien auoir personnaige qualliffie, comme besoing seroit, pour y enuoyer, selon que mescriuez. Vous fere emplir les lectres, que vous envoye au blance, sur tel personne, que bon vous semblera, auec linformacion necessaire au cas.“ Ugyanott. 154. l. Egyébkint *Montfort* gróf már január 11-én írja Ferdinándnak, hogy ő a berenhidai gyűlésen megjelenik; de előbb Insbruckba megy, hogy ott utasításokat kérjen. Levele a bécsi t. levéltárban.

[2]) Közvetlenül a kenesei gyűlés után, az ide küldött pápai nuntius, *Pimpinelli* rossanói érsek, el volt határozva, hogy Berenhidára elmegy. Erről január 12-én értesíti Ferdinándot Pozsonyból, hol Várday Pál esztergomi érsekkel találkozott, s ezt Ferdinánd pártjára átvonni igyekezett. (Január 10 és 12-én Ferdinándhoz intézett levelei a bécsi t. levt.) Azonban, úgy látszik, Ferdinánd nem viseltetett iránta teljes bizalommal, miután a kenesei gyűlésen bizonyos neutrális, pártatlan állást készült elfoglalni, melyet Berenhídán sem volt hajlandó elhagyni. *Beck* és *Herberstein* 1532. január 11-én Pozsonyból jelentik Ferdinándnak: „Ist der Pabstlich Orator der Maynung gewest, sein sachen zu handln als neutralis; nun sieht aber di Rät, noch unns, solches nit for guet an; sonnder achten fur not und gut, das babstliche Heyligkeit offenbar lass verhandln von Euer Königlich Majestät wegen, das Euer Königlich Majestät beym Reich bleiben möge.“ A bécsi t. levt.

[3]) Ugyanaz, ki II. Lajos magyar király udvaránál oly jelentékeny és jótékony tevékenységet fejtett ki.

és szorosan közvetitő politikát szeretett volna folytatni. Evégből a császári ügynökök előtt hangsúlyozta, hogy ha egész határozottsággal Ferdinánd mellett működik, elveszti a Jánospártiak bizalmát; és ezek kevés súlyt fognak tulajdonítani azon felhívásának, hogy a török szövetségtől ovakodjanak, ha látják, hogy első sorban Ferdinánd érdeke lebeg szemei előtt.

A pápát álláspontján megerősítette János király követe, ki épen ekkor Rómában tartózkodott, s kit Francziaország, Anglia és Velencze követei, úgyszintén némely bibornokok hathatósan támogattak. [1]) Ennek következtében teljesítette ugyan Ferdinánd kérelmét, és *Antonio de Hispello* választott jesii püspököt a berenhidai gyűlésre követévé nevezte; [2]) a

[1]) Burgio Antal 1532. február 15-én Rómából Ferdinándnak jelenti: „Papa misit ad me Sangam Secretarium, confirmando id, quod mihi dixerat Sua Sanctitas, et quod sit propensa ei satisfacere, tamen quod confidenter aperiret mihi, quod cogitaverat, videlicet nescire se, quomodo poterit nuntius suus tam aperte in illo conventu proponere illam partem, quod excluso totaliter Vayvoda, totum Regnum habeat Majestatem Vestram solum dominum, et quod hoc posset facere diffidentiam Suam Sanctitatem in tractatu concordiae, et quod etiam in caeteris non crederet Suae Sanctitati persvadenti, ne adhaereant Turcis, videntes finem suum esse, ad solam vestram Maiestatem. Respondi, quae debui, et quanta mala posset facere hoc, si ostenderet se neutralem, et aperte non faceret juxta petitionem vestrae Maiestatis . . . Deinde ivi ad Pontificem . . . In fine Sua Sanctitas dedit bona responsa, et quod omnino bene expediret D. Autonium, qui jam recessit . . . Dixit mihi Musetula, tales esse operationes Gallorum, Anglorum et Venetorum, . . . ut omnino Maiestas Vestra dimittat hoc Regnum Vayvodae . . . non cessent omnia tentare etiam apud Papam.“ Buchholtz. Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten. IX. 106. l.

[2]) VII. Kelemen pápa 1532 február 12-én írja Ferdinándnak: „Et antea venerabili fratri Vincentio Archiepiscopo Rossanensi, nuncio apud te nostro mandaveramus, ut ad Conventum Hungaricum se transferret, et nunc cognito Tuae Serenitatis novo desiderio, dilectum filium Antonium, electum Esium, Praelatum nostrum domesticum, qui has tibi reddet, ad dictum Conventum nuntium nostrum mittimus . . . Cui cum plenissima mandata dederimus, prout a Serenitate Tua optari videbamus, ad Te, et ipsum Conventum, privatimque ad singulos dicti Conventus perferenda . . .“ *Buchholtz.* IX. 108. l.

magyar rendekhez intézett két levélben Ferdinándot „a magyarok királyának czímezte," és a török szövetség gonoszságát és veszélyeit hangsúlyozta; mindazáltal tartózkodott a rendeket Ferdinánd elismerésére világos szavakkal felhívni. [1])

A pápai követ idejekorán indult ugyan utnak. Azonban, miután a király magát a berenhidai gyűlés meghiúsítására határozta el, sem ő, sem a császár követei nem utaztak Berenhidára.

Ezalatt Ferdinánd magyarországi tanácsosai mindent megtettek, hogy a kitűzött czélt elérjék. Leginkább azon urakat igyekeztek megnyerni, kik a nemességre irányadó befolyással birtak, s emiatt ezekkel értekezletet kívántak tartani. *Thurzó Elek* országbíró már február elején egy udvari emberét Varasdra küldötte, hol *Pekry Lajos* menyegzőjén nagyszámú főurak jöttek össze; többi között: *Sulyok György* pécsi püspök, *Battyányi Ferencz, Török Pál, Majláth István.* [2]) Ezeket a királyi tanácsosok nevében felkérte, hogy velük februárban a Csallóközben találkozzanak. [3])

De ezek, bár készeknek nyilatkoztak a tanácsosokkal találkozni, az általuk kijelölt helyet és napot nem fogadták el, s e helyett *Pápát* és márczius 8-át jelölték ki. [4]) Ezt ismét a taná-

[1]) Burgio Antal fönnebb idézett levelében írja Ferdinándnak: „Brevia duo ad conventum Hungaricum, sunt secundum duas copias annexas, alia brevia credentialia portat ad Maiestatem Vestram et ad Caesaream. Aliud Breve in forma patenti portat simpliciter ad omnes Reges, et principes, et alios; et hoc factum est, ne Papa scribat Waywodae tanquam Regi Hungariae, et tamen si opus sit loqui cum Waywoda, et ita videretur Maiestati vestrae, quod sub illo Brevi generali habeat credentiam. Si potuissent illa duo Brevia ad Conventum Hungaricum haberi in meliori forma, fuissent habita; visum fuit Sanctitati Suae et Caesareis, ita sufficere." Buchholtz. IX. 105. l. A magyar rendekhez intézett két pápai irat egykorú másolata a bécsi t. levéltárban. — L. **Irományok.** XXVI. és XXVII. szám.

[2]) Ezek és Pekry Lajos írták alá a Thurzóhoz intézett választ.

[3]) *Thurzó Elek* Semptéről február 16-án írja a királynak: „Speramus, quod ad peticionem nostram, pars maior istorum procerum in insula futura feria quarta nobiscum convenerit." Eredetije a bécsi t. levt.

[4]) Február 13-án Varasdon kelt, a fönnebb megnevezett hat főur által aláírt, válaszuk eredetije a bécsi t. levt.

csosok nem fogadták el; mert attól tartottak, hogy e találkozás helye és időpontja közel lévén a gyűlés helyéhez és idejéhez, könnyen kényszeríttethetnek, hogy akaratjuk ellen is, a gyűlésen megjelenjenek. [1]) Ekként a találkozás elmaradt.

Hasonlag hajótörést szenvedtek igyekezeteik, hogy *Török Bálintot* és *Bakics Pált* a gyűlésen való megjelenéstől visszatartsák; mert ezek kijelentették, hogy ezer fegyveres kíséretében fognak oda menni, sőt másokat is reábirtak példájuk követésére. [2])

Míg Ferdinánd tanácsosai ezen irányban működtek, *János király* nem ellenezte a berenhidai gyűlés megtartását; sőt a kenesei rendek által küldött követnek kijelentette, hogy Berenhidán bebizonyítandja, miszerint, ha a magyarok egyértelműleg hozzá csatlakoznak, a töröktől visszaszerzi a Száván innen fekvő véghelyeket. [3]) Híveinek tehát megengedte, hogy a gyűlésen megjelenjenek, oly kikötéssel, hogy ott mit sem fognak határozni, a fegyverszünet és a neki tett hűségi eskü sérelmére. [4]) Reméllette, és e remény nem volt teljesen alapta-

---

[1]) *Thurzó Elek* február 20-án írja a királynak: „Erat nobis spes . . . conveniendum cum authoribus conventicularum in aliquo loco. Illi tamen noluerunt nobiscum convenire ante Dominicam Oculi, hoc est ad Papam, isto vaframento, ut cum esset in propinquo et locus diete, et ipsa conventicula Berenhydensis, velle, nolle, cogeremur ire cum eis ad locum."

[2]) Thurzó Elek Semptéről február 29., márczius 5. és 7-én tett jelentést Ferdinándnak a két fővurral folytatott alkudozásairól. Az utolsó levélben írja: „Coegit Dominus Valentinus Therek hunc Comitatum, et pociores et delectos nobiles ire ad hunc Conventum Berenhidensem, quum alioquin contra mandatum Majestatis non erant ituri."

[3]) Ezt híresztelte a Keneséről János királyhoz küldött Hedervári, miként Thurzó Elek marczius 7-én Ferdinándnak jelenti. A levél eredetije a bécsi t. levéltárban.

[4]) *Nádasdy Tamás* márczius 9-én Budáról írja Bakics Pálnak: „Licet Sua Majestas (János) indigebat presentia et opera mea, tamen ex quo promisi interesse . . . diete in Berenhida celebrande, impetravi a Sua Majestate, ut me ad dietam ire permitteret . . . Ea tamen condicione a Sua Majestate dimissus sum, nequid in dicta dieta agerem, quod esset contra inducias et juramentum Sue Majestatis." A levél eredetije a bécsi t. levt.

lan hogy a gyűlés reá nézve kedvezően fog fejlődni. [1]) Nem kevéssé meglepő ezekután, hogy míg a berenhidai gyűlést ellenző Ferdinánd király pártjáról számos urak és nemesek jelentek meg ott; [2]) János király előkelő hívei közül Berenhidán alig jelent meg más valaki, mint *Nádasdy Tamás*, kit *biztosává* rendelt. [3])

A gyűlés, mely márczius 12-kén nyittatott meg, csak rövid ideig tartott.

A kenesei gyűlésnek Ferdinánd és János királyokhoz küldött követei előterjesztették jelentésüket. Eszerint Ferdinánd ígéri, hogy fegyverrel fogja megvédelmezni az országot; János király pedig ajánlkozik, hogy békés eszközökkel biztosítandja fennmaradását. Ferdinánd hívei, kik többségben valának, kivitték, hogy a rendek elhatározásukat a királyi trón ügyében, ismét elhalasztották, és pedig szent György napjáig; hogy a király által kihirdetett országgyűlésen a nemzet meggyőződhessék, vajjon Ferdinánd képes és kész-e igéretét teljesíteni. [4])

A gyűlés tehát eredmény nélkül oszlott szét.

---

[1]) *Thurzó Elek* február 8-án írja: „Quod si ex certis indiciis liceat animos multorum colligere, videntur in partes Johannis multum esse inclinati . . . (Johannes) sperat se vocandum ad conventum istum in Berenhida, communi omnium assensu. In summa, omnia sunt hic in plena desperacione.“ Ugyanaz február 11-én: „Johannes expectat eventum futuri conuentus in Berenhida, non ignarus, quod pauci sint, qui non desperarent, de rebus Majestatis Vestre, et in partes suas videntur inclinasse . . : Ex parte adversarii nichil omittitur ad avellendos subditos fideles Majestatis Vestre.“ Ugyanaz február 20-án: „Vereor, quod diabolus intrauit in cor aliquorum, qui nescio quas prefecturas et commoda ambiunt, et credunt Majestatem Vestram jam omnino nihil posse.“

[2]) *Thurzó Elek* márczius 10-én írja: „Ad quam (dietam) ferme omnes pociores subditorum Majestatis Vestre . . . profecti.“

[3]) *Thurzó Elek* márczius 17-én jelenti Ferdinándnak: „Pauci affuerunt . . . Ex Johannistis praeter Nadasdi nullus praecipuus.“ — János királynak 1532. február 8-án Nádasdy Tamás részére kiállított megbízólevele, eredetiben a budai m. k. kamarai levéltárban. — L. **Irományok.** XXVIII. szám.

[4]) Thurzó Elek márczius 17-én jelenti: „Acccepi hac ipsa hora Conventum Berenhidensem esse solutum, in quo et pauci affuerunt . . . Cum Mtas V. defensionem huic Regno polliceatur, Johannes vero per media pacis Regnum hoc manutenere velle promittat, res est dilata ad festum d. Georgii.“

ORSZÁGGYŰLÉSI IRATOK.

I.

1531. Márczius 6.

A babolcsai gyűlés rendeinek Kanizsai Dorottyához intézett levele, melyben a bélavári gyűlésre meghívják.

Generosa, ac Magnifica Domina nobis honoranda. Status, et conditio hujus Regni Hungariae, Patriae scilicet nostrae quam misera sit, et jam in extremis laboret; non opus est vestrae Generosae Dominationi declarare, quum omnibus satis pro comperto habeatur. Nos igitur tanquam Fidei nostrae Christianae, et hujus Patriae amatores, convenimus huc, ut de his, quae ad tuitionem Fidei, et Patriae utiliora viderentur, tractaremus, et eam, quantum in nobis esset, non parcendo personis, rebusque, et Bonis nostris, ab imminente jam extremo periculo praeservare studeremus. Visum est autem nobis, ut superinde cum caeteris quoque Dominis Fratribus, et Amicis nostris, atque Nobilibus una convenire, et tractare deberemus; constituimusque hanc ipsam Conventionem in proxima Dominica Laetare, in Oppido Belovár fieri. Rogamus igitur Vestram Dominationem Generosam, ob amorem Dei immortalis, et Beatissimae V. M., ut eadem ad ipsam Dominicam Laetare certos, probos, et speciales Familiares suos, cum plena informatione pariter et authoritate, ad ipsam Conventionem transmittere velit; ubi et nos Deo favente intererimus, nec de aliis, nisi de his, quae salutem Patriae et tuitionem Fidei concernere videbuntur, tractare habebimus, et Familiares Vestrae Dominationis Generosae, quos eadem illuc

miserit, in assecuratione fidei, honoris, et humanitatis nostrae secure, et libere venire, et remeare poterunt. In reliquo Generosam Dominationem Vestram felicissimam optamus valere. Ex Babolcha Feria secunda post Reminiscere 1531.

Petrus de Perén Comes perpetuus Abaujvariensis.
Georgius Swlyok, Episcopus Quinque Ecclesiensis.
Valentinus Thewrek de Ennyng.
Georgius de Báthor Magister Agazonum Regalium.
Ludovicus Pewkry Capitaneus.
Joannes Lengyel, Dapiferorum Regalium Magister.
Thomas Pethew de Gerse.

(Kiadta Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 135—6 ll.)

II.

1531. Márczius 16.

Várallyai Szaniszló székesfehérvári prépostnak a bélavári gyűléshez intézett levele, melyben a rendeket János királyhoz való hű ragaszkodásra buzdítja.

Reuerendissimi, Spectabiles, Magnifici, ac Egregij domini, domini mihi plurimum et obseruandi, et honorandi, debitam mei ipsius et Seruiciorum meorum, Amicicieque commendacionem. Relatum est mihi proxime iam elapso die, Nonnullos ex dominationibus vestris, qui in Babolcha conuenerant, Quod faustum felixque sit exordium, vniuersos dominos prelatos, proceres et Barones cis danubium ad vsque conterminos Germanie, ac in Regnis Sclauonie et Croacie Existentes, per literas vestras fecisse conuocari, Dietamque in oppido istius Ecclesie mee Belawar, ad dominicam Letare proxime venturam promulgari, pro quo pio, sancto et salubri opere, vehementer gratulatus sum, Quippe cum sciam in illo honestissimo consensu, Tractatu salubri, consilio magno, deliberacione necessaria, Id omne agi, ventilari, et decerni, Quod in huius afflictissimi Regni spectat commodum, Statusque sui iam tandem

post tot clades conseruacionem, passimque congestum odium, incentinamque crudelitatis occassionem, quibus hactenus miseri omnes, misere inquietati sunt, In Amicicias mutuas, concordiam Stabilem, Regnique et omnium libertatis conseruacionem, Tutelam et defensionem commutari; hoc sane venerandum consilium, congregacio sancta, et ex vero Spiritu Tractatus agitans, Nullo vnquam tempore magis erat necessarium, quam hac potissimum tempestate, qua nisi prouidencius caueatur, subrepunt multa discrimina. Neque puto vllos fines videri posse, qui A cladibus et incursibus (Salua tamen optimi dei voluntate, ac preuisa vestrarum dominacionum defensione, pacataque concordia) Eximi possit. Quod si diuine miseracionis pietate concordiam Stabilineritis, ac sincero corde et affectu habentes pre oculis non priuatum, sed publicum commodum, in pium et clementissimum dominum nostrum, dominum Joannem Regem Hungarie vno voto et Suffragio, per dominationes vestras, et alios Regnicolas tocius Regni electum et Coronatum, affectus vestros, (Si qui videlicet hactenus vtcumque aliter ex dominacionibus vestris sensissent vel a sua Maiestate defecissent) sincere declinaueritis, Magna et ingens erit fiducia Recuperande Libertatis Regni, et pacis, quamque deus concesserit. Meminerint dominationes vestre, Quibus dissidijs semper summa Rerum aucta sit, dum quis principum huius Regni e seculo Migrauerit, et dum Electio principis contrarijs Suffragijs facta sit, Tunc maior animorum disparitas, Sedicio diuersa, propicijs optatibus semper obstitit, verum enim vero, vbi fortuna fauere solet, Illuc et fauor cunctorum Inclinare consueuit; Rex Ferdinandus quibus promissis et adauctis policitacionibus friuolis ac cassis hoc Regnum nullo Jure sibi debitum, Quasi per potenciam adeptus sit, Inuasitque, Nemo omnium est, cui id manifestum non sit, Exitusque Rerum comprobauit, Arces finitimas, que nondum intercepte erant, presertim Jayeza Castrum Nobilissimum, et Arte, et Natura munitissimum, propugnaculumque Tocius Regni Sclauonie, et Croacie, Ingentibus sumptibus amplissimis commeatibus, Militum multorum viribus, et Armis, Sanguinisque effusione defensas Turpiter amisit, Aliaque propugnacula munitissima, et secura presidia, In desolacionem

Extremam deduxit, Eaque omnia, Que sua Maiestas Recuperare promissis contendebat munimentis Bellicis, et Neruo Belli destitutus, alieno Imperio subdidit; non contentus tanta clade et pernicie huius Regni, In suum proprium peculium, hereditatemque auitam, felicissimam Austriam, omni vbertate plenam, Cesarem Inuictissimum et potentissimum, Robore et apparatu maximo, suis Minis, quando promittebat hungaris Castrorum finitimorum recuperacionem, et alia quoque, que Impossibilia erant, ad Retundendas tanti Cesaris potenciam et apparatum, prouocauit et Irritauit, perdidit et Illam, quam defendere gloriose parabat.

Pius Rex Joannes dominus noster gráciosissimus, Quanta solercia, Cura, et opera hoc Regnum defendere conatus sit, et conetur eciam ad presens, Credo dominacionibus vestris optime constare. Sua Maiestas, opera sua, prout Manifesto Judicio constat, Cesaris potenciam, Que alias hungarice Nacioni Infensissima semper fuit, Imperiumque Regni huius auide peroptauit, Leniuit, Regnumque hoc, et Budam Bis Jam captam, Regni solium, Specimen dignitatis Regie et Spectaculum sublimitatis Reipublice Christiane, Saluum seruauit, ab ipsa quoque Cesarea Maiestate Recuperauit, non sine magna istius Regni et Tocius Reipublice commoditate, et nostri omnium conseruacione, et Salute, prout omnibus constat. Quod si Regnum hoc hungarie Cesar Turcarum pro se occupare contendisset et voluisset, prout et potuisset, quamuis sint hungari Strennui et potentes viri atque omni laude digni, Non tamen viribus Cesaris pares, vt ipsi resistere potuissent; Jam vero in aperto constat, non alterius opera, et cura, Industriaque Regnum hoc conseruatum esse, quam Clementissimi Regis hungarie, domini nostri graciosissimi, Cui semper quasi a Natura Inditum erat, vt hoc Regnum dominaciones quoque vestras Incolumes seruaret. Que hungaria si coacta Jungeretur Turcis, Neque Germania, Neque Italia tuta foret, Neque satis Rhenus Gallos securos redderet; Concordia Itaque, quam dominaciones vestre parere, vt Intelligo, satagunt, Si ad effectum optatum, Id quod certa spe credo, diuina adiuuante clemencia, deduci poterit, Non solum Arces, Castella, Opida, et Bona cuncta vestrarum dominacionum tuebimini, Sed et vos ipsos et quo-

rum sunt Liberi, Liberosque ipsos et totam Rempublicam, ex maximo periculo Liberabitis, Ita vt non erit Necesse amplius implorare auxilium Cesaris Turcarum, Imperiumque Regni huius pietate diuina, et dexteritate prefati domini nostri Regis in tantum adaugebitis, vt sperandum sit, non ita temere amplius Germanos fines vestros et Istius Regni Spoliandum invadere, modo sit pax Intus, foris Bellare, et Inani conatui Germanorum obstare tutissimum erit. Non dubito Itaque dominaciones vestras de presentibus conventibus et Tractatibus, Ea omnia deliberare et vnanimi voto concludere, que odia mutua, Insidias occultas, et Id genus malorum extirpent, eaque consultare, que paci et tranquilittati erunt Idonea, Id quod Maximus deus ad vota omnium annuat.

Ecclesiam Albensem plurimis donarijs Tum a Sancto Rege apostolico nostro et vestro, tum a suis Successoribus, ac proauis, et parentibus vestrarum dominacionum, donatam fuisse apertissime tenetis; Lucebant in ea citra intermissionem Lampades varijs in Locis subfixe, Sonabat templum totum ab Aurora ad vsque horam vndecimam, fumabant altaria lucernis succensis, frequens aderat ministrorum tam clericorum quam aliorum Numerus, Nunc vero sanctus Rex, Qui depilata Barba pauperibus concertantibus elargiri Elemosinam solebat, in cunctis Bonis et possessionibus ecclesie Albensis donatis depilatus est, vnde iam cuncta diuina silere, Nisi dominaciones vestre aliter inde consuluerint, compelluntur, Lucerne Jam ferme extincte sunt, Rectoratus altarium quasi desolati, Rarus clerus. Obsecro igitur et peto dominaciones vestras attentissime, velint eedem de Remissione Bonorum istius ecclesie salubrius consultare, Ne Templum hoc Sanctum ab apostolo vestro sancto Stephano diuino dicatum officio, In quo eiusdem Sancti Regis et aliorum sanctorum Regum extant Reliquie, et Sepulcra, Nidis passerum sit receptaculum, In quo dominaciones vestre a deo optimo mercedem accepture erunt. Et Quod Reliquum est dominaciones vestras in domino Jesu, qui cunctis imperat, cunctaque sua ordinacione gubernat et regit, mentesque omnium dirigit, feliciter cum incremento honoris et felicissimo successu valere cupio. Quibus me ad omnia ipsorum vota paratissimum semper offero, meque illis commendo.

Ex Alba feria Quinta proxima post festum Beati Gregori pape. Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo primo.

Seruitor Stanislaus
prepositus Albensis. Manu propria.

Kívül: Reuerendissimis, Spectabilibus ac Magnificis et Egregjis vniuersis et Singulis dominis Prelatis, Baronibus, in proximo Conuentu in oppido Belawar, pro dominica Letare celebrari indicto, constitutis et existentibus, dominis et Amicis plurimum obseruantissimis et honorantissimis.

(Eredetije a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

III.

1531. Márczius 21.

A bélavári gyűlés rendeinek Bártfa sz. k. városhoz intézett meghívólevele, a veszprémi gyűlésre.

Prudentes, et Circumspecti Domini, Amici nobis honorandi. Quanto in discrimine Regnum hoc Hungariae, Patria nostra, olim apud omnes mundi Nationes celebris, ac nobilissima, temporibus hisce periculosis jactata sit, et qualiter huc, atque illic in partes diversas distracta, divisa, et desolata existat, jamque in extremis versetur, cunctis est manifestissimum; adeo, ut nisi conservationi illius mature provideatur, de reliquiis quoque ejusdem brevi actum erit. Quemadmodum igitur haec Patria nostra alias per unionem, et concordiam conquisita, et conservata extitit; sic et deinceps simili unione, et concordia, mutuaque caritate a praesentibus, et futuris malis praeservari debet. Nos igitur veluti Christianae Fidei, et Patriae, Salutisque nostrae amatores, in hoc oppidum Belavar ad praesentem Dominicam Laetare in eo conveneramus, ut hanc Nationem Hungaricam per has varias factiones, et intestina bella jam quasi consumtam, unanimem reddere, Patriamque nostram communem praeservare possimus; quo tamen nostrum hoc salubre propositum, salutem omnium nostrum, ac Patriae conservationem aeque concernens, debitum sortiatur

effectum, stabiliorique constet fundamento; visum est omnibus nobis, ut et vobiscum, caeterisque Dominis, ac Nobilibus hujus Regni, et partium ei subjectarum Incolis, ad Festum Ascensionis Domini proxime venturum, in Oppidum Vesprém conveniremus, tractaturi de stabilienda inter omnes Dominos Regnicolas fraternali caritate, mutuaque unione, atque concordia. Proinde vos amore Dei optimi, et Beatissimae Virginis Mariae, ac in quantum salus Patriae communis vobis cara est, rogamus, et hortamur, velitis ad ipsum Festum Ascensionis Domini, in dictum Oppidum Vesprém certos concives vestros, cum plena informatione, et authoritate, transmittere, ubi et nos, favente Deo, intererimus, ac cum eisdem, caeterisque Dominis et Fratribus nostris, ad quos etiam similes dedimus Litteras, semoto omni odio, simultate, factione, rerumque, et Bonorum alienorum cupiditate, et detentione, solum Deum, et futuram tranquillitatem Reipublicae nostrae prae oculis habentes, nemine ipsos Concives vestros in aliud cogente, sed libera omnium voluntate, solum ea tractaturi sumus, quae ad mutuam concordiam, et unionem hujus Nationis Hungaricae, defensionemque Patriae, et conservationem Fidei nostrae spectare videbuntur. Poterunt autem ipsi Concives vestri unacum suis hominibus sub assecuratine fidei, honoris, et humanitatis nostrae, in ipsum Conventum, diem et locum ad praescriptos, libere, et secure advenire, et Tractatibus omnibus interesse, eosque acceptare, vel non acceptare, et deinde ad propria, vel alia, quae maluerint, loca reverti. Quam quidem assecurationem per singulos in ipsum Conventum advenientes nobis, et omnibus ipsi Conventui praesentibus vicissim dari, et observari cupimus; providentes etiam universis per hanc Civitatem, Bonaque, et tenuta vestra ad hunc Conventum venturis; quos si transmittere neglexeritis, protestamur coram Deo, et hominibus, non nos, sed vos, et aliorum absentium reluctantiam causam perditionis hujus Inclytae Patriae nostrae futuram, nos vero universi in hoc Conventu existentes mutuo, et in alterutrum sub bona assecuratione promisimus, quod infra celebrationem praescripti futuri Conventus bona unione, et mutua concordia frui volumus, semota unius et alterius nostrum inquietatione, et damnificatione. Datum in Oppido

Belovár, Feria tertia proxima post Dominicam Laetare. Anno Domini 1531.

Petrus de Periny Comes Perpetuus Aba-Ujvariensis.

Franciscus de Batthyán Regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae Banus.

Georgius Swlyok Episcopus Quinqueecclesiensis.
Valentinus Thewrewk de Ennyngh.
Ludovicus Pekry de Petrowynya Capitaneus.
Georgius de Báthor.
Antonius Bánfy de Alsó-Lindva.
Stephanus Zéchy de Felső-Lindva.
Urbanus de Batthyán.
Laurentius Praepositus Albensis.
Joannes Lengyel de Thóthy.
Joannes Castellanfy.
Nicolaus Pekry.
Thomas Pethew.
Blasius Swlyok.
Stephanus de Gywla.
Joannes Horváth de Zéplak.
Joannes, ac Christophorus de Zemchyen.
Franciscus Kapolnay.
Wolfgangus Dombay.
Petrus Bodó.
Petrus Imrefy de Zerdahel.
Nicolaus Hertzeg de Zekchew.
Joannes Hagymási de Berekzo.
Petrus Bornemisza de Kapolna.
Dionysius Hashagy.
Joannes de Fayz.
Joannes Kapolnay.
Joannes de Korothna Magister.
Joannes (alias Thomas) Varday.
Franciscus Soós.
Ladislaus Erdeuk.
Bernardus (alias Bernoldus) Sárkány.
Matheus Abbas de Kapornok.

Stephanus Gyulaffi, ceterique quam plurimi Proceres, et Nobiles Regni, in hoc Conventu personaliter existentes.

Et preterea: Simon Episcopus Zagrabiensis.

Andreas Episcopus Thinniniensis.

Joannes Torquatus Comes Corbaviae, Banus Croatiae etc.

Ladislaus More de Chiola.

Joannes Thahy, Gubernator Prioratus Auranae.

Petrus Erdewdy de Monyorokerék.

Domina Sophia Dux (így) Mazoviae, Spectabilis et Magnifici condam Domini Stephani de Báthor Palatini etc. relicta.

Domina Dorothea de Kanysa, Spectabilis et Magnifici condam Domini Emerici de Perén Palatini etc. relicta.

Petrus Keklewith de Bwsyn.

Andreas Choron de Dewechyer, et

Franciscus Essegwári, medio hominum suorum in hunc Conventum transmissorum.

(Kiadta Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 137–141. ll.)

IV.

1531. Apríl 20.

Ferdinánd királynak Kassa sz. k. városhoz intézett levele, melyben felhívja, hogy azon esetre, ha a törökkel fegyverszünet jő létre, a veszprémi gyűlésre ne küldjön követeket.

Ferdinandus Divina favente Clementia, Romanorum Rex, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae Rex etc. Infans Hispaniarum, Archidux Austriae etc.

Prudentes, et Circumspecti Fideles dilecti! Subsidium per vos petitum ad vos, juxta desiderium vestrum, libenti animo transmisissemus, si de Treugis ulterioribus nihil fuisset intentatum; sed cum proximus supervenerit Hieronymus Lascus, tractaturus novas unius anni inducias, nos ab omni tractatione manum reprimere non potuimus. Quae, si contingat fieri vel non fieri, nihilominus tamen vestri solidam, et

bonam, uti semper habuimus, curam geremus, vosque tanquam fideles nostros, et bonos subditos, quocunque res cadat, nihil deseremus. Vos ideo requirentes omni studio, ut in solita hac vestra in nos fide, et fidelitate infracto animo persistere, et quocunque casu res terminetur, vos ita erga nos, et hoc Regnum nostrum exhibere velitis, sicut nostra in vos gratia, et pietas exigit, vestraeque in nos observantiae, et debito congruit, vosque etiam haud dubie facturos esse confidimus, quod erga vos singulari clementia nostra recognoscemus. Si vero contingat easdem indùcias concludi, et absolvi, nostra seriosa, pariter et omnimoda voluntas est, ut Diaetam, seu Congregationem generalem ad diem Ascensionis Domini proxime in Veszprimio celebrandam tanquam inutilem, et nihil amplius necessariam sive per vos, sive per homines vestros nequaquam visitetis; sed eisdem induciis sic initis, et conclusis vos erga partem adversam conformetis, et huic voluntati nostrae acquiescatis, secus minime facturi. Datum in Arce nostra Pragae die 20. Mensis Aprilis Anno Domini MDXXXI. Regnorum nostrorum Romani primo, aliorum vero quinto.

Ferdinandus.

Kívül: Prudentibus et Circumspectis Magistro Civium, Judici, Juratis, caeterisque Civibus Civitatis nostrae Cassoviensis, Fidelibus nobis sincere dilectis.

(Kiadta Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 141. l.)

V.

1531. April 27.

Ferdinánd király rendelete, melyben az ország rendeit a veszprémi gyűlésen való megjelenéstől eltiltja.

Ferdinandus, Divina favente Clementia Romanorum Rex semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Infans Hispaniarum Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. Marchio Moraviae etc. Comes Tyrolis etc. Fidelibus nostris, universis et singulis Dominis Praelatis, Baronibus, Egregiis Nobilibus, caeterisque cuiuscunque status, et conditionis

hominibus per Regnum nostrum Hungariae, et partes eidem subjectas, ubilibet constitutis, ad quas praesentes literae nostrae pervenerint, salutem et gratiam. Licet paucis abhinc diebus generalis et nova Congregatio in Regno hoc nostro instituta et indicta, ac per eos ad diem Ascensionis Domini proxime venturum in Vesprimio visitanda et celebranda fuerit, et in ea de sopiendis intestinis illis discordiis, ac de Regno tutando, ac conseruando, et nonnullis aliis agi et tractari debeat; quia vero in praesentiarum, auspice Deo, cum Joanne Comite Scepusiensi, accedente ad hoc speciali et expresso consensu et placito Imperatoris Turcarum, qui scilicet easdem inducias tam per semetipsum, quam suos, omnino tenere et observare velit, in vestri omnium evidentem utilitatem et consolationem, Regnique istius salutem et commodum, unius anni inducias, cum pactis et condicionibus, et nobis, et huic Regno honestis et utilibus, et pro vobis etiam tam bonis, quam securissimis, assumpsimus et conclusimus, sicut satius propediem accipietis; adeoque hac, ut diximus, congregatione nihil amplius opus esse videatur; fidelitati ergo vestrae, et cuilibet vestrum harum serie strictissime et firmissime, et sub poena infrascripta, mandamus et praecipimus, atque etiam interdicimus et inhibemus, ne aliquis vestrum cujuslibet status, gradus, ordinis, conditionis, et praeeminentiae existat, per se et personaliter, vel per Nuncios deputatos, aut submissas personas, vel homines suos, aut alio quovis modo, jam dictam Congregationem visitet, sed eam prorsus intermittat, et apud fratres, affines, propinquos, et amicos quoscunque id efficiat et procuret, ut et ii quoque illam non visitent, nec ad eam quoquo modo accedant; hanc siquidem Congregationem, sicut in nostra, velut Regis Hungariae potestate erat admittere, ita nemini dubium esse poterit, eandem de nostro assensu et placito, nostraque authoritate et Decreto revocari et retractari posse, maxime si causa legitima subsit, qualis haec est, plus quam justa et rationabilis, cur illa velut non amplius necessaria, teneri non debeat, quam ideo tanquam inutilem et cassam, neque amplius necessariam revocamus, tollimus, abrogamus et retractamus, ac praesenti hoc nostro publico edicto cassam, abrogatam et nullam esse dicimus, denuntiamus, decernimus et declaramus. Quare vos

denuo seriose commonitos esse volumus, ut inhibitioni huic nostrae in universum pareatis, et Congregationem praedictam nequaquam visitetis, sicut vos tanquam fideles et bonos subditos nostros haud dubie facturos esse confidimus. Si quis autem praeter opinionem nostram de iis culpabilem se gesserit, et praesenti edicto nostro se opposuerit, ultra indignationem nostram gravissimam, aliam poenam pro arbitrio nostro infligendam, nequaquam effugiet, sed eam sentiet justam et gravem, a qua se ipsum, et quaevis similia conaturum ad praesens praemonitum fuisse sciat, harum testimonio literarum, Sigilli nostri impressione munitarum. Datum in arce nostra Pragae die 27. mensis Aprilis Anno Domini 1531. Regnorum nostrum Romani primo, aliorum vero omnium quinto.

Ferdinandus.

(Kiadta Kovachich. Vestigia Comitiorum. 648. l.)

VI.

1531. Apríl 27.

A bécsi haditanácsnak Sopron sz. k. városhoz intézett levele, melyben felhívja, hogy a veszprémi gyűlésre ne küldjön követeket.

Unnser diennst in guetem willen zuuor. Ersam weysz lieb freundt. Wir haben Ewer gesanndten in Irem fürbringen unnd begeren, wes Ir euch auf die schrifftlich erforderung zu der zwsamenkunnfft, so etlich hunngerisch herren unnd sonnder personen vom Adl aws Hunngern geen Vesprim auf yetzigen Gotz Auffartstag ausgeschrieben haben, hallten sollet, verstannden. Nachdem aber solliche Awsschreybung, Zusammenkhunnfft, unnd Versamblung wider der Romis Khuniglich Majestät, unnsers allergnedigsten herren vorwissen und bewilligung, allain durch ettlich sonnder unnd particular personen, denen sollichs nit gepuert oder zuegestannden, beschehen; Ist auf dies ewer ersuechen in namen und vonwegen hochgedachter Khu. Mt. an euch unnser ernstlicher

beuelch, das Ir euch yenmanndt von Ewerentwegen auf benente Zusammenkhunnfft gen Vespryn zwschigkhen khainswegs bewegen lasset. Sonnder allain auf hocherwente Khu. Mt. alls Eueren rechten naturlichen Herren und Khunig Ewer unnderthenig Aufsehen habet, unnd denselben gepuerlicher gehorsam laistet. Wie Ir dann zuthuen Euerer Phlicht nach schuldig seyet, unnd wir unns zw euch ungetzweifelt versehen. Ir werdet disen unnserm beuelch von Khu. Mt. wegen gehorsamblich nachkhomen; dabey wir euch unangetzaigt nicht lassen wellen, das wir von ettlichen anndern ortten aus Hunngern so in Khu. Mt. gehorsam sein diser versamblung halben auch umb beschaidt angelanngt und ersuecht werden sein, derhalben wir sollichs hieuor unnd yetzo widerumben mit ubersenndung des Erforders biefs der auch zuegeschigkht worden ist, Khu. Mt. verkhunndt, von der wir hierauf beschaidts unnd antworrtt gewarttend sein, was unns dann von Irer Mt. derhalben zueklumbt, das wellen wir euch Ir Khu. Mt. willen unnd gefallen nach in dem wissen zwhallten, Vonstundenn (?) errinden, wie Ir danns sollichs alles von gemellten euren gesanndten den wir dis antwort auch munndtlich geben haben, aigentliche vernemen werdet, das wolten wir euch guetter meynnung unangetzaigt nicht lassen. Datum Wienn den XXVII. tag des Apprillis anno im XXXI.

Römischer Khu. Mt. hie verordent
Kriegs Rat und Commissari zu Wienn.

Kivül: Den Ersamen Weysen Burgermaister, Richter unnd Ratte der Statt Odenburg unnsern gueten freunden. Odenburg.

(Eredetije Soprony sz. k. város levéltárában.)

VII.

1531. Apríl 30.

János királynak Dobó Ferenczhez intézett meghivólevele, a székesfehérvári országgyűlésre.

Joannes dei gracia Rex Hungarie, dalmacie, croacie etc. Egregie fidelis nobis dilecte. Ex literis nostris super conuenticula Wesprimiensi, et dieta generali de mandato nostro In ciuitate nostra alba Regali celebranda, ad Vniuersitatem Nobilium Comitatuum istius Regni nostri datis, quid velimus, plene intelligetis. Quapropter fidelitati tue harum serie firmiter committimus et Mandamus, vt huiusmodi diete et conuencioni nostre generali, pro die dominico post festum Ascensionis domini Immediate futuro Albe, ut prefertur, celebrande, personaliter interesse debeas et tenearis, consulturus cum ceteris fidelibus nostris, quos omnes illuc Ire jussimus, de rebus omnibus, que ad commodum, pacificumque statum et conseruacionem Regnorum Nostrorum spectare videbuntur; et Secus nulla racione feceris. Datum In ciuitate nostra Zazsebes in profesto Beatorum philippi et Jacobi Apostolorum, anno domini millesimo Quingentessimo tricessimo primo.

Joannes Rex.

Manu propria.

Kívül: Egregio francisco Dobo de Rwzka aulico nostro fideli Nobis dilecto.

(Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban.)

VIII.

1531. Május 19.

Choron Andrásnak Bakics Pálhoz intézett levele, melyben a veszprémi és székesfehérvári gyűlések felől tudósitja.

Magnifice domine domine obseruandissime. Post seruiciorum nostrorum perpetuam commendacionem. Preceperat domi-

nacio vestra magnifica nobis, ut quecumque in ista congregacione Wesprimiensi festi Ascensionis domini a principio ad finem agerentur, qui ex dominis aut regnicolis comparerent, quid agerent, et in quem finem ipsa exequerentur, eidem vestre magnifice dominacioni rescriberem et eandem certam facerem.

Sciat tamen eadem, neminem in eam intrasse conuencionem, qui solummodo gracia conuentus intrasset, quamuis plurimorum dominorum adventus credebatur, tam de partibus Sclauonie, quam aliunde. Venerat quidem dominus petrus pereny ad quandam possessionem hydwegh vocatam, que quinque milliaribus a Wesprimio distat. Miserat ad me quendam seruitorem suum, per quem sciscitabatur, utrum aliqui intrarent in congregacionem. Ego intimaui neminem intrasse, neque eciam futurum esse, quia nemo penitus, neque ex dominis, nec eciam nobilibus, aut comitatuum electis intrauerunt. Ut intelligo, fuerunt quamplurimi, qui venerunt de domibus ipsorum, et dum uno miliari, aut paulo plus fuissent ad Wesprimium, et postquam dominum nostrum gratiosissimum intellexerunt abhinc discessisse, preterea quod et literas regias ipsis presentare fecimus, statim et illi, qui iam apropinquabant reuersi sunt ad propria, ita quod congregacio ipsa hac vice omnino est neglecta, et pretermissa. Hoc tamen specialiter intelligo, quod Johaniste, de commissione et voluntate ipsius Johannis regis, dominica proxima ventura, specialem quamdam et ipsis priuatam conuencionem in Albaregali habebunt, ad quam scilicet Johannes Rex Emericum Chybak et Stephanum de Werbewcz et alios in persona sua mittet, qui negocia sua in illa conuencione albensi exequerent: credo, quod et petrus pereny illuc intererit. Non tamen certo scio, utrum Verum Sit, vel non, quia qui seruitor suus apud me fuit, dicebat, quod haberet secum una cum rusticis sclais arcus habentibus, quos eciam omnes equos insidere fecit, citra octingentos homines, quem credo quod huc jam non intrabit; inde cogitamus ipsum albam regiam velle intrare; utrum sit verum, vel non, hoc habeo et ego homines istic occulte, qui mihi omnia ordine suo illic explorabunt, experienturque, qui illic conuenirent, quid egerint, et quo fine abhinc discedent, quia hoc est certum, quod Benedictus Bekeny cum literis Johannis

regis discurrit omnes et deambulauit, tam dominos, quam eciam proceres alios et nobiles tam in hungaria, quam sclauonia; quidquid potuit facere pro commodo domini sui fecit, ut ad conuencionem albensem multos conuocaret. Postquam tamen et illic congregacio Albensis fuerit executa, et ad quem finem expedita, et quidquid exinde intellexero, omnia et singula dominacioni vestre magnifice significabo.

Habuit eciam et dominus magnificus valentinus thewrek unum quendam seruitorem suum hic Wesprimii, qui ut vidit conuencionem nullam esse futuram, et celebraturam, recessit ad dominum suum.

Quod Conuentus albensis sit certus, Stanislaus literatus, qui ad presens prepositurum albensem gubernat, vocabat commouebatque dominos capitulares Wesprimienses, ut duos ex ipsis in ipsam conuencionem eligerent albensem, non tamen eos nos dimisimus, quamuis vocabat eos sub pena damni grauissimi; et inde creditur, quod illa conuencio omnino futura est.

Venerat eciam huc quidam Magister Matheus, Canonicus albensis, qui per vestram magnificenciam captus fuit, qui dicit, dicunt alii eciam, quod albe omnia hospicia essent distributa dominis Johannistis; dicit eciam, quod vellent celebrare quandam conuencionem specialem usque ad quindecim dies duraturam. Hanc autem conuencionem albensem per Johannem regem duabus de causis et racionibus celebrari dicunt, ut ego intelligo, quam causam dicunt aliqui esse, quod quicquid per homines electos amborum principum in Wysegrad concluderetur, illic albe coram omnibus manifeste declararent; aliam vero causam alii dicunt hanc fuisse, quod Johannes rex voluisset facere albensem dietam in contrarium conuentus Wesprimiensis, ita ut si eciam in ipsa conuencione Wesprimiensi aliquid fieri debuisset, omnino ipse eo animo fuit, ut interturbaret. Harum enim racionum qualiscumque fuerit, solus scit, mihi ita declaratum est.

Dicunt eciam, quod et petrus Erdewdi exiuisset de Sclauonia, et volebat ad hanc dietam Wesprimiensem venire; dicunt eciam aliqui, quod non huc, sed ad albam regalem ire vellet; quidcumque fuerit intelligemus, et eidem vestre magnificencie significabo.

Preterea, presentes dum jam conscribere fecissem, dominus petrus pereny, per quendam famulum Suum misit mihi quasdam literas, in quibus de dieta futura sciscitabatur, an aliqui venturi essent. Ego autem rescripsi sibi, neminem venturum esse opinare, quem jam credo omnino reuersurum.

Et Joannes Horwath de Sedlah feria sexta, sequenti scilicet die conuentus aduenerat, qui et ut jam vidit dietam non celebrari, rediit et ipse ad propria sua.

In reliquo vestram magnificenciam feliciter ualere cupio. datum in castro Wesprimiensi feria sexta proxima post festum ascensionis domini Anno eiusdem 1531.

Seruitor paratissimus
andreas choron.

Kivül: Magnifico domino paulo Bakyth Capitaneo gencium leuis armature regie maiestatis, domino nobis obseruantissimo.

(Eredetije a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

IX.

1531. November 5.

Zalay János és Majláth István jelentése a zákányi gyülésről.

Serenissime princeps et domine domine nobis Naturalis gratiosissime.

Post seruiciorum nostrorum in gratiam Maiestatis vestre recomendacionem. Serenissime princeps. in festo omnium sanctorum proxime preteritum Nonnulli dominj Barones et Nobiles huius Regni Maiestatis vestre Serenissime in oppido Zakan constituerant particularem quamdam congregacionem, vbi intererant sufficientes Tam ex fidelibus Maiestatis Vestre Serenissime, quam Johannis Zepusiensis. Quod autem a nostro hoc castro Berzencze ille locus congregacionis non remote

distat, Voluimus intelligere quid ne ibj agatur, vt sciamus Maiestatem Vestram Serenissimam certificare. Sic Serenissime Rex illuc Fuimus, Et hec concluserunt, ut in die Circumcisionis dominj proxime affuture in oppido Kenesze, Quod distat a wesprimio tria Milliaria, prope aquam Balathon, habeant generalem corgregacionem, vt ibj de permanssione et bono huius oppressi Regni Maiestatis Vestre Serenissime tractarent. Et ad Maiestatem Vestram Serenissimam illinc eorum oratores deputarent, et dixerunt, vt si Maiestas Vestra Serenissima eis mandaret, ne irent ad hanc congregacionem, eciam Nequaquam supersisterent, Et quod hinc considerare possent, vt Maiestas Vestra Serenissima Nullam curam istius Regni sui haberet, quod si ipsis Maiestas Vestra Serenissima interdiceret, ne ad congregacionem irent, sicuti prius Maiestatem Vestram Serenissimam fecisse dicunt. pro eo Serenissime princeps, Nobis et alijs fidelibus Maiestatis Vestre Serenissime, qui huic congregacioni intererant, visum est, ut Maiestas vestra Serenissima pocius fidelibus suis mandaret, vt intersint illj congregacioni. Nam scimus, vt pars Johannis Zepusiensis tota intererit. Et melius est, vt maior pars sit fidelium Maiestatis Vestre Serenissime. Nichil enim intelligimus, vt contra Maiestatem Vestram Serenissimam ageretur, sed omnia speramus in deo optimo, vt ad vota Maiestatis Vestre Serenissime succedent. Volunt enim concordare, vt percipere potuimus, Ne deinceps alter alterum interimat, et eo magis hunc oppressum Regnum Maiestatis Vestre Serenissime deuastent, sicutj hactenus fecerunt; visumque est nobis, ut Maiestas Vestra Serenissima ad congregacionem illam suos dignetur mittere oratores, ibique agere secundum necessitatem temporum Maiestatique Vestre Serenissime, si quis aliter ista interpretaret, illi locum Maiestas Vestra Serenissima dare nollet, Nam omnia negocia se sic habent, vt prescripsimus. Ceterum Serenissime princeps, Medio Reuerendi domini francisci wylakj prepositi et Secretarij Eiusdem Maiestatis Vestre Supplicauimus; Supplicamus itaque Maiestati Vestre Serenissime, dignetur eum graciose audire et nobis ob nostris fidelissimis seruicijs graciosam facere relacionem. Maiestatemque vestram Serenissimam deus conseruet ad vota sua etiam per longos annos.

Datum ex Berzencze dominico die post octauas omnium sanctorum 1531. Eiusdem Vestre Maiestatis Serenissime fideles

Johannes Zalay et
Stephanus Maylad.

Kivül: Serenissimo Principi domino domîno Ferdinando dei gracia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Regi, Semper Augusto, domino nostro, Nobis Naturali graciosissimo.

(Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

X.

1531. November 30.

Ferdinánd királynak a megyékhez intézett rendelete, melyben meghagyja, hogy a kenesei gyűlésen a nemesség fejenként jelenjék meg.

Egregij et Nobiles fideles nobis dilecti. volentes de futura Expedicione contra Turcas tractare, Jusseramus pocioribus dominis istius Regni nostri Hungarie, vt ad festum Natiuitatis domini proxime futurum Lincium ad nos venire deberent, postea tamen, vbi accepissemus conventum aliquem pro festo Circumcisionis domini in oppidulo Kenese institutum esse, decreuimus Eosdem dominos ad huiusmodi conventum mittendos. Idcirco fidelitati vestre committimus et mandamus, vt vos quoque ad prefatum conventum *viritim* accedere, illicque vnacum prefatis dominis et alijs fidelibus nostris ac fratribus vestris, pro vestra Erga nos fidelitate, Ea tractare et concludere debeatis, que in commodum ac dignitatem nostram, vestramque quietem, tranquillitatem, et istius Regni nostri liberacionem pertinere agnoueritis.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. t. levéltárban.)

XI.

1531. November 30.

Ferdinánd királynak Szalaházy Tamás egri püspökhöz és Thurzó Elekhez intézett levele, melyben azokat megbízza, hogy a kenesei gyűlésen az ellenpárt tagjait megnyerni igyekézzenek.

Ad dominum Agriensem et Turzonem.

Reuerendissime in christo pater, ac Magnifice fideles nobis sincere dilecti. posteaquam Litteris Lincium vos vocari ad nos fecissemus, Intelleximus conventum aliquem in oppidulo kenese, pro festo circumcissionis domini proxime venturo, indictum esse, Quo cum plures aduerse factionis venturi sint, vtpote Eiusdem conventus auctores, visum nobis est, vt vos quoque cum alijs fidelibus nostris, ad dictum conventum mitteremus. Iccirco fidelitati vestre mandamus, ut non Lincium, sed ad dictum conventum vos conferre debeatis. Quid autem vobis illic in conventu agendum erit, arbitramur non opus esse nostra informacione, Nam pro vestra Erga nos sincera spectataque fide et constancia persuademus nobis, nihil vos illic neglecturos, quod bonum commodumque nostrum ac augmentum dignitatis nostre, et istius Regni nostri liberationem concernere agnoueritis; preterea Si necessum fuerit, misimus vobis Litteras aliquot credencie et pleni mandatj medio quarum, data occasione, cum primoribus et alijs aduerse factionis tractare poteritis; reliqua fidelis noster . . . . . [1]) clarius vobis referet, cuius verbis fidem indubiam prestare debeatis. datum in oppido nostro Inspruk in festo beati Andree Apostoli 1531.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

[1]) Üres hely hagyva a névnek.

XII.

1531. Deczember 9.

Ferdinánd király utasítása Herberstein Zsigmond, Apaffy Miklós és Beck Márk részére, kiket a kenesei gyűlés tárgyában Pozsonyban tartandó tanácskozmányra küldött.

Ferdinandus.

Instructio de ijs, que generosi et Egregij fideles nobis dilecti Sigismundus ab Herberstein, Capitaneus noster in Clam, Nicolaus Apaffy de apanagffalwa et Marcus peck a Lewpoltstorff vicedominus austrie nostre, Consiliarij et Commissarij nostri apud Reverendum, Magnificos, venerabilem, deuotos et fideles nobis dilectos Thomam de Zalahaza, Episcopum agriensem ac regni nostri Hungarie Cancellarium, Comitem alexium Turzonem de Bethlemfalwa Judicem Curie, Nicolaum Comitem de Turoz, Laurentium prepositum albensem, et Stephanum pempfflinger de kykelew, Consiliarios nostros omnes, vel potiorem eorum partem, nostro nomine, agere et tractare debent.

In primis post exhibitas literas nostras Credentiales declarabunt eis solitam nostram in eos beneuolentiam et gratiam ac omne bonum. Deinde exponent eis, Certo nos intellexisse quendam Conuentum in oppido Kenesse situm ad lacum Balathon, ad diem circumcissionis domini proxime futurum indictum per potiores subditos et regnicolas tam nostros, quam Johanni Scepusiensi adherentes omnino celebratum iri. Nos licet ex arduis et rationabilibus causis moneamur ad impediendum hunc Conuentum, tamquam res nostras, regnique huius pacem et quietem perturbaturum, pauca tamen ab ipsis Consiliarijs nostris quorum fides et integritas jamdiu nobis cognita et perspecta est, scire, et cum eisdem secreto communicare voluisse, que non tam in nostrum, quam regni totius, et ipsorum verum et reipublice Christiane benefitium, cedere possint. Et primo nos ab eis scire cupere omnem eorum opinionem et consilium super isto Conuentu, an sit admitten-

dus, vel Interrumpendus. Et hunc si cum aliquo fructu et commodo nostro (vti plures opinantur) succedere posse videatur, quid in eo casu nobis putent agendum aut obeundum, quo prosequenda et ad verum bonum, finemque optatum deducenda, que pro nobis et in rem nostram sic fuerint incepta et transacta.

Ad hec vero, si Consiliarij hungari quedam mox inferre, seque, quod hec comitia, tametsi velint aut cupiant, Jam amplius impedire aut circumducere nec possint neque debeant, nihilque diffinire valeant, an tenenda vel non tenenda sint, excusare ceperint, eaque per ipsos etiam visitanda dicant, causamque cur ad ista se et alios descendere oporteat, vel in toto vel in parte nobis ascribere et imputare, ac vel absentiam nostram, vel regni non defensi, gentiumque nostrarum excessus et deliquia, justitieque parum vel neglectim administrate culpam, aliaque similia et dissimilia, in nos contorquere et reijcere velint, quibus suam et aliorum causam reddant honestiorem, et hec, que per eiusmodi Conuentum vel cum rerum nostrarum commodo aut Incommodo tractabuntur, velamine quodam contegere volentes, aequo animo nobis ferendum asserant, que res et tempus dabunt, et que differri nequeant diutius; Tum Commisarij nostri intellecta quaque obiectionis particula, quo maiori poterunt dexteritate et solertia, singulis necessario respondere, eaque rationibus et demonstrationibus, quibus possunt vehementioribus et efficacioribus, diluere et confutare studeant. Nempe si regni parum defensi nos vel aperte vel latenter insimulare pergant, ab ipso regiminis nostri exordio vsque ad hoc tempus enarrabunt, quo jure et titulo regnum illud ingressi et adepti, que subinde pro illius et incolarum eiusdem vtilitate et pacificatione fecerimus, cum quanta denique potentia Turco, cum idem regnum ingressus esset, occurrere parati fuerimus, huncque, non multo post tempore, retrocedere coegerimus; quantis item sumptuum et expensarum, aliorumque bellicorum incommodorum oneribus necdum cessantibus hoc idem regnum seruare Turcoque eripere et ab aliorum oppressione vindicare conemur, quorum si neutrum fuisset, potentia scilicet nostra et sumptuum illorum suppeditatio, regnicolas illos nimirum cum extremo eorum exitio

sensuros fuisse, Turci paulo longius in regno manentis seuitiam, quam deinceps etiam, cum omni qua poterimus facultate, totisque viribus nostris et Maiestatis Cesaree, sacrique Imperij Romani, quas in non contemnendo numero et apparatu in dieta Ratisponensi propediem per ipsammet Cesaream Maiestatem personaliter celebranda, nobis accessuras esse confidimus, et certo speramus, reprimere et retundere velimus, sicut etiam, ex dei optimi, maximi gratia, regnorumque et dominiorum, quibus ex diuina sua munificentia et benignitate dotati sumus, assistentia et contributione, nos an facere potuerimus aut possimus, indubie viderant, et adhuc, eodem opitulante deo, dictoque subsidio accedente, nos facere posse videbunt. Ex quibus liquet, nos et seruandi et defensandi regni non paruam, sed primam et potiorem habuisse semper et habere curam, que nisi nobis inesset, tanta quanta reuera est atque semper erit, facile quiuis cogitare posset, tanto nos laborum et sumptuum impendio non indigere, factisque nunc impensis, multisque alijs, que cum regnorum et patriarum auxilio et subministratione in non aliud quam euidens et indubitatum regni istius bonum et tutelam subiuimus, optime vacare et carere potuisse. Que si per absentiam nostram causata et secuta fuisse putauerint, de hac quoque Commissarij nostri referant, vt res habet, quod in conquirendis vndecunque pro regni tutela subsidijs, alijsque multis non nisi ad solam et euidentem illius vtilitatem et defensionem agendis et exequendis absentes esse coacti simus, propiores haud dubie Jam pridem effecti, si eiusdem regni et cetera reipublice Christiane negotia nos a nostro ad illud reditu non retraxissent.

Quod si militum iniurias et violentias, quibus regnicolas indiscriminatim affecisse dicuntur, pretegere, et horum occasione nos etiam impetere non desinant, prefati Commisarij nostri ad has etiam, que cum veritate possunt et debent, aducent, in nobis nihil vnquam defuisse, neque per nos stetisse, quominus illorum petulantia et licentiosa cupiditas et malefitia coherceretur; Nam quod nostri erat offitij et debiti, Capitaneis illorum ediximus, vt seueriter in malefactores et iniurios illos animaduerterent, ceterosque a rapiendi consuetudine cohiberent, plura quoque cum ipsis etiam Consiliarijs nostris

hac de re conclusimus, hominemque et Capitaneum specialem ordinauimus, qui eis auxilio esset in eiusmodi malefitijs castigandis, quique jussa eorum exequeretur; et si plura per nos fieri potuissent, nihil in nobis defuturum fuisse, eoque minus, si prouentus nostri ordinarij pluries non impediti et interrupti, diceque et taxe per singulos Comitatus imposite, nobisque ad solutionem et intertentionem eorundem militum soluende, cum quibus hec et alia enormia necessario precauere potuissemus, non per alios exacte et recepte fuissent; Sed cum ipsi etiam haud dubie compertum habeant, illorum mores et animos, modestie quidem et frugalitatis impatientes, in ea non vsque adeo disciplina retineri posse, qua forsan alij mansuetiores et demissioris animi contineri solent, vel hoc sic pretereundum, idque magis nature et incontinentie militum imputandum esse, reputabunt, quam voluntati nostre, que in ijs et alijs rectificandis et corrigendis nunquam recte tepida est, sed prona et cupida, quemquam a vi et iniuria preseruare et custodire. Ubi vero lesi et damnificati a querimonijs temperare noluerint, prefati Consiliarij et Commissarij nostri ijs, qui maiora damna, que verificarj possunt, passi fuerint, referre poterunt, illa nobis vehementer esse molesta, eaque nos gratiose quoque recognoscere velle. Idque erga alios etiam, qui non minora vel leuiora forsan acceperunt, facere poterunt, Eo tamen discrimine, quod maior et minor erga omnes Juxta damni dati rationem et quantitatem fiat oblatio.

Si iustitie neglectum et remissiorem illius administrationem inculcare velint, in hoc quoque Commissarij nostri honorem et nomen nostrum vendicare et asserere studeant, per id scilicet, quod quantum temporis et belli continui exigentia ferre potuit, hanc administrarij et per locumtenentem ac Consiliarios nostros exercerj curauerimus, omniaque in ijs fecerimus, atque etiam nunc faciamus, que possibilia visa sunt, nihil magis cupientes, quam vnicuique, quod suum est, tribuere, omnesque ex equo illesos, et in bona pace et quiete conseruare.

Et si, vt haud dubie futurum est, patrie libertatis et immunitatis offensam eadem querimonia inuoluere perexerint, Cuius non ultima pars erit, de Castris et munitionibus extero-

rum cure et custodie commissis: in promptu erit excusatio, Quod quicquid in hoc actum est, durante hac regni et animorum diuisione, et ob eam solam nulliusque alterius rei causa factum esse, Nosque, vt videant falsum esse, quod aliqui de diffidentia nostra in hungaros astruere laborant, eadem Castra et fortalicia, cum primum hec diuisio et controuersia sublata, eiusque loco reducta fuerit vnio et concordia, statusque nostrj consolidatio, nemini quam hungaris reddere, et custodienda relinquere velle. Idem hoc adducent in ea, quam de Castris et bonis Ecclesiasticis manibus laicorum concreditis facient, obiectione, quod plures arces et fortalicia similia deuenerint ad alios, sine vllo consensu et permissione nostra, idque tempore belli, et ex aliquibus rerum exigentijs et rationibus, forte non omnino absurdis, quas tamen aliter non admittimus, neque admisimus vnquam, quam ex necessitate regni, propter quam videbantur eo fauorabiliores; Nos tamen hec etiam, vt debemus, suo tempore et loco, quo cetera quoque suo decorj et statui restituemus, prioribus possessoribus ecclesiasticis, Eique vsui, in quem sunt fundate et erecte, reddere et reassignare velle. Quod si que alia ijs annectere, nosque per hoc accusare voluerint, nostri quoque Commissarij hec eadem argumentis, quibus possunt et sciunt validioribus, irritare et rescindere nitantur, sicut pro eorum ingenio et industria commodius et melius facere poterint. Hijsque sic peractis, vel etiam nulla per hos facta obiectione, ijdem Commissarij nostri ad reliqua transigenda procedant. Adhortantes eos omnes Consiliarios nostros, vt attentis omnibus supradictis, visoque eo, quod regnum istud tam per nosmet, quam adiunctas Maiestatis Cesaree et Imperij aliorumque vires, seruare et tueri volumus, et intendimus, quodque longe conducibilius sit futurum eis et toti regno, si hoc apud nos, vti Christianum regem et principem, fideique et pacis assertorem et vindicem permaneat, quam sub incerta quorundam spe et ostentatione, quam sibi de Turco et arcibus reddendis imaginantur, tandem vbi commodum fore videbitur, vnacum Johanne a Turco opprimatur; non solum ipsi in iurata debitaque nobis fide et fidelitate per omnia persistere, verum et suos ac alios, quos poterunt, in illa conseruare et, qui hucusque ab ea fuissent alieni,

ad eandem adducere, et ad illam amplectendam persuadere, nobisque vel Commissarijs nostris libere et ex animo consulare, eaque fidenter et necessario aperire velint, que presenti rerum necessitati et periculo imminenti salutare et commodum fore existiment. Et si videatur eis omnino opus esse, atque ita rebus nostris expedire, quod ad Conuentum illum etiam de permissu nostro procedatur, ac vel ante, vel in eo, per ipsos et alios, nomine nostro, tam cum nostris, quam waywodanis, practicetur et agatur, quo singula pro nobis eo certius ordinentur et disponantur, ferendum et hoc nobis vtcunque erit, quod illuc et ipsi eant, quamuis hec remedia querenda et adhibenda sunt, quibus accedente quoque (nisi manifestam et nostram et regni vtilitatem videant ex eorum presentia et interuentu secuturam esse) si sine incommodo nostro fieri possunt, caueri potius et omitti cuperemus. Si itaque cognoscant hoc nonnisi cum commodo nostro successurum fore, Tum ea demum ipsorum Consiliariorum, veluti potiorum presentia et directione singula tali modo fiant, vt nihil detrimenti nobis Inde sit expectandum. Eisque ergo significabunt nos de hoc quoque conventu Sanctissimum dominum nostrum et Maiestatem Cesaream admonuisse, certoque sperare, quod ambo suos ad illum oratores haud dubie sint missuri, per quos hec ipsa negotia ad viam modumque saniorem perducere studebunt. Atque ideo cum nostris primum, videlicet Magnifico valentino Tereck, Egregiis Ludouico pewkrj, paulo Bakith, Emerico Nagh, francisco Rewaij, francisco Niary, et si qui erunt alij fideles, quos ad se in aliquem locum convocabunt, tam prefati Consiliarij per se, suosque fratres, amicos et propinquos, ipsique etiam Commissarij nostri per semetipsos, super literis nostris Credentialibus (sed non nisi cum vno quoque ad partem) tractare incipiant de conventu generali futuro, hortando pariter illos ad fidei constantiam, et quod non ipsi tantum velint hoc negotium et Conventum pro nostro commodo, regnique salute, dirigere, sed vt hoc idem per suos coniunctos, sibique fidos tam apud nostros quam etiam Waywodanos, quo poterunt modo meliorj et aptiori, curare et efficere contendant, ita quod hij etiam erroris sui tandem obliti et pertesi, ob bonum Christianitatis et patrie, fideique et religionis

nostre amorem, nitantur pari conatu et studio regnum et incolas vnire, nobisque vnitum relinquere, quo maiori posthac commoditate illud pacare et defendere, ac quod reliquum fuerit, agere queamus.

Cumque ijdem Consiliarij nostri de valentinj Tereck et pauli Bakith seruitijs et petitionibus abunde sint informati, ipsique tamquam in rebus hungaricis assidue versantes, pro earundem qualitate exactius sciant, cum quibus aut quomodo vterque illorum contentarj possit; Cupimus igitur, vt ijdem Consiliarij cum Commissarijs ijs nostris de modo et via contentationis illorum loquantur, tractent, et si aliquid fieri possit in satisfactionem illorum, quod hoc faciant et minime negligant, quo et ij animo quietiore possint nostra in Conuentu agere et curare.

Hos autem vbi sic confortaueriut, mutuamque et bonam intelligentiam cum eis habuerint, de omnibus, que in Conventu dicturj, acturj et facturj sunt, ne illic aperte aduersa dissentire videantur, proxima erit cum Wayuodanis tractandi ratio, Cui vel omnes ipsi Consiliarij, vel pro maiori parte, vnacum Commissarijs nostris omnibus, aut si Nicolaus apaffi adesse nequeat, cum alijs duobus, interesse, et cum illis tam coniunctim quam diuisim tractare et pro se quisque cum potioribus nobilibus et alijs statibus, cum quibus se aliquid agi posse speret, agere, eosque ad fidem nostram allicere, ac ad eam conservandam inhortarj, remque in successum et progressum, quo fieri poterit meliorem, deducere laborent; Promittendo illis omnibus gratiam et indulgentiam de peccatis, que in nos et regnum ac totam Christianitatem cum Johanne, eorum omnium malorum autore et fomite, commisserunt, quodque tum, quum res istas, que in hoc conuentu tractari debebunt, ex vtilitate et commodo nostro direxerint et confecerint, ac Johanne et quocumque alio excluso, nos verum eorum regem et dominum, ac fidei patrieque defensorem, vnanimj voce declarauerint et publicauerint, non solum omnium eorum in nos, vt dictum est, admissorum obliuisci, verum etiam hoc erga ipsos et vnumquemque eorum pro suis cuiusque meritis liberaliter et gratiose recognoscere velimus, Quos ideo Consiliarij et Commissarij nostri prenominati omnj opera et diligentia

ad hoc animare et adducere conentur, etiam si via largitionis aut maioris oblationis agendum fuerit, ad quod eisdem potestatem dedimus; Demonstrando illis omnem potentiam nostram et voluntatem ac firmam intentionem regni illius seruandi et tuendi, ac in bona pace, libertate et tranquillitate regendj et administrandj, neque deesse nobis facultatem hoc faciendi, neque Cesaree Maiestatis, Imperij et aliorum principum Christianorum vires defuturas, sed nos vltra ea subsidia, que non parua nec aspernenda a regnis et patrijs nostris hereditarijs habebimus, ipsius etiam Maiestatis Cesaree et Imperij subsidia, quanto maximo fierj possit numero, contrahere et instruere, statimque ad regni confinia demittere velle, sicut re ipsa eos haud dubie intellecturos esse speramus;

Quod non eque Johannem prestare posse vel ipsos (modo recte sentire velint,) fateri necesse est, etiam si cum Turco componat, aut intelligentiam strictiorem, vel inducias firmiores ineat, vel etiam ea confinia, que citra Sauum sunt, rehabuerit; Solus enim sine aliorum Regnorum et prouintiarum assistentia et adminiculis, que vel pauca vel nulla habere dignoscitur, ad regni illius custodiam sufficere non poterit, quecunque licet molietur aut querat, Hoc vero si semel vnitum et integrum ad nos deuenerit, saltem hec, que Johannes a Turco consequi et obtinere posset, si non plura et maiora, Nos etiam, Idque multo magis et compendiosius, assequi possemus, et in euentu negate per Turcum concordie seu amicitie, superesset modus resistendi Turco per nos et vires adiunctas, que in Johanne nudo, et amicis omnibus destituto, plane desyderabuntur, nobisque cum aliqua subsidiorum accessione, relique potentie et facultatj nostre coniuncte, commode et animose illi occurrere, regnumque tueri, ac multa et magna facere licebit. Preterea Cum Maiestas Cesarea clementer assenserit, se inter nos et Johannem super pace et concordia tractare velle, ideoque permiserit eiusdem Johannis oratores sub saluo conductu suo ad se mitti et proficisci, atque adhuc eius sit animi: rem ex equo bonoque inter Nos, pro regni et regnicolarum commodo et benefitio, componendi; Eis ideo non licere, Consiliarij nostri referent, vt ipsi soli vel etiam alij quicunque seorsim inter se machinentur aut transigant, quod

future maiestatis Cesaree tractationj possit aduersarj vel officere, ne sic Maiestas sua tandem, si secus fieri contingat, se quasi delusam a Johanne et suis, manusque sibi constrictas esse videat; Quare si omnino videatur Eis esse procedendum et tractandum in Conuentu, quod ad ea saltem animos suos applicare conentur, que et nobis et Christianitati, totique huic regno, eiusque incolis saluti, honori, et vtilitati esse possint, et ante omnia caueant, ne quid vlla in parte faciant vel admittant, vnde constare possit ipsos tam nobile regnum, jam multis annis habitum Christianitatis antemurale et propugnaculum, Turco relinquere vel in predam obijcere, eosque per hoc a sancta fide religioneque nostra paulatim deflectere et secedere velle. Hoc enim si (quod deus auertat) fieret, nemo est inter nos, qui non cogitare possit, sibi suisque et posteritati sue incomodo perpetuo et exitiali damno futurum, idque nos et alios, qui eidem regno eum reliquis prouintijs et patrijs nostris auitis non vno in loco sumus collimitanei, minime sufferre posse, sicque fore, vt vtrinque eis tam a Turco, quam hac parte sit expectanda communis omnium ruina, a qua se ipsos et alios optime seruare possunt incolumes, si premissa omnia recte, vt debent, pro sua, et communi omnium salute, perpenderint, seque ad meliora studia ad nos, velut regem et dominum eorum naturalem et vnicum, conuerterint, nosque in tam firmo instituto et laudabili proposito nostro adjuuerint. Nam si eorum iuditio videatur rem omnem melius forte cum Turco quam alia via complanari et per pacem vel alio modo constitui posse, Eosdem latere nolumus, hoc etiam medio nos omnia ea tentasse et procurasse, que vllius opera et ingenio fieri potuissent, et ab eo tractatu vel ipsorum etiam Consilio et auxilio prosequendo nunc quoque vt anteâ non fore alienos, dummodo in eo sic etiam procedatur et agatur, quod et Christianitati religionique nostre simul et honorj et existimationi nostre non generetur offendiculum, id quod eosdem pro suo in eandem Christianitatem et religionem studio et debito, dubio procul facturos esse confidimus. Vt autem ipsi Consiliarij ei Commissarij nostri singula securius et melius, pro honore nostro regnique commodo, tractare et conficere, et ad specialiora descendere possint, contenti sumus,

vt prefatus Episcopus agriensis, Turzo, et Sigismundus ab herberstein, vnacum alberto de pernstein, si eum ad eos venire contingat, vel sine eo, coniunctim vel maior pars eorum, tam super gratia vite et bonorum per nos eisdem Waywodanis, modo et serie, quibus supra, irroganda, quam etiam alijs, excepta pace cum Johanne ineunda, Cuius tractatio Cesaree Maiestati, vt prefertur, relicta est, proloquantur, agant, tractent, componant, transigant, et ad quod eisdem plenum super ijs mandatum et commissionem mittimus.

Neque erit incommodum, si cum Thoma Nadasdj Egregius Stephanus maylad tractandj prouintiam assumat, eumque non solum ad partes nostras reducere, verum etiam ad hoc inducere studeat, vt per se, et suos omnes fratres, amicos et propinquos eidem Conuentui interfuturos, ceteros quoque waywodanos, ad idem hoc attrahere conetur, quo explosa Johannis factione, vna cum alijs, ad nos et fidem nostram accedant, Sub spe certa, quod si hoc ex voto cesserit, peccatorum omnium et culpe condonationem, et vltra hoc ipse Nadasdi gratiam nostram deinde sit habiturus. Curabunt ergo Consiliarij nostrj, hoc onus ipsi Maylad, vt melius et conuenientius poterunt, imponere, et rem in effectum deducere.

Cum Cassouiensium, aliarumque Ciuitatum nostrarum Nuntijs, qui eo destinabuntur, ijdem Commisarij nostri, vltra literas nostras, quas eis de hoc scribimus, studiose tractent, quod et ipsi inter se firmi at constantes, cum ceteris etiam qui a partibus Johannis steterunt, omnj studio agant, et efficere nitantur, vt ad nos et fidem nostram ire et declinare, cunctaque illa pro bono nostro transigere velint. Oratores item Sanctissimi domini nostri et maiestatis Cesaree illuc venturos ijdem Consiliarij et Commissarij nostri audire, et sic vtrinque res illas, vt decet, conferre, cunctaque pro communi bono ordinare poterunt.

Et si contingat oratores ex conuentu illo ad Cesaream Maiestatem et nos mitti, sicut forte futurum est, prenominati Consiliarij et Commissarij nostri omnem operam adhibeant, vt ij, qui ex nostris sumentur, sint modestj et honestj, et ij quoque, qui ex waywodanis deputabuntur, sint boni et non proteruj vel immodesti, ac si modestiores, quam esse debeant,

ex waywodanis delegati non fuerint, nostri refutent collegium et profectionem, donec alios ex sententia sibi obtigisse viderint. Neque ab re futurum est, si inter hec etiam curent Nuntios ex vtraque parte mitti ad Johannem, ad persuadendum eum ad concordiam nobiscum acceptandam. Prenominati quoque Consiliarij nostri, pro solita industria, rerumque agendarum scientia, atque ea presertim noticia et experientia, quam ex continua negotiorum hungaricorum tractatione suxerunt, omnino curabunt, vt tam apud Consiliarios nostros predictos, quam alias personas prespecificatas, singula pro illarum dignitate et qualitate tractentur ac bono fine et successu terminentur, nostroque in ijs omnibus desyderio vel pro maiori parte respondeatur et tam apud nostros, quam alios attemperare singula et moderari studeant, quemadmodum illorum omnium exigentia postulauerit, ceteraque in eisdem faciant necessaria et oportuna. Sicut eosdem pro sua in nos fide et offitio haud dubie facturos esse nobis persuademus. Nostram in eo seriosam executurj voluntatem.

Datum Inspruc nona decembris. 1531.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XIII.

1531. Deczember.

Jelentés a magyar tanácsosoknak a kenesei gyűlés tárgyában tartott tanácskozmányáról.

Sacratissime rex domine Clementissime, post lectam dominis hungaris Instructionem petierunt illam sibi dimitti, vt super ea latius possent deliberare et consultare, presertim cum dominus Waradiensis non fuerit presens, sed ad noctem omnino sit rediturus, visumque est domino Sigismundo ab herberstein non nulla etiam in medium proferre.

Quod quum in generali Instructione, que ad Conuentum dirigetur, facienda sit mentio Turci, hec ipsa mentio non sit nimium acerba, nec amarulenta, sed fiat expressio eorum,

que necessario fuerint exprimenda, et reliqua dimittantur; id quod etiam aliquibus hungaris placuit, qui putant principes esse principes, etiam si non sint Christianj, et per hec et similia verba magis provocarj Turcam, quam multa exinde comoda prouenire.

Et quod in omnibus, vbi necesse fuerit, preponatur mentio pacis, que si haberj nequeat, tandem descendatur ad remedium armorum. [1])

Preterea, quod in illa quoque instructione verbis aliquibus honestis hoc interseratur, Quod maiestas vestra mature deliberasset et consultasset, quod si Johannes fuisset idoneus, et talis, cui juste et bene potuisset regnum hungarie committi, et ab eo regi, seu gubernarj, quod maiestas vestra, non etiam attento jure suo, quod ad hoc regnum habet, ei hoc dimisisset regendum. Sed cum hoc minime repertum sit neque reperiatur in Johanne, maiestatem vestram tam juris sui respectu, quam ob bonum Christianitatis et regnj, et non ex libidine regnandj, vel alia causa, fuisse adactum ad capiendas regnj habenas. [2])

Et hec quoad dominum herberstein. Domini hungarj pauca quedam adiunxerunt, sed eorum juditio satis magna et importantia, quod scilicet domino agriensi detur mandatum et maior authoritas nomine maiestatjs vestre, condonandj infidelibus vitam et bona, et componendi ac transigendj et concludendj cum eis; Et vt ipsi Commissarij et Consiliarij tam hungarj, quam Nuntij maiestatis vestre certo et definite possint in Conuentu coram infidelibus illis ostendere, offerre et promittere quam et qualem defensienem effectualem et realem sint habiturj a Cesarea et vestra maiestatibus; preterea quod lesis et damnificatis ora obstruantur, quia hij mirabiliter clamabunt, qui tamen facile poterunt sedarj, hoc modo videlicet, quod vnusquisque medio juramenti et veridice deponat, quot et quanta sibi damna per milites maiestatis vestre sint illata, et cognitis illis, Cammissarij ac Consiliarij maiestatis vestre, vigore auctoritatis, quam ad hoc a maiestate vestra habere de-

[1]) Oldaljegyzet: „*factum.*"

[2]) Oldaljegyzet: „*Omittendum.*"

bebunt, eis promittant et dent literas assecuratorias, quod maiestas vestra se gratiose super ijs cum eis componet et concordabit; hec vero concordia vel contentatio fierj posset ex taxis et inpositionibus colligendis cum tempore, et quod eximerentur ab oneribus illis et contributionibus ad tempus, eisque ex taxis illis aliquid subministraretur successiue, donec in totum contentarentur.

Et inter cetera dixerunt attendendum esse ad tria principaliora, que isti regnicole et nobiles proponent; de absentia maiestatis vestre, de defensione, et de damnis illatis.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XIV.

1531. Deczember 9.

Ferdinánd király utasítása, a kenesei gyűlésre küldött biztosai részére.

Ferdinandus.

Instructio de ijs, que Reuerendus, deuotus, ac Spectabilis, Magnifici, generosus, fideles nobis dilecti Thomas de Zalahaza Episcopus agrieusis ac regni nostri hungarie Cancellarius, Adalbertus de pernstein in pardubicza regni nostri Bohemie Supremus Magister Curie, Comes Alexius Turzo de Bethlemfalwa Judex Curie nostre, Johannes de Kunowitz Sub-Camerarius marchionatus nostrj morauie, ac Sigismundus ab herberstein Capitaneus noster in Clam, Consiliarij et Commissarij nostri, In conventu generali ad diem Circumcisionis dominj proxime futurum (vt accepimus) In oppido Kenesse prope lacum Balathon celebrando, tam cum fidelibus nostris, quam aduerse factioni adherentibus agere et tractare debebunt. Imprimis post exhibitas literas nostras Credentiales, nostro illis nomine, tam animi quam corporis sanitatem imprecentur et cetera vite commoda.

Deinde referent eisdem, nos intellecto, quod Conuentus iste tam, a fidelibus nostris, quam Johanni Scepusiensi adherentibus celebrandus esset, ex offitio nostro, quod et regno et

incolis illius debemus, et hucusque pro viribus nostris prestare et impendere non destitimus, neque desistemus, intermittere non potuisse, sicut etiam non debebamus, quin vt rex et princeps Christianus, regnique illius defensor et Conseruator, cuius interest hec quoque nosse de ijs, que inibi tractari debeant, maxime si in Regni et publice pacis, nostrique beneficium et emolumentum conclusa et determinata essent, tempestiue moneremur, vt in suum illa dehinc effectum perducere, et pro communi bono, vt par est, exequi valeremus. Ad quod etiam si credamus eos, attenta publica hac regni et temporum calamitate, ceterisque complurimis, que manifesto apparent, merito ponderandis, suapte natura propensos et veri, boni, vtilisque, et honesti amore facturos, que vel apud deum, vel mundum et nos quoque excusationem mereri possint, eosdem tamen ex superhabundanti et vt vigilantis optimique monitoris partes in hoc etiam nobis precipue traditas, obeamus, benigne et libere commonere voluisse, vt postquam omnino sibi et regno consultum esse putent de sua et illius conseruatione communicato vtrinque consilio deliberare et statuere, id quod et sibi suisque ac future eorum posteritati totique regno et Christianitati salutare et proficuum esse, nominique suo laudem et honorem perpetuum conciliare posse constat, amplecti, animosque ad illa flectere et communia studia collocare contendant; Quod optime fiet, vbi honestatis primum et sui in fidem, religionem, eque ac publicam Christianitatem debitj, ac in nos, vti legitimum hungarie regem offitij, rationem habuerint, ac inprimis et antea omnia cauerint, Ne alia ratione quampiam nobis necdum cognita, neque menti aut persuasioni nostre de eis concepte consentanea transigentes, eousque prorumpant, vt regnum hoc tam nobile et vetustum, iamque multis annis toti Christianitati propugnaculum et antemurale habitum, Turco quasi obijcere, seque per hoc a sancta fide et religione nostra et laudatissima hac Christi fidelium communione abstrahere voluisse censeantur; Quod si contra opinionem nostram futurum esset, vel ipsosmet latere non posse, quanto id sibi, suisque damno, exitioque cedere queat, si conscientie lese stimulis agitati, perpetui hostis seuitiam ad tempus se declinasse putantes, tandem cum intestino

et exterorum omnium malo grauiorem, quo tardiorem, experiantur ruinam, sibique non minora pericula in caput accersant a vicinis et reliquis Christianis principibus, qui ad hanc illius viciniam et male partam concordiam propter regna et dominia collimitanea et non vno in loco coherentia conniuere non possint, etiam si velint; vbi vero debiti sui memores, de nobis et communi regno ea statuerint, que honori et existimationi nostre congrua simul, et regno salutaria et ad mutuam pacem, tranquillitatem, vnionem, et concordiam proxima esse iudicentur; futurum, vt Justi bonique operis, a deo omnium retributore summo, premium condignum accipiant, laudemque et honorem apud omnes sibi pariant, ac vltra ea omnia, que per eos in nos et regnum et Christianitatem vtcumque acta fuissent, quorum in hoc casu plane erimus obliti et Immemores, gratiam quoque et benevolentiam nostram sint experturi. Quam hoc etiam pacto et condicione, si et in quantum res omnes in conuentu pro nostro et regni commodo direxerint et confecerint, prefati Consiliarij et Commisarij nostri eisdem, nomine et loco nostro ac vigore specialis mandati sibi super hoc traditi et concessi, offerre et promittere, ac tam super hac gratia sibi super vita, rebusque et bonis vniuersis irroganda, quam alijs ad eiusdem regni pacificationem et vtilitatem facientibus, (seclusa tamen pace, seu concordia inter nos, medio solius Maiestatis Cesaree tractanda et concludenda) etiam cum oblatione maioris largitionis et gratie, si ita necesse et expedire ac rerum et personarum qualitas exigere videatur, agere, proloqui, tractare, pacisci, transigere, et concludere poterunt.

Hijs vero non attentis, si vel eodem modo vel alio argumento, secundum quod loci et rei dispositio dabunt, ea ipsa, que in priorj instructione nostra, prefato Sigismundo ab herberstein et Collegis suis data, sunt expressa, nobis obijcere, nostramque nobis absentiam exprobrare, aliorumque culpam in nos concijcere et retorquere velint: Tum eam ipsam illa confutandi et diluendi normam eisdem Consiliarijs et Commissarijs nostris in hoc datam esse volumus, que in eadem Instructione longius aliquanto et diffusius est descripta. Cui non tantum in ijs, quam alijs etiam alio loco ex Instructione illa pro benelitio nostro desumendis et petendis inherebunt, ijsque

omnibus, quo melius et aptius poterunt, occurrere, et obuiare studebunt. Ad hoc semper studia sua, omnemque animi intentionem relaturj, vt si non omnes primo, aliquos tamen successiue ex Waywodanis per se et suos, ac alios fideles nostros, vtj expediens fuerit, ad partes nostras alliciant, et vnanimi ore in conventu ea quoque cum nostris sentire, dicere et asseuerare faciant, que ad felicem rerum nostrarum progressum necessaria fuerint et oportuna. Et quod ij etiam Waywodanj quotquot fuerint alios (si qui supersint duriores et difficiliores ad persuadendum) pari conatu, vel publice, vel priuatim, vel quocunque sciunt et possunt modo, conuenientiorj, ad hoc idem tandem perducere et movere studeant, nihilque cessent, donec vnio sit factá generalis inter omnes, nosque ex equo vti regem et dominum eorum respiciant, statumque nostrum in regno consolident et confirment. Ad quod assequendum, si longiori consilio, aut persuasione opus fuerit, tum eas ipsas rationes, quas in prefata instructione nostra de potentia et Cesaree Maiestatis, et nostra, et alijs subiunximus, referre et enarrare poterunt. In nobis quidem, vt ex preteritis actionibus et operibus nostris, que cum immensis et incredilibus sumptuum et laborum inpendijs, in solam et euidentem regni huius nostri vtilitatem, fecimus, et adhuc facere non desinimus, clare videri potest, nihil vnquam defuisse, nec deesse, neque etiam defore, quin omnia pro posse nostro, imo etiam aliquando vltra quasi possibilitatem fiet, que pro regni tutela et conseruatione requiruntur, nobisque ideo si quid aliquando secus quam et nos et alij putarant ceciderit, recte hoc imputari non posse, sicut quisque pro sua ipsius ingenij dexteritate, animique facilitate Judicare potest; Et si vnquam hec pro regno fecimus, vt haud dubie factum est, ea ipsa, vel etiam maiora, si liceat, nos esse dehinc facturos, idque nos ex diuina gratia ac Cesaree Maiestatis Imperij, reliquorumque principum Christianorum subsidijs et viribus accedentibus, quas in hac dieta Ratisponensi, cui maiestas sua personaliter interest, in non contemnendo numero et certo nobis ad alias copias et vires, quas ex regnis et patrijs nostris hereditarijs, que eiusdem dei benignitate nobis obtigerunt, magno quoque et competentj numero et apparatu contrahere non cessantes, acces-

suras esse speramus, commode facere posse, sicut ex preteritis etiam subsidijs et viribus, quas cum Turcus ipse Viennam obsideret, statimque vt senserat adesse, solueret obsidionem, perspicue videri potuit, modusne fuerit nobis, an defuerit Turco resistendi eumque arcendi et propulsandi, Quem non eque (vel ipsos fateri necesse est) Johannj competere, etiam si confinia, que citra Sauum sunt, a Turco rehabuerit, aliaque quecunque licet moliatur et querat; Nam que sola in hoc spes est, vt quando sibi maxime soli et vnico, alijsque regnis, dominijs, auxilijs, amicis, et fautoribus carenti et destituto, armis non licere videt, tam potentis hostis vires retundere, tractatu id et consilijs aggrediatur; Neminem latere poterit, et hoc optime per Nos agi posse, qui si non maiora, certe non minora, regnoque et Christianitati minus nocitura, vel ab ipsomet Turco impetrare peterimus, que Johannes ipse se obtenturum pollicetur et credit, quemadmodum et hucusque etiam nihil hoc quoque modo tractando omisimus, sed omnia ea in ijs etiam fecimus, que opera et arte humana fierj potuerunt, nihil etiam vel ipsorum Waywodanorum et eliorum in hoc consilia et auxilia detrectantes; si modo sic agatur, vt et fidei et religionj nostre ac reipublice Christiane nobisque nullum in hoc generetur offendiculum, prout et ipsos dubio procul acturos esse confidimus. Hoc vero si non succedere possit, vti minime arbitramur, superesse refugium vltimum, quod ab armis petetur, et hec vt diximus aliorum presertim copijs accedentibus, nobis, deo dante, semper ad manum erunt, quibus denegate concordie et amicitie vindictam petere queamus, que in Johanne plane non esse deprehenduntur; talia presertim, que tantum hostem reprimere et sprete concordie vltionem sumere possint.

Et quamuis preter opinionem et sententiam nostram ijdem Waywodanj, ad alia quam deceat et huic voluntati nostre plane diuersa et contraria descendere velint, id vltra alias causas satis rationales, vel ex hoc eis minime licere, quod prelibata Cesarea et Catholica Maiestas pacis seu concordie inter nos et eundem Johannem ineunde tractatum in se assumpsit et recepit, eiusque Johannis Nuntios et homines sub saluo conducto suo ad se mitti et proficisci permiserit, atque omnino

sit eius adhuc opinionis et sententie, super hac eadem concordia inter nos agendi et tractandj, Ne si secus fieri contingat, Maiestas sua Cesarea se per hoc quasi delusam, manusque sibi constrictas esse videat, Quod quanta consyderatione indigeat, ne quid contra priora per eos attentetur, vel ipsis Jam satis esse perspectum; Nobisque ideo plane persuasum habebimus, eos habito honoris et sublimitatis sue Cesaree Maiestatis respectu, ceterisque mature perpensis, que merito in rebus ijs tam arduis sunt perpendenda, ituros ad meliora, et sic omnia attemperaturos, vt et Cesaree, nostreque maiestati, et imprimis toti Christianitati nihil aduersi per hoc sit expectandum. De nuntijs vero ad eandem Cesaream Maiestatem et nos mittendis, si conclusum fuerit, prefati Consiliarij nostri precipuam in eo curam habeant, vt persone tales ex nostris et waywodanis eligantur, que sint modeste et honeste, et precipue, ne qui sumantur ex waywodanis temerarij vel procaces, sed idonej et bene morati, et vt commissio, quam habebunt, sit moderata et condecens, in nullo prorsus offensiua; idque nisi fiat nostri refutent onus collegij et profectionem, donec alios ex sententia sibi obtigisse videant. Neque ab re futurum est, si quoque curent ex vtraque parte Nuntios ad Johannem mitti, qui hominem admoneant, ad faciendam nobiscum concordiam.

Oratores item Sanctissimi domini nostri et maiestatis Cesaree eidem Conuentuj Interfuturos ijdem Consiliarij et Commissarij nostri audiant, de rebus istis, pro honore vtriusque domini sui pariter et nostro, singula necessario conferant, et mutuam inter se intelligentiam habere non omittant.

Et si que sunt alia, tractationi presenti accommoda et congrua, suborirentur, presertim si cum honore et commodo nostro sit futurum, eisdem Consiliarijs et omnibus nostris, liberum sit ijs etiam pro dignitate et commoditate nostra procedere, eaque agere, tractare, moderarj temperare, ac in bonum finem omnia tandem dirigere, Sicut eos pro singularj sua in nos fide et affectione omnino facturos esse nobis pollicemur. Nostram In eo expressam et seriosam executuri voluntatem.

Datum Inspruc nona decembris 1531.

(Eredeti foglalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

XV.

1531. Deczember 9.

Ferdinánd király meghízólevele a kenesei gyűlésre küldött biztosai részére.

F e r d i n a n d u s.

Recognoscimus tenore presentium, Quod nos singularem gerentes fiduciam de fide, legalitate, et industria, rerumque agendarum dexteritate Reuerendi, Spectabilis, et Magnificorum, ac generosi fidelium nobis dilectorum *) Thome de Zalahaza Episcopi agriensis ac regni nostri hungarie Cancellarij, Adalberti de pernstein in pardubicza Supremi magistri Curie regni nostri Bohemie, Comitis alexij Turzonis de Bethlemfalwa Judicis Curie, Johannis de Kunowitz Subcamerarij Morauie et Sigismundi ab herberstain Capitanej nostri in Clam, Consiliariorum nostrorum: Eosdem igitur Thomam, adalbertum, alexium, Johannem, et Sigismundum (Andream et Marcum) In nostros veros, rectos, legitimos, et iudubitatos negotij nostrj infrascripti procuratores, actores, Mandatarios, et Commissarios elegimus, nominauimus et deputauimus, prout eligimus, nominamus et deputamus per presentes, dantes et concedentes eisdem plenam auctoritatem, facultatem et potestatem, omnes eos, qui Johanni Comiti Scepusiensi contra nos hucusque adheserunt, eiusque partes secuti sunt et sequuntur, conueniendi ac cum eisdem coniunctim vel diuisim vel pro maiori eorum parte tam super gratia sibi pro peccatis eorum actionibus Irroganda, quam alijs etiam, si necesse sit, ex vberiori gratia et munificentia nostra (dummodo illa, pro quibus oblatio fiet, ad pacificationem et tranquillitatem regni nostri prefati faciant) offerendis, et promittendis (seclusa tamen pace seu concordia Inter nos et eundem Johannem constituenda, cuius tractatus soli maiestati Cesaree commissus et traditus est) pro-

*) *Oldaljegyzet:* „Nobilis et honorabilis, fidelium nobis dilectorum Andree Vngnad Baronis in Sunegk et Marci Beck a Leopoltstorff rectoris omnis Austrie nostre inferioris vicedomini, consiliariorum et oratorum nostrorum."

loquendi, agendi, tractandi, paciscendi, transigendi et concludendi et hanc illis gratiam nomine, loco et auctoritate nostra et pro nobis tam super vita et capitibus, quam rebus et bonis suis vniuersis Impertiendi et concedendj, eosque superinde modis et formis solitis et cognitis assecurandi, omniaque alia et singula faciendi, agendi, dicendi, exercendi et procurandi, que in premissis et circa ea necessaria fuerint, seu qualiter oportuna, et que nosmet faceremus seu facere possemus, si premissis omnibus et singulis presentes et personaliter Interessemus, etiam si talia forent, que mandatum exigerent magis speciale, quam presentibus est expressum. Ponentes idcirco eosdem Consiliarios et Commissarios nostros in locum et vicem persone nostre, promittentes Item et pollicentes in verbo nostro regio, nos totum Id et quicquid per antedictos Consiliarios et Commissarios et oratores nostros, sicut premissum est, actum, tractatum, factum, pactum, transactum et conclusum fuerit, perpetuo ratum, gratum, validumque et firmum habituros, nosque contra ea vel eorum aliquem nullo vnquam tempore directe vel indirecte, aut quouis quesito colore vel Ingenio dicturos aut facturos dolo et fraude.

Datum Inspruc nona Decembris 1531.
(Ratispone vndecima aprilis 1532.)

(Eredetj fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XVI.

1531. Deczember 11.

Ferdinánd király rendelete, melyben Szalaházi veszprémi püspököt és Thurzó Eleket, mint a keneseï gyűlésre rendelt biztosokat ezen tiszttől felmenti.

F e r d i n a n d u s.

Reverende, Spectabilis et Magnifice, generose fideles dilecti. Tametsi te Thomam Episcopum agriensem vnacum hijs tuis Collegis in generali Conuentu, nostro nomine et loco,

adesse, omnibusque tractatibus et rebus illic obeundis et peragendis interesse voluerimus. Quia tamen (sicut vosmet judicare poteritis) fieri posset, vt persona et presentia tua in eodem Conuentu, si priuatus et vt membrum regni intersis, eque vel etiam plus prodesse possit nobis et regno, quam si ut Commissarius noster eo mittaris, vos ideo omnes Consiliarios et Commissarios nostros de hoc premonere, idque vestro consilio et arbitrio tribuere voluimus, vt si pro loci, rerum et temporis qualitate videatur vobis magis expedire, vt idem Episcopus agriensis Conuentui interesse debeat, id ipsum fiat, ac vos tres nihilominus aut maior pars vestrum reliquam prouintiam vobis impositam sine ipso episcopo, teque etiam adalberto de pernstein forsan absente, libere possitis et debeatis obire et absoluere. Adeo, quod vtrobique nihil negligatur aut omittatur, quod rerum nostrarum commoditati deseruire queat. Nostram in eo expressam executurj voluntatem.

Datum Inspruc 11. Decembris 1531.

Post scripta. Volumus omnino, vt vos Episcopus agriensis et alexius Turzo generali Conuentui Interesse debeatis, vos autem adalbertus de pernstein, Joannes a Kunouiz et Sigismundus ab herberstein commissam vobis In eodem Conuentu prouintiam obeatis et Iuxta Instructionem vobis datam exequaminj. Nostram in eo expressam exècuturj voluntatem.

Datum vt supra.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

XVII.

1531. Deczember 12.

V. Károly császár utasítása a kenesei gyülésre küldött követe részére.

Carolus etc.

Instructio de ijs, que Nobilis fidelis Nobis dilectus Volffgangus Comes de Monte-forti, Consiliarius et Orator Noster apud Uniuersos Status et Ordines Regni Hungarie in Conuentu generali per eos in oppido Kenesse, ad diem Circumcisionis domini proxime futurum, celebrando, nostro nomine agere et tractare debeat.

Imprimis post exhibitas literas Nostras Credentiales, exponet eis graciam et benevolentiam Nostram, et omne bonum.

Deinde declarabit eis, Nos intellecto eo, quod antenominati Status et Ordines ad diem et locum prescriptum generaliter conuenire, et in ea Congregatione de publico regni illius statu et tutela, communi consilio et studio deliberare et contractare vellent, nonnihil etiam ad offitij Nostri munia pertinere cogitasse et cogitare, ut nos quoque, quibus et a deo optimo maximo, sublimitatis et dignitatis omnis autore, datum est, et a mundo, cujus habene Nobis licet ad tantum munus obeundum minus idoneis, ab eodem deo per manus sunt tradite, ac reipublice Christiane conservatio concredita, intermittere non potuisse, quin eos ipsos de hac ipsa Regni defensione et assecuratione disserturos, publico Nos quoque Nomine et loco atque ex offitij Nostri debito interpellaremus; Nosque ob id prefatum Comitem, Consiliarium et Oratorem Nostrum, tamquam ad hanc provinciam obeundam aptum elegisse, et ad eos destinasse, cuius medio, licet eos alioqui et ob aliam causam in hoc conventu convenisse non arbitremur, quam quod ea complectantur et assumant, que et sibi, suisque simul et toti reipublice Christiane saluti, honori et commodo sint futura; ex superabundanti tamen, ei, pro Nostro in prefatum Regnum eiusque incolas affectu, summoque rerum omnium ex re et quiete communi gerendarum desyderio, eosdem omnes requirere et hortarj, neque non offitij, quod et deo et hominibus, regique et domino suo naturali et legitimo debent, admonere voluerimus, id quod idem Orator Noster verbis quibus potest aptioribus et efficatioribus prestare studebit; quippe si omnino sic sibi et regno putent expedire, ut sic vel ob rerum angustiam vel temporum presentium Malignitatem, sibi rebusque suis meliori quo possunt modo prospiciant, ut imminentibus sibi malis et periculis obviam eant, Quod hoc ita eoque modo conficere et, dirigere contendant, ut ultra peculiare commodum, quo sibi prospectum esse sperabunt, toti etiam Christianitati, inclite presertim Germanice Nationi ad reciprocam ejusdem Regni defensionem semper exposite et propense, pariter et ex merito ac necessitate consultum ac satisfactum esse videatur. Et imprimis ac ante omnia, caveant a quibuscunque

etiam practicis et artibus aliorum, quicunque fuerint, quas vel istic etiam haud facile cessaturas esse credimus, non obstantibus ne quid vel metu vel quavis alia mentis et animi passione, que in tam constantes viros cadere nec debet, neque poterit, ad ea descendant et deflectant, que sub pretextu declinandi presentanei mali, Turcorum insolentie fenestram, ut aiunt, ampliorem patefacere, totumque reipublice et Germanice (*igy*) statum eodem mali discrimine commiscere et subvertere voluisse videantur, et perinde arguere possint eosdem vetustum hoc et tam nobile Regnum, quod Christianitati semper hucusque antemurale quoddam et propugnaculum fortissimum est habitum, Turco relinquere, seque per hoc a sancta fide et religione nostra et hac Christi fidelium communione paulatim abstrahere voluisse. Hoc enim, si preter omnium opinionem et voluntatem nostram fiat, eosmet facile cogitare posse, quanto id sibi, suisque, totique eorum posteritati malo et exitio cedere possit, cum in temporanea, eademque minime diuturna, certaque spe degentes, ex Turci oppressione se ad dies aliquot quasi effugisse, aut declinasse putantes, omni nihilominus hora et momento timere opporteat, hostis perpetui seuitiam, multis jam pridem Regnis et populis, quamlibet opulentissimis et florentissimis, ad extremum non sine summo omnium malo et calamitate expertam; subinde vero non minor illis habenda sit anxietas et formido, de reliquis Christiane reipublice moderatoribus ac Regnis et provintijs earumque incolis eidem Regno plus una in parte collimitaneis, que etsi velint, ferre tamen nequeant incendij tam propinqui vastitatem, sibi posthac eodem modo expectandam; sicque fore, ut utrinque, dum rebus suis ad tempus consuluisse putaverint, utrinque affligantur, ac una cum eorum omnium consultore, cum malum, ut est in proverbio, plerumque consilium pessimum esse solet, ad extremam necessitatem et ruinam adacti, sero tandem querantur meliorem consilij partem sibi e manibus fuisse elapsam.

Sed si majorum suorum vestigijs et preclaris gestis inherentes, ea nunc quoque, ut haud dubie futurum esse confidimus, amplecti et agere statuerint, que sancte fidei et Religioni nostre merito tribuenda sunt, queque communi Christia-

nitati et quieti utilitatique publice proxima esse judicabuntur, et per hoc etiam suo in dominum et Regem eorum antenominatum officio et observantie congruere censebuntur: eos tanto feruentiori studio et affectu, hoc idem, quod menti et voluntati Nostre affixum est, in salutem, tutelam, et commodum ipsorum omnium, una cum eodem serenissimo Rege et domino eorum, fratreque Nostro charissimo, esse acturos, idque tanto compendiosius, quanto nos per presentis diete Imperialis Ratisponensis, ad quam cum eo ipso Serenissimo fratre Nostro personaliter, deo dante, visitandam et celebrandum modo in itinere constituti sumus, rebus istis propiores affecti fuerimus, in qua primam omnium curam habituri sumus, ut sacrosancte fidei, Religionisque Nostre negotio bono nimirum modo complanato, ea subinde communi omnium voto decernantur et porrigantur auxilia, que Statibus et Ordinibus antedictis firmam salutis et liberationis sue spem prebere, tantaque a finitimis eorum mala divertere et arcere queant, pluraque alia nobis ambobus illic et tam prope constitutis commodissime fiant et agantur, que in evidentem eiusdem Regni, omniumque eorum incolumitatem et conseruationem facere possint.

Si vero prefatus Consiliarius et Orator Noster intelligat, res aliter, quam conveniat tractari et in eo conventu forsan aliqua emergere et exurgere velle, que et publice transquilitati et securitati, dictique Serenissimi fratris nostri honori et juri adversa et nociva esse possint: Tum communicato cum Oratoribus et commissarijs ejusdem Serenissimi domini fratris nostri consilio, nostro statim nomine et vice, Status illos omnes alloquatur et inhortetur, ut hoc, quod, sicut dictum est, agere decreverint, protinus intermittant, vel si hoc plane fieri nequeat, ad alium conventum reijciant, quo nos etiam interea, de ijs in tempore commoniti et edocti, que magis expedire, rebusque communibus salutarem opem afferre possint, dehinc definire et transigere valeamus.

Quod si quid horum omnium occasione prefatum oratorem nostrum coram eisdem Statibus et Ordinibus, nostri causa et in persona nostra, specialiter et expresse promittere et polliceri oporteat, aut deceat, eam illi normam in hoc prescriptam esse voluimus, ut talem promissionem seu oblationem ea

dexteritate et modestia admittat, que in similibus requiritur. et ante omnia caveat, ne nimirum late evagetur aut limites excedat, sic tamen illos et spe et oblatione confortet et animet, ut de futuro auxilio nihil dubitantes in sua erga Christianitatem et nos, Regemque et Dominum eorum offitio persistant, et singula pro beneficio et omnium commodo dirigant et exequantur.

Premissa vero omnia idem orator Noster lingva materna statibus conferat, eaque medio fidi et boni interpretis Latio sermone reddat et illis insinuet.

In quibus omnibus et singulis pro honore et commodo Nostro et Christianitatis mature tractandis, obeundis et perficiendis supradictus Orator Noster omnem possibilem operam et industriam impendet, nihilque non agere et obtinere contendet, quod in bonum Reipublice Christiane facere possit. ceteraque omnia in ijs et circa ea necessaria et oportuna procurabit et interponet, secundum rerum, temporis, et loci qualitatem et exigentiam, adusque Nostro in ijs omnibus voto, causeque communi et justissime, quam Serenissimus Dominus frater Noster antedictus ratione eiusdem Regni habet, demum satisfiat. Sicut etiam pro sua in Nos et Christianitatem fide et debito haud dubie facturum esse confidimus, nostram in eo expressam et omnimodam executurus voluntatem. Datum in Civitate Nostra Tornacensi die XII. Decembris 1531.

Kivűl: Instructio Cesaree Maiestatis ad Dietam in Kenesse.
(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

XVIII.

1531. Deczember 16.

János királynak Nádasdy Tamáshoz intézett rendelete, melyben meghagyja, hogy a kenesei gyűlésen meg ne jelenjék.

Joannes dei gracia Rex hungarie, dalmacie, croatie etc.

Magnifice, fidelis nobis dilecte. Intelligimus istic fieri certissimas conventiculas a nonnullis, sub pretextu boni pub-

lici, Quarum licet sint nonnulli, qui asserant te esse auctorem, Tamen Nos considerantes tuam erga nos fidelitatem et integritatem, persuadere nobis non potuimus, te tale quippiam moliri, quod sit contra auctoritatem et dignitatem nostram Regiam. Nichilominus tibi firmissimo committimus, ut conuenticulas huiusmodi, si que future sunt, in quantum nostram gratiam charam habes, omnino euitare debeas, presertim cum consiliarius noster sis, et geras publicum apud nos et principalem Magistratum; Idque eam potissimum ob causam, quod nolumus vel in minimo prestare occasionem aliquam, vel eciam suspicionem violacionis federum, siue induciarum, quas cum aduersario habemus; Sicut hoc idem eciam fideli nostro Benedicto de Beken locumtenenti personalis presencie nostre, commisimus. Preterea commisimus tibi aliquocies, ut ad nos venire deberes. Mirati sumus et miramur nunc quoque tantam tuam ac tam diuturnam moram. Quapropter firmissime tibi committimus, ut statim acceptis presentibus, omnibus alijs negocijs posthabitis, statim ad nos redire debeas; hic enim propter tuam absenciam, in Negocijs prouentuum nostrorum, non mediocre dampnum in dies patimur. Secus itaque ne feceris. datum in Ciuitate nostra Segeswariensi, Sabato proximo post festum beate lucie virginis et martiris, Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo primo.

Joannes Rex

Manu propria.

Kívül: Magnifico Thome de Nadasd, Thezaurario nostro, fideli Nobis Dilecto.

(Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban.)

XIX.

1532. Január 1.

A pápai követnek a kenesei gyűléshez intézett levele.

Reuerendissimi, Illustres, Magnifici ac nobiles cuiuscunque ordinis Viri. Nunciatum est Sanctissimo Domino Nostro his diebus per fidedignos nuncios, debere Dominationes Vestras

Reuerendissimas et Illustrissimas in die circumcisionis vna congregari, Tractaturi inprimis christiane fidei conseruationem et augmentum, Deinde Hungarie Regni concordiam et Stabilitatem, Quod a Sanctitate sua tam benigno animo intellectum est, ut illico decreuerit, nos ad vos destinare oratorem, vt huic sancto et christiano Conuentui interessemus, Sueque Sanctitatis partes interponeremus. At nunc cum Wienne audiuerimus, Prelatos ac Principes huic Conuentui non omnes interfuturos, quod egerrime tulimus, ac contra Sanctitatis sue opinionem esse sciamus, non propterea differre noluimus, quin saltem in Ouaar deueniamus, vbi aut a Dominacionibus vestris responsum, quid facturi simus, recipiamus, aut vnus vestrum aut duo ad nos se conferant, nobiscum tractaturj, quod Christiane religioni ac Hungarie incremento conducat. Interim Sanctissimi Domini Nostri nomine vos hortamur, nostro uero rogamus, ut mature et prudenter omnia faciatis. Neque precipitanter ea tractetis, que post factum, aut Regno maius bellum, aut christianitati perniciem, vobisque facti dolorem, maioremque sint discordiam allatura. Si a Sanctitate sua citius monitj fuissemus, etiam ad vos citius aduolauissemus. Sed cum In vigilia Natiuitatis Domini Nostri Jesu christi id nobis fuerit nunciatum in Eniponte, habuerimusque Enum congelatum, aliaque incommoda et impedimenta, id facere nequiuimus, quod proposueramus. Et optime ac felicissime ualeant. Wienne Primo Januarij MDXXXII.

Az irat élén: Copia literarum ad Status hungarorum congregatorum.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

XX.

1532. Január 5.

A kenesei gyűlés válasza Montfort gróf, császári követ levelére.

Spectabilis et Magnifice Domine et amice nobis obseruande. Salutem et nostri commendacionem. Literas Dominationis vestre accepimus, ex quibus optimam mentem et volun-

tatem Cesaree et Catholice Maiestatis intelleximus, agimus ingentes gratias Sue Maiestati, Quod Cure fuerit Sue maiestati miserum Regnum. Certe optassemus Presenciam Dominationis vestre, que multa coram de Statu huius Regni intelligere potuisset, Cuius Condicionem et Statum, et quid eciam hic concluserimus, Cognoscet eadem ex Reuerendo Domino alberto preposito quinque ecclesiarum et Egregio Stephano Bessency aulico Regio, quibus eadem Credere velit. Eandem valere optamus. Ex kenese feria sexta ante Epiphaniarum domini. Anno eiusdem 1532.

Eiusdem Dominationis vestre Magnifice prelati, Barones, proceres, nobiles et Regnicole omnium ordinum Regni hungarie in Kenese congregati regni eiusdem.

Spectabili et Magnifico Domino Wolfgango de Monte forti et Comiti de Rotenfels, Consiliario et oratori Cesaree et Catholice Maiestatis, Domino et amico nobis obseruando.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XXI.

1532. Január 7.

Herbáth Tamásnak Jurisics Miklóshoz intézett levele, melyben a kenesei gyűlés lefolyásáról jelentést tesz.

Magnifice domine mihi semper gratiose, post seruiciorum meorum iugem Exhibicionem. Mandatum magnificentie vestre mihi iniunctum, vt scilicet ad kanysa pergere debeam, ad dietam illic ab hungaris celebrandam, plane ac cum omni, qua valui, diligencia Exequutus sum, omniaque et singula, que vel romanam regiam Maiestatem concernunt, illic in ipsa dieta tractata, vt potui, peruestigaui; verum Nil noui aut Boni preter antiquas illas et callidas adinuenciones, quibus

semper hoc regnum laborauit, inuestigare potui. Et cum Ego senectute grauatus tam repente ad Magnificentiam vestram appropinquare nequiui, famulum interim meum ad eandem cum presentibus transmisi, imprimis Scire dans vestre Magnificentie, dietam esse perfectam, in qua plures fuere familiares Romane Regie Maiestatis, quam Johannis regis, sed annuat diuina clemencia, vt omnes illi regie Maiestati domino nostro clementissimo Ex corde fideles sint etc. Amplius scire debet vestra Magnificentia, conclusum esse, ad vtrosque reges: Romanorum videlicet et Johannem, legatos transmitti, esseque legatos ad regem romanorum Ambrosium dolgos et franciscum Both, tali instructos Mandato, vt videlicet hungari scire ac cerciores esse velint, qua defensione tuicioneque ipsos defendere tuerique velit rex, similiterque et grauia diuturnaque ipsorum dampna perpessa pretendunt, ac cetera id genus, nunc in tali festinancia perscribi non necessaria. Simili modo et Johannem regem Stefanus de herderwara cum simili instructus mandato aditurus delegatus est. Istud vero interim pro indubia veritate vestre Magnificencie perscibimus. Quod Romana regia Maiestas parum quid spei in hungaros Locari potest, hec nanque est ipsorum concors mens: vnum solummodo se velle habere regem; Quidam eorum regem polonie volunt, quidam vero Johannem. Scripsit quoque imperator turcharum regi johanni literas continentes, velle se terram Serem, vnacum finitimis castris, sibi reddere vsque ad Nandoralbam, et de cetero tributum ab ipso accipere. Sed et papa literas ad dietam misit, me, quid contineant, ignorante. Tandem vero et aliam dietam celebrandam in festo Sancti gregorij pape proxime venturo in Beryn constituerunt, quid vero in ea tractaturi sint, me latet; colligere tamen licet, vt cum relacione legatorum a regibus reuersorum conclusuri quippiam sint; faxit deus, vt pro republica cristiana vertatur eorum conclusio. franciscus autem Bathyany, valentinus therek et thomas Nadasdy, isti tres sunt, qui Negocij saxum crebro inter eos voluunt: vereor autem, Ne rex vester sua sibi munificentia inimicos conciliet, siquidem et equus grassibus nutritus non raro sessorem fallere solet. Johannes autem tahy inter omnes vnum se fidelissimum in ista dieta prestitit, decem nanque,

vel pluribus vicibus, in conspectu omnium, publice et cum serio graui monens admonuit uulgus nobilium: Summopere cauendum, ne in turcharum manus incidatur, cuius tamen monitus licet salubres et sanctos, alij eciam regie Maiestatis familiares, quibus forte turcharum fraudulenta tyrannis non admodum cognita est, in ventos spernentes, dissipauere, dicentes, se vel thurcas vel germanos nullo discrimine habituros. Hec huiusmodi in tanta festinancia interim, donec ipse in persona propria comparere valeam, vestre Magnificentie per famulum meum transmittens celare nolui; similiterque me eidem Magnificentie vestre, tanquam domino gratioso commendo.

Datum in Symonhasa dominica post trium regum Anno domini 1532.

Thomas Herbath
de Simonhasa vestre Magnificentie
deditissimus.

Kívül: Magnifico domino Nicolao Jurisitz, Serenissimi Romanorum Regis consiliario Terrarúmque fluminis et in kowzeyk (?) capitaneo etc. domino meo vnice gratioso.

(Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XXII.

1532. Január 10.

Peregi Albert pécsi prépostnak Ferdinánd királyhoz intézett levele, melyben a kenesei gyűlés lefolyásáról jelentést tesz.

Sacratissime princeps, domine domine clementissime.

Post humillimam perpetuamque fidelium Seruiciorum meorum in gratiam Maiestatis Vestre commendacionem. domini consiliarij hic existentes, miserant me vnacum domino Stephano Bessenyey Maiestatis vestre optimo seruitore, ad conuentum in kenesse celebratum, Eius presertim rei gracia, vt quid illic ageretur presentes viderenus, fidelesque Maiestatis vestre hortaremur permanere in fide et constancia. Quo

venientes, vidimus, qui illuc conuenerant, fuisse pociorem partem fideles Maiestatis vestre, et nichil aliud egisse, nisi vt modum inveniant, quo in hoc Regno permanere et defendi possent; itaque missi sunt Oratores ad Maiestatem Vestram, cum instructione, simul eciam Cesarem eiusdem fratrem, Suplicatum, cuius Summa est hec: vt Maiestates Vestre post tam longam diuturnamque expectacionem, defensionem et conseruacionem patrie huius, non literis, non inani spe, sed re ipsa prestent, comprobentque, quam si prestare potuerint ad vnum omnes, quotquot eciam hactenus Joannem recognouerint, in partem Maiestatis Vestre consencient. In primo autem die conuentus allate sunt litere a Laskone omnibus, qui Conuentui interfuere sonantes, penes quas miserat Exemplum eciam literarum, quas in itinere a Cesarea et a Maiestate vestra sibi missas accepisset; literarum autem suarum continentia in Summa hec erat: Quod ipse nunc de Curia Maiestatis vestre veniret, vbi certo cognouisset, Eam in toto mundo preter Cesaream Maiestatem fratrem suum nullum habere rerum suarum refugium, defensionemque, Et quod Cesar eciam ipse, opitulari rebus Maiestatis Vestre minus posset, Eo quod delphinus, filius Regis Gallorum, volens patris captiuitatem vlcisci, Arma ingencia contra Cesarem in tota italia et alijs prouincijs pararet, totque alie cure ingruissent Cesari, qui illis eciam intendendis vix sufficeret, tantum abest, vt Maiestatis Vestre, fratris sui, negocium posset promouere. Propterea et Cesar et Maiestas Vestra pacem cum Joanne suscipere parati essent, condiciones tamen oblate minus illi placerent, quas nec domino suo Joanni suscipiendas suaderet; essent enim tales, que seruari vix possent; proinde Eum Summopere, maximisque promissis Et Cesarea et Maiestas Vestra rogassent inducendum dominum suum, quod certos oratores Bauariam mitteret, de pace cum Joanne conficienda tractaturos, antequam Cesarea Maiestas alijque principes ad futurum Imperialem conuentum conuenirent; aliud quoque hoc ingens negocium nunc Maiestati vestre contigisset, Quod ipsam principes Imperij pro Rege Romanorum recognoscere, tenereque nollent, nec concessuros Maiestatem vestram de cetero titulo illo vti; Nam non a principibus esset Romanorum Rex Maiestas vestra

electa, sed a quatuor duntaxat quibusdam, alijs semper, qui pociores fuere, dissencientibus; deinde in calce literarum rogat, obtestaturque Hungaros, vt ad vnionem et concordiam veniant, nullam spem defensionis in Maiestate vestra collocent, quoniam nil prestare posset, quod Saluti nostre et huius patrie commodum aliquod esset allaturum, adiiciens hoc: verum inquit, ferdinandus est bonus juuenis, sed pauper nimium; Et quod si per Hungaros ad concordiam vnionemque venitur, Joannem Regem eorum habituros, mox tota Sirmiensis terra, cum arcibus omnibus, libera ipsis a Thurca reddetur. hoc de literis Laskonis. venit et alius rumor in Conuentum illum, qui animos omnium vehementer terruit deiecitque, Principes scilicet Imperij et Regem Anglie hijs diebus Quendam Gasparem (cuius cognomen non occurrit) clam ad Joannem misisse, nunciantes, si pacem ipse et fedus eis a Thurcis obtinere, ne arma in eos summeret, posset, se nunquam auxilium vllum Maiestati vestre aduersus Joannem daturos idque firma satis obligatione sancitum esset. accepto nuncio Joannes statim hijs rebus ad Thurcam misit, principum hanc peticionem illi denuncians, cui Thurca assensit, et literas misit, dans Joanni potestatem faciendi foedus et pacem cum principibus illis, tot annis quot Joanni videretur; Nam quicunque Joanni amici forent, hos omnes et Thurca pro amico, inimicos vero pro suo teneret inimico, que litere per Eundem Gasparem proximis saltem diebus ad principem essent allate; sintne vera, aut minus, ipse ignoro quidem, satis tamen constanter circumfertur. Non defuerunt aliqui Ex fidelibus Maiestatis Vestre, qui ad literas Laskonis satis bene responderunt, presertim bagyt, Eum male esse de curia Maiestatis Vestre discessum, quum nunc literas pleni mandati habuisset, Et quod animo nimium turbato esset, quod omnem pecuniam ludens in cartis amisisset, et quod homo leuis admodum esset. dies conuentui alio dictus est, in Berenhyda festum diui Gregorij pape, quo interfuturos audiui ab ore eorum, valentinum Therek et paulum Bagyth, plusquam mille Equitibus. hos duos curet Maiestas Vestra sibi ita coniungere, ne possit in eorum fide quidquam dubitare; video enim vtrunque male contentum de Maiestate Vestra, presertim quod nulla esset domus hactenus eis data,

que perpetua esse posset. Pars (altera) nichil negligit, que facere potest, et Largicionibus et alijs rebus; audiui ad Nadasdy septem vtres plenos auro argentoque ad Gritti missos esse, cum veluto multo et rebus alijs sericeis; audiui Nadasdy peractis saltim nupcijs sororis sue, quam Maylad copulauit, stipendia generaliter promulgaturum. Nomina, qui Conuentui interfuere, scripta ad Maiestatem Vestram misi, Cui suplico dignetur curam huius miserrime Regni habere, ne ad vnum omnes pessundemur, et in hoc quod scripsi, nil aliud cognoscere. quam meam eidem deuotam fidem voluisse ostendere: hijs enim omnibus presens interfui, vidique et audiui. Maiestatem Vestram deus optimus Maximus conseruet foelicem et incolumem. cum foelici rerum suarum incremento. datum posonij 10 Januarij Anno 1532.

Eiusdem Maiestatis Vestre humilis Seruitor.

Albertus prepositus
Quinqueecclesiensis
Secretarius Camere.

(Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XXIII.

1532. Január 10.

A kenesei gyűlésnek Pozsony megyéhez intézett levele, melyben azt a berenhidai gyűlésre meghívja.

Egregii ac Nobiles Domini, et Amici nobis honorandi Salutem, et nostri commendationem.

Licet aliquoties jam tentavimus, ut Nationem hanc nostram Hungaricam in unum locum contrahere, et congregare, ac intestinas, et civiles discordias sedare potuissemus, ut tandem unanimiter de statu, et conservatione hujus miseri, et calamitosi Regni, Patriae nostrae communis, consulere, et mature providere potuissemus; sed hactenus omnes conatus

nostri frustra cecidere. Nihilominus cum animadvertamus, deinceps quoque non esse aliam viam conservandi Regni, nisi ut in unum convenire, et domesticas contentiones deponere, et communiter de salute Patriae, si prorsus usque ad internecionem perire nolumus, tractare, et concludere debeamus. Decrevimus itaque nullis nostris laboribus, et expensis parcendo, omnes modos tentare, quo jam tandem hoc sanctum propositum, et consilium nostrum effectum sortiatur desideratum; indiximus aliam Diaetam universalem pro Festo B. Gregorii Papae proxime affuturo, in Berinhida, in Comitatu Vesprimiensi celebrandam, ad quod nostra extrema necessitas, et ultimum periculum adegit; quoniam videmus nos undique derelictos, et neminem esse, qui nos congreget. Ad quem diem, et locum omnes Dominos Praelatos, et Nobiles, Baronesque, ac omnes Ordines hujus Regni invitavimus. Misimus etiam Oratores ad utrosque Serenissimos Reges, supplicantes Majestatibus Suis, ut etiam Suae Majestates ad dictum Conventum die, et loco in praescriptis celebrandum, speciales Oratores suos mittere, ac per eos modum, et rationem conservandi Regni, et Libertates nostras, non verbis, sed factis, hisque manifestis, et praesentaneis, Nobis declarare dignentur. Admonuimus per eosdem Oratores nostros Suas Majestates, quod quicunque eorum Regnum defendere poterit, et nos in Libertatibus conservare voluerit, illi inhaerebimus, et illi soli serviemus. Igitur rogamus, oramus, atque obtestamur etiam Dominationes Vestras, in quantum Fidem Christianam, Patriam hanc nostram dulcissimam et communem, ac Uxores, et Liberos vestros, vitamque omnium caram habebitis, velint in dicto Conventu die, et loco praescriptis celebrando per singula Capita interesse, ubi nos omnes, qui hic fuimus, compromisimus adesse, quod etiam Dominationes Vestras, quibus hoc Regnum aeque, ac Nobis charum est, facturas non dubitamus. Poterunt autem Dominationes Vestrae libere, et secure venire, et ibi tandem quid cuilibet visum fuerit sentire, et facere, nemine cogente, et rursus ad propria, vel quo voluerint, redire; ad quae omnia, et singula observanda Dominationes Vestras, et omnes alios ad fidem nostram assecuramus, quod etiam nos a Dominationibus Vestris expectamus, easdemque feliciter

valere optamus. Datum in Kenese Feria quinta proxima ante Festum Epiphaniarum Domini Anno ejusdem 1532.

Dominationum Vestrarum

Praelati, Barones, Proceres Nobiles, ac Regnicolae omnium Ordinum Regni Hungariae, in Kenesse congregati.

Kivül: Egregiis ac Nobilibus Dominis, Uniuersitati Nobilium Comitatus Posoniensis, Dominis Fratribus et Amicis nobis honorandis.

(Kiadta Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 146—8. ll.)

XXIV.

1532. Január 6.

A kenesei rendeknek Lengyelország rendeihez intézett levele, melyben azokat a berenhidai gyülésre meghívják.

Reuerendissimi, reverendi, illustres, spectabiles, magnifici, nobiles, egregii, prudentes ac circumspecti domini et amici nobis obseruandissimi, atque honorandi. Salutem et obsequiorum nostrorum commendacionem. Tametsi non dubitemus Dominationibus vestris optime constare, regnum istud nostrum, dum adhuc florebat, omnibus regnis et prouinciis circumuicinis non paruo vsui atque emolumento fuisse, et non solum Dominationibus vestris et huic regno vestro inclyto, verum eciam toti Christianitati ad reprimendos et propulsandos impiorum hostium conatus et hostilitates, nos tanquam antemurale et fidele propugnaculum quoddam fuisse, et cum effusione sanguinis nostri, et infinitis cedibus nostrorum, reipublice christiane fidelissime et constantissime vsque ad hec tempora seruiuisse; verum quo iam res nostre deducte sunt, id adeo toti pene orbi notum est, vt ea referre supervacaneum existimemus. Siquidem dum aliorum commodis studemus, dum negligenciam et impotenciam principum nostrorum ferimus, dumque frustra per tot secula auxilia a republica christiana imploramus; eo miseriarum redacti sumus, vt iis, qui a tot et tantis cladibus superfuimus,

nichil iam preter sanguinem supersit. Itaque ne adhuc nobis et Christianitati, pro qua eciam sanguinem et vitam, que iam sola restat, modo prodesse possimus, effundere non dubitamus, defuisse videamur: indiximus vniuersalem dietam in festo beati Gregorii pape proxime affuturo, in Berenhyda, in comitatu Vesprimiensi celebrandam, vbi tractaturi sumus et conclusuri de conseruacione huius afflicti et iamiam (nisi mature prouideatur) ruentis regni nostri, quod eque nobis ac dominationibus vestris proderit. Igitur rogamus dominationes vestras, tanquam bonos dominos vicinos et amicos nostros, vt pro suo in religionem christianam studio, et beniuolencia erga nos vestra, denique pro euitandis vltimis periculis, que non secus dominationibus vestris ac nobis iam imminent, velint mittere oratores suos ad dictum locum et diem, qui nobis in persona dominationum vestrarum, rebus nostris afflictis et attritis consilio et auxilio esse possint; pro quo facto dominationes vestre a deo optimo maximo dignam mercedem recipient, nos vero eisdem omni vicissitudine officiorum promereri studebimus. Alioquin si viderimus nos ab omnibus principibus et regnis ac prouinciis destitutos, cogemur eam quam poterimus viam conseruandi regni querere et inuenire, antequam ad internicionem vsque pereamus. Eosdem felicissime valere optamus. Datum ex Kenesse, in festo epiphaniarum domini, anni eiusdem MDXXXII.

A levél élén: „Prelati, proceres, nobiles ordinum Vngarie, consiliariis et statibus regni Polonie."

(Az „Acta Tomiciana" című kéziratgyűjteményben, a pétervári cs. könyvtárban.)

XXV.

1532. Február 11.

Ferdinánd király válasza a kenesei gyűlés követeinek előterjesztéseire.

Responsio Sacratissime Regie Maiestatis, Romanorum, Hungarie, Boemie etc. ad ea, que universi status Regni sui Hungarie ex conventu Kenesse pro festo circumcisionis die

celebrato per Egregios t. et t. [1]) Eius Maiestati nunciarunt et proposuerunt.

Imprimis, quod in memoriam reducunt, quemadmodum sponte suam Maiestatem in Regem et Dominum eorum elegissent, ac de eorum defensione sueque libertatis conservacione fuisse eos a Regia Maiestate assecuratos;

Ex diuturna tamen sue Maiestatis absentia factum esse, ut non solum non defensi et in libertatibus conservati, sed ita attriti, tot malisque et erumnis affecti, ut iam bonis, rebus et facultatibus omnibus amissis, nil amplius ipsis preter vitam miserimam restaret;

Ex tantis igitur incommodis compulsi conventum pro festo beati Gregorij pape proxime futuro in oppido Berenhyda celebrandum indixere, in quo saluti et defensioni eorum consulere possent;

Supplicantes, ut huiusmodi decreto sua Maiestas consentiret, ac subditis ex omnibus statibus, ut ad dictum conventum accederent, mandaret, Illucque Oratores proprios mitteret, medio quorum tempus et modum defensionis re certa ipsis denunciaret et significaret.

Ad hoc igitur, ubi commemorant Maiestatem Regiam sponte in Regem eorum accepisse: Respondit Maiestas Regia, fecisse eos id ex officio eorum honesto et debito. Quod ejus Maiestatem, cui Jus divinum humanumque in Regno Hungarie competebat, Dominum et Regem eorum salutarunt, in quo sue Maiestati fecerunt debitam et singularem complacenciam.

Preterea, quod in absentia Maiestatis sue bonorum, rerumque suarum jacturam fecerint maximam, Maiestas sua gratiose et ex animo eis compatitur, quamvis ejus Maiestas quantum in ea fuit, nihil earum rerum neglexerit, que ad commodum eorum pertinere arbitrata est.

Et nisi ipsi inter se simultates, odia et dissensiones mutuas exercuissent, partique adverse factionis complacere studuissent, et in unione permansissent, item debita obedientia erga Maiestatem Regiam fuissent, arbitratur Maiestas Regia,

[1]) A b. Révay család stjavnicskai levéltárában létező példányban áll: „Per Egregios Franciscum Both et Ambrosium Dolgos."

omnia damna et pericula premissa evitare eos potuisse. In hoc tamen eos solummodo Maiestas Regia arguit, qui talium rerum fuerunt participes, bonos et constantes excipiendo.

Sed quia contra potentissimum hostem Turcam, unde potissimum omnia incommoda susceperunt, opus erat non exigua Maiestatis sue provisione, Que cum sine presidio Sanctissimi domini Nostri pape, ac Invictissimi domini Imperatoris, reliquorumque Sacri Romani Imperij principum et Statuum ac provinciarum Regie Maiestatis fieri nequiret, nec ab illis huiuscemodi presidia per medias personas, vel nuncios facile, vel cum tanto effectu impetrari possent, utile censuit Maiestas Sua, causa salutis et liberationis Regni sui Hungarie, prefatos Sanctissimum Dominum Nostrum literis et Nuncijs, Imperatorem vero ac principes et provinciarum subditos in persona propria interpellare, quo melius, commodius, faciliusque huic Negotio incumbere, et Regno suo fidelibusque subditis eiusdem providere posset.

Preterea palam est, quam' maximis itineribus, Terra Marique Sacratissima Cesarea Maiestas, frater Regie Maiestatis charissimus, pro sopiendis et sedandis christianorum principum ac aliorum discordijs, et pro bono publico tocius Christianitatis, ad has venerit provincias, cum qua ut sua Regia Maiestas conveniret, amor fraternus, honorque ac dignitas eius, necessitas quoque et tocius Christianitatis commodum requirebant. Proinde Quantum temporis in conquirendis presidijs ab Cesarea Maiestate Sacri Imperij principibus et statibus Eius Maiestas absumserit, non erit difficile intellectu, si quis considerabit, Regiam suam Maiestatem Spiram pro indicta nuper Imperiali dieta accessisse, tandem ex causis evidentibus eadem prolongata, rursum rediise, Et undequaque cum suis hereditarijs provincijs pro auxilijs et subsidijs non modicum temporis absumsisse; ob quas causas per hec retroccta tempora sua Regia Maiestas cum suis subditis Regni Hungarie morari et esse nequivit, neque tantum sua presentia, quam tali absencia prestare potuisset; Quemadmodum paucos post dies indubitanter, re ipsa oculis videre omnibus licebit.

Nam et a Sanctissimo Nostro pontifice et ab Sacratissima Cesarea Maiestate, reliquisque Imperij principibus Christianis, item provinciarum hereditariarum omnium subditis,

Justa et honesta presidia acquisita sunt, que nisi Regia Maiestas Regno Hungarie abfuisset, sicuti supra dictum est, per medias personas impetrare difficillime potuisset.

Et licet huiusmodi subsidia non aspernenda sint, tamen Regia Maiestas nihilominus in futura dieta Imperiali, ad quam Cesarea Maiestas iam propediem ventura est, maiora impetrare ad effectumque reducere intendit.

Itaque hortatur Regia Maiestas omnes status Regni sui Hungarie, boni consulere velint, equoque ferre animo, huiuscemodi Regie Maiestatis et preteritam et presentem brevem absentiam, quam in rem et commodum eorum factam esse mox sencient.

Et quoniam post Imperialem dietam, proximis diebus Ratispone celebrandam, ubi Regiam Maiestatem cum prefata Cesarea Maiestate et ceteris Imperij principibus, precipue pro Christianitatis commodo et Regni Hungarie liberacione et defensione, convenire opere precium est, Sua Maiestas statuit conventum alium generalem per se toto Regno suo Hungarie ad festum beati Georgij nunc venturum indicere, ac ut illi conventui in persona quoque propria interesse possit summopere laborare.

Iccirco non est sue Maiestati necessarium visum conventum per quosdam Regni Incolas nuper in Kenesse congregatos pro festo Gregorij ad Berenhida indictum celebrare, cum terminus festi divi Georgii non multo longius instet et brevis sit.

Et cum Maiestas Regia illi Regno suo non alium modum commodiorem subveniendi cognoverit, quam superius declaratum, Eam ob rem Conventum divi Georgij indixit; hortatur igitur fideles subditos suos, Eisdemque mandat, ut pretermisso Conventu sancti Gregorij, Conventui divi Georgij, sub salvo et securo conductu Ejus Maiestatis, universi interesse velint et debeant, ubi dei optimi maximi voluntate, ab Eius Maiestate Regia non solum intelligent, Sed etiam cum effectu sencient, et manu palpabunt, que in defensionem, liberacionem, commodum et tranquillitatem Eorum per hanc absenciam suam comparaverit.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XXVI.

1532. Február 17.

VII. Kelemen pápának a berenhidai gyűléshez intézett irata.

Venerabilibus fratribus Archiepiscopis et Episcopis ac dilectis filiis nobilibus viris, ducibus, marchionibus, comitibus, Equitibus, et populis status Regni Hungarie facientibus Salutem.

Venerabiles fratres et dilecti filii salutem. Licet proxime dilecto filio Antonio de Hispello nuntio nostro ad vos misso plena mandata dederimus perferenda, ex quibus desiderium vestrae salutis et securitatis vobis aperte constare poterit, ipsumque Antonium suo officio in illis vobis referendis plene functurum esse non dubitemus; Tamen hiisdem curis stimulantibus animum nostrum, et ex abudantia charitatis erga vos nostrae, has etiam literas verbis et relationi ipsius Antonii adiiciendas putauimus, ut pluribus modis paterna benenolentia et vigilantia vobis manifesta esset. Neque enim filii, tametsi de vestra in sancta Religione constantia nunquam dubitauimus, tamen non esse solliciti non possumus, quod vestrum regnum fractum ante hostilibus et populationibus, nunc intestinis discordiis discissum et debilitatum videmus. Ad cuius mali perniciem illud etiam accedit, quod pars vestrum altera eorum fauore utitur, quorum nedum apertae vires, sed etiam occultae fraudes timendae nobis sunt, ne quid impiorum seductio vos pios inficiat. Sumus enim praepositi a deo omnipotenti uniuerso gregi fidelium, ut pastoris vigilis, piique patris amore illorum salutem sedulo procuremus. Quod cum in cunctis populis Cristum profitentibus comuniter facere debemus, tum peculiarius facimus in vobis, quos haec Sancta Sedes tot iam annos pro fide Cristi belligerantes, et tanquam murum ad defensionem caeterae Cristianitatis obiectum, omni studio sustentare ac fouere consueuit. Hoc nos exemplo praedecessorum nostrorum, recenterque felicis recordacionis Leonis papae X-mi patruelis nostri, adducti, nihil unquam, deo et vobis testibus, praetermisimus, quod ad vestram salutem a

turcis defendendam pertineret. Vestris quoque cladibus haud minus doluimus quam nostris, quae mox (ut audire potuistis) acerbissimae subsecutae sunt; quas tamen et omnem iniuriam deo condonantes, priuatis calamitatibus et offensionibus posthabitis, ad publica vulnera sananda nos conuertimus, omnia posthabentes defensioni Sanctae Religionis et uniuersali utilitati. Vos quoque decet filii, vestraeque virtuti ac vetustae gloriae conuenit, nec praeteritis cladibus valde commoueri, nec futura valde formidare. Illis enim pro Cristiana fortitudine laetari potius quam dolere, futuris autem minus angi debetis, stante praecipue hac Cristianorum principum concordia, qua sane durante non tam nobis a hoste, quam illi a nobis timendum sit. Quod si omnia in aduersum caderent, quae casura (auxiliante domino) non timemus, retinenda est vobis maiorum vestrorum erga suos reges fides et deuotio, constanter et sanctissimae religionis a dei ore susceptae et tot saeculis a vobis defensae, pro ea si casus tulerit semel moriendum, per quam in aeternum viuimus; nihil committendum, quod vestra ac maiorum vestrorum laude et pietate indignum sit. Et quum (ut ait Apostolus) fideli cum infidele, Cristo cum belial, luci cum tenebris nulla potest esse consociatio, id vos fratres ac filii monemus, ac per communem deum rogamus, ut vos seduci non patiamini, ac subdolis hostium consiliis, vel fallacibus promissis confidere nolitis; si quae etiam illi suaserint, aut benigne quoque obtulerint, his venenum subesse credatis, et si dubium hoc vobis est, Cristianas prouincias illis subiectas aut deditas, vel fidem eorum sequutas interrogate. Nihil enim nisi foedum se pati seruitium, et intolerabilis jugum seruitutis sufferre respondeatur. Sed haec a nostra potius cura et sollicitudine paterni in vos amoris profecta dictaque sint, quam quod unquam de proceribus Hungarorum suspicemur, ut se turcis, Dei, et suis, omniumque Cristianorum hostibus, quauis ratione adiungant; quos sciant nihil magis, quam Cristianorum sanguinem sitire, vastitatem Cristianarum Regionum, nobilitatis extinctionem, abductionem virginum, Templorum ac religionis nostrae foedationem desiderare, Quosque vestri maiores multum minoribus ipsi copiis totiens profligarunt: his vos, ut ullo modo subiici posse cre-

damus. (*így*) Quamobrem per Jhesum dominum estote constantes, et in sancta veraque fide, a qua salus aeterna dependet, fortiter persistite, ac extrema quaeque perpeti (si casus tulerit) eligite potius, quam a Cristianorum religione auulsi spurcissimam seruitutem subire. Quod tamen minime iam metuendum est. Jam enim dei misericordia (quam nostra peccata auerterant) poenis nostris placata, aspirare suis fidelibus videtur. Turca ad Viennam repulso, Italia omni composita, Cristianis principibus inter se conciliatis, simul bello, simul pestilentia et caritate omnium rerum a Cristiano orbe remotis, adducto etiam ad vos propius Serenissimo Caesare, ut vestrae et germanorum, ac reliquae Cristianitatis securitati praesens prospiciat. Quod ille, nobis quidem omni studio hortantibus, sed etiam sua ipse maxime pietate, una cum Serenissimo Romanorum rege, eius fratre, *rege vestro* in Ratisponensi Conuentu proxime indicto, curaturus est. Nec praeterea nos aut cura, aut studio, aut facultatibus, tum nostris conferendis, tum aliorum implorandis, vestrae defensioni unquam deerimus. Itaque vos filii denuo hortamur, rogamusque, ut posita vobis ante oculos sola diuini honoris, vestraeque animarum salutis et publicae utilitatis ratione, *in isto Conuentu*, adiutore domino, ea statuatis, quae pristinae virtuti ac pietati vestrae sint consentanea. Quemadmodum vos etiam esse facturos firmiter speramus. Sed haec et alia plenius idem Antonius noster vobis explicabit, cui fidem indubiam habere velitis. Datum.

Kivül: „Copia bulle."

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. Kiadta némi eltéréssel, és a következő dátummal: „Romae XVII. Februarii MDXXXII pontificatus nostri anno nono" *Raynald* Annales Ecclesiastici XIII. kötet. *Pray.* Annales. V. 243. *Katona.* Historia Critica. XX. 781. l.)

XXVII.

1532. Február 17.

VII. Kelemen pápának a berenhidai gyűléshez intézett levele.

Statibus Ungarie.

Venerabiles fratres ac dilecti filii salutem. Cum nuper ad nos esset allatum de conuentu uniuersali per vos in Calendis Januarii proxime preterito indicto, et si causas ipsius indictionis ignorabamus, tamen quecunque ille essent, cum nonnisi vestra virtute et religione dignas fore iudicaremus, Nos pro nostra singulari caritate, qua istud regnum, nostrorum predecessorum exemplo, semper sumus prosecuti, non dubitauimus conuenire nostro officio et in vos beneuolentie, mittere ad vos proprium hominem nostrum, et vobis quacunque in re possemus coadiuuandis, et a Cristiane fidei hostibus tuendis, nostra et auctoritas et voluntas presto esset; ac quemadmodum incolumi isti regno quibus potuimus auxiliis opitulati sumus, ita ei afflicto et perturbato, si quam salutis viam deus aperiret, omni ope nostra non deessemus. Qua quidem re ita per nos decreta, cum optauissemus aliquem a nostro latere ad vos mittere, temporis breuitas et vie longitudo nobis impedimento in hoc fuisset: scripseramus venerabili fratri Vincentio Archiepiscopo Rossanensi, nostro apud Serenissimum Regem vestrum, Regem Romanorum nuntio, vobis vicinitate proximo, ut sine mora ad vestrum conuentum se transferret. Cum autem postea audierimus diem vos ad conueniendum prorogasse, et in festum Beati Gregorii transtulisse, nos hoc spatio nobis dato, id quod ab initio decreueramus facere, ut hinc a nobis hominem proprium ad vos mitteremus, elegimus dilectum filium Antonium de Hispello Sedis Apostolice prothonotarium, nostrumque et felicis recordacionis Leonis pape X. predecessoris nostri Camerarium, Exhibitorem presentium, virum nobis prudentia, fide, et virtute sua carissimum, Eumque de presenti sollicitudine et beneuolentia erga vos plene et copiose instructum, nostrum et Sedis Apostolice nuntium destinauimus; cui mandamus, ut nostro et huius

Sancte Sedis nomine ad deliberationes vestras pias (ut speramus) et cristhiane Reipublice salutares coadiuuandas vobis adsit, omnemque authoritatem et opes nostras benigne offerat ac polliceatur, ac complura alia pro vestra omnium salute et Cristiane Religionis tutela referat ac significet. Hortamur fraternitates et Nobilitates vestras in domino, ut ipsum Antonium nuntium nostrum benigne suscipiatis, verbisque eius haud aliam fidem nunc et deinceps prestare velitis, quám si nos ipsi vos presentes alloqueremur. Datum etc.

Kivül: Copia bulle.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XXVIII.

1532. Február 28.

János királynak megbízólevele Nádasdy Tamás, mint a berenhidai gyülésre küldött biztosa részére.

Nos Joannes dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Recognoscimus per presentes, Quod Nos de preclara fide ac fidelitatis constancia, et rerum gerendarum pericia fidelis nostri Magnifici Thome de Nadasd, administratoris prouentuum nostrorum Regalium ad plenum confisi, eidem hoc plenum Mandatum nostrum, plenamque et omnimodam facultatem in eo duximus dandum et concedendam, prout damus et concedimus presencium per vigorem, ut ipse cum Reuerendis ac Magnificis et Egregijs dominis prelatis, ac Baronibus, Nobilibusque huius Regni nostri Hungarie, in conuentu eorum, pro festo beati Gregorij pape proxime venturo, in possessione Berynhyda celebrando, constituendis, et congregandis, super Rebus et Negocijs fidei ac industrie sue per Nos creditis, et commendatis, juxta informacionem nostram exinde datam, nomine nostro loqui, agere et tractare, eaque omnia et singula Ad huiusmodi Res ac Negocia pertinentia, ac si personaliter interessemus, facere, concludereque et terminare valeat atque possit, promittentes Nos, in verbo nostro Regio, ut quicquid per prefatum Thomam de Nadasd cum prenotatis domi-

nis prelatis, Baronibus et Nobilibus in predicto conuentu (ut prefertur) constituendis, vel aliquibus eorum, secundum instruccionem per Nos sibi datam, ordinatum ac conclusum fuerit, ratum habebimus, firmiterque et Inuiolabiliter obseruabimus, ac literis nostris, si necesse fuerit, ad terminum per eundem Thomam de Nadasd prefigendum, ratificabimus. Imnio promittimus, et ad obseruandum Nos obligamus, harum nostrarum vigore, et testimonio literarum mediante. Datum in oppido nostro Zekelwasarhel feria Quarta proxima post festum Beati Mathie Apostoli, Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo secundo, Regnorum vero nostrorum Anno sexto.

Joannes Rex
Manu propria.

(Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban.)

XIV.

FERDINÁND KIRÁLY

POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉSE.

1532. Apríl 2.

Ferdinánd király pozsonyi országgyűlése.

Azon siker daczára, melyet Ferdinánd politikája, a kenesei és berenhidai gyűlések eredménytelen feloszlása által, kivívott, a helyzet mindenekfelett válságos volt. Legbensőbb hívei sem titkolták előtte, hogy ha végre tényleg nem nyújt védelmet az országnak, nem orvosolja a sérelmeket, nem elégíti ki a nemzet jogos igényeit: a magyar koronát elveszti.

Miután ekként, a fenyegető veszély elhárítására, *positiv* tényeket kellett felmutatnia, Regensburgból, 1532. márczius 10-én kelt levelei által, *Esztergomba,* szent György napjára országgyűlést hirdetett; ígérvén, hogy itt, a birodalmi gyűlésen Magyarország részére kieszközlött segélyről *személyesen* fog jelentést tenni. [1])

Ezen elhatározása kedvező hatást gyakorolt a magyar rendekre, kik most biztosan hitték, hogy az annyiszor ismételt királyi ígéretek valósulásának küszöbén állanak.

Azonban Ferdinánd már néhány héttel utóbb lemondott szándékáról, az országgyűlésen személyesen jelenni meg; valószinűleg azért, mert a német birodalom gyűlésén nem sikerült kieszközölnie az ohajtott segélyt. *Ungnad András* bárót és *Beck Márkot* nevezte biztosaivá, kiknek kötelességükké tette, hogy az országgyűlésen tartandó előadásukban, őt elmaradása miatt mentsék ki; hangsúlyozva, hogy egyedül azon oknál fogva maradt még tovább is a birodalmi gyűlésen, mert

[1]) A főrendekhez és a megyékhez — melyeknek nemességét „viritim" hívja meg — intézett meghívólevél fogalmazata a bécsi t. levt. Egy eredeti példány Pozsony város levéltárában. — L. **Irományok**. I. szám.

lehetőleg nagy segélyt igyekezik kieszközölni; hogy ezután a rendeket a királyuk és a kereszténység iránt tartozó kötelességeikre figyelmeztessék, és oly határozatoktól óvják, melyeknek következtében, bár ideig óráig kikerülnék a török kegyetlenségeit, utóbb állandón magukra vonák zsarnok uralmát, és a keresztény népeket is ellenségeikké tennék; míg ellenben, ha oly magatartást követnek, amelyet a király iránti tekintet és hazájuk java követel, Isten jutalmát, a keresztény népek tiszteletét, királyuk kegyelmét fogják maguknak biztosítani.

A biztosok felhatalmaztattak a Jánospártiakkal alkudozásba bocsátkozni, s általában mindent megtenni, hogy az egész nemzet egyértelműleg Ferdinándot királyává fogadja el.

Ha a rendek panaszokat és vádakat hoznának fel a király ellen, a biztosok igyekezzenek azokat megczáfolni. Adják elő, miként fáradozik, hogy a törökök ellen erős sereget gyűjtsön; és biztos reménye van, hogy újabb támadás esetében képes leend a törököket visszaverni, mit János királytól nem lehet várni. Békealkudozások utján is nagyobb előnyöket biztosíthat ő az országnak, mint ellenfele; e tekintetben kész igénybe venni a Jánospártiak közreműködését is, amennyiben ez reá és a kereszténységre nézve előnyös lehet. Magával János királylyal hajlandó volt békealkudozásokat kezdeni; ő és a császár elküldötték biztosaikat Passauba, de János király biztosai elmaradtak. Ennek daczára most sem vonakodik, méltányos feltételek alatt, békére lépni. [1])

A császár, miként Kenesére és Berenhidára, most Esztergomba is rendelt követeket: *Montfort* grófot és *Dom Pietro della Cava* császári tanácsost.

Ezek, a Ferdinánd udvarában készült utasítás értelmében, hivatva voltak Ferdinánd elmaradását azon kijelentés által igazolni, hogy a császár tartotta őt vissza Regensburgban, miután szükségesnek látta, hogy a birodalmi gyűlés tanácskozásaiban, melyek a török elleni hadjárat tárgyában tartatni fognak, részt vegyen. Oda kellett működniök a rendeknél, hogy azok, kik Ferdinánd pártján állanak, hűségükben állhatato-

[1]) Az 1532. apríl 11-én Regensburgban kelt utasítás fogalmazata a bécsi t. levt. — **L. Irományok.** II. szám.

sak maradjanak; az ellenpárt tagjai pedig hozzá csatlakozzanak. [1])

A Berenhidára küldött *pápai követ*, *Hispello Antal* jesii püspök a császári követekhez csatlakozott, hogy velük Esztergomban megjelenjék. [2])

Azonban Ferdinand későn tudósította magyarországi tanácsosait afelől, hogy nem fog személyesen megjelenni az esztergomi gyülésen. Midőn tehát a gyülés megnyitására kitüzött határnap közeledett, és sem a királynak, sem a birodalmi segélyhadaknak érkezéséről tudósítások nem jöttek, a királyi tanácsosok kínos bizonytalanságban voltak a teendők iránt. „A magyarok – írja Apaffy Miklós – a legnagyobb várakozzással és biztos reménynyel néznek az országgyülés és felséged megjelenése elé. Ha e reményben csalatkoznak, vagyis ha felséged a kitüzött határnapra nem érkezik meg, és haderőt sem küld, higye el felséged, ez ügyére nézve a legnagyobb mértékben káros leend. [3]) Melegen kérem és ajánlom, ne méltóztassék a kihirdetett gyülést kevésbe venni és elhanyagolni, hanem rendelkezzék akként, hogy szent György napjára személyesen megjelenjék, vagy erős hadsereget küldjön le.“ [4])

A magyar tanácsosok csak apríl 18-án vették Ferdinánd levelét, melyben őket elmaradásáról értesítette, anélkül, hogy

[1]) Az utasítás dátum nélküli fogalmazata a bécsi t. levt. — **L. Irományok**. III. szám.

[2]) Ferdinánd a k. biztosok utasításában kilátásba helyezi, hogy a pápai követ is megjelenik a gyülésen. És apríl 22-én Regensburgból Máriának írja: „Ilz sont parti trois ambassadeurs du pape, de lempereur, et de moy.“ *Gévaynál.* Gesandschaft Ferdinands I. an Szulejman I. 1531—1532. 77. l.

[3]) „Maiestas Vestra hoc medio attraxit ad se animos omnium Hungarorum tam fidelium, quam infidelium, qui summo desiderio ac spe certissima expectant dietam illam, et presenciam Maiestatis Vestre; que spes si hac vice eos fefellerit, hoc est si Majestas Vestra ad illum terminum non venerit, neque expedicionem aliquam miserit, credat mihi Maiestas Vestra, nullam maiorem et magis damnosam pestem futuram omnibus rebus Maiestatis Vestre.“

[4]) Apríl 15-én Pozsonyból a királyhoz intézett levele. Eredetije a bécsi t. levt.

a hadseregről említést tenne. „Nekünk — válaszolják azok — kötelességünk mindent megtenni, mi hatalmunkban áll, azonban nem reménljük, hogy sokan fognak összejönni, miután felséged ígérte volt, hogy a gyűlésen személyesen megjelenik, és mindnyájuknak bemutatja azon haderőt, melyet az ország védelmére összegyűjtött. Ha Kaczianer némi hadakkal megjő, könnyen meggyőzhettük volna a rendeket, hogy a többi sereg is jő utána, és felséged azért nem érkezett meg, mert szervezésével van elfoglalva. Most azonban, miután semmit sem látnak, könnyen azon meggyőződésre jutnak, hogy semmit sem várhatnak.“ [1])

A helyzetet még nehezebbé tette János király magatartása. Ez ugyanis a rendeket eltiltotta az esztergomi gyűlésen való megjelenéstől, [2]) és ugyanazon napra maga is országgyűlést hirdetett; miután pedig híveit felszólította, hogy fegyveresen gyülekezzenek, sokan Ferdinánd hívei közül nem merészeltek Esztergomba menni, attól tartván, hogy János király ezalatt birtokaikat elpusztítja, vagy őket visszautazásuk alkalmával elfogatja. [3]) Ekként a kitűzött határnapon csak igen kevesen jelentek meg Esztergomban.

Ily körülmények között a k. biztosok *Ungnád* és *Beck*, — a pápai és császári követekkel és a magyar tanácsosokkal Pozsonyban tartott értekezleten, abban állapodtak meg, hogy a rendeket, amennyire lehet, Pozsonyba fogják gyűjteni, s a

[1]) „Parva spes est fore, ut frequentes conveniant; tum quod Majestatem Vestram personaliter expectabant, tum quod pollicita fuerat sese vires, quibus Regnum hoc defenderet, ad eum diem conspiciendas omnibus exhibituram. Si copiae aliquae cum Domino Kaczianer venissent, persuadere sibi homines potuissent, maiores subsecuturas, et Majestatem Vestram ideo non venisse, quod in expedicione paranda esset occupata. Nunc quum nihil videant, facile sibi persuadent, nihil esse expectandum.“ A tanácsosoknak felterjesztése Pozsonyból, apríl 18-án. Eredetije a bécsi t. levt.

[2]) János királynak 1532. márczius 27-én Zalamegyéhez intézett levele a budai magy. k. kamarai levéltárban. — L. **Irományok**. IV. szám.

[3]) A magyar tanácsosok említik ezt, apríl 18-iki felterjesztésükben.

gyűlést itt tartják meg; [1]) mire őket a király felhatalmazta volt. [2])

A magyar tanácsosok buzgó igyekezetei folytán több főúr és nemes csakugyan megjelent Pozsonyban. Apríl 27-én a következők valának együtt:

Szalaházy Tamás egri püspök,
a fehérvári prépost,
a pozsonyi prépost,
az egri prépost,
a pécsi prépost,
Thurzó Elek országbíró,
Ferencz szentgyörgyi gróf,
Farkas bazini gróf,
Zokoly András temesi főispán,
Zalay János pozsonyi főispán,
Pempflinger István,
Pekry Lajos,
Bánffy Boldizsár,
Réwai Ferencz,
Réwai István,
Nyáry Ferencz,
Czobor Gáspár,
Bethlen Elek erdélyi alvajda,
Fyzesmegyeri Imre k. ügyigazgató,
Hencz Máté,
Kwbiny Lénárd,
Amade Mihály,
Sybryk Gergely,
Chelley Márton,

[1]) A k. biztosok írják: „Anfennglich als Sy erindert worden, das auf den auszgeschribenen Tag zu Grann niemandt erschinnen, haben Sy sich, mit Rat pabstlicher Heyligkhayt und Kayserlich Majestät Oratoresen, auch den Ungarischen Räten entschlossen, das so vil Unnderthan erraicht mugenn werden, daselbst hin gen Prespurg erfordert werden.“ Dátum nélküli jelentésük a bécsi t. levt.

[2]) Az apríl 11-iki utasításban meghagyja nekik, értekezzenek a pozsonyi magyar tanácsosokkal, vajjon nem lenne-e czélszerű a gyűlést Pozsonyban tartani meg? s ha igen, felhatalmazta őket arra, hogy a gyűlést oda áthelyezhessék.

Ostrosych Miklós,
Erdewhegy Benedek,
Zay Ferencz,
Konde István,
Derenchény Miklós,
Ostffy László,
Forgách László,
Aczél Gábor,
Chorba János.

Több vármegye és főúr követeket küldött, és az urak kiséretében számos nemes ember jelent meg, kiknek nevei a fönnebbi névsorban nem foglaltatnak. [1])

Apríl 27-én tartatott az első ülés, melyet a királyi biztosok nyitottak meg. Megbízólevelük bemutatása után, egyikök a következő előadást tartotta:

Az ország rendei gyakran kérték a királyt, — így szólott — hogy országgyűlést hívjon össze, sőt többen soraikból maguk merészeltek gyűléseket tartani. A király ennekfolytán Esztergomba hívta őket össze, hová nemcsak ő, hanem kérésére a pápa és a császár is küldöttek követeket. Miután azonban e gyűlés nem jött létre, ha ebből az országra kár háromolnék, a rendeket terheli a felelősség. Magát a királyt fontos okok, az ország érdekei tartották vissza a birodalmi gyűlésen. Egyébkint biztosítja a rendeket kegyelméről és hathatós védelméről; továbbá felhívja, hogy maradjanak hívek, igyekezzenek másokat is pártjára vonni, tegyenek készületeket, hogy vele egyesülve, a töröknek és János királynak ellenállhassanak, az országot megvédhessék és a békét megszilárdíthassák.

Utána előbb a pápa, majd a császár követe szólott. Mindkettő buzdította a rendeket, hogy Ferdinándhoz ragaszkodjanak, és biztosította, hogy küldőik és a keresztény hatalmak Magyarországot nem fogják elhagyni.

[1]) A k. biztosok által összeállított és Ferdinándnak küldött névsor czíme: „Domini Proceres, qui Posonium convenerant.“ Nyáry Ferencz neve mellett áll: „Cum Nobilibus non paucis.“ És a névsor végén: „Plerique insuper Nobiles electi Comitatuum, et dominorum servitores et nuncii.“ Az irat eredetije a bécsi t. levt.

Másnap, apríl 28-án a rendek, előleges tanácskozás után, felkeresték a pápa, a császár és a király követeit szállásaikon, hogy előterjesztéseikre válaszoljanak. [1])

Ők — mondá szónokuk — méltányolják ugyan az okokat, melyek a királyt arra határozták, hogy a gyűlésen meg ne jelenjék. Azonban a király sem csodálkozhatik afelett, hogy a rendek elmaradtak. Ezek mitsem óhajtottak inkább, mint jelen lenni a gyűlésen, melyen a király személyesen és szembetünően volt felmutatandó igéreteinek teljesítését, minélfogva a király hívei mellett az ellenpártból is számosan készültek Esztergomba. Midőn azonban értésükre esett, hogy a király sem személyesen megjelenni, sem hadakat küldeni nem fog: minden reményről lemondva, otthon maradtak, hogy magukat és birtokaikat, ellenségeik, és az ellenség módjára pusztító királyi hadak ellen megvédjék. „Uraságtok — folytatja — hűségre és állhatatosságra intenek minket. Hűségünkről és állhatatosságunkról tanúskodnak azon számtalan csapások, melyek minket mostanáig sujtanak . . . És bár szivesen feledném a multat, félünk, . . . hogy a török hadak megérkeztével végkép elnyomatunk, és jövőben, sem ő felségének, sem a hazának és a kereszténységnek nem szolgálhatunk. Ha ugyanis ő felsége védelmünkről kellően gondoskodott volna, régóta látnók hatását. Most is, bár mindenfelől érkeznek hírek, hogy a török császár az országot megtámadni szándékozik, ő felsége készületeiről semmit sem lehet hallani . . . A királyi felség legyen meggyőződve afelől, hogy ha ezen országot meg akarja tartani, hadakat kell küldenie, és kimutatni készületeit. Ha ezt megtette volna, a magyarokat mind megnyeri és az ellenséget elijesztí. Ha ezt nem teszi, Magyarországot bizonyosan elveszti. Mert nyiltan kijelentjük Uraságtoknak, hogy ezen országot nem lehet többé levelek, követek, vagy bármily fényes igéretek által megtartani és oltalmazni, hanem csak tettek és hadak segélyével. Mindent elhiszünk és reméllünk, amit nekünk igérnek;

[1]) A k. biztosok jelentésében olvassuk: „Den XXVIII. tag Aprilis haben die underthanen jeder parthey Oratorn in yedes herberg antwurt geben, und nemblich der Kuniglich Maiestät gesanndten anfengelich muntlich, nachmals auch schriftlich.“

azonban e bizalom nem segített rajtunk ekkoráig, és nem fog segíteni ezentúl sem, hacsak az igéretek nem mennek teljesedésbe. Ismételve figyelmeztettük már ő királyi felségét, a mi kegyelmes urunkat, és most Uraságtoknak újra kinyilatkoztatjuk: ha a török, ő felsége hadainak megérkezése előtt nyomúl Magyarországba, a magyarok kényszerítve lesznek meghódolni a szultánnak, és ő felségének nem lesz joga minket hűtlenségről vádolni. Sőt ha a török hadjárat el is marad, az ország nem képes tovább kiállani azon szenvedést és nyomort, melyeket részint belellenségek, részint ő felsége hadai és szolgái okoznak. Egy év alatt felemésztetnék mindnyájunk vagyona, és végpusztulásra jutnánk. A királyi felség az országnak még két fontos véghelyét birja: Temesvárt és Szebent; ha ezek is elesnek, Magyarország és Erdély elveszett; úgy hogy sem ő felsége, sem más uralkodó, e században legalább, többé vissza nem szerezheti. Többször előterjesztettük ő felségének, leveleinkben és küldötteink által, mikép kelljen ezt meggátolni. Azonban kérelmeinket és javaslatainkat nem hallgatta meg. És ha ő felsége nem küld rögtön segélyt, mind Temesvárt mind Szebent kétségkivül elveszti. Uraságtok adják elő tehát ő felségének az ország bajait, hogy végre egész erővel működjék Magyarország megmentésére, melytől a szomszéd országok és tartományok jóléte, vagy veszedelme függ. Legyen meggyőződve, hogy ha késik, Magyarországot és a magyar nemzetet elveszti. És mennyire hátrányos lesz az ő és a császári felség hírére s érdekeire, az utókor érezni és hirdetni is fogja." [1])

A királyi biztosokat nem kevéssé megdöbbentette ezen erélyes felszólalás. Azon kérdést intézték tehát a magyar tanácsozokhoz, mikép kelljen a fenyegető veszélyt elhárítani? Ezek kijelentették, hogy ők nem ismernek más módot, mint ha a király jelentékeny haderő élén az országban megjelenik; különben a nemzet kétségkívül elpártol tőle. [2])

[1]) A rendek felterjesztésének eredeti példánya a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** V. szám.

[2]) A k. biztosok jelentésében olvassuk: „Schliessen die Rat dahin, das Sy khain anndern weg wissen, dann das die Kuniglich Maiestät mit gefasster hannd khume unnd das Lannd wider einneme

A királyi biztosok kijelentették, hogy a rendek üzeneteit közölni fogják uralkodójukkal; mire az országgyűlés, ismét minden tényleges eredmény nélkül, szétoszlott. [1])

und beschutze, dann diesen lasst und verderben sey meniglich im Lannd lenger zu erleydenn unmuglich." — L. **Irományok.** VI. szám.

[1]) *Ferdinánd* 1532. május 12-én Prágából írja Máriának: „Quant aux ambassadeurs, que sadicte maieste et moy auions enuoye en hongrie, ily sont estez iusques aux confins. Mais vue que tant dung couste, que dautre bien peu dhongrois se sont assemblez pour leffect de la diete, ilz nont passe plus auant, pour le peu dapparence, quil y auoit de faire quelque chose et aussi craingnant, que y entrant trop auant actendu, que les choses nestoient en bonne disposition, desplaisir ne leur fust fait a leur personnes; toutesfois ientens bien austant de toutes deux parties, que si lempreur et moy faisons et dressons par bon effect effort apparant pour resister au turc, que tous se ioindront de nostre couste et recouureray mon royaulme: Autrement et quilz ny soient autre chose, que parolles, iay peu despoir den pouoir venir au dessus, mais plustot que unaninement se ioindront auec lautre." *Gévaynál.* I. m. 78. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1532. Márczius 10.

Ferdinánd király meghívólevele az esztergomi országgyűlésre.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Boemie etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austrie etc.

Egregij et Nobiles fideles nobis dilecti. Quamuis et antea ex certorum fidelium nostrorum relacione acceperimus, que pericula, damna et oppressiones, tam in bonis, rebus, quam in personis vestris, sub hac nostra absencia passi sitis, nouissime tamen ex Nuncijs et fratribus vestris, quos ex conventu kenesiensi ad nos miseratis, longe fusius intelleximus: ex animo certe vobis compatimur, tot afflictis malis. Sed, vti ab Eisdem nuncijs iam vos intellexisse credimus, non sine certa causa, vestram salutem et liberacionem concernente, hactenus redire ad vos nequiuimus; Scitis enim contra potentem hostem Turcam totius vestri periculi, calamitatisque authorem, opus fuisse prouisione et auxilijs non exiguis; principes vero Christiani, ac Regnorum et prouinciarum nostrarum subditi, neque per litteras, neque per Nuncios adduci potuissent, vt ea prestarent auxilia, que nos ipsi apud eos in vestram et istius Regni nostri hungarie liberacionem acquisiuimus; et licet huiusmodi presidia certa et ampla sint, ea tamen, quo magis ac magis augere possemus, in rem nostram et istius Regni nostri hungarie fore putauimus, vt aliquot diebus hic Ratispone cum Sacratissima cesarea Maiestate fratre nostro charissimo, ac reliquis principibus Imperij conueniremus, sicuti iam Ex dei benignitate conuenimus, premissa presidia, cum Subsidijs Sacratissime Maiestatis, Eiusdemque consilio, in debitum ordinem et modum rediigendi disponendique causa; Quibus rebus absolutis et compositis, Statuimus hec omnia vobis et

ceteris fidelibus nostris in conventu generali, quem toti isti Regno nostro, pro festo beati Georgij martiris proxime venturo, in ciuitate nostra Strigoniensi celebrandum indiximus, et per presentes indicimus, declarare, vobiscumque de hijs Lacius agere. Cui quidem conventui nos quoque deo volente interesse decreuimus. Mandamus idcirco fidelitati vestre, harum serie firmissime, vt ad diem et locum prescriptum viritim, Sub saluo et securo conductu nostro, convenire debeatis, tractaturi illic Ea, que in perpetuam vestram et Regni salutem, conseruationemque fore cognoueritis. Datum Ratispone in dominica letare Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo secundo.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

II.

1532. Apríl 11.

Ferdinánd király utasítása, az esztergomi országgyűlésre rendelt biztosai részére.

Ferdinandus etc.

Instructio de ijs, que Nobilis ac Honorabilis fideles Nobis dilecti Andreas Vngnad liber dominus in Suneck, et Marcus Beck a Leupolstorff Inferioris Austrie nostre Vicedominus, Consiliarij et oratores, in Regno Hungarie et specialiter in Dieta per Nos in eodem Regno et Civitate Nostra Strigoniensi ad festum Sancti Georgij indicta et celebranda, nostro nomine agere et tractare debent.

In primis itaque conferent se ad dictam Civitatem et diem constitutam, et exhibitis ibidem literis Nostris credentialibus, declarabunt Regnicolis Nostris et alijs, qui ad eandem dietam venerint, non solum gratiam et benevolentiam Nostram, sed etiam eis animi et corporis sanitatem, ceteraque vite commoda.

Deinde referant eis, Quod cum Nos officio Nostro, quod et Regno Nostro huic, et illius incolis debemus, et hactenus pro viribus Nostris prestitimus ac prestamus, et deinceps prestare non desinemus, ad consulendum et subveniendum rebus et necessitati eiusdem Regni et incolarum, illum Con-

ventum indixerimus, et ex certis causis infra recensendis illi personaliter (quod tamen omnino Nos facturos esse constitueramus, et per literas Nostras eis intimaueramus) interesse non poterimus, necessarium fore duxerimus ipsos Commissarios Nostros ad istum Conventum Nostro Nomine destinandos, Qui cum eis de eorum, et Regni illius Nostri salute, defensione et tuitione, alijsque necessarijs commode et opportune sint tractaturj. Non quidem, quod timeamus in publica hac Regni et temporum calamitate ad prouidendum imminentibus Malis (que ut jam presentia conspiciuntur) sua sponte non esse, sed indubitanter speremus eos rebus pro meliori esse consulturos, atque communicato utrinque Consilio, deliberaturos, facturosque.

Id quod et sibi, suisque, ac future eorum posteritati, totique Regno et Christianitati salutare et proficuum esse, nomini suo laudem et honorem perpetuum conciliare posse constat, amplecti, animosque ad illa inflectere et communia studia collocare contendant. Quod optime fiet, ubi honestatis primum et sui in fidem religionemque et publicam Christianitatem debiti, ac in Nos uti legittimum Hungarie Regem offitij rationem habuerint, ac imprimis et ante omnia cauerint, ne alia ratione quapiam Nobis necdum cognita, neque menti aut persuasioni Nostre de eis concepte consentanea, transigentes, eousque prorumpant, vt Regnum hoc tam Nobile et vetustum, iamque multis annis toti Christianitati propugnaculum et antemurale habitum, Turco quasi objcere, seque per hoc a sancta fide et Religione Nostra et laudatissima hac Christi fidelium communione abstrahere voluisse censeantur: Quod si contra opinionem Nostram futurum esset, vel ipsosmet latere non posse, quanto id sibi, suisque dammo, exitioque cedere queat, si conscientie lese stimulis agitati, perpetui hostis seuitiam ad tempus se declinasse putantes, tandem cum intestino et exterorum omnium malo, grauiorem quo tardiorem experiantur ruinam, sibique non minora pericula in caput accersant a vicinis et reliquis Christianis principibus, qui ad hanc illius viciniam et male partam concordiam, propter Regna et dominia collimitanea et non uno in loco coherentia, conniuere non possint, etiam si velint. Vbi vero debiti sui memores, de nobis et communi Regno ea statuerint, que ho-

nori et existimationi nostre congrua, simul et Regno salutaria, et ad mutuam pacem, tranquillitatem, vnionem et concordiam proxima esse iudicentur: futurum, ut iusti bonique operis a Deo, omnium retributore summo, premium condignum accipiant, laudemque et honorem apud omnes sibi pariant, ac ultra ea omnia, que per eos in Nos et Regnum et Christianitatem utcunque acta fuissent, quorum in hoc casu plane erimus obliti, et immemores, gratiam quoque et benevolentiam Nostram sint experturi, Quam hoc etiam pacto et conditione, si et in quantum res omnes in conuentu pro Nostro et Regni comodo direxerint et confecerint, prefati Consiliarij et Commissarij nostri, eisdem Nomine et loco Nostro, ac vigore specialis mandati sibi super hoc traditi et concessi, offerre et promittere, ac tam super hac gratia, sibi super vita rebusque et bonis uniuersis irroganda, quam alijs ad eiusdem Regni pacificationem et utilitatem facientibus (seclusa tamen pace, seu concordia inter Nos [1]) medio solius Maiestatis Cesaree tractanda et concludenda), etiam cum oblatione maioris largitionis et gratie, si ita necesse et expedire, ac rerum et personarum qualitas exigere videatur, agere, proloqui, tractare, pacisci, transigere et concludere poterunt.

Hijs vero non attentis, si vel eodem modo vel alio argumento, secundumque loci et rei dispositio dabunt, ea ipsa, que in aunexa scriptura alias in forma instructionis, certis Consiliarijs Nostris pro Dieta Kenesiensi data, expressa sunt, nobis objicere nostramque absentiam nobis exprobrare, aliorumque culpam in nos conijcere et retorquere velint; Tum eam ipsam illa confutandi et diluendi normam eisdem Consiliarijs et Commissarijs Nostris in hoc datam esse vòlumus, que in eadem instructione longius aliquanto et diffusius est descripta, cui non tantum in hijs, quam alijs etiam alio loco ex instructione illa pro beneficio Nostro desumendis et petendis, inherebunt, ijsque omnibus, quo melius et aptius poterunt, occurrere et obuiare studebunt. Ad hoc semper studia sua, omnemque animi intentionem relaturi, vt si qui ex Wajwodanis adessent, eos etsi non omnes, aliquos tamen successive ex ipsis

[1]) Kihagyva: „et Johannem . . .“

per se et suos ac alios fideles Nostros, vti expediens fuerit, ad partes nostras alliciant, et vnanimi ore et voce in conuentu ea quoque cum nostris sentire, dicere et asseuerare faciant, que ad felicem rerum nostrarum progressum necessaria fuerint et oportuna, et quod hij etiam Waywodani, quotquot fuerint, alios, si qui supersint duriores et difficiliores, ad persvadendum pari conatu vel publice vel privatim, vel quocunque sciunt et possunt modo conuenientiori, ad hoc idem tandem perducere et mouere studeant, nihilque cessent, donec unio sit facta generalis inter omnes, que ex equo nos vti Regem et dominum eorum respiciat, statumque Nostrum in Regno consolidet et confirmet.

Ad quod assequendum si longiori consilio aut persvasione opus fuerit, tum eas ipsas rationes, quas in prefata copia de potentia et Cesaree Maiestatis et nostra, et alijs subiunximus, referre et enarrare poterunt; in nobis quidem, vt ex preteritis actionibus et operibus nostris, que cum immensis et incredibilibus sumptuum et laborum impendijs in solam et euidentem Regni huius Nostri vtilitatem fecimus et adhuc facere non desinimus, clare videri potest: nihil vnquam defuisse, nec deesse, neque etiam defore, quin omnia pro posse nostro, immo etiam aliquando vltra quasi possibilitatem fiant, que pro Regni tutela et conseruatione requiruntur, nobisque ideo si quid aliquando secus quam et Nos et alij putarent, ceciderit, recte hoc imputari non posse, sicut quisque pro sua ipsius ingenij dexteritate, animique facilitate iudicare potest; et si vnquam hec pro Regno fecimus, vt haud dubie factum est, ea ipsa vel etiam maiora, si liceat, nos esse dehinc facturos, idque nos ex divina gratia ac Cesaree Maiestatis, imperij, reliquorumque principum christianorum subsidijs et viribus accedentibus, quas in hac Dieta Ratisponensi, cui Maiestas sua personaliter vna Nobiscum interest, cum non contemnendo numero et certe Nobis ad alias copias et vires, quas ex Regnis et patrijs Nostris hereditarijs, que eiusdem Dei benignitate Nobis obtigerunt, magno quoque et competenti numero et apparatu contrahere non cessamus, accessuras speramus, commode facere posse, sicut ex preteritis etiam subsidijs et viribus, quas cum Turcus ipse Viennam obsideret, statimque ut senserat adesse,

soluerat obsidionem, perspicue videri potuit, modus-ne fuerit Nobis an defuerit Turco resistendi, eumque arcendi et propulsandi; quem non eque, vel ipsos fateri necesse est, Johanni competere, etiam si confinia, que citra Savum sunt, a Turco rehabuerit, aliaque quecunque licet moliatur et querat; Nam que sola in hac spes est, vt quando sibi maxime soli et vnico, alijsque Regnis, dominijs, auxilijs, amicis et fautoribus carenti et destituto armis non licere videt, tam potentis hostis vires retundere, tractatu id et consilijs aggrediatur: Neminem latere poterit, et hoc optime per Nos agi posse, qui si non maiora, certe non minora, Regnoque et Christianitati minus nocitura, vel ab ipsomet Turco impetrare poterimus, que Johannes ipse se obtenturum pollicetur et credit, quemadmodum et hucusque etiam nichil hoc quoque modo tractando omisimus, sed omnia ea in hijs etiam facimus, que opera et arte humana fieri potuerunt; nichil etiam vel ipsorum Waywodanorum et aliorum in hoc consilia et auxilia detrectantes, si modo sic agatur, ut et fidei et Religioni Nostre, et reipublice Christiane, nobisque nullum in hoc generetur offendiculum, prout et ipsos dubio procul acturos esse confidimus. Hoc vero si non succedere possit, vti minime arbitramur, superesse refugium ultimum, quod ab armis petatur, et hec, ut diximus, aliorum presertim copijs accedentibus, nobis Deo dante semper ad manum erunt, quibus denegate concordie et amicitie vindictam petere queamus, que in Johanne plane non esse deprehendantur, talia presertim, que tantum hostem reprimere et sprete concordie vltionem sumere possint.

Et licet nos huic conuentui iuxta denunciationem Nostram, vt supradictum est, quam libentissime in propria persona interfuissemus, tamen plus proficuum et vtilius fore nobis visum est, maxime accedente ad hoc requisitione et instantia Sacre Cesaree et Catholice Maiestatis, Domini et fratris Nostri Carissimi, vt hoc tempore hic maneremus, vbi nihil aliud tractaturi sumus, quam que in defensionem huic Regno Nostro Hungarie vergere dinoscuntur, quibus et sedulo incumbere conamur; attento, quod per presentiam nostre persone multo largiorem et efficatiorem opem apud Status Sacri Romani imperij impetrarj, et in hoc casu per absentiam no-

stram plura negligi posse arbitramur, quemadmodum ipsi Regnicole coniectare habent, et vbi presentes essent ac rerum notitia fungerentur, procul dubio hoc non solum laudarent, sed etiam ne hinc Nos remote transferremus, sedulo rogarent. Accedente ad hoc, quod nobis adhuc cum subditis Regni nostri Hungarie [1]) et provinciarum ei annexarum, pro obtinendis auxilijs restet tractatus, quo nos etiam propediem conferre intendimus, et per presentiam Nostram multo ampliorem et extensiorem opem eque ad commune commodum ipsius Regni nostri Hungarie elicere non dubitamus, quam si talia in absentia nostra per Consiliarios Nostros tractari tentarentur. Quapropter requirimus ipsos Status Hungarie, vt huiusmodi absentiam Nostram boni consulant, et nequaquam sibi persvadeant, quod a Nobis ope et auxilio destituti relinquantur. Neque quidpiam tractare presumant, quod tandem in eorum perniciem vergere sit Nobis perspicuum. Quin omnino totis viribus enitemur, vt a nobis nequaquam frustrati derelinquantur, sed vt fideles subditi defensentur, propter quod omnem et corporis et bonorum nostrorum facultatem pro eis exponere decrevimus; proinde eos adhortatos, admonitos et requisitos esse volumus, vt et ipsi Christiani nominis digne memores, non dubitent Nobiscum pro hac nostra sancta fide et sua, suorumque omnium defensione et tuitione, arma capessere, seque ad illud preparare, atque omnes suas vires, cum principaliter res sua agatur, circa hec expendere, quemadmodum et Nos et alij Nobiscum sunt facturi.

Et si contingeret, quod cessantibus armis, pax et concordia subsequeretur, possunt tamen ipsi Status modo facili deprehendere, quod Nobis et ipsis circa rem militarem prouisis, multo meliorem occasionem et commoditatem, ad obtinendum honestas, tolerabiles et Christianas pacis conditiones habituri simus, tam a Turca, quam etiam a Scepusiensi, cum quo etiam pro ipsorum Statuum tranquilitate et christianitatis pacificatione non sumus super rebus concordandis difficiles. Sciunt namque ipsi Status, cum Cesarea Maiestas diebus preteritis

[1]) Hibásan „Bohemie" helyett. Ezen utasítás egy német fogalmazatában áll: „Darzue so heten wir noch in unsern Kunigreich Behem und mit desselben zugethanen landen. . . ."

pro concordia ad vrbem Patauiensem diem indixerat, Oratores sua Maiestas illuc miserat, et Agentibus pro Scepusiensi saluo conductu prouiderat, nos per Oratores Nostros ibidem comparuisse, et solum Scepusiensem agentes suos illuc non destinasse, et quasdam pretensas minus legitimas causas pretexisse, ex quibus facile mens eius, quam inclinatus sit ad pacem, et vnde spem et tutelam suam tandem ad ipsorum Statuum et totius Regni istius potius certam ruinam, quam defensionem, vt ipsi considerare habent, venturam, liquido elici potest.

Nihilominus tamen, ex quo Serenissimus Rex polonie sacram Cesaream Maiestatem jam denuo requisiuit, ut partes suas adhuc pro concordia subeunda interponeret, nos pro parte nostra huic acquiescere, dummodo aduersarius ad iustas, honestas et christianas conditiones condescendere velit, non erimus difficiles.

Quapropter ijdem Oratores Nostri ipsos Status et Ordines, nostro nomine, sedulo adhortabuntur, quatenus rem bene perpendant, et id agant, quod ipsos tanquam fideles subditos et viros christianos vtique deceat, ac in commodum et prosperitatem ipsorum vergat.

Oratores item Sanctissimi Domini nostri, et Maiestatis Cesaree eidem conuentui interfuturos ijdem Consiliarij et Commissarij Nostri audiant, et de rebus istis pro honore utriusque domini sui pariter et nostro singula necessario conferant, et mutuam inter se intelligentiam habere non omittant. Simili quoque modo volumus, ut ijdem Oratores semper et precipue hanc curam habeant, ut antequam ad rerum tractationem descendant, et etiam continuo in illarum tractatione studeant, de eisdem rebus cum quibusvis Consiliarijs Nostris et alijs personis, quas cognoverint partes Nostras sequi et facere, oportune agere, et informationes accipere, ut plene informati melius queant eas ipsas res, pro commodo, utilitate et salute Regni et illius tucolarum publice et priuatim tractare.

Et si que sunt alia, que tractationi presenti accomoda et congrua suborirentur, presertim si cum honore et commodo Nostro sit futurum, eisdem Consiliarijs et Oratoribus Nostris liberum sit in ijs etiam pro dignitate et commoditate Nostra procedere, eaque agere et tractare, moderari, temperare ac in

bonum finem omnia tandem dirigere, sicut eos pro singulari sua in Nos fide et affectione omnia facturos esse Nobis pollicemur, Nostram in eo expressam et seriosam executuri voluntatem.

Ceterum volumus, quod ijdem Consiliarij et Oratores Nostri, cum Posonium venerint, conueniant Consiliarios Nostros illic degentes, et cum eis omni meliori modo conferant de loco eiusdem Conuentus, Qui si quibusuis ex causis sibi uideretur commodius, et isto Regno et Nobis utilius, et plus proficue Posonii celebrari, ulterius perpendant, quomodo et quibus medijs idem Conuentus apte ad Posonium transferri valeat. et ipsum Conuentum hoc casu illuc transferre non dubitent. et negotia Nostra illis commissa ibi agant et exequantur, quemadmodum Strigonii fuissent facturi.

In hijs omnibus predicti Oratores expressam nostram adimpleturi voluntatem. Datum Ratispone die XI. Aprilis Anno domini 1532.

Kivül: Conventus Strigoniensis. Aprilis. 1532.

Melléklet, külön lapon:

Preterea prefatis Oratoribus nostris notum est, Capitaneum Huseronum nostrorum Paulum Backith nobis supplicasse, ut sibi de aliquo castro, aut domicilio pro sustentacione familie sue provideremus, cuius peticioni et hoc annuimus, et quum Castrum Papa poposcit, fecimus nunc cum Magnifico fideli nobis dilecto Turzoni tractari, prout et Nos ipsi personaliter secum tractavimus; sed propter ipsius Turzonis inconvenientibus mediis et peticionibus propositis, nihil obtinere potuimus. Ne autem Bakyth nos alias ipsi providere nolle suspicetur, debent ipsi oratores nostri, cum ad eum venerint, ad istam sentenciam, quam videlicet ex introclusa copia literarum nostrarum ipsi Bakyth directarum, percipient, nomine nostro sibi referre, ipsumque optimo modo adhortari, inviare, dirigere, ne hoc egre ferat, immo nihilominus prout hucusque fecit, in seruitio nostro nobis fideliter adherere et perseverare velit, maxime hoc tempore, cum Turce aduentus ingruit, et ipse hoc bene facere poterit, et ita velit fidei christiane patroci-

nari, et non pati ab ea quoquomodo amoveri, neque se Mahumetice secte aut servituti, qua antea nimirum aufugit, subdere. Insuper ipsi Oratores latius secum circa quevis alia media et vias tractabunt, et omni studio et conatu, quocunque modo scient, enitentur, quatenus ipse contentus reddatur, aut aliqua bona spe sustentetur, et uxori eius, hac periculosa tempestate adventus Turce, de habitatione uspiam provideatur. Quemadmodum alias super hijs Vice Dominus noster mentem et commissionem nostras habuit, quam ipsi Commissarii nostri modo renovabunt, et etiam ad alia media, de quibus cogitabunt, accedent, optimoque modo secum agent, et omnino efficient, ut in bono proposito erga nos retineatur, quemadmodum ipsi oratores nostri pro eorum prudentia et solertia optime facere poterunt.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

III.

1532. Apríl 25.

V. Károly császár utasítása, az esztergomi országgyűlésre küldött követei részére.

Carolus etc.

Instruction auf die n. und n. unsere Ret, was Sy von vnser wegen handlen vnnd verrichten sollen.

Zuvordrist sollen Sy wissen, das der durchleutig etc. unser lieber bruder seinen lieb gehorsamen vnnderthanen im Kunigreich hungern ein gemainen Conventum auf negst kunfftigen sand Georgen tag gen Gran hat ausgeschriben vnd angesetzt, mit Inen, wie Uns sein lieb bericht hat, von obligen und Notthurfft desselben Kunigreichs, vnd wie das sollt vnd möcht vor den vngleubigen vnd andern Feinden befridt, vnd in der schuldigen gehorsam bei seiner lieb erhalten werden, zu handlen, mit dem erpieten, das sein lieb selbst in aigner person zu demselbigen convent zu kommen willens sei.

Demnach sollen sich obgenennt unser Oratores von stun-

den daselbst hin gen Gran verfuegen, also das Sy den angesetzten tag gewislichen daselbst seien.

Vnnd so Sy da ankumen sein, sollen Sy den Ständen, sovil der da versamlet werden, vnnsern credenczbrief uberantworten, daneben vnser gnad und alles guets sagen.

Vnnd darnach anzaigen, Nachdem wir vernomen heten, das Vnser lieber bruder Ferdinand etc. den obbemelten tag gen Gran auf Georgi het Inen den gehorsamen Ständen vnnd vnnderthanen in Hungern ausgeschriben vnnd angesetzt, mit Inen de publico regni illius etc. zuhandlen vnd zuschliessen, nonnihil etc.

1. Vnnd wiewol unnser lieber bruder etc. der mainung gewesen ist, wie er in ausschreibung des tags sich erpoten hat, selbst bei demselbigen mit seiner person zuerscheinen, vnnd deshalben von hir hinab zuverreissen, So haben doch wir vnserhalben solchs diser Zeit nit also nuczlich, sonnder fur pesser vnd notturftiger angesehen, das sein lieb bei disem Reichstag verharren vnd bleiben, vnd seiner lieb sachen der hilff halben bei den Reichs Stenden selbst auswarten sollt; In bedenkhen, das sonnst durch keinen andern weg dasselbig so fueglich vnd fruchtbarlich bescheen, noch so tapfer vnd trostlich hilff, als in seiner lieb gegenwurtigkeit erhebt, vnd erlegt werden kan; Wir welten vns auch versehen vnd gar nit zweifeln, wo dj Stennd in Hungern selbst hir weren, oder wessten, wie fruchtbarlich vnsers lieben bruders person dabei vnd wie nachstheilig seiner lieb abwesen sein wurd, Sy wurden selb nit alein raten, sonder mer begern, das sein lieb hir verharren, vnd der Zeit nit verrukhen sol, Sonnderlich dieweil auch sein lieb noch sonst bei etlichen Iren lannden vnd hilff, die Inen zu guten kummen wirt, zu handeln hat, welche auch durch seiner lieb aigen person, vnd nit durch gesanndten oder geschickten rat, so fruchtbarlich zu erheben vnd auszurichten sein kan; — Vnd darumben sei vnnser begeren, das di Stennd der Hungern an solchen ausbleiben vnnsers lieben brudern kein beswer tragen, noch deshalb achten oder furnemen, sich auch nit bewegen, noch weissen lassen, als ob sein lieb mit willen oder von erstann ausbliben, sondern das es alein Inen zu nucz, wolfart und stetlichen befridung beschehen sei. Dann

sein lieb nichts anders handeln die Zeit wirt, denn was den veindten zu wiederstannd und abpruch vnd Inen zu schuczung und erhaltung kommen wirt, wie Sy nach mit der that sehen und finden werden. Zu dem sollen vnser Oratores Inen weiter anzeigen, das wir etc. ut articulus preterea etc.

2. Vnnd nachdem wir auch berichtet sein, das vnsers lieben bruders gegentail graf hans von Zyps einen sondern Landtag in Hungern gen Pestht auf beschribenen Sand Georgen tag ausgeschriben; So sollen sich vnser Oratores soballd Sy hinabkommen deshalben aigentlich, dergleichen ob Scepusiensis selbst persönlich dabei wer, erkundigen, vnnd sofern er da ist, sollen Sy von Im, wer er aber nit da, sollen Sy von der vorstendigen, ein schriftlich und lebendig glaytt zu Inen zu kummen begern, vnd sofern Sy das haben sollen, Sy sich auf demselben tag zu Inen verfuegen, vnnd die obgeschriben meinung wie Sy auf vnsers bruders ausgeschriben convent thun sollen auch anzaigen, Vnnd in sonders Sy gemaintlich ermanen, das die welche vorhin im Kuniglich Maiestät gehorsam weren, als bestendig erlich leut, darinnen verharrten, vnd die andern sich auch an di Kuniglich Maiestät slaegen, ad unionem et mutuam concordiam accedant, unanimique voto etc. ut articulus mit ad marginem vnderstrichen. Et latius.

Angesehen das vnser lieber bruder Sy vil pesser kan schuczen vnd erretten von den vngleibigen vnd andern feindten, wi der Scepusiensis, dann sein lieb hat vns, di Reichs Stend, all sein lieb land, der nit wenig sein; — Da der Scepusiensis niemandt vnd nichts hat, vnd von aller wellt verlassen ist, vnd ob Er gleich sich vil berumbt, so ist doch nichts, das unser lieber bruder nit auch könnt thun, es sei zu gutlichen oder thetlichen handlung, mit vertrag vnd friden, oder im ander weg, welchen friden sein lieb auch mit vil pesserens, erlichers, löblichern, vnd christlichern Conditionen erlangen vnd haben mag, Darzue auch sein lieb nit ungenaigt ist, sovil das anderst pro commodo et utilitate seiner lieb vnd des ganzen Kunigreichs und gemain Christenheit sein kan; Wie genaigt aber Scepusiensis darzue sei, das hab menniglich wol gesehen, do wir uns zwischen vnsern bruder vnd In gutlich zu handlen vnnderfangen, das er nymandn het zum

tag schicken wollen; nichtweniger dieweil wir von kuniglicher wird zu poln derhalben weiter angelegt sein, haben wir uns erpoten nachmalen gutlich handlung zuversuchen, der sich unser lieber bruder seinen halben auf unser begern verwilligt, vnd darzue genaigt ist, das demnach di Ständ das alles bewegen vnd sich dermassen halten, wie Inen als Christen wol zuesteet vnd Ir selbst gros notturft, hayl, vnd erhaltung erordert, vnd wir nit zweifeln wollen.

Unser Oratores sollen sich befleissen, damit Sy auf beden tägen, das ist vnsers lieben bruders und seines gegentheils, sofern anderst durch denselben niet angesetzt ist, solch obgeschriben unser mainung selbst furbringen; Sofern das aber nit fueglich sein vnd bescheen konnt, so sollen Sy zuvordrist des Scepusiensis Versamlung verrichten, Vnd auf unsers lieben bruders angesetzten tag durch yemands anders oder durch schrifft di sach handlen.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

IV.

1532. Márczius 27.

János királynak Zalavármegyéhez intézett rendelete, melyben meghagyja, hogy az esztergomi országgyűlésre ne küldjön követeket.

Joannes Dei gratia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Fidelibus nostris Egregiis et Nobilibus Universitati Nobilium Comitatus Zaladiensis; salutem et graciam. Dum iam pacatis his partibus regni nostri Transsilvanie, et rebus nostris, auxilio Dei, ex sententia confectis ac compositis, essemus in procinctu itineris nostri versus istud regnum nostrum Hungarie, quo iam propediem, deo duce, venturi sumus, rebus istius etiam regni nostri provisuri et consulturi; Intelleximus hostem nostrum Ferdinandum Conventum Strigonium, ad festum Beati Georgii Martiris proxime venturum indixisse. Quapropter volumus, et fidelitati vestre harum serie, sub nota perpetue infidelitatis, mandamus firmissime, quatenus visis pre-

sentibus, nemo ex vobis ad illum Conventum ipsius hostis nostri ire, aut aliquos mittere presumat; quoniam illos, qui illuc iuerint, pro infidelibus nostris reputabimus, et in eos tanquam infideles nostros omni genere penarum seuere animadvertemus. Secus igitur in hoc, pena sub premissa, nulla racione facere presumatis. Datum in oppido nostro Thorda feria tercia proxima post Dominicam Ramis palmarum, anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo Secundo.

Joannes Rex
Manu propria.

(Eredetije a budai m. k. kamarai levéltárban.)

V.

1523. Apríl 28.

A pozsonyi országgyűlésen egybegyűlt rendek válasza a királyi biztosok előterjesztéseire.

Responsio Dominorum et Nobilium Regni Hungariae, qui Posonii XXVII die Aprilis, Magnificos Dominos Andream Vngnad et Marcum Beck a Leopoldstorff Consiliarios et Oratores Regios audierunt.

Facile assentimur et credimus, ob has, quas Dominationes Vestrae narrant, caussas, Maiestatem Regiam Dominum nostrum clementissimum ad Dietam Strigoniensem venire non potuisse. Ceterum non est cur Maiestas sua mirari debeat, quominus huius quoque Regni ordines et status ad festum Sancti Georgii, sicuti iubebat, Strigonii conuenerint. Nam etsi nihil fuerit vel nobis, vel absentibus Amicis nostris optabilius ac magis expectatum eo Conuentu, quo se Regia Maiestas interfuturum et diuturnae spei et expectationis nostrae fructum amplissimum ipsis etiam oculis nostris se exhibiturum pollicebatur. Ad quem non modo hii, qui in fide suae Maiestatis perseueramus alacriter accurrissemus omnes, sed illorum quoque, qui Joannem sectantur magna pars, quemadmodum certo nobis persuasum ab ipsis erat, adfuisset. Verum ubi neque Maiestatem

Regiam, neque vires eius aliquas venturas cognouissent, omni spe, quam inpresens conceperant, deposita, domi se continuerant, ut se suaque tum ab hostibus tum ab hiis, qui Maiestatis Regiae ütuntur stipendio, qui maleficiis et omne genere vexacionum per hos annos Regnum Hungariae magis quam hostiliter depopulantur, utcunque tueri possent.

Quod Dominaciones Vestrae nos bene sperare iubent, et ad constantiam hortantur, testes sunt nostrae erga Maiestatem Regiam fidei et perseuerantiae calamitates infinitae, quas in hunc usque diem tolleramus. Et eo iam deducta res est, ut plerique nostrum ammisso patrimonio, bonisque consumptis ac perditis, vix habeant unde in diem victitent. Praeterita tamen libenter, quantum in nobis est, daremus obliuioni. Sed timemus, ne dum toti a Maiestatis Regiae Domini nostri clementissimi benigna pollicitacione pendemus, nullum interim ab ea, quod quidem prodesse nobis possit, habentes auxilium, hoc poximo Thurcarum aduentu ita prorsus obruamur, ut nec Maiestati suae amplius, nec Patriae, nec Christianitati possimus inseruire.

Si Maiestas Regia ad defensionem nostram totis viribus incumberet, certe iampridem extitissent aliqua indicia, nulla autem sunt. Nam cum undique afferatur fore, ut Thurcarum Caesar Regnum hoc sit inuasurus, nullum interim Regiae Maiestatis apparatum quisquam sentire potest. Thurcae nunquam, quod sciamus, inuaserunt Regnum aliquod, ubi ad resistendum paratos viderunt hostes. Id quum Regiae Maiestati compertum sit, si seruare hoc Regnum cogitat, profecto praemittendae aliquae fuerunt copiae, ostendendi apparatus, quibus Hungaros omnes in suam trahere poterat obedientiam et hostibus animos adimere. Id nisi adhuc fecerit, Hungariam procul dubio est ammissura. Regnum hoc, ut Dominacionibus vestris aperte indicemus, neque literis deinceps, neque legacionibus, neque liberalissimis pollicitacionibus, sed re ipsa et armis seruari ac defendi poterit. Credimus, speramus omnia, quae nobis promittuntur; sed nihil nobis hec tanta confidentia adhuc profuit, vel imposterum est profutura, nisi rem ipsam iam iam liceat experiri. Maiestatem Regiam Dominum nostrum clementissimum et antea saepius admonuimus, et nunc per

Vestras Dominationes facimus certiorem, si Thurcarum exercitus ante Maiestatis suae exercitum in hoc Regno praeuenerit, Hungari omnes volentes nolentes in illorum concedent potestatem, nec habebit Maiestas sua, cur de fide cuiusque nostrum erga se queri possit; quamuis et alioquin, si Thurcus non veniat, fieri non possit, ut hoc Regnum tantam calamitatem, et omnes miseriarum acerbitates, quae vel ab hostibus domesticis, vel a Maiestatis suae stipendiariis et seruitoribus perfert, diutius queat tollerare. Nam intra annum hoc pacto consumptis omnium facultatibus ad extremam redigentur vastitatem.

Supersunt in manibus Regiae Maiestatis ex omnibus Regni propugnaculis duo praecipua: arx Themesiensis et Cibinium Transsyluaniae ciuitas, quae si amittentur, Hungaria tota usque Rusciam, et Transsyluania item tota sic amittentur, ut per Maiestatem Regiam, aut alios etiam Principes vix nostro saeculo recuperari poterint. Quonammodo autem seruari possent, assiduis et literis et Nunciis Maiestati Regiae exposuimus. Nostrae tamen preces et consilia hac in re nondum sunt admissa. Arx autem et Ciuitas, quas diximus, nisi praesentanea ope succurrat Maiestas Regia, peribunt indubitanter.

Dominaciones vestras rogamus, velint has et alias necessitates, quibus hoc Regnum laborat, ita Maiestati Regiae, Domino nostro clementissimo exponere, ut iam tandem liberacionem huius Regni, ex quo vicinorum quoque Regnorum et Prouintiarum suarum vel salus vel periculum expectandum est, totis viribus aggrediatur. Alioquin, si cunctabitur, certissimum habeat, se Hungaria et Hungaris omnibus carituram. Id autem quanto non solum suae, sed et Cesareae Maiestatis famae et rerum detrimento eueniet, omnis et senciet et narrabit posteritas.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

VI.

1532. Április 28.

A k. biztosok jelentése a pozsonyi országgyűlésről.

Verzaichnung was herr Anndre Ungnad etc. unnd Vitzhumb von Wienn zu Prespurg bey den Ungerischen Räten, denen Underthan so daselbst erschinnen gehanndlt.

Anfenngklich als Sy erindert worden, das auf den auszgeschribenen tag zu Grann niemandt erschinnen, haben Sy sich mit Rat pabstlicher Heiligkhayt unnd kayserlich Maiestät Oratoresen, auch den Ungrischen Räten entschlossen, das so vil unnderthan erraicht mugenn werden, daselbst hin gen Prespurg erfordert werden. Sein erschinen die in peyligender Zetl beschriben sein, Signata a. Vordem Selbigen haben Sy den sibenundzwantzigisten tag ditz Monats Aprilis allain unnd ausserhalb der Anndern Oratores nach Überantwurtung der Credentz, ainen furtrag gethan, wie hernach volgt.

Demnach die Kuniglich Maiestät sich enntlich versechen, das auf Irer Maiestät auszgeschriben Versamblung alle Unnderthan zu Grann erschinnen solten sein, dieweil dieselbigen Ir Maiestät zum offtermal umb ain zusammenkhunfft ersuecht, das auch etlich sich fur sich selbst unnderstannden Conuennt zu halten, so hette Ir Maiestät Sy als Irer Maiestät Oratores unnd Comissarii abgefertigt, solchen tag von Irer Maiestät wegen zu besuechen, daselbst alle Notturfft das zu wolfart Irer Maiestät, unnd lanndern, unnd Leitten khummen möchte, zu handlen, auch daneben papstliche Heyligkhait unnd Kayserlich Maiestät bewegt, das sy Ir ansehentlichen potschafften daselbst hin verordnet. Dieweil dann der Conuent zu Gran khain furgang habe, unnd aber solches zu mergklichen Nachtail dem Reich khummen mechte, so sollen Sy allso wisenn, das deshalben an Kuniglich Maiestät khain manngl, sunder an denn Unnderthann der Khron selbst gewest sey.

Zum anndern so haben Sy die ursachen warumb Kuniglich Maiestät diser Zeit in aygner personn, innhalt Irer Maie-

stät auszschreiben, den Conuennt nit besuechen mugen, nach vermueg Kuniglich Maiestät gegeben Instruction auszfurlich furgetragenn.

Zum dritten haben Sy den unnderthan der Kuniglich Maiestät erpieten, wie das die Instruction vermag enndeckht.

Zum viertten haben Sy die Unnderthan mit pestem Vleisz ermandt in Kuniglich Maiestät gehorsam zu pleyben, ander darein zu bewegen, unnd sich berait zumachen Irer Maiestät zuuerhelffn, dem turckhen unnd den Janusch Widerstand zuthuen, unnd das Reich zupeschiermen, unnd in frid und zu rue pringen.

Nachmals hat pabstliche Hailigkait Nunctius sein Werbung gethan, unnd mit vleissigen unnd gueten bewegnussen die ungern ermandt, das Sy von Kuniglich Maiestät nit abweichen, noch fallen sollen. Inen auch von pabstlicher Heiligkhait wegen versprochen unnd zuegesagt, das Papstlich Heiligkhait die Kuniglich Maiestät, auch das Unngerlanndt khaines wegs verlassen welle, unnd Inen nit allain mit seyner Papstlich Heiligkhait macht unnd vermugen, sunder auch mit seiner leyb und leben helffenn.

Also haben auch Kayserlich Maiestät Oratores Ir Werbung gethann.

Den XXVIII. tag Aprilis haben die unnderthan jeder parthey Oratorn in sunderhait in yedes herberg antwurt gebenn, und nemblich der Kuniglich Maiestät gesanndten anfengelich muntlich, nachmals auch schrifftlich, hie peyligenndtt mit B. gemerckht.

Der Kuniglich Maiestät gesanndten haben auch nit underlassen mit den Ungerischen Räten zu disputiern, was nun weyter furzuenemen wäre, ob die Kuniglich Maiestät ain anndern Conuent auszschreiben solle, oder was zuthuen sey. Schliessenn die Rat dahin, das Sy khain anndern weg wissen, dann das die Kuniglich Maiestät mit gefasster hannd khume unnd das Lannd wider einneme unnd beschutze, dann diesen lasst unnd verderben sey meniglich im Lannd lenger zu erleydenn unmuglich.

Die Rat zaigen auch an, das mit dem hochsten von notten sey, das die Kuniglich Maiestät on allen vertziechen mit den

husern und nassern *) hanndlen lasz, dann wo das nit geschiecht, so werde man Sy nachmals nit mer gehaben noch bekhumen mugen, zusambt dem das man ir yetz zu behuet des Lanndes zugepraucheun mit dem höchsten bedurfftig.

Bakith Paul is nit gen Prespurg khumen, deszhalben haben Kuniglich Maiestät gesanndten Ime Irer Kuniglich Maiestät brif zugeschickht, unnd Ime darneben Inhallt peyligunder Copey mit C. bezaichnet geschriben. Darauf er geantwurt hiepey mit D., auf welche sein Antwurt und begern waysst die Kuniglich Maiestät Ime derselbigen willen und gefallen nach ain gnedige antwurt zugebenn.

So hat auch Bathor Andreasz gesanndten den Comissarij ain supplication furgepracht mit E. gemerckht, darauf die Kuniglich Maiestät Ime gnadigen beschaid zu geben gedacht sein wolle.

(Egykorú irat, aláírás nélkül, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

*) Naszádosok.

XV.

JÁNOS KIRÁLY

PESTI ÉS BUDAI ORSZÁGGYŰLÉSEI.

1532-ben.

János király pesti és budai országgyülései.

I.

János király a berenhidai gyűlés eredménytelen feloszlása után, értesülvén, hogy Ferdinánd Esztergomba országgyűlést hirdetett, nem elégedett meg azzal, hogy annak látogatásától híveit eltiltotta, ezeket biztosabban visszatartandó, ugyancsak szent György napjára maga is összehívta az ország rendeit; a gyűlés helyéül *Pestet* tűzte ki. [1])

Ferdinánd király, ily körülmények között, nem reméllette többé, hogy az esztergomi gyűlésen az ellenpárt is megjelenik. Mindazáltal hőn óhajtotta, hogy a pápai és császári közbenjárás hatása János király pártjára is kiterjeszkedjék. Emiatt oda hatott, hogy a pápa és a császár követei a pesti országgyűlésen is jelen legyenek.

És csakugyan Antal jesii püspök Ferdinánd király kívánatára április 17-én Regensburgból Pestre utazott. [2])

[1]) Úgy látszik, hogy előbb *Túron* kívánta e gyűlést megtartani; vagy egyidőben itt és Pesten szándékozott híveit egybegyűjteni. Ugyanis Ferdinánd Pozsonyban egybegyűlt tanácsosai április 15-iki felterjesztésükben írják: „Accedit, quod Joannes pro festo diui Georgii in *Thwr* Conventum celebraturus est, ad quem quum suos omnes ultra et citra Tibiscum armatos adesse jusserit . . .“ Eredetije a bécsi t. levt. — *Ferdinánd* április 22-én Máriának írja, hogy ő Esztergomba hirdetett országgyűlést és „le vayvoda en a ordonne une autre a pest.“ *Gévaynál.* Gesandtschaft Ferdinands I. an Szulejman I. 1531—1532. 77. l. És a császári követek részére készült utasításban áll: „Wir auch berichtet sein, das . . . graf hans von Zyps einen sondern Landtag in Hungern gen Pesth auf beschribenen Sand Georgen tag ausgeschrieben.“ Eredeti fogalmazat a bécsi t. levt.

[2]) Campeggio Regensburgból április 16. írja Rómába: „Il Reve-

V. Károly követei pedig, *Montfort* gróf és *Don Pietro della Cava*, megbizattak, [1]) hogy mihelyt Pozsonyba érkeznek, János királytól menvédet eszközöljenek ki, hogy a pesti országgyűlésen megjelenhessenek; és ha mindkét gyűlés, az esztergomi és pesti egyidőben tartatnék, Ferdinándéra maguk helyett mást küldhetnek, de Pesten személyesen kell megjelenniök. Itt hivatva voltak ugyanazon előterjesztést tenni, mint Esztergomban, és felhívni a rendeket, hogy Ferdinándhoz csatlakozzanak, ki hazájuknak nagyobb segélyt, és tartósabb békét képes biztosítani, mint vetélytársa. [2])

Azonban a követek nem jelentek meg a pesti gyűlésen, attól tartván, hogy János párthívei körében nem lesznek teljes biztosságban. [3]) Egyébkint kétséges, vajjon ezen gyűlés megtartatott-e? Kutforrásaink hallgatnak róla.

II.

Az 1532-iki év őszi hónapjaiban [4]) János király *Budára* hívta össze az ország rendeit. A nemesek, úgy látszik, elég

rendo Eletto d'Esi e ancora qui, credo partirá domane al Rachos, che si fa a *Peste*, . . . congregato ad instantia del Vayvoda, cosi volendo questa Maiestá del Re de Romani." A nápolyi Farnese-levéltárban.

[1]) A császári utasítás Pestre menendő követekről szól, többesszámban. Az egyik Montfort, a másikat említi Campeggio említett levelében: „Dicessi, que la Maiestá Cesarea manda don Pietro della Cava al prefato Rachos die Peste." Idézett helyen.

[2]) A fönnebb, az esztergomi gyűlésnél, tárgyalt császári utasítás eredeti fogalmazata a bécsi t. levt.

[3]) Ferdinánd király 1532. május 12-én Prágából Mária királynénak írja: „Quant aux ambassadeurs, que sadicte maieste et moy auions enuoye en hongrie, ilz sont estez iusques aux confins, . . . mais ilz nont passe plus auant, pour le peu dapparence, quil y auoit de faire quelque chose, et aussi craingnant, que y entrant trop auant, actendu que les choses nestoient en bonne disposicion, desplaisir ne leur fust fait a leur personnes." *Gévaynál*, i. m. 78. l.

[4]) A hónapot, és napot nem vagyunk képesek meghatározni. Miután Gritti, ki ezen országgyűlést megnyitotta, 1532. tavaszán jöit Magyarországba és 1533. marcziusban ismét távozott, az országgyűlésnek ezen időközben kellett megtartatni. *Szerémy* — ki ezen gyűlésről részletesen ír, — az időt, mikor tartatott meg, nem említi.

számosan jöttek össze; Erdélyből is jelentek meg követek. [1])

A gyűlést a ferenczieк kolostorának egyik termében *Gritti Alajos*, mint az ország kormányzója nyitotta meg. Olasz nyelven tartott megnyitó beszédében előadta, hogy az országot nagy veszélyek fenyegetik, melyeket egyedül ő maga képes elhárítani; a török pártfogásáról biztosíthatja a rendeket, sőt a Szeremség visszakapcsolását is kilátásba helyezheti; de miután Ferdinánd az ország birtokáról nem akar lemondani, fegyver hatalmával kell őt attól megfosztani. Felhívja a rendeket, hogy a hadi költségekre adót ajánljanak meg. Egyébkint megnyugtatta őket aziránt, hogy bár ő maga idegen, az ország kormányában csak magyarokat fog alkalmazni.

Gritti beszédét *Dóczy János* tolmácsolta. A rendek körében élénk visszatetszést szült, hogy a gyűlölt idegen ragadja kezeibe az ország kormányát. „A király nem gyermek, — mondák többen — forduljunk tehát ő hozzá!“ *Bajoni* és *Bekényi* Jánoshoz küldettek, hogy megtudják akaratát.

A király, ki kényszerítve volt az általa is gyűlölt olasznak kegyeit keresni, a rendeket csillapítani igyekezett. „Jól tudjátok — így szólott a küldöttekhez — mikép szolgáltam én a hazának. Ti ellenben, bár négyszer esküvel fogadtatok nekem engedelmességet, ezt nem teljesítettétek. Háromszor árultak el, és ennek következményeit csak a török pártfogásával háríthattam el. Már pedig Gritti volt az, ki részünkre megnyerte a törököt; most tehát, miután ő kormányzótok, ő reá hallgassatok.“ *Verbőczy* is, kihez a rendek tanácsért folyamodtak, ugyanazon szellemben válaszolt. [2])

Hogy az őszi hónapokban tartatott, következtetjük azon körülményből, hogy Erdélyből ekkor küldettek, Gritti felhívása folytán Budára követek. (Lásd a következő jegyzetet.)

[1]) A Kultsár Istvánféle krónikában olvassuk: „1532. Grithy adót kér vala, és ősszel a királlyhoz négy követet bocsátának Budára; a Maros mellől *Tamási Ferenczet*, Udvarhellyszékről *Bálint Gerebet*, Csíkból *Lázár Imrét*, Kezdiből Békes Adoriant.“ 10. l. Kétségtelen, hogy ezen követ küldés és a Gritti által tartott budai gyűlés összefüggésben van.

[2]) *Szerémy* munkája az egyetlen kútforrás, mely a budai országgyűlésről szól. Bár Szerémy gyakran alaptalan, piaczi híreket

A gyűlés ezekután megajánlotta a Gritti által kívánt adót: a nemesek, nemnemesek és egyházak ingó birtokai értékének felerészét. [1])

vett fel munkájába, az mit ezen országgyűlésről elbeszél, *lényegében* magán viseli a hitelesség jellegét. „Iste dominus gubernator — írja többi között — antequam dum abiret iter aduersum Turciam fecerat congregacionem magnam in Bude inter Hungaros optimates et inter nobilibus Comitatum et ignobilibus. Quodcumque venissent, locum deputauerant in claustro Sancti Joannis Batiste. Et inter regnicolarum intrauit, et cum eo vicegubernator Docy Janus. Erigerat se inter Regnicolas Hungarie, et dicebat opinionem suam sic, ac desiderium cordis sui: „Audiat dilecciones vestras, videtis vestrum in dies periculum venientem super vos seorso et deorso. Ego habeo tantum virtutem potestati mee, quod ad futurum, Deo adiuuante, edomare possum eos. Precipue quidem Cesarem Thurcarum leuiter, quamdiu viuet et regnat cum filiis suis, et post decessum eorum eritis in magna tranquillitate. Quia vobis non erit necesse bellicandi, et insulam regionis Sirmiensis deliberabo vobis. Et deorso hostem nostrum Regem Ferdinandum volo edomere cum vii propriis meis. Ecce videtis domini mei Hungari, quod ego non habeo, et neque habere volo alios in seruitutem vestrarum, solummodo Hungaros, quod si quis ex vestrum cogitaret falsam mihi proposicionem coram magnatibus vestris. Quia jam quod suscepi onus vestrum gerendi ac curam maximam de hac re predicto; sine expensa nil possumus facere." Et iste verba domini gubernatoris erat Joannes Docy interpres; et juxta ipsum semper astabat quasi Satan . . . Contra proposicionem iam dicti gubernatoris nostri Gritti, hic rumor incitata erat in regnicolis. Qui dicebant, quod demum non perfectum. (?) Qui autem dicebant: „Quod non esset durabilis in promissione sua, quia est aliena gens; quomodo nobis esset fidelis?" et sic de singulis diversimode parabolabantur, ac demum non potuerunt quidquam facere, velle nollo hoc postet quid vult. Alii dicebant: „Quod regem nos habemus; non est puer, sed maturus homo; ergo vertamus ad eum. Quid vult Rex; quod si oportet ei obedire aut non; quia super nos petit respon." Et ad Regem miserunt duos legatos, unum Baijoni Benche, (alium) Bekeny Benche ex nobilibus."

[1]) „Nil aliud, non multum — kívánt Gritti, folytatja Szerémy - sed exceptis magnatibus nobiles, et ignobiles, ac ecclesiam eciam; quilibet prenotati medietem rebus suis, ut patet de auro, de argento, de pecudibus, de quibus que sub se habet. Et iste sit exigator vicecomes quilibet de comitatu suo . . . Et post congregacionem absolutam, quemadmodum descripserat, ita inceperat exigere." 316. l.

XVI.

ERDÉLYI, HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYŰLÉSEK.

1531—1534.

Erdélyi gyülések.

I.

1531. elején Szeben, Hunyad, Vingart és Fogaras kivételével, egész Erdély János királynak hódolt. Ezen helyek között Szeben bírt legnagyobb fontossággal; de egyszersmind legerősebb ellenállást fejtett ki. János király, 1531. január 20-án kényszerítve látta magát három havi fegyverszünetet kötni a város lakóival.

Ennek tartama alatt erőt gyűjtött, hogy utóbb az ostromot sikerrel megindíthassa. Evégből marczius havában *Medgyesen* országgyűlést tartott, hol a székelyek 1500 fegyverest és némi pénzsegélyt ajánlottak meg. [1])

II.

János király 1531. július első napjaiban *Medgyesen*, hol személyesen jelen volt, ismét tartott gyűlést. [2]) Ezen év végén

[1]) Mydonius, a Ferdinándpárti erdélyiek követe 1531. apríl 11-én Bécsből írja Ferdinándnak: „Joannes Vayvoda fuit in Megies . . . Comitia cum Siculis et Saxonibus celebravit, in eum finem, ut Cibinienses obsideret. Siculi obtulerunt aliquam summam pecuniarum et 1500 milites pro auxilio.“ Eredetije a bécsi t. levt.

[2]) Benkő, János királynak egy 1531-iki június 8-án kelt okleveléből a következő helyet idézi: „Nosque una cum universis Regnicolis, videlicet Nobilibus, Siculis trium generum, et Saxonibus in dicta Congregatione generali (Medgyesini habita) existentibus, sic et taliter sententionaliter et judicialiter decrevimus, quod nequaquam ipsa Sedes Sz. Miklósvára autefatae Sedi Sepsi annecti possit, vel aliquo jure eidem subjacere debeat, sed solius libertate, quam haberet, perdurare deberet.“ (Milkovia. II. 127. l.)

szintén tartatott Erdélyben gyűlés, a melyről azonban közelebbi részleteket nem ismerünk. [1])

III.

Gritti Alajos, kit János király Magyarország kormányzójává nevezett, 1532. július 14-ére *Vizaknára* gyűlést hirdetett [2]), a melyről azonban részleteket nem ismerünk.

IV.

János király az erdélyi rendeket, 1533 február 23-án Budáról kelt levelei által, márczius 10-én *Medgyesen* tartandó gyűlésre hívta meg, hová Pösztyény Gergely országbírót rendelte biztosává. A meghívólevél csak általános kifejezéssel „az ország súlyos szükségeit" említi mint a gyűlés összehívásának okát. [3]) Egyébkint a gyűlés lefolyásáról semmit sem tudunk.

V.

Ugyanazon év szeptember havában Ferdinánd erdélyi hívei kísérletet akartak tenni János király hatalmának megingatására, s e végből gyűlést szándékoztak hirdetni. Tervüket Gerendi Miklós erdélyi püspök által bejelentették Ferdinándnak. Ez azonban nem helyeselte azt, s nem tartotta az idő-

[1]) Ezen gyűlésről az egyetlen adatot *Herberstein* és *Beck* k. biztosok 1532. január 11-iki, Ferdinánd királyhoz intézett levelében bírjuk. Elbeszélvén, hogy a bajor fejedelem követe járt János királynál, ki őt biztosítá, hogy Ferdinánd a német birodalomból segélyt nem várhat, hozzáteszi: „Solches sey nit allain auf dem gehaltnen Conuent (Kenesén), sonndern *auch in Sibenburghen auf ainem Lanndtag, den der Janusch neulich daselbst gehaltn*, fürgetragen worden." A levél eredetije a bécsi t. levt.

[2]) *Kővári László.* Erdély Történ. III. 35. l.

[3]) A Brassó városához intézett meghívólevél eredetije a város levéltárában. — L. **Irományok.** I. szám.

pontot alkalmasnak ellenséges fellépésre, miután épen ezidőben, a Konstantinápolyban megkezdett békealkudozások kedvező eredményt igértek. Emiatt a király felhívta Thurzó Elek országbírót és Szalaházy magyar cancellárt, hogy befolyásukkal az erdélyi gyűlés megtartását megakadályozni igyekezzenek. [1])

VI.

A szultán 1534 elején *Gritti Alajost* Magyarországba küldötte, hogy itt a két ellenkirály között a békét létrehozza. Útját Erdélyen át vette. Ide előre küldötte fiát Antalt. Ez apríl 6-án *Tordára* érkezett s Dóczy János kincstárnok által összehívatta az erdélyi rendeket, kikkel atyjának fogadtatása iránt tanácskozott. E gyűlésen a rendek Kún Gotthárdot Erdély főkapitányává választották. [2])

VII.

1534. május második felében az erdélyi rendek *Kolozsvárt* készültek gyűlést tartani, hogy itt Laszky Jeromosnak, a János király által kinevezett vajdának hódolatukat mutassák be. Vajjon megtartatott-e a gyűlés, nem tudjuk meghatározni. [3])

[1]) Az 1533. szeptember 9-én Thurzó Elekhez intézett k. rendelet eredeti fogalmazata a bécsi t. levélt. — L. **Irományok**. II. szám.

[2]) Tarvisini Museo Ágoston, Gritti Antalnak kísérője, naplójában irja: „Secunda die Pasche . . . Tordam . . . pervenimus. Hic X. aut XII. diebus, aut forte XV. commorati sumus, ex quo D. Dozzi et D. Ant. Dietam cum Transyluanis habuerunt pro aduentu Dni Gubernatoris, cui interfuerunt principales ac praecipui proceres Transylvani. Qui tandem inter se crearunt unum Capitaneum pro Transylvanie republica, qui fuit D. Gottardus Chun, quibusdam conditionibus et stipendio adjectis.“ Kiadta e naplót *Nagy Iván*. Magyar Történelmi Tár. III. 64. l.

[3]) Laszky János 1534. május 22-én Késmárkról jelenti a lengyel cancellárnak, hogy bátyjától május 11-én Kolozsvár közelében írt levelet vett, „cui — úgymond — ordines omnes Transylvanienses miserunt rursus obviam virum inter ipsos non postremi nominis, de

VIII.

Gritti Alajos erőszakos fellépése Erdélyben, majd megöletése 1534 szeptember végnapjaiban, komoly zavarokat idézett elő, és János király koronáját is veszélybe ejtette. Ez ennek következtében személyesen készült Erdélybe utazni, és október 18-ára *Tordára* gyűlést hirdetett,[1]) melynek határnapját utóbb tiz nappal későbbre halasztotta. [2])

A gyűlés október 28-án tartatott meg. János király itt, a rendek kívánságának engedve, *Majláth Istvánt* nevezte vajdává, ki Gritti megöletése miatt nagy tekintélynek és népszerűségnek örvendett. [3]) A gyűlés Tomori Miklóst, Lázár Jánost és Hegyes Mihályt az, állhatatosan Ferdinándhoz ragaszkodó szebeniekhez követségbe küldötte, hogy azokat felhívja, miszerint János királynak hódoljanak meg. Azonban e felhívás ekkor eredménytelen maradt.

ipsius ad se adventu gratulandum, sed ad ipsum ad Coloswar omnes conventuros, et pro debito officioque suo ipsum tamquam voievodam esse excepturos." (Az „Acta Tomiciana" kiadatlan IX. kötetében, a péterváry cs. könyvtárban.)

[1]) A Brassó városához intézett meghívólevél eredetije a város levéltárában. — L. **Irományok.** III. szám.

[2]) *Wese* lundeni érsek 1534. november 3-án Bécsből V. Károlynak jelenti: „Transylvani statuerunt vayuode locum et tempus conueniendi et celebrandi dietam, presente populo, ut moris est patrie; wayuoda vero et locum pro arbitrio mutauit et alium elegit, similiter et tempus prorogavit." (Brüsseli Okmánytár. I. 226. l.) — *Laszky János* pedig a lengyel cancellárnak írja: „Indicta sunt ad festum Simonis et Jude comitia in Hermerschtat." (Acta Tomiciana.)

[3]) A Kulcsár-féle krónikában olvassuk: „János király bejöve szent Simon apostol napján, Thordán gyűlést hirdete mind az három nemzetnek és a vajdaságot Mayláthnak adá." 11. l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

1.

1533. Február 23.

János királynak Brassó városához intézett meghívólevele, a medgyesi gyűlésre.

Joannes dei gracia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti, sciatis ob arduas necessitates et regni nostri (*igy*) necesse esse, ut nos ad aliquem brevem terminum conuentum vobis indicamus, proinde volumus et fidelitati vestre harum serie mandamus firmissime, ut, visis presentibus, ad quintumdecimum diem a die datarum presencium cumputandum, certos pociores e medio vestri, villicum videlicet et judicem cum certis juratis consulibus, cum plenaria facultate et auctoritate atque informacione, ad civitatem nostram Meggyes mittere modis omnibus debeatis et teneamini, ad quem diem missuri sumus Nos quoque illuc fidelem nostrum spectabilem et magnificum comitem Gregorium Pestyeny judicem curie nostre ac consiliarium nostrum, a quo mentem et voluntatem nostram lacius illic intelligetis, secus igitur nulla ratione facere presummatis. Datum Bude in die cinerum anno domini millesimo quingentesimo tricesimo tercio.

Joannes Rex.

Manu propria.

Kivül: Prudentibus et circumspectis judici ac villico juratisque civibus et consulibus Civitatis nostre Brassowiensis et terre Barcza fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Brassó város levéltárában.)

II.

1533. September 9.

Ferdinánd királynak Thurzó Elek országbíróhoz intézett rendelete, az erdélyi hívei által tervezett gyűlés tárgyában.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis dilecte. Cum a Reverendo devoto fideli nobis Dilecto Nicolao Gherendj Electo Transylvaniensi et thesaurario, specialiter ad nos ob id destinato, cognoverimus fideles regnicolas et subditos nostros in eodem regno existentes jn animo habere, quendam inter eos conventum propediem celebrandj et habendj, tibi vero pro tua ipsius prudentia plane compertum esse sciamus, hunc non tantum presentibus nostris et ejusdem regni rebus, hoc tempore potissimum, verum et ipsismet jncommoda et confusionem generare posse, atque jdeo expeditius esse, vt ille ex causis arduis et rationabilibus, tibi jam satis cognitis et perspectis, intercipiatur et jrritetur; tue propterea fidei et fidelitatj harum serie comittimus et mandamus, omnj fervore et studio, vt quoquo licet et potes pacto modoque meliori, tibique bene viso, talem conventum jmpedire et abrogare, omnique studio elaborare velis, quo omnes illi prelatj, dominj et nobiles, ceterique conventurj, precipue hussarones, non conveniant, neque quicquam novorum studiorum inter se agitent, aut proponant; jntertenendo eosdem presertim hussarones verbus, quibus scis et potes melioribus et efficacioribus.

Nam et capitaneus egregius Johannes Catzianer, jntra proximum biduum aut ad summum triduum, certo et personaliter apud vos constituetur, animo et jntentione prosequendi et (vt jntra nos conclusum esse scitis) expeditionem hanc perficiendi, quod nobis a tua fidelitate plane persuasum habemus, jdque erga te omni gratia nostra recognoscemus. Datum Vienne 9. Septembris. 1533.

Az irat élén „Turzó.“ *Végén:* „In simili ad Agriensem.“

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

III.

1534. Október 4.

János királynak Brassó városához intézett meghívólevele, a tordai gyűlésre.

Joannes dei gracia rex Hungarie, Dalmatie, Croacie etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Sciatis multas et insignes esse causas, propter quas deliberavimus nos personaliter istuc in Transsylvaniam ingredi, maxime vero ob bonum vestrum et conservacionem istius regni nostri. Jam nos deo duce movebimus. Quapropter volumus et fidelitati vestre harum serie mandamus firmissime, ut, visis presentibus, ad festum beati Luce Ewangeliste proxime venturum ad oppidum nostrum Thorda, quo nobiles eciam istius regni nostri ad illum diem convenire jussimus, vos quoque certos e medio vestrorum, cum plenaria informacione et auctoritate, ad nos mittere modis omnibus debeatis et teneamini, ubi tandem medio illorum mentem et voluntatem nostram intelligetis. De quo ad ceteros quoque Saxones nostros similiter scripsimus. Secus in hoc nulla racione facere presummatis. Datum Waradini in festo beati francisci confessoris anno domini millesimo quingentesimo tricesimo quarto.

Joannes Rex
Manu propria

Kivül: Prudentibus et circumspectis judici juratisque civibus et consulibus civitatis nostre Brassoviensis et terre Barcza fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Brassó város levéltárában.)

Horvát- és tótországi gyülések.

I.

A horvátországi rendek az 1530-ik év február havában tartott gyűlésük [1]) után, még ugyanazon év június 4-én [2]) és karácsony ünnepein is tartottak gyüléseket *Varasdon*, hová Batthyáni Ferencz hívta őket össze. A tanácskozmányok eredményéről csak annyit tudunk, hogy némi adót ajánlottak meg Ferdinánd királynak. [3])

[1]) L. fönnebb a 297. lapon.

[2]) *Batthyáni Ferencz* Katzianer János k. főkapitánynak 1530. május 30-án Greben várából írja: „Celebrabimus die sabbati venturo Varasdini quandam Diaetam, quae de necessitate erat celebranda, quam tribus diebus perficiemus post sese sequentibus.“ *Kerchelich.* De regno Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae notitiae praeliminares. 356. l.

[3]) *Torquatus János* corbaviai gróf 1531. június 17-én Novigradból Katzianer Jánosnak írja: „Audiuimus Dominum Ungnadium et plures . . . conqueri, qualiter nos aliquas taxas seu dicas illicitas super regnum Suae Majestatis imposuimus . . . Ipsi soli regnicolae deputauerunt festis natalitiis, ut quod est intra Calopum et Sauam a quolibet jobagione dare debeant . . . Dum Congregatio Varasdini erat, dominos et regnicolas D. Franciscus de Batthyan, et nos ac D. Ludouicus Pekry exorauimus, ut aliquo subsidio nos prouiderent; quia vidimus, ut regia majestas pluribus negotiis nobis pro nunc prouidere non possit. Ipsi omnes beneuole omnibus nobis tribus, secundum antiquum regestrum de quolibet fumo per unum florenum promiserunt“ *Kerchelich.* i. m. 546. l.

II.

1531. július 18-án a horvátországi rendek ismét tartottak — hol, nem tudjuk — gyűlést, melyből *Literatus Mártont* Ferdinánd királyhoz követül küldötték.

Általa aggodalmaikat tolmácsolták, amiatt, hogy a János királylyal kötött fegyverszünet oklevelében Horvátország nincs névszerint megemlítve, minélfogva attól tartottak, hogy a fegyverszünet előnyeiből ki lesznek zárva. Emellett ujolag sürgették a tett hadiszolgálataikért járó díj kifizetését.[1])

A király sietett őket megnyugtatni, azon kijelentéssel, hogy miután a fegyverszünet összes birtokaira és alattvalóira terjeszkedik ki, Horvátország és lakói természetesen bele vannak foglalva. A fizetéseket illetőleg tudatta, hogy biztosai Lőrincz napján megjelennek körükben, hogy a számadásokat elkészítsék és kiegyenlítsék. [2])

III.

Corbáviai János gróf horvátországi bán 1531 nyarán kimúlt. Ferdinánd király nem töltötte be az ekként megürült báni méltóságot, hanem *Tuszkanicki András* knini püspököt, ugyanazon év augusztus 27-én báni helytartóvá nevezte. [3])

Ez azonnal összehívta a horvátországi rendeket. Azonban a hatalmasabb urak nem jelentek meg, és vonakodtak meghajolni a báni helytartó tekintélye előtt, kinek kineveztetésében, illetőleg a báni méltóság be nem töltésében, sérelmet láttak. A rendek emiatt azon kérelemmel fordultak a királyhoz, hogy olyan helytartót küldjön hozzájuk, ki képes legyen az ellenszegülőket megtörni. Egyúttal előadták panaszaikat a török hadak pusztításai és némely magán sérelmek miatt, melyeknek megszüntetését kérték. [4])

[1]) A felirat nem ismeretes. Tartalmát a k. leirat ismerteti.

[2]) Az 1531. augusztus 8-án Linczben kelt leirat fogalmazata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** I. szám.

[3]) Közli *Kerchelich.* i. m. 338. l.

[4]) A horvátországi rendek dátum nélküli felterjesztésének eredeti fogalmazata a bécsi t. levéltárban. (Ez az 1535-ik évi iratok

IV.

Ferdinánd király 1532 nyarán *Josefich Ferencz* zengi püspököt Horvátországba küldötte, hogy ott pártját a hűségben megerősíteni, s azokat, kik János királyhoz csatlakoztak, ettől elvonni igyekezzék, és a felmerült viszályokat lecsillapítsa. [1])

A püspök a horvátországi rendeket augusztus 24-re Kladusára hívta egybe. Bemutatta V. Károly és Ferdinánd leveleit, melyeknek átadásával megbizatott, és előterjesztette a király kívánatait.

Megjelenése kedvező hatást gyakorolt a rendek hangulatára. „Ha a püspök úr — írják azok — épen alkalmas időben, a viszályok zivataraiuak közepette, nem jelenik meg körünkben; ha jelenléte és tapintata által a közöttünk keletkezett visszavonásokat és egyenetlenségeket meg nem szünteti: ezen szerencsétlen tartományt nagy veszedelem érhette volna.“ [2])

A püspök kevéssel utóbb még egy második gyűlést is tartott. [3])

közé van helyezve; azonban tartalma, és különösen azon körülmény, hogy Corbáviai János mint nem rég elhunyt, és idősb Zrínyi Miklós mint élő említtetik, kétségtelenné teszi, hogy 1531-ben szerkesztetett.) — L. **Irományok.** II. szám.

[1]) Frangepán György 1533. július 25-én Czettinből, a királynak írja: „Accepi literas Vestre Majestatis, in quibus continebatur, quod *dum anno superiori* Franciscum Jozephyth Episcopum Segniensem, ut fideles subditos in obedientia confirmaret, rebelles vero, si qui forent, in partem Sacre Vestre Majestatis adducere conaretur . . .“ Eredetije a bécsi t. levt.

[2]) A horvátországi rendeknek 1532. augusztus 24-én a k. cancellárhoz intézett irata a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** III. szám.

[3]) Frangepán György fönnebb idézett levelében írja: „Majestatem Vestram veraciter reddo certiórem, quod dum *anno superiore*, prefatus Dominus Episcopus, ex parte Vestre Majestatis, ad hoc Regnum nostrum Croacie venisset, *binis Congregacionibus suis*, una cum aliis Dominis semper interfui; . . . sed tam publice, quam private semper pro suo posse nos monuit et animavit ad Vestre Majestatis servicia.“ Eredetije a bécsi t. levt.

V.

Ferdinánd Jozefich eljárásával nem volt megelégedve. Ellenségei ugyanis bevádolták őt, hogy az általa tartott gyűléseken János király érdekében működött.

Ferdinánd emiatt a horvát- és tótországi rendeknek 1533. június 8-ára Zágrábba gyűlést hirdetett, és biztosokat rendelt — az egyik *Keglevich Péter* volt, — kik a tárgyalásokat vezessék és a zengi püspök hűtlensége iránt nyomozásokat eszközöljenek [1]) A püspököt is felhívta, hogy a gyűlésen jelenjék meg. Ez ártatlanságát hangsúlyozva, késznek nyilatkozott engedelmeskedni; de költségért folyamodott, hogy a gyűlésre utazhassék és a védelmére szükséges intézkedéseket megtehesse; egyúttal ohajtotta, hogy a király mindazon urakhoz és nemesekhez, kik a gyűlésen nem fognak megjelenni, nyilt rendeletet állítson ki, mely által kötelezteztessenek az ellene emelt vád tárgyában irásban nyilatkozni. [2]) A király az utóbbi ohajtásnak eleget tett. [3])

A gyűlés csak június 24-én tartatott meg, *Keglevich Péter* elnöklete alatt. Mindenekelőtt felolvastatott a királyi levél, melyben a rendek felhivatnak, hogy a zengi püspök ellen emelt vád alapossága vagy alaptalansága iránt nyilatkozzanak. Ezután felállott maga *Jozefich Ferencz* zengi püspök, és három-

[1]) A királyi biztosok egyikéhez intézett levelet *Pray* Kollár kézirataiból közli. Annales. V. 263. l. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) A zengi püspök a királyhoz intézett, dátum nélküli levelében irja: „Heri habui responsum a S. M. V. . . ., qualiter S. M. V. dedisset commissionem suis commissariis, ut ad dietam, que in regno Croatie celebrabitur, a statibus eius regni inquirant de negotiis et loquelis meis, et ut ergo interesse et ibidem comparere tenear, quod quam libentissime faciam. S. tamen M. V. dignetur mihi de necessariis prouidere expensis . . . nam aliter S. M. nec diete interesse, nec manere, nec aliquo ire possum . . . Preterea S. M., quia plures domini et nobiles interfuerunt tunc, etiam ex hungaris, cum M. V. nunctium agerem, qui huius diete non intererunt, multi etiam de regno . . . non solent personaliter venire, sed aliquem ex suis mittere . . .“ Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.

[3]) A királyi rendelet fogalmazata, a püspök fönnebb idézett levelének hátlapjára van irva.

szor egymásután kérdést intézett a jelenlevőkhöz: vajjon van-e tudomásuk arról, hogy akként járt el, mint a királynál vádolják? *Blágay István* nyilatkozott legelőbb, de kitérőleg. Ennekfolytán a püspök felszólította Keglevich Pétert, hogy intse a rendeket határozott nyilatkozásra. Keglevich megtette ezt. Szavait hosszas hallgatás követte, melyet végre *Pysach György* zágrábmegyei szolgabíró szakított meg. „Én, püspök uram — így szólott — semmi rosszat nem tudok uraságod felöl." És senki sem találkozott, ki ellenmondott volna. Mire az urak és nemesek irásbeli bizonyítványokat állítottak ki a püspök ártatatlanságáról, s azokat megküldötték a királynak. [1])

VI.

1533. szeptember 8-án a tótországi rendek ismét gyülést tartottak *Zágrábban*. Innen feliratot intéztek Ferdinándhoz, kinek figyelmét felhívták János király tevékenységére, melyet a tótországi rendek megnyerése körül kifejt, és azon zaklatásokra, melyeknek az ő részéről Ferdinánd hívei ki vannak téve. Ferdinánd szeptember 25-ikén kelt válasziratában kiemelte, hogy a török szultánnal folyamatban levő békealkudozások visszatartják ugyan őt az ellenséges fellépéstől; mindazáltal mindent megteend, mi híveinek védelmére szükséges, és már is utasította Katzianer János főkapitányt, hogy a megfelelő intézkedéseket tegye meg. [2])

VII.

Ugyanazon év (1533) október 11-én *Thopozkán* gyültek egybe a horvátországi rendek, és Ferdinánd királyhoz intézett előterjesztésükben panaszt emeltek, egy Rusnovich Péter nevű horvátországi nemes hatalmaskodásai ellen, felkérvén a királyt, hogy ezeknek megszüntetéséről gondoskodjék. [3])

[1]) Keglevich Péternek és másoknak a gyülésről szóló, a királyhoz intézett jelentéseiből készült kivonat, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok.** V. szám.

[2]) A k. válaszirat eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VI. szám.

[3]) A felirat eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VII. szám.

VIII.

Az 1534-ik évben a horvátországi rendek két gyűlést tartottak. Az egyiket november 30-an *Rippach* várában, hová Keglevich Péter hívta őket össze, hogy velük ezen vár erődítményeinek helyreállítása tárgyában tanácskozzék. [1]) Ezek értesülvén, hogy az ő nevükben, bizonyos urak azon kérelemmel fordultak Ferdinánd királyhoz, engedné meg, hogy a horvátországi rendek maguk, saját kebelükből választhassanak bánt; [2]) siettek a királyt biztosítani, hogy ez tudtuk és meghatalmazásuk nélkül történt, és hogy ők bizalommal várják a királytól a báni méltóság betöltését. [3])

IX.

Az év utolsó napján *Zágrábban* gyűltek össze a horvátországi rendek, és *Zimych Györgyöt* küldötték követségbe Ferdinándhoz, hogy kérelmeiket és panaszaikat a trón zsámolyánál tolmácsolja. [4])

[1]) Keglevich Péter 1534. november 30-án Rippach váráról írja Ferdinándnak: „Hysce diebus, quibus jam hic in seruicio V. Mtis in ciuitate eiusdem Ryppach . . . pro fortificanda et munienda ipsa civitate . . . cum fidelibus V. Mtis videlicet universitate nobilium eiusdem regni, fuerim . . .“ Eredetije ugyanott.

[2]) Corbáviai János grófnak 1531 nyarán bekövetkezett halála óta a báni méltóság üresedésben volt.

[3]) A horvátországi rendek 1534. november 30-án kelt felterjesztésének eredetije a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** VIII. szám.

[4]) A deczember 31-én kelt irat, melyben a királyt Zimych küldetéséről értesítik, a bécsi cs. és k. t. levéltárban. — L. **Irományok.** IX. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1531. Augusztus 8.

Ferdinánd király válasza a horvátországi rendek előterjesztésére.

Ferdinandus.

Magnifici et Egregij, Nobiles fideles dilecti.

Peruenit ad nos nuntius vester nobilis Martinus literatus, qui exhibitis nobis literis vestris Credentialibus 18. mensis Julij ad nos datis, singula petita vestra seriatim exposuit, que gratiose intelleximus, atque ex ijs perspicue videmus, vos multum in commune angi et molestia non parua affici, quod in inducijs, per nos cum Turco et Johanne Scepusiensi susceptis, nullam regni nostri Croatie mentionem factam fuisse perceperitis, eoque (vt scribitis) penitus excluso, vobis ad presens non minores, sed crebriores impetus in vos a Turcis fierj, quam ante treugas. De damnis itaque et violentijs, quas ab eis accepistis, pie quidem et paterne vobis afficimur, eaque non parum nobis vobiscum sunt acerba et molesta. Sed de regno in induciarum tractatu (vt vos putatis) omisso, nihil est quod timeatis, cum ea nobis de hoc Croatie nostre, ceterisque regnis et dominijs nostris a Turcorum et quorumuis hostium incursione et oppressione eruendis et conseruandis sit cura et studium, vt quiduis potius tentare patique malimus, quam regnum tam nobile, tam vetustum, et de Christiana nostra fide nobisque bene meritum, hoc modo relinquere, aut illud non equa cum ceteris sorte gaudere. Absit itaque omnis vestra in hoc cura metusque, vosque potius in patientia et resistentia vestra contra immundos Christiani nominis hostes exercere cogitetis, quam vano hoc metu perculsos et territos de cedendo aut paciscendo deliberare. Quod vt animo firmiorj et quietiori facere queatis, vobis certo significamus, inducias illas non alio nomine aut Ratione per nos initas fuisse, et as-

sumptas, quam quod in spatio vnius annj, a prima mensis maij proxime elapsi vsque ad alteram primam eiusdem mensis inde sequentis annj, Turcus et Johannes Scepusiensis cum omnibus suis copijs se debeant domi continere, neque se in aliquem locum mouere, pertinentem maiestati et ditionj nostre. Ex quo facile colligitur, omnia regna et dominia nostra vbicunque existentia generaliter esse sub inducijs inclusa et comprehensa. Nec est cur amplius de tam crebra eorundem Turcorum excursione sitis anxij, cum ex vltimis literis, quas osrembeck Bassa Bosnensis ad fidelem nobis dilectum Johannem Catzianer Capitaneum nostrum in Carniola scripsit, expresse promittat se, intellectis nunc inducijs istis, ab armis et omnj prorsus hostilitate velle quiescere, nihilque in nos et nostros attentare, quod inducijs aduersum, aut bone paci sit futurum contrarium. Que res satis arguit, vobisque indicare potest, securiores vos dehinc ab eo futuros, a quo hactenus damna vobis aliqua illata fuere; vos ideo gratiose requirentes, vt ijs omnibus attentis, eoque etiam consyderato, quod benigne vestri omnium memores, omnia que in securitatem et benefitium vestrum redundare queant, agere non cessemus, fictis huiusmodi persuasionibus nunc et decetero nullam fidem adhibere, sed ea potius a nobis sperare et expectare velitis, que bonis fidelibusque subditis a Rege patreque pio et clementissimo expeti possint, ac debeant expectarj.

Quod autem ad solutionem vobis pro seruitijs vestris impendendam pertinet, jam antea vobis significauimus per Egregium Johannem Castellanffi et per literas nostras, jam ordinatos et deputatos esse Commissarios nostros, qui ad festum beati laurentij nunc instans inibi esse ac vobiscum super omnibus deseruitis computum facere et rationem ponere debeant, quos cum antequam hec litere nostre vobis reddantur, isthic constitutos esse credamus, nihil est aliud quod modo repetamus; nos ideo ad eorundem Commissariorum nostrorum tractationem et rationem vobiscum ineundam referentes.

Datum Lintij 8. augusti 1531.

Az irat élén: „Vniuersitati Comitum et Nobilium Croatie."

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

II.

1531.

A horvátországi rendeknek Ferdinánd királyhoz intézett felterjesztése.

Serenissime Rex. Supplicamus Vestre Serenissime Majestati dignetur providere nostre tuicioni et conservacioni, Nam Thurci treugas nullas nobiscum observant, sed in dies non cessant nos diversis excursionibus depopulare, et jnsuper sub nomine huius treuge omnia confinia, castra et civitates suas muniunt et fortificant. Loca deserta jncolis et jnhabitatoribus restaurant, Quorum respectu nostra patria desolationem patitur, Cum nullam provisionem habeat. Sunt etiam intrinseca nocumenta a potentibus et a manibus violentis, ad quorum refrenacionem miserat Vestra Maiestas dominum commissarium, quem nos vti veri et synceri fideles Vestre Maiestatis benevolentissime exceperamus, directione etiam et judicio ejus vsi sumus; Sed potentes illi, qui miseram nobilitatem asueti sunt opprimere et molestare, eciam ipsi officio commissariatus recalcitrantes, allegant et proponunt, quod sub titulo huiuscemodi officij non possunt in hoc Regno aliqua judicia fieri, et quod nolint contra vetustas Regni libertates abusionem aliquam pati; quare supplicamus Vestre Serenissime Majestati, dignetur ex jnnata sua clemencia et gratia, speciali de remedio tantarum nostrarum necessitatum, quas modo premisso patimur, providere, ac nobis, vel jn medium nostri, talem officialem dare, qui sufficiat ad premissorum directionem, et cui non valeat aliquis abusionem quamcunque obiicere, sitque sufficiens ad obstandum tantis adversitatibus nostris.

Ceterum, domine graciosissime, dum in presenti congregatione nostra interfuissemus, venerant in medium nostri fratres nostri nobiles generacionis Zmerchkowychy, et Syra-

wychy lacrimantes et querulantes in eo, quod dominus comes Blagay, aliquorum jntercessione jnterveniente, eosdem fratres nostros a Vestra Maiestate sibi ipsi pro subditis et vice jobagionum atque rusticorum aliquibus racionibus jmpetrasset, quod si ita est, quid nos ceteri de nostris prerogativis atque libertatibus expectemus? Certa autem sit Vestra Maiestas, quod ijdem fratres nostri eiusdem libertatis, eiusdemque nobilitatis semper fuere, atque nos omnes sumus; Quare supplicamus Vestre Serenissime Maiestati, nolit dare talibus jntercessionibus locum, et jllos fratres nostros ab hujuscemodi jugo servitutis et rusticitatis saluos reddere. Et comissario aut Bano suo, quem ad nos miserit, strictius committere dignetur, vt eosdem fratres nostros contra tam jniustam impetracionem, et a potestate dicti comitis Blagay tueri et defensare, ac jn pristinis vetustisque libertatibus et prerogativis nobilitaribus conservare debeat, super quo eciam literas Vestre Majestatis ab eadem expectamus; aliter autem certa sit Vestra Maiestas, ut illi miseri fratres nostri, qui in confinibus illis ab hostibus Christiane fidei Thurcis a nonaginta fere annis persecucionem passi sunt, cogentur vel jn Thurciam, vel alias quascunque partes auffugere, et terram illam desertam relinquere.

Insuper Serenissime princeps officiales Vestre Maiestatis, quos jn locis tricesimarum conservat, ceperunt vltra solitum miseros colonos in foris eciam ebdomadalibus taxare, et de singulis rebus, atque quibusvis victualibus tam domesticis quam eciam extraneis tributum recipere. Unde jam miseri coloni, neque id quod de propria domo atque cultura habent, jn foris divendere, et necessitates eorum exercere possunt; consuetudo autem regni ea est, ut saltem de hijs rebus, que ex alio regno jnducerentur, et que ad aliud regnum educerentur, tricesimas soluere tenerentur. Itaque supplicamus Maiestati Vestre, dignetur committere ipsis tricesimatoribus, vt in locis dumtaxat solitis, et juxta veterem consuetudinem, tricesimas exigere debeant, ne fora ebdomadalia per insolitam ipsam taxacionem pereant, et rustici ipsi tot detrimenta ne paciantur; superinde quoque literas domino Commissario aut Bano, et eciam ipsis tricesimatoribus sonantes, expectamus.

Intelleximus eciam, vt prefatus comes Blagay aliquas novas et insolitas tricesimas, in derogamen lucri camere Vestre Maiestatis et solitarum tricesimarum, necnon jn evidentissimam desolacionem omnium fororum, et illius patrie, a Vestra Maiestate impetrasset, velletque exigere. Supplicamus Vestre Maiestati, dignetur talia insolita onera a nobis relevare, et comittere, ne ipse false tricesime exigantur.

Venerat tandem et Nuncius domini comitis Zryny jn medium nostri, similiter conquerens, quod Maiestas Vestra jlla bona, que hijs temporibus olim domino comiti corbauie et ipsi comiti Zryny dederat, jn manus alienas dare vellet, quare et superinde supplicamus Vestre Maiestati, dignetur memineri seruiciorum ipsius condam comitis corbavie, Et seruiciorum ipsius Zryny, velitque eundem in ipsis bonis conseruare graciose; potest enim et ipse Zryny servire Vestre Maiestati, eque alter servitor et fidelis ejusdem presertim. Vestra Maiestas habeat exinde curam de nobis, ne ratione illorum bonorum nostri in medio bella aut rixe oriantur, nam omnia bella, que in regno aguntur, miseros dumtaxat nobiles opprimunt, potentes vero se ab illorum gravitate sese defendere student.

Is quoque frater et nuncius noster, quem ad Vestram Maiestatem misimus, conqueritur, quod Johannes Orsych, habito auxilio magnifici Stephani comitis Modrusiensis, porcionem bonorum jpsius fratris et nuncij nostri in possessione koranya, in comitatu Zagrabiensi habitam, hoc proximo anno occupasset et occupatam teneret, eciam de presenti: dignetur igitur Vestra Maiestas, ex gracia sua speciali, committere eidem Johanni Orsych, vt ipsam porcionem bonorum remittere, et si quid juris in eo habuerit, jure requirere debeat. Committat eciam Stephano comiti, vt non defendat ipsum Orsych in tali facto potencie. Dignetur insuper dare literas ad comissarium vel Banum, vt eidem fratri nostro superinde satisfaciat. Graciosum a Vestra Maiestate de hijs omnibus expectamus responsum.

Tandem Serenissime domine, Domini et Nobiles koryntlıye cum multarum libertatum promissionibus et alijs vijs, quibus possunt, totum fere populum ex illa alioquin eciam

desolata terra concitarunt, Et nostros jobagiones ad se recipiunt; a quo si non desisterent, statim ista pars regni deserta manebit. Dignetur igitur Vestra Maiestas comittere, ne ad corinthiam nostros jobagiones et jncolas traducere audeant.

Vniversitas Nobilium
regnicolarum Regni
Vestre Maiestatis Croacie.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

III.

1532. Augusztus 24.

A horvátországi rendeknek Szalaházy Tamás egri püspökhöz intézett irata.

Reuerendissime in christo pater et domine nobis obseruandissime, post seruiciorum nostrorum commendacionem. Applicuit his diebus ad nos et in medium nostri Reuerendus in christo pater dominus Franciscus episcopus Segniensis, dominus scilicet et frater noster, attulitque nobis tam literas Serenissimorum et Excellentissimorum principum et dominorum nostrorum, scilicet Imperatoris et Regis Romanorum, dominorum videlicet nostrorum clementissimorum, qui etiam ex parte Maiestatum ipsarum nonnulla nobis retulit, quibus omnibus cum omni reuerencia et honore, ut par fuit, receptis et intellectis, Maiestatibus ipsis medio eiusdem domini episcopi respondimus. Nunc denique scribere et significare eidem Reuerendissime dominacioni vestre possumus, quod profecto nisi hoc opportuno tempore ipse dominus episcopus, in his disturbiorum procellis, ad nos in medium nostri peruenisset, plerasque controuersias et differencias in medio nostri subortas, suo optimo ingenio, suoque aduentu sedasset, huic miserrime prouincie non mediocre periculum euenire et accidere potuisset. Ideo nonnulla eciam dominacioni vestre Reuerendissime

per ipsum dominum episcopum, nominibus nostris referendum, intimauimus.

Supplicamus igitur dominacioni vestre Reverendissime humilime, dignetur illa eidem domino episcopo ad audiendum benignas aures inclinare, relatibusque suis nostri ex parte referendis fidem indubiam adhibere, in rebus et negociis nostris se benignam et fauorabilem ostendere. Quod ab Reuerendissima dominacione vestra nostris obsequiis promereri contendemus. Quam deus felicem ac incolumem diu conseruet. Datum in Kladwsa loco scilicet Congregacionis nostre, in festo beati Bartholomei apostoli. Anno domini M. D. Tricesimo secundo. Eiusdem Dominacionis Vestre Reuerendissime

seruitores
uniuersitas Nobilium Regni Croacie.

Kívül: Reuerendissimo in christo patri et domino, domino Thome Episcopo ecclesie Agriensis dignissimo, Summo et Secretario Cancellario Regie Maiestatis etc. domino nobis obseruandissimo.

(Eredetije, melyen a nagy pecsét helye látható, a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

IV.

1533. Május.

Ferdinánd királynak a horvát- és tótországi rendek zágrábi gyűlésére küldött biztosaihoz intézett levele.

Ferdinandus Hungariae et Bohemiae Rex. Magnifice, fidelis nobis dilecte. Ad conventum regnicolarum regnorum nostrorum Croatiae et Sclauoniae, pro festo S. Trinitatis Zagrabiae celebrandum te et magnificum T. de T. nuncios designauimus. Mandamus itaque fidelitati tuae, vt vna cum praefato T. ad dictum locum et diem conuentus te conferre, illic-

que fidelibus nostris ea, quae ex instructione nostra tibi missa accipies, proponere et exequi debeas, prout rem totam ab eodem magnifico T. plenius intelliges. Datum Viennae Austriae, anno MDXXXIII.

(Közli *Pray.* Annales. V. 263. l.)

V.

1533. Június 24.

Jelentések a zágrábi gyűlés lefolyásáról.

Ex literis Petri Keglevich et aliorum regni Croatie et Sclavonie dominorum ac nobilium.

In proxima congregatione, quam idem Petrus de mandato Maiestatis vestre Zagrabie, in festo beati Johannis Baptiste proxime elapso, habuit, lecte fuerunt litere Maiestatis Vestre, quibus continebatur Maiestatem Vestram jntellexisse, quod dominus episcopus Segniensis, accepto a Maiestate Vestra mandato, omnes regnorum predictorum jncolas fideles in fide Maiestatis Vestre retinendi, infideles autem ad illam pro posse suo adducendj, plane contrarium egisset; atque jdeo mentem Maiestatis Vestre esse, vt ipsi domini et nobiles privato nomine Maiestatem Vestram in verbo veritatis edocerent: an ita, vel aliter res habeat. Lectis itaque literis, episcopus ille ab omnibus ibidem congregatis et presentibus publice quesivit: an eis vel alicui eorum constaret, quod ita, vt ad Maiestatem Vestram delatum erat, fecisset; assurrexit comes Stephanus de Blagay dicens: ego nolo nec penes te nec penes alium faterj. Submonuit itaque episcopus Petrum, vt et ipse Petrus vellet hoc jdem ab eis inquirere; quo sic per eum facto, siluerunt omnes silentio prolongato; subinde vero quidam Georgius Pysach judex nobilium comitatus Zagrabiensis dixit: domine episcope ego nullum inconveniens scio de dominatione Vestra, et ista juxta fidelitatem suam Petrus Keglewich scribit ad Maiestatem Vestram.

Et ijsdem ferme verbis, aut aliquanto fusius jdem Georgius Pysach judex nobilium, vnacum tredecim aliis nobilibus, qui se omnes simul in vnis literis subscripserunt, hoc idem de eodem episcopo attestantur, seque nihil vnquam aliud ab eo jntellexisse asseuerant in publicis et privatis tractationibus ot colloquijs cum eo habitis, quam fidelia et sincere integritatis verba; mirantes nonnihil de eo, qui talia ausus sit Maiestati Vestre significare, et dicunt, quod jdem episcopus lectis literis Maiestatis Vestre assurgens, alta voce trina vice cunctos alloquutus est, vt siquis aliquid habeat de hoc dicere surgat et coram omnibus dicat; quod cum prefatus Petrus etiam replicasset, nemo apparuit, qui contra episcopum vel verbum locutus fuisset. Illud jdem jn privatis literis suis testantur vno ore

Wolfgangus
Georgius et } de frangepanibus,
Nicolaus
Antonius Banffy,
Bernardus Thumpich
Ratkay Paulus
Christoforus Subych de Petnya (?).

Az irat élén: „Justificatorie super infidelitate Episcopi Segniensis. 1533. Vienne.“

(Egykorú irat a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

VI.

1533. Szeptember 25.

Ferdinánd király válasza a horvátországi rendek felterjesztésére.

Ferdinandus etc.

Magnifici et egregij fideles dilecti. Perlate sunt ad nos litere vestre, date in ciuitate nostra Montisgrecensis in congregatione generali per vos sub festo natiuitatis beate Marie virginis celebrata, ex quibus abunde percepimus, que nobis de Johanne Comite Scepusiensi, regni nostrj Sclauonie dominos et fideles ad se, quocumque potest pacto, attrahere laborante, et de subsidio tali, quo eidem competenter et necessario resistere valeatis, vobis statim ordinando et mittendo scripsistis. Quod autem obstare modo aut inhibere Johanni debeamus, ne illos ad se trahat et alliciat, aut ita vicissim aduersus eum agamus, quo minus aut penitus illi non liceat ea facere, que facit, non vsque adeo paci perpetue per nos cum jmperatore Turcorum suscepte, quam et ipse Johannes, vti manifestum est acceptavit, congruere visum est, prout ex relacione oratorum nostrorum ab eodem jmperatore ad nos cum bono et optato responso reversorum accepimus. Non est enim, quod nequeamus illi, quo opus esset pacto, resistere, nec minus est, quod vobis, vti fidelibus nostris, ope et defensione vestra laborantibus subuenire nolimus; sed hoc est, quam a majoribus nostris accepimus, fidei (vel etiam hosti) date et recepte religio, vt pacem priores violare aut negligenter obseruare nolimus. Id, quod et Johannj pro sui jurisiurandi erga prefatum imperatorem facti debito, facere conuenit; sed si ab jniurijs et violentijs vobis et ceteris fidelibus nostris jam amplius jnferendis abstinere et cessare nolit, et latius, quod tamen non speramus, in ijs progressus fuerit, eo, vti scribitis, animo, obuia queque castra expugnandj et occupandj: nos cause nostre, simul et vestre, decesse non valentes, ea quoque faciemus, que pro inhibendo et quasi reprimendo illius conatu tam violento et temerario necessaria et oportuna videbuntur; et ne quid in hac etiam

pace vestre et aliorum fidelium nostrorum defensionj et securitatj deesset, aut de improviso contra vos ab hostibus ageretur, jure tantum defensionis adacti, egregio fideli nobis dilecto Johanni Catzianer regni nostrj Hungarie, ac prouintiali ducatus nostrj Carniole Capitaneo, hac aduersariorum attentatione jntellecta, subito commisimus, vt gentibus jn sufficienti et necessario numero collectis, preparatisque rebus et munitionibus omnibus, ad celerem hanc expeditionem requisitis, ad ea loca, que magis a Johanne et suis jnfestantur, tuenda et pacificanda pergat, eosque fideles ab jniurijs istis eruat et defendat; cumque gentium earum pars potior modo conducta et jnstructa, et cetera omnia sint in procinctu eundj, sibique aliorum dominorum et aliorum presenti hostium jncursionj propinquiorum vires accessuras vniendj et conjungendj; vestre itaque fidelitati et uniuscujusque, harum serie committimus, vosque etiam requirimus omni studio, vt jn contemplacione premissorum ac illese fidei vestre nobis hucusque servate, vos spretis omnibus ijs Johannis et suorum minis et vanis terriculamentis, adhuc et deinceps ita erga nos gerere et exhibere velitis, vti bonos et fideles subditos servitores nostros decet, prout vos quoque haud dubie facturos esse confidimus. Quod erga vos et quemlibet vestrum omni gracia compensabimus. datum Vienne, 25. Septembris 1533.

Az irat élén: „Comitibus et dominis Sclauonie."

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

VII.

1533. Október 11.

A horvátországi rendeknek Ferdinánd királyhoz intézett felterjesztése.

Fidelium serviciorum Nostrorum humilimam recomendacionem. Serenissima Regia Maiestas Domine Domine clementissime. Fideles ejusdem Vestre Regie Maiestatis lamentabili vultu supplicamus et conquerimur contra Petrum Rusnowych nepotem condam Reverendissimi Domini Andree episcopi Tininiensis, qui nescitur vnde motus, oblitus libertatis nobilium, regnorum Vestre Regie Maiestatis, literarumque ejusdem obligatoriarum, quibus se obligavit fide, honore et humanitate ipsius mediante, nobili Stephano Zregorye (?) alias Castellano Castri Czazyn, vt super eundem nullam fraudem, neque dolum facere velit, tamen vero antefatus Petrus Rusnowych, istis omnibus postpositis, prefatum Stephanum Zregorye nobilem verum Vestre Regie Maiestatis, fratrem Nostrum absque omni juris revisione fraudulenter captivavit, invinculavit ac eciam sevissime incarceravit, jncarcerando eciam de presenti detinet, res vero prefati nobilis in valorem florenorum mille et vltra, penitus in predam convertit, et ipsum nobilem fratrem nostrum ad sepissimas peticiones domini Commissarij Vestre Maiestatis ac eciam nostras, et eciam ad fidejussoriam caucionem extramittere recusavit vsque in hunc diem. Devote humilime supplicamus Vestre Regie Maiestati, tamquam Domino nostro clementissimo, ob amorem dei omnipotentis ac communis justicie, in eo, quod talia enormia negocia super nos facere ne permittat Vestra Regia Maiestas, ipsumque antefatum fratrem Nostrum vsque juris revisionem extramittere, ipsi petro et fratri suo jeronimo precipere et mandare dignemini; dictus vero frater noster semper juxta libertatem et consuetudinem istius regni Vestre Maiestatis Croacie paratus est juri stare coram Comissariatu Vestre Regie Maiestatis, vt omnes nobiles prefati regni de tutela Vestre Maiestatis ac de libertate ipsorum gaudere valeant; ad ista piam expectamus relationem a Vestra

Serenissima Maiestate, et citam, quia frater noster male torquetur. Datum in Thopozka die vndecima mensis octobris anno domini 1533.

Eiusdem Vestre Serenissime Regie Maiestatis
fideles seruitores:
Georgius Zimisch
Johannes Mazynzky
Petrus Melyth
Georgius Zerkouych
Stephanus Sachynachky
Petrus Jwanowych
Michael Banzky
Nicolaus Gradylowych
Johannes Imprych
ac vniuersitas nobilium Regni Croacie.

Kivül: Serenissime Regie Maiestati Domino Domino Ferdinando divina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Regi, Domino nostro nobis clementissimo.

(Eredetije, 13 pecsét helyével, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

VIII.

1534. November 30.

A horvátországi rendeknek Ferdinánd királyhoz intézett felterjesztése.

Sacra Regia Maiestas, et domine noster Naturalissime atque graciosissime, fidelitatis nostre humilimam comendacionem. Intelleximus ex nonnullorum relacione, quod forent nonnulli domini hujus regni Maiestatis Vestre Croacie, qui vt aiunt, eciam nostro nomine, per interpositas personas, oratores quasi nostros, apud Vestram Maiestatem intercedere velint, vt Maiestas Vestra annueret, quo hoc miserimum regnum e medio ipsorum dominorum Banum eligere posset; quod si ita est, certa sit Vestra Maiestas, Nos hujus consilij minime fuisse participes, neque talibus oratoribus literas nostras credentia-

les dedisse. Non dubitamus autem Vestram Maiestatem facile estimare posse, si sufficiat aliquis ex dominis Croacie ad tanti officij gubernamen, cum eciam ad proprie directionis ac tutele sufficienciam satis miserimam habeant facultatem; nec est clementissime domine alia hujus rei causa, nisi quod nituntur aliqui, qui eciam modo nos diversis oppressionibus jn dies non desinunt tractare, jugum perpetne rusticitatis atque dedicionis, cum crudelissima in proprium sanguinem et in veram nobilitatem seuicione, nostris cervicibus jmponere; quare supplicamus Vestre Maiestati, nolit talibus solicitationibus locum dare, et hanc facultatem quibuscumque annuere, vnde nos eciam aliter satis ingentibus oppressionibus obruti, funditus ruamur; sed prouideat Nobis de Bano, qui ad tanti gubernaminis officia vndeque vtilis et sufficiens existat. Deus optimus conservet Vestram Maiestatem, pro commodo reipublice Christiane. Ex Rypach in festo beati Andree apostoli 1534.

Vestre Serenissime Maiestatis

fideles
vniversitas nobilium
regni Maiestatis Vestre Croacie.

Kivül: Serenissimo principi et domino domino Ferdinando dei gracia Romanorum etc. Regie Maiestati, domino nostro graciosissimo.

(Eredetije, Horvátország nagy pecsétjével, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

IX.

1534. Deczember 31.

A horvátországi rendeknek megbízólevele, Ferdinánd királyhoz küldött követük részére.

Serenissime princeps et domine domine graciosissime. Serviciorum et perpetue fidelitatis humillimam commendacionem. Misimus ad Vestram Serenissimam Maiestatem hunc Egregium Georgium Zymych fratrem nostrum, presencium videlicet exhibitorem, jn certis et arduis necessitatibus nostris

Vestre Serenissime Maiestati Exponendis. Supplicamus igitur Maiestati Vestre, dignetur Eidem fratri nostro aures benignas prestare, relatibusque ejusdem fidem adhibere creditivam. In reliquo Deus optimus maximus conservet Vestram Maiestatem felicissimam, et ad vota, pro commodo tocius reipublice Christiane. presentes autem propter absenciam generalis sigilli nostri, Sigillis vsualibus consignavimus. Datum jn congregucione nostra generali Zagrabie profesto circumsisionis domini celebrata, Anno ejusdem millesimo quingentesimo tricesimo quinto.

Eiusdem Serenissime Maiestatis Vestre fideles
Vniversitas Regnicolarum
regni Croacie.

Kívül: Serenissimo principi domino domino Ferdinando divina favente clementia Romanorum etc. Regi etc. Domino nostro naturali atque semper graciosissimo.

(Eredetije, több pecsét helyével, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XVII.

FERDINÁND KIRÁLY

NAGYSZOMBATI ÉS POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉSEI.

1535. Október—Deczember.

A nagyszombati és pozsonyi országgyülések.

I.

Ferdinánd király, az 1532-ik év szent György napján tartott pozsonyi országgyűlés eredménytelen feloszlása után, három éven át nem hívta össze az ország rendeit.

Szulejmán harmadik magyarországi hadjárata (1532) alkalmával sikerült ugyan neki a császártól, a német birodalomés saját örökös tartományaiból jelentékeny haderőt gyűjteni egybe; azonban ez a török sereg elvonulása után rögtön szétoszlott, anélkül, hogy a törökkel megütközött, vagy Ferdinándnak János király leküzdésére segélyt nyújtott volna. Ferdinánd ezután békealkudozásokat kezdett a szultánnal, melyek eredményre vezettek; a János királylyal több ízben megujított tárgyalások nem vezettek ugyan állandó békére; de 1534. augusztus 21-én fegyverszünetre lépett vele.

Ezalatt az ország belső bajai és sérelmei orvosolatlanul maradtak; sőt mindinkább növekedtek. A magyar urak emiatt ismételve sürgették az országgyülés összehívását; annálinkább, mert az országgyülések, melyek a mohácsi vészt követő években tartattak, az ország védelméről, a török és János király elleni hadjáratokról intézkedtek ugyan, de elmulasztották az ország kormányzati, törvénykezési viszonyait az új helyzet igényei szerint szabályozni. Ferdinánd 1535. nyarán teljesítette kérésüket. Október 4-ére *Nagyszombatba* hívta egybe a rendeket, akként, hogy a főpapok, zászlósok és urak személyesen jelenjenek meg, a nemesek pedig követeket küldjenek. [1])

[1]) Meghívólevelet nem ismerünk. A nemesség felterjesztésében

Azonban, miután a k. meghívólevelek későn küldettek szét, mind a főrendek, mind az alsó nemesség soraiból kevesen jelentek meg. [1])

A gyűlést Thurzó Elek királyi helytartó nyitotta meg, október 10-ike táján. [2]) Előadta, hogy a király élénk fájdalommal volt tanuja azon szenvedéseknek, melyeket a törökök és a belviszályok az országnak okoztak, s melyeknek elhárítása mindig kiváló tárgyát képezte gondoskodásának. Bebizonyította ezt azon áldozatok által, melyeket a szultán két utóbbi hadjárata alkalmával, az ország védelme érdekében, hozott. Ezentúl is mindent megteend, hogy az ország a törökök pusztitásaitól és a belviszályoktól megszabadúlván, régi szabadságába visszaállíttassék. Ezt békés uton reméli elérhetni; de ha nem érne czélt, biztosan számíthat a császár és a többi keresztény uralkodók hathatós segélyezésére. Ezalatt pedig mit sem fog elmulasztani a belnyugalom helyreállítására; s avégből hívta össze a jelen országgyűlést, hogy a rendek közreműködését is igénybe vegye. [3])

Azonban a rendek, mivel — mint említettük — csekély számban jelentek meg, nem érezték magukat feljogosítva az ország fontos érdekeiről határozni. Az alsó nemesség azon kéréssel fordult tehát a királyhoz, hogy november 30-ára, Pozsonyba, vagy Nagyszombatba ismét hívja össze az országgyűlést, s jelenjék meg ott személyesen. „Felségednek ezen kegyelmére nem vagyunk méltatlanok: érdemeket szereztünk arra hűségünk

olvassuk: „Mandaverat M. V., ut in hac dieta vniuersi domini prelati, Barones, proceresque viritim, ex singulis autem Comitatibus Majestatis Vestre fidelibus, de ordine nobilium ex pocioribus certo numero electi convenirent.“ Hogy október 4-ére hivattak egybe, tudjuk Sperfogel lőcsei krónikájából: „Pro festo Francisci indixerat Ferdinandus Diaetam Tyrnaviam.“ Wagner. Analecta. II. 180. l.

[1]) Ezt említi a nemesség felterjesztése: „Tam domini ex utroque ordine, quam eciam nos, pauci admodum conveneramus.“ És Sperfogel: „Paucis admodum comparentibus soluta est.“

[2]) Hogy a gyűlés nem nyittatott meg október 4-én, következtetjük azon körülményből, hogy Várday esztergomi érsek csak október 14-én tesz jelentést a királynak a gyűlés lefolyásáról.

[3]) A k. helytartó előadását resumálja az alsó nemesség felterjesztése.

és ragaszkodásunk által, melyet felséged iránt az elmúlt években tanusítottunk és most is tanusítunk, annyira, hogy nem haboztunk felséged érdekében az atya fia, a fiú atyja, testvér testvére, és barát barátja ellen küzdeni." És ez alkalommal is tényleg ohajtották hűségüket kitüntetni: minden jobbágytelek után egy forintnyi adót ajánlottak meg, és készeknek nyilatkoztak életüket és összes vagyonukat feláldozni.

Egyúttal czélszerűnek látták sérelmeiket azonnal előterjeszteni. Az alsó nemesség különösen háromra irányozta a király figyelmét: a királyi hadak kicsapongásaira, némely urak hatalmaskodásaira, és arra, hogy a magyar érczpénz az ausztriai tartományokból kitiltatott. Továbbá kérték, hogy Esztergomban és a többi végvárakban rendeljen őrcsapatokat; állítsa vissza Tótországban a megzavart rendet; ne engedjen senkit az ország határain kivül levő törvényszék elé idéztetni; szüntesse meg az esztergomi és komáromi kapitányok által felállított vámokat, és tiltsa el Csernohorskyt (Sáros és Szepes megyékben) önkényes adók kivetésétől; teljesítse a felvidéki megyéknek tett igéreteit; hagyja meg a szarvaskői kapitánynak, hogy hadait ne élelmezze mások birtokaiból; a béketárgyalások vezetésére nevezendő biztosai sorába két magyar nemest is rendeljen; parancsolja meg, hogy mindazok, kik híveinek birtokait erőszakosan lefoglalták, ezeket még a jövő országgyűlés előtt bocsássák vissza. [1])

A főrendek csatlakoztak az alsó nemesség kérelmeihez, és kijelentették, hogy szintén elfogadják az általuk megajánlott adót; de hozzátették, hogy ha a király az újabb országgyűlést nem hívja egybe, nem lesznek képesek az adót tettleg behajtani. Az uralkodó bajokat négy okra vezették vissza, ezek: a töröknek nagy hatalma, mely már az ország szívéig ér; az ország megoszlása; a pártviszályok kíséretében járó számtalan hatalmaskodások; végre a törvénykezés szüneteléseː A főrendek egyébkint nem vádolják a királyt, sőt elismerik, hogy trónra lépte óta minden lehetőt megtett, de az ellenségnek túlnyomó hatalma és saját belviszályaik gátolták meg az ország

[1]) Az alsó nemesség felterjesztésének egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok**. I. szám.

felszabadítását; hálásan bevallják azt is, hogy az ő és a császár segélye nélkül, a szultánnak az ország meghódítása bizonyosan sikerült volna. „Hálát adunk Istennek, hogy oly uralkodót adott nekünk, ki bölcseségével és hatalmával elhárította a hazánkat és az egész keresztenységet fenyegető veszedelmet, mit vérünk ontásával és életünk feláldozásával fogunk felségednek meghálálni.“

Továbbá, megjegyezvén, hogy a pártokra oszlott ország nem állhat fön, kérik a királyt, igyekezzék az ország egységét visszaállítani, s ha a békealkudozások meghiúsulnának, vegye igénybe a fegyver hatalmát. Végre esedeznek, hogy nyolcz évi távollét után, jöjön ismét hű rendei körébe; megjelenésétől mind saját, mind az ország érdekeire lényeges eredményeket várnak. [1])

A főrendek és nemesek követeket küldöttek Bécsbe, hogy a királynak a gyűlés határozatait, kívánatait és panaszait előterjeszszék és válaszát átvegyék. [2])

Várday Pál esztergomi érsek sietett Ferdinándot felkérni, hogy az országgyűlés küldötteit fogadja kegyesen, azoknak legalább a két legfontosabb kérdés: a jövő országgyűlés és az érczpénz tárgyában, elő szóval válaszoljon, és kérelmeiknek teljesítését ígérje meg; egyúttal tüzetes javaslatot küldött át, mikép kelljen a királyi választ szerkeszteni. [3])

A király az előterjesztett panaszokra' és kívánatokra a következő módon válaszolt. Ő hadainak többször, és pedig súlyos büntetések terhe alatt, megparancsolta, hogy kártételektől, hatalmaskodásoktól tartózkodjanak: mivel azonban ennek daczára több kihágás történt, a katonaság létszámát leszállította, és kellő intézkedéseket tett, hogy további kicsapongásoknak elejét vegye. Továbbá, jól tudja, mily lényeges előnyök származnának Magyarországra és a szomszéd tartományokra,

[1]) A főrendek felterjesztésének egykorú másolata ugyanott. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) Ezt Várday említi október 14-én a királyhoz intézett levelében. Egyébkint a nemesség előterjesztésének zárszavai is utalnak erre: „Dignetur nos optata relacione remittere graciose.“

[3]) Várdaynak október 14-én kelt levele és ahoz mellékelt javaslata a bécsi cs. és k. t. levéltárban. — L. **Irományok.** III. szám.

ha Magyarországban jó értékű érczpénz veretnék, melyet a külföldön is nehézség nélkül fogadnának el; ezen okból kezdett ő Bécsben veretni magyar érczpénzt. Nem kételkedik aziránt, hogy az ország rendei is képesek lennének ellenőrizni az érczpénz verését, ha ezt az elhatalmasodott belzavarok nem akadályoznák; így azonban megtörtént, hogy csekély értékkel bíró, vagy teljesen hamisított pénzek hozattak forgalomba, miáltal sokan, főleg Alsó-Ausztriában, megkárosíttattak. Emiatt az alsóausztriai rendek felkérték, hogy a magyar érczpénz behozatalát tiltsa el, mit ő egyik közelebb tartott tartományi gyűlésen meg is tett; annál inkább, mert ezt a német birodalom fejedelmeivel, az érczpénz tárgyában kötött szerződés is követelte. Ezekután, bár Magyarország érdekeit nem kevésbbé viseli szívén, mint többi tartományainak jólétét, a rendek kívánatának, a magyar érczpénz tárgyában kiadott rendelet visszavonását illetőleg, nem tehet eleget. Mindazáltal a német birodalom fejedelmeinél és örökös tartományaiban oda fog működni, hogy Magyarországgal, ha itt az érczpénz tartalma és értéke kellően megállapíttatik, az érczpénz elfogadása iránt egyesség jöjön létre, a mi nemcsak Magyarországra, hanem a német birodalom- és ausztriai tartományokra nézve is, melyek Magyarországgal szoros kereskedelmi viszonyban állanak, előnyös leend. Ez azonban mindaddig nem reménlhető, míg Magyarországban, mindenki tetszése szerint verethet pénzt, és a pénzhamisítók a törvényekben meghatározott büntetést kikerülik. Gondoskodjanak tehát a magyar rendek arról, hogy az ország bajai valahára orvosoltassanak, hogy a királyon kivül más senki pénzt ne verethessen, hogy végre azok, kik ez ellen vétenek, kérlelhetlenül büntettessenek. Ezáltal nagy mértékben elő fogják mozdítani hazájuk javát.

A király továbbá ígéri, hogy Esztergomban és más alkalmas pontokon kellő őrcsapatokat fog elhelyezni; a báni méltóság betöltése iránt már tárgyalásokat folytat; az igazság kiszolgáltatásáról a rendekkel tanácskozni fog. De jogosulatlannak tartja a rendek azon kívánatát, hogy magyarok ne tartozzanak az ország határain kivül levő biró előtt megjelenni; miután felségi jogaihoz tartozik az, hogy mint legfőbb biró a peres feleket maga elé, udvarába idézhesse; és gyakran

a peres ügyek természete is igényeli, hogy azok közvetlenül a király elé terjesztessenek.

A vámokra nézve, melyek miatt a rendek panaszt emelnek, kinyilatkoztatja a király, hogy ő azokat nem az ország és a rendek sérelmére vagy hátrányára, hanem mindig javára és biztonsága érdekében, hozta be. Névszerint az esztergomi vámot avégből állította fel, hogy megakadályozza a gabonának az ellenség általi elszállítását, és hogy a vám jövedelmeit az esztergomi vár fentartására fordítsa. Egyébkint, ha a rendek ki tudják mutatni, hogy e vámok reájuk nézve károsak, kész azokat megszüntetni.

A felvidéki megyék felterjesztett kívánatait teljesítendi. A szarvaskői kapitánynak megparancsolja, hogy hadaival a birtokosoknak ne legyen terhére. A rendek azon kéréséről, hogy a béketárgyalások alkalmával két magyar nemest is nevezzen biztosai közé, maga idején megemlékezik. Aziránt, miképen kelljen fellépni azok ellen, kik mások birtokait erőszakosan elfoglalták, a rendek javaslatait kéri ki. Végre intézkedni fog, hogy némely urak önkényesen adókkal ne terheljék a népet. [1])

II.

A király ezen válasziratban nem érintette a főrendek és a nemesség azon kérelmét, hogy az országgyűlést szent András napjára hívja össze. Ugyanis a válasziratnak valószínűleg ezen országgyűlésen kellett felolvastatnia, melyet, október 25-én kelt levelei által, nem sz. András napjára, hanem tizenegy nappal előbbre, szent Erzsébet napjára (1535. november 19) Pozsonyba hívott egybe. [2]) A királyt arra, hogy a rendek kívánatát ily

[1]) A királyi válasz úgy látszik két külön példányban küldetett meg a főrendeknek és az alsó nemességnek. Ugyanis a bécsi t. levéltárban két példányban van meg; az egyiknek felirata: „Responsum ad gravamina nobilium.“ A másiké: „Responsa ad petita dominorum Prelatorum et Baronum Hungarie.“ Egyébkint a két példány teljesen egyenlő. Valószínű, hogy e k. válasz a következő pozsonyi országgyűlésen mutattatott be. Utal erre a következő hely: „Maiestas Regia in *presenti congregatione* consultabit.“ — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) A Soprony városához intézett meghívólevelet közli *Kovachich.* Supplementum. III. 159. l. — L. **Irományok.** V. szám.

gyorsan teljesítse, nemcsak tanácsosainak kérelmei bírták rá, hanem főleg a rendek egy részének fenyegető magatartása, melyből többen jósolhatni vélték, hogy ha Ferdinánd nem jelenik meg személyesen az országgyűlésen, hívei átpártolnak János királyhoz. [1])

A király az országgyűlés megnyitása előtt, több főpapot és főurat Bécsbe hivott meg, hogy velük a pozsonyi országgyűlésen követendő eljárás iránt tanácskozzék. [2]) Azon javaslatok közül, melyeket a megjelent tanácsosok bemutattak, *Várday Pál* esztergomi érsekét ismerjük.

Ez ajánlotta, hogy a király személyesen utazzék le Pozsonyba; és míg ezt megteheti, bízzon meg néhány főpapot és főurat, hogy nevében mind a főrendeket, mind a nemességet üdvözöljék, és kívánatait terjeszszék elő.

A prímás nézete szerint, a királynak főleg az országban eláradott zavarok, hatalmaskodások és erőszakos tettek megszüntetésére kellett fordítani figyelmét. Ez irányban legczélszerűbbnek látta, hogy a király, miként egyéb országaiban is tette, Magyarországban állandó helytartótanácsot állítson fel, mely távollétében, az ő nevében az ország szabadságának védelméről és fentartásáról, az igazság kiszolgáltatásáról, a hatalmaskodások megszüntetéséről, és általán az ország minden érdekeiről gondoskodnék. Egyúttal sürgetően szükségesnek mondotta egy országos törvényszék szervezését.

Végre javasolta, hogy a király a rendeket segély megajánlására hívja fel. [3])

Ezalatt, bár a meghívólevelek szétküldése és a gyűlés határnapja közötti idő, tekintve a közlekedésnek, főleg az őszi

[1]) Sperfogel lőcsei krónikájában 1535-re feljegyzi: „Praesummitur a quibusdam, quod si Ferdinandus ad diaetam non venerit... Joannes Zapolya manebit Rex. Quod Deus avertat.“ *Wagner*. Analecta Scepusii. II. 180. l.

[2]) *Batthyáni Ferencz* 1535. november 17-én Kőszegről Ferdinánd királyhoz intézett levelében jelenti, hogy miután a k. rendeletet későn vette, nem jelenhetik meg Bécsben. (Eredetije a bécsi t. levéltárban.)

[3]) Várday Pál felterjesztésének eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok**. VI. szám.

évszakban, nehézségeit, igen rövid vala: [1]) november végső napjaiban a rendek nagy számban voltak együtt. A megjelent urak és nemesek számát négyszázra tették. A városok is küldöttek követeket. [2])

A király, miként maga mondá, nagyszámú fontos ügyek tárgyalása által el lévén foglalva — bár a rendek Thurzó Elek vezetése alatt, kétizben küldöttséget bocsátottak hozzá, mely megjelenését sürgette, — nem jött Pozsonyba; hanem óhajtotta, hogy a rendek utazzanak fel Bécsbe; és a biztosoknak, kiket Pozsonyba küldött, [3]) feladatuk volt a rendeket reábirni, hogy a király ezen kívánatát teljesítsék, és az országgyülést Bécsben tartsák meg. Többen a nemesség köréből vonakodtak ugyan engedelmeskedni, de a rendek jelentékeny része meghódolt a király akaratának, és november vége felé Bécsbe ment. [4])

Itt a k. biztosok egyike a következő — Várday érsek javaslatai alapján szerkesztett — előadással nyitotta meg a gyűlést.

„Ő felsége a római király, Magyar- és Csehország királya, legkegyelmesebb urunk, kedvesen fogadja az ő felsége által magához hívott főpapok, urak, nemesek és egyéb magyarországi hű orszaglakosok engedelmes és készséges megjelenését.

„Ugyanazon főpapok, urak, nemesek és egyéb országla-

[1]) Igy a felvidéki városoknak csak november 19-én kézbesítették a k. meghívóleveleket. És bár Bártfa városa még azon napon útnak indította követeit, ezek a rossz út és nagy vizek miatt, csak deczember 4-én érkeztek Pozsonyba. (Pinder György bártfai követnek deczember 8-iki jelentése, azon város levéltárában). — L. **Irományok.** IX. szám.

[2]) A bártfai követ írja, hogy „yn dy 400 nur gutter Herrn und Edelent" voltak jelen. Említést tesz Soprony és Nagyszombat követeiről. Bártfa városát Pinder és Scheyerlich János képviselték. — Ezen országgyülés a király válaszirataiban és a törvénykönyvben „részleges"-nek (congregatio particularis) mondatik; mily alapon, és mily értelemben, nem tudjuk meghatározni.

[3]) Ezeket a királynak alább tárgyalandó válasziratából tudjuk. A biztosok neveit nem ismerjük. Pemplinger István alább említendő levele valószinűvé teszi, hogy ő egyike volt ezen k. biztosoknak.

[4]) Ezen eseményekre nézve egyedüli kutforrásul szolgál Pemplinger Istvánnak Pozsonyból 1535. november 28-án Ferdinándhoz intézett levele. Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VII. szám.

kosok már a nagyszombati országgyűlésen, tekintetes és nagyságos bethlenfalvi gróf Thurzó Elek országbíró és ő felsége magyarországi helytartójának előadásából megértették meghivatásuk okait; hasonlag néhány nap előtt Pozsony városában, hová az említett nagyszombati gyűlés után minap meghivattak, ő felsége biztosainak előadásából értesültek, mi indította ő felségét, hogy a Pozsony városába összehivott országgyűlést Bécsbe helyezze át. Ha ő felsége, miként hőn ohajtotta és el volt határozva, a Pozsonyba közelebb elmúlt szent Erzsébet napjára egybehivott főpapok, urak, nemesek és egyéb országlakosok körében személyesen megjelenhetett, s velük az ország és a rendek javáról tanácskozhatott volna, ez reá nézve mindenekfelett kedves leendett; azonban ezt tenni akadályozá a fontos és nagyszámú ügyek tárgyalása, mely ő felségét mindekkoráig elfoglalta; amiről egyébkint a királyi biztosok által is értesíttettek.

„Az ezen országgyűlésen tárgyalandó ügyek sorában a legelső az, hogy a karok és rendek, úgyszintén a többi országlakosok és ő felségének összes hívei békében, biztosságban és szabadságaikban fentartassanak, az igazság mindenkinek kiszolgáltattassék, a károk és bajok, melyek eddig az országot zaklatták, elháríttassanak, és azoknak okozói jövőben megfelelő büntetést vegyenek. Továbbá, ha ő felsége híveinek szükségei és igényei más ügyek tárgyalását is követelnék, ez szintén történjék meg, és ő felsége ezen s minden egyéb ügyekben úgy fogja magát viselni, mint ezt jóakaró és kegyelmes uralkodótól várni lehet; mire ő felsége kegyesen hajlandó.

„Mivel pedig ő felsége Magyarországra és összes lakosaira nézve mit sem tart hasznosabbnak és kívánatosabbnak, mint a biztos és állandó békét, a melyre mindenkor törekedett, s most is törekszik: ezen oknál fogva a török császárral békét és barátságot kötött, úgyszintén ő felsége János szepesi grófal kezdendő alkudozásokhoz megegyezését adta, s ezek fegyverszünetet eredményeztek, mely mindenki által megtartandó, míg a szilárd béke iránt megállapodás jő létre; s ekként ő felsége híveinek javáról, amennyire lehetséges volt, gondoskodni kívánt. Mivel pedig ezen hosszan tartó alkudozások még nem fejeztettek be, bár ő felsége ez irányban eddig mindent megtett és ezentúl is megteend; szükséges, hogy eközben

némely jelentékenyebb czikkek, melyeket ő felsége fontosabbaknak és sürgetőbbeknek tart, végrehajtassanak, és általán ő felsége híveinek érdekei biztosíttassanak.

„Emiatt ő felsége a nevezett főpapok, urak, nemesek és egyéb országlakosokkal tanácskozni, utat és módot keresni kívánt, hogy az ország és lakói részére a béke biztosíttassék, az igazságszolgáltatás kellő rendben folyamatba hozassék, az itéletek végrehajtassanak, az országlakosok szabadságaikban fentartassanak, és a törvények ellen vétők, az engedetlenek és az erőszakos tettek elkövetői megfékeztessenek. És pedig az országlakosok károsításának és elnyomatásának megadályozása, úgyszintén a törvények végrehajtása végett, szükséges, hogy alkalmas egyéneket rendeljenek, kiket a rendek megegyezésével, ő felsége ki fog nevezni.

„Ennekfolytán ő felsége a karokat és rendeket felhívja, hogy véleményüket és tanácsukat adják elő, miképen lehessen mindezeket a leghelyesebben megtenni.

„Továbbá ő felsége látván, hogy az országban számtalan gonosztettek, hatalmaskodások követtetnek el, melyek ellen, a közbiztonság és rend megóvása végett, megfelelő óvszerekről kell gondoskodni; a rendeknek javaslatait kéri ki aziránt, miként lehessen a multban történt bajokat orvosolni, a jelen és jövő bajokat megelőzni.

„Mivel pedig mindezeknek foganatosítására ő felségének nem csekély pénzösszegre van szüksége, és ő felsége mint kegyelmes király híveinek minden tekintetben segítségére kíván lenni, de a rendek eléggé tudják, hogy ő felségét ekkoráig mily nagy, úgyszólván elviselhetlen költségek és kiadások terhelik, legfőkép az ország és ő felsége híveinek megoltalmazására; továbbá a fegyverszünetnek János és hívei által történt megszegése okozta, hogy ő felségének nagy összeg pénzt kellett híveinek védelme érdekében kiadni, minélfogva kényszerítve volt az ország harminczadait lekötni, s azokra előlegeket venni fel, s így ezekre most már nem számíthat; ő felsége ezenkívül, a Magyarország és hű lakosai iránt viseltető jóindulata által késztetve, saját örökös tartományainak segélyét is igénybe vette, melyet ezen tartományok rendei, nem csekély terheltetésükre, többször felajánlottak.

„Ő felsége ezekután óhajtja, hogy a rendek megfelelő segély ajánlásáról tanácskozzanak, a melyből ő felségének tanácsosai, kik az országban, annak igazgatására és az igazság kiszolgáltatására alkalmaztatni fognak, fizetésüket nyerjék, és az ország lakosainak s szabadságaiknak megoltalmazására kellő számú hadak tartassanak. Ő felsége, az ország rendeinek megegyezésével és hozzájárulásával, intézkedni fog, hogy ezen adók semmi más czélra ne fordíttassanak; súlyos büntetés terhe alatt, azokat senki igénybe venni ne merészelje; azok senki részére ne utalványoztassanak. Ha tehát ez alkalommal a szokottnál nagyobb adó szavaztatnék meg, azt elviselhetőbbé teheti azon gondolat, hogy azzal az országnak, maguknak és övéiknek az annyira óhajtott békét és nyugalmat megszerzik. Könnyű ugyanis feláldozni oly pénzt, melyről tudjuk, hogy azt nagy kamattal, megbecsülhetlen haszonnal, fogjuk visszakapni. Gondoskodniok kell nagyobbszámú lovasok felszereléséről is, hogy szükség esetében azoknak ellátásában semmi hiány ne legyen.

„Mindezeket ő felsége az itt megjelent uraknak és összes országlakosoknak kegyelmesen elő kívánta adni; készségesen ajánlkozván, ezeken felül is mindarra, mi ő felsége híveinek javára és előnyére szolgálhat.“ [1])

Úgy látszik az urak, nemesek és városi követek a királyi előadások meghallgatása után rögtön visszatértek Pozsonyba. Annyi bizonyos, hogy deczember első napjaiban Pozsonyban folytatták a tanácskozásokat a k. előadások felett; és pedig oly szorgalmasan, hogy az ülések naponkint reggeli hét órától délig, és ebéd után estig tartottak. [2]) Deczember 6-án benyujtották felterjesztésüket a királyi biztosoknak. [3])

Az országot zaklató bajoknak kútforrását az ország megoszlásában találják. Kérik tehát a királyt, igyekezzék békeal-

[1]) Hogy e k. előadás csakugyan Bécsben tartatott, nemcsak tartalma, hanem a bécsi cs. és k. titkos levéltárban létező fogalmazat czíme is bizonyítja: „Propositio prima Vienne in dieta, que Posonii indicta erat.“ — L. **Irományok**. VIII. szám.

[2]) Ezt a bártfai követ írja deczember 8-iki jelentésében.

[3]) A bártfai követ ugyanis írja: „Dy Landtschaft hot dy artikel am tag Nicolai dem Rot Kuniglicher Majestät eyngeben.“

kudozások által, amennyiben ez az ország megoszlásának állandósítása nélkül történhetik, a belbékét visszaállítani és biztosítani; de békét magyar tanácsosainak meghallgatása nélkül ne kössön.

A király tartsa hadait jó rendben és fegyelemben: fő- és jószágvesztés büntetése alatt tiltsa el katonáinak nemesek és egyháziak házaiban megszállani; jobbágyok házaiban is csak háború idejében szállhassanak meg, minden kártételtől tartózkodván. A kapitanyokat, kik katonáik kihágásait megbüntetni vonakodnak, a hűtlenség büntetése érje.

Az egyesség vissaállítása, a zavarok megszüntetése végett, a lázadóknak, ha a király hűségére visszatérnek, birtokai, melyektől megfosztattak, 15 nap alatt, azoknak pedig, kik már ezelőtt megtértek, rögtön adassanak vissza. A király hívei, kik szolgálataik jutalmául ily hűtelenek birtokait nyerték adományul, megfelelő kárpótlást nyerjenek; általában az egyházi és világi javak, melyek II. Lajos király halála óta törvénytelenül lefoglaltattak, szent Máté napjáig, törvényes birtokosaiknak adassanak vissza. Azok, kik ily jószágokat visszaadni vonakodnak, tizenöt napi határidővel, idéztessenek törvényszék elé; kik pedig a törvényszék itéletének végrehajtását erőszakkal akarják meggátolni, a törvényekben megszabott büntetéssel sújtassanak. Hogy az elidegenített birtokok mielőbb törvényes birtokosaik kezeibe kerüljenek, a király bocsátkozzék alkudozásba a tényleges birtokosokkal.

A király engedjen nádori helytartót és az országos törvényszékhez bírákat választatni. A mindennemű hatalmaskodási büntényeket, fellebbezett pereket sat. a király által szervezendő törvényszék „Reminiscere" vasárnapján vegye tárgyalás alá. Az esztergomi érsek, régi jogai alapján, mind a királyi tanácsban, mind a főtörvényszéken üléssel bírjon. A király nevezzen országos kapitányt, ki hivatva legyen a törvényszéki itéleteket végrehajtani.

Eszközölje a király, hogy a magyar érczpénz mindenütt fogadtassék el.

Miután az ország békéjének biztosítása költségeket igényel, a rendek minden porta után január hóban fizetendő egy forintot szavaznak meg; egyúttal megajánlanak szent

Jakab napján fizetendő második forintot is, oly feltétel alatt, ha a király a jövő év július havában az országgyűlést ismét összehívja. Az adó fizetésétől senki se legyen felmentve, s az haladéktalanul hajtassék be.

Továbbá a rendek készeknek nyilatkoznak közreműködni a királylyal a belbéke helyreállítására, szükség esetében személyesen felkelni és jobbágyaik ötödrészét felfegyverezni; az urak és az egytelkes nemesek is a törvényekben megállapított kötelezettségeknek eleget fognak tenni. Nehogy pedig az urak dandáraikat nem lévén képesek fizetni, ezek a szegény népet zsarolják, az urak birtokaik arányában tartsanak lovasokat; ki a megállapított rendszabályt megszegvén, alkalmat szolgáltat arra, hogy mások kárt szenvedjenek, 15 ezüst márka birságot fizessen, a kárttevők pedig fejüket veszítsék. A naszádosok is kellő számban és alkalmas helyen tartassanak.

A főispánok és szolgabirák elégedjenek meg fizetéseikkel, s ezt csak az adó behajtása után vegyék fel; ha pedig az ő hibájukból az adó egy része be nem hajtatik, az fizetésükből vonassék le. A királyon kívül senki se legyen feljogosítva adót kivetni, vagy azt az ő felhatalmazása nélkül beszedni. Miután a királyi városok, II. Lajos halála óta, adójukat (a censust) a királyi kincstár részére fizetni elmulasztották, bár a király iránti hűségük következtében nagy károkat szenvedtek, a közterhekben szintén vegyenek részt.

Miután némely főispánok, s leginkább azok, kik a királynak még nem tették le a hűségi esküt, a megyebeli lakosokat különféleképp zaklatják; a főispánok hivatalvesztés terhe alatt, tartozzanak az esküt haladéktalanul letenni. A király azon főispánokat, kik ellen a megyei közönség alapos panaszokat emel, mozdítsa el, s helyükbe nevezzen másokat. Azon bírói itéletek, melyeket a főispánok a megyei törvényszék rendes székhelyén kivül hoztak, érvényteleneknek tekintendők.

A tizedek birtokosai és bérlői, kik oly tizedeket követelnek, melyekre a törvény nem jogosítja fel, a törvénytelenül beszedett termények visszatérítésén kívül, büntetéssel is sujtassanak, és a károsultaknak legyen joguk ellenük pert indítani.

A király hívja fel a rendeket, hogy a hűtlenség büntetése

alatt, tartózkodjanak szövetségeket vagy összeesküvéseket szervezni, a már szervezetteket pedig oszlassák fel.

Senki se köteleztessék az ország határain kívül létező törvényszék vagy bíró előtt megjelenni, még az ország rendes bírái előtt sem, ha azok a királyi udvarban tartózkodnak. És az ország határai között se lehessen bárkit, törvényes megidézés és bírói eljárás nélkül, elitélni.

Ő felsége a magyarországi hivatalokra idegeneket ne alkalmazzon, s azokat, kik eddig alkalmaztattak, névszerint Behem Bernátot, a Mária királyné által bírt bányák igazgatóját, mozdítsa el. A király vegye vissza Mária királynétól azon várakat, birtokokat, és jövedelmeket, melyeket jogtalanul birtokol; és hívja fel őt, hogy birtokainak jövedelmeiből 200 jól felfegyverzett lovast tartson.

A király szüntesse meg az utóbbi években felállított vámokat. Esztergomban és más helyeken őrcsapatokat helyezzen el. Küldjön ki biztosokat az ország és a szomszéd tartományok határainak megállapítására.

Engedje meg a király, hogy az ország törvényszékének bírái közé a rendek hat nemest választhassanak, kiket, úgy szintén a tótországi rendek által választandó egy nemest, a királyi tanácsba és a békealkudozásokhoz is hívjon meg. Az ország kormányának székhelye Nagyszombat legyen.

A király töltse be a báni hivatalt. A templomok menhelyi jelleme ezentúl is tartassék fön. Azok ellen, kik a király és ellenfele között létrejött fegyverszünetet megsértenék, a korona ügyésze, mint a közbéke megháborítói ellen, keresetet indítson. Azok, kik a király iránti hűségük következtében egyházi javadalmaiktól megfosztattak, ezek birtokába, mihelyt lehetséges, helyeztessenek vissza.

Ha azok, kik a király hűségére visszatérnek, tettleg oly javaknak birtokában volnának, melyeket a király korábban másoknak adományozott volt, a királynak joga legyen, ezen javakat amazok birtokában megerősíteni. A király rendelkezzék, hogy a királyi városok szabadalmai tiszteletben tartassanak, s azokat, kik e szabadalmakat megsértik, büntesse meg. Hasonlókép a csajkások szabadalmai is tartassanak fön, s azok Esztergomban helyeztessenek el.

A király, mihelyt a körülmények engedik, tegyen eleget a régi törvények követeléseinek s a nemzet óhajainak: helyezze át lakását Magyarországba.

Miután a káptalanok és konventek egy része az ellenkirály pártján áll, a mennyiben a rendek lakhelyeikhez közel fekvő, különben illetéktelen hiteles helyekhez fordúlnának, ezeknek hivatalos eljárásai érvénynyel bírjanak. Ellenben a kötelezvények s igéretek, melyeket a király híveitől bárki erőszakosan kicsikart, érvényteleneknek tekintendők.

Azon erősségek, melyek részéről a király hívei törvénytelen zaklatásoknak vannak kitéve, a közelebbi sz. Mátyás apostol napjáig rontassanak le.[1])

Ezen kívánatokat a rendek deczember 6-án bemutatták a k. tanácsosoknak, kik már másnap némi módosításokkal visszaküldötték. Révay Ferencz k. személynök adta elő ezen módosításokat, melyeket a rendek „placet“ felkiáltással fogadták el. Ezután követek választattak, kik a rendek felterjesztését Bécsbe vitték, s itt a királynak átadták.[2])

A király néhány nap múlva közölte válaszát az országgyűléssel. Szívesen jelent volna meg — úgymond — személyesen a hű rendek körében, miután azonban ezt nem tehette, biztosai által hívta fel őket, hogy az ország békéjének helyreállításáról, a bajok orvoslásáról tanácskozzanak. Mivel pedig a rendek azon meggyőződésből indúlván ki, hogy ezen bajok főkutforrása az ország megoszlása, őt felkérik, hogy ezt békealkudozások által megszüntetni igyekezzék; a király kijelenti, hogy velük eziránt teljesen egyetért, s épen azért, mert az ország megosztása alapján ellenfelével békét kötni vonakodott, hiúsultak meg a többször megkísérlett alkudozások. Miként eddig is mindent megtett, hogy az országnak állandó és biztos békét biztosítson, ezután is minden erővel azon lesz, hogy ezt elérje.

A Magyarországban tartandó katonaság számára és élelmezésének módjára nézve, a király a rendekkel egyetértőleg

[1]) Az országgyűlésnek a királyhoz intézett felterjesztése nem ismeretes; tartalmával a k. válaszirat ismertet meg.

[2]) A bártfai követ idézett jelentése alapján. A követekről, kik a felterjesztést Bécsbe vitték, a királyi válaszirat is tesz említést.

kíván eljárni; eziránt tehát véleményüket kéri ki. Megnyugszik abban, hogy a katonáknak tiltva legyen a nemesek és papok házaiban megszállani; de nem tartja kivihetőnek azt, hogy csak háború idején szállhassanak meg a parasztoknál, mert béke idejében is, főleg télen és nagy esőzések alatt, szabad ég alatt táborozniok nem lehetséges.

Hogy a király hűségére visszatérőknek, javaik, melyektől megfosztattak, visszaadassanak, méltányosnak ítéli; azonban rövidnek találja a javak visszaadására kiszabott tizenöt napi határidőt, s ezt egy hónapban kívánja megállapíttatni.

A nádori helytartó és a törvényszék birának kinevezésére vonatkozólag, fentartja magának a király, tanácsosaival behatólag tanácskozni. A főkapitány kinevezése iránt pedig értekezni fog a rendekkel.

A magyar érczpénznek az ausztriai tartományokban való forgalmáról ismételi nyilatkozatát, melyet a nagyszombati gyűlés felterjesztésére adott válaszában kifejtett.

Arra, hogy a rendek a megajánlott két forintnyi adó második felének kifizetését, attól teszik függővé, hogy a király szent Jakab ünnepére országgyűlést hívjon össze; kiemeli, hogy az országgyűlés megtartását nem ellenzi ugyan, hanem annak idejét és helyét előre meghatározni nem tartja helyes eljárásnak; azt összehivandja, ha és mikor az ország és a rendek érdeke kívánatosnak fogja feltüntetni. A rendek pedig, tekintettel a kincstár nagy és sürgető szükségeire, a második forintot is feltétlenül ajánlják meg; sőt rendelkezzenek, hogy az még a kitűzött határnap előtt fizettessék meg. Továbbá határozzák el, hogy a zsellérek, szabadosok és molnárok is tartozzanak az adót, vagy legalább annak felét megfizetni.

A király a csajkásokkal tárgyalásokat fog kezdeni, s őket Esztergomban, vagy egyebütt, hol a szükség kívánja, alkalmazandja.

Arra nézve, hogy a király senkit az ország határain kivül ne idézzen törvényszék elé, kijelenti, hogy elődjeinek példáját fogja követni: hasonlag a hivataloknak hazafiak részére való adományozása tekintetében is. Az, hogy eddig a várkapitányságokra és egyéb tisztségekre némely idegeneket alkalmazott, nem szorúl mentségre; mintán köztudomású, hogy

ezt a háborús idők és az ország megoszlása elkerülhetlenné tette. Mihelyt a béke állandón helyre áll, a király igyekezni fog, hogy ez irányban is eleget tegyen a rendek óhajtásainak.

A Mária királyné tiszteire és birtokaira vonatkozó kívánatok tárgyában a király nem nyilatkozhatik és intézkedhetik, a királyné tudta nélkül. Arra nézve pedig, amivel Behem Bernátot vádolják, hogy a mohácsi csata ideje óta több mint 32,000 aranynyal maradt adós; bővebb felvilágosítást kér. Egyúttal figyelmezteti a rendeket, hogy miután némely, a bányák közelében lakó nemesek a bányákban nagy károkat okoznak; gondoskodjanak arról, hogy ez többé ne történjék.

Az ország határainak megállapítását a király szintén kívánatosnak tartja, és felhívja a rendeket, hogy ennek keresztülvitelére biztosokat rendeljenek; ő fel fogja hívni örökös tartományait, hogy ugyanezt tegyék.

A király kijelenti, hogy amennyiben új vámokat állított fel, különösen Esztergomban, ezt az ország érdekében tette; egyébkint, ha kitünnék, hogy azok a rendekre hátrányosak, nem fog késni azokat megszüntetni. A lőcsei vámra nézve bővebb felvilágosítást kér.

Az ország kormányának székhelyéül a rendek által javaslatba hozott Nagyszombatnál, alkalmasabbnak véli Pozsony városát.

A király hőn óhajtotta s most is óhajtja, hogy hosszabb ideig, vagy állandón tartózkodhassék Magyarországban; és amennyiben a körülmények megengedik, meg fog emlékezni a rendek óhajtásáról.

A többi előterjesztett czikkeket elfogadta, vagy amennyiben a rendek kívánatait tartalmazták, azoknak teljesítését igérte. De végül hozzácsatolta azon záradékot, hogy mind ezt akként teszi, miszerint, „a királyi jogokra, kiváltságokra, és felsőbbségre“ semmiféle sérelem ne háromoljék, főleg amennyiben, az ország jogait és szokásait nem ismervén teljesen, tudatlanságból vagy vigyázatlanságból cselekedett volna bármit azok ellen. [1])

[1]) Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok**. X. szám.

Az országgyűlést nem elégítette ki teljesen ezen királyi válasz, s ragaszkodván kívánatainak vagy részéhez, ezeket egy második feliratban újra előterjesztette a királynak.

A rendek ismételték kérelmüket, hogy a király vetélytársával béküljön meg, s az alkudozásokban magyar biztosokat is alkalmazzon. Ehez most azon kérelmüket csatolták, hogy a király Csehország és szomszéd tartományok rendeinek hirdessen gyűlést, s itt eszközöljön ki segélyt Magyarország részére: továbbá engedje meg, hogy a magyar rendek küldhessenek követeket a császárhoz, ennek segélyét igénybe veendők.

Miután a király válasziratában megemlítette, hogy az ország rendei körében ellenséges magatartással találkozott, a pozsonyi rendek ezt ő ellenük emelt vádnak tekintették, és hű ragaszkodásukat hangsúlyozták.

A katonáknak megszállására nézve a jobbágyok házaiban, kérték a királyt, hogy a régi szokásokat tartsa fön.

A király hűségére visszatérők javainak visszaadására, a király kívánatához képest, az általuk javaslatba hozott 15 napi határidőt egy hónapra hosszabbították meg; úgyszintén elfogadták a királynak azon javaslatát is, hogy az országos kormány székhelye Pozsony legyen, s nem — mint ők kérték — Nagyszombat.

Azon kérelemmel fordultak a királyhoz, engedje meg, hogy nádori helytartót választhassanak, s azt erősítse meg.

A magyar érczpénznek az örökös tartományokban való elfogadására vonatkozólag, ragaszkodtak előbbi kérésükhöz.

Hasonlag ragaszkodtak azon feltételhez, az országgyűlésnek összehívásához Jakab napjára, melytől az adóul megajánlott második forint kifizetését függővé tették.

Nem mondottak le azon kívánságukról sem, hogy a király hivatalokra csak magyarokat alkalmazzon. Abban, hogy Behem Bernát adóssági tárgyában magát Mária királynéval fogja érintkezésbe helyezni, megnyugodtak; egyúttal figyelmeztették a királyt, hogy a nevezett bányaigazgató az esztergomi érseknek Thurzó Eleknek és az erdélyi püspöknek is adósa.

Az ország határainak megállapítását, az új vámok eltörlését, a báni méltóság betöltését ismét figyelmébe ajánlották a királynak; végre felkérték némely magánosok ügyeinek

elintézésére, és azoknak megfékezésére, kik az ország különböző helyein az adók behajtását és az igazság kiszolgáltatását akadályozzák. [1])

A király második válasziratának hangja szembetünően fejezi ki azon törekvését, hogy a rendeket megnyugtassa és kielégítse.

Biztosítja őket aziránt, hogy a béke létrehozása legkívalóbb gondjaihoz tartozik, s hogy az alkudozásokban mindenkor magyarokat is fog alkalmazni.

Csehországban és egyéb örökös tartományiban eddig is többször eszközölt ki segélyt Magyarország megoltalmazására; ezentúl is fog ez irányban megfelelő lépéseket tenni. Azt, hogy a rendek a császárhoz követeket küldjenek, nem ellenzi; azonban czélszerűbbnek látná, főleg költség kímélése végett, hogy az általa a maga nevében küldendő követek egyúttal az ország ügyében is járjanak el.

A király kijelenti, hogy az mit a magyar nemzet körében tapasztalt ellenséges magatartásról mondott, nem kívánt vád lenni a rendek ellen, kikről jól tudja, mikép viselték magukat ő irányában.

A katonaság elszállásolása tárgyában, alkalmazni fogja magát a régi gyakorlathoz.

A rendek által választandó nádori helytartót, amennyiben alkalmasnak fogja találni, készségesen megerősítendi.

A magyar érczpénznek az ausztriai tartományokban való elfogadását tiltó rendeletét nem vonhatja vissza, az előbbi leiratában kiemelt okoknál fogva; azonban tárgyalásokat fog kezdeni a német birodalom és az örökös tartományok rendeivel, és örömmel fog minden lehetőt Magyarország érdekében megtenni.

Az adó megajánlására vonatkozó czikket, a rendek fogalmazása szerint elfogadja. Hivatkozik azon okokra, melyekkel az idegen várkapitányok alkalmazását, előbbi válasziratában indokolta; de kijelenti, hogy jövőben ezen és más ügyekben is elődeinek példáját fogja követni.

[1]) A rendek ezen felterjesztése sem ismeretes. Tartalmát a második k. válaszirat resumálja.

Behem Bernát adóssága tárgyában, miként a rendek kívánják, irni fog Mária királynénak; az esztergomi érsek, Thurzó és az erdélyi püspök követelései iránt bővebb felvilágosítást vár a rendektől.

A király felhívja a rendeket, hogy az ország határainak megállapítására haladék nélkül válaszszanak biztosokat, mit a szomszéd tartományok is fognak tenni.

Az esztergomi vámra nézve hivatkozik azon okokra, melyeket előbbi válasziratában kifejtett; egyébkint kész az új vámokat, melyeket a zavarteljes időkben Komáromban és Lőcsén netán behoztak, megszüntetni; de Lőcsére nézve nem lévén kellően tájékozva a tényállás iránt, bővebb felvilágosítást kér.

A magánosok felterjesztett ügyeit meg fogja vizsgáltatni, s akként fog intézkedni, amint a jog és igazság követeli.

A báni méltóság betöltésére hajlandónak nyilatkozik. Azon lesz, hogy a Zrinyi grófok és Török Bálint között felmerült viszályok kiegyenlíttessenek, és Keglevich Péter Chazyn (?) várát a knini püspöknek adja vissza.

Végre felhívja a rendeket, nevezzék meg mindazokat, kik az ország különböző helyein az adók behajtását és az igazság kiszolgáltatását gátolják; hogy ezek ellen megfelelő módon léphessen fel. És általán kijelenti, hogy soha sem volt szándéka, s most sincs, másként járnia el, mint elődei a magyar királyok eljártak volt. [1])

A királyi előadások, az országgyűlés felterjesztései és a királyi válasziratok alapján szerkesztettek a *törvényczikkek*. Számuk *hatvanra* megy. Ezen törvényczikkek részben — mi gyakran történik — nem végzések, hanem az országgyűlés kívánatai alakjában vannak formulázva.

A békekötés ügye az I. czikkben ekként van elintézve: „Miután a magyarországi karok és rendek ez idő szerint mitől sem félnek inkább, mint attól, hogy a királyi felség és ellenfele az országot egymás között meg fogják osztani; ennek meggátlása végett, ő felsége magyar tanácsosainak tudta nélkül ne kössön békét."

[1]) A k. válaszirat eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. — L. **Irományok**. XI. szám.

A katonák elszállásolásáról szóló II. és III. czikk a rendek által, *első* felterjesztésükben kifejezett kívánatot tartalmazza. Ugyanez áll a törvényczikkek legnagyobb részére nézve. A két forintnyi segély második részének lefizetése csakugyan az országgyűlés összehívásához, mint feltételhez van ugyan kötve (XX.); de a következő czikk (XXI.) hozzáteszi a király nyilatkozatát: „Ő felsége kijelentette, hogy az országgyűlés megtartása ellen nincs kifogása; de nem tartja helyesnek most előre állapítani meg helyét és idejét. Ha a rendek érdekében szükségesnek fogja látni az országgyűlést összehívni, ő felsége ezt még a kijelölt határidő előtt is össze fogja hívni.“

Az érczpénez kérdésében a XIX. czikk mellőzi a vitás kérdést, és kitérőleg azt határozza, hogy a jóveretü magyar pénz, úgyszintén Mátyás, Ulászló és II. Lajos király pénzei mindenütt fogadtassanak el.

A XVI. czikk ekként hangzik: „A királyi felség helytartót rendelt az országban, valamint mindkét rendből hét főbb tanácsost választott, kiknek sorába tartozik: a nádori helytartó, és a kapitány.“ A XLVIII-ik pedig: „Az igazság kiszolgáltatására a nemesi rendből hat ülnök választatott, kik régi szokás szerint ő felsége által a tanácsba is bocsáttassanak; ő felsége ezeket, úgyszintén azt, ki Slavoniában az előkelőbbek közül fog választatni, maga idején a békealkudozásokban is fogja alkalmazni.“ A XVIII-ik czikk szerint: „Az ítéletek végrehajtása végett kapitány választatott, ki bizonyos számú lovasokkal, a helytartót és a többi tanácsokat támogassa.“ — Az itt említett hivataloknak ezen országgyűlésen eszközölt betöltéséről, emlékeink hallgatnak.

A XXIX-ik czikk figyelemreméltó, amennyiben az első törvény, mely a Ferdinánd 1531. július 2-iki rendelete által felállított magyar kamaráról említést tesz, s az adóból befolyó pénzösszeg kezelését kizárólag a kamara feladataúl jelöli ki.

A XLIX-ik czikk a kormány székhelyévé Pozsonyt jelöli ki, addig, míg az egész ország a király hatalmába kerül vissza.

A jószágoknak, hivataloknak és várkapitányságoknak idegenek részére való adományozását illetőleg, a XLII-ik czikkben a király igéri, hogy elődeinek példáját fogja követni. De a

XLIII-ik czikk átveszi a királyi válaszirat azon helyét, mely az idegeneknek eddig történt alkalmazását igazolja. A királynak az országban való lakásáról az LVII czikk így szól: „Ő felsége, hű alattvalóinak kérésére, és az ország régi törvényei értelmében, elhatározá, mihelyt lehetséges, Magyarországba tenni át lakását."

A magánosok ügyei nem képezik törvényczikk tárgyát.[1])

Ezen törvényczikkeket *Bécsben* szerkesztették. Ugyanis az országgyűlés deczember második felében Bécsbe helyeztetett át [2]), és ott fejeztetett be január első napjaiban. [3]) A rendek elégületlenül oszlottak el, miután a király vonakodott a törvényczikkeket megerősíteni. [4]) Azonban néhány héttel utóbb megerősítette azokat és megtette az intézkedéseket, hogy a törvények végrehajtása haladék nélkül eszközöltessék.[5])

[1]) A „Corpus Jurisban." 1536-ra téve. – L. **Irományok**. XII. sz.

[2]) A napot nem tudjuk pontosan meghatározni. A második k. válaszirat már Bécsben közöltetett a rendekkel. Utal erre hátirata: „Dieta Viennam translata, que Posonium indicta fuerat ad festum b. Elizabethe. 1535."

[3]) Sperfogel szepesi krónikájának alább idézendő helyén említi hogy a lőcsei követek már 1536. január 6-án jelentést tettek küldőiknek.

[4]) Sperfogel szepesi krónikájában 1535-re feljegyzi: „In Diaeta Viennae celebrata penitus nihil conclusum est; sed quod maximum, fiat murmur inter Hungaros subditos et Ferdinandi subditos. Hungari referentibus plurimis nolebant habere gubernatorem Alemannum, nec etiam aliquem Alemannicum exercitum, sive peditum, sive equitum." És 1536-ra: „In festo trium Regum ablegati Civitatum ex Diaeta Viennae celebrata redeuntes retulerunt, quod hic multi articuli sint ab Hungaris facti, et Ferdinando praesentati, et ut illos confirmaret, petitum est. Sed Ferdinandus super illos nullam dedit resolutionem, nec in illos consentit, donec haberet relationem a fratre suo Carolo Quinto, et penitus nihil expeditum est in illa Diaeta, licet Hungari valde irascebantur, et quantum in aliquibus stetisset, Ferdinando excluso, alium Regem elegissent, quibus tamen sanior pars non consentit." Wagner. Analecta Scepusii. II. 182. l.

[5]) Sperfogel krónikájában 1536-ra írja: „Blasius Deák a Ferdinando missus venit Leutschouiam adferens litteras Regias et articulos, in proxima ad festum Elisabethae Posonii celebrata Diaeta conclusos per Regnicolas, et per Regem confirmatos, in quibus Ferdinandus strictissime nobis mandat." Wagner. 183. l. A király 1536. marczius 14-én Ostrosich Miklóst küldi ki a törvények némely rendelkezéseinek foganatosítására. Utasítása a budai m. k. kamarai levéltárban.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1535. October.

A nagyszombati országgyűlésen egybegyűlt nemesség küldötteinek Ferdinánd királyhoz intézett előterjesztése.

Sacratissima Regia Maiestas, domine domine clementissime.

Nobiles fideles subditi ejusdem, qui jn conventu Tirnaviensi fuerant congregati, fidelia eorum servicia in graciam Maiestatis Vestre humillime commendant.

Dominus Locumtenens, ea, que in ipso conventu nomine Maiestatis Vestre, gracia et favore ejus referta omnia, nobis proposuit, exacte jntelleximus, de quibus sangvine nostro et morte Maiestati Vestre domino nostro clementissimo gratos nos reddere pollicemur.

Jnprimis nunciavit nobis Maiestas Vestra, recenti tenere memoria regnum Hungarie, patria nostra misera, quanta pericula, dampna, desolaciones. et alia mala, tam ab hoste communi, Turcarum jmperatore, quam ex jntestina nostra sédicione, per hos annos acceperit, et quod pro hisce malis ammovendis, reprimendisque Maiestas Vestra omnem curam, sollicitudinem, et diligenciam hactenus impendere dignata extitisset, gravissimas ad hanc rem jmpensas erogando, maxime contra ipsum Turcarum Imperatorem, primum dum Viennam obsideret, tandem vero in novissimo tiranni ipsius adventu, cum Sacram et Catholicam Maiestatem Cesaream, fratrem suum Charissimum, dominum nostrum clementissimum, Nobis miseris in extremo periculo laborantibus, pro commodo tocius reipublice Christiane ad ferendum suppecias jn propria persona Maiestatis ejus, contra ipsum Turcarum tirannum jn-

duxerat, et nisi hoc ipso remedio, huic jmminenti periculo Maiestas Vestra mature mederi, antea vero nisi Viennam ab hoste servare curasset, tota Hungaria jam diu turcice fuisset tirannidi subjecta; et quod Maiestas Vestra deinceps quoque nihil pretermitteret, quo a turcarum tirannide et a sedicione jntestina, patria nostra misera jam tandem libera reddi, antique eciam libertates nostre restitui possent, jd quod bonis ac honestis, nobisque commodis pacis condicionibus, magis quam armis nobis asserere vellet; vbi autem publicam tranquillitatem tractatibus pacis, quovis modo transigi non posse contingeret, armis eciam auxilio Cesaree Maiestatis et aliorum Christianorum principum, deo optimo Maximo Authore, reficere Maiestas Vestra sese non defuturum graciose obtulit. Jnterim autem et ea, que particulariter pertinerent ad consulendum quieti subditorum, nlhil pretermissurum; quamobrem istam quoque dietam Maiestas Vestra denunciavit nobis fuisse indictam.

Sacratissime rex, mandaverat quidem Maiestas Vestra, vt in hac dieta vniversi domini prelati, Barones, proceresque viritim, ex singulis autem comitatibus Maiestatis Vestre fidelibus de ordine nobilium ex pocioribus certo numero delecti convenirent; cum tamen tam domini ex vtroque ordine, quam eciam nos, pauci admodum conveneramus, rei autem magnitudo, magnam conventus postularet frequenciam; maxima enim tria hec malorum genera cum suis circumstancijs, nos jnter alia specialiter gravare videbantur:

Primo, quia exercitus Maiestatis Vestre, vt alia que vel dictu nephandissima sunt, maxime ob reverenciam dignitatis Maiestatis Vestre, pretereamus, lachrimis duntaxat provincialium victitat.

Violentis preterea omnibus omnia jmpune facere licet.

Denique diminucio estimacionis bone monete Hungarice; quia non persuademus nobis, ut monete aliarum nacionum Maiestatis Vestre subditorum (citra aliorum omnium jniuriam id dictum esse volumus) pluris digne deberent estimari, nam et nos exactam desuper habemus probacionem.

Quoniam autem tria hec, que premissimus mala dinoscuntur ex eodem fonte scaturire, nempe ex regni divisione, fomite omnium malorum nostrorum: visum est nobis minus

jntegrum esse, jn tam exiguo dominorum et nobilium conventu de rebus tam arduis concludere; propterea Maiestati Vestre, domino nostro clementissimo, supplicandum decrevimus, dignetur jd equi bonique consulere, et alium generalem conventum nobis indicere, pro festo Beati Andree apostoli proxime futuro, sive Tirnavie, siue Posonij celebrandum, jn quo iterum iterumque supplicamus Maiestati Vestre, rerum magnitudine ita postulante, ne gravetur jn propria persona sua jnteresse, jd quod non solum reliquijs facultatum nostrarum, sed et capitibus nostris, nostro sanguine enitemur apud eandem demereri.

De indicenda autem dieta futura Mandatum generale Maiestatis Vestre maturam postulat expedicionem, propter temporis brevitatem, ne literas hujusmodi mandati, sicut hactenus plerumque evenit, fideles subditos Maiestatis Vestre tardiuscule accipere contingat.

Convocandi autem sunt eciam ex alijs partibus regno Hungarie subjectis, vniversi domini prelati et Barones, ex ordine vero nobilium certo numero pociores electi.

Domine clementissime, eciam si nulla nos presencium periculorum vrgeret necessitas, vel ex solo bonorum fidelium syncero affectu, dignum esset id ab eadem nobis precibus humillimis flagitare, ne gravaretur in visceribus regni, sua presencia nos jam tandem benigne reddere exhillaratos.

Hanc autem graciam Maiestatis Vestre, persuademus nobis ab eadem non jmmerito postulare, pro ea fide et fidelitate, quam per hos annos eidem prestitimus, jn diesque adeo constanter prestare non cessamus, vt plerique ex nobis pater in filium, et filius in patrem, frater denique in fratrem, et amicus in amicum pro fide et fidelitate Maiestati Vestre debita, in mutuas cedes ruere non formident.

Maiestas Vestra post octo annos, quibus a regno Hungarie abfuit, si nos revisere dignabitur, videbit reliquiarum fidelium suorum Hungarorum numerum non contempnendum, et inter alias naciones, subditos Maiestatis Vestre, de nobis optime meritos, pro commodo reipublice Christiane servitores non jnvtiles futuros.

Cum autem hisce mala evitari, regnumque vel particula-

riter donec fomes mali jn toto extinguatur, jntestina sedicione e medio nostri sublata, pristine tranquillitati restitui, absque impensa notabili minime queant, posteaquam dieta ipsa futura celebrabitur Maiestate Vestra illic presente, deque ammovendis premissis malis mature providente: nos vti gratos et fideles decet subditos, pro Maiestatis Vestra erga nos clemencia, publice tranquillitatis libertatisque restituende habita racione, non modo vnius Floreni subsidium offerimus. Sed totum id, quod prestare poterimus, simul et corpora quoque nostra, pro voto Maiestatis Vestre jn commodum patrie, exhibere parati sumus.

Remedia adhibenda istis duobus malis, que nos maxime premunt: alterum gencium Maiestatis Vestre in miseram plebem licencia, quibus omnia jmpune rapere licet, et non minus quam hostes se nobis exhibent, cum nos deffendere pocius, quam offendere deberent; alterum vero bone monete Hugarice estimacionis depravacio, simpliciter jn manibus Maiestatis Vestre sunt; dignetur primo quoque tempore vtrumque malum prohibere, exercitus jn disciplinam et ordinem militarem redigere, vt justo stipendio vivant; monetam vero cum evidenti dampno viginti denariorum amplius cambire ne permittat, et jn falsarum monetarum cusores juxta contenta decreti animadvertere jubeat.

Supplicamus preterea Maiestati Vestre, dignetur Strigonij et alijs locis necessarijs contra astuciam et violenciam Turcarum excubias equestres conservare.

Moti precibus fratrum nostrorum, qui ex regno Maiestatis Vestre Sclavonie jn conventu adfuerunt, humillime supplicamus Maiestati Vestre, dignetur jam tandem de preficiendis Banis, et ordine illic pro redintegranda publica tranquilitate ponendo, providere graciose.

Supplicamus denique Maiestati Vestre, ne cogatur aliquis ex nobis, ex quacunque condicione et statu, contra communem patrie libertatem, extra terminos Hungarie juri stare, neque coram Maiestate Vestra, neque locumtenente, vel alijs ordinarijs judicibus regni.

Maiestas Vestra jnsolita illa vectigalia per capitaneos Strigonienses et Comaromienses amplius ne paciatur exigere,

Maiestas Vestra Supplicacionem fidelium suorum comitatuum Gemer, Borsod, Zemlyen, Wywar et Heves superioribus mensibus per Maiestatem Vestram clementer admissam, juxta suam graciosam oblacionem dignetur mature efectui mancipare.

Preterea dignetur committere Francisco Horwath castellano de Zarwaskw, gentes suas ne alat amplius in bonis aliorum.

Et quia tranquilitati publice omnibus ex equo gaudendum est, propterea dignetur Maiestas Vestra admittere duos ex ordine nobilium jn tractatus pacis; nolumus autem per hoc aliquo curiositatis vicio apud Maiestatem Vestram argui, vt scilicet secreta huiusmodi tractatus jntempestiue desideremus: sed quoniam, vt premisimus, publica ipsa tranquilitas ex equo ad omnes ordines pertinet; vellemus, vt et condicionis nostre, pro antiqua regni consuetudine, jn tractandis rebus publicis racio haberetur.

Calamitates et miserias nostras jn conventu futuro Maiestati Vestre vberius coram declaraturi, supplicamus humillime: dignetur jnterea hanc justam et honestam supplicacionem fidelium suorum clementer admittere, et nos optata relacione remittere graciose.

Külön mellékelt lapon:

Maiestas Vestra dignetur eciam committere omnibus illis, qui bona fidelium, ejusdem Maiestatis Vestre, potencia mediante, et extra omnem juris processum, occupaverunt, ante dietam affuturam remittant.

In comitatibus de Saros et Sepes, dominus Cernohorsky, taxam vnius floreni in presenciarum colonis jmposuit; supplicant Maiestati Vestre humillime, ne jd fiat, providere graciose dignetur.

Kívül: Supplicacio Regni Hungariae Nobilium. Nobiles.

(Egykorú irat a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

II.

1535. Október.

A nagyszombati országgyűlésen egybegyűlt főrendek küldötteinek Ferdinánd királyhoz intézett előterjesztése.

Maiestati Vestre Sacratissime domini prelati et barones, qui pauci in conventu Thirnauensi convenerant de mandato Sacratissime Maiestatis Vestre, servicia eorum fidelissima, vti domino naturali et graciosissimo commendant.

De hijs, que ex sua gratia per Spectabilem et Magnificum dominum locumtenentem Maiestas Vestra Sacratissima offerre dignata fuit, suis servitijs gratias reffere cum sanguinis sue effusione studebunt.

De eo item, quod Maiestas Sacratissima ipsos convocavit, et tam graciosam oblationem fecit, eodem genere servicii referre studebunt.

Optassent, vt in hac dieta, rebus ad regni conservationem convenientibus provideri potuisset, non enim ea est regni condicio, vt prouisio differenda jn dies videretur, sed citra omnem moram ac mature agendum consilia necessaria agnoscunt; sed obstitit paucitas dominorum et prelatorum et baronum et comitatuum, vt commode et salubriter jn re tanta decerni potuisset; rei magnitudinem sunt quatuor res, que arguant et demonstrent: potentia Turcorum jmminentis et jam ad cor regni pertingentis; divisio regni; violentia eorum, qui tueri deberent; jurium cessatio.

Turcarum jmperator fines regni in manibus habet, et que in manibus Joannis sunt, eodem tenore regi judicant.

Maiestatem Vestram Sacratissimam agnoscunt a tempore suscepti regni hujus in nullo defuisse, sed ob hostium potentiam et nostrorum discordiam salutem nostram dilatam; scientes et agnoscentes, nisi Maiestas Vestra Sacratissima cum Sacratissima Cesarea Maiestate domino nostro clementissimo rebus nostris subvenisset, propositum suum in regno occupando Cesarem Turcorum bis regnum invadendo, perfecisse; sed deo gratias agimus, qui nobis talem dominum dedit, vt

prudentia et viribus tantum a regno et tota christianitate periculum averteret, quod Maiestati Vestre Sacratissime sanguine et morte nostra resarciemus.

Regnum divisum stare non posse, nobis et qui contrarium nobis dominum adorant, est persuasum; si pacata consilia non proderunt, omni via vnio tentanda erit.

Partem adversam domini, quibus convenit, vt nobilitas optavit, monebunt ad resipiscendum; nobiles item partem suam exequentur. Vestre Maiestati supplicant, vt cepit, velit hac quoque via regni unioni graciose providere, spem habent bonam. Si cum hac via non succederet, dignetur Maiestas Vestra etiam armis et bello regno unieudo graciose providere; ad hec omnia pro suis viribus paratos sese offerunt.

Violentiam item eorum, qui tueri debentes, regnum vastarunt et desolarunt, non ita facile reprimi posse confidunt.

Similiter ad juris administrationem et executionem a tanto tempore intermissam et fere obliteratam, multa necessaria videntur, et vt quisque occupata remittat, vix induci sine bona provisione poterunt occupatores ipsi.

Quum hec hisque similia regnum urgeant, non est visum, vt in hac dominorum et comitatuum paucitate commode decerni posset; itaque Vestre Sacratissime Maiestati supplicant: dignetur aliam primo quoque tempore dietam jndicere, vbi omnes ordines numero pleno citra omnem exceptionem conveniant, vt de tanto discrimine rerum decerni posset; loci electio stat in arbitrio Maiestatis Vestre Sacratissime; tempus ne diutius differatur supplicant, et sic cum bona gratia Maiestatis Vestre omnino sibi conveniendum esse judicant.

Supplicant jta omnes ordines, vt plus non possint, vti Maiestas Vestra Sacratissima jn persona sua dignetur diete interesse; octo fere sunt anni, quod Maiestas Vestra suos Hungaros non vidit; agnoscet bonos fideles, nihilque aliud ex hoc conventu Sacratissima Maiestas Vestra speret, quam suum commodissimum et honestissimum commodum, et regni salutem, et vt Hungaros Maiestas Vestra in omnibus, que per ipsos prestari possunt, jn suam salutem et sui conservationem fidelissimos servitores Sacratissima Maiestas Vestra agnoscat. Experta est Maiestas Vestra consilia multorum per hos annos

octo, optassemus ad vota Maiestatis Vestre Sacratissime omnia successissent; experiatur et fidem et consilium singulorum: speramus in deo salubriter nobis et commode Maiestati Vestre succedet.

Ad rem hanc viderunt domini Maiestatem Sacratissimam subsidio eorum indigere, quorum res agitur et salutem Maiestas Vestra Sacratissima tutatur; jlli pro sua obedientia de singulis colonis florenos singulos offerunt de facto: sed si Maiestas Vestra non admiserit dietam, non vident se reddere posse, quia tot malis et calamitatibus prius occurrere et prospicere necessarium est.

Nolunt jn offerendo domini cedere nobilitati, sed ad omnia onera ex equo ferenda sese paratos offerunt.

Modus judiciorum administrandorum et exequendorum: vt tractatibus pacis duo nobiles adsint, digni in omnibus fide, estimacioni sue consulant.

Monete cura, et tricesime in Komaron et Strigonij erecte cessatio.

In bonis Hemnyngh, Orzagh, Lypczey et aliorum ad consuetudinem et jus regium, juris administratio; Banatus, Croacie, Sclavonie; vt strasa seu speculatio Strigonij et in locis finitimis teneatur; vt exercitus Maiestatis Vestre in partibus superioribus cesset a vexatione nobilium et colonorum miserorum.

Cessatio a violentijs; emendatio monete; in adulteratores monete animadversio, in jmmediata Maiestatis Vestre Sacratissime potestate.

Dicatio duorum comitatuum jn partibus superioribus Saros et Scepes.

Az irat élén: Domini Prelati et Barones.

(Egykorú irat a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

III.

1535. Október 14.

Várday Pál esztergomi érseknek Ferdinánd királyhoz intézett levele és javaslata, a nagyszombati országgyűlés előterjesztései tárgyában.

Sacratissime rex et domine mihi clementissime. Orationum devotarum, et fidelium servitiorum meorum humillimam commendationem. Que in proximo conventu Thyrnaviensi acta sunt, Maiestas Vestra Sacratissima hactenus intelligere potuit; domini enim et nobiles ex eodem conventu miserunt de eorundem medio certos dominos et nobiles ad Maiestatem Vestram Sacratissimam, supplicaturos pro futura dieta, pro festo beati Andree apostoli, Posonij celebranda, et certis alijs necessitatibus ipsorum; supplico Maiestati Vestre humillime, dignetur eosdem clementer, et absque mora exaudire, vt dominus Transsyluaniensis ad reambulationem metarum Moravie, loco et in persona domini locumtenentis, pro superintendente jre possit. Qualiter autem eisdem nuncijs Maiestati Vestre juxta opinionem meam respondendum videtur, Maiestas Vestra ex regesto, presentibas eidem misso, accipiet; cum autem domini prelati et barones, consiliarij videlicet Maiestatis Vestre eque vt nobiles supplicant, non esset jnconveniens, si Maiestas Vestra nuncijs ipsis ore proprio responderet, presertim in duobus capitulis, que tangunt celebrationem diete future, et exolutionem subsidij vnius floreni. Et maiestatem Vestram Sacratissimam deus optimus maximus conservet felicem quam diutissime. Posonij decima quarta die Octobris anno domini millesimo quinquagesimo quinto.

Ejusdem Sacratissime Maiestatis
Vestre fidelis servitor et humilis

Capellanus
Paulus Archiepiscopus Strigoniensis.

Kívül: Sacratissime Regie Maiestati Domino meo clementissimo.

Melléklet:

Articuli responsionis Regie Maiestatis nuncijs dominorum et nobilibus faciende.

Opinio domini Strigoniensis est, vt Maiestas Regia pro desiderio dominorum et nobilium dietam futuram celebrari faciat, nuncijs autem eorundem respondeat modo infrascripto

Quod Maiestas Sua, nolens fideles suos pro nunc conventu vlteriori gravare, deliberaverat, vt a modo jmposterum omnia spolia et depredationes, jndebiteque exactiones, inter subditos suos cessarent, contrarium autem facientes per omnia remedia emendari faceret; de jniurijs autem et spolijs violentijsque et occupationibus preteritis, judicia celebrari, et illa exequutioni demandari facere vellet, vt quisque regnicolarum suorum libertate sua gaudere posset: ad supplicationem tamen fidelium suorum, annuit bonis de causis, vt pro festo beati Andree apostoli proxime venturo, Posonij conventus generalis celebretur, et illi Maiestas sua personaliter interesse, ac defensioni, libertatique fidelium suorum, unacum dominis, prelatis, baronibus et regnicolis consulere parata est.

Si autem Maiestas Regia jn eodem conventu aliqua ex causa personaliter interesse non posset, dicat se missurum pociores dominos de curia sua, qui diete interesse, mentemque Maiestatis Sacratissime fidelibus suis aperire debebunt.

Si Maiestas Sua consenserit conventui futuro, alio modo debent vocari domini et nobiles per literas et nuncios Regie Maiestatis, quam ad dietam Thyrnawiensem fuerant vocatj.

Item Maiestas Regia inter dominos militares et aulicos proposuerat talem facere ordinem, vt quisque eorum in suis bonis gentes suas alere, ab illationibusque dampnorum et spoliorum cessare, soloque stipendio contentari deberent, in his autem nihil aliud restabat, quam vt in presentj conventu domini et nobiles de modo et ordine tractarent, quibus hec omnia commodius exequi possent.

Item, de monetis Maiestas Regia curabit brevi eum facere ordinem, vt jlla absque damno exponi possit.

Item, de jndebita exactione tricesime Strigoniensis, que-

ret modum Maiestas Regia, vt per hoc quoque fideles sui non gravabuntur; si enim aliquid solvendum erit, non per subditos Sue Maiestatis, sed partis adverse solvetur, vnde fideles Maiestatis Sue non damnum, sed commodum non parvum habebunt.

Item, duo nobiles tempore finalis conclusionis pacis, adhiberi poterunt.

Item, Maiestas Regia excubias sive strąsas Strigonij, medio servitorum suorum servare curabit.

Item, Licet Maiestas Regia subsidio vnius floreni, quod domini Maiestatj Sue offerunt, parvam admodum expeditionem facere potest, nihilominus optat Sua Maiestas, vt ad connumerandum illud non in festo Lucie, sed in proximo festo beati Martini episcopi et confessoris dicatores emittantur, vult hoc quoque Maiestas Sua, vt nobilitas in exolutione subsidij a dominis non dissentiat, sed unanimiter ad solutionem gentium Maiestatis Sue, vt eedem a spolijs et predationibus commodius prohiberi possint, exolvant. Quicquid autem vltra hoc in dieta futura pro bono publico et conservatione regni offerent Sue Maiestatj, majores aget gratias fidelibus suis, et omni clementia sua refundere curabit.

Item, Maiestas Sua contenta est tam pro exolutione subsidij, quam celebratione conventus futurj ad dominos et comitatus literas suas regias simul et semel dare, vt cognoscant domini et regnicole Maiestatem Suam nihil aliud quam bonum publicum et conservationem, quietemque regni et fidelium suorum querere.

Item, Maiestas Regia in conventu futuro vltra judices ordinarios sedem suam judiciariam prothonotario et assessoribus sedis pro celebratione debita judiciorum curabit reformare, medio quorum tam de bonis Hennyng, et Lypchey, quam domini Orzag et aliorum quorumcunque suis temporibus justiciam administrari facere curabit.

(Eredetije a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

IV.

1535. Október.

Ferdinánd király válasza a nagyszombati országgyűlés küldötteinek előterjesztésére.

Responsum ad petita dominorum Prelatorum ac Baronum Hungarie.

Sacra regia Romanorum ac Hungarie et Bohemie etc. Maiestas etc. dominus noster clementissimus gratiose intellexit petita dominorum Prelatorum et Baronum regni sui Hungarie in conventu Tirnaviensi proposita et postea ad Maiestatem Suam perlata.

Et inprimis quoad exercitum Maiestatis Sue ac violentias, quas ab eo fieri asseruerant, Maiestas Sua respondet se gentibus suis semper, ac sub penis etiam capitalibus, inhibuisse ne aliqua fidelibus suis grauamina, aut damna inferrent, sed ab omni iniuria, violentia et rapina penitus abstinerent. Verum quia preter et contra mentem et inhibitionem Maiestatis Sue, quedam postea subsecuta fuerunt, Maiestatem Suam propterea numerum gentium suarum, uel iamdicti exercitus in parte minuisse et expensas alleviasse, eumque modum et ordinem fecisse, quod talia aut similia deinceps non sint expectanda.

Super moneta vero Maiestas Sua respondet, quod quamvis sacra regia Maiestas ex se ipsa cogitet et perpendat, quantum boni et commodi, nedum Hungarie regno eiusque incolis, et Maiestatis Sue fidelibus, sed et alijs regnis et prouintijs Maiestatis Sue, eidem Hungarie adiacentibus et finitimis, diversimode prouenire queat, si moneta Hungarica sub iusto suo valore conseruetur, et de una patria in aliam per manus quasi transmittatur, ac pro bono publico et continuatione commertiorum omnium ultro citroque facienda et promovenda recipiatur, cuius quidem respectu et ob alias quoque rationabiles causas Maiestas Sua regia alias mota et inducta fuerat hic Vienne ad cudendam monetam et denarios Hungaricales, quos vulgo Triarios nocant; atque etiam Maiestati Sue regie nullum

est dubium, quod regni Hungarie jncole iustam monete sue probam seu examen haberent, si non tam diuturna (ut omnibus palam est) intra regni viscera discordia vigeret. Verumtamen statibus et ordinibus et regnicolis Hungarie simul et alijs manifestum est, et minime incognitum, quam vilis et leuis pretij, et pro parte adulterina, imo ex toto falsa moneta prius in has Maiestatis Sue et inferioris Austrie provintias irrepserit, ac una cum alijs bonis, ipsisque etiam monetis, quas Maiestas Sua regia cudi fecerat, expensa et erogata fuerit, unde pauperes illi plebei bonam seu rectam monetam a falsa huiusmodi discernere nescientes, decepti ac graui damno suppositi et affecti fuere; que, ut ipsimet status ex sua ipsorum prudentia et iudicio considerare possunt, ex sola diuisione et dissensioue, in qua regnum illud a tempore obitus felicis memorie serenissimi quondam regis Ludovici usque modo versatur, necessario sequuntur et causantur; Cum pro suo quisque placito et desiderio monetam excuderit, eamque uel malam, uel raro bonam, aut prorsus leuem et viciatam fecerit, adeoque Maiestas Sua ultra omne studium, laborem et diligentiam pro auertendo hoc inconvenienti et incommodo, pariter et inobedientia, que Maiestati Sue exinde expectanda erant, non ea facultate qua voluntate cupiebat, obuiare potuerit. Videntes autem et perpendentes Maiestatis Sue provinciales, talem monetam respectu alterius nedum esse incognitam atque in dies deteriorari, ut que uel sex tantum atque etiam quatuor et duos duntaxat argenti lothones in tota eius marcha contineret, et nonnunquam prorsus illam falsificari et adulterari contingeret, non sine causa moti et adducti fuerunt ad supplicandum Maiestati Sue regie, tanquam domino suo et patrie principi, cum omni, qua decet instantia et vehementia, ad prohibendam dicte monete Hungaricalis receptionem et usum in iis patrijs Austriacis a modo continuandum. Cum itaque Maiestas Sua regia notabiliter agnosceret et sentiret tantam provincialium iacturam et dispendium, et petitionis istius tam rationabilis et honeste dignam rationem habendam existimaret: secus facere non potuit, quin monetam Hungaricam, ex eo quod falsam a bona et uera vulgus discernere non potuit, in ijs Austrie provincijs generali edicto prohiberet. Vnde

postea factum est, ut provinciales atque universi patriarum istarum jncole monetam huiuscemodi diu et in non paruo numero collectam maiori damno et leuipendio coacti sint transmutare et erogare. Precipue uero, cum interea acciderit, quod Maiestas regia prelibata se cum certis et potioribus sacri Romanorum jmperij principibus, statibus et ordinibus concordauerit et convenerit de certo et iusto grano ac moneta per totum fere jmperium distribuenda, et hec modo progressum et effectum suum habere ceperit, et Maiestas Sua pactis et conventis cum principibus antedictis ea de re factis et erectis in nullo penitus contraire, sed illis potius stare et in omnibus ac per omnia in ijs etiam Maiestatis Sue provincijs Austriacis obtemperare habeat et teneatur. Idcirco status et ordines antedicti regni Hungarie ex ijs, alijsque causis iuste perpendendis et ex semet ipsis facile cogitare et diiudicare poterunt, quod Maiestas regia etiam si uellet aut cuperet, presenti eorum petitioni condescendere aut acquiescere non possit. Cum hoc illud ijs omnibus, que inter Maiestatem Suam, dictosque principes et status jmperiales conventa simul et conclusa nuper fuerunt, futurum sit nedum directe contrarium et adversum, sed etiam istis provintijs earumque jncolis et hominibus preter gravissimam iacturam et incommoda, quibus antea gravati fuerunt, gravamina longe maxima generare et extreme denique ruine fomentum et causam prebere possit. Verum quia Maiestas regia regni sui Hungarie eiusque regnicolarum honori, benefitio, et incremento non minus quam reliquorum Maiestatis Sue regnorum, principatuum et provinciarum utilitati (ut semper fuit) affecta est et propensa; Eapropter Maiestas Sua regia unacum ipsis statibus, ordinibus et regnicolis Hungarie nihil preterniittet, sed potius hanc eorum petitionem principibus, statibus et ordinibus imperialibus, cum quibus ratione monete, ut dictum est, Maiestas Sua fecit conclusionem et ordinationem: ac etiam Maiestatis Sue provincialibus in proximis generalibus eorum congregationibus et dietis exponet ac declarabit, et maiori quo poterit studio et diligentia cum eis aget, si ad iustum monete granum et valorem adduci et cum regno Hungarie super hoc concordari queant; id quod non solum Hungarie

regno, atque ipsi quoque imperio Romanorum, nationique Germanice, sed et potissimum Austriacis Maiestatis Sue provintijs, que mutuis vigent et agunt cum Hungaria commertijs, commodo et augmento cedet, viarumque munitioni utile erit et proficuum. Sed cum tanta sit adhuc animorum diversitas et contrarietas in Hungaria, uti manifesto apparet, et unusquisque pro suo libito monetam cudere moliatur, et monete falsificatores propter demeritum suum merita gravique pena non afficiantur: videtur hoc difficilime suum aut votiuum effectum habiturum, etiam si bonam monete sue probationem tenent, nisi debitus in eis ordo teneatur, et observetur. Quare status et ordines prenominati regni Hungarie curent unacum Maiestate regia sepedicta, in qua nihil deerit, quod semel huic calamitati tam miserabili et presenti regni Hungarie conditioni consulatur, ut obedientia debita Maiestati Sue prestetur, moneta in una sola manu relinquatur, et contrafactores aut transgressores irremissibiliter et gravissime puniantur, et in ijs omni consilio et assistentia Maiestati Sue opitulentur et assistant. Quo facto Hungarie regnum non tantum in ijs, sed et in alijs quoque rebus prosperabitur, ac juris et justicie administratio, necnon obedientie et monete laudabilis ordo tenebitur, pro utriusque regni et prouincie utilitate et comertiorum omnium utrobique exercendorum augmento, et alterno auxilio alteri provincie per alteram ferendo et per semetipsam sublevando et conservando.

Excubias Strigonij, alijsque locis necessarijs Maiestas regia tenebit et superinde talem quoque ordinem ponet, ut nihil in eis deficiat.

De bonis in Croatia et Sclavonia constituendis Maiestas regia cum ipsis dominis et regnicolis tractabit et concludet.

Super observatione et celebratione iudiciorum Maiestas Sua similiter cum eis, et alijs regnicolis gratiose deliberabit.

Super insolitis vectigalibus, que allegantur, esse imposita, Maiestas Sua respondet, se nullum imposuisse vectigal in regni aut regnicolarum preiudicium aut gravamen, sed potius pro benefitio et commodo ac communi securitate regni et fidelium Maiestatis Sue regnicolarum, ut constat in telonio Strigoniensi, quod non alia ratione institutum fuit, nisi quod

interciperentur Blada et frumenta, que hostes et adversarij Maiestatis Sue conabantur per aquam deducere et asportare, et commodum uel lucrum, quod exinde proveniret, castro Strigoniensi applicaretur, illudque ex eis eo melius sustentaretur. Si quid est autem, quod in hoc generaliter aut specialiter in regnicolarum incommodum aut gravamen demonstrari poterit, ad illud providendum ac rectificandum se Maiestas sua regia gratiose voluit offerre. Supplicationem comitatuum Gemer, Borsod, Zemlyen, Wywar et Heves Maiestas regia, ubi reproducta fuerit, gratiose revidebit, et in quibus adhuc habebunt difficultates, gratiosam faciet expeditionem.

Comittet etiam Maiestas Sua Francisco Horvath ne gentes suas in Bonis aliorum teneat, prout est petitum.

Quoad nobiles duos in tractatu Pacis adhibendo, Maiestas regia sue petitionis clementer recordabitur.

De ijs, qui Bona aliorum violenter occuparunt, Maiestas regia in presenti congregatione consultabit, an jure vel alia ratione in ijs sit in eos agendum, et superinde petit eorum consilium et opinionem.

Super taxa floreni a Chernahoro imposita Maiestas regia oportune providebit, ne deinceps talis aut similis impositio fiat.

(Egykorú irat a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

V.

1535. Október 25.

Ferdinánd királynak Sopron városához intézett meghivólevele, a pozsonyi országgyűlésre.

Ferdinandus Diuina favente Clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archi-Dux Austriae etc.

Prudentes et Circumspecti Fideles nobis dilecti. Quamvis ad proxime preteritum Festum B. Francisci jusseramus convenire Tyrnaviam tam Dominos Praelatos et Barones, quam

etiam ex Comitatibus certos Electos; tamen quum neque Domini omnes, neque ex omnibus Comitatibus Electi ad eam Diaetam venerant, ut aliquid firmum decerni, aut statui potuisset, delegerunt ad nos ex Conventu illo certos nuncios supplicantes, ut etiam Diaetam ad Festum Divi Andreae Apostoli Posonium indiceremus, in eaque nos quoque adesse dignaremur; Quorum supplicatione adducti, quoniam perardua ingruunt universae Reipublicae Christianae statum concernentia, quae nos paulo post necessario occupare debebunt, diem ipsum Sancti Andreae anticipavimus, ipsamque Diaetam ad Festum Beatae Elisabeth viduae indiximus, universosque Regni nostri Ordines ei Diaetae interesse jussimus. Quapropter vobis quoque mandamus, ut ad diem ac locum praescriptum certos ex vobis cum sufficienti mandato citra omnem excusationem mittere debeatis, consultaturi cum caeteris Fidelibus nostris de his, quae ad publicam totius Regni nostri tranquilitatem pertinere videbuntur. Datum Viennae in festo Sanctorum Undecim Millium Virginum. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Trigesimo Quinto.

Ferdinandus. Wylaky.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Magistro Civium, Judici, Juratis, caeterisque Civibus Civitatis nostrae Soproniensis fidelibus dilecti.

(Közli: Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 159. l.)

VI.

1535. November.

Várday Pál érseknek Ferdinánd királyhoz intézett előterjesztése, a pozsonyi országgyűlés tárgyában.

Modus agendi et tractandj negocia publica, jn conventu futuro, pro festo beate Elizabeth vidue, Posonij celebrando.

Quod Maiestas regia vnacum dominis prelatis et baronibus hic Wienne constitutis et constituendis descendat Posonium, ad conventum futurum pro festo beate Elizabeth vidue, proxime venturo celebrandum.

Item, Maiestas regia eligat Posonij certos ex dominis prelatis et baronibus, ad jnvisendum fideles regnicolas suos, et offerat omnem suam graciam eisdem, qui ad conventum ipsum venerunt et mandato Sue Maiestatis paruerunt.

Item, Maiestas Sua proponat omnem voluntatem suam de modo conservationis observationisque libertatis regni, primo dominis prelatis, baronibus ac militaribus Sue Maiestatis, ac deinde dominis quoque nobilibus et regnicolis, qui conventui ipso intererunt, per certos nuncios e medio dominorum prelatorum et baronum ad id eligendos, modo infrascripto.

Item, Declaretur eisdem dominis et nobilibus aliisque regnicolis, quomodo Sua Maiestas superioribus mensibus intelligens ex crebris supplicationibus dominorum ac aliorum fidelium regnicolarum suorum, quamplurima spolia, depredationes, homicidia et jncendia, occupationesque bonorum mobilium et immobilium, aliaque maleficia et crudelitates in regno perpetrari, adeo, vt nullus fidelium Sue Maiestatis libertate sua frui et gaudere posset, et nisi Maiestas Sua superinde mature provideret, regnum ipsum, alioqui vndique laceratum, funditus rueret, et jn nihilum redigeretur.

Item, Licet maleficia huiusmodj non ex judulgentia Maiestatis Sue, sed ex diuisione regni jnconstantiaque et inobedientia certorum subditorum suorum provenerint, nihilominus tamen eisdem malis Sua Maiestas finem jmponere, libertatique et conservationi regni consulere volens, jndixerat prefatis dominis prelatis, baronibus et nobilibus, alijsque regnicolis suis, conventum pro festo beati francisci confessoris Thyrnawie celebrandum.

In quo quidem conventu Maiestas Sua dominis prelatis, baronibus ac nobilibus alijsque regnicolis suis omnem mentem suam de extinguendis eiuscemodi malefícijs et latrocinijs, liberatione- et conservatione libertatis regni, medio spectabilis et magnifici domini Alexij Thwrzo, judicis curie et locumtenentis Maiestatis Sue aperuerit, tamen ijdem domini et regnicole allegaverunt, propter tardam missionem literarum Sue Maiestatis ex dominis prelatis et baronibus, nobilibusque electis, paucos venire potuisse; optaverunt a Sua Maiestate, quatenus eisdem

alium conventum pro festo divi Andree apostoli Posonij celebrandum jndiceret.

Etsi Maiestas Sua nolebat fideles suos vlterioribus gravare expensis, nihilominus pro eorum desiderio conventum festi beati Elizabeth hic Posonj celebrandum constituit, vbi de omnibus violentijs et spolijs, maleficijs et actibus potentiarijs debitum jmponeret finem, quod videlicet preterita jure emendentur, jn futurum autem nullus fidelium talia attentare audeat, contrarium autem facientes juxta demerita ipsorum jrremissibiliter puniantur.

Item, Quod premissa omnia, commodius et juxta libertatem regnicolarum Sue Maiestatis, exequi possint, quemadmodum in alijs regnis Sue Maiestatis, ita et in hoc quoque regno Hungarie debitus servetur ordo, Maiestas Sua ex pocioribus dominis prelatis et baronibus, consiliarijs videlicet suis, certos eliget, qui in regimen eiusdem regni continue esse debebunt, ac vice et in persona, auctoritateque Sue Maiestatis, de defensione et conservatione libertatis regni, celebrationibusque judiciorum, nec non cessatione omnium maleficiorum curare, agere et tractare debebunt, quatenus regnum Maiestatis Sue, satis superque afflictum, deinceps salvum et integrum servetur, vt vnus quisque fidelium suorum, pauperes videlicet et divites, sua libertate frui et gaudere possint.

Quod Maiestas Sua sedem suam judiciariam judicibus ordinariis, magistris prothonotarijs et assessoribus juxta antiquam consuetudinem regni reformabit, per quos de omnibus actibus potentiarijs, a tempore regiminis Sue Maiestatis, judicium et justiciam administrari facere curabit; qualiter autem juxta deliberationem consiliariorum eiusdem et judicum ordinariorum regni exequutiones fieri debeant, Maiestas Sua superinde cum dominis et nobilibus, alijsque regnicolis hic latius tractabiti.

Item, Considerantes domini et regnicole gravissimas jmpénsas Regie Maiestatis, quas ad tuitionem et conservationem regni a certis jam annis fecit, et in futurum quoque factura est, velint juxta oblationem ipsorum nuper per nuncios eorundem ex conventu Thyrnawiensi Wiennam missos, factam, talia Sue Maiestati offerre subsidia, quibus omnia premissa Maies-

tas Sua commode exequi facere valeat, vt fideles regnicole sui a tot oppressionibus defendj, jn eorumque libertatibus permanere possint.

Melléklet:

Memoriale ad Sacratissimam regiam Maiestatem.

De regimine faciendo in Hungaria.

De monete rectificatione.

De bonis quondam Hennyng, Karlowych, Lypchey et aliorum hijs disturbiorum temporibus occupatis ex debito regiminis Maiestatis Sue jure rectificandis.

De restitutione Janoshaza et Kermend domino Erdewdy.

De restitutione Chokakew domino Nadasdy.

De solutione domini Bathyany pro Kermend in bonis vel pecunijs paratis.

De satisfactione domini Bakych pro Janoshaza, Chokakew et episcopatu Jauriense.

De rectificatione metarum Moravie, absque omni procrastinatione.

De solutione domini Zagrabiensis de summa florenorum 12000.

De reformacione camere regalis in Hungaria, vt possint in negocijs publicis per expediciones super requisitionem regiminis Maiestatis Sue.

Az irat élén: parere strigoniensis.

Kívül: Sacratissime Regie Maiestati ad manus proprias dentur. De rebus publicis et privatis.

(Eredetije a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

VII.

1535. November 28.

Pempflinger Istvánnak Ferdinánd királyhoz intézett jelentése, a pozsonyi országgyűlésről.

Sacratissima Maiestas Regia, domine domine clementissime.

Post humillimam sui ipsius, necnon serviciorum in graciam Maiestatis Vestre subiectionem. Visum est tam dominis aliquibus, quam michi, vt hic manerem apud regnicolas cum eisque tractarem, si quomodocunque induci possent ad proficiscendum. Hoc Maiestati Vestre pro certo significare possum, jam aliquibus comitatibus persuasum fuisse, vt proficiscerentur, sed nescio cuius, aut quorum pravo instinctu omnia sequenti die inversa fuerunt; authorem tamen illius aliqui, et pociores ex nobilibus michi confidenter declararunt, eum scilicet esse, qui antea quoque suspectus apud Maiestatem Vestram visus est, et qui iam ad Maiestatem Vestram proficiscitur, qui jnocenciam suam Maiestati Vestre plurimis verbis declarabit, prout michi fecit; sed Maiestas Vestra tantam eidem fidem adhibeat, quantum licebit; consulerem Maiestati Vestre, vt eundem ibi cum ceteris apud se retineret, et pro ceteris quoque dominis, qui tres hic sunt aut quatuor, mittat vel scribat, vt sequantur. Et mittat adhuc dominum Transylvaniensem huc, vnacum adjuncto domino vno seculari, pro vocandis regnicolis; credo et persuadeo michi, cum videbunt dominum locumtenentem, vnacum reliquis apud Maiestatem Vestram esse, quod non magno negocio et ipsi subsequentur; cum alioquin maiorem partem videam esse paratam, saltem aliqui malevoli non spargerent semen eorum. Hec Maiestati Vestre fideli et secreto animo sig-

nificare volui, quam deus optimus maximus diu felicem ac sanam conservet. datum Posonij 28. Novembris anno 1535. Ejusdem Maiestatis Vestre Sacratissime

humillimus ac obsequentissimns servitor
S. Pemfflinger
manu propria.

Kivül: Sacratissime Maiestati Regie, domino domino meo clementissimo, ad manus proprias.

(Eredetije a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

VIII.

1535. November.

Ferdinánd király biztosainak előadása, a pozsonyi országgyülésről Bécsben megjelent rendek előtt.

Sacra Regia Romanorum ac Hungarie et Bohemie Maiestas, dominus noster clementissimus, benigno animo suscipit presentem et obedientem hanc comparitionem et adventum dominorum prelatorum, baronum ac nobilium, et aliorum fidelium regnicolarum, et ordinum regni sui Hungarie ad presentiam Maiestatis Sue proxime vocatorum.

Qui quidem domini prelati, barones, nobiles et regnicole primo Tirnaviam vocati, in conventu ibidem habito ex ore et propositione Spectabilis et Magnifici domini comitis Alexij Turzonis de Bethlemfalva judicis curie, et Maiestatis Sue in prefato Hungarie regno locumtenentis, satis intellexerunt causas vocationis sue tunc facte, similiter ijs paucis elapsis diebus in civitate Posoniensi, ad quam post dictum conventum Tirnaviensem nuper etiam vocati fuerant, ex relatione comissariorum Maiestatis Sue Regie specialiter ad eos destinatorum satis etiam potuerunt jntelexisse causas, quare Maiestas Sua conventum illum ad dictam civitatem Posoniensem indictum mutare, et huc ad civitatem suam Viennensem transferre statuerit.

Quodque Maiestas Sua Regia, si personaliter (vti maxime desyderabat et etiam decreverat) prenominatos dominos pre-

latos, barones, nobiles et regnicolas Posonij ad diem sancte Elizabeth nuper elapsam prefixam, adire et jnvisere, et singula pro regni et regnicolarum omnium benefitio et commodo agere et tractare potuisset, summe gratum et jocundum illi fuisset; verum hoc fieri non potuit, ex arduarum rerum et complurium negotiorum tractatione, quibus Maiestas Sua hucusque occupata et jmpedita fuit, prout ex eisdem comissarijs regijs abunde hec et cetera haud dubie cognoverunt.

Primum autem omnium jn hoc conveutu tractandorum hoc esse visum est, quod status et ordines ac vniversi regnicole et fideles Maiestatis Regie jn regno Hungarie existentes in pace, quiete et securitate, suisque libertatibus conservarj possint, ac jus et justitia bona et expedita vnicuique ministretur, damnaque et mala, que hucusque in regno viguerunt, de cetero caveantur et tollantur, et si quid tale amplius ab aliquo fiat vel attentetur, quod ille iuxta demeritum suum puniatur, et si quid ultra hec offeratur, quod ex necessitate et exigentia fidelium regnicolarum Maiestatis Sue etiam sit proponendum et tractandum, quod et hoc fiat, jn quo (sicut in ceteris) Maiestas Sua Regia se erga eos exhiberet, vti regem decet graciosum et benignum, ad quod eadem Maiestas Sua adhuc graciose jnclinata est, pariter et propensa.

Quia vero Maiestati Sue videtur, regno Hungarie atque vniversis eius jncolis nihil vtilius et securius esse, quam solidam et diuturnam pacem, ad quam semper fuit, vt etiam nunc est, jntenta et affecta, eamque ob causam cum Cesare Turcarum pacem et amicitiam bonam firmavit et acceptavit, multa quoque posthec inter Maiestatem Suam et Johannem Scepusiensem tractarj et agi permisit, vnde etiam supersessio armorum facta est, ab vniversis firmiter observanda, donec de firma pace conclusio sequetur; jdque ob eam rem, vt si qua via, modoque liceret, aut posset, sic etiam fidelibus Maiestatis Sue regnicolis consuleretur; verum cum tractationes huiusmodi aliquanto longius duraverint, itaque suum adhuc finem habere non potuerint, etiam si in cura et diligentia singularj nihil in Maiestate Sua Regia desyderary potuerit, nec etiam jnposterum jn ea quicquam harum sit defuturum.

Interea vero necessitas exigit, vt articuli, quos Maiestas

Regia principaliores et magis necessarios esse arbitrata est, debite excutionj demandentur, ac fidelibus Maiestatis Sue in vniversum prospiciatur.

Jdcirco Maiestas Regia prelibata decrevit cum supranominatis dominis prelatis, baronibus, nobilibus, et regnicolis consultare et deliberare, viasque et modos querere ac jnvenire studere, quibus et regno, et eius jncolis sepedictis alma quies et pax constitui et pararj, ac jus et justitia cum debito judiciorum ordine servarj, cunctisque ex equo ministrari possint, ut ea, que semel superinde judicata et decreta fuerint, effectualem sortiantur executionem, nemoque regnicolarum contra libertates suas gravetur, aut molestetur, sed malefici et ij, qui talibus contraire et se inobedienter opponere presumpserint, necessario et oportune cohibeantur a malefactis et pauperum atque omnium regni jnhabitatorum, imo quorumuis regnicolarum damnificatione et oppressione; quodque ad hec, vt decet, et opus est, exequenda et adimplenda persone apte et jdonee assumantur et deputentur, quas Sua Maiestas Regia de consensu eorum etiam constituet ac nominabit.

De ordine vero et modo, quibus hec omnia rectius et expeditius agi et confici possint, Maiestas Sua Regia predictorum statuum et ordinum consilium et opinionem pro nunc graciose duxit petendum et requirendum.

Et quoniam Maiestas Sua videt tot maleficia, depredationes et alia enormia jn regno fieri, quibus necesse est pro cuiusvis ordinis vtilitate et securitate communj necessario et convenienti remedio subvenire et obviare, petit etiam Maiestas Regia ab eisdem dominis regnicolis pari modo jnformarj, quo modo et ratione preterita emendari, et presentia ac futura hec jnconvenientia et maleficia precaverj et tolli possint.

Cum autem pro ijs omnibus debite exequendis et conficiendis Maiestas Sua non parva pecuniarum summa jndigeat, suaque Maiestas, vti rex et princeps graciosus, jntendat fidelibus suis omnibus in ijs et (vt alias) clementi et oportuno auxilio adesse et providere, ipsi vero status et ordines ac regnicole jam satis superque sciant et cogitare habeant, quam multis et magnis ac jnsupportabilibus pene sumptibus et expensis Maiestas Sua Regia in hanc usque horam gravata sit, non tamen in usum

alium factis et assidue faciendis, quam (vt omnibus palam est) pro regni et regnicolarum Maiestatis Sue fidelium conservatione et defensione, quibus jndutie a Johanne et suis, vt certum est, non servate in causa fuerunt tante erogationis et pecunie, que ad valde magnam quantitatem excrevit et ascendit; adeo, quod jnterea et ad solam fidelium Maiestatis Sue tutelam et protectionem Maiestatem Suam oportuerit non solum regni tricesimas, easque potiores obligare, et earum proventus ad tempus anticipare, jta quod jnterim de illis aliter disponi aut vlterius obligari et anticipari non possint; verum etiam Maiestas Sua, pro eo affectu et benignitate, qua et regno et fidelibus suis regnicolis in Hungaria semper affecta est et erit, de suis hereditarijs ipsisque etiam avitis regnis et provintijs, quoties res et necessitas jn hijs et alijs exposcere visa est, ad tricesimaram huiusmodi obventiones illud etiam adijcere et superaddere non dubitauit, quod ei ex eisdem regnis et provintijs, non sine provincialium onere et impendio, sepius oblatum et contributum extitit.

Eapropter eadem Maiestas Sua cogitat ac etiam petit, vt de jmpositione aliqua sufficienti et jmpetrabili de presenti consultetur, vt exinde consiliarij Maiestatis Sue in regno, et pro regni ac justitie conservatione et administratione tenendi competenter et bene intertenerj queant, atque etiam certus ac necessarius gentium numerus pro regnicolarum defensione ac libertatibus regni et celebrationibus juditiorum, nec non cessatione omnium maleficiorum antedictorum haberj et tenerj possit, jn quibus quidem taxis et jmpositionibus Maiestas Sua Regia, accedente eorundem dominorum et regnicolarum assensu et consilio, talem modum et ordinem dabit ac faciet, vt jn nullum alium, quam in hunc vsum et effectum convertantur et extendantur, neque aliquis, quicunque fuerit, sub gravi pena, manus suas audeat jn eas jnmittere, aut se quoquo modo jmmiscere, neque cuique etiam super eis vlla debeat fierj assignatio vel jnscriptio, quocunque etiam nomine censenda; quare si tales jmpositiones, aut taxas, vel solito maiores esse contingat, et etiam decet, quemadmodum et res et tempus ipsum ferre videntur, ob id multo acceptabiliores et leviores omnibus expense reputande erunt, quod vnico eo-

demque sumptu et compendio se ipsos et regnum, suosque omnes in optatam pacem et quietem publicam reponere ac se ipsos jn eis cura, ope, et assistentia retinere poterunt; levis est enim pecunie jactura, que cum vsura et jnestimabili fructu ac commodo rei principalis et totius quasi substantie reditura non dubitatur. Nec minus jnter hec quoque cogitandum et deliberandum erit de numero equitum, vel etiam pro tempore maiorj, vt si regni status et conditio quandocumque postulaverit, de hoc quoque certitudo habeatur, vt nihil in eorum apparatu et jntertentione desit.

Que omnia Maiestas Regia vniversis dominis et regnicolis hic congregatis clementer exponere et declarare voluit, offerendo se pari modo et benigne in reliquis etiam acturam, si, que preter hic enarrata supersunt, ex ipsorum omnium fidelium Maiestatis Sue regnicolarum usu et benefitio proponenda et agenda.

Kívül: Propositio prima Vienne in dieta, que Posonii indicta erat, sed postea circumducta (?) jn Novembri 1535.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

IX.

1536. Deczember 8.

Pinder György bártfai követnek, Bártfa város tanácsához intézett jelentése, a pozsonyi országgyűlésről.

Mein freintlichen grus mit ganez willigem dienst zu voran. Ersame Namhafte Weisse Herrenn. Euerenn gesunt aller, und glückselikeit, erfrew ich mich zu hörenn vnd erfarenn. Ersame Namhafte Weisse Herrenn. Ich thue Euere Namhafte Weissheith zu wissenn, wy ich am tag Elisabeth ausgezogen byn, Erst zampt andernn Schteten, vnd gesanten, am tag Barbare ken presburg byn gekommen, vmb den Mittag, hot Herr Revay Ferencz, der personalis presentie Regie-Maiestatis ist, von Stund an noch den Schteten gesant, das wyr zu der Handlung kemen, den dy andern Frei Schtet,

als Thyrne, Sopronium, seyn ganczer dreyzehen tag vor unser da gewest, vnd yn dy 400 nur gutter Herrenn vnd Edeleut; wy mir zu gekommen seyn, Sagt Her Hans scheichlich Den grus vnd dienst von den Steten, Excusirt vnd Errzelt, warumb wir so langsam komen weren, als nemlich das, das Regium Mandatum Erst Elizabeth den Schteten eingereicht ist wurdenn, auch den Bösen Weg, vnd gross Wasser furtragen; Bey dem Herrn Thurso dergleichen. Da macht man erstlich die Artikel, welche mann Königlich Maiestät furgeben wolt, vnd supliciren, sy, als nemlich dy lantschafft Zampt den freyen Schteten, bei yrer gerechtigkeith halden wolt, auch das land zu Fride schtellen, haben doch nichts endlich beschlossen; alleyn Etliche artikel als den, das mann alle gütter, (welche per Regios donationes, oder defectum seminis eyngenommen worden seyn; vnd byshehr dy selbigen woydischen genod Erlangt haben vnd trew wurden seyn,) widergeben vnd abstehen soll auff Nativitatis, das ist quindena; So aber Repulsiones geschehen wurden, zwu gehn hyn, aber yn tertia Repulsione soll der dy gütter nit abstehen will, leib vnd gut verfallen seyn. Dy landschafft hot dy Artikel am tag Nicolaj dem Rot Kuniglicher Maiestät eyngeben. In vigilia Conceptionis hath der Roth kuniglicher Maiestät widerumb hyn geschikt, Emendirt dy selbigen Articulos, seyn dy Electenn aus dem Orsag, Zampt den freyen Steten haben yr Emendationes vberlesen, was yn gefallen hot, schreyen si, placet; da hot sy der Revay Ferencz verfasset vnd sampt den Elekten vnd Steten vnnd Landschafft, vnd schikt sy zu Kuniglich Maiestät, wo sy yrer Maiestät all gefallen wurden zu confirmiren.

Es ist das auch eyn Artikel, das sy begeren dy grancz als nemlich Gran wol zu beseczen, wy vorzeiten Krichische Weissenburg, vnd seyn genod vnd Maiestät wolt darzu gedenken das land in Rue zu seczen. So hat der Rat Kuniglich Maiestät begert 2 anschnit, auff Circumcisionis eynen, vnd auff Jacobi den andern; hath dy landschafft vorwilligt dareyn auff Circumcisionis vom pauern fl. 1. zu geben, vnd so sy merken wurd, das das kriegsfolkg Kuniglich Maiestät ym feld ligen wurd, wollen sy den andern Anschnitt auff Jacobi

auch zugeben, vnd dy Schteth mit puluer vnd geschicz behulfflich seyn sollen, das mann eynmal darauss kehm.

Man klagt vor der Ganzen landschafft hefftig auff dy Leuscher, der Mariaszhi vnd Bornamissa yrer gütter halben, auch der Schebeschy Ferencz auff dy Eperieser seines vattern halben; war nur angezeichent durch her Reway, vnd verschobenn auff Reminiscere in lanthag kehn Thyrne. Got hab lob es ist wider vns nienmal gewest, wy man auff dy 2 Schteth klagt, alle mit gesammelter Schtym der Adel schreyen vnd suplicirten neben yn bey denn dem Mariaschi vnd Schebeschy.

Haben auch ein Artikel hefftig, das man kein deutschen Rathen oder Thist eyngeben soll; Man hot den Her Thurso zampt adern lantheren zwey mall zu der Kuniglich Maiestät geschikt, das seyn Maiestät ken Prespurg komen wolt, hot her kürczlich geantwort; her hob sy kehn Wihen gefordert, der komen wil der kom, das sy dy Vngern, etwas bis her wider Kuniglich Maiestät gehandelt hetten, gar nichts, sy erbietten sich nur freyntlich kegenn seyner Maiestät vnd vndertöniglich.

Ist auch ein artikel das mann Castel, welche seider Ludwigs Königs tot gehaut seyn, zureisen soll; haben die Cascher Budumyr gedocht. Ich aber Ersame Weisse Herren, hab yn der Schtatsachen bis Hehr nichts aussgericht, den ich hab zampt den andern gesanten teglich des Morgens Septima in dy handlung gehn, usque duodecimam geblieben, noch dem Essen sodan bys an Obent, das mann auch licht anzunth hot; verhoff denn Morgen als conceptionis vor den Wylaky zu gehen, vnd am donerstag darnach muss ich mit den andern Steten kehn Wihen zihen, da bey der Kuniglich Maiestät supliciren in priuatis et Commissis Negocijs, vill meyn möglichen fleis ankeren solchs zu volenden. Est ist nur vberauss thewer zu presburg, zu Wihen in duplo, als mir der Lemeschy gesagt hot.

Wisz auch Euer Weissheit das mann den Reitern hyneyn schikt eilff zam tuch, das hab ich sehn liegen, vor dem Rothhauss zu presburg, wy vil mann aber gelt schiken wirt, das hab ich nit erfaren. Ich schreib es darumb, das Euer Weissheit kegen dem Hauptman Galln (?) sich wes zu bemühen.

Newe Zeitung weiss ich keine zu schreiben, den es ist

nichts vorhanden, alleyn Ewere namhafftige Weissheit wolt sich woll gehaben, damit ich mich Ewer Weissheit befel begeben musz. (?) Datum prespurg am tag conceptionis Marie 1535.

Jorg pinder Ewer Weissheit
williger dyner.

Kívül: Dem namhafftigen Weissenn Herren Richter vnd Rath der Schtat Bartpha meine Erhafftigenn gunstigenn Herren.

(Eredetije Bártfa sz. k. város levéltárában.)

X.

1535. November.

Ferdinánd király válasza a pozsonyi országgyűlés felterjesztésére.

Super articulis in dieta particulari pro festo beate Elizabeth vidue hoc anno Posonij celebrata, vnanimj omnium ordinum et statuum Hungarie confectis, Sacreque Romanorum ac Hungarie et Bohemie etc. Regie Maiestati, domino nostro clementissimo, exhibitis et oblatis, Maiestas Sua Regia respondet in hunc, qui sequitur, modum.

Quod Maiestas Sua Regia non sine animi sui molestia intellexit gravamina sibi per ipsos status et ordines antea quoque et nunc exposita, que a gentibus Maiestatis Sue in Hungaria sibi evenisse ostendunt, atque eorum occasione Maiestas Sua Regia non parum eis afficitur, sed et graciosam cum eis habet conpassionem.

Quod autem ijdem status et ordines gratissimum habuissent Maiestatem Suam conventuj jam dicto personaliter interfuisse, ad providendum eo magis et commodius iis omnibus, que publica regni salus et quies exposcunt; super eo Maiestas Sua respondet, se bene consyderasse, quod valde necessarium foret hujusmodi gravaminibus et alijs jnconvenientibus, que in regno vigent, mature occurrendum et providendum esse, eaque de causa Maiestas Sua mota et inducta fuit ad judicendum hunc conventum, nihil autem Maiestati Sue gratius hoc

tempore fuisset, quam si hujusmodi conventui in persona propria interesse potuisset.

Sed quare Maiestas Sua illud, pro voluntate sua et desyderio, facere non potuerit, eisdem statibus et ordinibus jam antea per speciales Maiestatis Sue commissarios, ad eos ob id destinatos, satis fuit expositum et declaratum; quicquid autem non in ijs solum oneribus et gravaminibus tollendis aut avertendis, sed et alijs quibuscunque pro regni tranquillitate ac regnicolarum commodo et libertate communi constituenda et conservanda Maiestas Sua Regia facere poterit, ad hoc se nunc etiam, vt antea, offert paratam et benignam.

Sed quod eisdem statibus et ordinibus videtur presentium malorum fomitem esse regni divisionem, cum petitione annexa, quod Maiestas Regia dignetur tractatibus pacis, si modo id absque regni partitione commode fierj poterit, regnum ipsum, sine sanguine, pristine reddere tranquillitati; Maiestas Regia ex semetipsa etiam perpendit et consyderavit, divisionem illam, sicut ipsis quoque statibus et ordinibus videtur, nocivam et perniciosam esse, neque enim illa minimam hucusque causam prebuit non facte nec assumpte cum adversario concordie, eaque non existente jampridem cum eodem adversario pax et concordia inita esset et firmata; videns ergo Maiestas Sua cum divisione regni nec tuto nec bene ambulare posse, diversas alias vias assumpsit, belloque et tractatibus assequi studuit Hungariam. Quantos autem, et quam jmmensos sumptus et expensas Maiestas Sua in bello gerendo hucusque subire et facere coacta fuerit, qualiter etiam regnum illud acquisierit, et ad fidelitatem et obedientiam suam redegerit, ipsi status et ordines optime sciunt. Recordarj quoque poterunt, quod licet adversarius Maiestatis Sue, Johannes Scepusiensis a Maiestate Sua toto regno pulsus et in ipsam quoque Poloniam profligatus, favore tamen et subsidijs aliorum adiutus et reductus, ad id tandem rediit et devenit, in quo nunc esse videtur.

Quid autem Maiestas Regia per viam tractatuum super ijs egerit, eisdem etiam statibus et ordinibus non est incognitum; nam in hijs etiam, (vt in ceteris omnibus) quanto melius fieri potuit, agendis et dirigendis, nihil in Maiestate Sua Regia desunt, sicut aliquot dominis, et alijs ex eorum numero aut

medio, ad tales tractatus assumptis et adhibitis, et qui pacis hujusmodj tractacionj semper jnterfuerunt, bene constat; quicquid autem Maiestas Sua Regia poterit adhuc et deinceps pro regni pacificatione et benefitio communi, nedum in ijs, sed in alijs omnibus facere et prestare, ad hoc quoque se Maiestas Sua Regia semper offert promptam et benignam, omnique studio et opera contendet, vt quod pro evidenti regni istius utilitate et bono poterit vlla in parte impetrarj vel obtinerj, quod et hoc quoque fiat et, quoad fieri possit, obtineatur.

Sed quod gentes Maiestatis Sue in Hungaria existentes concernit, Maiestas Sua Regia se cum eis clementi animo concordabit de numero gentium huiusmodi, pro conservatione et administratione justitie, aliisque regni et jllius jncolarum necessitatibus et occurrentijs tenendarum; et jdeo petit ab ipsis statibus et ordinibus eorum opinionem et informacionem de numero talium gentium, atque etiam modo et ordine jntertenendi easdem. Quod autem major ipsarum gentium numerus modo non est expressus, hoc ipsum pro bono regnicolarum factum est; vt eisdem quoque parceretur, quorum sumptibus et expensis equites hujusmodi alendi et sustentandi erunt; nisi eveniat talis necessitas, quod non solum majorj gentium numero, sed etiam magna expeditione opus erit; extunc et tempus et res postulabunt a Maiestate Regia et regnicolis illis omnibus, aliam et majorem de equitibus et alijs ad ea requisitis fieri provisionem; ne vero de cetero permittatur quispiam, etiam justo stipendio victurus, in domibus nobilium et personarum ecclesiasticarum condescendere: sue quoque regie Maiestati placet.

Quod autem videtur in domum rusticam, tempore belli et progressu exercitus, quibuslibet condescendere liberum esse, hoc a Maiestate Regia non solum non jmprobatur, sed omnibus etiam perspicuum esse potest, quod in progressu exercitus, et in magna aliqua expeditione, non solum in domum rusticam condescendendum erit, sed et in alias, prout loci, temporis, et rerum exigentia postulaverint; propter patrie defensionem et communem omnibus necessitatem in similibus nonnunquam sit habenda patientia.

Postquam vero jn proximo articulo continetur, quod

domum rusticam tempore belli in progressu exercitus omnibus intrare liceat, nonnihil ob id dubitatur, vbinam modo, quando non est bellum, sit equitibus antedictis agendum, hyeme potissimum et alia tempestate graviore, cum in solo campo semper et continue, pluviisque et tempestatibus sub dio non possint morarj; de hoc jtaque status et ordines supradicti Maiestatem Suam Regiam velint etiam jnformare et ad plenum edocere.

Quod attinet ad aliquem capitaneorum regiorum, si quempiam presentis constitutionis articulum violaverit, quod ad requisitionem lesi et damnificati, citatus et jure convictus, nota perpetue infidelitatis damnarj debeat: Maiestati Sue Regie placet hic etiam articulus, de capitaneis scilicet jncolis in regno.

Placent autem in totum Maiestati Sue sequentes quattuor articuli: de bonis ecclesiasticorum et secularium, qui jamdiu resipuerunt statim reddendis; Quodque resipiscentes etiam eorum bona, per eos, dum partem adversam fovebant, occupata, restituant; et quod Maiestas Regia servitores suos, quorum plerique bona hujusmodi sanguine suo demeruerunt, aliunde, quantum commoditas pati poterit, et oblata occasione, contentare dignetur; generaliter vero bona vniversa ecclesiarum et secularium fidelium Maiestatis Regie hijs annis post Serenissimi domini regis Ludovici pie memorie obitum jndebite occupata, restituantur.

Quoad gratiam faciendam Maiestatis Sue rebellibus, et bona sua, intra quintum decimum diem a resipiscentia sua computandum, eis remittenda: Regia Maiestas respondet, quod talem quoque graciam omnibus resipiscentibus impertiet. Verum quod ad bona restituenda Maiestas Sua Regia contenta est, vt ij, quibus restitui debebunt, de ijs cum Maiestate Sua agant et concordent, sub idonea cautione et assecuratione, vsque ad contentationem et satisfactionem Maiestatis Sue, de non deficiendo iterum et redeundo ad pristinum errorem et jnfidelitatem; ne si bona tam facile et temere ejusmodi rebellibus restituantur, illique denuo deficiant, bona simul cum personis eorum amittantur; terminus autem restituendorum bonorum

hujusmodi jam specificatus, sed admodum brevis, extendatur adminus ad vnum mensem, vel circa.

Sequens etiam articulus, in quo cavetur, quod si quis bona hujusmodi pro se temere retineret, citetur peremptorie ad quintum decimum diem, rationem superinde redditurus etc. a Maiestate Regia graciose admissus est, salvo tamen jure Maiestatis Sue et regia superioritate, cujus in ijs et omnibus alijs ratio semper est habenda.

Placent et alij duo articuli sequentes Maiestati Sue, quod si qui hujusmodi legitime executionj, contra formam repulsionis, se violenter opponant, penam in generalj decreto expressam incurrant. Et si quis post factam repulsionem bona restituj commissa, jure ad se pertinere (non) potuerit probare, mox in facto majoris potentie convincatur.

Placet etiam Maiestati Sue totus articulus, qui mox inde sequitur, et hoc modo incipit: alias etiam vniversas causas regnicolarum ratione jnvasionis domorum, captivationis, vulnerationis etc.; similiter et reliqua ab eodem articulo dependentia et sequentia, de causis appellationum et contractuum, ac bonorum per defectum seminis et per notam infidelitatis impetratorum ad diem dominicam Reminiscere inchoandis, et decidendis, Sue Maiestati placent.

De locumtenente Palatino, et personis ad juditia ponendis Maiestas Regia cum consiliarijs suis mature deliberabit.

Super articulo, qui concernit personam et ecclesiam Reverendissimi Domini archiepiscopi Strigoniensis, Maiestas Regia graciose respondet: quod neque persone, neque ecclesie sue Strigoniensi, jn authoritate et juribus suis et denique ijs, que sibi ab antiquo competunt, quicquam auferri, vel adimj patietur; jdque non solum ex ratione honestatis et equitatis, qua hec petitio suffulta esse videtur, sed etiam ex multis et magnis assiduisque servitijs et meritis ipsius domini Strigoniensis, propter, que Maiestati Sue Regie gratus est et acceptus, omnique propterea favore, gracia, et benignitate sua regia complectendus.

Sequens etiam articulus, de justificatione facienda per capitaneum, consiliarios, et omnes judices regni, super violen-

tijs quibuscunque post obitum prelibatj Domini Ludovici regis factis, Maiestati Sue Regie quoque placet.

De capitaneo item pro executione justitie deputando, sua quoque Maiestas cum eisdem statibus et ordinibus concordabit.

Super moneta vero, Maiestas Sua Regia respondet: quod quamvis ex se ipsa cogitet et perpendat, quantum bonj et commodi, nedum Hungarie regno, ejusque jncolis Maiestatis Sue fidelibus, sed et alijs regnis et provintijs Maiestatis Sue, eidem regno Hungarie adjacentibus et finitimis, diversimode provenire queat, si moneta Hungarica sub justo sui valore conservetur, et de vna patria in aliam transmittatur, ac pro bono publico, et continuatione commertiorum omnium vltro citroque facienda et promovenda, recipiatur; cujus quidem respectu, et ob alias quoque rationabiles causas Maiestas Sua Regia alias mota et inducta fuerat hic Vienne ad cudendam monetam et denarios Hungaricales, quos vulgo Triarios vocant; atque etiam Maiestati Sue Regie nullum est dubium, quod regni Hungarie jncole justam monete sue probam, seu examen haberent, si non tam diuturna (vt omnibus palam est) intra regni viscera discordia vigeret: verum tamen statibus et ordinibus et regnicolis Hungarie, simul et alijs, manifestum est, et minime incognitum, quam vilis et levis pretij, et pro parte adulterina, imo ex toto falsa moneta prius in has Maiestatis Sue et jnferioris Austrie provintias irrepserit, ac vnacum alijs bonis, ipsisque etiam monetis, quas Maiestas Sua Regia cudi fecerat, expensa et erogata fuerit, vnde pauperes illi plebei, bonam seu rectam monetam a falsa hujusmodi discernere nescientes, decepti, et gravi damno affecti fuere; que, vt ipsimet status ex sua ipsorum prudentia et juditio consyderare possunt, ex sola divisione et dissensione, in qua regnum illud a tempore obitus felicis memorie Serenissimi quondam regis Ludovici, usque modo versatur, necessario sequuntur et causantur; cum pro suo quisque placito et desyderio monetam excuderit, eamque vel malam, vel raro bonam, aut prorsus levem et vitiatam fecerit, adeo, quod Maiestas Sua vltra omne studium, laborem et diligentiam pro avertendo hoc inconvenienti et jncommodo pariter et inobedientia, que

Maiestati Sue exinde exspectanda erant, non ea facultate, qua voluntate cupiebat, obviare potuerit; videntes autem et perpendentes Maiestatis Sue provintiales talem monetam respectu alterius nedum esse incognitam, atque in dies deteriorarj, vt que vel sex tantum, atque etiam quatuor et duos dumtaxat argenti lothones in tota ejus marcha contineret, et nonnunquam prorsus illam falsificari et adulterari contingeret: non sine causa moti et adducti fuerunt ad supplicandum Maiestati Sue Regie, tanquam domino suo et patrie principi, cum omni instantia, ad prohibendam dicte monete Hungaricalis receptionem, et vsum, in ijs patrijs Austriacis amodo continuandum; cum itaque Maiestas Sua Regia notabiliter agnosceret et sentiret tantam provintialium iacturam et dispendium, et petitionis illius tam rationabilis et honeste dignam rationem habendam existimaret, secus facere non potuit, quin monetam Hungaricam, ex eo quod falsam a bona seu vera vulgus discernere non potuit, in ijs Austrie provintijs generali edicto prohiberet, vnde postea factum est, vt provintiales atque vniversi patriarum istarum jncole monetam hujusmodi, diu et in non parvo numero collectam, majori damno et levipendio coacti sint transmutare et expendere; precipue vero, cum interea acciderit, quod Maiestas Regia prelibata se cum certis et potioribus Sacri Romani imperij principibus, statibus et ordinibus concordaverit et convenerit, de certo et justo grano ac moneta per totum fere imperium distribuenda, et hoc modo progressum et effectum suum habere ceperit, et Maiestas Sua pactis et conventis cum principibus antedictis, ea de re factis et erectis, in nullo penitus contraire, sed illis potius stare, et in omnibus ac per omnia in ijs etiam Maiestatis Sue provintijs Austriacis obtemperare habeat et teneatur. Idcirco status et ordines antedicti regni Hungarie, ex ijs, alijsque causis juste perpendendis, et ex semetipsis facile cogitare et diiudicare poterunt, quod Maiestas Regia presenti eorum petitioni condescendere aut acquiescere non possit, cum illud ijs omnibus, que inter Maiestatem Suam, dictosque principes et status jmperiales conventa simul et conclusa nuper fuerunt, futurum sit nedum directe contrarium et adversum, sed etiam istis provintijs, earumque jncolis et homi-

nibus, preter gravissimam iacturam et jncommoda, quibus antea grauati fuerunt, gravamina longe maxima generare et extreme denique ruine fomentum et causam prebere possit; verum quia Maiestas Regia regni sui Hungarie, eiusque regnicolarum honori, benefitio, et jncremento, non minus, quam reliquarum Maiestatis Sue regnorum, principatuum, et provintiarum vtilitati (vt semper fuit) affecta est et propensa: eapropter Maiestas Sua Regia, unacum ipsis statibus, ordinibus et regnicolis Hungarie nihil pretermittet, sed potius hanc eorum petitionem principibus, statibus, et ordinibus jmperialibus, cum quibus ratione monete (vt dictum est) Maiestas Sua fecit conclusionem et ordinationem, ac etiam Maiestatis Sue provintialibus, in proximis generalibus eorum congregationibus et dietis, exponet ac declarabit, et majori, quo poterit, studio et diligentia cum eis aget, si ad justum monete granum et valorem adduci, et cum regno Hungarie super hoc concordari queant, jd quod non solum Hungarie regno, atque ipsi quoque jmperio Romanorum, nationique Germanice, sed et potissimum Austriacis Maiestatis Sue provintijs, que mutuis vigent et agunt cum Hungaria commertijs, commodo et augmento cedet, viarumque munitioni utile erit et proficuum; sed cum tanta sit adhuc animorum diversitas et contrarietas in Hungaria, vti manifesto apparet, vnusquisque pro suo libito monetam cudere moliatur, et monete falsificatores propter demeritum suum merita, gravique pena non afficiantur: videtur hoc difficilimẽ suum, aut votivum effectum habiturum, etiam si bonam monete sue probationem teneant, nisi debitus in eis ordo teneatur et observetur; quare status et ordines prenominati regni Hungarie curent, unacum Maiestate Regia sepedicta, in qua nihil deerit, quo semel huic calamitati tam miserabili et presenti regni Hungarie conditioni consulatur, vt obedientia debita Maiestati Sue prestetur, moneta in una sola manu relinquatur, et contrafactores, aut transgressores irremissibiliter et gravissime puniantur, et in ijs ipsi status et ordines omni consilio, auxilio, et assistentia Maiestati Sue opitulentur et assistant. Quo facto Hungarie regnum, non tantum in ijs, sed et in alijs quoque rebus, prosperabitur, ac juris et justitie administratio, nec non obedientie et monete laudabilis ordo

tenebitur, pro vtriusque regni et provincie vtilitate et commertiorum omnium vtrobique exercendorum augmento, et alterno auxilio alteri provintie per alteram ferendo, et conservando; nihilominus autem Maiestas Sua Regia provisionem et ordinem faciet, ne quis in monetis in Cremnitiensium monetariorum liga cusis, aliquo modo gravetur.

Preterea Maiestas Sua Regia clementi animo suscipit a statibus et ordinibus subsidium vnius floreni libere oblatum; quod autem alterius florenj subsidium ita offerunt, vt ad festum beati Jacobi apostoli proxime futurum generalis dieta celebretur: ad hoc Maiestas Sua quoque respondet, contra Maiestatem Suam non esse, neque fore alicujus diete celebrationem, sed quod ex nunc et ab jnstanti diem et locum Maiestas Sua nominet, aut eis prefigat, non videtur illi commodum esse; sed si ex re et tempore, et regnicolarum exigentia videbitur, dietam esse necessariam, Maiestas Sua Regia in ea quoque conscribenda et jndicenda, pro modo et qualitate rerum et temporis, se clementer et bene geret.

Quia vero Maiestas Regia ab jnitio pro rebus omnibus ac communi regni bono quiete et commodo dirigendis et exequendis, necnon personis et consiliarijs Maiestatis Sue in regno pro administranda justitia deputandis et intertenendis petijt subsidium illud offerri et porrigi: jdcirco ijdem status et ordines attento tanto bono et fructu, qui et regno et jncolis illius ex hac contributione proveniet, velint non solum alterum quoque florenum sine conditione aliqua Maiestati Sue offerre et porrigere, sed etiam pro administratione eorum, propter que ista cepta sunt et petita, eundem florenum citius etiam exolvi facere, et curare; quod eosdem horum omnium jntuitu omnino facturos esse, Maiestas Sua Regia sibi plene pollicetur et persuadet.

In hoc autem subsidio specialiter etiam deliberandum est et agendum, vt inquilini, libertini, molendinatores, demptis illis, qui pane dominorum suorum vescuntur, pariter contribuant, vel si id effici nequeat, saltem medietatem contribuant, ad que premissa jnducendi sunt duabus racionibus: primo, vt ad exequendos articulos per regnicolas conclusos major summa proveniat; secundo, quod certum est, prescriptos exemp-

tos nihilominus a dominis suis taxarj, et dicam ab illis exigi, quorum duntaxat respectu hec exemptio data est.

Item, quod comites et judices nobilium vniuscujusque comitatus nihil preter solitum salarium accipere audeant, et id quidem non antea, quam dica totaliter exacta fuerit, et si quid culpa comitis vel judicis nobilium inexactum fuerit, computetur pro salario eorum.

Item, quod nullus dicare presumat preter Maiestatem Regiam, et nemo etiam sponte oblatam dicam sine consensu regio accipere audeat, vt Sua Maiestas jntelligat, in quem finem illa dica offeratur.

Quod item status et ordines enitentur etiam vltra vires sese Maiestati Regie obedientes et fideles subditos exhibere, et cum quinta parte colonorum Maiestati Sue viritim paratos fore; jtem, quod nobiles vnius sessionis ad omnia, que illis ex decreto regnj in patrie defensionem incumbunt onera, paratos exhibent, quodque domini etiam vtriusque ordinis et alie persone speciales, que ex decreto regnj gentes tenere debent, cum suis gentibus et quinta parte colonorum suorum sese etiam paratos offerunt: Maiestas Regia ea omnia ab eisdem statibus et ordinibus vniversis graciose suscipit, et hanc eorum oblationem benevolentia et gracia regia erga eos recognoscet.

Placet item Maiestati Sue Regie, quod de cetero quilibet juxta bonorum et facultatum suarum quantitatem, ex causis jn articulo deductis, competenti equitum numero jn ordinem equestrem asciscatur.

Similiter, vt in contravenientes et transgressores pena feratur, jn exinde sequenti articulo expressa.

Cum Nazadistis aget Maiestas Regia, vt vel Strigonij, vel in alijs locis, vbi consultius et commodius esse videbitur, aut necessitas postulaverit, collocentur et disponantur.

Quod deputacio nemini fierj debeat super dica Maiestati Regie oblata; quodque combusti trium annorum, facultates sex florenorum habentes, dicarj debeant; item, vt in exmittendis dicatoribus nulla dilatio fiat: Sue quoque Maiestati regie placet, vt petitum, et in articulis continetur.

Et quia eisdem statibus et ordinibus visum est, vt et civitates libere et montane, ex causis per eos allegatis, aliquid etiam

ad hec pro regni vtilitate constituenda subministrent; jdcirco Maiestas Sua regia juxta commune ipsorum consilium, opinionem et assensum, huic quoque articulo clementer assensit, petens, vt et ipsi latius jnter se concordent et definiant, quid et quantum simul vel separatim, secundum consuetudinem observandam, sit tribuendum.

Articuli duo sequentes, quorum alter est de comitibus non juratis, alter vero de comite aliquo ab offitio destituendo, si per vniversitatem nobilium Maiestati Sue querimonia contra talem fuerit exhibita et porrecta: sue quoque Maiestati placent.

Similiter et alij articuli sequentes Maiestati Sue placent: videlicet de ijs, que comites etiam jurati extra consuetum sedis judiciarie locum in aliquo comitatu egissent; item de judiciali administratione officialium extraneorum jrritanda, et de decimis frumenti et vinj, et condependenti eius articulo per totum.

De abstinendo a mutua liga et conjuratione totus etiam articulus Maiestati Sue placet.

Quod autem nemo cogatur extra regnum juri stare etc.; ad hoc Maiestas Sua respondet: quod non aliter in hoc aget, neque eos gravabit, contra ea, que Maiestatis Sue predecessores, Hungarie reges fecerunt.

Super offitijs et benefitijs et prefecturis arcium, etiam vectigalium alienigenis non concedendis; se quoque Maiestas Sua jrreprehensibilem exhibebit, nec minus se in ijs, quantum rerum occurrentie patientur, ad jnstar predecessorum suorum geret; castra quoque et oppida pacis tempore sic providebit, vt justam superinde non sint habiturj querelam. Quod autem Maiestas Sua vsque modo jn certis castris custodiendis vsa est exteris offiicialibus et castellanis, excusatione non eget apud eos presertim, qui maxime sciunt bellorum motus et divisionem regni jn causa fuisse; adeo, quod Maiestas Sua, etiam si voluisset, propter hec et aliarum rerum exigentiam, aliter agere non potuisset, rebus vero ad statum pacatiorem et solidiorem aliquando adductis, Maiestas Sua Regia se quoque geret ita, quod in hac etiam parte de Maiestate Sua rationabiliter contenti remanere possint. De ijs vero, que de fodinis aurj at argenti et aliorum metallorum jn civitatibus montanis,

et jnde sequentibus, contra personam et offitium camerarij Bernardi Behem ad longum deducta sunt: Maiestas Regia absque scitu et assensu Serenissime domine Marie regine Hungarie et Bohemie etc. sororis sue dilectissime, in hoc, vt honestum est, petendo et habendo, nihil presertim ex abrupto et tam subito, agere potest, preter jd, quod Bernardus ille, etiam si talis foret, qualem esse asseverant, non nisi auditus et convictus sit comdemnandus.

Super eo vero, quod jdem Bernardus jn summa plus quam triginta duorum millium florenorum debitor remanserit, tempore pugne Mohachiensis; ipsi etiam status et ordines Maiestatem Suam latius aliquanto et per documenta liquida, pro debiti illius verificatione majori, velint jnformare; habita enim jnformacione sufficienti, nollet in hoc aliquid Maiestas Sua negligere.

Sunt autem nobiles aliqui jn montanis illis existentes, aut circumvicini, qui eisdem montanis non parva damna jnferre dicuntur, cum quibus, de consilio eorundem statuum et ordinum, efficaciter agendum est, vt a similibus abstineant, cum ex ijs desolatio fodinarum et certissima ruina sit formidanda.

Ad revisionem vero metarum Maiestas Regia clementer est jnclinata et propensa, eamque putat bonam fora pariter et necessariam; et propterea capitaneis patriarum suarum hereditariarum scribet, vt se ad talem revisionem preparent, et ad diem et locum Hungaris pariter et ipsis prefigendum vadant, similiter et ipsi Hungari curent, vt jnterim comissarij ad hanc revisionem eligantur, et deputentur, nobisque comissariorum et personarum hujusmodi deputatio facta jntimetur, et quod ad constitutum diem omnibus jncolis designatis, compareant; ad hoc enim subditi nostri prompti sunt et parati; quin, etiam conqueruntur Stirie provintiales, sepius antea suos comissarios se ad loca designata deputasse et misisse, neminem tamen ab alia parte hucusque venisse, aut comparuisse.

Super insolitis vectigalibus, que allegantur imposita, Maiestas Sua respondet: se nullum jmposuisse vectigal in prejuditium regni et jncolarum, sed potius pro vtilitate et beneficio eorum et communi securitate fidelium Maiestatis Sue, vt

constat in teloneo Strigoniensi, quod non alia racione institutum fuit, quam quod interciperentur blada et frumenta, que hostes et adversarij Maiestatis Sue alioqui magna frumenti caristia in ijs superioribus partibus tunc existente, et plus etiam tali modo crescente, conabantur per aquam deducere et asportare; et vt commodum vel lucrum exinde proveniens castro Strigoniensi applicaretur, jdemque castrum eo melius sustentaretur. Si quid est autem, vel erit in hoc etiam, quod jn regni vel jncolarum illius jncommodum et gravamen demonstrarj poterit, ad hoc quoque avertendum se Maiestas Sua regia graciose voluit offerre.

De vectigalibus autem Leuchovie Maiestas Regia non habet noticiam, quare de hijs etiam status et ordines poterunt Maiestatem Suam latius informare.

Excubias item Strigonij, aliisque in locis necessarijs Maiestas Regia tenebit, et talem ponet ordinem, ne quid desit.

Preterea Maiestas Sua racione sex personarum et assessorum, et vnius ex potioribus regni Sclavonie nobilibus, jn consilium Maiestatis Sue, et ad tractatus pacis suo tempore admittendorum, se clementem etiam exhibebit.

Locum vero administrationis regni, quem status et ordines Tirnavie esse putabant, Maiestas Regia commodiorem Posonij fore putat.

De bano Sclavonie constituendo, Maiestas Sua quantotius providebit.

Reliqui tres articuli: de jmmunitatibus ecclesiarum parochialium servandis, de modo agendj contra violatores jndutiarum, et de restituendis spoliatis ecclesiasticis in jntegrum, equitatj quidem et honestati conformes esse videntur, quare et hos Maiestas Sua clementer admittit.

Sequentes item tres articuli: de bonis hereditarijs Johannis Scepusiensis, per eos, qui illa occuparunt, ad Maiestatem Regiam offerendis, et de libertatibus civitatum liberarum et montanarum, ac etiam Nazadistarum: sue quoque Maiestati placent.

De provisionibus alienigenarum, jn montanis civitatibus,

de quibus fit hic mentio, cupit Maiestas Regia plenius edocerj.

Super mansione Maiestatis Regie in Hungaria, quandoque facienda: Maiestas Sua respondet, quod nihil magis optasset, quam sepius et continue ferme in illa morarj, jdque adhuc etiam cupit, et quantum possibile erit, illud dehinc faciet et petitionis istius benigne recordabitur.

Articuli duo sequentes: de executionibus capitulorum et conventuum faciendis, et de sponsionibus coactis, Sue Maiestati Regie similiter placent.

Placet etiam alius articulus Maiestati Sue super demolitione fortalitiorum alicubi constructorum infidelium Maiestatis Sue oppressionem.

Ceterum Maiestas Sua Regia graciose suscipit obedientem hanc oratorum suorum missionem et comparitionem, super quorum petitis et propositis Sua Maiestas nedum non gravabit eos, sed semper erit dominus eorum graciosus.

Que omnia Maiestas Sua voluit eisdem statibus et ordinibus clementer jnsinuare, et super singulis aut plerisque articulis eorum, ita, eoque modo responsum esse, quod perinde generaliter aut specialiter non jntendatur, neque censeatur juri regio, Sueque Maiestatis eminentie, superioritati et libertati, ceterisque omnibus regium offitium et absolutam potestatem concernentibus jn aliqua sui parte contrarium esse, aut derogatum; presertim in ijs, que per Maiestatem Suam, tamquam eam, que consuetudinum et jurium regnj et aliorum forte non tam exactam habet noticiam et jnformacionem, jgnoranter aut per jnadvertentiam fuissent, jn toto vel in parte, concessa vel jndulta; que ipso jure et facto per se sunt et esse censentur jrrita, cassa et nulla; reservando sibi propterea contra talia jus suum et debitum excipiendi, nec non addendi, minuendi et corrigendj facultatem, omni modo meliorj quibus potest et debet, Sueque Maiestatis offitio et debito quoque convenit et jncumbit.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XI.

1535. Deczember.

Ferdinánd király válaszirata a pozsonyi országgyűlés második felterjesztésére.

Responsum ad propositos articulos ab omnibus statibus et ordinibus Hungarie in dieta Posoniensi, regieque Maiestati oblatos.

Responsum Sacre Regie Romanorum ac Hungarie et Bohemie etc. Maiestatis etc. domini nostri clementissimi, ad replicationem vniversorum statuum et ordinum regni sui Hungarie, super articulis Maiestati Sue per eos nuper exhibitis oblatam.

Inprimis Maiestas regia replicat se prius satis clare respondisse super primo articulo, quod si Maiestas Sua voluisset acceptare pacem cum regnj divisione, jampridem pacem habuisset; quid postea vero et hucusque super pace per Maiestatem Suam tractatum fuerit, domini, qui interfuerunt, sciunt et, vt petunt, Maiestas Sua vult Hungaros ad illam tractationem adhibere.

Sed quod Maiestas Sua velit cum statibus et ordinibus regni sui Bohemie ac aliorum regnorum et provintiarum suarum vicinarum agere de aliquo conventu etc. Maiestas Sua Regia respondet se cum regnicolis Bohemie et provintialibus suis hactenus semper egisse pro bono et conservatione regni et jncolarum Hungarie, jd quod deinceps pari modo faciet, et Maiestas Sua cogitabit, an talis conventus simul vel separatim fieri debeat, et ipsorum petitionis graciose memor erit, et singula pro eorum et regni commodo aget. Quoad nuntios eorum ad Maiestatem Cesaream quoque mittendos, Maiestas regia respondet, quod pro se et ipsis mittet oratores, et ad hoc personas assumet fideles et jdoneas non solum pro Maiestate Sua, sed pro toto etiam regno, jdque minorj sumptu et onere fiet, quam si duplicata legatione agatur; tamen si omnino suos oratores mittere desyderaverint, hoc quoque non erit contra Maiestatem Suam.

Que de expedicione Maiestatis Regie in Hungariam dicta fuerunt, non ad eorum injuriam prolata fuerunt, quia Maietas Sua optime scit, quomodo se erga ipsam gesserunt.

Super domibus rusticis et progressu exercitus etc. Maiestas Regia eos contra antiquam eorum consuetudinem, que a predecessoribus suis Hungarie regibus observata est, non gravabit.

Articulus de bonis restituendis, Maiestati Sue placet, prout jacet. Articulum sequentem de peremptoria citatione contra eos decernenda, qui bona alicui restitui debenda temere retinerent: Maiestas Sua clementer admittit, cum ipsi nihil in eo jntendant regie authoritati derogare.

Quoad locumtenentem Palatini, quando ab universis statibus et ordinibus ille nominabitur, et Maiestas Regia sciet illum pro regno esse vtilem et jdoneum, cum eo tractabit, et si poterit, concordabit.

Ceterum ijdem status et ordines satis intellexerunt, (quod) rationabilibus et arduis causis Maiestas Sua ad jnstantiam provintialium suorum mota fuerit ad monete Hungarice prohibitionem, quod quidem interdictum Maiestas Sua ex eisdem causis et periculis, que sequi possent, tam subito relaxare non potest, non quidem propter Cremniciensem, aliamque bonam monetam, sed ob falsam et adulterinam, quam vulgus a bona discernere nescit; quicquid autem Maiestas Sua etiam apud jmperij status et ordines aliosque provintiales suos, racione monete Hungarice et pro regni ac ipsorum commodo et mutuo provintiarum commertio provehendo facere potest, hec quoque graciose faciet; verum in falsificatores monete passim in regno procedendum erit, et graviter animadvertendum, ne similia de cetero jn fraudem publicam ab aliquo committantur.

Articuli duo sequentes de exactione subsidij et subsidio Maiestati Regie oblato, Sue quoque Maiestati Regie placent.

Preterea sciunt status et ordines, qualiter et quare sic vti videtur hijs belli temporibus et regno separato, ac tot turbulentijs in regno vigentibus, cum aliquorum castrorum custodia ac prefecturis actum fuerit; in ijs vero et alijs jn posterum se Maiestas Regia geret, sicut predecessores sui fecerunt.

Super debito Bernardi camerarii, Maiestas Regia, sicut petierunt, Serenissime domine regine Marie scribere, contenta est.

Super debito vero eiusdem Bernardi domini Strigoniensis, locumtenentis et Transsylvaniensis Maiestatem Suam jnforment.

Metarum revisionem Maiestas regia fierj ordinabit, quare et ipsi commissarios suos eligant et deputent, qui certo compareant, nam ex alia parte commissarii patriarum Maiestatis Regie suo loco et tempore omnino comparebunt.

In Moravia vero sine dieta prius tenenda talis revisio fierj non poterit; sed in príma dieta, que tenebitur, curabit, ne in hac quoque sit mora vel defectus.

De Vectigalibus jnsolitis Maiestas Regia prius respondit, et causas ostendit, quare ad teloneum Strigonij erigendum mota fuerit; parata est autem Maiestas Sua novitates, que istis turbulentis et belli temporibus forsan jn Comaron et Leuchouia jntroducte forent, tollere, et abrogare; sed de Leuchouia Maiestas Sua nihil novit, petitque clariorem superjnde jnformationem.

Supplicationes privatarum personarum Maiestas Regia sibi oblatas clementer audiet, et revidebit, ac pro vniuscujusque juribus et meritis, se graciosum exhibebit.

Ad banum Sclavonie preficiendum Sua quoque Maiestas se paratam offert et benignam.

Causam et differentiam que est jnter magnificos comites de Zrynio et Valentinum Tereck, Maiestas Regia, pro eorum petitione, audiet, et jn ea secundum consilium ipsorum amicabiliter, aut de jure aget.

Super arce Chazyn electo Tininiensi per Petrum Keglewich restituenda, Maiestas Regia quoque graciose, et vt honestum erit, aget.

Demum scire cupit Maiestas Regia, qui sint ij, qui loca in veris metis Hungarie existentia dicarj, et juditium in eis administrarj non permittunt, vt superinde juste, prout petunt, providere valeat.

Quoad postremum vero articulum, respondet Maiestas Sua, quod ipsi viderunt et cognoscere possunt, mentem Maiestatis

Sue fuisse et esse, quod aliter agere non jntendat, quam prout Maiestatis Sue predecessores Hungarie reges fecerunt, quare se refert ad priora.

Kívül: Dieta Viennam translata, que Posonium indicta fuerat ad festum b. Elizabethe 1535.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XII.

1535. Deczember.

A Ferdinánd király pozsonyi országgyűlésén alkotott törvényczikkek.

Constitutiones Statuum et Ordinum in Conuentu Posonii pro festo Beatae Elisabeth, Anno Domini MDXXXVI.) celebrato editae.*

Articulus I.

Quum Status et Ordines Ungariae hoc tempore nihil magis quam Regni partitionem inter Regiam Maiestatem et eius aduersarios futuram timeant: pro ea euitanda Maiestas sua sine scitu Consiliariorum suorum Ungarorum, tractatus pacis nequaquam transigat.

Articulus II.

Calamitatum et miseriarum Regni habita ratione, Maiestas Regia mature prouideat, quo gentes eiusdem primo quoque tempore in ordinem redigantur, ac deinceps in disciplina militari contineantur, nec de caetero permittatur cuipiam iuxta stipendium viuenti in domibus Nobilium et personarum Ecclesiasticarum hospitare. Quicunque autem communem hanc, et quidem antiquam patriae libertatem contra decretum maiorum nostrorum et hanc praesentem

*) A törvénykönyv szerkesztői hibásan tették ezen évet 1535 helyett; valószinűleg azon körülmény vezette őket tévedésbe, hogy a törvényczikkek csak 1536-ban nyerték el a királyi megerősítést.

constitutionem violare ausus fuerit, poena capitis et amissionis omnium bonorum mobilium et immobilium contra eum decernatur.

Articulus III.

In domo autem rustica tempore belli, in progressu exercitus, militibus ipsis licet quidem hospitari, honeste tamen et citra omnem hospitum iniuriam, iusto stipendio uiuant; in transgressores vero, iuxta Decreta Regni, animaduertatur.

Articulus IV.

Praeterea, si qui Capitaneorum exercituum Regiorum, in quempiam hunc *(igy)* constitutionis articulum violare non formidantem, cum primum querimoniae ipsi Capitaneo fuerint delatae, ad requisitionem laesi et iniuria affecti, iure animaduertere recusauerit, citatus, et ordine iuris conuictus, perpetuae infidelitatis nota condemnetur.

Articulus V.

Ad aliorum autem violentorum omnium tyrannidem reprimendam, occasionemque et fomitem omnium malorum tollendam, et exinde concordiam Christianam in Regno restituendam, conclusum est: ut bona quoruncunque rebellium Maiestatis Regiae, posteaquam resipuerint, et in gratiam fuerint recepti, infra unum mensem, a die quo in sede iudiciaria comitatus illius, in quo bona huiusmodi resipiscentium habentur, gratia Regia vel domini Locumtenentis, pro ea qua persona Regiae Maiestatis fungitur authoritate, cum bona cautione et assecuratione fidelitatis Regiae Maiestati debitae, ac consilio faciendo, fuerit publicata, computandum, absque ulla difficultate remittantur.

Articulus VI.

Illis autem, qui iam diu resipuerunt, siue sunt Ecclesiastici, siue Seculares, eorum omnia bona, quae nondum essent restituta, statim sine omni renitentia reddantur, donatione aut quacunque inscriptione Regiae Maiestatis non obstante.

Articulus VII.

Rescipiscentes etiam omnia bona per eos, dum partem aduersam fouebant, occupata restituant, non obstante quacunque transactione, siue per Maiestatem Regiam, siue per eius Maiestatis Capitaneos, cum huiusmodi resipiscentibus facta.

Articulus VIII.

Fideles autem Maiestatis Regiae seruitores, quorum plerique bona huiusmodi sanguine suo demeruerunt, Maiestas sua, nacta opportunitate, de huiusmodi suorum fidelium seruitiorum meritis, aliunde contentos curabit reddere gratiose.

Articulus IX.

Generaliter vero, bona uniuersa Ecclesiasticorum et Saeculiarum omnium fidelium Maiestatis Regiae, per hos annos post Serenissimi, piae memoriae, domini Ludouici Regis obitum indebite occupata, usque festum Beati Matthiae Apostoli proxime venturum, illis, quibus sunt adempta, restituantur.

Articulus X.

Si qui vero huiusmodi bona pro se temere retinerent, citentur peremptorie ad quintumdecimum diem, rationem superinde reddituri; iura etiam, quibus bona ipsa, siue per notam infidelitatis, siue per defectum seminis, siue alio quocunque titulo ad se pertinere praetenderent, absque ulterioris prorogationis confidentia, in ipsa prima instantia, coram suo iudice exhibeant. Quicquid autem iudex ipse in hisce causis, iusto iudicio decreuerit atque pronunciauerit, id citra omnem dilationem, debitae etiam exequutioni demandet, contradictione et inhibitione quorumcunque non obstante.

Articulus XI.

Si qui vero huiusmodi legitimae exequutioni, contra formam repulsionis (quae in quacunque causa ex Decreto

Regni semel omnibus est admittenda) se violenter quomodocunque opponeret, nec eam iuxta iudiciariam commissionem fieri admitteret, poenam in generali Decreto superinde expressam, de facto incurrat.

Articulus XII.

Si quis vero, ne post factam quidem repulsionem, bona restitui commissa iure ad se pertinere potuerit probare, mox in facto maioris potentiae conuincatur.

Articulus XIII.

Ut autem Ecclesiarum Dei, et reliqua bona omnia occupata commodius liberari possint, Maiestas Regia cum his, qui ea obtinent praesentibus, diligenter tractabit; cum absentibus vero faciet tractari per dominos Consiliarios, ut huiusmodi bona absque iniuria illorum, qui possident, remittantur. Si qui autem ex illis, tractatui et admonitioni Regiae Maiestatis non parerent, contra eosdem, iuxta confectos articulos, tempore celebrationis iudiciorum, iure procedatur.

Articulus XIV.

Alias etiam uniuersas causas Regnicolarum, ratione inuasionis domorum, captiuationis, vulnerationis, verberationis et interemptionis Nobilium, et aliarum quarumcunque iniuriarum et violentiarum, quibus fideles Maiestatis Regiae, a tempore felicis Coronationis eiusdem, seipsos mutuo quomodocunque affecissent, et etiam de futuro afficere attentarent (praeter taxarum siue Dicarum et contributionum violentas quascunque exactiones; eas enim omnes, quibus subditi Maiestatis Regiae hactenus sunt affecti, illis quorum interest, in deductionem stipendiorum, quibus Maiestatem Regiam plerosque grauare intelligimus, duximus condonandas). Appellationum item siue Transmissionalium causas, contractuumque et obligationum, iuris oppignoratitii, dotalitiorum, bonorum per defectum seminis et per notam infidelitatis impetratorum, pro Dominica Reminiscere proxime futura inchoari, et indesinen-

ter iudicari statutum est; sedem tamen iudiciariam Maiestas Regia pro sua dignitate interea in ordinem redigere curabit.

Articulus XV.

Quum Reuerendissimo domino Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, ex eiusdem Ecclesiae antiquis priuilegiis, tanquam summo et Secretario Cancellario Regio, iure competat, ut ipse iuxta formam generalis Decreti Regni, tanquam personalis Maiestatis Regiae praesentia, unus ex Judicibus Regni ordinariis esse censeatur. Tum igitur ex eo, tum etiam quod sit et Ungariae primas, Maiestas Regia, inter dominum Locumtenentem et caeteros Ecclesiasticos Consiliarios, ac Judices Regni ordinarios, eum faciat ordinem, ut idem dominus Strigoniensis, et in consilio, et in iudicio, pro suo et Ecclesiae suae honore, ut conuenit, sua libere fungatur authoritate.

Articulus XVI.

Regia Maiestas constituit dominum Locumtenentem in Regno, authoritate solita, elegitque ex utroque ordine praecipuos Consiliarios septem, ex quorum numero sunt: Locumtenens Palatinus*) et Capitaneus.

Articulus XVII.

Capitaneus, Consiliarii, et omnes Judices Regni ordinarii, aute omnes alios, de omnibus violentiis, damnis, bonorum occupationibus ac detentionibus, aliisque quibusuis iniuriis et nocumentorum generibus, quibus post obitum praefati domini Ludouici Regis, quispiam per eos qualitercunque fuerit affectus, se iustificatos reddere debeant et teneantur, Juris tamen ordine obseruato; et ad hoc iuramento eorum, coram Maiestate Regia sese addictos reddiderunt et obligatos.

*) A nyomtatott szövegben így áll: „Locumtenens, Palatinus“ vagyis „helytartó és nádor“; azonban kétségtelen, hogy itt nádori helytartóról van szó.

Articulus XVIII.

Pro exequutione iustitiae Capitaneus electus est, qui cum certo equitum numero, domino Locumtenenti, caeterisque Consiliariis assistat: et ubi opposuerit se quispiam consuetae et legitimae exequutioni iusticiae, mox requisitus per dominum Locumtenentem et Consiliarios, et homine Regio ac testimonio Capituli aut Conuentus, pro consuetudine Regni, praesente, exequutionem ipsam rite peragere teneatur.

Articulus XIX.

Bona moneta Ungarica, in liga Cremniciensi cusa, et item serenissimorum Principum quondam Mathiae, Uladislai et Ludouici Regum, ubique suam habeant aestimationem et usum.

Articulus XX.

Earum autem omnium rerum, quae ad publicam Regni tranquillitatem pertinent, effectus et exequutio, cum absque notabili impensa fieri nequeat, oblatum est Maiestati Regiae subsidium unius floreni, a singulis colonis in mense Januario, more alias consueto, per portas connumerandum et exigendum; item alterum quoque similiter unius floreni subsidium, in mense Julio exigendum Maiestati Regiae ita oblatum est, ut ad festum Beati Jacobi Apostoli proxime venturum, generalis Dieta celebretur, si tunc contra communem hostem pro patriae liberatione, in armis non fuerit occupata. Interea autem optant Regnicolae, ut haec constitutio debitum sortiatur effectum. Nam alioquin nonnisi, ut praemissum est, in eo casu, quo tempore praemisso Maiestatem Regiam in armis fore occupatam viderint, alterius floreni subsidium volunt eidem esse oblatum.

Articulus XXI.

Ad haec Regia Maiestas respondit, non esse contra Suam Maiestatem Dietae alicuius celebrationem, sed quod ex nunc et ab instanti diem aliquem et locum nominare et praefigere

non videtur commodum esse; sed si ex re et tempore, Regnicolarumque exigentia, Dietam necessariam fore viderit, sua Regia Maiestas curabit eam etiam anticipari.

Articulus XXII.

Praeterea, ut haec mala radicitus euellantur, Regnumque pristinae restituatur tranquillitati: Regnicolae etiam ultra vires enitentur, Maiestati Regiae obedientes et fideles subditos se exhibere.

Articulus XXIII.

Specialiter autem in ipsa Regni tranquillitatis, libertatisque communis restitutione et conseruatioue, iuxta formam generalis Decreti, viritim paratos fore, insuper etiam quintam partem colonorum, armis decenter instructam, pollicentur.

Articulus XXIV.

Nobiles quoque unius sessionis, ad omnia, quae illis ex Decreto Regni in patriae defensionem incumbunt onera, paratos se exhibent Regiae Maiestati.

Articulus XXV.

Domini etiam utriusque ordinis, et aliae personae speciales, quae ex Decreto Regni gentes tenere debent, cum suis gentibus, et quinta parte colonorum offerunt sese paratos.

Articulus XXVI.

Olim in seruitiis Regum et Regni, ex ordine equestri nemo admittebatur maiorem equitum habere numerum, qui ad minus uno aut duobus mensibus proprio stipendio militandi non habebat facultatem. Nam alioqui, si aliquando, ut potentissimis etiam quibusque Imperatoribus contingere solet, stipendium debitum exercitui in Regno defecisset, prouincialium lachrimis viuere coactus fuisset; quemadmodum id iam nobis quasi in consuetudinem venit. Nihil enim praeter nudum corpus, illudque diris affectum verberibus, miserae plebi relin-

quitur. Itaque ad reprimendam huiusmodi licentiam militarem, pro Maiestatis Regiae et Regni commodo, visum est quemlibet, iuxta bonorum et facultatum suarum quantitatem, competenti equitum numero, ad ordinem equestrem de caetero fore asciscendum.

Articulus XXVII.

Si qui autem Capitaneorum, aut dominorum et Procerum Regni, hunc ordinem temere violauerit, per hocque occasionem damnorum cuilibet praebuerit, in Viginti quinque Marcis communis ponderis, inter iudicem et actorem ex aequo diuidendis, simul etiam in huiusmodi damni refusionem, conuinci debeat. Eum vero, qui contra hanc constitutionis formam, cuipiam damna irrogauerit, placuit sine gratia capite plectendum fore; iuris tamen ordine obseruato.

Articulus XXVIII.

Naszadistae, numero pro temporis conditione necessario, in loco magis conuenienti seruabuntur.

Articulus XXIX.

In subsidio, siue Dica Regia, Maiestati Regiae oblata, deputatio nulli prorsus detur, neque quispiam sub rebellionis poena, authoritate propria, de suis aut aliorum bonis quicquam pro se recipiat; sed id totum quod oblatum est, tam ex dominorum, quam ex aliorum quorumcumque Regnicolarum bonis, ad Cameram Maiestatis suae sine ulla difficultate administretur. Et tandem id, quod Maiestas Regia cuique dare iusserit, a dominis Camerariis expectetur, ne de caetero ratio accepti et expensi, in ipsa Camera Regia, per quorumpiam licentiam confundatur.

Articulus XXX.

Combusti trium annorum, facultates ad sex florenos habentes, dicentur.

Articulus XXXI.

In exmittendo Dicatore nulla dilatio fiat, sed in prima sede statim exmittantur, neque etiam pecuniae ad manus Dicatoris administratio ulterius, quam ad quintum decimum diem, post praedictam connumerationem differatur; sed ipso quinto decimo die adueniente, uniuersitas Nobilium, literas mulctae siue Birsagii, citra ulteriorem dilationem expedire, et manibus Vicecomitum et Judicum Nobilium dare debeat, committatque eorum vigore, Dicam ipsam Regiam more consueto exigendam.

Articulus XXXII.

Quod Comites et Judices Nobilium uniuscuiusque Comitatus, nihil praeter solitum salarium accipere audeant, et id quidem non antea, quam Dica totaliter exacta fuerit; et si quid culpa Comitis vel Judicum Nobilium inexactum fuerit, pro salario eorum computetur.

Articulus XXXIII.

Nullus dicare praesumat, praeter Maiestatem Regiam, et nemo etiam sponte oblatam Dicam, sine consensu Regio, accipere audeat, ut sua Maiestas intelligat, in quem finem illa Dica offeratur.

Articulus XXXIV.

Quia Ciuitates liberas, post obitum Serenissimi domini Ludouici Regis, nullum censum dedisse cognitum est: et si alioqui, pro fide et fidelitate Maiestati Regiae debita, per hos annos eas etiam maxima pertulisse grauamina constat. Cum tamen domini ac Nobiles, non modo facultatibus propriis, sed etiam capitibus et miseris colonis eorum, pro communi bono in praesentiarum parcere minime queant; Visum est igitur, ut et ipsae Ciuitates liberae pariter et montanae, pro sua quaeque tenuitate contribuant.

Articulus XXXV.

Quum denique in plerisque Comitatibus Regni, fideles Maiestatis Regiae, per Comites maxime nondum iuratos, multis afficiuntur iniuriis: Maiestas Regia omnibus Regni Comitibus sibi obedientibus, per hanc praesentem constitutionem serio committet, ne quispiam, sub poena amissionis officii, praefecturam huiusmodi deinceps gerere audeat, absque iuramento, quod omnes Comites Regni parochiales Regibus Ungariae, secundum generalis Decreti formam, praestare debent.

Articulus XXXVI.

Praeterea, dum contra quempiam Comitum certa et vera aliqua per uniuersitatem Nobilium alicuius Comitatus, Maiestati Regiae fuerit querimonia delata, illi officium statim abrogare, et loco eius, qui Maiestati Regiae per Comitatum ipsum fuerit commendatus, praeficere non dedignabitur; parte tamen utraque prius audita.

Articulus XXXVII.

Ea autem, quae extra consuetum sedis iudiciariae locum in aliquo Comitatu ipsi quoque iurati Comites, etiam pro eorum offitio debito de caetero egerint, placuit pro antiqua Regni consuetudine, exnunc irrita habere; ita tamen, si translatio seu mutatio loci huiusmodi fuerit praeter voluntatem uniuersitatis Nobilium facta. Item omnis iudicialis administratio Comitum, et aliorum quorumcunque officialium alienigenarum irrita sit.

Articulus XXXVIII.

Decimae item frumenti et vini, cum in plerisque locis soleant in arendam locari, his qui iustis et consuetis decimis contenti esse nolunt, sed tyrannide quadam intolerabili, nomine decimae omne quod volunt auferunt. Propterea decreuimus, damna illata simul cum poena violentiae, per eos, ad quos huiusmodi decimae pertinent, iure fore refundenda.

Articulus XXXIX.

Si autem laesus ipse et damnum passus magis commodum fore arbitrabitur, liberum sit illi, eum, qui in exactione decimae aliquam violentiam ac iniuriam intulerit, in ius vocare, et ab eo omne id, quod ablatum foret, ad poenam violentiae simul repetere.

Articulus XL.

Maiestas Regia publico edicto prohibet, sub poena perpetuae infidelitatis, omnes Ordines abstinere a mutua liga et coniuratione; et si quibuscunque conditionibus, etiam quantumuis iustis et honestis, fortassis habita temporis ratione, in sui defensionem forent aliqui coniurati, poena sub praemissa, Maiestas eius iubet id serio in irritum reuocari, et in transgressos condigna animaduerti seueritate; cum praesertim omnibus, quae ad publicam Regni tranquillitatem pertinent, praemisso modo, Deo authore, bene in ordinem redactis, amplius non sit opus, neque etiam admittatur cuipiam, iniuriam illatam priuatim vindicare.

Articulus XLI.

Contra iura et libertates patriae, extra Regnum nemo cogatur iuri stare, etiamsi Judices Regni Ordinarios Maiestas Regia secum haberet; imo ne intra quidem limites Regni patiatur quempiam ad simplicem querelam, nisi citatum et ordine iuris conuictum, damnari, ut a praecessoribus Maiestatis Regiae, Ungariae Regibus fuit obseruatum.

Articulus XLII.

De bonis et iuribus possessionariis, beneficiis item ac officiis, praefecturisque artium et vectigalium Regiorum, alienigenis non conferendis ac inscribendis, Regia Maiestas in his etiam, adinstar praecessorum Ungariae Regum, se ipsum geret.

Articulus XLIII.

Quod autem Maiestas sua usque modo, in quibusdam castris custodiendis, usa est externis officialibus et castellanis, respondit: excusatione non egere, apud eos praesertim, qui maxime sciunt bellorum motus et diuisionem Regni in causa fuisse; adeo quod Maiestas sua, etiam si voluisset, propter haec et aliarum rerum exigentiam, aliter se gerere non potuisset. Rebus tamen ad statum pacatiorem et solidiorem adductis, Maiestas sua Regia offert se ita exhibituram, quod in hac etiam parte, Status et Ordines Regni de eius Maiestate non sint ullam habituri querelam; id quod, Deo optimo maximo authore, sua Maiestas breui etiam futurum sperat.

Articulus XLIV.

De rebus et negotiis fodinarum ac Montanarum ciuitatum, earumque Praefectis et Officialibus, deque arcibus, quas Regnicolae serenissimam dominam Mariam Regiam viduam iniuria obtinere queruntur, et item de Tricesima Posoniensi, ac decima Episcopatus Jauriensis, simul etiam de ducentis equitibus armatis, per eius Maiestatem Reginalem conseruandis: Regia Maiestas, et literis, et nunctio sese apud suam Maiestatem Reginalem diligenter tractaturam offert; ita ut in his omnia pro voto fidelium suorum efficiet.

Articulus XLV.

Noua item et inconsueta vectigalia, quae fortassis ex iniuria temporis erecta sunt, praesertim Leuchouiae et in Comaron, Maiestas sua abolenda curabit. Strigonii etiam de eo quod anno superiori, certis ex rationibus et causis, exigi caepit, quatenus ipsum vectigal in incommodum Regni vergere Maiestati suae demonstratum fuerit, sua Maiestas curabit mature prouidere.

Articulus XLVI.

Excubias item Strigonii, aliisque in locis necessariis, Maiestas Regia tenebit, et talem ponet ordinem, ne quid desit.

Articulus XLVII.

Cum denique a pluribus annis querela publica fuisset, de metis Regni a parte Morauiae, Austriae, Styriae, Carinthiae et Carniolae reuidendis et rectificandis: propterea ad hanc rem peragendam, primo quoque tempore ipsi Commissarii eligantur, et ea quae ad hanc rem iam tandem mature perficiendam, Regia Maiestas necessaria fore cognouerit, suam habeant exequutionem.

Articulus XLVIII.

Pro administratione iustitiae, ex ordine quoque Nobilium electi sunt Assessores numero sex, qui arbitrio Maiestatis Regiae, etiam in consilium admittantur, iuxta antiquam consuetudinem Regni, quos denique, et cum eis simul etiam ex Sclauonia unum, qui ex potioribus ad id fuerit electus, Maiestas sua Regia non grauabitur in tractatibus pacis suo tempore admittere.

Articulus XLIX.

Locus autem administrationis Regni, donec auspice Deo Regnum recuperabitur, fiat Posonium.

Articulus L.

Item in Regno Sclauoniae, pro eiusdem Regni defensione et tranquillitate publica restituenda, et ut ibi quoque omnia suo ordine gerantur, Maiestas Regia curabit mature de Bano praeficiendo prouidere.

Articulus LI.

Immunitates Ecclesiarum parochialium semper obseruentur, nec quispiam, sub poena in generali Decreto expressa, eas audeat violare.

Articulus LII.

Item, si quispiam praesentes inducias, quas Maiestas Regia cum suo aduersario habet, iam diu publicatas temere violare

attentauerit, Fiscalis sacrae Coronae nomine et in persona Maiestatis Regiae contra eum procedat, tanquam publici salui conductus violatorem, per hocque iusiurandum Maiestatis Regiae laedere non formidantem.

Articulus LIII.

In beneficiis Ecclesiasticis, quibus quispiam pro fide et fidelitate Maiestatis Regiae debita, per hos annos spoliatus extitit, postquam Deo optimo maximo auctore, siue tractatibus pacis, siue armis Maiestas Regia Ungariam recuperauerit, spoliatos in integrum, ut conuenit, restituet.

Articulus LIV.

Item, si qui resipiscentium, arces et alia quaecunque bona haereditaria, quae scilicet specialiter ad aduersarios Regiae Maiestatis olim iure pertinebant, in gratiam Maiestatis Regiae redeundo secum attulerint, eaque Maiestas Regia resipiscentibus ipsis gratiose contulerit, priore Maiestatis Regiae donatione aut inscriptione, quibuspiam fidelibus eiusdem qualitercunque facta, non obstante, iuxta formam donationis aut inscriptionis Maiestatis Regiae, resipiscentes obtinebunt.

Articulus LV.

Libertates liberarum Ciuitatum et montanarum, maxime in vectigalibus, tributis ac Teloniis exigendis, quibus videlicet ante haec disturbia sunt usi, Maiestas Regia publico edicto committat ubique obseruari inuiolate, et in transgressores huiusmodi publici edicti, curet iuxta Decreti generalis formam, animaduertere; iuris tamen ordine obseruato.

Articulus LVI.

Libertates etiam Naszadistarum, in huiusmodi vectigalibus, tributis, ac Teloniis exigendis, iuxta eorum antiqua priuilegia, iubeat Maiestas Regia ubique obseruari. Sunt enim Maiestati Regiae et Regno seruitores valde necessarii.

Articulus LVII.

Regia Maiestas pro voto fidelium subditorum suorum, iuxta antiqua Regni decreta, nacta opportunitate, in Ungaria manere constituit.

Articulus LVIII.

Cum aliquot Capitula et Conuentus, aduersario Maiestatis Regiae obediant, et alioquin multa impedimenta ex temporis iniuria plerumque emergant, quominus ea, quorum interest, Capitulorum et Conuentuum loca, exequutionem aliquam cuipiam fidelium Maiestatis Regiae necessario facere possint. Propterea placuit, ut Capitula quaeque et Conuentus, ad loca huiusmodi exequutionum magis vicina, si quas fecerint, vel facturi sint exequutiones, citra tamen dolum et fraudem, ubique efficaces habeantur.

Articulus LIX.

Item, obligationes, promissiones, sponsiones, fideiussiones, et aliae quaeumque inscriptiones coactae, quas siue per captiuitatem, siue aliam quamcumque tyrannidem, quispiam violentus ab aliquo fidedignorum subditorum Maiestatis Regiae, sub quibuscunque conditionibus et pactis, initas extorserit, in irritum reuocentur.

Articulus LX.

Sunt in plerisque locis plurima constructa fortalicia, ex quibus fideles subditi Maiestatis Regiae, non mediocriter opprimuntur. Placuit igitur nobis, ut fortalicia huiusmodi usque proximum festum Beati Mathiae Apostoli, sub poena perpetuae infidelitatis, hi qui ea obtinent, deiicere et demoliri debeant; nisi aliqua ex eisdem fortaliciis, ad supplicacionem uniuersitatis Nobilium alicuius Comitatus, Maiestas Regia manere voluerit.

(Kiadva: Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Inclyti Regni Ungariae. Nagyszombat. 1584. 385—395. ll.)

XVIII.

JÁNOS KIRÁLY

NAGYVÁRADI ORSZÁGGYŰLÉSE.

1536. Október 1.

János király nagyváradi országgyűlése.

Az ország állapota, a nemzet hangulata, egyenlő volt mindkét király területén. A háború szomorú következményeit, a hatalmaskodó urak zaklatásait egyaránt érezték, a béke után egyaránt hőn vágyódtak a két király alattvalói.

Így történt, hogy azon panaszok és kívánatok nagy részét, melyeket a nagyszombati és pozsonyi országgyűlések rendei Ferdinándhoz intéztek: a nagyváradi országgyűlés János királynak előterjesztette.

Ezen országgyűlést 1536. szeptember végnapjaira hívta egybe, épen akkor, s épen Nagyváradra, midőn itt, Weze János lundeni érseknek, a császár követének közvetítésével, a békealkudozások megujíttattak. János király kétségkívül azért gyűjtötte maga köré a rendeket, hogy véleményüket a békekötés iránt meghallgassa. Ez teljesen öszhangzó volt az ő egyéni felfogása- és óhajtásaival.

A rendek ugyanis hálájukat tolmácsolván önfeláldozó buzgalmáért, melylyel a hazát a török hódítás veszélyeitől megszabadítá, kiemelik, hogy örömmel értesültek az általa megkezdett békealkudozások felől; de mivel állandó és üdvös béke létrehozását csak az összes rendek egyesülése által reménlhetik, felkérik, hogy melegen karolja fel a békét, ha azt méltóságának és tekintélyének épségben tartásával, továbbá az ország egységének és szabadságának biztosításával létesítheti. Ezen czél elérésére felajánlják közreműködésüket; készek minden erővel oda hatni, hogy az ellenpárt hívei is Jánoshoz csatlakozzanak; ha pedig a békealkudozások meghiúsulván a háború megújulásának szükségessége merülne fel, életüket és vagyonukat feláldozni. A király pedig, a magyar nemzet egyesülésének előmozdítása végett, mindazoknak, kik hozzá átpártolnak, biztosítsa kegyelmét és birtokaik visszaadását.

A rendek ugyanakkor a véghelyek megerősítésére, s más közszükségletekre, különösen a katonaság elmaradt zsoldjának kifizetésére, jelentékeny, és pedig többrendű adót ajánlottak meg. És pedig az urak s nemesek minden jobbágyra, és legalább hat forint értékű ingó vagyonnal biró zsellérre, mindenszentek napján fizetendő egy forintot vetettek ki; úgy, hogy ezenfelül, hat forint értéket meghaladó ingóságaik értékének tizedrészét Budavárának megerősítésére tartozzanak fizetni; az utóbbi czélra az egytelkes nemesek, a mennyiben tíz forint értékű ingóságokkal bírnak, szintén az érték tizedrészét tartozzanak szolgáltatni. A főpapok és urak a maguk erszényéből szintén kívántak hozzájárulni a budai erődítések költségeihez; az arányt a király fogja megállapítani. Azonban ezen adók megajánlását a következő feltételekhez kötik:

Először, a király jövőben ily súlyos adóval többé ne terhelje a rendeket és jobbágyaikat.

Másodszor, rendelkezzék oly módon, hogy a katonaság ezentúl zsarolásokat és erőszakos tetteket ne kövessen el, s helyezzen élükre oly kapitányt, ki őket a kihágásoktól visszatartsa, s a bűnösöket megfékezze, ha pedig ezen kapitány kötelességét nem teljesítené, büntesse meg őt.

Harmadszor, szüntesse meg a harminczadok és az adó behajtása körül uralkodó visszaéléseket; vonja számadásra a közjövedelmek kezelőit, s a jelentékeny pénzösszeget, melyet ekként várhat, szintén a budai vár megerősítésére fordítsa.

Negyedszer, a jobbágyok szabadon költözködhessenek.

Ötödször, eszközölje a király, hogy a Perwssych Gáspár által erőszakosan lefoglalt birtokok törvényes birtokosaiknak adassanak vissza.

Végre hatodszor, rendelje el a király, hogy az összes függőben levő peres ügyek a következő év január 8-án vétessenek fel, ezentúl pedig rendesen tartassa meg a törvényszéket, s ehez nevezzen alkalmas bírákat, kiknek díjazásáról is gondoskodjék. [1])

[1]) Ezen országgyűlés történetiróink és eddig ismert történeti kútforrásaink által nem említtetik; egyetlen kútforrásul e törvénykönyv szolgál, melynek egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban van. — L. **Országgyűlési Törvények.**

ORSZÁGGYŰLÉSI TÖRVÉNYEK.

1536. Október 1.

A János király nagyváradi országgyűlésén alkotott törvényczikkek.

Articuli in conventu particulari dominorum prelatorum ac baronum et nobilium regni, de regio mandato pro die dominico post festum beati Michaelis Archangelj 1536. Waradini celebrato, formati atque confecti, et per Regiam Maiestatem roborati.

Primo quidem cum sciamus Maiestatem Regiam dominum nostrum clementissimum omnia, que bonum principem decent, pro conservacione hujus afflicti regni diligenti cura hactenus subivisse, et caput quoque suum proprium fortune casibus apud potentissimam Maiestatem Cesarem Thurcarum (personaliter conspectum illius adeundo) subivisse, et de eius manibus lacerum tunc, et modo quoque satis miserum, regnum hoc suis precibus liberasse, nobisque suis fidelibus immo christianitati vniverse salvum reservasse, sedem regiam, civitatem scilicet Budensem et sacram huius regni coronam hostili de manu eripuisse, et deinde pro nobis ad hec vsque tempora plurimos labores, vigilias, sumptusque pertulisse, super quibus Maiestati Sue agimus gracias immortales, ac serviciorum nostrorum fidelium exhibitione perpetuo curabimus rependere. Ceterum intelligimus nunc quoque suam Maiestatem cum adversario suo in tractatibus pacis esse constitutam, quam quidem pacem, licet nos omnes summo desiderio cupiamus et expectemus, ex quo tamen illam non nisi vnione et concordia omnium regnicolarum bono modo, bonoque ordine fieri posse credimus, et certo tenemus: proinde Maiestati Sue instantissime supplicamus, dignetur pacem hanc manibus ambabus amplecti et concludere, ita tamen, vt et dignitas authoritasque Sue Maiestatis salva et integra maneat, et reg-

inum quoque istud miserrimum in vnione ac concordia, libertateque et fraterna charitate perseveret, et ab invicem ne separetur, ad quod peragendum perficiendumque nos omnes Sue Maiestatis subditi fideles parati summus, dei auxilio, suffragare, et fratres nostros, qui nunc a nobis dissenciunt, ad obedienciam fidelitatemque Sue Maiestati prestandam totis viribus revocare et reducere, et nos ipsi cum omnibus facultatibus, rebusque nostris ad mortem vsque nostram fideliter ac constantissime Sue Maiestati assistere, auxilioque esse, si presertim pacis vnio sequuta non fuerit, sed Sua Maiestas ad belli certamina (que deus ipse gloriosus procul avertat) cogetur, debebitque descendere pariter et accedere.

Vt autem premissa vnio concordiaque fratrum nostrorum et tocius Hngarice nacionis facilius ciciusque fieri, et pax quoque diu desiderata ad effectum deduci possit: Sua Maiestas Regia omnibus et singulis, qui nunc ab obediencia sua defecerunt et dissenciunt, subsequenterque a nobis, sed ad obedienciam fidelitatemque Sue Maiestatis redibunt, prout nobis constat multos fore redituros, et paucos ibi remansuros, vniversa bona ac jura eorum possessionaria, quocunque nomine censeantur, eis remittere, restituique facere, et ipsos in sinum clemencie sue suscipere, preterea illorum quoque bona ac jura possessionaria, qui sub fidelitate obedienciaque Sue Maiestatis longo jam a tempore perstiterunt, et modo quoque persistunt, per alios tamen Maiestatis Sue subditos violenter occupativeque detinentur, illis quorum fuerunt et sunt ex nunc, pacifice remittere, resignarique facere dignetur; prout alioqui divina pariter et humana jura dictant, atque faciendum jubent.

Ceterum accepimus adhuc quatuor castra finitima restare inter illa, que nuper (per) irritacionem certorum emulorum Sue Maiestatis adempta sunt; vt igitur ea quoque ne pereant, dignetur Sua Maiestas ad manus suas regias accipere, et manibus talium suorum fidelium consignare, qui ea et fideliter conservare et cum suis quoque vicinis pacifice vivere sciant atque possint; ad quorum conservacionem firmiorem, aliarumque necessitatum Sue Maiestatis et huius regni sui expedicionem, presertim vt gentibus ac famulis suis stipendiorum solucio

fieri possit, et ex eo tam nobiles, quam ignobiles ab omnium dampnorum irrogacione salvi permaneant; omnes Domini prelati ac barones, nobilesque ac proceres ac alterius cuiusvis status et condicionis possessionati homines, tam spirituales, quam seculares, qui dicioni Sue Maiestatis subsunt, de vniversis sessionibus eorum jobagionalibus, et inquilinis eciam in domibus aliorum et retro hortos habitantibus, qui res mobiles (demptis vineis, sementis, pratis, terris arabilibus, alijsque hereditatibus et vestimentis) in valore sex florenorum habent, ad proximum omnium sanctorum festum, singulos centum denarios Sue Maiestati connumerandos benivole obtulerunt; sub condicionibus tamen et limitacionibus ad omnes comitatus ex nunc destinatis, vt extra huiusmodj condiciones ac limitaciones dicatores procedere non audiant, neque dicati coloni dampnificentur.

Preterea quoniam constat omnibus sane mentis hominibus, sedem regiam, Budensem videlicet civitatem, pro antemurali et propugnaculo regni huius Hungarie et parcium ei subjectarum censendam atque reputandam esse, que si casu periclitaretur (quod deus procul avertat) jnnumerabile dampnum exinde sequeretur, cui quidem jmminenti periculo (ne dicamus regni excidio) viam, adjutorio dei, precludere volentes, prefati domini prelati et barones, nobilesque, ac possessionati homines, tam (vt prefertur) spirituales, quam seculares, de prenotatis ipsorum cunctis sessionibus jobagionalibus et inquilinis, eciam in aliorum domibus et retro hortos habitantibus, eciam libertinis, vltra prescriptos centum denarios, de vniversis jllorum rebus mobilibus, exceptis (vt premissum est) hereditatibus et sementis, atque vestibus vltra res ipsorum sex florenos valentibus, ad valorem centum denariorum se extendentibus, singulum denarium hoc est: de rebus centum florenorum centum denarios, et de rebus ad mille florenos se extendentibus decem florenos, et sic consequenter de singulis contribuendis, ad reformacionem, fossatisque et propugnaculis necessariam reparacionem prescripte civitatis Budensis pariter obtulerunt atque promiserunt; prefati siquidem domini prelati ac barones, juxta status et proventus eorum exigenciam, vltra premissam contribucionem colonorum suorum

de proventibus ac rebus eorum proprijs, juxta limitacionem Sue Maiestatis, summam notabilem prestabunt; nobiles eciam vnius sessionis, qui hactenus ab omni onere conservacionis gencium ac aliorum subsidiorum, necessitates regni tangentium, supportati, exemptique fueruut, ad salutarem prenarratum laborem Budensem peragendum, modo de colonis declarato, solucionem facere sint obligati; hoc excepto, quod ipsi non de rebus sex florenos, sed decem florenos valentibus singulum florenum, et vltra illum, si qui illorum de rebus mobilibus plus habuerint, de illis quoque modo preallegato contribucionem prenotatam facere tenebuntur, sub condicionibus tamen infrascriptis.

Primo quidem, ne sua Maiestas predictos dominos prelatos et barones et nobiles, eorumque colonos, eiusmodi contribucione grandi de cetero impediat; vlterius, vt Sua Maiestas tales omnes, qui stipendijs suis non contenti, vniversas fere res miserorum colonorum, jmmo et nobilium absque omni precio rapere, in predamque vertere, et alia scelera execranda impune patrare per hec tempora consueverunt, ab ejusmodi eorum pravis actibus cohibere, reprimereque, et de cetero illis talia perpetrare non permittat; sed talem capitaneum illis constituat, qui eos ab illicitis operibus, rerum eciam direptionibus retrahere, ac ad solucionem de victualibus condignam cogere, contrariumque facientes pena debita punire, castigareque possit et debeat; Quod si capitaneus ipse neglexerit, Sua Maiestas illum eadem pena, quam transgressor meretur, afficere dignetur.

Deinde, quia tricesimatores per dominum Thesaurarium constituti inauditas prius in hoc regno taxaciones omnium fere rerum vendibilium in Centro et visceribus huius regni, et non in locis tricesimarum ab antiquo deputatis, sed per omnia oppida et fororum ebdomadalium loca, de singulis rebus eciam minutissimis, puta gallinis, anseribus, ovis, fructibus, caulibus, telis, calceamentis, et breviter omnibus, que ad fora ducuntur, et quod gravius est, de vinis, jumentisque de loco in locum eciam ad maccella emendis, tributum insolitum et inauditum, modo inaudito et abusive consueverunt, e qua taxacione infinitum thesaurum pro se cumulasse perhibentur;

preterea dicatores quoque contribucionum regiarum hactenus Sue Maiestati ad propellendas regni sui necessitates jam aliquoties pro subsidio oblatorum, ingentes dissipaciones fecisse asseruntur, qui quia non ad Regie Maiestatis et regni huius necessitates huiusmodi dampnabilem questum converterunt, et in dies convertunt; quapropter Sua Maiestas dignetur ab omnibus factoribus suis, qui Sue Maiestatis proventus hucusque quovismodo dispensarunt, presertim vero tricesimatoribus ac omnibus dicatoribus racionem computumque statim et ex nunc accipere, cum quibus posita recta iustaque racione, Sua Maiestas grandem pecuniarum summam, male per illos vsurpatam, habebit, et illam quoque ad reformacionem Budensem, aliasque suas necessitates convertere poterit; de cetero autem tricesimarum exaccio de rebus consuetis et in locis ad eam deputatis peragatur.

Item, quod commigracio jobagionum de loco in locum, secundum contenta generalis decreti, de cetero fiat, nec quisque potentum jobagiones violenter aut abducere, aut retinere audeat, sub pena in decreto specificata; et illos quoque colonos, quos diebus preteritis violenter de bonis dominorum et nobilium ad bona Sue Maiestatis ac eciam aliorum abduxerunt, Sua Maiestas reddi et ad pristina eorum habitacula remitti facere dignetur. Illi quoque, qui furtim auffugerunt, vbique pariter reddantur.

Item, quod Maiestas Sua Regia bona miserorum nobilium et viduarum mulierum ad castellum Nyrwar occupative tenta de manibus Caspari Perwssych ex nunc liberare et eis reddere dignetur, nam ipse Caspar illa bona brevi hoc tempore adeo desolavit, vt longo eciam tempore vix et difficulter reformari poterunt.

Postremo, quoniam absque judiciorum continua celebratione omnis male agendi licencia adeo succrevit et invaluit, vt nobiles, jgnobiles pariter, ne in itineribus vel campis, sed neque in domibus eorum tuti esse possunt; jdeo statutum est, vt vniverse cause, super cunctis actibus potenciarum post felicem Regie Maiestatis coronacionem ad hec vsque tempora, qualitercunque et per quoscunque commissis et patratis, et de cetero quoque committendis ac inferendis, mote vel movende,

jtem cause quoque factum defectus seminis, note infidelitatis, obligaminum, rerum paraffernalium, jurium impignoraticiorum tangentes et concernentes, cause eciam transmissionales, pro octavo die festi Epiphaniarum domini proxime venturi Maiestas Regia discuti, adiudicareque et de cetero vbicunque Sua Maiestas fuerit constituta, eiuscemodi judicia semper celebrari, atque continuare faciat; ad que peragenda assessores quoque jurisperitos eligere et de ipsorum expensis providere dignetur; cause nichilominus transmissionales ex nunc eciam et postea semper adjudicentur. amen.

Kívül: Negotia status Hungariae.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

XIX.

FELSŐ-MAGYARORSZÁGI

RÉSZLEGES GYŰLÉSEK.

1535—1536.

Felső-magyarországi részleges gyülések.

I.

A felvidéki megyék rendei többször tartottak közös gyűléseket, melyeken saját külön érdekeikről, vagy az országos ügyek irányában elfoglalandó magatartásukról tanácskoztak.

1529. augusztus 15-én *Nyitrán* tartatott ily gyűlés, melyet Thurzó Elek országbíró és Országh Imre királyi udvarmester hirdettek ki. [1])

1531. végén Perényi Péter, Báthory András, Homonnai Ferencz és más főurak *Gálszécsre* hívtak össze egy gyűlést, melyre Kassa, Eperjes, Kisszeben, Lőcse és Késmárk királyi városok is küldöttek követeket. Az ellenségeskedések kölcsönös megszüntetése képezte a tanácskozmányok tárgyát. [2])

1532. elején *Eperjesen* [3]) és *Kassán* [4]) tartattak gyűlések,

[1]) 1529. augusztus 3-án egyik megyéhez intézett levelükben, melyben felhívják, hogy „duos aut tres fratres suos . . . cum pleno mandato, plenaque informatione“ küldjön, kiemelik: „aderunt alii quoque fratres . . . ex aliis certis comitatibus, cum quibus de hijs negociis ac rebus tractaturi et consultaturi sumus, que tam ad Maiestatis Regie, quam eciam ad nostrum publicum bonum pertinebunt.“ Egykorú másolata a budai m. k. kamarai levéltárban.

[2]) *Sperfogel* szepesi krónikájában 1531-re írja ezen gyűlésről: „Missi Nuncii tractatibus de cessatione hostilitatum subscribunt, ad ratificacionem tamen Principalium suorum.“ *Wagner*. Analecta Scepusii. II. 166. l.

[3]) *Sperfogel* 1532-re írja: „Civitates iterum habuerunt Conventum Dominica Sexagesima in Eperjes; et miserunt nuncium ad eum (Petrum Perenyi) volentes scire, an articulos per contractum factos tenere velit? Is vero respondit, quod Nobiles de sede Saros non debuissent convocare Civitates propter eum, sed si misissent tantum ex Nobilibus ad eum, ipse condescendisset ipsorum voluntati, et cessavit pro hac vice dica, quam praetendebat.“ Wagner. II. 167. l.

[4]) Sperfogel 1532-re írja: „Franciscus Homonnai convocauit

melyeken a rend és nyugalom helyreállításáról hoztak végzéseket.

II.

Az 1535-ik év elején Katzianer felvidéki főkapitány *Gömör*, *Abaúj*, *Borsod*, *Zemplén* és *Heves* megyék rendeit *Kassára* hívta össze, honnan végzéseiket felterjesztették a királynak megerősítés végett; ez elfogadta azokat, de végrehajtásuk késett; mit utóbb a pozsonyi országgyűlés, 1535 végén, a király figyelmébe ajánlott. [1])

III.

A felvidéki rendek 1535-ben még egy második gyűlést is tartottak; hol? nem tudjuk.

Miután Katzianer, ki nemcsak a hadaknak volt főparancsnoka, hanem *tényleg* a királyi helytartó hatalmát gyakorolta felső Magyarországban, körükből eltávozott; azon kérelemmel fordúltak a királyhoz, hogy nevezzen ki mielőbb

---

quinque Civitates Cassoviam, ut tempore messis et vindemiae cessetur ab armis . . . In Congregatione Cassoviensi omnibus viribus Homonnai persvadere nitebatur Civitatibus, ut Zapolyae adhaereant, misso Ferdinando, unde discessum est re infecta.“ Wagner. II. 169. l. — És Thurzó Elek 1533. február 11-én írja a királynak: „In Conventu Cassoviensi hoc tempore nichil aluid est actum, quam ut cessaretur a depraedationibus, spoliis et dicacionibus colonorum etc. alia latuerunt, propter absenciam aliquorum, qui adesse debebant.“ A levél eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.

[1]) A pozsonyi rendek felterjesztésében olvassuk: „Maiestas Vestra Supplicacionem fidelium suorum Comitatuum Gemer, Borsod, Zemlyen, Wywar et Heves superioribus mensibus per Maiestatem Vestram clementer admissam, juxta suam graciosam oblacionem dignetur mature effectui mancipare.“ A király erre válaszolja, hogy a nevezett megyék kívánatait teljesíteni fogja. (Mindkét irat a bécsi cs. és k. titkos levt.) — Alig csalódunk, midőn a nevezett megyék gyűlését azonosnak tartjuk a kassai gyűléssel, melyről az 1535. márczius 14-ikén tartott felvidéki gyűlés felterjesztésében olvassuk: „Supplicamus V. M., uti articulos illos, quos dominus Coczyaner cum dominis partis illius in congregacione Cassoviense ordinaverunt, roboret et confirmet V. M. suis literis.“ Egykorú másolat a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.

ismét főkapitányt, ki elég hatalommal bírjon a felvidék főurait is megfékezni, ha ezek hatalmaskodásaikkal és zsarnoki önkényükkel fel nem hagynának. Ugyanis az ország pusztulásának főokát az igazságszolgáltatás elhanyagolásában találják.

Élénk színekkel festik, hogy a rablók, gyilkosok és mindennemű gonosztevők nemcsak a nép, hanem a nemesség soraiban is félelmesen szaporodnak. Hozzájárul, hogy a főurak büntetlenül folytatják hatalmaskodásaikat és foglalják el a kisebb nemesek birtokait; sőt némelyek azután álutakon királyi adományozást eszközölnek ki a rablott birtokokra. Kérik tehát a királyt, rendelje el, hogy a jogtalanúl elfoglalt birtokok jogos tulajdonosaiknak, akár egyházak, akár nemesek legyenek, adassanak vissza.

Panaszt emelnek továbbá az adószedők ellen, kik nagy kísérettel járnak és a jobbágyokat súlyosan terhelik. Ugyanez áll a tizedszedőkről; ezek a szegény jobbágyoktól, kiknek termésük alig megy két akóra, egy akót követelnek; és, mi eddig soha sem volt szokás, hordókat is a jobbágyoktól erőszakkal vesznek el; a tized fejében járó gabonát a jobbágyokkal díj nélkül csépeltetik; a gabonát és bort a jobbágyok által szállíttatják távoli helyekre; szabadon ragadozzák szét a jobbágyok élelmi szereit, s amennyiben maguk fel nem emészthetik, házaikba vagy a vásárokra szállítják, gyakran az éhhalál veszélyének téve ki a szegény jobbágyokat, gyermekeikkel együtt; lovaikat nem az istállókban, hanem a jobbágyok házaiban helyezik el, kiszorítva a lakosokat; ásnak és mindent széthánynak, hogy a szegény jobbágyoknak netán elrejtett vagyonát felkutassák, melyet ezek most távol erdők mélyében kénytelenek elásni; a jobbágyok lovait is elraboljak, s gyakran ötven dénárért árulják a vásárokon.

A katonák is podgyászukat a jobbágyok lovain szállíttatják, melyek ekként elvonatnak a földmüveléstől; úgy, hogy sok helyütt már csak két, vagy épen négy jobbágynak van egy ekéje. A földesurak drága pénzen hamisított bort méretnek koresmáikban. Végre a várparancsnokok is igénybe veszik kő- és faszállításokra a jobbágyokat.

A felvidék leginkább van kitéve e zaklatásoknak. Némely hatalmas főurak mintegy felosztották ezen országrészt szolgáik

között; úgyszólván minden helységben tisztviselőket rendeltek, kiket, lovaikkal együtt, a jobbágyoknak kell ellátniok. Ennekfolytán számos jobbágyok családaikkal együtt más vidékekre vonúltak.

E hatalmaskodó urak a nemességet sem kímélték meg: többeket saját házukban öltek meg, másokat fogságba hurczoltak, s minden vagyonuktól megfosztottak.

Mindezek felsorolása után a rendek felkérik a királyt, igyekezzék szenvedéseiknek véget vetni és szomorú sorsuk jobbrafordulását eszközölni. [1])

Mi volt ezen felterjesztés hatása és eredménye? nem ismeretes.

IV.

Az 1535-ik év végén János király komolyan felkarolta a béke eszméjét. Novemberben Frangepán Ferencz kalocsai érseket és Brodarics István püspököt a Nápolyban tartózkodó V. Károly császárhoz küldötte, hogy közbenjárását kikérje. Ez Weze János lundeni érseket nevezte biztosává, ki június elején érkezett meg Nagyváradon, János király udvaránál, hol a békealkudozások rögtön megindíttattak.

Perényi Péter, ki nagyravágyó terveivel, bár azok 1531-ben meghiúsultak, nem hagyott fel, alkalmasnak látta ezen időpontot cselszövényeinek megújítására. Összeköttetésbe helyezte magát a franczia királylyal és Szulejmánnal, s ezek kilátásba helyezték, hogy ha János király Ferdinánddal csakugyan egyességre lép, a magyar trónra őt, Perényit fogják emelni. [2]) Perényi ugyanakkor nagy tevékenységet fejtett ki,

[1]) A gyűlés felterjesztésének egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. Az irat nem bír dátummal. Azonban borítékján olvasható, egykorú kéz írása: „Comitatus partium superiorum. 1535. dominica —" (Az olvashatlan szót „Judica" gyanánt olvasván, a levéltár rendezése alkalmával ezen iratot 1535. márczius 14-re helyezték.) — L. **Irományok.** I. szám.

[2]) Pempflinger Márk 1536. augusztus 26-án Kassáról a lundeni érseknek írja: „Dominus Petrus Pereni ambit capitaneatum, et quod magis est, cupit esse rex; inuenit viam istam: . . . intelligens ipsum

hogy pártját Magyarországban szaporítsa, s magát a felvidéki rendek által főkapitánynyá választassa meg. Hívei által a felvidéki rendeket augusztus második felében *Szikszón*, Abaúj megyében tartandó gyűlésre hivatta össze. Meghivatott, a többiek között, *Ostrosich Miklós* királyi kapitány is. Ez azonban kijelentette, hogy miután azon gyűlés az ő és a király tudta nélkül hirdettetett ki, ott nem jelenhetik meg. Egyúttal több egyházi és világi urat magához hívott, hogy tőlük a gyűlés feladatáról tudomást szerezzen. Ezek akként értesítették, hogy Szikszón a közelebb tartott pozsonyi országgyűlés törvényczikkeinek végrehajtásáról, a jogtalanul lefoglalt birtokok visszaadásáról, a hatalmaskodások és a jobbágyok elnyomatásának megszüntetéséről óhajtanak tanácskozni.

Ostrosich ekkor követeket küldött a szikszói gyűlésre, hogy ezek által a rendeket visszatartsa minden oly határozattól, mely a királyi méltóságra és az ő tisztére nézve sérelmes lehetne.

A gyűlésen erős párt létezett, Thomory Lőrincz vezérlete alatt, mely Perényit az ország kapitányává akarta kikiáltani. Azonban Ostrosichnak sikerült e tervet meghiúsítani. [1])

Egyébkint a tanácskozások folyamában panaszok merültfel amiatt, hogy a pozsonyi gyűlés törvényczikkei nem hajtattak végre; a főurak által önkényesen elfoglalt nemesi jószágok törvényes birtokosaiknak nem adattak vissza; a felvidéken nem állíttatott fel bíróság, mely előtt a károsúltak igényeiket érvényesíthették volna, míg a pozsonyi törvényszékhez fordúlni nagy nehézséggel van összekötve. Azon kérelmet intézték tehát a királyhoz, hogy rendeljen felső Magyarországban is bíróságot, mely igazságot szolgáltasson, és hagyja meg kapitányának, hogy az itéleteket hajtsa végre, és híveit a

---

Weyuodam cum Ferdinando velle inire concordiam, id quod in rem Caesareae Maiestatis esset, itaque effecit Petrus Pereny apud Gallum, si Wayuoda cum Ferdinando vel Caesare concordabit, extunc Petrus fiat Rex Hungariae, hoc Gallus apud Turcam impetrauit et consensit." Eredetije a bécsi t. levt.

[1]) Ostrosich Miklósnak 1536. augusztus 26-án kelt levele a bécsi t. levt. — L. **Irományok.** II. szám.

hatalmaskodó főurak ellen védje, meg; végre hogy szent Mihály napjára hirdessen országgyűlést. [1])

A rendek ezen panaszok és kérelmek tolmácsolása végett Ferdinánd királyhoz követeket küldöttek, kiknek egyik *Zemere Miklós* vala. Ezek utasíttattak, hogy Nagyváradra is menjenek, és ott mind János királynál, mind Weze lundeni érseknél tisztelkedjenek. Az általuk hozandó válasz meghallgatására, szeptember 10-ére *Miskolczra* újabb gyűlést hirdettek. [2])

Mily eredménynyel jártak el megbizatásukban a követek, és vajjon megtartatott-e a miskolczi gyűlés? nem ismeretes.

V.

Ostrosich Miklós 1536. november 10-ére több felvidéki megyét Kassára hivott meg, hogy mind az ő magán ügyeik, mind az ország közügyei és szükségei felől tanácskozzanak, s ezeket követeik által a királynak előterjeszthessék. [3]) A gyűlésről egyéb részletek ismeretlenek. [4])

[1]) Pempflinger Márk idézett levelében írja a lundeni érseknek, hogy a szikszói gyűlés kívánja „ut articuli in proxima praesente congregatione . . . Posonii . . . confirmata effectum habeant, in quibus scilicet articulis expressum est, ut omnia bona per dominos et potentiores a nobilibus indebite ablata et occupata restituantur, quod hactenus minime factum est, et eo ut in hijs partibus regia Maiestas nullum eis judicem delegit, coram quibus eorum bona . . . iuris ordine requirere possent, Posonium autem eos ire, ad prosequendum ius eorum difficile et non sine magnis expensis fieri potest; optant itaque judicem a regia Maiestate eis delegatum, qui hic eis iuditium administret; praeterea cupiunt a Maiestate regia, ut capitaneus sue Maiestatis tandem executionem faciat, et eos a potentibus defendat et tueatur, et ne tantas oppressiones, quales hactenus habuerunt, in futurum patiantur.“ Eredetije a bécsi t. levt. — A gyűlés felterjesztésének kivonata ugyanott. — L. **Irományok.** III. szám.

[2]) Ostrosich fönnebb idézett levelében.

[3]) Az 1536. november 7-én Szepes megyéhez intézett meghívólevél eredetije a megye levéltárában. — L. **Irományok.** IV. szám.

[4]) Valószinű, hogy a bányavárosok részéről 1536. november 11-én Bécsbe küldött követek ezen gyűlés határozatából bocsáttattak fel. Beszterczebánya város számadásaiban olvassuk: „Den 22. December sein widerum haimkhumen die Gesantn der Stet amb tag Martini zu Ku. Mt. auszogen, als Nicolaus Feller, Andre Grueber, und Hanns Sturf, mit den Commissarien gehanndlt bei der Ku. Mt. umb beschutzung zu sollicitiren.“ A város levéltárában.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK.

I.

1535.

A felső magyarországi rendeknek Ferdinánd királyhoz intézett felterjesztése.

Optata et suplicaciones Comitatuum et ferme tocius partis superioris a Regia Maiestate.

Ittem inprimis supplicamus Vestre Maiestati, vtj articulos illos, quos dominus Coczyaner cum dominis partis illius in congregacione Cassouiense ordinaverunt, roboret et confirmet Vestra Maiestas suis literis.

Ittem, penes illos articulos Sacra Maiestas, supplicamus Vestre Maiestati, vt absente domino Coczyano eciam esset aliquis ex dominis, qui inter nos tanquam judex ordinarius judicium faceret, et ad omnes prefatos articulos jam ordinatos tam dominos quam nobiles observandos astringeret. Nam et nunc ex potentibus dominis minas nobis imposuerunt, asserentes: ecce inquit vester Coczyaner rursum repatriabit, sed vos nobiles videbitis, vt non saltem vosmetipsi, jmo etiam pueri vestri recordabuntur quicquid cum Coczyano profecistis.

Ittem, optamus a Vestra Maiestate, vt Dominus ille, qui per Maiestatem Vestram judex inter nos ordinarius constitueretur, Vestra Maiestas tantam illi auctoritatem daret, vt eciam comites quorumcumque comitatuum ad facienda judicia astringeret. Nam Sacra Maiestas, quamvis ruina et desolacio regni Vestre Maiestatis ex diversis casibus ad istam ultimam perdicionem venit, Sed causa major et evidencior nostre desolacionis fuit et est non administracio juris. Nam predones et fusores jnnocentium sanguinum, et violatores viduarum et virginum non saltem inter vulgares fuerunt, sed major pars inter nobiles etiam omnibus inauditis malicijs augmentata est, a quibus fideles Vestre Maiestatis quottidie opprimuntur.

Ittem, Sacra Maiestas valde nobis omnibus acerbissimum videtur, quod Nos penes fidelitatem Vestre Maiestatis tam in rebus quam in personis multocies jam dampnificati sumus. Et pro nostris fidelibus servicijs non ab jnimico Vestre Maiestatis, sed a subditis Vestre Maiestatis quottidie opprimimur, et bonis nostris hereditariis, que antecessores Reges Vestre Maiestatis, pro effusione sanguinis nostris genitoribus donaverant, sine vlla causa et sine donacione Vestre Maiestatis, quisquis ex potentibus et quantumcunque voluit, de regno isto jam oppresso Vestre Maiestatis sib ipsi vsurpavit et appropriavit, exclusis jnnumerabilibus viduis et orffanis nobilibus, qui pauperes nunc suis justis bonis privatj coguntur quottidie adjutorio aliorum vivere; si enim Sacra Maiestas, amissio et devastacio vel occupacio tot bonorum cederet in augmentum Vestre Maiestatis, vel sui regni, certe nobis levius tollerandum esset; sed Sacra Maiestas multi sunt ex illis, qui nostris bonis ditati sunt, vt nec Vestre Maiestati nec regno isto servire scit, nec potest.

Ittem, Dominus Coczyaner ex voluntate Vestre Maiestatis in articulis prefatis ita ordinavit, vt illa saltem bona remittantur, que anno saltem isto, hoc est, que noviter a nobis occupaverant, remittantur.

Sed nos Sacratissima Maiestas, amore dei altissimi et amore communis justicie lacrimando unacum viduis et orffanis supplicamus, vt omnia illa bona, que minus juste et sine aliqua evidentj causa occupata sunt, remittantur.

Nam Sacratissima Maiestas, multi sunt ex istis potentibus, vt prius ipsa bona occupaverint, et tandem post occupacionem a Vestra Maiestate vel per notam vel per defectum seminis fraudulenter ipsa bona impetraverint, et nunquam secundum jura regia cum literis Donacionalibus se vsque hunc diem statuere in illis bonis fecerint: supplicamus Vestre Maiestati, velit vel domino Capitaneo vel judicj ordinario, si quis per Vestram Maiestatem inter nos deputatus fuerit, vt vbi apertissime intellexerit et certa probacio fieri poterit, vt nunquam contra Vestram Maiestatem aliquis ex nobis delinquit, Talibus ipsa bona remitterentur, et vbi eciam jure regni vel decreti nostri se statuere in illis bonis non fecit, Nam multi

sunt Sacra Maiestas ex istis oppressis, qui regno et Vestre Maiestati semper fideliores fuerunt, quam illj a quibus nunc cruciamur.

Ittem, Sacra Maiestas, supplicamus Vestre Maiestati, vt eciam bona ecclesiarum taliter minus juste occupata remittere dignetur, ne officia divina negligantur.

Ittem, Sacratissima Maiestas, ex quo multis verbis Vestram Sacram Maiestatem molestamus, Supplicamus, amore illius, qui extensis manibus pro amore omnium nostrum in ligno pependit, velit clementer supplicaciones nostras audire, et ne Vestra Maiestas tedio afficiatur audire nostras oppressiones. Nam non iste sunt saltem oppressiones nostre, sed jnnumerabiles, jta vt, et si omnes quotquot sumus, nunquam sufficienter nostras oppressiones ennarrare possimus. Que oppressiones nostre, quamvis videntur vt nobis saltem fuerint acerbe, sed credat Vestra Maiestas, vt depredacio nostra et tocius regni Hungarie et Vestre Maiestati non est fructuosa; quia in tantum nos iam calcaribus fatigare unacum nostris colonis fecerint, ut nec nosmetipsi, nec Vestre Maiestati cum nostris colonis, prout deberemus, servire possimus. Quid prodest Vestre Maiestati ditacio aliquorum potentium, cum non ad conservationem regni, sed ad propriam saltem vtilitatem aliqui ex illis cogitant. Intelligat Vestra Maiestas breviter defectum suum proprium et oppressiones regni sui.

Ittem, Vestra Maiestas mandaverat, ne dicam sine literis Vestre Maiestatis alicui de bonis nostris daremus; ab illo tempore multociens dicati sumus contra mandata Vestre Maiestatis.

Ittem, Dicatores semper cum exercitu nostra bona dicant, jta vt terna pars ad dicacionem sufficeret, sed faciunt se alere cum equis in detrimentum colonorum.

Ittem, Decimatores vinorum similiter cum exercitu decimas tam frugum quam vinorum exigunt, et tam crudeles faciunt decimas, vt si ipse colonus saltem duas urnas habeat, eciam vnam ex illis accipiunt.

Ittem, Nunquam vasa ipsi decimatores sibi ipsis ordinant, sed vbique vasa rusticorum violenter accipiunt, et ipsi coloni coguntur vina eorum pauperes ad doleum exfundere, in oppressionem eorum valde magnam.

Ittem, Sacra Maiestas, quod maius est, fruges, que ex decimis proveniunt, Cum nostris colonis faciunt vbique triturare, nullam partem frugum illis egenis pro labore dantes. Insuper tam vina quam fruges nostri oppressi coloni ad diversas arces et fortalicia trahere faciunt, pecora eorum pauperes perdendo.

Ittem, Alimenta colonorum tam fruges quam larda et pecora et vernalia et vina sine aliqua solucione vbique libere depredant. Et quicquid ex illis comedere non possunt, ad domos eorum vel ad fora res colonorum vehere faciunt, illos egenos cum suis liberis fame mori, (*igy*) quod deum et honorem eorum non formidant.

Ittem, Equos eorum non ad stabulum, sed ad domum proprium nostri coloni alligant, exclusis nostris colonis cum liberis suis. Et domos colonorum fodiunt et omnia tecta domus fortiter hinc et hanc dissipant, pecunias et res egenorum querentes. In tantum jam deuenerunt pauperes, vt panem eorum et alia pauca alimenta in silvis ocultant.

Ittem, Si in curru vel in domo colonorum equum bonum reperiunt, sine precio mox ab illis accipitur. Et eciam tales equos eorum, super quibus quottidie arant, eciam rapere non erubescunt, sed violenter rapiunt et pro denariis L. in foro vendunt.

Ittem, Huszarones semper pondera eorum de villa in villam cum nostris colonis vehere faciunt, et in tantum equos colonorum nostrorum fatigare faciunt, ut pauper nec arare nec quicquam laboris facere potest super armenta sua. Jam ob hanc rem ad hoc devenerunt nostri coloni, vt alibj duo, alibj quatuor persone habent unum aratrum.

Ittem, Vinum fetidum et aquosum pro magna summa pecunie ad nostros colonos imponunt, et pro precio vini antiquas monetas soluere eos cogunt, ob quam rem pauperes, etsi antique pecunie pauce sunt, coguntur divitibus personis res eorum vendere pro pauca pecunia.

Ittem, Omni ferme septimana nostri colonj cum curribus eorum ad castra serviunt, alibi pauperes lapides vehunt, aliqui ligna, ita ut dominus terrestris nullum fructum bonorum suorum capere potest.

Ittem, pecora et boues colonorum nostrorum de propria

curia sua palam abigunt, et quos volunt mactant, Et quos volunt, vendunt.

Ittem, Sacra Maiestas, nobis omnibus alijs durior videtur. Nam ferme totam partem superiorem ipsi potentes servitoribus eorum diviserunt, ita ut pauce ville sunt, in quibus officiales non constituerunt, et jllos die et noctu unacum equis eorum nostri coloni alere coguntur in detrimentum vltimum nostrorum colonorum, et ad hoc jam devenit Sacra Maiestas, ut pauperes relictis domibus eorum et rebus cum uxoribus eorum ad loca alia discederent. Nam et virgines et vidue multe jam violate sunt.

Ittem, Sacra Maiestas multos ex nobis in propria domo occiderunt, aliquos ex nobis in acerrima captivitate tanquam apertissimum malefactorem detinuerunt, et omnia, que habuimus, a nobis extorsere. Optaremus a Vestra Sacra Maiestate jn omnibus istis judicium et justiciam.

Vltimo supplicamus Vestre Sacrae Maiestati, tanquam domino nostro clementissimo, velit Dei adjutorio tantam de nobis habere curam, ut omnia prefata nostra negocia et sui regni ad ultimum jam oppressj in alteram converteret condicionem. Pro quibus beneficijs valeamus Vestre Sacrae Maiestati fideliter servire, omnesque vidue, virgines et misera plebs valeant devocius pro salute Vestre Maiestatis et suorum liberorum deum exorare.

Kivül: Comitatus partium superiorum. 1535. dominica ?

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

II.

1536. Augusztus 26.

Ostrosich Miklósnak, a szikszói részleges gyűlés tárgyában, Péterváradi Balázs- és Besseney Istvánhoz írt levele.

Egregij dominj et amicj honorandj, salutem. Intellexerant dominationes Vestrae ante earum discessum abhinc, per nobiles istorum comitatuum partium harum superiorum, generalem quandam congregationem in Zykzo celebrandam, ad

quam nos et omnes alios dominos personaliter uocaverant; quia autem ea ipsa congregatio praeter voluntatem regiae Maiestatis et nostram indicta est, non lieuit, ut nos in propria persona illj interessemus, sed prius certos et potiores nobiles, etiam spirituales personas ad nos accersirj fecimus, volentes intelligere ab eis fundamentum istius congregationis, cum quibus tandem seorsum plura locutj sumus, ex quorum relatibus tandem intelleximus, ut pro eorum quiete et pro conservatione articulorum Posonij in generalj congregatione Regnicolarum factorum, et ut bona nobilium vigore articulorum Posonij factorum nobilibus restituantur, nec non pro depellendis et propulsandis potentium occupationibus, bonorum scilicet ipsorum, et damnis ipsis et eorum jobagionibus inferendis solitjs, agere et tractare vellent; itaque nos istis privatis personis iuformationem dedimus, qualiter se ipsos et caeteros fratres tenere, et ad quid se conservare debeant, ne quid contra auctoritatem regiae Maiestatis et labefactationem honoris et officij nostrj illic agatur; miseramus etiam proprios homines nostros in medium eorum, avisantes eos, ne quid tale agere et concludere, vel saltem cogitare velint, quod contra dignitatem regiae Maiestatis cedere possit etc. Non defuerunt tamen certj nobiles (quorum Laurentius Thomory dux fuit), qui inter se et complures eorum dominum Petrum Perenj in capitaneum elegerant, et nisi rebus attente providissemus, et pessulum Januae interposuissemus, iam Petrus Perenj per eos et publicatus et in capitaneum acceptus esset; sed opinio eos fefellit. Cavendum est ulterius, ne dominus Petrus Perenj in capitaneum, vel in judicem eligatur, ut ubj capitaneatu potirj non potuit, per interpositas personas se in judicem constituat; quid ulterius exinde incommodj regiae Maiestati et his partibus evenire posset, remittimus dominationibus vestris et earum industriae discutiendum; elegerunt itaque nobiles nuntios ad regiam Maiestatem dominum nostrum clementissimum, item ad Joannem regem et ad dominum oratorem, quos quidem nuntios prius bene examinatos, nisi promisissent se ad dominum oratorem ituros, et consilio et informatione suae reverendissimae dominationis, vestroque usuros, domum istic processuros, secus nullo modo eos passi fuissemus illuc profi-

cisci; venient igitur primum ad dominationes vestras, quae quam primum ad dominum oratorem, intellectis prius omnibus rebus et negotijs ab eis dirigere et dominationi sue Reverendissimae presentare velitis *(így)*, ubj tamen dominatio sua Reverendissima consilio etiam vestro cum his nuntijs ita tractet, eosque ita informet, ut pro dignitate regiae Maiestatis et harum partium conservatione omnia cedant; nam in faciem dominj Michaelis Zemere diximus et protestatj sumus, vt si praeter mentem et voluntatem domini oratoris et dominationum vestrarum quicquid egerint, vel saltem locutj fuerint, quod Maiestati et dignitati regiae, officioque nostro et honorj contrarium erit, eos postea impunitos non relinquendos; eapropter cum domino oratore bene cautj sitis, quid eis proponendum erit, et an scilicet ad Joannem Bek *(így)* supplicatum ire debeant, vel ne; omnia haec domino oratorj et vestris dominationibus exequenda committimus; ipsi autem nuntij, maxime is Michael Zemere omnium nomine aliorum promisit, nihil illic se acturum, nisi consilio et informatione domini oratoris et dominationum vestrarum; iam in potestatem et manibus vestris eos habetis, ita dominationes vestrae rem transigant, ne nobis tandem aliquid imputare possitis, quoniam *decima Septembris* proxime futurj rursus *nobiles conclusiue* in Myskolch congregationem sunt habiturj, illic tandem decreverunt finem facere rebus ipsorum; quis finis sit futurus ignoramus, dominationes vestrae sciunt nos a regia Maiestate habere officium et potestatem nimis strictam, nec ultra posse progredj, nisi quantum informatio dominorum locumtenentis et consiliariorum se extendit; gentes etiam, quantas in servitijs regiae Maiestatis habeamus, dominationes vestras non latet; quid dominus orator istic agat, non est meum scire, sed miramur dominationes vestras ab eo habere nil nobis scripsisse, si illic immorabiminj vel tempestive huc uenietis; rogamus eas, si tantum a dominationibus vestris meremur, rescribite nobis, quae scribenda digna erunt; audivimus dominj, Joannem Bek non esse Waradinj; si dominationes vestrae illic commoditatem Joannis praestolabuntur, non credimus eas hac hyeme reversuras, utcumque consilio dominj oratoris agatur, cui nos et servitia nostra comendent, rogentque suam dominationem de

nobis, ut aliquando nobis scribere non dedignetur; ei nunc scripsissemus, noluimus tamen auctoritati dominationum vestrarum in hac parte derogare; dominationes vestrae intelligant inducias minime ab adversarijs nostris observarj tam in partibus Huzth et Munkach, quam hic in corpore regni; nunc Ladislaus Edemffi hoc biduo rursus unam villam nobilium Segney in toto depredavit; ignoramus, quid facturj sumus, si pauperes rusticj depraedandj erunt, hoc facile factu erit; de Ladislao Wynnay vindictam sumeremus, sed in castro sedet, nisi et nos in pauperes seviamus, qui alioquin passim opprimuntur; valeant felices.

Cassouiae, 26. Augusti 1536.

Nicolaus Ostrossich de Ghyletincz
capitaneus regiae Maiestatis.

Kivül: Egregijs dominis Blasio de Waradino Petry, Magistro computorum, et Stephano Besseny consiliario belli, dominis et uiris nobis honorandis.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

III.

1534. Augusztus végén.

A szikszói részleges gyűlés felterjesztésének kivonata.

Quod decem fere comitatus conuenire volunt, vt Reliquos quoque tandem ad se trahant, ut pro eorum libertate tractent.

Quod majestatem Regiam volunt querere, ut potentes coerceat, et opresos ab eisdem eripiat, vt in dieta preterita constituit, et neminem sinat nobilitati dominari. Quod ista congregatio primum exordium cepit a duobus, qui sibi contra capitaneatum per majestatem regiam constitutum ipsum capitaneatum habere voluerunt, vt in tali congregacione possent nobiles ad hoc inducere, vt Maiestati Regie suplicarent, quo eis capitaneatum concederet, vt per hoc eorum oppresio con-

ficeretur, et ipsa nobilitas eorum malitia obaudiret, ne etiam maiestas Regia eorum ab initio praua opera posset intelligere.

Quod si totam nobilitatem sic sub eorum capitaneatu habere etiam a Maiestate Regia potuissent, ciuitates quoque sue parti, ut iam in aliqua parte practica fuit, attrahere studuissent, tandem deus ipse nouit, quo toto contracta iam deduxissent.

Quod nobilitas ipsa sensit suum malum hactenus, vt inter se locuti sunt, nequaquam capitaneos huiusmodi, qui ipsos ab initio despoliauerunt, et maiestatem Regiam multis modis in aliam sententiam deduxerunt, sustinere, neque habere volunt.

Quod nobilitas ipsa conqueritur vehementer se derelictam in hoc, quod maiestas Regia ab exordio miseriam et oppressionem noluit intelligere, nec malos punire, nec judicium et justitiam facere curavit, potentes et male agentes non puniuit.

Quod pretextu hoc, quod Maiestati Regie seruirent, tales potentes et ditiones sue maiestatis ampliarent et defenderent, quorum neutrum eos fecisse nobilitas clamat; ipsi Potentes potius nobilitatem cum suis miseris colonis perdiderunt, et prouentus sue mayestatis ac nobilium et comitatuum in suum usum male conuerterunt.

Quod nobilitas tota clamat, se ab istis opprimi, quibus mayestas Regia dedit tantam indulgentiam et authoritatem, offitio debuissent ouem comissam pascere et viniam Regie Maiestatis custodire, illi tamquam lupi Rapaces se exibuerunt et viniam custodie comissam depasti sunt; itemque nobilitas cupit sibi contra hec mala habere Remedium a Maiestate Regia; forsitan aliud consilium sibi querere studebunt, quoniam uniuersaliter se mutuo etiam a parte aduersa volunt intelligere, quem debeant sibi pro defensore suscipere, et qui posset eos plus defendere; quoniam nec maiestatem Regiam vident ipsis aduigilare; Johannem autem cum turca in suam perditionem in dies tendere, quod si vnanimes erunt sua malitia et prouisione pars altera per varia blandimenta poterit eos ad se in magna parte trahere, prout quotidie fit et nulla ars negligitur ab ea parte, quecumque excogitare potest.

Quod indutie ab exordio nihil boni mayestati Regie attulerunt, nec presentibus quicquam est confidendum; itaque

maiestas Regia, vt nostro placet juditio, intellectis tamen bonorum animis et consilio, querat hijs Remedium, preueniat horum vltimam conclusionem; et quia in preterita dieta multa dedit mandata, que non sunt obseruata et a multis pro nihilo habita, per que etiam ipsa nobilitas est lesa: curet, vt statim indicet dietam ad festum santi michaelis, et mox mittat literas ad omnes comitatus, significans illis absentiam sue maiestatis ex magnis causis fuisse, sed iam deo volente maiorem prestare posse eis gratiam cum sua presentia, et quod in hoc Regnum sit sua maiestas ventura, quod omnem eorum oppresionem curabit auferre, et in eorum libertate tenere ac juditium et justitiam ex omni parte administrare, Conclusiones articulorum in dieta factas conseruare facere, et vnicuique, quod suum est, redere facere, quod quidem sumopere est necesarium, sine quo nihil boni, nihil Rectum deduci poterit.

Maiestas Regia, nulla mora habita, constituat capitaneum iustum et Rectum, non depredatorem, non auarum, non sibi cupidum, sed Reipublice amatorem, cui det plenam authoritatem; constituat judices bonos cum dominis, qui bene volunt, qui hoc tempore malo continue, maxime in hijs partibus superioribus, cum capitaneo causas omnes bene cognoscant, miseros nobiles a potentibus depressos, et quoscunque jure mediante a faucibus malignorum eruant, et per iusticiam authoritate Maiestatis sue capitaneus ipse omnibus satisfaciat; aliter enim, vt videtur, nullo modo tanta mala curari possunt.

Si enim fit juditium, nemo se injuste condemnatum a Maiestate Regia poterit conqueri, si quis Rebellem etiam contra jura et Regiam maiestatem exhibere attentauerit, Baculo compelatur (*igy*); quod quam primum fieri poterit. Maiestas Regia curet, vt in hijs Regionibus conducantur pedites et equites, nam a longinquo venire tardum est et magnis expensis; et facilius et minori suma possunt in confinibus Regni hungarie armigere et pedites, quam qui a longe veniunt, conduci, quod prouentus omnes hic iam defecerunt vtriusque oblati subsidij Maiestatis Regie, nec habentur, quibus iam milites hic interteneri possunt.

Quod maiestas sua decimas alijs contulit, quorum seruitia non vidimus, ex quibus decuplo plus comodi sua Maiestas haberet, si consilio suo in vngaria in ea parte vsus non fuisset.

Quod sua maiestas in ea nobis credere si non vult, sicut etiam oportet facere, Maiestas sua habeat a maioribus maius intellectum, faciat in singulis comitatibus singulatim a dominis nobilibus colonis, ciuitatibus liberis et alijs intelligere, que pericula a quibus damna, et que mala ab hijs Receperunt, quibus sua maiestas Rem comittit.

Quod nisi maiestas sua pro Justitie administratione Rebus suis prouiderit: timendum est, ne per maliciam aliquorum maiora perdat.

Quod citius, utilius, comodiusque et facilius potentiores Regni in bonum ferre et statim a Maiestate sua per equitatem posse deduci, quam per indulgentiam in multos exhibitam, qui ea ipsi indulgentia sue Maiestatis quotidie peiores efficiuntur.

Quod maiestas sua non confidat dignitatem suam in manibus depredatorum, nec illis tribuat authoritatem, qui penes sibi datam authoritatem subditos non defendunt, sed perdunt, et nullum bonum Regni querunt, sed proprijs comodis totum conamen student, ostenduntque pro Regia Maiestate facere, quod pro sua comoditate faciunt et subditos sue maiestatis opprimunt, Nomenque sue mayestati deturpant, fidelesque Redunt alienos.

(Egykorú irat, tévesen az 1531-ik évi iratok között elhelyezve, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

IV.

1536. November 7.

Ostrosych Miklósnak meghívólevele a kassai gyűlésre.

Egregij et Nobiles Domini et Amici Nobis honorandi. Salutem. Hesterno die inter cetera excesserat e memoria certificare easdem, quod isti vicini Comitatus postularent a nobis, vt ad feriam sextam proximam Cassouiam conuenientes, de vniuersis rebus, negocijs et necessitatibus tam ipsorum, quam eciam rerum publicarum tractare possint. Hortamur igitur dominationes vestras Egregias, quemadmodum scripsi-

mus et domino Nicolao Ipolthffy vicecomiti vestro, ut duos ex dominis fratribus dominacionum vestrarum, qui sibi viderentur, ad diem illum, plena a ceteris dominis et fratribus informacione prius accepta, Cassouiam mitterent. Velint igitur dominacionas vestre egregie, ad hoc non diuulgata congregacione, duos ex fratribus vestris, quos ipsi delegerint, nullo obstante, inter ceteros Comitatus mittere, vt de omnibus, vt premissimus, parcium istarum necessitatibus tractantes, ad Regiam Maiestatem, que post festum Beati martini vniuersos Regni hungarie dominos, generalem celebratura congregacionem, ad se accersiri jussit, homines vel fratres vestros similiter mittere, omnesque necessitates Sue Maiestati exponere possint. Secus ne fecerint; sed, qui videbuntur, ad diem illum mitterent. Ceterum rogantes Easdem, quantocius poterint· sollicitent ipsum subsidium exigendum, ut gentibus pecunia dari possit. Ex quo autem tam egent pecunia, scripsimus domino Ipothffy, ut interim in sortem ipsius subsidii, centum florenos huic presencium exhibitori dare vellet. Velint ipsum rogare nomine nostro, ne secus faceret. Auenam quoque, quantocius poterint, introduci faciant. Dictis autem presencium exhibitori fidem prestent. Easdem valere feliciter optamus. Datum in Eperyes septima die Nouembris 1536.

Nicolaus Ostrosycz
Capitaneus Regie Maiestatis.

Kívül: Egregijs et Nobilibus dominis Vniuersitati Nobilium Comitatus Scpusiensis dominis et Amicis honorandis.

(Eredetije Szepes vármegye levéltárában.)

XX.

ERDÉLYI, HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI

GYŰLÉSEK.

1535—1536.

A marosvásárhelyi gyűlés.

Erdély rendei az 1535-ik év első napján Marosvásárhelyen gyűlést tartottak. Itt meghallgatták azon követek jelentéseit, kiket egy előbbi gyűlésükből Péter moldvai vajdához küldöttek volt; [1]) valószinűleg avégből, hogy Ferdinánd igyekezeteit, ki őt a maga ügyének megnyerni iparkodott, ellensúlyozák. [2]) Ugyanezen gyűlésen szabályoztattak a három nemzet hadi kötelezettségei.

A magyar nemesek, még az egy telekkel bírók is, tartoztak maguk jól felfegyverezve lóháton szolgálni; a tizenhat jobbágytelekkel bírók azonfelül egy jól fegyverzett lovast állítani. A jobbágyok is legyenek ellátva fegyverrel; és pedig a szegények lándzsával és szekerczével, azok, kiknek 6—8 ökrük van, íjjal, 36 nyillal és karddal; azok, kik még gazdagabbak, íjjal, elégséges számú nyilakkal, karddal, paizszsal és szekerczével.

A székelyek közül a primipilusok két lóval, a többiek, kiknek ingóságai 12 forint értéket meghaladnak, egy lóval és kellő fegyverzettel, a szegényebbek legalább fegyverzettel legyenek ellátva.

Azon székelyeknek, kik az urak jobbágyaivá lettek, uraik 15 nap alatt adják vissza szabadságukat; kik ezt tenni vonakodnak, számüzessenek, s a vajdától se nyerhessenek kegyelmet. A peres ügyek előbb a szék birósága előtt tárgyaltassa-

[1]) János király 1534. deczember 28-án Váradról Nádasdy Tamásnak írja: „Jusseramus ad nos venire huc Waradinum tam ipsum D. Waydam, quam eciam D. Episcopum Transsiluaniensem, sed quia ex Moldauia redierunt Nuncii Regnicolarum, necessarium fuit D. Wayde parcialem aliquam dietam pro audiendis Nunciis indicere, prout in Zekelwasarhel iam indixerat.“ Eredetije a budai m. k. kamarai levt.

[2]) V. ö. Szilágyi S. Erdélyország Története. I. 259. l.

nak, azután a vajdához fellebbeztessenek. Kik ezen törvények ellen vétenek, számüzessenek.

A *szászok*, kiknek ingóságai 12 forint értéket meghaladnak puskával és karddal, a szegényebbek egyéb fegyverekkel, legyenek ellátva.

Mátyás, Ulászló és II. Lajos királyok érczpénzeit, melyeken a felirat kivehető, mindenki tartozzék elfogadni; kik azokat elfogadni vonakodnak, fosztassanak meg áruiktól, melyeknek fele a feladó vevőt, másik fele a bírót illeti meg. A bírót, ki ezen törvényt végrehajtani elmulasztja, a vajda marasztalja el azon áruczikkek értékében, melyeket kötelessége leendett lefoglalni. [1])

[1]) Articuli in diaeta Zekelwasarheliensi per dominos regnicolas facti Sabbatho post festum circumcisionis domini 1535. Ujabb másolata, csonkán, Brassó város levéltárában. — L. **Törvényczikkek.** *Eder*, Simigianus 1800-ik évi kiadásához mellékelt jegyzetei között 139—143. ll., közli egy, álfitólag 1536. június 24-én Marosvásárhelyen tartott erdélyi gyűlés törvényczikkeit. Azonban a szász nemzet szebeni levéltárában levő példány teljes szövegéből — melyet *Seivert Gusztáv* tanácsnok úr volt; szíves velem hű másolatban közölni, kétségtelen, hogy ezen törvényczikkek János király halála után, Izabella kormánya alatt alkottattak miután ezekben „monetae dominae Reginae" említtetnek. Egyébkint ezt Eder utóbb maga is észrevette, mint ézt a szebeni példányra írt jegyzete tanusítja. („Suspicor — úgymond — hos articulos esse conditos, non, ut epigraphe habet, anno 1536, sed paulo serius Isabella Principatum tenente.")

ORSZÁGGYŰLÉSI TÖRVÉNYEK.

1535. Január 2.

A marosvásárhelyi gyűlésen alkotott törvényczikkek.

Articuli in diaeta Zekelywasarheliensi per dominos regnicolas facti, Sabbatho post festum circumcisionis domini 1535.

Pro dominis Nobilibus.

Singuli nobiles etiam unius sessionis, dummodo aliquid rerum habuerint, servent equum unum cum omnibus attinentiis, et habeant galeam, loricam, clipeum, cum bono apparatu.

Singuli nobiles, habentes sedecim jobagiones, praeter se ipsos, teneant equitem unum clipeatum cum hasta, gladio et omni bono apparatu militari, non rustico more. Illum autem equitem constituant et locent inter gentes illius comitatus, in quo habent primam residentiam nobiliorem et meliorem.

Si qui nobiles alicujus domini servitio fuerint addicti, possint ipsi quidem esse ad latus sui domini, tamen equitem sive equites de singulis sedecim jobagionibus in eo comitatu collocent, ubi residentiam habuerint, et ratione personae suae habeant aliquem alium equitem bene instructum, cum tali apparatu, sicut fuerint caeteri nobiles.

Singuli jobagiones habentes sex aut octo boves arabiles habeant arcum, sagittas trigintaduas adminus et gladium.

Si qui autem jobagiones ditiores fuerint et plura armenta, majoremque rerum abundantiam habuerint, tales singuli habeant arcum, sagittas sufficientes, gladium, clipeum et securim.

Pauperiores vero habeant cuspidem sive lanceam et securim.

Articuli pro dominis Siculis.

Singuli potiores Siculi habeant equum, hastam, clipeum, galeam, loricam et sint omni bono apparatu militari instructi.

Primipili singuli sint cum duobus equis, habentes facultatem duos equos.

Si aliqui Siculi inferiores fuerint, habentes armenta, boves et bona mobilia in valore florenorum duodecim, tales habeant equum, clipeum, hastam et gladium, sintque bono apparatu instructi.

Pauperiores autem Siculi singuli habeant lanceam, gladium et securim.

Singuli oppressi, qui aliquas causas habent, audiantur in prima sede judiciaria eisque justitia administretur, alias mox in praesentiam domini Wayvodae causae hujusmodi deducantur discutiendae. Qui vero repugnarent constitutioni huic factae, aliqua factione, sint exules et puniantur per regnicolas. Qui vero siculi liberi existentes fecissent se ipsos jobagiones sessionales, qui vulgo feldemlako vocantur, tales homines dimittantur a nobilibus in pristinam reverti libertatem, ut sint liberi servientes regiae Majestati et regno, infra dies quindecim et sint liberi Siculi. Qui autem nobiles nollent dimittere tales siculos, sint exules et infideles regni, et talibus neque magnificus dominus Wayvoda possit gratiam facere, sine voluntate dominorum regnicolarum.

Articuli pro dominis Saxonibus.

Singuli Saxones habentes res et bona mobilia in valore florenorum duodecim vel amplius, habeant pixidem manualem, gladium.

Singuli judices regii et villici civitatum, oppidorum et villarum curam agant de hujusmodi pixidibus, et quum regni necessitas fuerit, juxta commissionem dominorum regnicolarum assignent istuc, quo necesse fuerit. Qui vero non habuerint res valentes florenos duodecim, tales habeant gladium aut lanceam, securim, arcum et sagittas.

Monetae omnes divorum Mathiae, Wladislai et Ludovici regum, in quibus circumscriptio apparuerit, ab omnibus trium nationum hominibus pro quibuscunque rebus et mercibus recipiantur, saltem non sint monetae falsae et adulterinae. Si qui vero recipere nollent et recusarent, accusentur apud judicem loci illius, qui, cognita re, puniat venditorem in rebus,

quas vendere voluit, et rerum ipsarum medietatem ipsi emptori det, aliam pro se ipso reservet.

Si vero judex recusaret hoc facere, evocetur per emptorem in praesentiam magnifici domini Wayvodae, qui ipsum judicem puniat valore rerum illarum, quas emptor emere voluit et tantum etiam de rebus judicis dominus Wayvoda pro se recipiat.

In casu vero, qui emptores quaererent calumnias cum malis et falsis monetis, tales capiantur a judice et ab eisdem pecuniae illae aufferantur, tradanturque capti magnifico domino Wayvodae, qui sciet tales calumniatores punire, tamen, si fidejussores dederint sufficientes, dimittantur.

Si qui finxerint et divulgaverint novitates germanicas...

(A többi hiányzik. — Egykorú, a hátulsó lapon látható felirat: „Meggyesien." szerint, a medgyesi széknek szánt másolat, mely Brassó város levéltárában Trausch József által összeszedett három kötetü: „Articuli diaetales plerumque originales a statibus et ordinibus Transsilvaniae conditi" című gyűjteménynek első kötetében találtatik.)

Horvát- és tótországi gyülések.

I.

A horvátországi rendek 1535 szeptember 9-én *Topozkán* tartottak gyűlést. A jelenlevők soraiban legelőkelőbbek a következők valának: négy *Frangepán* gróf: György, Farkas, Miklós és István; *Blágay István* gróf, *Keglevich Péter, Thahy Ferencz, Alapy János, Zymych István, Budachky János, Spysych Miklós, Pyseez György, Subych Gáspár, Imprych János* és *Kobasych György.* [1])

A gyűlés *Thompych Jánost* és *Budysych Mihályt* küldötte *Ferdinánd* királyhoz, hogy feliratát átnyujtsák és élő szóval is támogassák. [2])

A rendek, némely magánügyek mellett, — melyek között legfontosabbak a Corbáviai és Zrínyi családok örökösödési ügyei valának — főleg arra hívták fel a király figyelmét, hogy a hadinép elmaradt zsoldjának kifizetéséről, a báni méltóság betöltéséről és az ország védelméről gondoskodjék. Azon esetre pedig, ha őket most „végveszedelmükben" elhagyná, felkérik, hogy küldje nekik vissza azon oklevelet, melyben, midőn őt (1526 végén) királyukká választották, hűséget fogadtak; viszont ők is vissza fogják küldeni azon oklevelet, melyet

[1]) Ezek vannak a Ferdinándhoz küldött követek megbízólevelében aláírva. Az aláírások után ez áll: „Ac alii Nobiles tocius Regnie Croacie."

[2]) A részükre szeptember 9-én kiállított megbízólevélnek eredetije, az aláírók pecsétjeinek helyeivel, a bécsi titkos levéltárban. — **L. Irományok.** I. szám.

ugyanakkor részükre a királyi biztosok állítottak ki. Ezen nyilatkozat értelme természetesen nem más, mint az, hogy az alattvalói engedelmességet felmondanák, és minden viszonyt, melyben királyukhoz állanak, megszakítanának. [1])

A király válaszában kilátásba helyezi az elmaradt zsold kifizetését és a báni méltóság betöltését. A rendek fenyegető nyilatkozatára vonatkozólag, a legnagyobb gyengédséggel, kijelenti, hogy miként eddig horvátországi alattvalói jólétének biztosítására minden lehetőt megtett, ezentúl is buzgón meg fog felelni uralkodói kötelességeinek; inti tehát a rendeket, hogy ők is tántoríthatlan hűséggel ragaszkodjanak ő hozzá. [2])

II.

Ferdinánd király, ismételt igéretei daczára, a báni méltóság betöltését elhalasztotta. 1536-ban *Gerendi Miklós* erdélyi püspököt küldötte mint helytartót Tótországba, hol ez rögtön *gyűlést* hirdetett. [3]) Azonban a rendek körében nem talált kedvező fogadtatásra, miután ezek nehezteltek amiatt, hogy a király nem nevezett ki bánt, és helytartóúl is magyar főpapot rendelt. [4])

Az ellenzék vezére *Erdődy Simon* zágrábi püspök volt, bár nem rég Ferdinánd pártjára állott. Ez augusztus 11-ére *Dombróra* hívta össze a tótországi urakat. [5]) Már előre híre járt, hogy a királyhoz követeket fognak küldeni azon kére-

[1]) A dátum nélküli feliratnak eredetije, melyen Horvátország nagy pecsétjének helye látható, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban, hol tévesen van az 1534-ik évi iratok közé helyezve. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) A dátum nélküli k. válaszirat fogalmazata, ugyanott. — L. **Irományok.** III. szám.

[3]) Hol, mikor és mily eredménynyel tartatott meg ezen gyűlés, nem tudjuk. Pekry Lajos 1536. augusztus 25-én Ferdinánd királyhoz intézett levelében említi, hogy ő teljhatalmú követeket küldött ezen gyűlésre. Eredetije a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VI. szám.

[4]) Ezt Pekry L. leveléből tudjuk.

[5]) A gyűlés kihirdetéséről a zágrábi püspök által, szól Pekry Lajos idézett levelében.

lemmel, hogy vagy védje meg őket, vagy engedje meg, hogy adót fizethessenek a töröknek. [1])

Sokan jelentek meg; többi között: Erdődy Péter, Batthyáni Ferencz, Zrinyi János, Nádasdy Tamás, Pogány Péter, Gyulay István. A jelenlevők Zrinyi János és Gyulay István által Katzianer János főkapitányt is meghívták a gyűlésre; s ez november 10-én vonult be, számos kísérettel, Dombróra, hol nagy tisztelettel és kitűntetéssel fogadtatott. [2])

A gyűlést az ország védelme foglalkoztatta. A török pusztító becsapásai egy idő óta ismét gyakoriabbak voltak. A király emiatt Katzianert Magyarország felső részeiből Tótországba küldötte, és kilátásba helyezte, hogy ennek hadaihoz a stíriai és karinthiai tartományok hadai csatlakozni fognak. Miután azonban ez nem teljesült, s csak a görczi grófságból érkezett némi jelentéktelen segély: a rendek nem látták czélszerűnek, hogy Katzianer gyenge serege a törökkel megütközzék, s ezt felkérték, hogy a határok védelmére szorítkozzék. Egyébkint a fenforgó ügyek elintézését az augusztus 15-én *Kőrösön* tartandó gyűlésre halasztották, [3]) melegen kérvén Katzianert, hogy ott jelenjék meg; mit megigért. [4])

Katzianer ezerkétszáz lovas és háromszáz puskás kíséretében

[1]) *Jurisich Miklós* 1536. augusztus 12-én Kőszegről az alsó ausztriai helytartótanácsnak írja: „Die Windischen herrn die haben ainen lanntag ausgeschriben, unnd als morgen sollen sy beyeinannder sein. Ich verstee auch sy wellen gesandt zu Khu. Mt. schickhen und sich beschweren das man sy also verlassen hat, mit bitt, damit die Khu. Mt. sy vor den unglaubigen beschyrmen sol, oder ir erlauben, damit sy dem turckhen tribut geben etc.“ Eredetije a bécsi titkos levt.

[2]) Katzianer János 1536. augusztus 13-án Zágrábból Ferdinánd királyhoz intézett levelének eredetije a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** IV. szám. És *Thurzó Elek* augusztus 18-án Galgóczról írja a királynak: „Reuersus est ex Sclauonia hodie seruitor meus, qui inuenerat simul in Dombro apud Dominum Zagrabiensem dominum Johannem Kaczianer, Bathianj et Nadasdi atque Zrinj, aderat et Petrus Erdewdj. Illi quatuor secrecius inter se tractarunt.“ Eredetije ugyanott.

[3]) Thurzó Elek idézett levelében írja: „Reiecta autem omnia alia ad conuentum Crisiensem.“

[4]) Katzianer augusztus 13-iki levele alapján.

augusztus 14-én érkezett meg Kőrösre, hol a rendek szokatlanúl nagy számban gyülekeztek egybe; [1]) minélfogva a nemesek és az urak külön, egymástól elválva, tanácskoztak. [2])

A nemesek mindenekelőtt a maguk köréből kapitányt ohajtottak választani, ki a tartomány haderejét vezérelje. Az urak azonban szintén befolyást követeltek a választásra, bár megnyugodtak abban, hogy a kapitány a nemesség köréből választassék; egyúttal kívánták, hogy az a királyi főkapitánynak alá legyen rendelve. E tisztre Alapi Jánost jelölték ki; s ez csakugyan meg is választatott. A rendek ugyanakkor Katzianer főkapitányhoz azon kérelemmel fordultak, hogy hadaival a tartományban maradjon. [3])

A hadi költségek fedezésére az urak és nemesek egy forintnyi adót ajánlottak meg, melyet nemcsak a jobbágyok hanem az egy-telkes nemesek és a jobbágyokkal nem bíró egyháziak is tartoztak fizetni. Egyúttal felkérték a zágrábi püspököt, hogy a kincstárnoki tisztet, névszerint az adó behajtását, vállalja magára, és pedig minden fizetés nélkül; költségeinek megtérítését ígérvén. Továbbá megállapították, hogy a kapitány senkit, a kincstárnok megegyezése nélkül, szolgálatba ne fogadhasson. A kincstárnok és a kapitány egyértelműleg gondoskodjanak arról, hogy a nemesek és jobbágyok elnyomatást és kárt ne szenvedjenek; a kapitánynak kötelessége leend az erőszakos tettek elkövetőit megbűntetni és kárpótlásra szorítani. A kapitány részére meg fog határoztatni az élelmiszerek ára, melyet a katonák rendesen fizetni tartoznak;

[1]) Katzianer írja augusztus 15-én Kőrösről az alsó-ausztriai helytartótanácshoz intézett levelében: „Auf diesen lanntag hie so in langer zeit nie dermassen gehalltn, auch zusammen kommen sind."

[2]) Ez kitűnik azon iratból, melyben az urak a nemeseknek határozataira nézve észrevételeiket megtették. A bécsi titkos levt.— L. **Irományok.** V. szám.

[3]) Katzianer 1536. augusztus 18-án az alsó-ausztriai helytartótanácshoz Kőrösről írt levelében írja: „Haben mich also einhelligkhlich für iren Obrissten Veldhaubtman furgenommen und erwellt, und mit grossen ersuechen bey Mir angelangt . . . Die hern hie vest anhaltn, das ich khain Abzug neme, sonder auf des Turckhen furnemen noch ain Monat lang verharrn sol . . ." Eredetije a bécsi titkos levt.

ezek egyszersmind tartózkodni fognak a nemesek és egyháziak lakaiban megszállani; kik ez ellen cselekednek, a kapitánytól büntetésüket vegyék. A végvárak haladéktalanúl eszközlendő felszerelése határoztatott.

Az urak kijelentették a nemeseknek, hogy amennyiben a zsoldos hadak nem lennének elegendők, készek mind a törökök, mind a belzavarok leküzdésére, egész erővel síkra szállani, és Katzianerhez csatlakozni.

Végre a nemesek és az urak egyértelműleg elhatározták, hogy a királyhoz követ küldessék, ki a tartomány minden bajait és szükségeit leplezetlenül feltárja. Ezen követségre *Batthyányi Ferencz* választatott. [1])

Azonban a jelenlevő rendek egy része nem volt megelégedve ezen határozatokkal; különösen a jelentékeny adó megszavazása, a zágrábi püspöknek kincstárnokká, és Alapinak kapitánynyá történt megválasztatása ellen volt kifogásuk. Az elégedetlenek Kőrösről Varasdra siettek, hol Pekry Lajosnál — ki a zágrábi püspökkel már korábban meghasonlott — gyűltek egybe, és a királyt felkérték, hogy a kőrösi végzéseket ne erősítse meg, úgy tüntetvén elő azokat, mint a melyek a királyi jogokra és a tartomány érdekeire nézve egyaránt sérelmesek. [2])

Thurzó Elek királyi helytartó nem helyeselte ugyan, hogy a slavóniai rendek, a király mellőzésével, a zágrábi püspökre ruházták a kincstárnoki tisztet; [3]) azonban rosszalta Pekry fellépését is, kinek féktelensége a tartomány békéjét veszé-

[1]) A tótországi urak fönnebb említett irata alapján. — Thurzó Elek 1536. augusztus 26-án írja a királynak: „Adibit Maiestatem V. dominus Bathiany veluti nuncius a Regni Sclauonie Statibus destinatus."

[2]) Pekry Lajosnak 1536. augusztus 25-én Varasdról Ferdinánd királyhoz intézett levele. Eredetije a bécsi titkos levt. — L. **Irományok.** VI. szám.

[3]) Thurzó Elek augusztus 27-én a királynak írja: „Michi non multum placet, quod dominus Zagrabiensis hanc auctoritatem non per Maiestatem Vestram, sed per Status Sclauonie sit illic assecutus, et potissimum, quod dica detur ad manus suas; derogat hoc auctoritati Maiestatis Vestre."

lyeztette, s kinek a király iránti hűsége sem állott minden kétségen felül.[1])

A király tekintve a helyzet súlyos voltát, nehogy a bonyodalmakat neveljе, a zágrábi püspök megválasztatásában megnyugodott,[2]) azonban a tótországi rendek által megajánlott adó beszedését felfüggesztette. Ezen utóbbi határozatáról szeptember 16-án tudósítja a zágrábi püspököt, megjegyezvén, hogy érdemleges határozatait akkorra halasztja, a mikor a tótországi rendek követét kihallgatta.[3]) Mikor jelent ez meg a királynál, s mi történt tovább ezen ügyben? minderről hallgatnak emlékeink.

[1]) Thurzó Elek 1536. szeptember 8-án a királynak írja: „Ludouicus Pekry, indicto priuato conuentu, conatur ea turbare, que per dominos et Nobilitatem Sclauonie superioribus diebus agitabantur.. Agit omnia ista Pekry, ut Tyrannidem suam et inordinatos conatus ac consilia tueretur.“ Eredetije a bécsi t. levt.

[2]) Ferdinánd 1536. szeptember 6-án Bóczenből Thurzó Eleknek írja: „Quod Sclauonie Status Episcopum Zagrabiensem in Thesaurarium assumpserunt, id cum temporis culpa factum sit, nunc quidem commutare, sed retractare non possumus, sed nobis utcunque ferendum est.“ Eredeti fogalmazata ugyanott.

[3]) Ferdinánd 1536. szeptember 16-án Tridentből a zágrábi püspöknek levelére válaszolva, írja: „Ceterum de Taxa imposita, etsi omnino rationem inituri sumus, ut ipsius effectus absque aliquo impedimento consequatur; tamen eius collectionem, ex nunc, ex rationabilibus causis, differendum censemus.“ A levél fogalmazata ugyanott.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1536. Szeptember 9.

A horvátországi rendeknek megbízólevele, Ferdinánd királyhoz küldött követeik részére.

Serenissime ac jnvictissime princeps et domine domine noster naturaliter graciosissime atque clementissime. Humilima nostri et servitutis nostre commendatione premissa. Egregios ac Nobiles Joannem Thompych et Michaelem Budysych e medio nostri ad Serenissimam Maiestatem Vestram cum nonnullis negocijs nostris misimus. Dignetur Serenissima Maiestas Vestra verbis eorum fidem indubiam adhibere, ac si coram eadem omnes essemus. Iterum atque jterum nos humilime comendamus. Datum jn Thoposka die nona Mensis Septembris 1535.

Eiusdem Serenissime Maiestatis Vestre
humilimi subditj et servitores.
Georgius de frangepanibus Comes Zluny.
Bolphganghus Comes de frangepanibus.
Stephanus Vrsinus Comes Blagay.
Stephanus de frangepanibus Comes de Ozel.
Nicolaus de frangepanibus Comes Tersacz.
Petrus Keglevych de Busyn.
Franciscus Thahy.
Joannes Alapy de Nagykemlek.
Stephanus Zymych de Berycza.
Joannes Budachky de eadem.
Nicolaus Spysych de eadem.
Georgius Pysach judlium.
Gaspar Subych de pernya.

Joannes Imprych de Jamnycza.
Georgius Kobasych.
Ac alij Nobiles tocius Regni Croacie.

Kivül: Serenissimo ac inuictissimo principi et domino domino Ferdinando Dei gratia Regi Romanorum semper Augusto ac Hungarie, Bohemie Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austrie etc. Domino ipsorum gratiosissimo atque clementissimo.

Credentiales litere Statuum Regni Croatie.

(Eredetije, a pecsétek helyeivel, a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

II.

1535. Szeptember 9.

A horvátországi rendeknek Ferdinánd királyhoz intézett felterjesztése.

Sacra Regia Maiestas et domine nobis naturaliter clementissime, fidelium obsequiorum nostrorum commendacione premissa.

Ejusdem Maiestatis Vestre fideles subditi Barones, Proceres Nobiles ac Milites Regni Croacie Vniversi.

Item cum Nos hijs proxime retrolapsis diebus jn quadam nostra generali congregacione, Maximorum nostrorum negociorum causa existentes, mutuos tractatus exercentes, signanter ad tenendas ztrasas contra Thurcas fidej orthodoxe hostes, qui jncessanter invadere, quassare, vltimoque periculo nos subigere in dies non lassantur, et conantur; qui a Maiestate Vestra sine juris administracione, protectione, auxilio, et sine omni solucione sic derelicti fore dinoscimur. Hijsque nobis colloquentibus, ne omnino vltimum in excidium usquequo hij nunccij nostri a Maiestate Vestra cum optato et clementissimo responso venirent, deveniremus. Quos ad Maiestatem Vestram omnium miseriarum et calamitatum nostrarum declarandarum causa, Maiestati Vestre humillime supplicaturos, transmittendos duximus.

Ubi Generosa ac Magnifica domina Elena Magnificj quondam domini Nicolai Comitis Zrynensis etc. relicta, soror

autem spectabilis et Magnificj olim domini Joannis Torquati Comitis Corbauie etc., cum duobus filijs suis Joanne et Nicolao similiter comitibus Zrynyensibus fratribus nostris comparuit; ac per eosdem coram nobis expositum pariter et relatum extitit: Quod Maiestas Vestra hijs proxime elapsis diebus ad eos fidelem suum Reverendum dominum Albertum Secretarium Maiestatis Vestre et prepositum Quinqueecclesiensem, eos nomine Maiestatis Vestre jn eo requirendos transmisisset, vt ipsi Maiestati Vestre castrum Medwe et castella Rokonok et Lwkawecz cum vniversis eorundem pertinentiis remittere, manibusque dicti domini Alberti assignare deberent, cum tamen castellum Lwkawecz seorsum a Magnifico domino Francisco de Batthyan, et non cum predicto castro Medwe et castello Rokonok se emisse retulerunt; non mencionantes, quod dictus quondam dominus Nicolaus comes Zrynyensis proprijs suis pecunijs predictum castrum Medwe ac castellum Rokonok cum ipsorum pertinentiis vniversis, cum consensu Maiestatis Vestre, a Magnifico Domino Joanne Wngnod redemisset, nec, vt prefatus quondam comes Zrynyensis vice etiam altera, dictum castrum cum castellis prefatis, eorundemque pertinentiis a familiaribus prenominati quondam domini Joannis comitis Corbauie exemisset, nec denique meminentes, quod tum per lineam consanguineitatis, tum eciam confederacionem et contractum, juxta laudabilem ac vetustam hujus regni consuetudinem, castra, castella, possessiones, res mobiles et omne jus possessionarium, que prefuissent dicti quondam domini Joannis Comitis Corbawie, omni jure modernos dominos comites Zrynyenses concernunt, ad eosque devoluta et redacta sunt; Rogantes nos maximis precibus, vt penes ipsos Maiestati Vestre supplicare dignaremur. Peticionibus itaque ipsorum justis, vt par est, exauditis et jnclinati, Maiestati igitur Vestre, tanquam domino nostro naturaliter clementissimo, humillime supplicamus, vt Maiestas Vestra dictum castrum Medwe cum prefatis castellis jn manibus antedictorum dominorum comitum Zryniensium; in memoriam reducendo Maiestas Vestra, quanta et qualia dictus quondam Joannes comes Corbauie jn vulnerum suscepcione, suique ac suorum sanguinis effusione, magnarumque expensarum expo-

sicione, ac tandem ipse quondam dominus Nicolaus Comes, et ex post filij ejusdem sacre jnprimis hujus regni Hungarie corone, demum Maiestati Vestre pro locorum et temporum varietatibus, servicia exhibuerunt et jmpensi sunt; Quemadmodum jn presenciarum quoque domini Comites Zrynyenses optima servicia Maiestati Vestre cum ipsorum expensis, provisionibusque proprijs, magnam partem hujus jamjam perituri regnj defendendo, impendunt, ad castra eciam finitima, que pre manibus ipsorum sunt, cum gencium et victualium ex predictis alijs quoque ipsorum bonis maximos sumptus exponere dinoscuntur: Ex sua jnnata clementia regiaque dignitate dimittere dignaretur.

Item, si vero Maiestas Vestra omnino predictum castrum cum castellis de manibus dictorum dominorum comitum Zrynyensium certa causa excipere decrevit, apud manusque ipsorum Maiestas Vestra dimittere nollet: Necessarium erit, Si Maiestas Vestra hoc regnum, et sibi vicina jn manus Thurcarum prorsus devenire recusat, omnia finitima castra predictorum dominorum comitum Zrynyensium, que plurima sunt, ex propria camera Maiestatis Vestre cum victualibus, sumptibus, jngenijs, hominibus et omnibus necessariis tenere, et circa ea providere, que jn huiusmodj loco sunt, vt castra Maiestatis Vestre Bihigium et Ripach. Ex hoc autem de facili conijcere Maiestas Vestra poterit, quanta solum ad jlla duo castra finitima Maiestas Vestra exponit, quibus longe majores et graviores domini comites Zrynienses ad ipsorum finitimas arces de ipsorum bonis expensas faciunt, que per Maiestatem Vestram, si castrum et castella predicta ab ipsis exceperit, faciende erunt. Quare Maiestati Vestre supplicamus humillime, tanquam domino nostro naturaliter graciosissimo, ne Maiestas Vestra jn hoc cum ipsis dominis comitibus Zrynyensibus extra clemenciam, regiâmque suam dignitatem agere dignaretur; Sed ipsis dominis comitibus Zryniensibus, si (vt premissum est), predictum castrum cum castellis de manibus ipsorum excipere voluerit, ea, que per genitorem ipsorum ac ipsos predicto domino Joannj Wngnod jn redemcionem castri et castelli data, ac eciam, que dicto quondam domino Joannj comitj Corbauie per Maiestatem Vestram serviciorum suorum causa

literatorie jnscripta forent, et secundum solucionem familiarium ipsius quondam comitis Corbauie per dictum quondam Nicolaum comitem Zrynyensem, et postea predictam dominam Elenam relictam Ejusdem comitis Zrynyensis, postremo filios suos jn sortem stipendij eorundem ad solucionem Maiestatis Vestre facta, prius graciose persolvere dignaretur.

Ex quo eciam vivente ipso quondam domino Joanne comite Corbauie magnificus quondam dominus Nicolaus comes Zrynyensis semper equalem medietatem castri et castellorum, eorundemque pertinenciarum vniversarum predictarum, juxta confederacionem et literatoriam ordinacionem ipsorum coram capitulo Zagrabiensi factam, pacifice et quiete possedisse, ac universos prouentus et obuenciones ejusdem medietatis jntegre semper percepisse dicitur; Tandem dicti quondam domini Joannis comitis Corbauie in dicto castro Medwe obitu accidente, jpso autem quondam domino Nicolao comite Zrynyensi Croacie tunc existente, plurima autem familiarium dicti quondam comitis Corbauie presente, alia vero partibus festinanter ad tumulacionem dominj ipsorum, vt honor expetebat, confluente, jpsique quondam domino Nicolao comiti Zrynyensi per ipsos nunciatum fuisset, nolle eum ipsos prius jn arcem jmmittere, nisi per ipsum ac dominam Elenam contoralem suam firma fides, vt eos plenarie et omnimode de servicijs ipsorum erunt persoluturi, prestita sit; prestitisse autem affirmantur primo in fluvio Zawe, secundo jn civitate Zagrabiensi, tercio vero ante januam dictj castri Medwe, et sic denuo ab ipsis familiaribus quondam domini comitis Corbauie dictum castrum cum castellis redemisse ad manusque, ipsorum jntermediante, devenisse dinoscitur.

Altera vero ex parte, parti Joannis Waywode adherente pecunias, res et bona familiarium dicti comitis Corbauie pollicentes se daturos, vt ad manus ipsorum castrum cum castellis darent. *(ügy)* In hoc autem, vt ipsum castrum et castella dictus quondam Nicolaus comes Zrynyensis jn manus aduersariorum Maiestatis Vestre deuenire non permisit, Optima jmmemorabiliaque servicia Maiestati Vestre multorum testimonio exhibuisse asseritur; Quemadmodum a manibus jnsubiditis Maiestatis Vestre eciam prioratum Auranee proprijs suis pecunijs

redimere, ceterisque suis bonis ad fidelitatem Maiestatis Vestre jungere curavit, a quo prioratu, vt prius quoque per ipsos dominam Elenam relictam et comites Zrynyenses filios dictj quondam Nicolai comitis Zrynyensis Maiestati Vestre supplicatum (vt dixerunt) extitit, optimam partem per Valentinum Therek occupatam, sueque dicionj subactam esse. Cui Maiestas Vestra literis suis mediantibus mandauerat, vt bona prioratus per ipsum minus juste occupata ipsis dominis comitibus Zrynyensibus restituerentur, queque modo per ipsum nec restituta sunt. In hoc quoque Maiestati Vestre humillime supplicamus, ex sua amplissima clemencia ac regia dignitate cum dicto Valentino Therek bona prioratus dominis comitibus Zrynyensibus restitui facere dignaretur; Optimam spem jn Maiestate Vestra habentes, predecessorum ipsorum, eorumque fidelia servicia Maiestatem Vestram jn recenti memoria non dubitamus, habere; supplicacionibus quoque nostris humillimis, vt pro fidelibus perpetuisque nostris servicijs promeremur, per Maiestatem Vestram graciose exauditis, ipsis dominis comitibus Zrynyensibus fidelibus et subditis Maiestatis Vestre non ambiguis, clementissime esse facturam.

Item, domine nobis naturaliter graciosissime, exposuit Nobis magnificus dominus Georgius Zlwny Comes de frangepanibus, vt Maiestas Vestra sibi per literas suas mandasset, vti quasdam tres villas domino Thome Nadasdy remittere deberet, que alias ad castrum Zthynnychnyak pertinuissent; dixisset enim ipse dominus Thomas Nadasdy Maiestati Vestre ipsas villas per dictum dominum Zlwny tempore jnduciarum, per Maiestatem Vestram cum Joanne Waywoda obseruandarum, occupatas fuisse; supplicamus igitur Maiestati Vestre, tanquam domino nostro clementissimo, vt Maiestas Vestra huiusmodi disuasionj ne dignaretur locum dare, et vt Maiestas Vestra ea causa malevolum animum erga dictum dominum Georgium Zlwny ne dignaretur ferre, quoniam ipse dominus comes Zlwny jllas villas cum permissione magnifici domini Joannis Pwlyar capitanej Maiestatis Vestre, adhuc eo tempore, quo cesar Turcarum sub Vienna fuerat, occupasset, occupasse enim tamquam sua propria, quoniam et castrum Zthynnychnyak cum omnibus suis pertinenciis ipsum dominum

Georgium Zlwny concernere dicitur. Nam si ipse jnducie jnter Maiestatem Vestram et Joannem Waywodam non extitissent, jam ipse eciam causam castri Zthynynchnyak secus procurasset. Et ideo cum aliis, que jnter Maiestatem Vestram et Joannem Waywodam ordinari, rectificarique debebunt, et ipse dominus Georgius Zlwny, vt subditus et fidelis Maiestatis Vestre causa ipsarum villarum paratus erit juri astare.

Ceterum, Domine nobis naturaliter graciosissime, Maiestas Vestra recordari dignetur plurimis amonicionibus amplissimisque et fide dignis verbis Maiestati Vestre nos miserias et oppressiones nostras jam sepius declarasse, quas, vt omnibus notum est, in hac terra pro fide christiana primum, tandemque fidelitate Maiestatis Vestre servanda, patimur, Quam predecessores nostri jndeque nos serenissimorum dominorum quondam regum Hungarie observabant, observamus, qui omni gracia erga eos et nos tandem fuerunt, vti eciam ante hac jnclita domus Austrie erga nos graciosum respectum habebat, huicque misere et ferme desolate terre auxilio aderat; Maiestati Vestre humillime supplicamus, vetera nostra servicia, que sub capitaneatu domini Nicolai Jwryssych exercuimus, graciose persolvere dignetur, ad que per Reverendum Andream episcopum Thininiensem ac Magnificum Stephanum Dehes-hazy quondam dominos, conducti et accepti fuimus, pro quibus jam deseruitis servicijs nostris, anno tercio jam cuius jnstaret revolucio, Warasdinj per comissarios Maiestatis Vestre racio facta fuisset, que servicia secundum conductionem et ordinacionem nostram cum comissariis Maiestatis Vestre, vt premissum est, modo vsque exercemus, post promissionem tamen verbalem et literatoriam confirmacionem nobis ex parte Maiestatis Vestre per comissarios ejusdem, videlicet Reverendum Dominum Paulum prepositum Viennensem et dominos Nicolaum Jwryssych, Joannem Koczanyer, et alterum Joannem Pwlyar factam, Maiestas Vestra jn evitandis et euenientibus nostris vltimis periculis nullam graciam ostendere dignata est; Quarum literarum paria Maiestati Vestre duximus destinanda.

Preterea eciam Maiestati Vestre humillime snpplicamus, vt Maiestas Vestra omni justo jure, defensione, auxilio, et

signanter sua clemencia erga Nos providere dignetur, quoniam Turce et modo vt alias seviciam tyrannidemque ipsorum jncessanter jn nos et nostrates exercent, hanc miseram jn vltimoque periculo labentem prouinciam devastant, et depopulantur; jntus vero, multe dissensiones, controuersie ac jniusticie inueniuntur et exoriuntur, nos autem auxilio, prouisione et omnibus', que ad hoc sunt necessaria, Maiestatis Vestre, per eandem penitus destitutj, non defendere, non excubitare siue ztrasas tenere, non denique justiciam jnter nos exercere posse.

Tandem percepimus dominum Nicolaum Jwryssych Maiestati Vestre dixisse, nos pro seruicijs nostris, que Maiestatj Vestre sub capitaneatu suo jmpensi sumus, persolutos per eum fuisse; hoc ipse Maiestati Vestre si retulit, nec nobis, neque dictis suis satisfecit. Et Maiestati Vestre tanquam domino nostro naturaliter graciosissimo, humillime supplicamus, talibus dictis sew disuasionibus quorumcumque ne dignaretur Maiestas Vestra locum dare; que autem loquimur, vera sunt, vt Maiestas Vestra ab fenygh Mesther, qui tunc fuit nomine Hausa (?), sub fidej sue prestitucione, acta rej de facili accipere poterit.

Et iterum Maiestati Vestre humillime supplicamus, ne Maiestas Vestra sic jnconsiderate huic misere et fere funditus periture, omnique spe jn Maiestatem Vestram posite terre extremum jn excidium deuenire permittere dignaretur, hocque Maiestas Vestra super suam et parentum suorum animas ne assumere dignetur, quoniam omnes aduerse accidentes, que ex Maiestatis Vestre huiusmodi jncuria huic misere terre jn tempore presenti accidere possent, ex cuius, quod Deus auersare dignetur, periclitatione, vicinis et alijs terris Maiestas Vestra, deum et solam justiciam eius intuens, de facili perpendere posset.

Maiestas tandem Vestra, Regiam suam dignitatem considerans, qualis status, condicioque nostra de Maiestate Vestra, regnisque suis, clemencia et auxilium quale sit, cum nostri jobagiones sine numero jn regna Maiestatis Vestre transferuntur et abducuntur, mittunt enim ad jobagiones nostros ipsorum nunccios, multa subsidia et presidia jllis pollicentes,

multasque expensas eis mittentes, sic abuocant, cum quibus ijdem leuantur et deducuntur de terra nostra, ad jllaque regna transferuntur. Verumtamen si hoc regnum Maiestatis Vestre per Thurcas desolabitur, quod clementissimus et misericors deus avertat, et jntercipietur, nec vicina, nec Austria, neque remociora regna ab jnsultu deuastacioneque Thurcarum, excepto dei auxilio, secura esse poterunt. Eapropter Maiestati Vestre humillime supplicamus, vt Maiestas Vestra jubere ac jndicere, firmissimoque mandato committere dignaretur, vt jn regna Maiestatis Vestre jobagiones et colonos nostros ne transferri facerent, immo illos eciam homines et jobagiones nostros, qui exhinc ad jllas partes translati sunt, remitti et restitui facere dignaretur.

Finaliter per Maiestatem Vestram tanquam dominum nostrum clementissimum, seruicia nostra jam per nos deseruita graciose fieri persoluta, omnemque clemenciam et auxilium ferri prestolamur. Quodsi autem Maiestas Vestra nos jn vltimo periculo positos et pendentes, omnino derelinquet; Supplicamus Maiestati Vestre humillime, vt nobis literas nostras Maiestati Vestre medio comissariorum suorum predictorum per nos missas, reddere et restituere dignaretur; nos autem literas comissariorum ex parte Maiestatis Vestre nobis datas, quarum paria per hos nuncios nostros Maiestati Vestre, vt premissum est, misimus, remittere et restituere volumus. Iccirco Maiestati Vestre humillime supplicamus, ne hoc jn animum Maiestatis Vestre maliuolum accipere dignaretur; verumque vnde nos commeruimus pro tam fidelibus nostris seruicijs, nullam clementiam, nullum per Maiestatem Vestram promissum bonum a Maiestate Vestra accipere, habere et consequi potuisse, penitus jgnoramus (?).

Si a Maiestate Vestra omnino derelinquemur, velle nolle rebus et negocijs nostris prouidere et consulere cogimur.

Super quibus omnibus premissis a Maiestate Vestra clementissimam relationem expectamus.

Az irat élén: Barones, Proceres Nobiles ac Milites Regni Croatie.

(Eredetije, Horvátország nagy pecsétjének helyével, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

III.

1535. Szeptember.

Ferdinánd király válasza a horvátországi rendek felterjesztésére.

Sacra Regia Romanorum ac Hungarie et Bohemie etc. Maiestas dominus noster clementissimus graciose jntellexit petita baronum, procerum, ac nobilium et militum regni Croatie, et ad ea clementi animo duxit respondendum vt sequitur:

Inprimis, quod concernit petitionem eorum factam apud Maiestatem Suam pro comitibus de Zrynio, Maiestas Sua Regia vocabit eosdem comites ad se, et personaliter eos audiet in petitis suis, ac superinde cum eis aget, seque clementer et benigne resoluet.

Sed quantum ad solucionem antiquorum seruitiorum nobilium Croatie, Maiestas Sua Regia petit informacionem ab eis, unde huiusmodi debita procedant, et quo, et in quanto numero Maiestas Sua eis teneatur; quas enim gentes Maiestas Sua in regno, pro quantitate cuiusvis temporis, habuit, et sub certo numero tenuit, et solutionem illis etiam fierj curauit; ad ea vero, que Maiestas Sua istorum causa et vlterius forte tenebitur, juste se geret, vti decet regem graciosum et benignum. Quoad banos constituendos et regni prouisionem, Maiestas Regia respondet, quod banos propediem eliget et constituet, et quod necessariam de singulis pro publica regni tranquillitate prouisionem faciet.

Curabit etiam, et seriose mandabit Maiestas Sua Regia, ne deinceps ipsorum jobagiones ex Regno illo emigrantes in Maiestatis Sue prouintijs hereditarijs assumantur aut recipiantur, sed in patria sua manere debeant.

Quoad vltimum petitionis sue articulum, Maiestas Regia respondet in hunc modum: quod ab eo tempore, citra quod ab vniuersis statibus et ordinibus regni Croatie in regem et dominum eorum fuit assumpta, nihil magis cure et cordi habuit, sicut adhuc etiam habet, et habere semper jntendit, quam quod vniuersos regni illius jnhabitatores jn bona pace et quiete conseruaret, ac jus et justitiam ministraret, et si quid jn regno

disturbij euenisset, superinde maturam faceret prouisionem, et quia Maiestas Sua nunc jn actu est, vltra eam pacem et amicitiam, quam cum jmperatore Turcarum habet, et pro evidenti regnicolarum suorum omni commodo et benefitio firmauit, etiam cum aduersario suo Johanne Scepusiensi concordandj, suisque fidelibus vno aut alio modo sobueniendj et prospiciendj, eosque in nulla parte aut tempore deserendj; jdcirco Maiestas Sua graciose requirit et hortatur eosdem status et ordines, vt attenta graciosa voluntate, jnclinatione et cura, quam Maiestas Sua de eis et cum ceteris fidelibus suis semper est habitura, et eis in nullo vnquam defutura, velint tamquam bonj subditj pro bono fidei nostre et regni, ac vtilitate sua communj, adhuc in fidelitate et bono offitio erga Maiestatem Suam persistere et perseuerare, quod erga ipsos omnes et eorum quemlibet, pro vniuscuiusque condicione et qualitate, Maiestas Sua Regia quouis tempore oportuno graciose compensabit.

Az irat élén: Responsum Maiestatis Sue.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

IV.

1536. Augusztus 13.

Katzianer János főkapitánynak Ferdinánd királyhoz intézett jelentése a dombrói gyűlésről.

Allerdurchleuchtigister Grosmechtigister Kounig Allergenedigister Herr.

Als ich Euer Khuniglich Majestät am negstverschinen VIII. tag des Monats, von hinn auss, in meinem abschidt so ich auf die zusamenkhunfft etlicher Herrn auss windischen Launden gen Tombre zogen bin, vnd allersachen Euer Khuniglich Majestät, was auf dieselbzeit gehandlt, vnnderthenigisten bericht geben; Seit ich zw den Herrn aus etlichen bewegklichen vrsachen, mich also der besamblung eylleundt genächendt, jn Hofnung ich wolt den Pekhery daselbst betretten, dergleichen die pösz practikhen, so jm Launde

gewesen mit meinen selbst beysein vill abstellen, wie dan beschechen unnd nachuolgenndt Euer Majestät genedigklich vernemben werden. Aber der Pekhery ist zw solicher zwsamenkhunfft nicht khomen, sonnder sich krankh gemacht, als ich doch hör es sey nit an sonnder warhafft, das ich derzeit gegen seiner person niht hab mugen einsvchung thun, aber wie die Herrn die geaanndten gehört, vnd mein furgeben, laut der jnstruction, so ich Euer Majestät der Copey geschikht, verstanden, haben sy des ain grosse freudt gehabt, vnnd, vonnstundan den Graf Hannsen von Serin vnnd Gwllay Ischtwan gegen mir Eyllenndt geschikht, vnd mich mit dem hochsten bitten vnnd Ermannen lassen, das ich zw jnnen khomen soll, dan sy on mich nichts hanndlen, noch furnemben wellen; auf solich jr begern bin ich sambt anndern adl, so bey mir gehabt, zw jnnen zogen, mich mit grosser Eer vnd reuerencz Empfanngen, vnnd desselben abents nichts gehanndlt, Sonnder auf Morgen Sanndt Laurenzen tag zw hanndln angestelt. Da nun gewesen ist der Bischof Erdeudj Petter, Bathyan Ferenncz, Graf Hannss vom Serin, Graf N. Marschnitsh (?), Nadastj thomass, Pwganj Petter, vnnd sonnsts vill adelspersonnen, welliche nun des Morgens zw der hanndlung grifen vnnd ain rat vnnder jnnen beschlossen, was nun weiter furzwnemben war, vnnd sein nun in dj bewegung ganngen. Dieweil sy ganncz bedenkhen das oll jr wolfart nur an ainer schlacht ligt, damit sy jr Vatterlandt mochten beschutzen, so sey nun gross von notten, das man sich darzw statlich Richt, dan soll man sich yetzo fur der flekhen ain als Kowatsch oder Brodt schlagen, vnnd khain geschutz vorhannden, damit die Schlosser sollen Erobert werden, dergeleichen khain volkh, das ainer Schlacht genueg war nicht gefasst sein, Sonnder ain pösen abzug nemben, So wär es pöser, als ob man nie anzogen wer, dan Ain Newer Krieg darauss wurdt, vnnd der veindt bewegt, jnnen das Herz geben, vnnd vns Endtnumen, dergeleichen, auffuerung vill furgeben, doch jm beschluss vnsz haimbgeseczt. Also wo wir wolten oder darzw gefast warn zw ainer schlacht oder zweroberung der geschlosser, so sein sy willig mit Aller Ir Macht zuzuziehen; vnnd haben daneben Anzaigt den grossen Mangl

der probant, die nicht statlich zw ainer zimblichen lenng zw bekhumen, wär Vrsach, das dj yetzo durch jr gross vnordnung all verwuesst sein worden, mich auch mit khainem geschutz wissen zuuertrossten, des zweroberung der geschlosser von notten wer, vnnd bey jnnen gancz vntrostlich gewesen, in Allen was zw New anfanng zw eroberung des was ve rloren wider zwerobern werre der furseehung zuuertröstung nicht gewesen, vnd bey jnnen ain grosse zaghait vnnd wannch (?) gefunden; der vrsach ich am negsten mit jnnen zwgelendt vnnd gar nicht zw wait disputieren wellen, sonnder Alles zw jren willen geseczt; doch daneben nicht vergessen, wie Euer Majestät von Anndern genedigklichen versteen werden, vnnd nämblich jn jrer Eendtschuldigung der zerstreuung ee ich zw jnnen Ankhumen bin, die doch etwas in sich helt, aber doch khain genuegsamben grundt; jch habs auch nicht gar kriegen oder mit jnnen disputiren wellen, Sonder jm Mitll mit jnnen ab prochen, vnnd alles auf das glumpfigist mit jnnen zwgelendt, vnnd beschechen lassen, doch dennacht nicht daran vergessen, was zw erhaltung Euer Majestät Reputacion Lanndt vnd Leut Raicht. Also ist jr Rate jm beschluss gewesen, so man yeczo nicht gefasst war zw ainer volkhumen Schlacht, das pesser sey, man thue gemach vnnd beschucz die graniczen nach Notturfft, zw behuet der tegkhlichen einfall vnnd alsdan Euer khuniglich Majestät als Herr vnnd Kounig wolle auch all Anstossundt vnnd Ander derselben Lanndt vmb Hilf vnnd beystanndt dem Vatterlandt dasselbst zw beschuczen vnnd zw befriden helfen genediglich versuechen; Auch bey jnnen selbst in ordnung zwbringen, wie vnnd in was massen ain Tapfer furnemben geschechen soll, zw eroberung der flekhen vnnd pasz vber die Saw, auch die Schlacht zw lifern fwrzwnemben, des alles auf den Lanndtag yeczo an vnnser Frawen Himelfart tag zum Creucz gehalten soll werden, daselbst alles zwbeschliessen, darzw sy mich mit dem hochsten gepeten personndlich auch hin komen soll, das ich jnnen Also hab bewilligt, vnnd sambt Allen Euer Majestät getrewen vnnderthannen, wie ich die Euer Majestät laut beyligunder aufzaichung genedigkhlichen zunernemben zwschiken, dahin zwerscheinen. Vrsach, das ich zw got verhof es werde da furge-

nomben des Euer Majestät zw gehorsamb, nucz, vnd derselben Erblanndt zw befridung zwguet gehanndlt; dan furwar allergenedigister Kounig es sein so pösz verraterisch practikhen jn dem Lanndt gewesen, das ich ganncz gelaub, wo disser klainer Anczug von dem Armen Crain Landt, zwfordrist Euer Majestät darthuen, auch der Graffschaft Görtz, sambt Gradisch vnnd Meran Hawbtleuten, nit beschechen het, ich sorg Euer Majestät wer dits Lanndt schon Eendwichen durch falsch propfeten, die sich haben jn windischen Lanndt erhebt vnnd Strenglich practiziert vnd so weit pracht das der gemain Adll ainstails der groffen Hannsen bewilligt vnnd beschlossen haben, welicher Herr jnen zum Ersten Zuzug es war Euer Majestät oder Jhanus Wayda, dem wolten sy gehorsamb laisten. Ich hof zw got, es sey jnnen prochen wie Euer Majestät durch annder genedigist versten werden; ich will auch sambt Anndern mein Herrn vnnd freundten unsern trewen vleiss was Euer Majestät vnd derselben Landt wolfart erfordern wurdt, nicht sparen; Aber geleichvol so wurdt ich jn zwzugn der anndern Lanndt als Kerndten, Steyr vnnd Osterreich nicht wenig verlassen, auch in dem gelt so mir Euer Majestät verordent; ich hab aber Euer Majestät vorgeschriben ich will mein mugklichen vleiss furwenden nach aines yeden gelegenhait des Zwzugs auch befurderung des gelts nach gelegenhait halten, vnnd hanndlen, als vill mir menschlichen mugklich ist.

Dergeleichen vrsachen hab ich mich muessen gegen den Hungrischen Herrn vnnd jn annder gelegen wegen der Hanndlung halten vnd schikhen, vnnd noch jn yecziger khunfftiger zwsamenkhunfft halten muess, wie dan Euer Majestät grundtlich der Hanndlung nach, wie die ist, mit gnaden bedennkhen mugen, das ich die hocher als ich der verstee nit hanndlen mag als muglich ist vnnd sein wirdt; doch so haben die Hungrischen Herrn solichen jren beweglichen Ratschlag auf vnnsser guetbedunkhen gestelt ob wir wessten des hoher zw bedenkhen, wolten sy mir des vnnd den anndern Herrn gern volg thuen; darauf allergenedigister Herr hab ich mich sambt allen Euer Majestät getrewn Lanndtleuten, souill der bey ain andersindt, beratschlagt vnd aller-

lay weg bedacht vnnd bewegen, als der Hungrischen Herrn Ratschlag vnnd furgeben zw Krefften erkhenndt, jnansechen oberzelter vrsachen das ich mit khainem Thapfern geschucz zw ainer Schlacht versechen, Zum andern das von khainem ortt allain von der Graffschaft Gorts Zwzug beschiecht vnnd zw ainer Ernnstlichen Hanndlung nit gefasst, auss solichen beweglichen vrsachen vnnd dergleichen furnemben von Notten sein will, wie es die Hungrischen Herrn bedacht, das ich nit hab mugen verordnen vnnd mich gefallen lassen, vnnd bin allso willens mich alss Morgen sambt allen Herrn vnnd Adl, bis in dj XIII-c. pferdt vnnd II-c. Hakhenschuczen auf dj besamblung zw erheben, vnd hie das geschucz sambt dem fussvolkh vnnd ainstails geraissigen Zeugs piss auf mein wider ankhunfft zw beschluss des Lanndtags bey ainander vnabzogen beleiben lassen; verhof zw got jn solichen landtag bey den Hungrischen Herrn zw Allergehorsamb Euer Majestät wie bissher nie gewesst, zwbringen, dann sy Rueffen vnnd schreyen selbst darumb, Nemblich das dj vngerechtigkeit bey jnnen Ausgethan vnnd gestrafft werde; darjn will ich Euer Majestät als ain trewer dienner zw guet khain vleis sparen.

Beschlieslich so bit ich Euer khuniglich Majestät in allervnndertheniger gehorsamb, welle die aufzaichende personnen als dj getrewen Euer Majestät vnnderthan, die sich also ganncz gehorsamblich auf mein ansuechen Euer Maiestät zw guet auf diesem zug bewegen lassen, vnanngesechen der vill grossen vngelegenhait, dergeleichen vnangesechen das wenig bezallung gewest vnnd nitt vmb gelts willen beschechen, Sonnder sich allain mit der klainen vnderhaltung zwfriden stellen lassen, als auf ain pferdt Monatlich V. gulden Rheinisch des noch bissher von gerusten pfärden nie geschechen ist: Euer Majestät wolle die all mit gnaden fur ander so anhaib beliben genediglich bedenkhen vnnd beuohlen haben, damit die vnnd ander zw der gleichen khunfftiger Hanndlung desstmer verursacht werden, auf mein oder annder Euer Majestät Ersuchen, sich zw bewegen vnnd prauchen lassen; dan ich warlich Euer Majestät bey trewen glauben mit Warhait anzaigen mag, das ich nit glaubt das dise guetwilligkhait

so sy disen zug haben prauchen lassen menschlich, sonnder ain sonndere gnad gottes gewesen, jn so wenig tagen als Nemblich VI den zug in das werch pracht. Des alles hab ich Euer khuniglich Majestät in vil anczuczeigen nit vnnderlassen wellen; dergeleichen was auf disem Landtag gehanndlt vnnd beschlossen wurdt, will ich Euer Majestät desselben alles vnuerzogenlich grundlichen bericht thuen, deren ich mich jn aller gehorsamb thue beuelhen. Datum Agram am XIII. tag Augustj anno vnd jm XXXVI-ten.

An dj Romisch khuniglich Majestät etc.

Hanns Coczianer etc.

(Egykorú másolata a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

V.

1536. Augusztus 18.

A kőrösi gyűlésen levő tótországi uraknak a nemesség kívánataira adott válasza.

Quantum ex parte Capitanej regni, videtur dominis, quod contra consvetudinem et libertatem regnj esset, ita deligere capitaneum; sed ut domini unacum nobjlitate eligant capitaneum ex statu nobilitatis, sub cuius imperium et capitaneatum gentes conductitie et regni tempore necessario assignentur, qui quidem capitaneus, interim quoad a regia Maiestate oratores redierint, necessitate et periculo regni ita expostulante, generalj capitaneo sue Maiestatis subsit, et illius mandata exequatur. Certis autem ex rationibus et urgentissimis causis videtur dominis, Ut js capitaneus et bellj ductor regni sit dominus Joannes Alapi.

Modus autem dicationis et exactionis taxe placet dominis, secundum regesta domini Reverendissimi Zagrabiensis fierj, prout in ea parte, ubj dicatio, *(így)* in illis autem bonis, que sunt dominorum prioris Auranee, Abbatum, prepositorum, plebanorum, uel aliorum exemptorum, fiat fidelis connumeratio; ad tantam autem necessitatem et expeditionem regnj non medius florenus, sed unus florenus integer a miseris plebeis et nobilibus vnibus sessionis exigendus erit.

Illud etiam videtur dominis, quod et nobilitatj placuit, ut plebanj, Rectores Altarium et prebendarii, qui colonos non habent, instar nobilium unius sessionis, vnum florenum ad tantam necessitatem regnj contribuant, nihilominus orent deum incessanter in ecclesijs ipsorum.

Quantum ex parte Thezaurariatus, domini decreverunt, ut dominus Reverendissimus Sagrabiensis, penes quem Regesta dicationis reposita sunt, visa tanta calamitate patrie, ipsemet hoc oneris assumere ne gravetur, ac pro salute sua et patrie nullum sallarium desideret, in quo nulla suspitio esse potest; quod si quid damnj faceret, Regnum ex decimis sue Reverendissime dominationis retullere (?) posset.

Si autem aliquas expensas in huiusmodj contributionis et offitij necessariam prouisionem, exactionem Dominus Reverendissimus impendet: domini, visa rationabilj causa, in rationem acceptare deliberarunt.

Volunt tamen domini, ne capitaneus Regnj, absque scitu ac voluntate domini Reverendissimi Sagrabiensis Thesaurarij, quempiam ad servitia et salaria assumere sit ausus.

Quominus autem subsidium, ut usque XV. diem, quemadmodum dominis Regnicolis placuit, exigatur, placet dominis deliberatio dominorum regnicolarum; qui autem administrare distulerint, pro Consvetudine alias observata, cum Byrsagijs et multa consueta, dominus Thesaurarius exigere faciat.

Placuit etiam Dominis, ut orator ad Maiestatem Regiam, sine dilatione, expediatur, js autem in tanta necessitate sit talis legalis persona, vt omnes necessitates et Calamitates regni audeat regie Maiestati declarare. Ideo vnum ex Baronibus et magnatibus Regni, dominum franciscum de Batthyan, expedire deliberaverunt.

Dominus autem Thesaurarius Vnacum Capitaneo regni exactissimam curam gerent, ne bona nobilitatis et res miserorum colonorum Regnj per gentes diripiantur, spolientur, ac opprimantur; alioquin capitaneus regnj pro hac Re rationem prestabit, et damnum passis satisfacere debebit; capitaneus autem iuxta iuramentum prestandum illos, qui excesserint, pro modo culpe punire.

Videtur etiam dominis, ut capitaneo assignetur regestum,

penes quod commeatus et victualia, pretiumque eorum limittetur, et secundum illud gentes solutionem facere debebunt.

Quantum ex parte castellj dominorum Zempchey, domini deliberarunt, ut necessaria provisio fiat ad id Castellum, et ad alia, que provisione in confinibus sua indigent. Id autem sine dilatione fiet.

Finaliter etiam placuit dominis, vt domini Regnicole decreverunt, ne gentes in curijs nobilium et personarum Ecclesiasticarum condescendant, contrarium facientes, per dominum capitaneum, pro modo culpe puniantur.

Domini autem offerunt se se dominis regnicolis, quod, dum et quotienscumque opus fuerit, maiorj presidio gentium, tam contra hostes fidej, quam etiam contra turbatores pacis patrie, vbi non suffecerint vires gentium conductitiorum regnj, parati sunt cum omnibus viribus et gentibus eorum penes Magnificum Dominum Joannem Katzianer generalem Capitaneum Regie Maiestatis personaliter insurgere, et ej assistere.

(Egykorú irat a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

VI.

1536. Augusztus 25.

Pekry Lajos levele Ferdinánd királyhoz, a kőrösi gyűlés tárgyában.

Serenissime princeps et rex, domine domine clementissime, fidelium serviciorum meorum commendacionem. Recordari poterit Maiestas Vestra, quod dum hijs superioribus temporibus Vienne jn conspectu Maiestatis Vestre fuissem, loquuta fuerat mihi, qualiter Reverendissimum dominum Nicolaum Gerendy episcopum Transylvaniensem jn hoc regnum Sclavonie, qui defensioni et alijs necessitatibus ejusdem ad aliquot tempus provideret, tanquam locumtenentem Maiestatis Sue mittere vellet, jntentionemque meam superinde Maiestas Vestra jntelligere voluit: ego quamvis pro ea vice, Maiestati Vestre responderam, contra libertatem regni non esse mittendum, sed quum causam a Maiestate Vestra convenientem jntellexissem, vt par est, eiuscemodi voluntas Maiestatis Vestre mihi visa est; discedentique commiserat mihi Maiestas Vestra,

ne jn hac parte contrarium jnter regnicolas tenerem, quod facturum me, juxta debitam obedienciam, spoponderam; cumque de voluntate eiusdem Serenissime Maiestatis Vestre, jdem dominus Gerendy regnum hoc jngressus fuisset, ad hec congregacione generalj ex mandato Maiestatis Vestre jndicta, quum autem ego ad superiores partes Pannonie, pro curacione salutis corporis mej, transissem, neque congregacionj istiusmodj jnteresse valuissem, deputaveram nihilomagis et miseram jn eandem congregacionem certos et speciales homines et familiares meos, cum ea plena jnformacione, ad quod Maiestati Vestre responderam, jn nullo vel in minimo, deus mihi testis est, refragando; sed quum per dominos et regnicolas pro voto Maiestatis Vestre dominus Gerendy non esset acceptatus, jntellexi coram Maiestate Vestra declaratum esse, me cum domino episcopo Zagrabiensi, per homines meos habuisse jntelligentiam, causamque illius controversie me fuisse, quodque ita super dampno Maiestatis Vestre cum eodem episcopo concordassem . . . . . Interim autem dominus episcopus Zagrabiensis, convocatis nonnullis dominis regni, qui sibi videbantur, apud domum suam Dombrij fecit congregacionem, jllicque quicquid sibi videbatur omnia conclusit, me quoque per quendam specialem hominem suum, qui in episcopatu illo temporalium vicem gerit, jnvitabat, multisque verbis rogabat, et certas raciones ostendebat, vt et ego Dombrum et Crisium jn medium eorum venirem; constituerant autem, quod pro certo jntelléxi, si illac accessissem, me sicario more perdidissent; jtaque clementissime rex et domine, cum talibus, qui jn perniciem capitis mej machinantur jnsidianturque mihi, si Maiestas Vestra jnter nos talia non rectificabit, videat qualiter Maiestati Vestre servire possem; et deinde jdem episcopus ad diem assumpcionis virginis gloriose Crisium convencionem jndixit, vbi cum illis, qui cum eo et jn primo loco Dombrij videlicet fuerant, conveniens, quasi de publico tractaturj, ad vniuersitatem nobilium, qui certi et speciales jbidem convenerant, certas proposiciones detulerunt, et vt super illis, que ipsis et pro reipublicae salute viderentur vtilia, jntencionem eorum pronuncciarent, requisiverunt; vbi quum eadem vniuersitas nobilium, fideles Maiestatis Vestre, tanquam probi

christiani, amatoresque patrie et publici boni, jntencionem eorum dominis jllis, prout optaverant, pronunciassent, huiusmodi consultam eorum deliberacionem, hij qui Dombrij fuerunt, acceptantes, quod jamdudum Dombrij concluserant, edixerunt, que omnia Serenissime rex aperte contra libertatem regni et pocius jn perniciem ejusdem vergunt; definierunt namque, vt juxta regestum decimale episcopatus Zagrabiensis, et colonj sessionatj, et inquilinj, et montaniste, misereque filatrices (?), deinde eciam vnius domus vniversi nobiles, deinde etiam presbyteri, hoc est plebanj, et altariste, atque prebendarij, et alij jobagionibus carentes, per singulum vnum florenum statim solverent, vtque solus episcopus Zagrabiensis et Thezaurarius et connummerator ac exactor fieret, jlleque presbyteros et prediales suos ad connumerandam huiusmodi jnauditam taxam vbique per totum regnum deligeret et mitteret; qualem quidem taxacionem Serenissime princeps nullj vnquam principum oblatam et datam esse, est auditum; faceret autem hec maximam summam, atque jn hoc regno nunquam auditam. Maiestas Vestra sepius optavit sibi ex hoc regno suo Sclavonie contribucionem, prout principi nostro, darj; que Maiestati Vestre neque juxta solitam dicam est oblata, quemadmodum superioribus diebus experta est Maiestas Vestra, neque aliud jntelligat Maiestas Vestra, quam illos aliquot, qui talia ordinarunt pro commodo eorum privato, marsupioque replendo ordinasse; solus enim episcopus et Thezaurarius et exactor atque connumerator est, et vnum ex suis familiaribus jn capitaneum delegit, qua consuetudine nunquam hoc regnum vsum est; habuit semper banum, qui vicem Maiestatis Regie tenuit, js fuit et banus et ductor totius regnj; quod si quando regnum exercitum suum jn regni defensionem mittere debuit, hujusmodj exercituj capitaneus vnanimiter electus constitutus est, sed jlle quoque cum toto exercitu sub potestate banj fuit. Hec Serenissime rex ordinata sunt, nobis aliquot, qui tales dominj sumus, prout illj sunt, qui hec ordinarunt, et totj vniversitatj nobilium jn praeiudicium, libertatemque tocius regnj contra, nam tota vniversitas jlla nobilium, qui Crisij fuerunt, non acceptaverunt conclusionem istiusmodj, statimque tum ex illis, qui jllic jnterfuerunt, tum eciam alij certj capita-

les et speciales hujus regni nobiles venerunt ad me, rogantes me, vt super hac ipsa jnconsueta ordinacione ad Maiestatem Vestram scriberem, supplicaremque, ne eosdem fideles subditos suos Maiestas Vestra talibus opprimj et onerarj pateretur, quoniam ijdem vsque ad amissionem rerum, capitumque eorum, haudquaquam consentire volunt. Pro eo supplico Serenissime Maiestati Vestre, tanquam domino et regi clementissimo, dignetur circa premissa graciose providere, et ne talibus contra libertatem regnj et omnium nostrorum, onerarj nos paciatur. Intellexi eciam per eosdem dominos aliquot, qui Crisij convenerant, Magnificum dominum franciscum de Batthyan ad Maiestatem Vestram nunccium missum esse; legacionem tamen jllorum non jntelligo, neque ex vniversitate nobilium aliquis eandem jntelligit, licet alias, dum nunccij aliqui ad principem per vniversitatem dominorum et nobilium, missi fuissent, legacio, jn qua missi sunt, semper non adeo occulta fuit, vt vniverse dominj et certi (si non omnes) ex vniuersitate nobilium, eandem non jntellexissent; sed queque illa est, et quidquid Maiestati Vestre jdem dominus Batthyany jn hac parte dicet, loqui potest, sed nunquam ego cum illis dominis et nobilibus, vniversitate videlicet nobilium, quia omnes ordinacionj jllj jnconsuete contradiximus, vsque ad bonorum meorum rerumque mearum et capitis mej et jllorum eciam, quibus jnconveniens videtur, et libertatj patrie prejudicatiua, amissionem, consenciemus, quoniam non pro commodo Maiestatis Vestre, neque regni ejusdem factum est, sed ex privato odio, et pro privato, vt dixi, bono. . . . . Ex castro meo Warasd feria sexta proxima post festum beatj Bartholomej apostoli anno domini 1536.

Ejusdem Serenissime Maiestatis Vestre

fidelis servitor
Ludovicus Pekŕy de Pethrovyna.

(A pontokkal jelölt helyeken a levél más ügyekről szól.)

(Eredetije a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.)

TARTALOM.

Lap.

Bevezetés III

I. A miskolczi és tokaji részleges gyülések. 1526. Szeptember 16. Október 17 1

Történeti bevezetés 3

1526. Október 16. Szapolyay Jánosnak és a tokaji rendeknek rendelete, a tokaji gyűlés által megajánlott adó tárgyában . 8

1526. Október 17. Meghívólevél a székesfehérvári országgyűlésre 9

II. A székesfehérvári királyválasztó országgyülés. 1526. November 11

Történeti bevezetés 13

1526. Október 27. Ferdinánd király utasítása Magyarországba küldött követei részére 23

1526. Október 31. Mária királyné levele, Szapolyay János királylyá választatása tárgyában 25

1526. Október 31. Zsigmond lengyel király megbízólevele, a székesfehérvári országgyülésre küldött követei részére . . 27

1526. Októker 31. Zsigmond lengyel királynak a magyar rendekhez intézett levele . . . . . »

A székesfehérvári országgyülés törvényczikkeinek kivonata . . 29

III. A pozsonyi királyválasztó országgyülés. 1526. Deczember 31

Történeti bevezetés 33

1526. Október 9. Mária királyné meghívólevele a komáromi országgyülésre 56

1526. Október 9. Báthory I. nádor meghívólevele ugyanazon országgyülésre 57

1526. November 23. Mária királyné meghívólevelei a pozsonyi országgyülésre 58

1526. Deczember 5. Ferdinánd király utasítása a pozsonyi országgyülésre küldött követei részére 60

Lap.

IV. Horvát- és Tótországi gyülések 1526. 71

Történeti bevezetés 73

1526. Október. A horvátországi rendek felterjesztése Ferdinánd királyhoz 83

1526. Deczember 5. Ferdinánd király megbízólevele, a horvátországi gyülésre küldött követei részére 84

1527. Január 1. A kir. biztosok és a horvátországi rendek oklevele Ferdinánd királylyá választatása felől 86

1527. Január 1. A horvátországi rendek felirata Ferdinándhoz . 91

1527. Január 3. A horvátországi rendek felirata Ferdinándhoz . 92

V. János király budai országgyülése. 1527. Márczius . . 95

Történeti bevezetés 97

1527. Február 6. János király meghívólevelei 110

1527. Márczius 7. Ferdinándnak és V. Károly császárnak a magyar rendekhez intézett levelei 111

1527. Márczius 23. A budai országgyülésen alkotott törvények . 116

1527. Márczius 24. A budai országgyülés válasza I. Ferdinánd levelére 125

VI. Ferdinánd budai országgyülése és koronázása Székesfehérvárt. 1527. Október—November 131

Történeti bevezetés 133

1527. Augusztus 20. Ferdinánd meghívólevele 148

„ „ 26. „ „ 149

„ „ 24. János királynak a rendekhez intézett levele, a budai országgyülés tárgyában 150

1527. Október 10. Ferdinánd király levele, melyben Kassa városát a koronázásra meghívja 151

1527. Október 4. János királynak a budai országgyüléshez intézett irata 152

1527. November. Az országgyülésen alkotott törvények . . . 154

VII. Erdélyi, Horvát- és Tótországi gyülések. 1527 . . 157

Erdélyi gyülések. Történeti bevezetés 159

I. A tordai és medgyesi gyülések 1527. Augusztus 26 és 27 . 160

II. A kolozsvári gyülés 1527. Október . . . . . „

III. A marosvásárhelyi gyülés 1527. November 161

1527. Augusztus 23. Meghívólevél a medgyesi gyülésre . . . 162

„ „ 28. János király rendelete a Ferdinánd által hirdetendő erdélyi gyülés tárgyában 163

Horvát- és Tótországi gyülések. Történeti bevezetés . . . 164

I. A horvátországi rendek czettini gyülése 1527. Április 28 . . „

II. A tótországi rendek kőrösi gyülése 1527. Január 21 . . . 167

1527. Április 27. A horvátországi rendek felterjesztése Ferdinándhoz 169

Lap.

1527 Apríl 28. A horvátországi rendek megbízólevele, Ferdinándhoz küldött követeik részére 176
1527. Május 26. Az alsó-ausztriai helytartótanács felterjesztése a horvátországi rendek kívánatai tárgyában 177
1527. Június. Ferdinánd király válasza a horvátországi rendek kívánataira 182
1527. Augusztus 27. Meghívólevél a kőrösi gyűlésre 185
1527. Október 20. Ferdinánd megbízólevele a horvátországi rendekhez küldött bíztosa részére 186

VIII. Ferdinánd király budai és pozsonyi országgyülései. 1528. Január 187
Ferdinánd király budai országgyűlese. Történeti bevezetés 189
1528. Január. A budai országgyűlésen egybegyűlt nemesség felterjesztésének kivonata 197
1528. Január. A budai országgyűlésen egybegyűlt főrendek és nemesek felterjesztésének kivonata 201
1528. Január. Királyi válasz a budai országgyűlés felterjesztésére 203
1528. A budai országgyűlésen alkotott törvények 209
Ferdinánd király pozsonyi országgyülése. Történeti bevezetés 213

IX. Erdélyi, Horvát- és Tótországi gyülések. 1528 és 1529-ben 215
Erdélyi gyülések. Történeti bevezetés 217
I. A marosvásárhelyi gyűlés. 1528. márczius 11 . . . . . »
II. Az ágotai gyűlés. 1528. marczius 20 . . . . . »
III. A tordai gyülés. 1528. apríl 30 . . . . . »
IV. A baráthelyi gyűlés. 1528. június 14 218
V. Az enyedi gyűlés. 1528. július 12 . . . . . »
VI. A gerendi gyűlés. 1529. január 21 220
VII. A marosvásárhelyi gyűlés. 1529. február 17 221
VIII. A dátosi és marosvásárhelyi gyűlések. 1529. július 22 . »
IX. A radnóti gyülés. 1529. szeptember 222
X. Ferdinánd híveinek gyülései. 1529. november 29. és deczember 20 . . . . . »
1528. Márczius 11. Meghívólevél az ágotai gyülésre 223
„ Apríl 30. Az erdélyi rendek felterjesztése Ferdinándhoz 224
„ Június 6. Meghívólevél a baráthelyi gyülésre 226
„ Június 20. Ferdinánd utasítása az erdélyi gyűlésre küldött követei részére . . . . . »
1528. Július 2. Meghívólevél az enyedi gyülésre 229
1528. Július 16. Ferdinánd bíztosainak jelentése az erdélyi gyülés lefolyásáról 230
1529. Január 13. Meghívólevél a gerendi gyülésre 234
„ Február 7. Meghívólevél a marosvásárhelyi gyülésre . . 235

Lap.

1530. Márczius 4. Ferdinánd király válasza az erdélyi rendek felterjesztésére 236
Horvát- és Tótországi gyülések. Történeti bevezetés . . 239
I. Tótországi gyülés. 1529. Június . . . . . „
II. A zágrábi gyülés. 1529. Július 4 . . . . . „
III. „ „ „ „ 31 240
1529. Július 10. Ferdinánd megbízólevele a tótországi gyülésre küldött biztosa részére 242
1529. November 16. Ferdinánd válasza a tótországi rendek felterjesztésére 243

X. János király budai országgyülése. 1530. Február 14 247
Történeti bevezetés 249
1530. Február 14. A budai országgyülésen alkotott törvények . 253
„ Október 5. Gritti Lajos meghívólevele a budai országgyülésre . . . . . „
1530. Október 6. János király meghívólevele a budai országgyülésre 254

XI. A pozsonyi részleges gyülés. 1530. Május 8 . . . 255
Történeti bevezetés 257
1530. Május. A pozsonyi gyülés utasítása Ferdinándhoz küldött követei részére 271
1539. September 30. A pozsonyi gyülés követeinek előterjesztése az augsburgi birodalmi gyülésen 280
1530. Október 21. Ferdinánd válasza a pozsonyi gyülés követeinek előterjesztésére 283

XII. Erdélyi, Horvát- és Tótországi gyülések. 1530 . . 289
Erdélyi gyülések. Történeti bevezetés 291
I. Ferdinánd híveinek gyülése. 1530. Május 1 . . . . . „
II. „ „ „ „ Augusztus 22 . . . . „
1530. Június 10. Ferdinándnak az erdélyi rendekhez intézett levele 292
1530. September 21. Ferdinándnak az erdélyi rendekhez intézett levele 294
Horvát- és Tótországi gyülések. Történeti bevezetés . . 296
I. A kőrösi és iwaniczi gyülések. 1530. Január . . . . . „
II. Horvátországi gyülés. 1530. Február 297
1530. Január 19. Batthyányi Ferencz bánnak a tótországi rendekhez intézett levele 299
1530. Február. A horvátországi rendek felterjesztésére Ferdinándhoz 302
1530. Márczius 8. Ferdinánd válasza a horvátországi rendek felterjesztésére 306

Lap.

XIII. A bélavári, veszprémi, székesfehérvári, zákányi, kenesei és berenhidai gyülések. 1531 és 1532 309

Történeti bevezetés 311
I. A bélavári gyülés. 1531. Márczius 19 313
II. A veszprémi gyülés. 1531. Május 18 319
III. A székesfehérvári gyülés. 1531. Május 21 325
IV. A zákányi gyülés. 1532. November 1 327
V. A kenesei gyülés. 1532. Január 1 331
VI. A berenhidai gyülés. 1532. Márczius 12 356
1531. Márczius 6. Meghívólevél a bélavári gyülésre 364
„ „ 16. Várallyai Szaniszló prépostnak a bélavári gyüléshez intézett levele 365
1531. Márczius 21. Meghívólevél a veszprémi gyülésre . . . 369
„ Apríl 20. Ferdinánd rendelete a veszprémi gyülés tárgyában 372
1531. Apríl 27. Ferdinánd rendelete a veszprémi gyülés tárgyában 373
1531. Apríl 27. A bécsi haditanácsnak rendelete a veszprémi gyülés tárgyában 375
1531. Apríl 30. Meghívólevél a székesfehérvári országgyülésre 377
„ Május 19. Tudósítólevél a veszprémi és székesfehérvári gyülések felől . . . . . „
1531. November 5. Tudósítólevél a zákányi gyülés felől . . . 380
„ „ 30. Ferdinánd rendelete a kenesei gyülés tárgyában 382
1531. November 30. Ferdinánd megbízólevele a kenesei gyülésre küldött biztosai részére 383
1531. Deczember 9. Ferdinánd utasítása a kenesei gyülés tárgyában Pozsonyba küldött biztosai részére 384
1531. Deczember 9. Ferdinánd utasítása a kenesei gyülésre küldött biztosai részére 396
1531. Deczember 9. Ferdinánd megbízólevele a kenesei gyülésre küldött biztosai részére 402
1531. Deczember 11. Ferdinánd rendelete a kenesei gyülésre küldött biztosaihoz 403
1531. Deczember 12. V. Károly császár utasítása a kenesei gyülésre küldött követe részére 404
1531. Deczember 16. János király rendelete a kenesei gyülés tárgyában 408
1532. Január 1. A pápai követnek a kenesei gyüléshez intézett levele 409
1532. Január 5. A kenesei gyülés válasza a császári követ levelére 411
1532. Január 7. Tudósítólevél a kenesei gyülés felől . . . . „

Lap.
1532. Január 10. Tudósítólevél a kenesei gyűlés felől . . . 413
„ „ „ Meghívólevél a berenhidai gyűlésre 416
„ „ 6. A kenesei gyűlésnek a lengyel rendekhez intézett levele 418
1532. Február 11. Ferdinánd válasza a kenesei gyűlés követeinek előterjesztéseire 419
1532. Február 17. VII. Kelemen pápának a berenhidai gyűléshez intézett iratai 423
1532. Február 28. János király megbízólevele Nádasdy Tamás, mint a berenhidai gyűlésre küldött biztosa részére . . 427

XIV. Ferdinánd király pozsonyi országgyűlése. 1532. Április 2. 429

Történeti bevezetés 431
1532. Márczius 10. Meghívólevél az esztergomi országgyűlésre 440
„ Április 11. Ferdinánd utasítása az esztergomi országgyűlésre rendelt biztosai részére 441
1532. Április 23. V. Károly császár utasítása az esztergomi országgyűlésre küldött követei részére 449
1532. Márczius 27. János király rendelete az esztergomi országgyűlés tárgyában 452
1532. Április 28. A pozsonyi országgyűlés válasza a királyi biztosok előterjesztéseire 453
1532. Április 28. A k. biztosok jelentése a pozsonyi országgyűlésről 456

XV. János király pesti és budai országgyűlései. 1532 . 459

Történeti bevezetés 461
I. A pesti országgyűlés. 1532. Április 23 . . . . . „
II. A budai országgyűlés. 1532. őszén 462

XVI. Erdélyi, Horvát- és Tótországi gyülések. 1531–1534 465

Erdélyi gyűlések. Történeti bevezetés 467
I. A medgyesi gyűlés. 1531. Márczius . . . . . „
II. „ „ „ Július elején . . . . . „
III. A vizaknai gyűlés. 1532. Július 14 468
IV. A medgyesi gyűlés. 1533. Márczius 10 . . . . . „
V. Ferdinánd hívei gyűlést terveznek . . . . . „
VI. A tordai gyűlés. 1534. Április 469
VII. A kolozsvári gyűlés. 1534. Május . . . . . „
VIII. A tordai gyűlés. 1534. Október 28 470
1533. Február 23. Meghívólevél a medgyesi gyűlésre 471
„ Szeptember 9. Ferdinánd rendelete az erdélyi hívei által tervezett gyűlés tárgyában 472
1533. Október 4. Meghívólevél a tordai gyűlésre 473
Horvát- és Tótországi gyülések. Történeti bevezetés . . 474

DATE DUE

GAYLORD

PRINTED IN U.S.A.

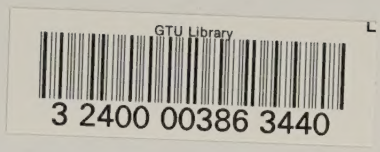

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500

All items are subject to recall.